

ÉMILE ZOLA

NANA

**FORDÍTOTTA
VAJTHÓ LÁSZLÓ**

ELSŐ KÖNYV

Kilenc órákor még üres volt a Variétés színház nézőtere. Az erkélyen s a zenekari üléseken csak néhányan várakoztak, s a félig felgyújtott csillár gyér világánál szinte elvesztek a vörös bársonyszékek közt. Árnyék borította a függönyt, amely olyan volt, mint valami nagy piros folt; a legkisebb zaj sem hallatszott a színpadról, még nem gyúlt ki a rivalda, s a muzsikások kottatartói összevissza állottak. Csak fönt zsibongott a lárma, a karzaton, a boltozatos mennyezet alatt, amelyen csupasz nők és gyermekek röpködtek a gáztól zöld égből; kacagás csendült a szüntelen zivajból, főkötős és sipkás fejek sorakoztak lépcsőzetesen az arannyal keretezett széles, kerek nyílások alatt. Időnként bejött a szorgos jegyszédő, kezében jegyekkel; most éppen egy urat meg egy hölgyet tuszkolt előre, kik letelepedtek. A férfi frakkot viselt, az asszony sovány, görnyedt volt, s tétován tekingetett körül.

Kél fiatalember jelent meg a zenekari helyen. Állva maradtak, szemlélődtek.

- Mit mondtam, Hector? - kiáltott fel az idősebbik, fekete bajuszkás, szálas fiú. - Nagyon korán jöttünk. Bátran hagyhattad volna, hogy elszívjam a szivaromat.

Egy jegyszédő ment arra.

- Ó, Fauchery úr - jegyezte meg közvetlen hangon -, nemigen kezdik félórán belül.

- Akkor hát mért hirdetik kilenc órára? - dohogott Hector, kinek hosszú, sovány arca bosszús kifejezést öltött. - Clarisse, akinek szerepe van a darabban, ma reggel még váltig erősködött, hogy pontosan kilenc órákor kezdik.

Elhallgattak egy percre; felnéztek s a páholyok homályát fürkészték. De a zöld kárpit még jobban elhomályosította a páholyokat. Lent, az erkély alatt, a földszinti páholyokra vak sötétség borult. Az erkélypáholyok közül csak egyetlenegyben ült egy kövér nő, nekidülve a könnyöklő bársonyának. Jobbra-balra, a magas oszlopok között, a hosszú rojtos függönyökkel díszített proscéniumpáholyok üresen maradtak. A fehér és aranyszínű terem, melynek díszét a belekeveredő élénk zöld szín csak jobban emelte, homályba vészett a nagy kristálycsillár bágyadt világánál, mintha finom por töltötte volna meg.

- Megkaptad Lucynek a földszinti páholyt? - kérdezte Hector.

- Meg - felelte a másik -, de nem valami könnyen ment... Ó, attól ugyan nem kell félnünk, hogy Lucy nagyon korán talál jönni.

Könnyű ásitást fojtott el; majd megszólalt némi hallgatás után:

- Szerencséd van, hogy éppen most látsz először bemutató előadást... A *Szőke Venus* lesz az esztendő eseménye. Már fél éve beszélnek róla. Ó, öregem, micsoda zene! bizseregtető!... Bordenave, aki pedig érti a mesterségét, a kiállításra tartogatta.

Hector áhítattal hallgatta. Aztán megkérdezte:

- Ugye ismered Nanát, az új csillagot, aki Venust játssza?

- Nesze neked! Kezdődik már megint! - kiáltott fel Fauchery s összecsapta a kezét. - Reggel óta egyre Nanával gyötörnek. Több mint húsz emberrel találkoztam, s mind Nanáért nyaggattott. Mit tudom én! Hát ismerem én Párizs valamennyi leányzóját?... Nanát Bordenave fedezte fel. Szép kis szerzet lehet!

Fauchery lecsendesült. De a terem üressége, a csillár félhomálya, a suttogó hangoktól, ajtócsapkodástól visszhangzó templomi áhítat kihozta sodrából.

- Ej, mit! - szólt hirtelen. - Itt megőszül az ember. Én megyek... Lent talán megtaláljuk Bordenave-ot. Tőle majd megtudunk egyet-mást.

Lent, a márványkockákkal kirakott nagy előcsarnokban, hol a jegyeket vizsgálták, már szállingózott a közönség. A három nyitott rácsos kapun látni lehetett a körutak lüktető életét, melyek csak úgy ragyogtak, hullámoztak a szép áprilisi estén. Robogó kocsik álltak meg hirtelen, ajtók csapódtak hangosan; a színházlátogatók kis csoportokban jöttek, megálltak a jegyvizsgálók előtt, aztán fölhaladtak a hátul nyíló, kettős lépcsőn, hol ringó csípővel el-elmaradoztak a nők. A gáz vakító fényében, e fakó, csupasz teremben, melyből a fogyatékos empire stílusú díszítés kartonpapíroszlopos templomcsarnokot hamisított, óriási sárga plakátok virítottak, ökölnyi fekete betűkkel; mind a Nana nevét kiabálta. Férfiak olvasták, mintha fennakadtak volna rajta, amint arra haladtak, mások az ajtóknál csevegtek, s elállták az utat. A jegypénztár mellett széles, borotvált arcú, vastag férfi felelgetett nyersen a jegyekért toladóknak.

- Itt van Bordenave - szólt Fauchery, ahogy lejött a lépcsőn.

De az igazgató már észrevette.

- Na, maga is derék legény! - kiáltott feléje messziről. - Hát így írt cikket róla!... Ma reggel megnéztem a *Figaró*-t. Semmi!

- Ejnye, de türelmetlen! - válaszolt Fauchery. - Előbb hadd ismerjem meg a maga Nanáját, aztán majd beszélünk róla... Különben sem ígértem semmit.

Aztán, hogy másra terelje a beszédet, bemutatta unokatestvérét, Hector de la Faloise-t, egy fiatalembert, aki Párizsba jött, hogy befejezze tanulmányait. Az igazgató egyetlen szempillantással felmérte az ifjút. De Hector megilletődve figyelte. Ez hát Bordenave, a nőcsiszár, ki úgy bánik a fehérréppel, mint valami fegyházfelügyelő, s örökké valami újdonságon töri a koponyáját. Ez a kiabáló, köpködő, combjait verdeső cinikus, ez a zsandárlélek! Hector jónak látta, hogy valami kedveset mondjon neki.

- Az ön színháza... - kezdte lágy hangon.

Bordenave nyugodtan félbeszakította egy vaskos mondással, mint aki kereken meg szokta mondani a magáét:

- Mondja: bordélyházam.

Fauchery helyeslően kacagott, la Faloise-nak pedig torkán akadt a bók: ugyancsak meghökkenve állt ott, s váltig erőlködött, hogy olyannak lássék, mintha élvezné a megjegyzést. Az igazgató elrohant, hogy kezet fogjon egy színikritikussal, akinek rovata nagy tekintély volt. Mire visszajött, la Faloise megemberelte magát. Félt, hogy falusi tuskónak nézik, ha minden megütözik.

- Azt hallottam, remek hangja van Nanának - kezdte újból, hogy mindenáron mondjon valamit.

- Neki! - kiáltott fel az igazgató s vállát vonogatta. - Akárcsak a kenetlen kocsikeréknek!

A fiatalember legott hozzátette:

- Mindenesetre pompás színésznő.

- Ó!... Igazi fatuskó! Hisz azt se tudja, hova rakja kezét-lábát.

La Faloise kissé elpirult. Nem tudta mire vélni a dolgot. Csak hebegett:

- A világért se mulasztottam volna el a mai bemutató előadást. Tudom, hogy az ön színháza...

- Mondja, bordélyházam - vágott szavába újból Bordenave, a meggyőződéséhez ragaszkodó fagyos megátalkodottságával.

Ezalatt Fauchery nyugodtan nézegette a belépő hölgyeket. Midőn látta, hogy unokatestvére elképedve áll ott, s nem tudja, nevéssen-e vagy mérgelődjék, segítségére sietett.

- Csak tégy kedvére Bordenave-nak, hívd úgy a színházát, ahogy akarja; látod, hogy tetszik neki. Maga meg, öregem, ne alakoskodjék itt. Ha a maga Nanája se énekelni, se játszani nem tud, akkor felsül vele, punktum. Attól félek, hogy így lesz!

- Felsülök! Felsülök! - kiáltott az igazgató kivörösödött ábrázattal. - Hát fontos az, hogy egy nő jól játsszék, jól énekeljen? Ej, de nagy csacsi vagy, fiacskám! Nanában egyéb van, a teremtésit! Olyasmi, ami mindent pótol. Megszimatoltam én azt, megvan az benne nagyon; vagy ha nincs, hát akkor igazán pocskék orrom van... Meglátod, meglátod, elég, ha kijön, s az egész ház oda lesz!

Felemelte vastag kezét, mely remegett a lelkesültségtől; aztán megkönnyebbült, abbahagyta a kiabálást, s csak magában dünnyögött:

- Hej, de sokra viszi még, teringettét, de sokra viszi még!... Micsoda bőr, ó, micsoda bőr!

S mivel Fauchery vallatóra fogta, engedett s elmondott róla egyet-mást, persze vaskos kifejezésekkel, melyek zavarba hozták Hector de la Faloise-t. Amikor megismerte Nanát, elhárította, hogy utat tör neki. Éppen akkor keresett egy Venust. Maga nem sokat veszködött egy-egy nővel; jobban szerette mindjárt a közönség nyakába sózni. Csak az volt a baj, hogy ennek a nagy lánynak a hirtelen betoppanása föllázította az egész bódéját. Rose Mignon, a csillaga, elsőrangú színésznő, pompás énekesnő, szörnyen dühös volt, mert megérezte a vetélytársat, s mindennap azzal fenyegetőzött, hogy faképnél hagyja. Aztán, micsoda ribillió a színlap miatt, jóságos Isten! Végre rászánta magát, hogy egyforma betűkkel nyomatja a két színésznő nevét. Vele ugyan nem lehet sokat okoskodni! Ha valamelyik kis nőcske, ahogy nevezni szokta őket, Simonne vagy Clarisse, nem járt a kedvében, egyszerűen jól hátulján rúgta. Másképp lehetetlen velük boldogulni. Árulta őket, tudta, melyik mit ér, a sok lolyója!

- Na nézd csak! - szakította félbe a beszédet. - Mignon meg Steiner. Mindig együtt. Tudja, Steiner már unja Rose-t; de az ura figyelni is ám Steiner minden lépését, mert fél, hogy még kereket old.

A színház párkányzatán lobogó gázlámpák sora vakító sugárnyalábot vetett a gyalogjáróra. Két apró fa élesen kivált élénk zöld színével; egy oszlop olyan fényességgel tündökölt, hogy messziről el lehetett rajta olvasni a színlapokat, mintha világos nappal lett volna; azon túl a körút sűrűsödő, lángokkal tűzdelt éjszakája borongott, s szüntelenül le s fel hullámozott a tömeg. Sok férfi nem ment be azonnal, hanem künn maradtak, hogy végig elszívják a szivarjukat; elcsevegtek a lámpák fényénél, mely fakóvá sápasztotta arcukat, s rövid, sötét árnyukat az aszfaltra vetítette. Mignon, hatalmas, megtermett fickó, kinek akkora idomtalan feje volt, mint valami vásári Herkulesnek, utat tört a tömegen s magával húzta Steiner bankárt. Az egészen apró emberke volt, már jókora hasat eresztett, s puffadt képét öszülő körszakáll övezte.

- Nos - szólt Bordenave a bankárhoz -, találkozott vele tegnap az irodámban.

- Tehát ő volt az! - kiáltott fel Steiner. - Mindjárt gondoltam. Csakhogy épp akkor távoztam, mikor belépett, s alig láthattam.

Mignon lesütött szemmel hallgatott, s idegesen forgatta ujján a vastag gyémántgyűrűt. Mindjárt megértette, hogy Nanáról van szó. Mivel azonban Bordenave úgy ecsetelte süldő színésznőjét, hogy a bankár szemei megcsillantak bele, félbeszakította a beszédet.

- Ugyan hagyja már, öregem. Holmi utcai lotyó! Ki is fütyüli ám istenigazában a közönség... Steiner, fiacskám, a feleségem már várja az öltözőjében.

Magával akarta vinni. De Steiner nem tágitott Bordenave mellől.

Előttük egymás hegyén-hátán tolongott a közönség a jegyvizsgálók körül, élénk kiabálás hangzott, melyből a Nana név csendült ki két szótagjának zengő elevenségével. A férfiak a színlapok elé álltak s fennhangon silabizálták; mások arramenet, kérdően vetették oda, a nők pedig nyugtalanul mosolyogtak, s halkán, meglepődött arccal ismételték. Senki sem ismerte Nanát. Honnét pottyant ide Nana? Vége-hossza nem volt a meséknek, s dévaj megjegyzéseket suttogtak egymásnak. Kedves, becéző név volt ez, olyan nevecske, mely minden szájban meghittén csendült. Csak ki kellett ejteni, a tömeg nyomban vidám lett, s akár madarat lehetett volna fogatni vele. Lázás kíváncsiság ösztökélte az embereket, igazi párizsi kíváncsiság, mely a hirtelen téboly hevelességével tör ki. Látni akarták Nanát. Egy nőnek felszakították a ruhája fodrát, egy úr elvesztette a kalapját.

- Ejnye, százfelé csak nem beszélhetek! - kiáltott Bordenave, kit vagy húsz férfi ostromolt kérdéseivel. - Majd mindjárt meglátják... De szaladok, mert szükség van rám!

Azzal eltűnt, boldogan, hogy felizgatta közönségét. Mignon vállát vonogatta, miközben figyelmeztette Steinert, hogy Rose várja s meg akarja neki mutatni jelmezét, melyben az első felvonásban fellép.

- Nézd, ott van Lucy, épp most száll ki a kocsiból - mondta la Faloise Faucherynak.

Csakugyan Lucy Stewart volt, egy kis csúnya, körülbelül negyven éves, feltűnően hosszú nyakú, sovány, megnyúlt arcú, duzzadt ajkú nő, de olyan élénk, kedves teremtség, hogy nagyon bájosnak mondhatta az ember. Magával hozta Caroline Héquet-t s az anyját; Caroline hűvös szépség volt, anyja szertartásos, fásult arcú dáma.

- Velünk jössz, helyet tartottam fenn a számodra - szólt Faucheryhoz.

- Ó, hogysisne! Hogy semmit se lássak! - válaszolt az. - Van már helyem, szívesebben vagyok a zenekar mellett.

Lucy megsértődött. Hát szégyellné, ha együtt látnák? Majd hirtelen megnyugodott, s más témára csapott át:

- Mért nem mondtad nekem, hogy ismered Nanát?

- Nanát? Sose láttam.

- Igazán?... Váltig azt hajtották, hogy Nana a szeretőd volt.

De Mignon, ki előttük állt, ajkára tette ujját, mintegy figyelmeztetésül, hogy hallgassanak. S mikor Lucy az okát kérdezte, suttogva mutatott egy arra haladó ifjúra: - A Nana selyemfiúja.

Mind rá néztek. Csinos fiú volt. Fauchery megismerte: Daguonet volt, ki háromezer frankot dorbézolt el a nőekkel; most folyton a bőrzét járja apró üzletekben, hogy időnként csokrot vegyen nekik s kifizesse az ebédjüket. Lucy megjegyezte, hogy szép szemei vannak.

- Itt van Blanche! - kiáltott fel. - Ő mondta, hogy Nana a szeretőd volt.

Blanche de Sivry, egy nagy szőke leány, kinek csinos arca már házasságnak indult, igen előkelő, gondosan öltözött, vézna férfival jött.

- Xavier de Vandeuvres gróf - súgta Fauchery la Faloise fülébe.

A gróf kezét fogott az újságíróval, mialatt Blanche és Lucy hevesen vitatkoztak. Szoknyájuk gazdag fodraival - az egyik kékben, a másik rózsaszínben - elállották az utat, s olyan csípős

hangon beszéltek Nanáról, hogy mindenki odafordult. Vandeuvres gróf elvezette Blanche-t. De most, mint valami visszhang, egyre hangosabban, a nagy várakozásban felcsigázott kíváncsisággal csendült meg a Nana neve az előcsarnok minden zugában. Hát nem kezdik még? A férfiak az órájukat nézték, a későn jövők kiugráltak kocsijukból, mielőtt még megállt volna, a csoportok otthagyták a gyalogjárót, hol a járókelők lassú léptekkel mentek át a gázlámpák üresen maradt világában, s nyakukat nyújtogatták, hogy a színházba láthassanak. Egy csavargó suhanc, ki fütyörészve arra járt, megállt a kapuban, az egyik színlap előtt, s borízú hangon felkiáltott: „Nana, ujjé, Nana!”; aztán nagy lomposan csoszogva odábbállt. Nevetés futott végig a tömegen. Finom urak ismételték: „Nana, ujjé, Nana!” A jegyszedők körül már dula-kodtak az emberek, nagy perpatvar támadt, mindenki Nanát hívta, Nanát követelte, s a zúgó hangzavar éktelen kiabálássá nőtt a fejetlen, durva érzéki rohamban, mely a tömegeket néha elfogja.

De a végtelen zshivajon keresztül egyszerre fölzendült a színházi csengő. A körútig elhallatszott a kiabálás: „Csengettek, csengettek!” Volt aztán lökdösődés, mindenki első akart lenni, mialatt a jegyszedők emberfeletti munkát végeztek Mignon nagyon nyugtalan volt, s végre elfogta Steinert, ki persze nem nézte meg a Rose jelmezét. La Faloise az első csengettyűszóra magával húzta Faucheryt, átfurakodott a tömegen, hogy el ne mulassza a nyitányt. Lucy Stewartot bosszantotta a tolakodó tömeg. Micsoda faragatlan népség, hogy lökdösik a nőket! Utolsónak maradt Caroline Héquet-vel s az anyjával.

Az előcsarnok csakhamar néptelen lett; odakünn tovább hangzott a körút örök moraja.

- Mintha bizony minden darabon jól lehetne mulatni! - hajtogatta Lucy, amint felment a lépcsőn.

A teremben, székek előtt, Fauchery és la Faloise újból szétnéztek. Hanem most már felragyogott a terem. A nagy kristálycsilláron sisteregve lobbant fel a hatalmas gázlángok sárga és rózsaszín tűzáradata, mely a mennyezettől a földszintig mint valami vakító zuhatag omlott széjjel. A székek gránátvörös bársonya barnáspiros színben villódzott; ragyogott a sok arany-cifraság, de mind e tündöklést szelídebbé tette a halványzöld díszítés a mennyezet rikító festményei alatt. Hirtelen fénybe borult a fellobbanó rivalda s beragyogta a függőnyt, melynek tündériesen pazar, nehéz bíbor drapériája sehogy sem illett a szegényes kerethez, hol az aranyozás alatt, a repedéseken át, itt is, ott is kilátszott a gipsz. Meleg volt. A zenészek hangszereiket hangolták a kottatartók előtt, s a fuvolák gyors trillája, a kürt elfojtott sóhaja, a hegedűk zengő szava elvegyült a zshivaj növekvő áradatában. Valamennyi néző beszélt, lökdösődött, megrohanta a helyeket s nagy nehezen letelepedett; akkora tolongás volt a folyosókon, hogy az ajtókon alig fért be az emberek végtelen áradata. Volt aztán köszöntetés jobbra-balra, ruhasuhogás, szoknyák és hajdiszek felvonulása, mit egy-egy frakk vagy szalonkabát feketéje tarkított. Lassanként megteltek a széksorok. Itt egy fehér öltözet villan elő, ott egy finom vonású fej hajtja le kontyát, melyben ékszer tündököl. Az egyik páholyban egy csupasz váll ragyog, olyan fehér, mint a selyem. Más nők nagy nyugalommal, tikkadtan legyezgették magukat, s a tolongó tömeget figyelték; lent, a zenekari helyeken, mélyen kivágott mellényben, gomblyukukban gardéniával, fiatalemberek álldogáltak, s kesztyűs kézzel ide-oda forgatták látcsövüket.

A két unokatestvér ismerős arcokat keresett. Mignon és Steiner egy földszinti páholyban ültek, egymás mellett, s kezüket a bársonyos könyöklőre támasztották. Blanche de Sivry, úgy látszott, egymagának foglalt le egy földszinti proscéniumpáholyt. La Faloise kivált Daguenet-t nézegette, kinek két sorral előtte zenekari helye volt. Mellette egészen fiatal, legfeljebb tizenhét éves kis iskolakerülő meresztette szép, kedves szemeit. Fauchery elmosolyodott a láttán.

- Ki az a hölgy ott az erkélyen? - kérdezte hirtelen la Faloise. - Aki a mellett a kékruhás leány mellett ül.

Azzal egy vaskos, erősen befűzött nőre mutatott; valaha szőke lehetett, s most sárgára festette ősz haját; kerek, festéktől vörös arca majd kicsattant a sok apró, fiatalos hajfürt keretében.

- Az Gaga - válaszolt Fauchery egyszerűen.

S mivel ez a név szemlátomást elképesztette unokatestvérét, még hozzátette:

- Nem ismered Gagát?... Lajos Fülöp uralkodásának első éveiben ő volt a gyönyörök forrása. Most mindenüvé magával viszi a lányát.

La Faloise ügyet se vetett a fiatal lányra. Gaga láttára egészen felvidult, s le nem vette róla pillantását. Még mindig nagyon szemrevalónak találta, de nem merte mondani.

Ezalatt a karmester felemelte pálcáját, s a zenészek megkezdték a nyitányt. Még egyre jött a közönség; a mozgolódás, a lárma nőttön-nőtt. A bemutató előadások e rendes közönségének, mely sohasem változott, megvoltak már a maga meghitt zugai, hol mosolyogva bújtak össze az emberek. A mindennapi színházlátogatók otthon érezték magukat, le sem vették kalapjukat, s barátságosan üdvözölték egymást. Itt volt Párizs, az irodalom, a pénzvilág, az élvezetek Párizsa, egy sereg újságíró, néhány író, börze-tekintély, több félvilági hölgy, mint tisztességes nő. A legkülönbözőbb tehetségeket minden bűntől megfertőzött egyéniségek különös keveréke volt ez, ugyanaz a fáradság, ugyanaz a láz tükröződött minden arcon. Fauchery, kit unokatestvére egyre-másra kérdezgetett, megmutogatta neki az újságírók és klubok páholyait, aztán megnevezte a színikritikusokat, egy sovány, aszott arcú, vékony, kaján ajkút s kivált egy kedélyes ábrázatú vastagot, ki kényelmesen szomszédnője, az egyik színpadi naiva vállára támaszkodott, s atyai, gyöngéd pillantásaival simogatta.

De Fauchery abbahagyta a felsorolást, mikor látta, hogy la Faloise egy társaságot üdvözlő a szemközti páholyban. Szemlátomást elcsodálkozott.

- Hogyan! - kérdezte. - Te ismered Muffat de Beuville grófot?

- Ó, már régóta - válaszolta Hector. - A Muffat család birtoka határos volt a mienkkel. Gyakran járok hozzájuk... A gróf a feleségével van meg az apósával, Chouard márkival.

S mivel unokatestvérének csodálkozása jólesett hiúságának, el is mondott róluk egyet-mást: a márki államtanácsos, a grófot pedig nemrég nevezték ki a császárné kamarásává. Fauchery elővette látcsövét, megnézte a grófnét, egy fehér bőrű, jól táplált, szép, fekete szemű barna nőt.

- Be fogsz mutatni nekik valamelyik szünet közben - mondta végül. - Már találkoztam a gróffal, de szeretném, ha elmehetnék a keddi fogadónapjaikra.

Erélyes „Pszt!” hangzott a karzatról. A nyitány már régen megkezdődött, s még egyre jött a közönség. Egész soroknak fel kellett állniuk a későn érkezők miatt, páholyajtók csapódtak be, durva veszekedés zsivajgott a folyosókon. A csevegők lármája se szűnt s olyan volt, mint mikor egy sereg fecsegő veréb alkonyatkor eszeveszett csiripelésbe kezd. Csupa fejtelenség mindenütt, ide-oda mozgó fők és karok összevisszasága; némelyek leültek, sokáig fészkelődtek, s végre kényelmesen megtelepedtek, mások csak azért is állva maradtak, hogy még egyszer végignézzenek a teremben. A földszint sötét mélységéből hevesen kiabáltak: „üljenek le, üljenek le!” Édes borzongás futott át a közönségen: végre megláthatják azt a híres Nanát, kivel már egy hete foglalkozik egész Párizs!

Közben a hangos csevegés lassanként elcsendesedett, s csak hébe-hóba hallatszott egy-egy vastag hang. S ebbe az alélt morajba, ezekbe az elfojtott sóhajtásokba hirtelen belevágott a zenekar pattogó muzsikája, valami keringő, melynek duhaj ritmusából csiklandó nevetés csendült. A közönség már bizseregve mosolygott. A földszinten, az első sorokban rettenetes tapsolást műveltek a fizetett tapsolók. A függöny felgördült.

- Nézd csak - szólt la Faloise, ki még egyre csevegett -, egy úr van Lucyvel.

S ezalatt jobbra nézett, az emeletre, hol a proscéniumpáholyban, elől Caroline és Lucy ültek. Hátul Caroline anyjának méltóságos arca s egy magas, szép szőke hajú, választékosan öltözött fiatalember arcéle tűnt elő.

- Nézd már - ismételte la Faloise nyomatékosan -, egy úr van vele.

Fauchery végre rászánta magát, s a proscéniumpáholy felé szögezte látcsövét. De tüstént el is fordult.

- Ó, hisz ez Labordette! - mormogta nagy nyugalommal, mintha ennek az úrnak a jelenlétét mindenkinek természetesnek és jelentéktelennek kellene találnia.

- Csend! - kiabálták a hátuk mögött. El kellett hallgatniuk. Egyszerre mozdulatlanság ülte meg a termet; merev, figyelmes fők végtelen vonalai sorakoztak a zenekartól a kakasülőig. A *Szőke Venus* első felvonása az Olümposzon játszódott, kartonból csinált Olümposzon, melyet festett felhők vettek körül; jobboldalt Jupiter trónusa állt. Először Irisz és Ganümedész léptek fel; egy sereg égi szolga segített nekik: kardalt énekeltek, miközben az istenek székeit rendezgették a tanácskozásra. Csak a fizetett tapsolók ütemes tetszésnyilvánítása hangzott fel újra, a közönség még nem melegedett fel s várt. Ám la Faloise megtapsolta Clarisse Besnus-t, Bordenave egyik kis nőjét, ki Iriszt, adta; halványkék jelmezben volt, s hosszú, derekához tűzött hétszínű övszalag lobogott rajta.

- Tudod-e, hogy leveti az ingét, mikor ezt felveszi? - szólt Faucheryhoz hangosan, hogy mások is meghallják. - Ma reggel próbáltuk... A karja alatt meg a hátán látszott az inge.

Némi mozgolódás hullámozott végig a termen. Rose Mignon jött be, Diana szerepében. Bár sem termete, sem arca nem illett a darabhoz, mert sovány és fekete volt s hozzá még kedvesen csúnya is, akár valami párizsi utcagyerek, mégis bájosnak tetszett, mintha szerepének paródiája lenne. Roppant bárgyú szövegű belépőjét, melyben Marsra panaszkodott, ki éppen el akarta hagyni Venusért, szüzi tartózkodással énekelte, s annyi hamis kétértelműséget vegyített bele, hogy a közönség tűzbejött. Férje és Steiner, kik egymás mellett könyököltek, jóízűen kacagtak. S az egész terem hahotára fakadt, mikor Prulliére, az annyira kedvelt színész belépett: Mars istent figurázta ki, tábornoki egyenruhában, fején irgalmatlan tollbokrétával, s akkora szablyát cipelt, hogy válláig ért. Ő bizony már torkig van Dianával; nagyon is fennhordja az orrát! Diana meg esküdözött, hogy minden lépését figyelni fogja, s megbosszulja magát. A kettőst bohókás tiroli dal fejezte be; Prulliére roppant hatással, kacagtatóan kornyikálta végig, mint egy nekibőszült kandúr. A légyottra váró hősszerelmes mulatságos önteltségével, hetvenkedő tekintetével nézett körül; a páholyokban sikoltozva kacagtak a nők.

Ezután újból hűvösebb lett a közönség, s unalmasnak találta a következő jeleneteket. Még az öreg Bose is, ki az ostoba Jupitert adta, s roppant korona alatt roskadozott, alig egy pillanatra tudta felderíteni a nézőket, midőn házi perpatvara volt Junóval, a konyhaszámla miatt. A felvonuló istenek, Neptunus, Plutó, Minerva és a többiek csaknem elrontották az egész darabot. A türelmetlenség, a kellemetlen suttogás nőtön-nőtt, a nézőket nem érdekelte a darab, s ideoda pislogtak a teremben. Lucy Labordette-tel kacagott; Vandeuvres gróf kidugta a fejét a Blanche széles válla mögül; Fauchery titokban Muffat-ékat figyelte, a grófot, ki nagy komolyan úgy tett, mintha nem értett volna semmit, s a grófnőt, ki halványan mosolygott, s révetegen bámult a levegőbe. S ebbe a kínos unalomba, mint valami kitűnő sortűz, belecsördült a fogadott, ütemes taps. Mindenki a színpadra nézett. Hát jön már végre Nana? Ez a Nana ugyan sokáig várat magára.

Halandók küldöttsége jött; Irisz és Ganümedész vezették őket; valamennyien tiszteletre méltó polgárok, megcsalt férjek, s azért jöttek, hogy az istenek ura előtt bepanaszolják Venust, ki

túlságosan sok szerelmi tüzet oltott a feleségükbe. Nagyon tetszett a naiv, panaszos hangú kar, melyet sokatmondó szünetek szakítottak félbe. Mint valami szállóige hangzott végig a termen: „A fölszarvazottak kara, a fölszarvazottak kara!”, a közönség felkapta a szót, s zajosan kiabálta: „Hogy volt!” Nagyon sikerült volt a kóristák maszkja, pompásan illettek a szerepük-höz, kivált az egyik köpcös, kerek holdvilágképével. Betoppant Vulcanus s dühösen követelte feleségét, ki három napja kereket oldott. A kar újból énekelni kezdett, s Vulcanushoz esedezett, a felszarvazottak istenéhez. Vulcanus szerepét Fontan játszotta, ez az eredeti és ripők tehetségű komikus, ki bohókás dévajssággal sántikált; falusi kovácsnak öltözött, lángvörös parókát viselt, meztelen karjaira nyíllal átlőtt szívek voltak tetoválva. Egy nő önkéntelenül elkiáltotta magát: „Juj, de csúnya!” - s mindenki kacagott és tapsolt.

A következő jelenet végtelen hosszúnak tetszett. Jupiter nagy hűhóval összehívta az istenek tanácsát, hogy előterjessze a megcsalt férjek kérését. Hát még mindig nem Nana! Tán bizony a felvonás végére hagyták? A hosszú várakozás már bosszantotta a közönséget. Újból megkezdődött a suttogás.

- Rosszul áll a szénája - mondta Mignon Steinernek ragyogó arccal. - Meglássá, cifra botrány lesz ebből!

Ebben a pillanatban hátul kettéváltak a felhők, s megjelent Venus. Nana, ez a nagyra nőtt és tizenennyolc éves korára nagyon is fejlett lány az istennők fehér tunikájában, hosszú szőke haját szabadon vállára eresztve, nyugodt tartással lépdelt a lámpák elé, s rámosolygott a közönségre. Megkezdte nagy áriáját:

Ha Venus este elbolyong...

A második sornál mindenki összenézett a teremben. Hát tréfa ez, Bordenave valami ostoba fogadása? Még sose hallottak ilyen hamis, iskolázatlan hangot. Igazgatója csakugyan jól ítélte meg: nyikorgás volt az éneke, mint a kenetlen kocsikeréké. Még azt se tudta, hogyan viselkedjék a színpadon, szétterpesztette a kezeit, s ide-oda ringatta a testét, amit csöppet sem találtak helyénvalónak, sem kecsesnek. Már békétlen kiáltások hangzottak a földszintről s a karzatról, itt is, ott is piszegetek, midőn egy hang - akár a fiatal kakasé, mely most köszörüli torkát - meggyőződéssel kiáltott fel a zenekari helyen:

- Nagyon bájos!

Az egész terem odanézett. A lurkó volt, a kis iskolakerülő, kinek szép szeme tágra nyílt, szőke arca lánggra gyúlt Nana láttára. Mikor észrevette, hogy mindenki feléje fordul, fülig pirult, restellte, hogy akarata ellenére így kiszaladt a száján a szó. Szomszédja, Dagenet, mosolyogva nézett rá, a közönség pedig nevetett, mint akit lefegyvereztek, s nem gondolt többé a kifütyülésre; a fehér kesztyűs fiatalemberek is oda voltak Nana bájaitól, és lelkesülten tapsoltak.

- Nagyon jó! Bravó! Nagyszerű!

Mikor Nana látta, hogy a közönség nevet, maga is nevetni kezdett. Ez csak szította a jókedvet. Mi tagadás, mégiscsak érdekes volt ez a szép leány. Mikor nevetett, ennivaló apró gödröcske támadt az állán. Csak várt, mint aki otthon érzi magát, csöppet se jött zavarba, tüstént összebarátkozott a közönséggel, mintha egy kacsintással maga megvallaná, hogy a tehetsége ugyan fabatkát sem ér, de hát az nem baj, mert van egyebe. Intett a karmesternek, ami annyit jelentett: „Rajta, öregem!” - és elkezdte a második strófát:

Venus jár ott éjjelen...

Ugyanaz a bántó hang volt, de most épp jó helyen csiklandozta a közönséget, hogy az többször összerezzenet bele. Nana nem hagyta abba a nevetést, mely egyre ott csintalankodott pici,

piros száján, s megcsillogtatta nagy, égszínké szemeit. Egyes erősebb soroknál kéjesen fintorgatta orrocskáját, hogy rózsás cimpái belerezdültek, s orcáját elöntötte a láng. Folyton ringatózott, mert képtelen volt más mozdulatra. Most már senki se találta ezt visszataszítónak; sőt nagyon is tetszett, s a férfiak le nem tették a látcsövet. Mikor a versszakot befejezte, teljesen cserbenhagyta a hangja, s jól tudta, hogy sose jut a végére. De oda se neki, rántott egyet a csípőjén, hogy gömbölyű bájai pompásan kidomborodtak a vékony tunika alatt, derekát meghajtva és kitérte karjait. Tapsvihar zúgott fel. Nana fordult egyet s ment kifelé, tarkóját mutogatva; rőt haja úgy lobogott, mint valami sörény. A tapsvihar szinte őrvirágossá vált.

A felvonás vége már kevésbé hatott. Vulcanus meg akarta pofozni Venust. Az istenek tanácskoztak, s elhatározták, hogy mielőtt eleget tennének a megcsalt férjek kívánságának, előbb vizsgálatot indítanak a földön. Diana rajtacsípte Venust és Marsot, amint egymással enyelegtek s megesküdt, hogy útközben egy percig sem tágit mellőlük. Volt egy jelenet, melyben Ámor, kit egy tizenkét esztendő fruska játszott, minden kérdésre csak ezt nyafogta: „Igen, mama... Nem, mama...” - miközben egyre az orrát piszkálta. Jupiter aztán, mint valami szigorú, haragos tanító, sötét szobába csukta Ámort, s az volt a büntetése, hogy hússzor el kellett ragoznia: „Szeretek.” Jobban tetszett a befejező kardal, melyet az egész társulat s a zenekar nagy hatással adott elő. De mihelyt a függöny legördült, hiába buzgólkodtak a fizetett tapsolók, nem hívtak ki senkit, mindenki felállott, s az ajtók felé igyekezett. Tipegtek-topogtak, lökdösődtek a szűk széksorok közt s észrevételeket tettek. Egy volt a vélemény:

- Butaság!

Egy kritikus megjegyezte, hogy alaposan le kellene rántani a darabot. De a darab nem is érdekelte a közönséget, hanem annál több szó esett Nanáról. Fauchery és la Faloise, kik az elsők közt jutottak ki, a zenekar folyosóján Steinerrel és Mignononnal találkoztak. Fullasztó levegő volt ebben a gázlámpákkal világított átjáróban, mely valami szűk, agyonlapított tárnához hasonlított. Egy darabig a jobboldali lépcső alján álltak, a kereken kiforduló karfa védelmében. A kakasülők látogatói nagy robajjal jöttek le, durva cipőjük egyre-másra kopogott; frakkok áradata hullámozott mindenfelől, mialatt egy jegyszedőnő minden erejéből védekezett, hogy fel ne döntsenek egy széket, melyre nagy halom ruhát rakott.

- De hiszen ismerem! - kiáltott Steiner, mikor Faucheryt észrevette. - Egészen biztosan láttam valahol... Ha jól emlékszem, a Kaszinóban; annyira be volt rúgva, hogy úgy kellett felszedni a földről.

- Én már nem tudom biztosan - szólt az újságíró -, úgy vagyok vele, mint maga, de az bizonyos, hogy találkoztam már vele...

Aztán halkabban hozzátette s elmosolyodott:

- Talán Triconnénál.

- Teringettét, valami piszkos lebuiban! - jegyezte meg Mignon szemlátomást felháborodva. - Mégiscsak disznóság, hogy a közönség így ünnepeljen egy jöttment lotyót! Maholnap már egy tisztességes nő se teszi be a lábát a színházba... Ha tovább is így megy, megtiltom Rose-nak, hogy fellépjen.

Fauchery nem fojthatta el a nevetést. Azalatt a lépcsőkön egyre csoszogtak a durva cipők, s egy sipkás, apró ember vontatott hangon megjegyezte:

- Hehe! jó bőr, van mit fogni rajta!

A folyosón két nagyon választékos, bodorított hajú, szárnyas galléros fiatalember perlekedett. Az egyik azt hajtotta: „Undok! gyalázatos!” - anélkül, hogy megmondta volna, hogy micsoda; a másik csak annyit felelt rá: „Remek! elragadó!” - s ő is feleslegesnek tartott minden magyarázatot.

La Faloise-nak nagyon megtetszett Nana; csupán azt kockáztatta meg, hogy többet érne a játéka, ha iskoláztatná hangját. Steiner, ki már nem figyelt oda, mintha álmából rezzent volna fel erre. „Nono - mondta -, nyugtával dicsérd a napot! A következő felvonások talán mindent elrontanak. Igaz, hogy a közönség jóindulatot tanúsított, de még egyáltalában nincs elragadtatva.” Mignon szentül hitte, hogy nem is játsszák végig a darabot. Mivel Fauchery és la Faloise otthagyták őket s a társalgóba mentek, karonfogta Steinert, vállára hajolt, s fülébe súgta:

- Meglássza csak, öregem, micsoda jelmeze van a feleségemnek a második felvonásban!... Soha ilyen mesés disznóságot!

Fent, a társalgóban, három kristálycsillár ragyogott vakítóan. A két unokatestvér habozva állt meg egy pillanatra; a behajtott üveges ajtón át, véges-végig a folyosón, tengernyi fej bukkant fel s kettős áradatban hullámozott tova. Végre mégis beléptek. Egyes férfiak, öt-hat csoportban mindenáron a forgatagba álltak, s hadonászva, hangosan társalogtak. Mások az árral sétáltak le s fel, s a folyosó végén sarkon fordulva meg-megrecsegették a fényes padlót. Jobbra és balra, erezett márványoszlopok közt, nők üldögéltek vörös bársonypadokon, s a hőségtől tikkadtan, egykedvűen nézték a végtelen áradatot; mögöttük, nagy tükörtláblából ki-kivillant kontyuk. Hátnál, a büfé előtt egy pocakos úr szörpöt szűröcsölt.

Faucheryt fojtogatta a hőség, kiment hát az erkélyre. La Faloise egy darabig a színésznők keretes képeit tanulmányozta, melyek az oszlopok közt tükrökkel váltakoztak a falon, aztán rokona után ment. A színház homlokzatán épp akkor oltották el a gázlámpákat. Az erkély sötét volt és nagyon hűvös; azt hitték, hogy egy lélek sincs ott. Csak egy fiatalember könyökölt a kőpárkányon; itt-ott felvillant cigarettája parazsa, különben egészen eltakarta a homály. Fauchery Daguenet-ra ismert. Kezet fogtak.

- Mit csinál itt, öregem? - kérdezte az újságíró. - Ebben a félreeső zugban bujkál, holott máskor a bemutató előadásokon egy percre sem tágít a zenekar mellől...

- Látja, hogy cigarettázom - felelte Daguenet.

Ekkor így szólt Fauchery, hogy zavarba hozza:

- Nos, mit szól az újdonsült színésznőhöz?... Csúnyán szapulják ám a folyosókon.

- Ó - mormogta Daguenet -, csak azok, akiknek kitette a szűrét.

Ez volt az egyetlen megjegyzése Nana tehetségére. La Faloise kihajolt s végigtekintett a körúton. Szemközt egy fogadó s egy klub ablakai ragyogtak; a gyalogjárón a Madrid kávéház asztalai körül a vendégek tömege feketéllt. Bár későre járt, csak úgy tolongott a sokaság; a járókelők lassan lépkedtek előre; a Jouffroy közből egyre áradt a nép, s a végtelen kocsisor miatt öt-hat percig is várakozni kellett, míg átvergődhetek.

- Micsoda forgalom, mekkora zaj! - mondogatta la Faloise, ki még nem szokta meg Párizst.

Hosszú csengettyűszó hangzott; a társalgó néptelen lett. Sebbel-lobbal vágtak át a folyosókon. A függöny már fent volt, s még seregestül özönlöttek az emberek, a bent ülők bosszúságára. Mindenki helyére ment, s az arcokon újra megcsillant a kíváncsiság. La Faloise mindenekelőtt Gagára pillantott, de roppant meglepődött, mikor azt a magas szőke fiút látta oldalán, ki még az imént Lucy páholyában volt.

- Hogy hívják azt az urat? - kérdezte.

Fauchery nem látta mindjárt.

- Ó, persze, Labordette - mondta végül, éppolyan közönyösen, mint előbb.

A második felvonás díszlete meglepetés volt. Valami városvégi csapszékben játszódtott a jelenet, a „Fekete golyó”-ban, húshagyókedden; farsangi maskarák kördalt énekeltek, s rárádobbantottak a sarkukkal. Ez a nem várt Kati-bál annyira tetszett, hogy meg is újráták a kördalt. Irisz, ki váltig hetvenkedett, hogy ismerős a földön, persze rossz helyre vezette az isteni sereget, s most idejöttek, hogy megtartsák a vizsgálatot. Valamennyien álruhába bújtak, nehogy valaki rájuk ismerjen. Jupiter mint Dagobert király jött, kifordított nadrágban, fején irgalmatlan bádogkoronával. Phoebus lonjumeau-i postáslegénynek, Minerva normandiai dajkának öltözött. Roppant hahota fogadta Marsot, ki valami furcsa svájci tengernagyi egyenruhát viselt. De szinte botrányos lett a röhögés, mikor Neptunust megpillantották; munkaköpeny volt rajta, fején nagy, bő sipka, halántékán huncutkák libegtek, papucsban csoszogott be, s borízú hangon kiabált: „Hja persze, a szép ember, szeretni való!” Itt-ott egy-egy „Ujjé!” hangzott, míg a hölgyek kissé meglebbentették legyezőjüket. Lucy hangosan kacagott a proszcéniumpáholyan, Caroline Héquet rá is legyintett a legyezőjével, hogy csituljon.

Ez a jelenet megmentette a darabot, s máris látszott, hogy nagy lesz a siker. Az istenek farsangja, a sárba rántott Olümposz, egy egész vallás, egy egész költészet nevetségessé tétele pompás élvezetnek tűnt. Dévaj tiszteletlenség vette meg a bemutató előadások művelt közönségét; végigtapostak a hagyományon, lerombolták az antik szobrokat, Jupiter tökfilkó volt, Mars lehetetlen figura. A királyságból bohózat lett, a hadseregből paprikajancsi. Midőn Jupiter, hirtelen belegabalyodva egy kicsi mosónőbe, vad kánkánba fogott, Simonne, ki a mosónőt játszotta, lábával fricskát adott az istenek urának, s „dagadt apuskámnak” szólította, de olyan mókásan, hogy a közönség az oldalát fogta nevéttében. Mialatt a tánc folyt, Phoebus egyre-másra rendelte Minervának a forralt bort, Neptunus pedig vagy hét-nyolc nő között trónolt, kik tortával traktálták. Kaptak a kétértelműségeken, trágár megjegyzésekkel tetézték, az első sorokból folyvást belekiabáltak a darabba, s csúnyán elcsavarták az ártatlan szók értelmét. Színházban már régóta nem kéjelgett a közönség ilyen szertelen aljasságokban. Ez kellett neki.

A cselekmény pedig csak haladt tovább, csupa effajta sületlenségek közt. Vulcanus mint gigerli, talpig sárgában, sárga kesztyűben, szemére monoklit biggyesztve, folyton Venus után szaladgált, ki végre halaskofának öltözve, megjött; fején kendő, a keble kibontva, tele ökölnyi arany ékszerrel. Nana olyan fehér volt és buja, s olyan híven adta ezt a csípőriszálásban, nyelvelésben páratlan szerepet, hogy tüstént meghódította az egész termet. Mellette észre se vették Rose Mignont, egy ennivaló lurkót, párnás gyerekfölkötőben, rövid muszlin ruhában, aki bájosan keseregte el Diana panaszát. A másik, az a megtermett lány, ki örökké combjait verdeste, s úgy kotyogott, akár a jérce, az élet kábító illatát, a nő mindenható erejét árasztotta maga körül, s megrészegette vele a közönséget. A második felvonástól fogva minden szabad volt neki; mit bánták, ha esetlenül mozog a színpadon, hamisan énekel, s megakad a szövegben; csak fordulnia kellett egyet vagy elmosolyodni, s már fölzugott az ujjongás. Mikor a csípőjét riszálta, menten felvillanyozódott az első sorok közönsége, s forróság futott végig emeletről emeletre fel a mennyezetig. Az volt csak a diadal, mikor a kánkánt vezette! Egészen otthon érezte magát, amint Venus szerepében csípőre tette kezét, s kiült a gyalogjáró szélére, a csatornába. S mintha a zenét is bárdolatlan hangjához csinálták volna, ezt a csiricsáré muzsikát, ezt a Saint-Cloud vásári indulót, melybe örökösen beleköhögött a klarinét, s belesípított a flóta szökdécselő hangja.

Még két számot újrátak meg. Ismét felhangzott a nyitány keringője, ez a szertelen ritmusú keringő, s megbolondította az isteneket. Juno, mint falusi gazdasszony rajtacsípte Jupitert a mosónőjével s megnyakalta. Diana meglepte Venust, amint éppen légyottot adott Marsnak, s

tüstént közölte Vulcanusszal a találka helyét és idejét. Vulcanus felkiáltott: „Majd tudom én, mit tegyek!” A többi kissé zavaros volt. A vizsgálat örült galoppal végződött, Jupiter csuromvizes lett bele, koronáját is elvesztette, s lelkendezve jelentette ki, hogy a földi nőcskék nagyon ennivalóak, s hogy a férfiaknak nincs igazuk.

A függöny legördült, s az éljenzést túlsüvöltötte a kiabálás:

- Mind! Mind!

Erre a függöny újra felszállt, s a színészek - összefogózva - ismét megjelentek. Középen Nana és Rose Mignon egymás mellett hajlongtak. Zúgott a taps, a fizetett tapsolók torkuk szakadtából újrátak. Aztán lassanként félig kiürült a terem.

- Üdvözlöm kell Muffat grófnét - szólt la Faloise.

- Helyes, be fogsz mutatni nekik - válaszolt Fauchery. - Aztán visszajövünk.

De nagyon bajosan juthattak el az erkélypáholyokhoz. Fent, a folyosón egymást taposták az emberek. Lépten-nyomon ki kellett térniük, át kellett furakodniuk a tömegen, s csak a könyökükkel tudtak utat törni maguknak. Egy rézlámpa alatt, melyben gázláng lobogott, ott támaszkodott a köpcös kritikus, s a darabot bírálgatta figyelmes hallgatói előtt. Az arramenők fontoskodva suttozták a nevét. Egész felvonás alatt nevetett, s erről folyt a szó a folyosókon. De most nagyon komoly lett, s jóízletről meg erkölcsről beszélt. Távolabb a vékony ajkú kritikus csupa jóakarattal nyilatkozott, aminek azonban valami rossz mellékíze volt, akár a megsavanyodott tejnek.

Fauchery az ajtók kerek nyílásain keresztül egy tekintettel végigfűrkészte a páholyokat. De közben Vandeuvres gróf megszólította s megkérdezte, hogy kit keres. Mikor hallotta, hogy a két unokatestvér Muffat-ékat akarja üdvözölni, a hetes páholyra mutatott, melyből az imént távozott. Aztán az újságíró füléhez hajolt:

- Mondja csak, öregem, nem ezzel a Nanával találkoztunk egy este a Provence utca sarkán?...

- No nézze, csakugyan igaza van - kiáltott fel Fauchery. - Ugye megmondtam, hogy ismerem!

La Faloise bemutatta unokatestvérét Muffat de Beuville grófnak, ki nagyon hűvösen fogadta őket. De a grófné felütötte fejét a Fauchery névre, s választékos szavakkal gratulált az újságírónak a *Figaro*-ban megjelent cikkeiért. A hölgy a könyöklő bársonyára támaszkodott, s most kecses vállmozdulattal félig megfordult. Csevegtek egy darabig, aztán szoba jött a világkiállítás.

- Nagyon szép lesz - szólt a gróf, kinek kemény, szabályos arca maga volt a hivatalos komolyság. - Ma künn jártam a Marsmezőn... Valóban elragadtatással jöttem haza.

- Azt beszélik, hogy nem készülnek el a kellő időre vele - kockáztatta meg la Faloise. - Még összevissza van minden...

De a gróf ridegen vágott szavába:

- Elkészülnek... A császár akarja.

Fauchery vidáman mondta el, hogy a minap, mikor cikktémát keresett, majd ottmaradt az épülő akváriumban. A grófné mosolygott. Hébe-hóba szétnézett a teremben, miközben fel-emelte könyökig fehér kesztyűs karját, s bágyadtan legyezte magát. A terem csaknem üresen bóbiskolt; a zenekari helyen néhány úr újságot terített maga elé; a nők fesztelenül vendégeket fogadtak, mintha otthon lettek volna. Most már csak illedelmes suttozás hallatszott a csillár alatt, melynek vakító fényét kissé elbágyasztotta a színpad rendezésével felkavart finom por. A férfiak csoportokba verődtek az ajtóknál, hogy az ülve maradt nőket szemléljék, s fejüket előredugva, szív formájú fehér ingmellükkel, egy percig mozdulatlanul álltak ott.

- Elvárjuk a jövő keddre - szólt a grófné la Faloise-hoz.

Meghívta Faucheryt is, ki meghajolt. A darabról egyáltalában nem beszéltek, s Nana nevét meg sem említették. A gróf olyan fagyos méltósággal viselkedett, mintha valami törvényhozó ülésen lett volna. Ottlétükre csupán annyit jegyzett meg, hogy apósa nagyon szereti a színházat. Az ajtót nyitva hagyták; Chouard márki, egy bágyadt, fehér arcú, magas aggastyán kiment, hogy helyet adjon a látogatóknak; kiegyenesedve, széles kalapja alól borús szemmel nézegette az arra menő hölgyeket.

Mikor a grófné meghívta őket, Fauchery elbúcsúzott, mert érezte, hogy nem volna illő, ha a darabról beszélne. La Faloise utolsónak távozott a páholyból. Vandeuvres gróf proscéniumpáholyában éppen az imént pillantotta meg a szőke Labordette-et, ki otthonosan Blanche de Sivry mellé telepedett, s nagyon bizalmasan csevegett vele.

- Ejnye - szólott, amint unokatestvérét utolérte -, hát minden nőt ismer ez a Labordette?... Most meg Blanche-sal van.

- Persze hogy mindegyiket ismeri - válaszolt Fauchery nyugodtan. - Ugyan hol a csodában nőttél fel, öregem?

A folyosó népe kissé megritkult. Fauchery éppen lefelé indult, mikor Lucy Stewart utána kiáltott. Egészen hátul állt, proscéniumpáholya előtt. Bent - mint mondta - megfő az ember. Egészen elállották a folyosót Caroline Héquet-vel meg az anyjával, s pörkölt mandulát ropogtattak. Egy jegyszédőnő anyáskodva beszélgetett velük. Lucy megmosta az újságíró fejét: nagyon szép, hogy sorra járja a nőket, s tőlük még azt se kérdi, hogy szomszások-e! Aztán hirtelen másra csapott át:

- Tudod e, fiacskám, hogy nekem nagyon tetszik Nana?

Mindenáron páholyukban akarta marasztani az utolsó felvonásra, de Fauchery kerekét oldott, s megígérte, hogy megvárja őket a darab végeztével. Lent, a színház előtt, Fauchery és la Faloise cigarettára gyújtottak. Hatalmas csödület torlaszolta el a gyalogjárót, egy sereg ember, kik lejöttek a bejáratú lépcsőn, s a körutak halkuló morájában az éjszaka friss levegőjét szívták.

Ezalatt Mignon a Variétés kávéházba vonszolta Steinert. Látva Nana sikerét, nagy lelkesedéssel dicsérni kezdte, miközben fél szemmel egyre a bankárt vizsgálta. Jól ismerte ezt az embert, már kétszer segített neki, hogy megcsalja Rose-t, de aztán, mikor a szeszélynek vége volt, újra visszavezette hozzá, bűnbánóan, hűségesen. A kávéházban megszámlálhatatlan vendég szorongott a márványasztalok körül; némelyek le sem ültek, csak kutya-futásban ittak; a nagy tükrök ezerszeresen verték vissza a tengernyi fejet s három csillárjával, bársony padjaival, piros szövettel bevont csigalépcsőjével végtelenné bővítették a szűk termet.

Steiner leült egy asztal mellé, az első teremben, mely a körútra nyílt, s melynek ajtóit - az évszakhoz képest - kicsit korán szedték ki. Arra ment Fauchery meg la Faloise, s a bankár megszólította őket:

- Jöjjenek már, igyanak velünk egy korsó sört!

De most csak egyre gondolt: csokrot akart dobni Nanának. Odahívott egy pincért, kit egyszerűen Auguste-nak nevezett. Mignon figyelte, s olyan érthetően nézett a szemébe, hogy zavartan hebegte:

- Két csokrot, Auguste; adja oda a jegyszédőnőnek. Mindegyik hölgynek egyet, alkalmas pillanatban... Értette?

A terem másik végén fiatal, legfeljebb tizenhét éves leány ült egy üres pohár előtt; fejét az egyik tükör keretéhez támasztotta, mozdulatlanul, mintegy alélta a hosszú, hiába-való vára-

kozástól. Szép, hamvas szőke hajának természetből hullámos fürtjei koszorúzták szűzies arcát, melyből szelíd, őszinte, bársonyos szempár ragyogott; megfakult zöld selyemruha volt rajta, kerek kalapján itt-ott ütések nyoma látszott. A leány egészen fehérré vált a csípős éjszakai levegőtől.

- Nézd csak, itt van Satin - mormogta Fauchery, amint megpillantotta.

La Faloise megkérdezte, kicsoda.

- Ó, csak egy éjjeli pillangó, semmi más. De olyan fránya nyelve van, hogy holtig elhallgatná az ember. - Azzal az újságíró megszólította a leányt: - Mit csinálsz itt, Satin?

- Hát csak unatkozom. Hallgatok, mint sz.. a fűben - felelte Satin nyugodtan s meg se moccan.

A négy férfi elragadtatással kacagott fel.

Mignon váltig erősködött, hogy nem kell sietniük, húsz percig tart, míg a harmadik felvonás díszletét rendbehozzák. De a két unokatestvér fázott, s felhajtva a sört, visszament. Mikor Mignon egyedül maradt Steinerrel, az asztalra könyökölt, s kerek szemébe mondta:

- Rendben van, mi? Elmegyünk hozzá, s bemutatom neki... Persze a kettőnk dolga, nem kötjük a feleségem orrára.

Amint Fauchery és la Faloise visszatértek helyükre, az egyik páholyban, a második emeleten, csinos, egyszerűen öltözött hölgyet pillantottak meg. Egy komoly arcú úrral ült, ki osztályfőnök volt a belügyminisztériumban. La Faloise ismerte, Muffat-éknál találkozott vele. Fauchery úgy emlékezett, hogy madame Robert-nak hívják a hölgyet: tisztességes nő, egyszerre csak egy szeretője van, s az illető mindig tekintélyes egyéniség.

De meg kellett fordulniuk. Daguenet rájuk mosolygott. Most, hogy Nana túl volt a tűzpróbán, nem bújt el többé, s az imént már diadalmas arccal járt-kelt a folyosókon. Mellette a kis iskolakerülő egy percre sem tágitott a helyétől, s még mindig oda volt az ámulattól, melybe Nana ejtette. Ez már beszéd, ez a megtestesült nőiesség! Egészen belevörösödött, s gépiesen hol felhúzta, hol meg levette kesztyűjét. Aztán mivel szomszédja Nanáról beszélt, nekifohászott s megkérdezte:

- Bocsánat, uram, ismeri maga ezt a színésznőt?

- Ismerem... egy kicsit - mormogta Daguenet, ki nagyon meglepődött, s nem tudta, hogy hirtelen mit mondjon.

- Talán a címét is tudja?

Mintha villám ütött volna Daguenet-ba, úgy hatott rá ez a kérdés. Legszívesebben egy jó nyaklevessel válaszolt volna.

- Nem - felelte szárazon.

S azzal hátat fordított neki. A szöske érezte, hogy valami illetlenséget követett el, még jobban elvörösödött, s rémülten lapult meg.

Elhangzott a három koppanás; a jegyszedőnők, prémes bundákkal, felöltőkkel megrakodva, a betódulók közt ügyeskedtek, hogy visszaadják a ruhákat. A fizetett tapsolók megtapsolták a díszletet, egy ezüstabányába vájt barlangot az Etna-hegyben, melynek oldalai úgy ragyogtak, mint a vadonatúj tallér; hátul Vulcanus kovácsműhelye csillogott a lemenő nap fényében. A második jelenetben Diana összebeszélt az istennel, hogy tegyen úgy, mintha elutaznék, s akkor Venus és Mars szabadon találkozhatnak. Alig maradt egyedül Diana, megjelent Venus. Borzongás futott végig a termen. Nana meztelen volt. Nyugodt hetykeséggel, meztelen teste

mindenható erejének tudatában. Egyszerű fátolszövet takarta; kerek válla, amazonkeble, melynek két piros hegye keményen meredt előre, mint a dárda, széles csípője, mely kéjesen ringatózott, két gömbölyű, szőke combja, az egész habfehér teste átvillant, átlátszott a könnyű szöveten. A habokból kilépő Venus volt ez, kinek nincs más leple a haján kívül. S mikor Nana fölemelte karjait, hónalján a lámpák világánál kilátszott a drága aranypehely. Egyetlen taps se csattant. Senki se nevetett már, a férfiarok elkomolyodtak, megnyúltak, orruk kitágult, ajkuk izgatottan, szárazon remegett. Mintha szellő fuvalt volna át a termen, halkan, baljós fenyegetéssel teli. S a vidám teremtsébből egyszerre csak kiütközött a nő, ki nyugtalanságot vet, nemével örületbe ejt, és rejtelmes vágyakat ébreszt. Nana még mindig mosolygott, de már az olyan némbor metsző mosolyával, ki férfinással él.

- Adta-teremtette! - mondta röviden Fauchery la Faloise-nak.

Ezalatt Mars, nagy tollbokrétával, a légyotton termett. Egyszerre két istennő közé került. Prulliére pompásan játszotta ezt a jelenetet. Hol Diana édesgette, ki utoljára még egy erőfeszítést tett, mielőtt Vulcanus kezére adná, hol Venus cirógatta, kit vetélytársnőjének jelenléte nagyon felizgatott, ő pedig jólesően engedett ennyi nyájasságnak, mint valami kakas a jércék közt. Nagy trió fejezte be a jelenetet; ekkor egy jegyszédő jelent meg Lucy Stewart páholyában, s két nagy, fehér orgonavirágbokréát dobott a színpadra. Tapsoltak, Nana és Rose Mignon hajlongtak, mialatt Prulliére fölszedte a csokrokat. A zenekari helyről többen a páholy felé mosolyogtak, melyben Steiner és Mignon ült. A bankárnak arcába szökött a vér, álla görcsösen rángatózott, mintha elállt volna a lélegzete.

Ami most következett, végleg elragadta a termet. Diana dülva-fülva távozott. Venus mohapadon ült, s mindjárt magához hívta Marsot. Csábítást még sohasem játszottak ilyen forrón, ilyen leplezetlenül a színpadon. Nana Prulliére nyakába csimpaszkodott, magához húzta, midőn Fontan komikus dühöt színélve s túlozva a megbántott férj szerepét, ki tetten éri feleségét, feltűnt a barlang mélyén. Kezében tartotta a híres vassodrony hálót. Egy pillanatig ideoda ringatta, mint a halász, mikor hálót vet, s egy ügyes fogással Venus és Mars bent voltak a kelepcében; a háló körülfonta s fogva tartotta őket a boldog szeretkezők helyzetében.

A zúgás nőttön-nőtt, mint egy felszakadó sóhaj. Néhány tenyér összeverődött, minden látcső Venus felé irányult. Nana lassanként hatalmába kerítette a közönséget, s azt tehetette már a férfiakkal, amit akart. A szerelmi hev, mely úgy sugárzott belőle, mint valami pározó állatból, mind jobban, jobban elárasztotta a termet. Ebben a pillanatban minden legkisebb mozdulata vágyakat ébresztett, s egy legyintéssel felkorbácsolta a vért. A háta meggörnyedtek, s úgy remegtek, mintha láthatatlan vonók játszottak volna az idegeken, a nyakszirtek pelyhét langyos, kósza lehelet borzolta, mely valami titokzatos asszonyi szájból áradt. Fauchery elnézte maga előtt a kis iskolakerülőt, ki izgatottságában felemelkedett helyéről. Aztán kíváncsian tekintett szét; Vandeuvres gróf sápadt volt, mint a fal, s összeszorította ajkát; a vastag Steiner arca felpuffadt, mintha a guta környékezné, Labordette bémészan pislogott, mint a lócsiszár, ha egy gyönyörű kancát bámul, s Daguenet fülei meg csak úgy lágoltak, reszkettek a gyönyörűségtől. Aztán még futó pillantást vetett hátra, s majd leesett az álla, olyasmit látott a Muffat-ék páholyában. A fehér, komoly grófné mögött lábujjhegyen állt a gróf, piros foltok tüzeltek arcán, s szájtátva bámult előre; mellette, a homályban Chouard márki borús szemei sárgás fényben csillogtak, villogtak, mint két macskaszem. Az emberek fulladoztak; hajuk csapzottan tapadt verejtékező fejükhöz. Már három óra hosszat ültek benn, s a lélegzet párja emberi szaggal töltötte meg a levegőt. A vakító gázfényben egyre sűrűbb lett a libegő porréteg, s megrekedt a csillár alatt. Reszkett az egész terem, szédület környékezte, fáradt, izgatott volt, és zsongító sóvárgás fogta el, minő éjféltor a hálósobák mélyén sutog. S Nana, szemközt ezzel az elalélt közönséggel, ezzel az ezerötszáz főnyi összezsúfolt embertömeggel, mely a szindarab végén magába rogyva, bémult idegekkel vergődött, ott ragyogott diadalmas már-

ványtestével, nemével, mely elég erős, hogy leigázza ezt az egész tömeget anélkül, hogy maga elveszítené a fejét.

A darabot befejezték. Vulcanus diadalordítására az egész Olümposz csodálkozó s dévaj felkiáltások közt vonult el a szerelmesek előtt. Jupiter így válaszolt: „Fiam, nagy könnyelműség tőled, hogy ilyesmit mutogatsz nekünk!” Aztán megváltozott a hangulat, Venus javára. A felszarvazottak kara, újból Irisszel az élén, most azért esedezett az istenek urához, hogy ne teljesítse kérésüket; mióta otthon ülnek az asszonyok, valóságos gyötrelem velük az élet; inkább legyenek fölszarvazva, akkor legalább békén élhetnek. Ezt példázta a darab. Erre szabadon eresztették Venust, Vulcanus megkapta az elválasztást ágytól, asztaltól. Mars kibékült Dianával. Jupiter, hogy béke legyen odahaza, egy más csillagzatra küldte a kis mosónőjét. Végezetül Ámort is előhúzták a dutyiból, hol ahelyett, hogy a szeretni igét ragozta volna, papirosból madarakat hajtogatott. A függöny apoteózis közben hullt le, a fölszarvazottak kara térdre borult, s hálaadó himnuszt énekelt a mosolygó, mindenható meztelenségében magasztos Venusnak.

A közönség már felállt, s az ajtók felé sietett. Kitapsolták a szerzőket, a szereplőket kétszer is a lámpák elé hívták, s hatalmas éljenzés mennydörgött. A Nana neve rengette a házat. A terem elsötétült, mielőtt kiürült volna; a rivalda kialudt, a csillárt leengedték, hosszú vászontakarók gördültek a proscéniumpáholyokból, s betakarták az erkélyek cifra aranyozását; a forró, rajongó terem egyszerre mély álomba merült, miközben egyre szállt a por, s fojtó penészszag áradt. Muffat grófné, meleg prémjébe burkolva, páholya könyöklőjénél állt; várta, hogy oszolják a tömeg, s a sötétségbe révedt.

A folyosókon ide-oda lökdösték a jegyszedőnőket, kik fejetlenül szaladgáltak a halom összevissza hányt ruha között. Fauchery és la Faloise előre siettek, hogy a kijáratnál végignézzék a távozó közönséget. Az előcsarnok hosszában sorfalat álltak a férfiak, miközben a kettős lépcsőről két sűrű, végtelen sor hömpölygött alá lassan, rendben. Steiner, kit Mignon most is maga után vonszolt, az elsők közt inalt el. Vandeuvres gróf Blanche Sivryvel távozott karonfogva. Gaga és lánya egy pillanatig szemlátomást zavarban voltak, de Labordette tüstént kocsit kerített nekik, s udvariasan zárta rájuk az ajtót. Senki se látta, hogy Dagenet eltávozott volna. A lángoló arcú kis iskolakerülő elhatározta, hogy a színészek ajtaja előtt megvárja a távozókat, s a Panoramas átjáróhoz szaladt, de hasztalan, mert a rács be volt csukva. Satin ott álldogált a gyalogjárón, s már meg is legyintette szoknyájával; de ő csak nézett szomorú reménytelenséggel, s a tehetetlen vágy könnyet sajtolt szemébe. Durván utasította el a lányt, s eltűnt a tömkelegben. A nézők közül sokan szivarra gyújtottak, s dúdolván távoztak: *Ha Venus este elbolyong...* Satin visszament a Variétés kávéház elé, hol Auguste neki adta a cukrot, melyet a vendégek otthagytak. Egy köpcös férfi, ki nagyon felhevülve jött az előadásról, végre magával vitte a lassanként elcsendesedő körút homályában.

A színházból még egyre jött a nép. La Faloise Clarisse-t várta. Fauchery megígérte Lucy Stewartnak, hogy Caroline Héquet-vel s az anyjával hazakíséri. Megérkeztek a nők, az előcsarnok egy egész szögletét elfoglalták s hangosan nevettek, mikor Muffat-ék fagyos arccal arra mentek. Bordenave épp akkor bukkant elő egy kis ajtón, s szentül megfogadtatta Faucheryval, hogy cikket ír a darabról. Csupa verejték volt, de arcán ott ragyogott az öröm, s egészen megrészegeedett a sikertől.

- Meg sem állnak a kétszázadik előadásig - szólt hozzá la Faloise lekötölezően. - Egész Párizs idetódul az ön színházába!

De Bordenave mérges lett, álla egy hirtelen mozdulatával a közönségre mutatott, mely megtöltötte a csarnokot, erre a kicserepesedett ajkú, égő szemű, még mindig Nana-lázban égő tömegre, s hevesen kiáltott fel:

- Mondd, a bordélyházamba, megátalkodott fickója!

Másnap tíz órakor még aludt Nana. A Haussmann körúton lakott, egy nagy, új házban, az egész második emeleten; a tulajdonos magános hölgyeket választott ki első lakónak. Egy gazdag moszkvai kereskedő telepítette ide, ki télire Párizsba jött, s félévre előre kifizette érte a lakbért. A lakás túlságosan nagy volt neki, és sohasem volt teljesen bebútorozva. Rikító és fényűző holmik, tükörasztalok, aranyozott székek keveredtek itt zsibvásári ócskaságokkal, mahagóni pipereasztalokkal s firenzei bronzot utánzó, karos, cink gyertyatartókkal. Meglát-szott, hogy olyan lány lakik itt, kinek első komoly barátja hamarosan kitette a szűrét, s ki most gyanús szeretők karmai közé jutott. Meglát-szott a keserves szárnypróbálgatás, a hiú erőlködés, mely dugába dőlt a hitel megtagadása s az örökös kidobással fenyegetőzés miatt.

Nana hason fekve aludt, csupasz karjaival szorosan magához ölelte vánkösát, s mélyen belesüppesztette alvástól sápadt arcát. A helyiségek közül csak a hálósobát és az öltözőfülkét rendezte be a városrész egyik kárpitos. Bágyadt fény szűrődött be a függönyön keresztül, látni lehetett a paliszander bútorokat, az áttört damasztaszövésű kárpitszőnyeget, a székeket, nagy kék virágokkal szürke alapon. Ebben az álmos, nyirkos szobában most hirtelen felébredt Nana, mintegy meglepődve az ürességtől, melyet maga mellett érzett. A másik párnára nézett, mely selyemcsipkésen az övé mellett feküdt, még azon melegen, s egy fej nyoma látszott benne. Aztán az ágyfőnél tapogatózott, s megnyomta a villamos csengő gombját.

- Hát elment? - kérdezte a belépő komornától.

- El, madame, alig tíz perce, hogy Paul úr eltávozott... Madame nagyon fáradt volt, s nem akarta felköltetni. De meghagyta, mondjam meg madame-nak, hogy holnap megint eljön.

Beszéd közben Zoé, a komorna, kinyitotta az ablakredőnyt. Egyszerre világos lett a szoba. Zoé sötétbarna nő volt, haját közepén elválasztva és oldalt fésülve hordta; arca hosszú, fakó és forradásos, valóságos kutyaaarc, orra tömpe, ajkai szélesek, fekete szemei örökké mozogtak.

- Holnap, holnap - ismételte Nana, ki még mindig nem ocsúdott fel egészen -, hát holnap van a napja?

- Holnap, madame. Paul úr mindig szerdán jött.

- Persze, most már emlékszem! - kiáltotta a fiatal nő, s felült az ágyban. - De most minden megváltozott. Ma reggel meg akartam neki mondani... Hiszen a füstösbe botlanék. No, csak az kellene még!

- Madame nem figyelmeztetett, s nem tudhattam - mormogta Zoé. - Ha madame máskor megváltoztatja a napirendet, jó lesz, ha nekem is megmondja, hogy tudjam... Akkor hát ezen-túl nem kedden jön a vén zsugori?

Egymás közt csak vén zsugorinak meg füstösnek hívták azt a két férfit, kik Nanát pénzelték, egy Saint-Denis-beli takarékoskodó természetű kereskedőt meg egy oláhot, ki grófnak hí-resztelte magát, rendetlenül fizetett, és különös szaga volt a pénzének. Daguenet mindig a vén zsugori után jött, másnap. Mivel a kereskedőnek már reggel nyolc órakor üzletében kellett lennie, a fiatalember Zoé konyhájából leste, mikor megy el, s mindjárt helyére feküdt, mely még egészen meleg volt. Tíz óráig maradt ott, aztán dolgára ment ő is. Nagyon kényelmesnek találta ezt ő is, meg Nana is.

- Nem baj - mondta Nana -, majd megírom neki délután... S ha nem kapja meg a leveletem, holnap nem ereszti be.

Ezalatt Zoé lassan fel s alá járkált a szobában. A tegnap esti nagy sikerről beszélt. Madame nagy tehetséget mutatott, s olyan szépen énekelt! Ó, madame, most már nyugodt lehet!

Nana, párnájára könyökölve, nem felelt, csak a fejével integetett. Inge lecsúszott, kibomlott, kusza haja vállára omolt.

- Az igaz - mormogta szinte álmodozva -, de addig hogy húzzuk-halasszuk a dolgot? Ma újra egész csomó kellemetlenségem lesz... Reggel megint feljött a házmester?

Most komoly dolgokról kezdtek beszélgetni. Nana háromnegyedévi lakbérrel tartozott már, s a háziúr foglалással fenyegetőzött. Azonkívül egy sereg hitelezővel is meggyűlt a baja; a bérkocsisa, a varrónője, a szabónője, a szenesember, meg a többiek minden áldott nap beállítottak, s az előszoba padjára telepedtek. Kivált a szenes volt rettenetes, csak úgy visszhangzott a lármájától a lépcsőház. De Nana legjobban a kisfia, az ő kis Louis-ja miatt búsult, kit tizenhat éves korában hozott a világra, s dajkájánál hagyott egy faluban, Rambouillet környékén. Ez a nő háromszáz frankot követelt, mielőtt Louis-t visszaadná. Nanát őrzöngő anyai szeretet fogta el, mióta gyermekét legutóbb meglátogatta, s egészen kétségbeesett, hogy nem bírja megvalósítani tervét, mely már valóságos rögeszméje lett: kifizetni a dajkát, s nagynénjéhez, Lerat-néhoz adni a gyereket Batignolles-ba, hol bármikor meglátogathatná.

A komorna tapintatosan megjegyezte, hogy asszonyának fel kellett volna tárnia nehéz helyzetét a vén zsugorinak.

- Ej, hiszen mindent megmondtam neki! - kiáltott Nana. - Azt felelte, hogy sok mulaszthatatlan tartozása van. Egy fityinget se ad a havi ezer frankon kívül... A füstös meg letört, legalább most; azt hiszem, vesztett a kártyán... Ami meg ezt a szegény Mimit illeti, no, neki magának is elkelne egy kis kölcsön; árcsökkenés volt a börzén, s a fiú annyira leégett, hogy már virágot se bír hozni nekem.

Daguenet-ról beszélt. Az ébredés önfeledt perceiben nem volt titka Zoé előtt. Az már megszokta az efféle bizalmas megnyilatkozást, s alázatos vonzalommal hallgatta végig. Mivel madame olyan kegyes s közli vele a dolgait, ő is megmondja nyíltan a véleményét. Azon kezdte, hogy nagyon szereti madame-ot, szántszándékkal hagyta ott madame Blanche-t, s csak a jó Isten a megmondhatója, mi mindent nem ígér most is madame Blanche, hogy visszaszerezze! Volna helye bőven, hiszen eléggé ismerik; de hát ő már csak madame-nál marad, még a szükségben is, mert ő bízik a madame jövőjében. Végül előhozakodott a tanácsaival. Mikor fiatal az ember, sok bolondságot követ el. De most már jöjjön meg az esze, mert a férfiak szeretik a bolondját járni. No, majd jönnek ám csöstül! Madame-nak egy szavába kerül, s tüstént elcsitulnak a hitelezők; annyi pénze lesz, amennyit akar.

- De azért még mindig nincs háromszáz frankom - ismételte Nana s ujjait kontya kusza fürtjeibe mélyesztette. - Háromszáz frankra van szükségem; ma, tüstént... Mégis hallatlan, hogy nem akad ismerős, aki háromszáz frankot adna az embernek!

Mindent megkísérelt, hogy Lerat-nét, kit éppen reggelre várt, elküldhesse Rambouillet-ba. Meghiúsult szeszélye most egészen elrontotta az esti diadalt. S ha meggondolja az ember, hogy a sok férfi közt, kik tegnap annyira ünnepelték, nem akad egy, aki tizenöt aranyat hozna neki! Aztán meg az ember nem is fogadhat el pénzt csak úgy egykönnyen. Ó, milyen szerencsétlen! S mindig eszébe jutott a kis lurkója, olyan angyali kék szemei voltak, s olyan ennivalóan gögicsélte: „mama”, hogy majd meghalt nevéttében.

Ebben a pillanatban gyors berregéssel zendült meg a villamos csengő a bejárat ajtaján.

Zoé visszajött s bizalmasan mormogta:

- Egy asszony.

Százszor is látta már ezt az asszonyt, de mindig úgy tett, mintha nem ismerné, s nem tudná, mi dolga van a zavarba jutott nőekkel.

- A nevét is megmondta... Triconné.

- Triconné! - kiáltott fel Nana. - Igaz biz a, egészen elfelejtettem... Vezesse be.

Zoé magas növésű, koros nőt vezetett be; halántékán hosszú, fiatalos fürtöket hordott, s olyan volt, mint valami lecsúszott grófnő, ki folyton az ügyvédek nyakán lóg. Zoé mindjárt elpárolgott; a vipera hajlékony, nesztelen mozdulatával tűnt el, ahogy távozni szokott a szobából, valahányszor egy úr jött. Pedig bátran maradhatott volna. Triconné le sem ült. Pár kurta szóval végeztek.

- Van valakim mára... Akarja?

- Akarom... S mennyit ad?

- Hús Lajos-aranyat.

- S hány órákor?

- Háromkor... Rendben van?

- Rendben van.

Triconné tüstént az időjárásra tért át; elmondta, hogy ebben a száraz időben nagyon kellemes a séta. Még vagy négy-öt nője van hátra. Azzal el is ment, miközben egy kis noteszba pislogott. Nana egyedül maradt, s szemlátomást megkönnyebbült. Kissé megborzongott a válla, s lágyan, a fázékony macska lustaságával visszabújt langymeleg ágyába. Szemei lassanként becsukódtak, s mosolygott a gondolatra, hogy holnap szépen felöltözteti a kis Louis-t. Újból elfogta az álom, a múlt éjszaka lázas képei, az ezerszeresen visszhangzó tetszés-zaj végtelen, mély zengéssel újra körülzümögtek, s elringatták aléltságát.

Tizenegy órákor, amikor Zoé a szobába vezette Lerat-nét, Nana még aludt. De felébredt a zajra, s tüstént beszélni kezdett:

- Te vagy az?... Ma elmegy Rambouillet-ba.

- Azért jöttem - szólt a néni. - Tizenkét óra húsz perckor indul egy vonat. Még elérem.

- Nem, csak később lesz pénzem - szólt a fiatal nő, s nagyot nyújtózott, hogy kilátszott a melle. - Most megebédelsz, aztán majd meglátjuk.

Zoé hozta a fésülködő pongyolát.

- Madame - mormogta -, itt van a fodrász.

De Nana nem akart átmenni az öltözőfülkébe. Kikiáltott:

- Jöjjön be, Francis.

Jól öltözött úr lépett be. Köszönt. Nana térdig meztelen lábbal épp akkor szállt ki az ágyból. Nem nagyon sietett, s kinyújtotta karjait, hogy Zoé a fésülködő pongyola ujjába igazítsa. Francinak mindez ínyére volt, méltóságos arccal várt és nem fordult el. Nana végre leült, s Francis végighúzott fésűjével a haján, aztán beszélni kezdett.

- Madame bizonyára még nem olvasta a lapokat... Nagyon jó cikk van a *Figaró*-ban.

Meg is vette a lapot. Lerat-né feltette a szemüvegét, az ablakhoz állt, s fennhangon elolvasta a cikket. Zsandár alakja kiegyenesedett, s orra felfitult, valahányszor egy-egy hízelgő jelzőt pattogatott. Fauchery cikke volt, melyet mindjárt az előadás után írt, két meglehangú hasáb; szellemes kajánsággal beszélt a művésznőről, s brutális bámulattal hódolt a nőnek.

- Nagyszerű! - ismételte Francis.

Nana föl se vette, hogy kigúnyolták a hangját. Ez a Fauchery mégiscsak kedves ember; majd meghálálja ő még az udvariasságát! Lerat-né még egyszer elolvasta a cikket, aztán hirtelen megjegyezte, hogy a férfiaknak egytől egyig ördög van a lábikrájukban: Nagyon meg volt elégedve ezzel a csiklandós célzással, melyet egyes-egyedül csak maga értett, s minden bővebb magyarázatot megtagadott. Francis ezalatt felfésülte s feltűzte Nana haját. Aztán elköszönt:

- Figyelni fogom az esti lapokat.... Mint rendesen, ugye? Fél hatkor?

- Hozzon egy kis üveg hajkenőcsöt meg egy font pörkölt mandulát Boissier-tól! - kiáltott utána Nana a szalonon keresztül, amint a fodrász betette az ajtót.

Mikor a két nő egyedül maradt, eszükbe jutott, hogy még nem csókolóztak össze, s hatalmas csókokat cuppantottak egymás arcára. A cikk egészen feltűzelte őket. Nana eddig még mindig bóbiskolt, de most hirtelen újból elfogta diadalának láza. Ó, de rossz délelőttje lehet ma Rose Mignonnak! Mivel nénye nem akart elmenni a színházba, mert - amint mondta - a sok izgalom megárt a gyomrának, Nana most a múlt estéről kezdett beszélni neki, s egészen megrészegetve a tulajdon előadásától, úgy beszélt róla, mintha egész Párizs összeomlott volna a tapsviharban. Aztán hirtelen megállt, és nevetve kérdezte meg, vajon gondolta volna ezt valaki, mikor még süldőlánny korában az Aranyecsepp utcában riszálta a hátulját. Lerat-né a fejét csóválta. Nem, nem, erre igazán nem gondolt volna az ember. Most ő kezdett beszélni komolykodó arccal, s lányának nevezte. Hát nem második anyja, mióta az igazi-elköltözött a papa meg a nagymama után? Nana nagyon meg volt hatva, s majdnem rájött a sírás. De Lerat-né ismételten kijelentette, hogy a múlt elmúlt, ah, nagyon csúnya múlt, s nem arra való, hogy az ember minden áldott nap megbolygassa. Jó időre megszakította a kapcsolatot unokahúgával, mert hát a família szemére vetette, hogy bemocskolja magát a kicsivel. Szentséges Isten! Mintha ilyesmi egyáltalán lehetséges volna! Ó bizony nem fogja vallatóra, elhiszi ő úgyis, hogy mindig tisztességesen élt. Bőségesen elég neki, hogy Isten felvitte a dolgát, s hogy annyira ragaszkodik a fiához. Nincs is szebb a tisztességnél meg a munkánál ebben az életben!

- Kitől van a kis lurkó? - kérdezte most hirtelen, s élénk kíváncsiság csillant szemében.

Nana meglepődött s habozott egy pillanatig.

- Egy úrtól - válaszolta.

- Na nézd! - kezdte újra a néne. - Azt állítják, hogy egy kőművestől való, aki ütött, vert téged... Node majd elmondod egyszer; tudod, hogy nem jár el a szám... Rendben van, én gondját viselem, akár egy kis hercegnek.

Lerat-né felhagyott a virágkereskedéssel, s most megtakarított pénzecskéjéből élt, hatszáz franknyi járadékából, melyet apránként kuporgatott össze. Nana megígérte, hogy takaros kis lakást bérel neki, s ráadásul még száz frankot is ad havonként. A néne odalett ettől az összegtől, s rikácsolva biztatta unokahúgát, hogy csak fejje meg jól a férfiakat, hiszen hatalmában vannak. Újból egymás nyakába borultak. De most Nanát nagy örömeiben, hogy újra a kis Louis jött szóba, szemlátomást elkomorította egy hirtelen emlék.

- Ej, de bosszantó - mormogta -, el kell mennem három órákor. Micsoda robot!

Zoé éppen jelentette, hogy kész az ebéd. Átmentek az ebédlőbe, hol már egy koros-nő ült az asztalnál. Nem vette le a kalapját, sötét ruha volt rajta, melynek meghatározhatatlan színe átmenet volt a sötétbarna és a zöldessárga közt. Nanát nem lepte meg, hogy itt látja. Csak azt kérdezte tőle, miért nem ment át hozzájuk.

- Beszédet hallottam - válaszolt az öregasszony. - Azt hittem, társaság van odabenn.

Maloirné, egy tekintélyes külsejű, jó modorú nő, Nana tisztos barátnőjeként-szerepelt, afféle társalkodónője volt, s mindenüvé elkísérte. Eleinte zavarta Lerat-né jelenléte. De mikor megtudta, hogy rokon, szelíden nézett rá, s bágyadtan mosolygott. Nana kijelentette, hogy farkasétvágya van, nekiesett a hónapos reteknek s kenyér nélkül ropogtatta. Lerat-né finnyáskodott s nem akart belőle enni, mert szaporítja a nyálat. Aztán hogy Zoé kotlettet hozott, Nanának nem volt ínyére a hús, s csak a csontot szopogatta. Időnként öreg barátnője kalapjára sandított.

- Ez az új kalap, melyet magának adtam? - kérdezte végül.

- Az, rendbehoztam - mormogta Maloirné teli szájjal.

Nagyon furcsa kalap volt, elől roppant kiszélesedett, s hatalmas toll díszelgett rajta. Maloirné minden kalapját átalakította, különös kedve telt ebben; csak ő tudja, mi áll jól neki. Egy kézmozdulattal a legfinomabb kalapból ócska satyakot csinált. Nana azért vette neki ezt a kalapot, hogy ne piruljon miatta, mikor vele jár, s most szinte megharagudott. Rákiáltott:

- Tegye le legalább!

- Ó, köszönöm - válaszolt az öregasszony méltósággal -, csöppet sem zavar az evésben.

A kotlett után még karfiol volt, meg hideg csirkemaradék. De Nana finnyáskodott, minden fogásnál kelletlenül fintorgatta az orrát, mindent a tányéron hagyott, s csak befőttet ebédelt.

Sokáig csemegéztek. Zoé le sem szedett, s úgy hozta be a kávé. A hölgyek csak félretolták a tányérukat. Még mindig a múlt este sikeréről folyt a szó. Nana egyre-másra cigarettát sodort, hátradőlt székén, s himbálózva füstölt. Zoé benn maradt, a pohárszékhez támaszkodott, hanyagul leeresztette kezét, s most mesélni kezdte az élete történetét. Elmondta, hogy az anyja egy bercyi bába volt, ki annak idején gyanús dolgokra adta fejét. Először egy fogorvosnál szolgált, majd egy biztosítási ügynöknél, de ez nem volt ínyére. Aztán egy kis önhittséggel sorra nevezte azokat a hölgyeket, kiknél komornáskodott. Zoé úgy beszélt ezekről a nőkről, mintha tőle függött volna a sorsuk. Annyi szent, hogy nélküle akárhány csúnyán megjárhatta volna. Egyszer például, mikor éppen Octave úr volt madame Blanche-nál, csak betoppan az öreg. S mit csinál Zoé? Úgy tesz, mintha elbotlott volna, amint a szalonon áthaladt; erre az öreg kapja magát, a konyhába szalad vízért, s Octave úr kerekét old.

- Istenuccse nagyon jó! - szólt Nana, ki gyöngéd érdeklődéssel, bizonyos alázatos csodálattal hallgatta.

- Ó, engem sokat üldözött a balsors - kezdte Lerat-né.

Azzal közelebb ült Maloirnéhoz, s bizalmas dolgokat mondott el neki. Közben cukordarabkákat mártogattak a konyakba. Maloirné szívesen hallgatta a mások titkait, de a maga dolgairól egy kukkot se szólt soha. Azt rebesgették, hogy valami titokzatos nyugdíjból él egy szobában, hová senki se teheti be a lábát.

Nana hirtelen felfortyant.

- Ugyan nénikém, ne játssz a késsel! Tudod, mennyire bánt!

Lerat-né ügyet sem vetett rá, s két kést keresztbe rakott az asztalon. A fiatal leány különben mindig tiltakozott, ha babonásnak nevezték. A feldöntött sótartó semmit se jelentett, a péntek sem; de a kés egészen más volt, az sohasem hazudott. Bizonyára valami kellemetlenség éri. Ásított, aztán így szólt mélységes bosszúsággal:

- Már két óra... mennem kell. Jaj de bosszantó!

A két öreg egymásra nézett. Mind a hárman szótlanul csóválták a fejüket. Biz az ilyesmi nem mindig mulatságos. Nana újból hátradőlt székén, még egy cigarettára gyújtott, mialatt a többiek, tapintatból, nagy bölcsen hallgattak.

- Míg visszajön, bézigue-et játszunk - szólta Maloírné némi szünet után. - Játssz bézigue-et, asszonyom?

Persze hogy játszott, mégpedig nagyszerűen. Nem is szükséges, hogy fárasszák Zoét, ki ezalatt kiment; elég az asztal széle is. Aztán felhajtották az abroszt, rá a piszkos tányérokra. Maloírné már fel is állt, hogy elhozza a kártyákat a pohárszék fiókjából, de ekkor Nana arra kérte, hogy írna neki egy levelet, mielőtt a játékba fognak. Nagyon untatja az írás, aztán meg nem is nagyon jártas a helyesírásban, míg öreg barátnőjének nagyon szívhez szóló stílusa van. Mindjárt át is szaladt a szobájába szép levélpapírosért. Egy bútoron olcsó tintásüveg hevert, meg egy rozsdamart toll. A levél Daguénét-nak szólta. Maloírné magától odabiggyesztette szép keskeny, hosszú betűkkel: „Kedves kis bogaram!”, aztán kérte, hogy ne jöjjön holnap, mert az „lehetetlen”, de „akár távol van tőle, akár közel hozzá, minden pillanatban vele van gondolatban.”

- „Ezer csókot” írok a végére - mormogta.

Lerat-né minden mondatnál helyeslően bólintott. Csak úgy ragyogott a szeme; boldog volt, ha szívbeli ügyekbe árthatta magát. Ő is részt akart venni az írásban, s gyöngéden turbékolta:

- „Ezer csókot a te szép szemeidre.”

- Bizony: „Ezer csókot a te szép szemeidre!” - ismételte Nana, a két öreg pedig áhítatos arcot vágott.

Becsengették Zoét, hogy küldje el egy hordárral a levelet. Zoé éppen a színházi szolgával beszélgetett, ki madame-nak valami játékrendi utasítást hozott, melyről reggel megfélekedtek. Nana behívatta az embert, s meghagyta neki, hogy útközben vigye el a levelet Daguénét-nak. Aztán kérdezett tőle egyet-mást. Ő, Bordenave úr nagyon meg van elégedve! Már egy hétre elkelték a jegyek. Madame nem is képzele, hogy reggel óta hányan kérdezősködtek a címe után! Mikor a szolga elment, Nana megjegyezte, hogy legfeljebb félóraig lesz oda. Ha látogató jönne, mondja meg Zoé, hogy várjanak. Míg beszélt, megszólalt a villamos csengő. Hitelező volt, egy bérkocsis, és letelepedett a padra, az előszobában. Ez támogatja a falat estig; nem sietős a dolog.

- Rajta, bátorság! - szólta Nana ásítva, lustaságtól zsibbadtan s újból nyújtózott. - Már ott kellene lennem...

De azért meg se moccant. Figyelte nénje játékát, ki négy ást mondott. Állat tenyerébe hajtva, gondolatokba merült. Hármát ütött az óra, s erre felszökött.

- Eh, a szentségit! - kiáltotta nyersen.

Maloírné éppen az ütések számát össze, s szelíden ösztökölte:

- Kicsikém, legjobb, ha mindjárt lerázza magáról ezt az utat.

- Végezz gyorsan - szólta Lerat-né, miközben a kártyát keverte. - Ha négy óra előtt itt vagy a pénzzel, még a félötös vonattal elutazom.

- Ó, nem tart sokáig! - mormogta Nana.

Zoé segített neki; tíz perc alatt átöltözött, s kalapot tett a fejére. Mit bánta ő, ha lompos. Mikor le akart menni, ismét megszólalt a villamos csengő. Most a szenes jött. Nos, hát csak beszélgesse a bérkocsissal. Legalább nem unatkozik ez a népség. Mivel azonban félt a perpatvar-

tól, a konyhán át ment, s a hátsó lépcsőn tűnt el. Gyakran ment arra; legfeljebb a szoknyáját kellett felhúznia.

- Ha valaki jó anya, mindent meg lehet bocsátani neki - mondta Maloírné nagy bölcsen, mikor Lerat-nével egyedül maradt.

- Négy király - felelte az; izgatta a játék.

S a két öreg végtelen játékba merült.

Az asztalt nem szedték le. Zavaros pára töltötte meg a szobát, ételszag, cigarettafüst. A hölgyek újra cukordarabkákat vettek elő, s konyakba mártották. Vagy húsz percig játszottak így szörpölgetve, midőn egy harmadik csengőszóra Zoé sebbel-lobbal bejött, s úgy noszogatta őket, mintha tulajdon barátnői lennének.

- Hát nem hallják, hogy csengetnek?... Nem maradhatnak itt. Az egész lakásra szükségem van, mikor sokan jönnek... Hé, gyerkünk!

Maloírné be akarta fejezni a játékot; de mivel Zoé olyan arcot vágott, mintha menten elsőpörné a kártyákat, végre rászánta magát, felszedte a lapokat, anélkül hogy összekeverte volna. Lerat-né pedig a konyakos üveget, a poharakat meg a cukrot kapkodta fel. Azzal mindketten a konyhába szaladtak, s a száradó rongyok és a még szennyes vízzel teli mosogatódézsza közt az asztal végére telepedtek.

- Háromszáznegyvenet mondtam... Ön játszik.

- Kőrt játszom.

Mikor Zoé visszatért, újból elmélyedve találta őket. Rövid hallgatás után, míg Lerat-né a kártyát keverte, Maloírné megkérdezte:

- Ki az?

- Ó, senki - válaszolta a szobalány fitymálva -, csak egy kis fiatalember... El akartam küldeni, de olyan szép tejfölös szájú gyerek, olyan kék szeme van, s olyan lányos arcú, hogy a végén azt mondtam neki, csak várja meg... Fene nagy bokrétát szorongat, s az Istennek se tenné le... Valami kis taknyos iskolakerülő a náspángolni-valója!

Lerat-né egy üveg vízért ment, hogy grogot csináljon; szomjas lett a konyakos cukortól. Zoé mormogott, hogy bizony ő is innék egyet. Olyan keserű a szája, mondta, mint az epe.

- S aztán hova dugta? - kezdte újra Maloírné.

- Hát a hátsó fülkébe, a kis bútorozatlan szobába... Éppen csak egy ládája van ott madame-nak, meg egy asztal. Mindig odatelepítem a fajankókat.

Jól megcukrozta grogját, mikor a villamos csengő újra megzavarta. Hej, az angyalát! hát még békén se ihatik ettől a népségtől? Ma ugyan korán kezdődik a csilingelés! De azért szaladt, hogy ajtót nyisson. Aztán hogy visszajött, s látta Maloírné kérdő pillantását, kibökte:

- Semmi, csak egy csokor.

Mind a hárman felfrissültek az italtól, s bólogatva kívánták egymás egészségére. Még kétszer csengettek gyors egymásutánban, mialatt Zoé végre valahára leszedte az asztalt, s egyenként a csurgóhoz vitte és megmosta a tányérokat. Mindez semmiség volt neki. Csak úgy kutyafuttában végezte el a konyhai teendőket, s kétszer ismételte kicsinylően:

- Semmi, csak egy csokor.

A két nő jót nevetett két ütés közben, amint Zoé elmondta nekik, milyen arcot vágta a hitelezők az előszobában, mikor a csokrokat hozták. Madame mind ott találja majd a pipereasztalán. Kár, hogy olyan drágák, s mégse lát belőlük az ember egy fabatkát sem. Csupa kidobott pénz.

- Megelégednék naponként annyival - jegyezte meg Maloírné -, amennyit ezek a párizsi gavallérok virágra elköltenek.

- Maga nem is olyan nagyigényű! - mormogta Lerat-né. - Elég volna a zsinór ára is... Négy dáma, kedvesem.

Háromnegyed négy múlt öt perccel. Zoé nagyon csodálkozott, s meg nem foghatta, hogy madame olyan sokáig van távol. Máskor, mikor madame-nak el kellett mennie délután, hipp-hopp, egy-kettőre elvégezte a dolgot. De Maloírné kijelentette, hogy az ilyesmi nem megy mindig rendén. Bizony, az élet sok akadályt gördít az ember útjába. - mondta Lerat-né. Nincs más hátra, mint hogy várjanak, ha késik a húga, bizonyára elfoglaltsága tartja vissza, ugyebár? Különben nekik nem nagy baj. Jól megvannak a konyhában. S mivel nem volt körje, Lerat-né kárót dobott.

Újra megkezdődött a csengetés. Zoé lángoló arccal jött vissza.

- Gyerekek, a vastag Steiner! - mondta az ajtóban, elfojtott hangon. - A kis szalonba dugtam.

Ekkor Maloírné a bankárról beszélt Lerat-nénak, ki nem ismerte az urakat. Hát csakugyan faképnél hagyná Rose Mignont? Zoé a fejét csóválta; ő sokat tudott róla. De ismét ajtót kellett nyitnia.

- No, most! szép kis csávában vagyunk! - mormogta, amint visszajött. - A füstös van itt! Hiába duruzsoltam neki, hogy madame nincs itthon, befészkelte magát a hálószobába... Csak estére vártuk.

Negyed ötkor még nem volt otthon Nana. Ugyan mit csinálhat? Ezt sehogy sem értették. Megint hoztak két csokrot. Zoé rosszkedvű volt, s megnézte, maradt-e még kávé. A hölgyek szívesen megisszák, legalább felébrednek tőle. Úgy ültek ott a széken, mint két tuskó, s majdnem elaludtak már az örökös, egyforma kártyaszedésben. Felet ütött. Madame-nak valami baja történhetett. Volt nagy súgdolózás.

Maloírné hirtelen megfélekedezett magáról, s harsányan jelentette:

- Megvan az ötszáz!... Kvint az ászig aduból!

- Ugyan hallgassanak már! - szólt Zoé haragosan. - Mit gondolnak odaát az urak?

S a nagy csöndben, a két veszekedő öreg elfojtott suttogása közben gyors léptek hangzottak a hátsó lépcső felől. Végre Nana volt. Hallatszott a lihegése, pedig még ki sem nyitotta az ajtót. Dérel-durral jött s lángvörös volt. Szoknyája, melynek elszakadhatott a zsinórja, végigsöpörte a lépcsőt; fodra valami tócsába ért odakinn, valami koszos lébe, mely az első emeletről folyt le, hol a cseléd igazi piszokfészek volt.

- Csakhogy jössz már! Ez aztán derék! - szólt Lerat-né csúfondárosan, kit még mindig bosszantott Maloírné ötszáza. - Te ugyan meg tudod várakoztatni az embert!

- Madame csakugyan meggondolatlan - tette hozzá Zoé.

Nana amúgy is rosszkedvű volt, s ez a szemrehányás igazán elkeserítette. Hát így fogadják a kellemetlenség után, melyen az imént átesett?

- Hagyjatok békén, annyit mondok! - kiáltotta.

- Csitt, madame, látogatók vannak odaát - szólt a szobalány.

Erre a fiatal nő felhagyott a kiabálással, s akadozva pihegte:

- Csak nem gondoljátok tán, hogy szórakoztam? Azt hittem, sose lesz vége. Lettetek volna csak a helyemben!... Evett a méreg, s úgy viszketett a lenyerem... Persze gyalog kellett hazajönnöm. Szerencsére csak egy macskaugrás. De azért szedtem ám a lábamat.

- Megvan a pénz? - kérdezte a néne.

- No nézzétek, micsoda kérdés! - pattant fel Nana.

Azzal leült egy székre, a kályha mellé; alig állt a lábán a nagy rohanás után. Anélkül, hogy lélegzetet vett volna, kihúzott fűzőjéből egy borítékot, melyben négy darab százfrankos volt. A bankók kilátszottak a széles szakadáson át, mert Nana mindjárt feltépte a borítékot, hogy meggyőződjék a tartalmáról. Körötte a három nő merőn nézte apró, kesztyűs kezében a borítékot, ezt a vastag, gyűrött, bepiszkolt papirost. Már későre járt, Lerat-né most már csak holnap megy Rambouillet-ba. Nana hosszú magyarázatba fogott.

- Madame, vendégek várják - ismételte a komorna.

De Nana újból felcsattant. Csak várjanak. Majd ha elvégezte a dolgát. S mivel a nénje a pénz felé nyúlt, rászólt:

- Hogyisne! Nem mindet! Háromszáz frank a dajkának, ötven frank neked az útra, ez háromszázötven frank... ötven frank nekem kell.

Csak az volt a bökkenő, hogy honnét vesznek aprópénzt. Az egész házban nem volt tíz frank, Maloirnéra, ki közönyösen hallgatott, nem is számítottak, mert sose volt nála több az omnibuszra való hat sou-nál. Végre Zoé kiment, hogy megnézze a ládájában, s hozott is száz frankot, csupa ötfrankosban. Aztán megszámlálták az asztal végén. Lerat-né azonnal eltávozott, miután megígérte, hogy másnap elhozza Louis-t.

- Az mondja, hogy vannak itt? - kezdte Nana s még mindig ült, hogy pihenjen kissé.

- Vannak, madame; hárman.

Először a bankár nevét mondta. Nana elfintorította az orrát. Hát ez a Steiner azt hiszi, hogy most már untatni hagyja magát, amiért tegnap este egy csokrot dobott neki?

- Különben is torkig vagyok már - jelentette ki Nana. - Nem fogadok. Menjen, mondja meg nekik, hogy ma nem jövök haza.

- Madame meg fogja gondolni a dolgot, s fogadja Steiner urat - mormogta Zoé komolyan, s meg se moccant. Bosszantotta, hogy úrnője valami butaságot talál csinálni megint.

Aztán az oláhról beszélt, ki már nagyon türelmetlen lehet a hálósobában. Nana csak dühösebb lett, s még jobban megbicsakolta magát. Senkit, ő senkit sem akar látni! Ki hozta a nyakára ezt a kullancsot!

- Lódítsad ki az egész pereputtyot! Bézigue-et akarok játszani Maloirnével. Az jobb lesz.

De a csengő szavába vágott. Csak ez kellett még. Megint valami unalmas fickó! Megtiltotta Zoénak, hogy ajtót nyisson. Ez rá se ügyelt, s kiment a konyhából. Mikor visszajött, méltóságos ábrázattal nyújtott át két névjegyet:

- Azt feleltem, hogy madame fogad... Az urak a szalonban vannak.

Nana dühösen ugrott fel. De amint a névjegyekre pillantott, lecsillapodott a Chouard márki és Muffat de Beuville névre. Hallgatott egy percig.

- Kik ezek? - kérdezte végre. - Ismeri őket?

- Az öreget ismerem - válaszolt Zoé s titokzatosan begyeskedett.

S mivel úrnője még mindig kérdő pillantást vetett rá, egyszerűen hozzátette: - Láttam valahol.

Erre a szóra, úgy látszik, a fiatal nő elszánta magát. Kedvetlenül hagyta ott a konyhát, ezt a meghitt menedéket, hol fesztelenül, kedvére cseveggetett az ember a maradék parázson melegedő kávé illatában. Otthagytta Maloirmét, ki most kártyát vetett; még mindig nem tette le kalapját, csak a szalagot oldotta meg rajta a kényelem kedvéért, s vállára hajtotta.

Nana az öltözőfülkében, hol Zoé nagy gyorsan fésülködő-pongyolába bújta, megbosszulta magát a sok bosszúságért, s durva szitkokra fakadt a férfiak ellen. Ezek a vaskos szavak nagyon elbúsították a komornát, mert sajnálattal látta, hogy úrnője még mindig nem tagadja meg származását. A végén már könyörgésre fogta a dolgot, hogy csillapuljon madame.

- Eh, mit! - válaszolt Nana nyersen -, hiszen disznók ezek, szeretik az effélét!

Mindazonáltal felvette hercegnői magatartását, ahogy mondani szokta. Azzal a szalonba indult, de Zoé visszatartotta, mint aki tudja a dolgát s az öltözőfülkébe vezette Chouard márkit és Muffat de Beuville grófot. Így sokkal jobb volt.

- Uraim - szólt a fiatal nő keresett udvariassággal -, sajnálom, hogy megvárakoztattam önöket.

A két férfi üdvözölte Nanát és leült. A hímes túllrolettán bágyadt félhomály szűrődött a fülkébe. Ez volt a lakás legelőkelőbb szobája; világos burkolattal, nagy márvány pipereasztallal, berakásokkal díszített álló tükörrel, kanapéval, kék atlasz karosszékekkel. A pipereasztalon valóságos virágözön; nehéz, bódító illatot árasztottak a rózsa-, orgona-, jácintcsokrok, míg a nyirkos levegőben, a mosdótálakról lesíró ízléstelenségben, időnként erősebb szag ütötte meg az ember orrát, valami száraz pacsuli, melyet apróra törtek egy csésze fenekén. Nana összekuporodott, összébb húzta félig nyitott fésülködő-pongyoláját, s úgy tett, mint akit éppen öltözködés közben lepnek meg; arca még nedves volt, s ijedten mosolygott a sok csipke közt.

- Madame - szólt Muffat gróf komolyan -, bocsásson meg, hogy alkalmatlankodunk... Mi adományokat gyűjtünk... A kerület jótékonyági együletének tagjai vagyunk.

Chouard márki sietett hozzátenni udvariasan:

- Mikor megtudtuk, hogy egy nagy művésznő lakik ebben a házban, elhatároztuk, hogy külön figyelmébe ajánljuk szegényeinket. A tehetség mindig könyörületes.

Nana a szerénységet adta. Csak bólingatott rá, s közben villámgyorsan átgondolta a helyzetet. Igen, az öreg hozhatta ide a másikat; olyan huncut szeme van! De a másik is nagyon gyanús; de furcsán lüktet a halántéka! Magában is feljöhetett volna. Úgy van, a házmester megmondta nekik a nevét, s most mindegyik a maga szakállára állított be.

- Jól tették uraim, hogy fölkerestek - mondta jószágon.

De ekkor összerezzen a villamos csengő szavára. Újra látogatás, s ez a Zoé még mindig nyitogat! Nana folytatta:

- Az ember boldog, ha adhat.

Mindez mégiscsak hízelgett a hiúságának.

- Ó, madame - kezdte újra a márki -, ha tudná, micsoda nyomor! Kerületünknek háromezer szegénye van, pedig ez a leggazdagabb kerületek egyike. Nem is képzelem, mekkora csapás: éhező gyermekek, beteg asszonyok, minden támasz nélkül, majd megfagynak a hidegben...

- Szegény emberek! - kiáltott Nana ellágyulva.

Szép szemei könnybe lábadtak a nagy részvétől. Hirtelen kiesett az előkelő szerepből, s előre hajolt, hogy nyitott pongyolájából kilátszott a nyaka, s feszes térdei jól kidomborították kerek combjait a vékony ruha alatt. A márki fakó arcán halvány pír futott át. Muffat gróf, ki éppen

szólni akart, lesütötte szemét. Nagyon meleg volt a szobában, nehéz, fülledt meleg, mint valami üvegházban. A hervadó rózsák s a pacsuli illata mámorítóvá tette a levegőt.

- Ilyenkor nagyon gazdag szeretne lenni az ember - folytatta Nana. - De hát mindenki megteszi, amit tehet... Higgyék el, uraim, ha tudtam volna...

Meghatottságában már-már valami ostobaság szaladt ki a száján. Azonban nem fejezte be a mondatot. Egy percre zavarban volt, mivel már nem emlékezett, hogy hová tette az imént az ötven frankját, mikor ruháját levetette. De aztán eszébe jutott, hogy a pipereasztal sarkán kell lennie a pénznek, egy feldöntött kenőcsös tégely alatt. Amint felkelt, hosszan csengettek. Nem rossz, már megint valaki! Sose lesz vége. A gróf és a márki szintén felálltak. Az utóbbi az ajtó felé fülelt; bizonyára ismerte az efféle csengetéseket. Muffat ránézett, aztán mind a ketten elfordították pillantásukat. Kellemetlenül érezték magukat, fagyosak lettek; az egyik megtermett, sűrű hajú, erős férfi volt, a másik egyenes tartású öregember, koszorúként omlottak szűk vállára gyér, fakó fűrtjei.

- Bizisten - szólt Nana nevetve, amint a tíz nagy ezüstpénzt hozta -, most megterhelem önöket, uraim... Tessék, a szegényeknek...

S a kis ennyivaló gödör ott látszott az állán. Olyan volt, mintha valami víg, természetes gyerek, ahogy tenyerében tartotta a tallérokot, s kínálta a két férfinak, mintha mondaná: „Lássuk, kinek kell?” A gróf volt a fürgébb, s elvette az ötven frankot; de egy pénzdarab a Nana kezében maradt, s hogy hozzáférjen, úgy kellett fölszednie a fiatal nő tenyeréből, ebből a meleg, puha tenyérből, melynek érintésére összerézett. Nana jókedvében volt, s még mindig nevetett.

- Tessék, uraim - ismételte. - Remélem, máskor többet adhatok.

Mivel már nem volt ürügyük, a két férfi elköszönt, s az ajtó felé indult. Éppen távozni akartak, midőn a csengő újra megszendült. A márki nem fojthatott el egy bágyadt mosolyt, míg a gróf komoly arca még jobban elborult. Nana pár pillanatig visszatartotta őket, hadd találjon az a Zoé még egy zugot. Nem szerette, ha látogatói találkoztak egymással. De most tömve lehetett a ház. Meg is könnyebbült, midőn üresen találta a szalont. Csak tán nem a szekrényekbe dugta őket Zoé?

- Visszontlátásra, uraim - szólt Nana s megállt a szalon küszöbén.

Elbájozta őket nevetésével s derűs pillantásával. Muffat gróf bármennyire jártas volt is a társasági szokásokban, zavartan hajlott meg, s levegő után kapkodott; forgott vele a világ, s fojtogatta a virágszag, az asszonyi illat, mely ebben az öltözőfülkében át- meg átjárta. Mögötte Chouard márki, gondolva, hogy nem látja meg a másikat, még rá is kacsintott Nanára, hirtelen elfintorítva az arcát, s a szája szélét nyalogatva a nyelvével.

Mikor a fiatal nő visszatért a fülkébe, hol Zoé levelekkel s látogató kártyákkal fogadta, kitört belőle a kacagás, s felkiáltott:

- Ezek az éhenkórászok elvitték az ötven frankomat!

Azért csöppet sem haragudott, sőt még mulatságosnak találta, hogy férfiak pénzt vihettek el tőle. De mégiscsak disznók; most már egy sou-ja sincs. Hanem a kártyák és levelek megint elkedvetlenítették. A levelek még hagyján; a leveleket férfiak írták, kik előző este megtapsolták, s most szerelmi ajánlatokat tesznek. Nos és a látogatók, azoknak le is út, fel is út.

Zoé mindenüvé dugott egyet-egyet; elmondta, hogy a lakás nagyon kényelmes, mert minden szoba a folyosóra nyílik. Nem úgy, mint madame Blanche-nál; ott át kellett mennie a szalonon. Volt is sok bosszúsága madame Blanche-nak.

- Küldje el mindnyájukat! - válaszolt Nana csökönyösen. - A füstösön kezdje.

- Azt, madame, már régóta elmenesztettem - szólt Zoé mosolyogva. - Csak azt akarta mondani madame-nak, hogy nem jöhet este.

Volt erre öröm. Nana tapsolt. Nem jön, micsoda szerencse! Tehát szabad lesz! S megkönnyebbülten sóhajtozott, mint akinek a legutálatosabb büntetést engedték el. Első gondolata Daguenet volt. Szegény feje, épp az előbb írta neki, hogy várjon csütörtökig! Szaporán, Maloírné írjon neki még egyszer! De Zoé tudára adta, hogy Maloírné elpárolgott észrevétlenül, mint rendesen. Nana még el akart küldeni hozzá valakit, de aztán fontolóra vette a dolgot. Nagyon fáradt volt. Milyen jó lenne egész éjjel aludni! Micsoda ünnep volna! Egészen elragadta ez a felséges gondolat. Egyszer ő is megengedheti magának.

- Színház után mindjárt lefekszem - mormogta sóvár gyönyörűséggel - s nem költ fel délig.

Aztán hangosan tette hozzá:

- Hanem most már tegye ki a többinek a szűrét!

Zoé nem moccant. Ahhoz nem volt bátorsága, hogy nyíltan tanácsokat adjon madame-nak, de tapasztaltságával mindig segítségére jött, ha madame megbicsakolta magát.

- Steiner urat is? - kérdezte kurtán.

- Természetesen - válaszolt Nana. - Őt legelőbb.

A leány még várt, hogy madame meggondolhassa a dolgot. Hát nem lenne rá büszke madame, ha vetélytársnőjétől, Rose Mignontól elkaparintana egy ilyen gazdag urat, kit minden színházban ismernek?

- Siessen már, lelkem! - szólt Nana, ki nagyon is jól tudta, mit akar. - Mondja neki, hogy terhemre van.

De hirtelen észbe kapott; hátha másnap mégis kedve lenne hozzá? Azzal huncut mozdulattal, nevetve, hunyorgatva kiáltotta:

- Eh, ha meg akarom kaparintani, akkor igazán ki kell dobnom az ajtón.

Zoénak majd leesett az álla. Hirtelen csodálattal nézett madame-ra, aztán ment, hogy minden teketória nélkül kidobja Steinert.

Nana türelmesen várt néhány percre, hogy Zoénak ideje legyen a söprögetéshez, mint mondotta. Micsoda hallatlan ostrom! Benézett a szalonba; üres volt. Az ebédlő is. Végigment a szobákon, s egészen megnyugodott, hogy már senki sincs ott, midőn egy fülkébe nyitva, hirtelen egy kis sihederre bukkant. Ott ült békén, illedelmesen egy láda tetején, s térdén irgalmatlan nagy bokrétát szorongatott.

- Jesszusom! - kiáltott Nana. - Még itt van egy!

Mikor a kis legényke észrevette, földre szökött, s olyan piros lett, mint a pipacs. Nem tudta, mit csináljon a csokorral, egyik kezéből a másikba tette, s izgatottságában torkán akadt a szó. Fiatalsága, zavara, meg hogy olyan mulatságos volt a virágjával, lefegyverezte Nanát, ki hangosan felkacagott. Hát a gyerekek is? Hát már hátulgombolós nadrágúak is eljönnek hozzá? De mindjárt beletalálta magát a helyzetbe, nagyon barátságos, anyáskodó lett, combjaira verdesett, s tréfásan kérdezte:

- Ugye, azért jössz, kicsikém, hogy megtöröljem az orrocskádat?

- Azért - felelte a kisfiú halkán, esdeklően.

Ez a válasz még jobban földerítette Nanát. A legényke tizenhét éves volt, s Georges Hugon-nak hívták. Ott volt előző estén a Variétés-ban. Eljött, hogy láthassa Nanát.

- S nekem hoztad ezt a virágot?

- Igen.

- Add hát ide, kis fajankó!

De mikor elvette tőle a csokrot, a legényke gyerekes mohósággal esett a kezének. Rá kellett legyintenie, hogy elértesse. No nézd csak, ajtóstul rohan be a kis taknyos! Míg pirongatta, arca rózsás lett s mosolygós. Aztán elküldte, s megengedte neki, hogy máskor is eljöjjön. A fiú csetlett-botlott, s nem találta a kilincset.

Nana visszatért öltözőfülkéjébe, s Francis csaknem mindjárt betoppant, hogy utoljára megfésülje. Nana estére hagyta az öltözködést. Ott ült a tükör előtt, némán és álmatagon, feje lehajlott a fodrász ügyes kezei alatt, midőn belépett Zoé s jelentette:

- Madame, az egyik nem akar elmenni.

- Nos, hát csak hagyja - válaszolt nyugodtan.

- De akkor sohasem szabadulunk meg tőlük.

- Hát csak mondd nekik, hogy várjanak. Majd elmennek, ha megéheznek.

Egészen új gondolata támadt. Tetszett neki, hogy hiába várhatja a férfiakat. Egy ötlet aztán betetőzte jókedvét; kisiklott Francis kezeiből, s szaladt, hogy maga elreteszelve az ajtókat. Most aztán jöhetnek rakásra, a falon csak nem bújnak át. Zoé majd a konyhába vivő kis ajtón jön be. Ezalatt a villamos csengő derekasan működött. Minden öt percben megszendült, élénken, tisztán, akár a pontos, jól szabályozott gép. Nana megszámlálta, hogy jobban teljék az idő. De hirtelen eszébe jutott valami.

- Nos, és a pörkölt mandulám?

Francis is elfeledkezett, róla. Mint valami világfi, aki ajándékot ad barátnőjének, szerényen elővett kabátja zsebéből egy zacskót; persze fizetéskor a mandulát is felszámította. Nana térde közé fogta a zacskót, ropogtatni kezdte a mandulát, miközben feje ide-oda fordult a fodrász könnyű keze alatt.

- Teringettét! - mormogta kis idő múlva. - Most meg már egész banda jön!

A csengő háromszor egymás után megszólalt. Aztán mind gyorsabban csengett-bongott a szava. Egyszer szerényen dadogott, mint egy remegő első vallomás, máskor merészen rezdült egy durva ujj alatt, majd meg türelmetlenül, heves borzongással vágott át a levegőn. Igazi vészharang - mint Zoé megjegyezte -, vészharang, mely az egész városrészt felveri, akkora falka férfi nyomogatja sorban az elefántesont gombot. Ez a bolond Bordenave túlságosan sok embernek mondta meg a címét, s most az egész tegnap esti közönség ide akar jönni.

- Nézze csak, Francis - szólt Nana -, van-e öt aranya?

Francis hátralépett, szemügyre vette a Nana haját, aztán nyugodtan mondta:

- Öt aranyam? Ahogy vesszük.

- Ó, tudja - válaszolt Nana -, ha kezesség kell...

S ahelyett hogy befejezné szavait, élénk mozdulattal a szomszéd szobákra mutatott. Francis kölcsönadta az öt Lajos-aranyat. Zoé, mikor egy kis szünet állt be a csengetésben, bejött, hogy elkészítse madame ruháit. Hozzá kellett fognia az öltöztetéshez, a fodrász pedig csak várt, hogy az utolsó simítást megtegye Nana haján. De az örökös csengetés zavarta a komornát; egyre otthagya madame-ot, hol félig befűzve, hol meg fél cipővel a lábán. Nagy gyakorlata ellenére nem tudta, mitévő legyen. Apránként mindenüvé rakott férfit, a legkisebb zugba is,

de most kénytelen volt hármat, négyet is egy helyre dugni, ami nem felelt meg az elveinek. Nekik baj, ha felfalják egymást, legalább egy kis hely ürül! S Nana, biztonságban, a reteszek mögött, csak nevette őket, s azt mondta, hogy hallja a szuszogásukat. Micsoda furcsa arcokat vághatnak, hogy lóghat a nyelvük, akár a kutyasoknak, mikor körben ülnek a fenekükön! A múlt esti siker folytatása volt ez, a férfifalka nyomon követte.

- Csak össze ne törjenek valamit - mormogta Nana.

Már nyugtalanítani kezdte a sok forró lehelet, mely szinte beáradt a hasadékokon. De Zoé bevezette Labordette-et, s a fiatal nő megkönnyebbülten kiáltott fel. A férfi el akarta mondani, hogy kifizetett helyette valami tartozást a békebíróságnál. Nana rá se hallgatott, s mind azt hajtogatta:

- Elviszem magát... Együtt vacsorázunk... Onnét elkísér a Variétés-ba. Csak fél tízkor lépek fel.

Ez a derék Labordette jókor jött! Ő sose kért semmit. Ő csak barátja volt a nőknek, s apró-cseprő ügyeikkel bíbelődött. Most is, hogy bejött, mindjárt kifüstölte a hitelezőket az előszobából. Különbek ezek a jó emberek nem is követelték a pénzüket; dehogy is. Ők csak azért nem tárgítottak, hogy személyesen gratulálhassanak madame-nak a múlt esti nagy sikerhez, s továbbra is felajánlják szolgálatukat.

- Fussunk, fussunk! - szólt Nana, amint felöltözött.

Épp ekkor lépett be Zoé, s azt kiáltotta:

- Madame, én az Istennek se nyitok ajtót... Egész sor férfi áll a lépcsőn.

Egész sor álldogál a lépcsőn! Maga Francis is nevetni kezdett, amint a fésűket rakosgatta, angolos nyugalma ellenére, melyet magára erőltetett. Nana megfogta Labordette kezét, s a konyhába tuszkolta. Aztán kerekelt vele; végre megszabadult a férfiaktól, abban a boldog tudatban, hogy ezzel az eggyel nyugodtan ellehet bárhol, anélkül hogy számárságoktól kellene tartania.

- Majd visszakísér az ajtóig - mondta, mikor a hátulsó lépcsőn lementek. - Így nem kell majd aggódnom... Képzeld, egész éjjel egyedül akarok aludni, egész éjjel! Afféle szeszély, fiacskám!

Sabine grófné, amint Muffat de Beuville-nét rendesen nevezni szokták, hogy a gróf tavaly meghalt édesanyjától megkülönböztessék - minden kedden fogadott a Miromesnil utca és Penthievre utca sarkán levő palotájában. Roppant nagy négyszögletes épület volt ez; a Muffat család már több mint száz éve lakott benne. Az utca felé, csaknem örökké csukott roppant zsaluival, magasan, sötéten bóbiskolt a homlokzat, mint valami komor zárda; hátul, egy parányi, nyirkos kertben, a napot keresve, olyan magasra, véznára nőttek a fák, hogy gallyaik túlágaskodtak a palatetőkön.

Ezen a kedden, tíz óra felé, alig volt tíz-tizenkét személy a szalonban. Mikor a grófné csak bizalmas barátokat várt, nem nyitotta meg sem a kis szalont, sem az ebédlőt. Így meghittebb volt, s a tűz körül csevegtek. A szalon különben nagyon terjedelmes volt és magas; négy ablak nyílt a kertre, melynek nyirkosságát odabent is érezték ezen az esős április végi estén, bár jókora hasábok lobogtak a kandallóban. A nap sohasem tűzött ide; napközben zöldes fény szűrődött be, s alig világosította meg a szobát; este meg, mikor a lámpákat és a csillárt meggyújtották, egészen komor volt, empire stílusú tömör mahagónifa bútoraival, kárpitjaival és sárga, nagymintás selyemhímzéssel díszített bársonyszékeivel. Csupa hűvös méltóság mindeütt, régi szokások, egy letűnt kor, a maga ájtatos, sejtelmes illatával.

A kandalló túlsó oldalán, szemben a négyszögű, nyers szövettel bevont, keményfa karosszékkal, melyben a gróf anyja meghalt, Sabine grófnő kényelmes széken ült, melynek piros, kipárnázott selyme puha volt, mint a pehely. Ez volt az egyetlen modern bútor itt, egy kis változatosság ebben a komor világban, amelytől nagyon elütött.

- Tehát a perzsa sah is itt lesz - szólt a fiatal nő.

A fejedelmekről beszéltek, kik Párizsba jönnek a kiállításra. Néhány nő körben ült a kandalló előtt. Du Joncquoy-né, kinek testvére diplomáciai küldetésben járt Keleten, részleteket mesélt. Naszreddin udvaráról.

- Tán csak nem beteg, kedvesem? - kérdezte Chantereau-né, egy vasgyáros felesége, látva, hogy a grófné kissé összeborzong s elsápad.

- Ó, dehogy, korántsem - válaszolt az mosolyogva. - Csak fáztam kicsit... Ez a szalon olyan nehezen melegszik fel!

S azzal végigjártatta sötét pillantását a falon, fel a mennyezetig. Lánya, Estelle, egy tizenhat éves, vézna és semmitmondó süldő lány, felállt zsámolyáról, szótlanul a kandallóhoz ment, s megigazított egy kiesett hasábot. De Chezelles-né, Sabine zárdabeli barátnője, nála öt évvel fiatalabb nő, felkiáltott:

- Ugyan! Csak nekem lenne olyan szalonom, mint a tied! Te legalább fogadhatsz... Manapság már csak skatulyákat csinálnak... Lennék csak a helyedben!

Szelesen, élénk taglejtéssel beszélt; elmondta, hogy kicserélné a függönyöket, a székeket, mindent; aztán olyan bálakat rendezne, hogy egész Párizs arról beszélne. Férje, egy magasrangú tisztviselő, komolyan hallgatott mögötte. Azt rebesgették róla, hogy megcsalja az urát, s nem is titkolja; de hát azért fogadták, megbocsátottak neki, mert hát - amint mondták - nincs helyén az esze.

- Ez a Léonide! - volt rá Sabine grófné egyetlen válasza, s bágyadtan mosolygott.

Hanyag mozdulattal fejezte be gondolatát. Csak nem alakítja át szalonját, mikor tizenhét esztendeje él benne! Maradjon csak most is úgy, ahogy anyósa még életében tartogatta. Aztán visszatért a beszéd tárgyára:

- Azt állítják, hogy a porosz király meg az orosz cár is eljön.

- Bizony, nagyon szép ünnepekkel kecsegtetnek - szólt Joncquoy-né. Steiner bankár egy díványon csevegett, két ablak között; nemrég vezette be Léonide de Chezelles, ki egész Párizst ismerte. Steiner épp egy képviselőt faggatott, s abban mesterkedett, hogy újságokat csaljon ki belőle valami börzeügyben, melyet megneszelt. Muffat gróf előttük állt, szótlanul hallgatta őket, arca még fakóbb volt, mint rendesen. Négy-öt fiatalember másik csoportba verődött az ajtó mellett; közrefogták Xavier de Vandevres grófot, ki suttogó hangon bizonyára valami csiklandós históriát mesélhetett nekik, mert majd megfűltak a nevetéstől. A terem közepén, egyes-egyedül, vastag férfi - valami belügyminisztériumi osztályfőnök - ült egy karosszékekben, mint a fatuskó, s nyitott szemmel aludt. Úgy látszik, az egyik fiatalember tamáskodott Vandevres történetében, s a gróf most hangosabban kezdett beszélni:

- Maga nagy szkeptikus, Foucarmont; megsavanyítja az életét.

Azzal nevetve visszatért a hölgyekhez. Ősi család utolsó sarja volt, nőies, sziporkázóan elmés, s éppen egy nagy vagyont emésztett fel kielégíthetetlen falánksággal. Versenyistállója, mely Párizsban ritkította párját, rengeteg pénzébe került; veszteségei a kaszinóban hónapról hónapra aggasztóan szaporodtak; szeretői évről évre felfaltak egy falusi jószágot meg jó néhány hold földet vagy erdőt, egy-egy darabot picardiai roppant uradalmaiból.

- No, csak ne mondja másokra, hogy szkeptikusak, maga hitetlen! - szólt Léonide, miközben helyet szorított neki maga mellett. - Hiszen maga az, aki megsavanyítja az életét.

- Éppen azért - válaszolta a gróf. - Azt akarom, hogy mások okuljanak a példámon.

De hamarosan elcsitították. Azt mondták, hogy megbotránkoztatja Venot urat. Ekkor a nők szétváltak, s egy kanapé mélyén apró, hatvan éves, rossz fogú s finom mosolyú férfi bukkant elő. Olyan kényelmesen üldögélt ott, mintha otthon lenne; minden szóra figyelt, ám maga egy kukkot se beszélt. Legyintett, hogy őt ugyan nem botránkoztatják meg. Vandevres újból szertartásos arcot vágott, s komolyan hozzátette:

- Venot úr nagyon is jól tudja, hogy én hiszek abban, amiben hinni kell.

Valóságos hitvallás volt ez. Úgy látszott, még maga Léonide is meg van elégedve. Hátul a szobában a fiatalság nem nevetett már. Nagyon szenteskedő volt a társaság, s megcsappant a kedvük. Fagyos hangulat ülte meg a termet, s a csöndességben kihallatszott Steiner orrhangja, kit a képviselő zárkózottsága egészen kihozott a sodrából. Sabine grófné egy darabig a tűzbe bámult, aztán újra elindította a beszélgetést.

- Tavalý láttam a porosz királyt Badenben. Még jól bírja magát a korához képest.

- Bismarck gróf is vele jön - szólt Du Joncquoy-né. - Ismeri a grófot? Egyszer együtt reggeliztem vele a testvéremnél. Ó, nagyon régen volt, mikor Poroszországot képviselte Párizsban... Ennek az embernek sem értem legutóbbi sikereit.

- Ugyan mért nem? - kérdezte Chantereau-né.

- Istenem, hát hogy is mondjam csak... Nem tetszik nekem. Olyan durvának, neveletlennek látszik. Aztán meg butának is tartom.

Erre mindenki Bismarck grófról kezdett beszélni. A vélemények nagyon különbözőek voltak. Vandeuvres ismerte s azt hajtogatta, hogy pompás ivó s nagyszerű játékos. De a nagy vita közben megnyílt az ajtó, s megjelent Hector de la Faloise. Mindjárt utána Fauchery is belépett, a grófnéhoz ment s meghajolt:

- Madame, nem felejtettem el szíves meghívását...

A grófné mosolygott s pár kedves szóval üdvözölte. Az újságíró köszönt a grófnak, aztán egy percig idegenül állt a szalon közepén, hol csak Steinert ismerte fel. Vandeuvres megfordult s kezét fogott vele. Fauchery nagyon megörült a találkozásnak, rájött a közlékenység, mindjárt félre is húzta, s halkán megkérdezte:

- Tehát holnap? Ön is ott lesz?

- De mennyire!

- Éjfélkor, a lakásán.

- Tudom, tudom... Blanche-sal megyek fel.

El akart surranni a hölgyekhez, hogy újabb bizonyítékot mondjon Bismarck javára. De Fauchery feltartóztatta:

- Nem is képzelem, micsoda meghívást bízott rám.

S fejével könnyedén Muffat gróf felé mutatott, ki ebben a pillanatban az állami költségvetésről vitatkozott a képviselővel és Steinerrel.

- Lehetetlen! - szólt az elképedt Vandeuvres derűsen.

- Szavamra! Meg kellett esküdnöm, hogy elviszem. Többek közt azért jöttem.

Jót nevettek magukban, aztán Vandeuvres visszanyargalt a hölgyek körébe s felkiáltott:

- Sőt mondhatom, hogy Bismarck úr nagyon szellemes ember... Egy este bájos megjegyzést tett előttem...

La Faloise hallotta a pár suttogva váltott röpke szót; Faucheryra nézett, s magyarázatot várt tőle, de hiába. Kiről beszéltek? Mit csinálnak holnap éjfélkor? Most már nem tágitott unokatestvére mellől. Az odábbment s leült. Kivált Sabine grófné érdekelte. Gyakran említették előtte nevét, tudta, hogy tizenhét éves korában ment férjhez, s most harmincnégynek kell lennie, és hogy férjhezmenetele óta klastromi élete volt férje és anyósa közt. A társaságban némelyek fagyos szentnek hívták, mások meg sajnálták, s nem felejtették el, milyen nyájasan mosolygott, s milyen lángolón ragyogtak nagy szemei, mielőtt ebbe a régi kastélyba zárták. Fauchery tűnődve vizsgálgatta. Egyik barátja, ki mint kapitány nemrég esett el Mexikóban, éppen az elutazása előtti estén, midőn az asztaltól felállottak, afféle vaskos vallomást tett neki, minő néha a legtartózkodóbb férfiak száján is kicsúszik. De hát emlékei elmosódtak azóta, meg kicsit vígan is voltak akkor este. Nem hitt a mesének, ahogy így elnézte a grófnét ebben az antik szalonban, talpig feketében, nyugodt mosolyával. Mögötte a lámpa világa jól megrajzolta barna, telt, finom arcélét, melyen csupán a kissé vastag száj vallott bizonyos parancsoló érzékiségre.

- Ugyan mit akarnak azzal a Bismarckkal! - dohogott la Faloise, ki társaságban szerette adni az unatkozót. - Az ember elsavanyodik köztük. Micsoda ötlet volt tőled, hogy ide vágytál!

Fauchery hirtelen megkérdezte tőle:

- Mondd csak, senkivel sincs viszonya a grófnénak?

- Dehogy, öregem, dehogy! - hebegte az szemlátomást zavartan, affektálásából kiesve. - Mit gondolsz, hol vagy?

De mindjárt érezte, hogy méltatlankodása ügyetlen volt, s a pamlagon hátradőlve, hozzátette:

- Teringettét, azt mondom, hogy nincs, de többet nem tudok róla... Ott az az ifjonc, Foucarmont, az minden lében kanál. Cifrább dolgok is esnek meg ennél, annyi szent. Mi közöm hozzá... Az bizonyos, hogy ha a grófné félre is lép, ravaszul csinálhatja, mert se füstje, se lángja, nem pletykálnak róla.

Erre aztán, anélkül hogy Fauchery csak egy szóval is kérdezte volna, mindent elmondott neki, amit Muffat-ékről tudott. S míg a hölgyek tovább társalogtak a kandalló előtt, most mind a ketten halkabban beszéltek, s amint fehér nyakkendőjükkel, vakító kesztyűben ott ültek, azt hitte volna az ember, hogy valami roppant komoly témáról vitáznak, roppant választékosan. Tehát Muffat mama, kit la Faloise nagyon jól ismert, kiállhatatlan vénasszony volt, s folyvást a papokat bújta; különben igazi gőgös szerzet s csupa tekintély, ki előtt mindenkinek térdefejet kellett hajtania. Muffat meg kései gyermeke egy tábornoknak, kiből I. Napóleon grófot csinált; december másodika után persze kegyébe fogadta az udvar. Beléje se szorult valami nagy jókedv, de igen becsületes, egyenes gondolkodású embernek tartják. S hozzá régimódi ember, aki olyan magasztosnak tartja udvari hivatását, méltóságait és erényeit, hogy fönhordja fejét, mint valami szentségét. Muffat mamától kapta ezt a szép nevelést: minden áldott nap gyónás, semmi kiruccanás, vagy más, fiatal kori szórakozás. Buzgón ájtatoskodott, néha forró vallásos rajongás szállta meg, mint a lázroham. Végül, hogy teljesen lefesse előtte a grófot, la Faloise egy szót súgott unokatestvére fülébe.

- Lehetetlen! - szólt az utóbbi.

- Megesküdtek rá, szavamra!... Még ártatlan volt, mikor megházasodott.

Fauchery nevetve nézegette a grófot; bajusztalan, pofaszakállal körített arca most konokabbnak, keményebbnek látszott, amint számokat emlegetett Steinernek, ki egyre ellenkezett.

- Istenemre, a feje után ítélve, csakugyan elhiszem - mormogta Fauchery. - Szép kis nászajándék!... Ó, a szegény kis asszony, de unhatta a dolgot! Fogadok, hogy semmiről, de semmiről se tud!

Sabine grófné épp ebben a pillanatban szólt hozzá. Fauchery nem is hallotta, annyira mulatságosnak s különösnek találta Muffat esetét. A grófné újra megkérdezte:

- Fauchery úr, nem írt ön valami méltatást Bismarck úrról? Ugye, beszélt vele?

Fauchery felugrott, a nők köréhez közeledett, összeszedte magát, s fesztelenül válaszolt:

- Ó, Istenem, őszintén megvallom, asszonyom, hogy Németországban megjelent életrajzok után írtam azt a cikket... Nem láttam én soha Bismarck urat.

Ott maradt a grófné mellett. S miközben vele beszélgetett, folytatta megfigyeléseit. A grófné fiatalabbnak látszott koránál; legfeljebb huszonnyolc évesnek tartották volna; kivált szemei ragyogtak fiatalos tűzben, melyre kék árnyékot vetettek a hosszú pillák. Szülei elváltan éltek, egy hónapot Chouard márkinál, egyet a márkinénál töltött, s anyja halála után nagyon fiatalon ment férjhez, bizonyára apja nógatására, kinek terhére volt. Rettenetes ember volt ez a márk, s nagy ájtatossága ellenére igen furcsa históriák keringtek róla! Fauchery megkérdezte, hogy lesz-e szerencséje ma este a márkihoz. Ó, bizonyára, atyja eljön, de nagyon későn; hisz annyi dolga van! Az újságíró gyanította, hol tölti az öreg az estéit, de azért komoly maradt. Hanem most egy anyajegyet vett észre a grófné bal arcán, a szája mellett, s ez meglepte. Nanának szakasztott ilyen volt. Furcsa. Apró pelyhek göndörödtek az anyajegyben, csak hogy a Nana arcán

szőkék, ezen az arcon meg feketék voltak, mint a szurok. Mindegy, ennek az asszonynak még sincs szeretője!

- Mindig vágytam rá, hogy megismerjem Augusta királynét - mondta a grófné. - Azt állítják, hogy olyan jó lélek, olyan ájtatos... Gondolja, hogy elkíséri a királyt?

- Úgy vélik, hogy nem, asszonyom - felelte Fauchery.

A grófnénak nem volt szeretője soha, ez világos, mint a nap. Elég, ha ránézett az ember, lánya mellett, ki annyira jelentéktelen volt, s olyan affektáltan begyeskedett a zsámolyán. Ez a temetői szalon templomi illatával elég bizonyág, micsoda vaskéz alatt, micsoda mélységesen szigorú életmódban görnyedezett ez az asszony mindig. Semmit se lehelt át magából ebbe az antik, párától fekete lakásba. Itt Muffat vezetett, ő parancsolt itt ájtatos nevelésével, vezeklésével, böjtjeivel. De a rossz fogú, finom mosolyú kis aggastyán látása, kit most hirtelen felfedezett karosszékeben, a hölgyek mögött, még jobban megerősítette ítéletét. Ismerte ezt az embert, Théophile Venot-t, ki egykor ügyvéd volt, s kivált egyházi pörökkel foglalkozott. Jókora vagyonnal ment nyugalomba, meglehetősen titokzatos élete volt, mindenütt tárt ajtók fogadták, nagy tisztelettel, sőt némi félelemmel üdvözölték, mintha roppant erőt képviselt volna, valami láthatatlan erőt, melyet mögötte sejtettek. Különben nagyon szerényen viselkedett, vagyonkezelője volt a Madeleine-nak, s a kilencedik kerületben is csak azért vállalta a helyettes polgármesterséget, hogy üres óráiban csináljon valamit, amint mondta. Teringettét! Ugyancsak őrzik a grófnét; ezzel ugyan semmire se megy az ember.

- Igazad van, az ember megsavanyodik köztük - szólt Fauchery unokatestvéréhez, midőn megszökött a hölgyektől. - No de mindjárt elpárolgunk.

Steiner, kit Muffat gróf s a képviselő épp az imént hagyott el, dérrrel-durral, verejtékezve közeledett, s halkan dohogott:

- Hát csak tartsák meg, ha semmit sem akarnak vallani! Majd lelek én mást, aki nem fogja be a száját.

Aztán egy sarokba tuszkolta az újságíró, s más hangon, diadalmas arccal szólt hozzá:

- Tehát holnap, mi?... Én is ott leszek, kedves barátom!

- Ó! - mormogta Fauchery meglepetve.

- Hát nem tudta?... Jaj de nehezen találtam otthon! Meg az a Mignon is folyton a nyakamon lógott.

- De Mignonék is ott lesznek.

- Igen, ő maga mondta nekem... Mert végre mégiscsak fogadott s meghívott. Pontosan éjfélkor, színház után.

A bankár ragyogott a gyönyörűségtől. Csak hunyorgatott, s különös hangsúllyal hozzátette:

- Magának persze rendben a dolga?

- Micsoda? - kérdezte Fauchery, ki úgy telt, mintha nem értené. - Meg akarta köszönni a cikkemet, s eljött a lakásomra.

- Igen, igen... Maguk boldogak. Magukat megjutalmazták... Apropos, ki fizeti a holnapi költségeket?

Az újságíró széttárta karjait, mintha mondaná, hogy ezt sohasem tudhatja az ember. De most Vandeuvres szólította Steinert, ki ismerte Bismarckot. Du Joncquoy-né már csaknem beadta a derekát, s ezzel fejezte be a vitát:

- Énrám rossz benyomást tett, az arca gonosznak tetszik nekem... De hát elhiszem, hogy eszes ember. Ez mindenesetre megmagyarázza sikereit.

- Mindenesetre - szólt halvány mosollyal a bankár, egy frankfurti zsidó.

Ezalatt la Faloise megemberelte magát, nem tágitott az unokatestvére mellől, s a fülébe súgta:

- Szóval egy nőnél lesz vacsora holnap este?... Kinél? Mondd már, kinél?

Fauchery intett, hogy hallják; az ember ügyeljen a szájára. Az ajtó újra megnyílt, s koros hölgy lépett be, utána egy serdülő ifjú, kiben az újságíró a kis iskolakerülőre ismert; ez kiáltotta a *Szőke Venus* bemutatóján a híres „nagyon bájos”, melyről még egyre folyt a beszéd. A hölgy láttára megmozdult a terem. Sabine grófné felszökkent, s elébe sietett, hogy üdvözlje; megfogta mindkét kezét s „kedves Hugonné asszonyomnak” szólította. Mivel la Faloise észrevette, hogy unokatestvére kíváncsian szemléli ezt a jelenetet, kedvében akart járni, és pár rövid szóban felvilágosította: Hugonné egy közjegyző özvegye, ősi családi birtokán él visszavonultan, Fondettes-ben, Orléans közelében; ha Párizsba jön, a saját házába száll, a Richelieu utcában; most itt tölt néhány hetet, hogy elhelyezze kisebbik fiát, ki első éves jogász; valamikor meghitt barátnője volt Chouard márkinénak, ott volt a grófné születésénél, férjhezmenetele előtt sokszor hónapokra kivitte birtokára, s még most is tegezi.

- Elhoztam Georges-ot is - mondta Hugonné Sabine-nak. - Ugye, hogy megnőtt?

Az ifjú élénk szemeivel, szőke, göndör fürtjeivel olyan volt, mint egy fiúnak öltözött leány; zavar nélkül üdvözölte a grófnét, s egy toll-labda partira emlékeztette, melyet két évvel azelőtt együtt játszottak Fondettes-ben.

- Philippe nincs Párizsban? - kérdezte Muffat gróf.

- Ó, nincs - felelte a koros hölgy. - Még mindig ezredénél van. Bourges-ban.

Azzal leült s büszkén beszélt idősebbik fiáról, egy délceg fiatalemberről, ki egy meggondolatlan pillanatban felcsapott katonának, s csakhamar főhadnagyságra vitte. Valamennyi hölgy tisztelettel s nagy vonzalommal vette körül az öregasszonyt. Újra megindult a beszéd, de most kedvesebben, finomabban. S Fauchery, amint elnézte a tisztas Hugonnét, azt a jóságos mosolytól derűs, széles, fehér hajfonatokkal koronázott anyai arcot, nevetségesnek találta, hogy csak egy percig is kételkedett Sabine grófnéban.

De a nagy, párnás, piros selyemszék, melyben a grófné ült, magára vonta figyelmét. Most nagyon rikítónak, zavart keltően bizarrnak találta ebben a komor szalonban. Biztosan nem a gróf állította be ide ezt a kéjes lustaságra csábító bútordarabot. Szinte kísérletnek nézte volna az ember, a vágy, az élvezet kezdetének. Fauchery megfeledkezett magáról, eltűnődött, és mégiscsak visszaeszmélt arra a homályos nyilatkozatra, melyet egy este, egy fogadó kis szobájában közöltek vele. Érzéki kíváncsiság hajtotta ide, s vágyott rá, hogy a Muffat családhoz bejuthasson; s mivel a barátja Mexikóban maradt, ki tudja?... No, meg kell próbálni. Bizonyára dőreség volt, de ez a gondolat gyötörte, hatalmába kerítette, s felébredt benne a bűn. Kezdte érdekelni ez a nagy szék, mely hátrahajló támlájával nem volt valami szép, de annál kényelmesebb.

- Nos, megyünk már? - kérdezte la Faloise, remélve, hogy künn végre megtudja a nő nevét, kinél vacsora lesz holnap.

- Mindjárt - felelte Fauchery.

De nem nagyon sietett. Jó mentség volt a rábízott meghívás; ilyesmit nem adhat át egykönnyen az ember. A hölgyek éppen egy apácaavatásról beszéltek; ez a megható szertartás már három napja foglalkoztatta Párizs szalonjait. Fougerey bárónő idősebbik lánya volt az illető, ki ellenállhatatlan hivatást érzett magában, s a karmeliták rendjébe lépett. Chantereau-

né, a Fougeray család távoli rokona, elmondta, hogy a bárónő ágynak esett másnap, annyira megviselte a sok sírás.

- Nekem pompás hely jutott - jelentette ki Léonide. - Nagyon érdekes ceremónia volt.

Hugonné viszont a szegény anyát sajnálta. Micsoda szomorúság, így elveszteni a lányát!

- Azzal vádolnak, hogy nagyon ájtatos vagyok - szólt nyugodt őszinteségével. - De azért mégiscsak kegyetlennek tartom az olyan gyermeket, ki makacsságból efféle öngyilkosságra szánja magát.

- Bizony, borzasztó - mormolta a grófné, fázós borzongással, s még jobban befészkelte magát nagy karosszékebe a kandalló előtt.

Erre a nők vitatkozni kezdtek. De most nagyon halk, vigyázatos hangon, s csak hébe-hóba szakította félbe a komoly társalgást egy-egy elfojtott nevetés. A kandalló rózsaszínű csipkével borított két lámpája bágyadtan világította meg őket: távolabb, a bútorokon csak három lámpa állt még, s a rengeteg szalon szelíd homályban maradt.

Steiner unatkozott. Valami kalandot mesélt el Faucherynek a kis Chezelles-néről, kit egyszerűen csak Léonide-nak hívott. Kis pillangó - mondta halkabban, a hölgyek karosszékei mögött. Fauchery elnézte a karcsú teremtest, amint bő, halványkék atlaszruhájában bohókásan begyeskedett karosszéke sarkában, s olyan hetyke volt, mint egy siheder. A végén már csodálkozott is, hogy itt látja. Mégiscsak illendőbben viselkednek Caroline Héquet-nél, kinek anyja, lelkiismeretesen megválogatja társaságát. Egészen jó téma egy újságcikknek... De furcsa szerzet ez a párizsi társaság! Milyen vegyesek már a legzárkózottabb körök is! Ez a hallgatag Théophile Venot, ki elégnék találta, ha mosolyog s rossz fogait mutogatja, bizonyára a boldogult grófnő hagyatéka, valamint a koros hölgyek, Chantereau-né, Du Joncquoy-né s négy vagy öt aggastyán, kik a szögletekben kuksoltak. Muffat gróf csupa olyan hivatalnokot vezetett be, kikben megvolt az a kifogástalan magatartás, mit annyira szerettek a Tuilériák férfiainál; többek közt a borotvált arcú, fénytelen szemű osztályfőnököt, ki mindig egymagában ül a terem közepén, s feszes frakkjába szorítva, moccanni se mer. A fiatalság nagy része s néhány előkelő modorú egyéniség Chouard márki hívására jött, ki állandóan érintkezett a legitimista párttal, mióta hozzácsatlakozott s az állami tanácsba lépett. Ott van még Léonide de Chezelles, Steiner, egy egész gyanús zug, melytől Hugonné annyira elütött kedves, tisztos vidámságával. Fauchery, aki egészen beleélte magát a cikkébe, Sabine grófné zugának nevezte.

- Egy más alkalommal meg - folytatta Steiner halkabban - Léonide Montaubanba hívatta tenoristáját. Két mérföldnyire lakott, a beaurecueili kastélyban, honnét minden áldott nap kétfogatos hintón hajtatott be, hogy meglátogassa az „Arany Oroszlán”-ban, hol a tenorista megszállt... A kocsí a kapu előtt várt, Léonide órákig volt benn, miközben az emberek összesereglettek s a lovakat nézegették.

Most csend lett a teremben, pár ünnepélyes pillanat telt el a magas mennyezet alatt. Két fiatalember suttogott, de ők is csakhamar elhallgattak, s nem hallatszott más, csak Muffat gróf tompa léptei, amint fel s alá járt a teremben. Mintha halványabban világítottak volna a lámpák, a tűz kialvófélben; komor árnyék borította a ház régi barátait, kik már negyven éve ülnek itt ezekben a karosszékekben. Úgy tetszett, mintha a meghívottak csevegés közben a gróf anyját éreznék maguk körül, fagyos méltóságával. Sabine grófné újra beszélni kezdett:

- Mindenesetre az a hír terjedt el... Azt mondják, hogy a fiatalember meghalt, s ez megmagyarázná, mért vette fel a fátyolt ez a szegény gyermek. Különben azt is rebesgetik, hogy Fougeray úr nem egyezett bele a házasságba.

- Sok egyebet is rebesgetnek ám! - kiáltott Léonide szelesen.

S azzal nevetni kezdett, de nem volt hajlandó többet mondani. Sabine, kire ráragadt a vidámság, ajkaihoz emelte zsebkendőjét. S ez a kacaj úgy hangzott a roppant terem ünnepi hangulatában, hogy Fauchery meghökkent; olyan csengése volt, mint a kristálynak, mikor elpattan. Bizony, itt már megrepedt valami. Mindenkinek volt egy megjegyzése, Joncquoy-né tiltakozott, Chantereau-né erősködött, hogy házasságot terveztek, de aztán abbamaradt az egész; még a férfiak is hozzászóltak. Egy percre csak úgy kavargtak a vélemények; a szalon legkülönbözőbb elemei, bonapartisták, legitimisták, hitetlen világfik mind egyszerre beszéltek. Estelle csengetett, hogy rakjanak a tűzre, az inas fölcsavarta a lámpákat; egyszerre mintha felébredt volna a terem. Fauchery mosolygott; tetszett neki a dolog.

- Teringettét! Jézust választják jegyesüknek, ha nem mehetnek férjhez az ideáljukhoz - mormogta Vandeuvres, ki unta már ezt a kérdést, s újra Faucheryt kereste föl. - Öregem, látott-e már maga olyat, hogy kolostorba ment az a nő, aki viszonzszerelemre talált?

Nem is várt feleletet, torkig volt már vele, s halkán megkérdezte:

- Mondja, hányan leszünk holnap?... Ott lesznek Mignonék, Steiner, maga, Blanche, meg én... Ki még?

- Gondolom, Caroline... Simonne... Gaga mindenesetre... Az ember sohase tudhatja biztosan, mi? Ilyenkor húszra számít az ember, s harmincan jönnek.

Vandeuvres, ki a hölgyeket figyelte, egyszerre másra csapott át.

- Ez a Du Joncquoy-né nagyon csinos lehetett tizenöt évvel ezelőtt... Szegény Estelle még jobban megnyúlt. Valóságos ágydeszka.

De hirtelen megállt, s újra a másnapi vacsoráról beszélt.

- Csak az a bosszantó az ilyen históriában, hogy mindig ugyanazokkal a nőkkel van az ember... Elkelve már egy kis változatosság. Gondolkozzék csak, hátha talál egy friss nőt... Hopp, megvan! Megyek, megkérem azt a köpcös urat, hogy hozza el azt a nőt, kivel a minap együtt volt a Variétés-ben.

Az osztályfőnökről beszélt, ki a szalon közepén bóbiskolt. Fauchery messziről mulatott a csiklandós tárgyaláson, s figyelte őket. Vandeuvres leült a köpcös úr mellé, ki továbbra is csupa méltóság volt. Úgy tetszett, mintha egy percre nagy bölcsen a szóban levő kérdést vitatnák: valójában micsoda érzés ösztökélhet egy fiatal leányt, hogy kolostorba menjen. Aztán a gróf visszatért, s így szólt:

- Lehetetlen. Azt hajtja, hogy tisztességes nő. Visszautasítaná... Pedig megesküdtem volna, hogy láttam Laure-nál.

- Micsoda? hát maga jár Laure-hoz? - mormogta Fauchery nevetve. - Be meri tenni a lábát ilyen helyre?... Azt hittem, hogy csak mi, szegény ördögök...

- Ej, öregem, az embernek mindent látnia kell.

Erre vigyorogni kezdtek, a szemük is csillogott belé, a részleteket beszéltek el a Martyrs utcai étkezdéről, hol a vastag Laure Piédefer három frankért eteti a megszorult kis nőket! Szép kis fészek! Valamennyi kis nő megcsókolja Laura száját. Sabine grófnő röptében elkapott egy szót s feléjük nézett, mire hirtelen hátrább állottak, s széles jókedvükben egymáshoz ütődtek. Nem vették észre, hogy mellettük áll Georges Hugon; a fiú hallotta, mit beszéltek, s úgy elvörösödött, hogy piros áradat öntötte el füle hegyétől lányos nyakáig. Ez a kis lurkó valósággal lángolt a szeméremtől és az elragadtatástól. Mióta anyja szabadjára eresztette a szalonban, Chezelles-né körül forgolódott, a hölgyek közt csak őt találta csinosnak. De azért elbújhat ám Nana mellett!

- Tegnap este - szólt Hugonné - Georges elvitt a színházba. - Igen, a Variétés-be, hova bizony tíz esztendeje be nem tettem a lábamat. Ez a gyerek imádja a zenét... Engem ugyan nem nagyon szórakoztatott, de hát ő olyan boldog volt!... Különös darabokat írnak manapság. Egyébként, megvallom nemigen rajongok a zenéért!

- Hogyan? ön nem szereti a zenét! - kiáltott fel Joncquoy-né, égre emelt szemmel. - Hát lehetséges az, hogy valaki ne szeresse a zenét!

Volt erre áradozás. Egy kukkot se szólt senki a Variétés legújabb darabjáról, melyből a jó Hugonné egy árva szót sem értett; a hölgyek ismerték a *Szőke Venus*-t, de nem beszéltek róla. Hirtelen bensőséges hangot pendítettek meg, s mesterkélten rajongással magasztalták a nagy zeneszerzőket. Joncquoy-né csak Webert szerette, Chantereau-né az olaszokért lelkesült. A hölgyek hangja mind lágyabbra, epedőbbre vált. Azt gondolta volna az ember, hogy templomi áhítat szárnyal a kandalló előtt, s egy kis kápolna halk, elfojtott zsolozsmája zsong.

- Lássuk csak - mormogta Vandeuvres, miközben Faucheryt a szoba közepére vezette -, mégiscsak találnunk kell holnapra egy nőt. Hátha megkérdeznők Steinert?

- Ó, Steinert! Hiszen az csak olyan nőkbe kapaszkodik, kik már a kutyának se kellenek Párizsban! - mondta az újságíró.

Vandeuvres azonban tovább fürkészett maga körül.

- Várjon csak - szólalt meg újra. - A minap láttam Foucarmont-t egy bájos szökével. Megyek, megmondom neki, hogy hozza magával.

Azzal hívta Foucarmont-t. Sebtiben pár szót váltottak. Úgy látszik, valami bibéje lehetett a dolognak, mert most óvatosan, a hölgyek szoknyáján átlépve, mindketten egy másik fiatal-emberhez mentek, s az ablakmélyedésben folytatták vele a társalgást Fauchery egyedül maradt, nekifohászkodott hát, hogy odamenjen a kandallóhoz, éppen abban a pillanatban, midőn Du Joncquoy-né kijelentette, hogy valahányszor Webert hallja, mindjárt tavakat, erdőket s napfölkeltét lát harmatos mezőkön; de most egy kéz érintette vállát, s valaki megszólalt a háta mögött:

- Ez nem szép tőled!

- Micsoda? - kérdezte megfordulva, s la Faloise-ra ismert.

- A holnapi vacsora... Bizony, meghívhattál volna!

Fauchery már válaszolni akart, midőn Vandeuvres visszajött s jelentette:

- Úgy látszik, hogy az nem Foucarmont nőcskéje; látod ott azt az urat? Azzal él vadházasságban... Nem jöhet. Nincs szerencsénk!... Azért mégis elcsaltam Foucarmont-t. Rajta lesz, hogy magával hozza Louise-t a „Palais-Royal”-ból.

- Vandeuvres úr - kérdezte Chantereau-né hangosan -, ugye vasárnap kifütyülték Wagnert?

- De csúnyán, asszonyom - válaszolt az finom udvariassággal közeledve.

Aztán, hogy nem tartották fel tovább, eltávozott, s megint az újságíró füléhez hajolt:

- Még tovább verbuválok... Ezek a fiatalok bizonyára ismernek afféle kis nőket.

Azzal kedvesen, mosolyogva szölongatta meg a férfiakat, s hol itt, hol ott csevegett. A csoportok közé vegyült, mindenki fülébe súgott valamit, a férfiak hunyorgatva fordultak el egymástól, mint akik értik egymást. Mintha valami jelszót osztogatott volna gondtalan arccal. A szó hamarosan bejárta a termet, az urak légyottot adtak egymásnak, mialatt a hölgyek érzelmes eszmecseréje tovább folyt a zenéről s a toborzás lázas, suttogó nesze egészen elveszett a zajban.

- Nem, hagyja a németeket! - ismételte Chantereau-né. - Az ének öröm és világosság!... Hallotta Pattit a *Sevillai borbély*-ban?

- Felséges! - mormolta Léonide, ki csak operettdalokat petyegtetett a zongoráján.

Sabine grófné csengetett. Mikor kevesebb vendége volt, kedden, a szalonban hordták fel a teát is. A grófné leszedetett egy pipereasztalt az inassal, s közben folyton Vandeuvres-t figyelte. Arcán még mindig ott volt az a bizonytalan mosoly, s ki-kicsillantak hófehér fogai. S mivel a gróf éppen elment mellette, megkérdezte tőle:

- Miféle összeesküvést sző, Vandeuvres úr?

- Én, asszonyom? - felelte nyugodtan. - Nem szövök én semmiféle összeesküvést.

- Ó... láttam, mennyire buzgólkodott... No fogja, hadd vegyem hasznát...

Azzal egy albumot nyomott a kezébe, s kérte, hogy tegye a zongorára. De Vandeuvres azért talált még rá módot, hogy megsúgja Faucherynak: elviszik Tatan Nénét, a téli szezon legszebb keblű nőcskéjét, meg Maria Blond-t, ki nemrég lépett fel a Folies-Dramatiques-ban.¹ La Faloise lépten-nyomon megállította, remélve, hogy meghívják. Végre magától ajánlkozott. Vandeuvres tüstént meghívta, de megígértette vele, hogy elviszi Clarisse-t. S mivel la Faloise úgy tett, mintha aggodalmai volnának, megnyugtatta:

- Hiszen én hívom! Ez csak elég!

La Faloise-nak furdalta az oldalát, hogy ki lehet az a nő, akinél majd vacsoráznak. Hanem a grófné visszahívta Vandeuvres-t, s megkérdezte tőle, hogyan főzik az angolok a teát. Vandeuvres ugyanis többször megfordult Angliában, hol állandóan futtatott. Szerinte csak az oroszok értenek a tea főzéshez, s elmondta, hogyan csinálják. Aztán, mintha beszéd közben titokban egészen más dolgokon járt volna az esze, hirtelen megállt s megkérdezte:

- Apropos, és a márki? Nem láthatjuk ma este?

- Dehogynem, apám határozottan megígérte - válaszolt a grófné. - Már nyugtalankodom is miatta... Bizonyára az ügyei akadályozzák.

Vandeuvres finoman mosolygott. Úgy látszik, ő is sejtette, miféle dolgai lehetnek Chouard márkinak. Egy szép kis nőre gondolt, kit a márki néha falura vitt. Talán azt is elhozhatnák.

Ezalatt Fauchery úgy gondolta, hogy most már csakugyan ki kell rukkolnia a meghívással Muffat gróf előtt. Későre járt az idő.

- Komolyan? - kérdezte Vandeuvres, ki azt hitte, hogy tréfál.

- A legkomolyabban... Ha nem végzem el, amit rám bízott, még kikaparja a szememet. Tudja, ez szeszélye neki!

- No jó, akkor majd segíték magának, öregem.

Tizenegyet ütött. A grófné, lánya segítségével, teát hordott fel. Mivel jórészt csak meghitt vendégek voltak, otthonosan adogatták kézről kézre a csészéket s a süteményes tányérokat. Még a nők is karosszékekben maradtak, a tűz előtt, apró kortyokban szürcsöltek, s ujjuk hegyével tördelték a süteményt. A társalgás most a zenéről a szállítókra csapott át. Csak az egy Boissier csinál jó töltött süteményt, a fagylalt meg Catherine-nál páratlan Chantereau-né Latinville mellett kardoskodott. Halkabban folyt a beszéd, mintha fáradtan bóbiskolt volna a terem. Steiner titokban újból a képviselőt kezdte megdolgozni, s fogva tartotta egy kis pamlag

¹ Párizsi operettszínház.

sarkán. Venot, kinek fogait a sok édesség ronthatta el, száraz süteményt evett, s apránként, halkan ropogtatta, mint valami egér; az osztályfőnök a teás csészébe dugta orrát, s egyre csak kortyolgatta. A grófné lassan járt-kelt a vendégek között, senkit se nógatott, meg-megállt egy pillanatra, szótlanság, kérdő pillantással nézett a férfiakra, aztán mosolygott s továbbment. Egészen kipirult a nagy melegben, s azt hitte volna az ember, hogy nővére a lányának, ki olyan száraz és félszeg volt mellette. Amint Faucheryhoz közeledett, ki éppen az urával meg Vandeuvres-ral csevegett, észrevette, hogy egyszerre elhallgattak; nem is állt meg, hanem tovább kínálta a teát, Georges Hugonnak.

- Egy hölgy nagyon szívesen látná önt vacsorára - szólt az újságíró vidáman, Muffat grófhöz fordulva.

A gróf, kinek arca egész este komor volt, szemlátomást meghökkent: - Micsoda hölgy?

- Ej, hát Nana! - szólt Vandeuvres, hogy kurtára fogja a meghívást.

A gróf komolyabb lett. Alig rezzent meg a pillája, de komor, kellemetlen érzés felhőzte homlokát, mintha fájás nyilallott volna bele.

- Nem is ismerem ezt a hölgyet - mormogta Muffat.

- Ejnye, hiszen volt nála - jegyezte meg Vandeuvres.

- Én, nála?... Ó, igen, a minap... a jótékonyági egyesület nevében... Már el is felejtettem... Mindegy... nem ismerem s nem fogadhatom el.

Fagyos arcot vágott, hogy lássák, mennyire ízléstelennek tartja ezt a tréfát. Egy olyan rangú embernek, mint ő, nem az efféle nők asztalánál a helye. Vandeuvres tiltakozott: művész-vacsoráról van szó, s a tehetség mindent kiment. De a gróf már nem is hallgatott Fauchery érveire, ki felhozta, hogy egy vacsorán a skót herceg, a királyné fia, egy volt zenés kávéházi énekesnő mellett ült: határozottan visszautasította a meghívást, sőt közismert udvariassága ellenére még méltatlankodva legyintett is.

Georges és la Faloise, kik ott álltak a közelben, egymással szemben, s éppen teájukat itták, meghallották ezt a rövid beszélgetést.

- Úgy, hát Nanánál lesz! - mormogta la Faloise. - Mindjárt gondolhattam volna!

Georges szót se szólt, csak lángolt; szőke fürtjei meg-megrebbentek, s kék szeme úgy csillogott, mint a gyertyaláng, annyira felgerjesztette, felkorbácsolta vérét a bűn, melynek néhány nap óta rabja volt. Végre mégiscsak megvalósul az álma!

- Csak az a bökkenő, hogy nem tudom a címét - jegyezte meg la Faloise.

- Haussmann körút, az Arcade és a Pasquier utca közt, harmadik emelet - szólt Georges egy szuszra.

Mivel a másik csodálkozva nézett rá, lángvörös lett, s helykén, egyúttal roppant zavarral hozzátette:

- Én is ott leszek, ma reggel meghívott.

De most nagy mozgolódás támadt a teremben. Vandeuvres és Fauchery nem ostromolhatták tovább a grófot. Chouard márki érkezett meg, s mindenki elébe sietett. Rogyadozó térddel botorkált előre, halotthalványan, pislogva állt meg a szoba közepén, mintha valami sötét sikátorból jönne, s most elvakítaná a lámpák világa.

- Már azt hittem, atyám, hogy nem látom ma este - szólt a grófné. - Mennyire aggódtam volna miatta reggelig.

A márki szótlanul nézett rá, mint aki nem érti, mit mondanak. Roppant orra valami fehérbe játszó gyanús kelevénynek látszott, alsó ajka lebiggyedt. A jóságos Hugonnénak megesett a szíve a törődött aggastyánon.

- Ön nagyon sokat dolgozik! Pihennie kellene!... A mi korunkban már a fiatalokra kell hagynunk a munkát.

- A munka, ah, igen, a munka! - dadogta végre. - Mindig sok a munka...

Megemberelte magát, kiegyenesítette görnyedt testét, s mint rendesen szokta, kezével végigsimította fehér haját, melynek gyér fürtjei füle mögött röpködtek.

- Min dolgozik ilyen későn? - kérdezte Du Joncquoy-né. - Azt hittem, hogy a pénzügy-miniszter fogadó estéjén van.

De a grófné segítségére jött:

- Apámnak egy törvényjavaslatot kellett tanulmányoznia.

- Igen, egy törvényjavaslatot - szólt az öreg -, úgy van, egy törvényjavaslatot... Bezárkóztam... A gyárakról van szó; azt akarom, hogy vasárnap munkaszünet legyen. Mégiscsak szégyen, hogy a kormány még mindig nem lép fel erélyesebben. A templomok konganak, nagy válságokat várhatunk.

Vandeuvres Faucheryra nézett. Mind a ketten a márki mögött álltak, s körülszaglászta az öreget. Midőn Vandeuvres félrehúzhatta, hogy arról a szép nőről beszéljen, kit falura szokott vinni, az aggastyán végtelen csodálkozást színlelt. Talán Decker bárónővel látták, kinél pár napot tölt néha Viroflay-ban. Vandeuvres, hogy rápirítson, csak ennyit kérdett hirtelen:

- Mondja már, hol járt? Csupa pókháló meg por a könyöke.

- A könyököm? - mormogta kissé zavartan. - No, nézd, csakugyan... Egy kis piszok... Bizonyára odaértem valamihez, mikor lakásomról lejöttem.

Több vendég eltávozott. Éjfélre járt. Két inas zajtalanul elhordta az üres csészéket s a süteményes tányérokat. A kandalló előtt egyre ritkább lett a hölgyek köre; összebb ültek, s szabadban csevegtek ezekben a késő esti bágyadt percekben. Mintha a szalon is aludt volna, lassan terjengett a sötétség a falak körül. Fauchery azt mondta, hogy mehetnének már. De megint csak elmerüli Sabine grófné szemlélésében. Az háziasszonyi fáradságait pihente ki szokott helyén, szótlanul, s egy hamvadó üszökre meredt; arca olyan fehér volt s olyan zárkózott, hogy Faucheryt újból elfogta a kételkedés. Szája szélén az anyajegy fekete pelyheit megárazta a tűzhely világa. Szakasztott a Nana anyajegy, még a színe is. Nem állhatta meg, hogy fülébe ne sűgja Vandeuvres-nak. Bizisten igaz; eddig még észre se vette. Erre aztán hegyről végre összehasonlították Nanát és a grófnét. Kissé hasonlónak találták az állukat és a szájukat, a szemük azonban egészen más. Aztán meg Nana jó bolond lány, viszont a grófnéről sohasem tudja az ember, hogy hányadán van vele; olyan, akár a macska, ha behúzott karmokkal alszik, s talpajain könnyű, ideges borzongás futkároz.

- No, azért mégis szívesen elvállalná hálótársnak az ember - jegyezte meg Fauchery.

Vandeuvres levetköztette a pillantásával.

- Az igaz - hagyta rá. - Hanem, tudja, tamáskodom a combjaiban. Fogadjunk, hogy nincs combja!

Elhallgatott. Fauchery hirtelen meglökte a könyökét, s egy intéssel Estelle-re mutatott, ki előttük ült egy zsámolyon. A végén már hangosabban beszéltek, anélkül hogy észrevették volna, s a leány mindent hallhatott. De azért merev maradt, ott ült mozdulatlanul; a hirtelen nőtt leány jellemző, sovány nyakán egy szál pihe se rezzen meg. Erre pár lépéssel távolabb mentek tőle. Vandeuvres esküdözött, hogy a grófné nagyon tisztességes asszony.

Ebben a pillanatban a beszéd hangosabb lett a kandalló előtt.

Joncquoy-né megjegyezte:

- Azt még ráhagytam, hogy Bismarck talán eszes ember... De ha ön még lángésznek is nevezi...

A hölgyek már megint az első témáról csevegtek.

- Micsoda? Hát még mindig Bismarck! - mormogta Fauchery. - Most már aztán igazán szedem a sátorfámat.

- Várjon csak - szólt Vandeuvres -, a gróf még nem mondott határozott nemet.

Muffat gróf az apósával s néhány komoly emberrel csevegett. Vandeuvres félrehívta, újból megemlítette a meghívást, s azzal érvelt, hogy ő is ott lesz a vacsorán. Férfiember mindenüvé elmehet; senki sem gondolhat rosszra, legfeljebb csak kíváncsiságnak veszik. A gróf lesütött szemmel, kifürkészhetetlen arccal hallgatta ezeket az érveket. Vandeuvres észrevette, hogy habozik, midőn Chouard márki kérdő pillantással közeledett feléjük. Mikor az utóbbi megtudta, miről van szó, s mikor Fauchery őt is meghívta, alattomban a vejére tekintett. Zavartan hallgattak egy kicsit, de aztán mind a ketten nekibátorodtak, s a végén bizonyára elfogadták volna, ha Muffat gróf meg nem látja Venot-t, ki merőn nézett rá. A kis aggastyán nem mosolygott már, arca fakó volt, szemei tiszták, élesek, mint az acél.

- Nem - felelte a gróf tüstént s olyan határozottan, hogy itt minden beszéd hiábavaló lett volna.

Erre a márki még ridegebben utasította el a meghívást. Az erkölcsről beszélt. Az előkelő osztályoknak jó példával kell elöljárniuk. Fauchery elmosolyodott s kezet fogott Vandeuvres-sal. Nem várta meg, s tüstént eltávozott, mert még dolga volt a szerkesztőségben.

- Éjfélkor Nanánál, ugye?

La Faloise is elment. Steiner az imént búcsúzott el a grófnétól. Más férfiak is követték őket. Ugyanazok a szavak keringtek, s amint felöltőjükért az előszobába mentek, mindegyik ismételte: „Éjfélkor Nanánál.” Georges, ki csak az anyjával mehetett haza, az ajtóba állott, s a pontos címet mondogatta: harmadik emelet, ajtó balra. Fauchery távozás előtt még egyszer visszanézett. Vandeuvres újra a hölgyek közé ült, s Léonide de Chezelles-lel tréfálkozott. Muffat gróf és Chouard márki elvegyültek a társalgásba, míg a jó Hugonné nyitott szemmel elaludt. Venot egészen elveszett a szoknyák mögött, s eltörpült a karosszékekben; a finom mosoly már arcán ült megint. Az óra lassan éjfél ütött a hatalmas, ünnepélyes teremben.

- Micsoda! micsoda! - kezdte újra Du Joncquoy-né. - Hát ön azt hiszi, hogy Bismarck háborút indíthat ellenünk, s lever bennünket?... Na, ez már mégiscsak sok!

Csakugyan nevettek Chantereau-né körül, ki az imént tette ezt a kijelentést. Elzászban hallotta, hol az urának gyártelepe van.

- Szerencsére itt van a császár - jegyezte meg Muffat gróf hivatalos komolysággal.

Ez volt az utolsó szó, melyet Fauchery még hallhatott. Betette az ajtót, miután még egyszer Sabine grófnéra tekintett, ki higgadtan csevegett az osztályfőnökkel; szemlátomást érdekelte ennek a köpcös embernek a beszéde. „Most már bizonyos, hogy csalódtam - gondolta az újságíró -, nem pattant el itt semmi... Milyen kár.”

- Nos, meddig maradsz még? - kiáltott rá la Faloise az előcsarnokból.

S elváláskor, a gyalogjárón még egyszer elismételték:

- Holnap, Nanánál.

Zoé már reggel átadta egy főpincérnek a lakást, aki a Brébant-féle étteremből jött, kisegítő személyzettel, pincérekkel, Brébant adott mindent, a vacsorát, az edényeket, poharakat, asztalneműt, virágot, a legutolsó szélig, zsámolyig. Nana bizony egy rend asztalkendőt se talált volna szekrényeiben. Ahhoz még nem volt ideje, hogy új szárnyrakelésében felszerelje a háztartását, s viszont kicsinyelte, hogy vendéglőbe menjen, ezért jobbnak gondolta, ha a vendéglőt rendeli lakására. Szerinte sokkal ízlésesebb volt így. Nagy művésznői sikerét egy vacsorával akarta megünnepelni, melyről széltilban beszélnek majd. Mivel az ebédlő túlságosan kicsiny volt, a főpincér a szalonban terített asztalt; huszonöt terítéket rakott fel, kissé összeszúfolva.

- Minden rendben van? - kérdezte Nana, mikor éjfélkor hazajött.

- Mit tudom én! - válaszolt Zoé nyersen, s szemlátomást magánkívül. - Hálistennek, semmivel se törődöm. Micsoda felfordulást csinálnak a konyhában, az egész lakásban!... Aztán még perpatvarom is volt. Az a másik kettő megint eljött. Istenuccse, ki is dobtam őket.

A Nana két régebbi kitartójáról beszélt, a kereskedőről és az oláhról; Nana elhatározta, hogy kiadja nekik az utat, mivel bízott a jövőjében, s amúgy is vedleni akart, mint mondta.

- Micsoda kullancsok! - mormogta Nana. - Ha visszajönnek, csak ijessz rájuk, hogy rendőrt hívatunk.

Aztán behívta Daguenet-t és Georges-ot, kik künn maradtak az előszobában, hogy felakasszák kábeljukat. Ezek a színészek kijáratánál várakoztak, a Panoramas átjáróban, s Nana kocsin hozta őket magával. Mivel a vendégek közül még egyik sem érkezett meg, az öltözőfülkébe szólította őket, míg Zoé rendbehozta a ruháját. Anélkül hogy más ruhát vett volna, gyorsan megigazította haját, s kontyába, keblére fehér rózsákat tűzött. Az öltözőfülke bútorokkal volt megrakva, melyeket a szalonból kellett áttolniuk; egy sereg pipereasztal szorongott itt, pamlagok, égneik álló karosszékek. Már készen volt, mikor szoknyája egy kiskerekbe akadt s elszakadt. Dühösen szitkozódott, hogy ilyesmi is csak vele esik meg. Dúlva-fúlva vetette le a nagyon egyszerű szabású selyemruhát, mely puhán, finoman simult testéhez, akár egy hosszú ing. De mindjárt megint felvette, mivel nem talált kedvére valót. Csaknem sírva fakadt, s egyre azt dohogta, hogy olyan, mint valami rongyszedő asszony. Daguenet-nak és Georges-nak kellett gombostűvel megtűzdelni a szakadást, mialatt Zoé újra megigazította a haját. Mind a hárman sűrögtek-forogtak körülötte, kivált a csöpp legényke, ki földre térdelt, s buzgón motoszkált a szoknyájában. Nana végre megnyugodott, mikor Daguenet biztosította, hogy legföljebb negyed egyre jár az idő, annyira megrövidítette a *Szőke Venus* harmadik felvonását gyors darálásával, csak félig énekelt kupléival.

- Még mindig nagyon jó ennek a sok tökfilkónak - jegyezte meg Nana -, látta azokat a fejeket, ma este?... Zoé, fiam, maga itt vár majd. Ne feküdjék le, talán szükségem lesz magára... Teringettét! éppen ideje már! Jönnék!

Azzal elszaladt. Georges a földön maradt; frakkja szárnya a padlót söpörte. Elpirult, amint észrevette, hogy Daguenet figyeli. Pedig nagyon összebarátkoztak már. Az állótükör előtt megigazították nyakkendőjük csokrát, s lekefélték egymást, mert a nagy dörzsölődésben mind a kettő egészen fehér lett a Nana púderétől.

- Olyan, mint a cukor - mormogta Georges a nyalánk lurkó nevetésével.

Egy lakáj, kit erre az estére fogadtak, a kis szalonba vezette a meghívottakat, egy szűk szobába, melyben csak négy karosszéket hagytak; most aztán férjenek el rajta a vendégek! A

szomszéd nagy szalonból áthallatszott az edények, ezüst evőeszközök csörömpölése, míg az ajtó alatt élénk fénysáv ragyogott. Nana, amint belépett, már ott találta az egyik karosszékből Clarisse Besnus-t, kit la Faloise hozott magával.

- Hogyan, te vagy az első! - szólt Nana, ki nagy sikere óta bizalmasan bánt vele.

- Ej, ő az oka - válaszolt Clarisse. - Mindig attól fél, hogy elkésik... Ha rá hallgatok, még annyi időm se lett volna, hogy arcomról lemossam a festéket, s levegyem a parókámat.

A fiatalember, ki most találkozott először Nanával, meghajolt, bókolt, unokatestvéréről beszélt, s túlzott udvariassággal palástolta zavarát. De Nana rá se ügyelt, s anélkül hogy ismerne, kezét fogott vele, aztán élénken Rose Mignon elébe sietett. Egyszerre nagyon előkelő lett.

- Ó, kedves, milyen aranyos ön... Nagyon fontosnak tartottam, hogy ön is itt legyen!

- Ó, én vagyok elragadtatva, higgye meg - szólt Rose, szintén végtelen nyájassággal.

- No de üljön már le... Parancsol valamit?

- Nem, köszönöm... Ah, a bundámban felejtettem a legyezőmet. Steiner, nézze csak meg a jobb zsebben.

Steiner és Mignon Rose után jöttek be. A bankár visszament s hozta a legyezőt, mialatt Mignon testvériesen megcsókolta Nanát, s unszolta Rose-t, hogy ő is csókolja meg. Hát nem mind egy családból valók a színháznál? Aztán Steinerre kacsintott, mintegy buzdításul, de a bankár, kit egészen megzavart a Rose átható pillantása, elégnék találta, ha a kezét csókolja meg.

Ebben a pillanatban érkezett Vandeuvres gróf Blanche de Sivryvel. Volt erre hajbókolás. Nana roppant szertartásosan egy karosszékhez vezette Blanche-t. Közben Vandeuvres nevetve mesélte el, hogy Fauchery lenn veszekszik, mert a házmester nem engedte, hogy Lucy Stewart kocsija behajtasson. Az előszobában Lucy hangja hallatszott, amint ronda fajankónak nevezte a házmestert. De mikor a lakáj kinyitotta az ajtót, kecsesen, vidáman jött be, maga bemutatkozott, megfogta Nana kezét, s elmondta, hogy mindjárt megszerette, s hogy fényes tehetségnek tartja. Nana, ki hízott a boldogságtól új, háziasszonyi szerepében, zavartan rebegett köszönetet. Fauchery megérkezése óta szemlátomást töprengett valamin. Mihelyt közelébe férhetett, halkan megkérdezte:

- Eljön?

- Nem, nem akart - válaszolt az újságíró hirtelen, kit váratlanul talált a kérdés, bár már előre egész történetet gondolt ki, hogy a gróf elutasító válaszát kimagyarázza. Mindjárt észrevette baklövését, látva, hogy a fiatal nő elsápad, s helyre akarta ütni a dolgot.

- Nem jöhetett, mert ma este a belügyminiszter báljára viszi a feleségét.

- Jól van - mormolta Nana, ki rosszindulattal gyanúsította Faucheryt. - Majd visszaadom még ezt neked, kicsikém.

- No, nézd - vetette oda Fauchery, kit sértett ez a fenyegetés -, nem szeretem az efféle megbízásokat. Máskor Labordette-et kérd meg.

Azzal haragosan hátat fordítottak egymásnak. Mignon épp ekkor tuszkolta Steinert Nanához. Vidám, cinikus komáskodással súgta fülébe, mint aki barátja javát akarja:

- Tudja, eped a vágytól... Csak a feleségemtől fél... Ugye, megvédi őt?

Nana, úgy látszott, sehogy sem értette a dolgot. Csak mosolygott s Rose-ra, a férjére s a bankárra nézett, aztán így szólt az utóbbihoz:

- Steiner úr, mellettem fog ülni.

De most kacajok hangzottak az előszobából, suttogások, vidám, fecsegő hangok zsibongtak, mintha egy egész megszökött zárda toppant volna be. S megjelent Labordette; öt nőt cipelt magával, a „lányiskoláját”, ahogy Lucy Stewart kajánul megjegyezte. Ott jött Gaga nagy méltóságosan, kék bársony ruhájában, mely csaknem szétrepedt rajta; Caroline Héquet, chantilly-csipkés fekete selyemruhában, mint mindig; aztán Léa Horn, ízléstelenül, mint rendesen; a terjedelmes Tatan Néné, egy jószívű szőkeség, igazi dajka-keblekkel (nevették is érte); végre a kis Maria Blond, egy tizenöt éves lányka, sovány és vásott, mint valami utcai gyerkőc, aki divatba jött, mióta föllépett a Folies-ban. Labordette egy kocsin hozta az egész pereputtyot; még mindig azon nevettek, mennyire szorosan ültek, s hogy kuksolt Maria Blond a többinek a térdén. De most egyszerre mind komoly arcot vágtak, s jobbra-balra szertartásosan kezet fogtak, köszöngtek. Gaga adta a gyereket, s roppant előkelően selypített. Csak Tatan Néné volt nyugtalan; útközben ugyanis azt mesélték neki, hogy hat tetőtől talpig meztelen néger szolgál fel Nana vacsoráján, s most látni akarta őket. Labordette ostoba libának nevezte, s rászólt, hogy hallgasson.

- És Bordenave? - kérdezte Fauchery.

- Ó, képzeljék, vigasztalhatatlan vagyok! - kiáltott fel Nana. - Ma nem lehet velünk!

- Úgy ám - szólt Rose Mignon -, megbotlott egy csapóajtóban, s csúnyán megrándította a lábát... Hallották volna csak, hogy káromkodott, mikor bepólyálták a lábát s végigfektették egy széken!

Erre mindenki Bordenave miatt óbégatott. Bordenave nélkül nincs kedélyes vacsora. No de azért majd csak ellesznek valahogy. S már másról csevegtek, midőn egyszerre csak megszólalt egy vastag hang:

- Micsoda! Micsoda! Hát már el is temetnek!

Mindnyájan felkiáltottak, s a hang felé fordultak. A hatalmas, pirospozsgás Bordenave állt a küszöbön, s merev lába miatt Simonne Cabiroche vállára támaszkodott. Most Simonne-nal volt viszonya. A kicsike művelt nő volt, zongorázott, angolul beszél; kedves, szőke apróság s oly törékeny, hogy csaknem összeroppant Bordenave roppant súlya alatt, de azért türelmesen tartotta s mosolygott. Bordenave néhány pillanatig színészkedve állt ott, érezte, hogy mindenki rájuk bámul.

- Ennivalók vagytok, gyerekek! - folytatta aztán. - Bizisten, attól félttem, hogy halálra unom magam. Na, mondok, nézzünk hát el hozzájuk...

De hirtelen megállt, s káromkodásban tört ki.

- Ej, azt a rézangyalát!

Simonne gyorsabb lépést tett a kelleténél, s az igazgató lába megrándult. Bordenave meglökte a lányt. Simonne azért tovább mosolygott, lehajtotta csinos arcát, mint az állat, ha veréstől fél, s szőke formás mivolta teljes erejével támogatta. Egyébként már mindenki a direktor körül sürgölődött nagy zsidvajás közepett. Nana és Rose Mignon egy karosszéket gördítettek elő, Bordenave beleereszkedett, míg a többi nők egy másik karosszéket a lába alá csúszttattak. A jelenlevő színésznők persze egytől egyig megcsókolták. Bordenave csak dohogott, sápítózott.

- Ej, azt a rézangyalát! azt a rézangyalát!... No de a gyomromnak kutya baja, meglátjátok.

Újabb vendégek jöttek. Már mozogni se tudtak a szobában. Az edények, ezüstneműek csörömpölése megszűnt; most veszekedés hallatszott a nagy szalonból, hol dühösen zsörtölődött a főpincér. Nana türelmetlen volt, s nagyon meglepődött, hogy még mindig nem tálnak, bár nem várt több vendéget. Kiküldte Georges-ot, hogy nézzen utána a dolognak, midőn nagy

csodálkozására még mindig jöttek vendégek, férfiak és nők. Ezeket egyáltalán nem ismerte. Kissé zavarban volt, s Bordenave-tól, Mignontól, Labordette-től kérdezősködött felőlük. De ezek sem ismerték őket. Midőn Vandeuvres grófhhoz fordult, ennek hirtelen eszébe jutott, hogy ezek azok a fiatal emberek, kiket Muffat grófnál toborzott. Nana megköszönte. Nagyon jó, nagyon szép. Csakhogy szorongani fognak ám derekasan. Azzal megkérte Labordette-et, hogy rakasson fel még hét terítéket. Alig ment ki ez, midőn a lakáj három új vendéget vezetett be. Nem, ez már mégiscsak nevetséges! Hiszen el se férnek! Nana neheztelni kezdett, s méltósággal megjegyezte, hogy mégse járja az efféle. De mikor újabb két vendég érkezett, elnevette magát, annyira furcsának találta a dolgot. Annál rosszabb, úgy férnek, ahogy tudnak! Mindenki állott, csak Gaga és Rosa Mignon ültek, mivel Bordenave egymaga két széket foglalt el. Zümmögés töltötte meg a szobát, mindenki halkán beszélt, s itt-ott könnyű ásitást fojtottak el.

- Mondd csak, lányom - kérdezte Bordenave -, hátha mégis asztalhoz ülnénk már?... Mind együtt vagyunk, ugye?

- Ó, együtt, az már igaz! - válaszolt Nana nevetve.

Azzal szétnézett. De egyszerre elkomolyodott, mintegy meglepődve, hogy nem lát itt valakit. Bizonyára hiányzott egy vendég, kiről egyáltalában nem beszélt. Várni kellett. Pár perccel később a meghívottak egy magas, előkelő arcú, szép fehér szakállas urat vettek észre maguk közt. Az volt a legérdekesebb, hogy senki se látta bejönni; úgy látszik, a hálósoba egyik félig nyitva maradt ajtaján surrant be a kis szalonba. Nagy csend lett, kíváncsian suttogtak. Vandeuvres biztosan tudta, ki ez az úr, mert bizalmasan kezét fogtak egymással, de a gróf csak mosollyal válaszolt a nők kérdezősködésére. Caroline Héquet fogadást ajánlott, hogy egy angol lord, ki másnap visszatér Londonba, az esküvőjére; ő nagyon jól ismeri, hiszen viszonya volt vele. Ez a történet szájról szájra járt a hölgyek között. Viszont Maria Blond váltig azt hajlotta, hogy az illető egy német nagykövet, s bizonyoságul elmondta, hogy gyakran hál az egyik barátnőjével. A férfiak rövid megjegyzéseket tettek rá. Valószínű. Hiszen csak rá kell nézni. Bah, csak a vacsora legyen jó! Végre is hasztalan találgatták, s már megfeledkeztek a fehér szakállas aggastyánról, mikor a főpincér kinyitotta a nagyszalon ajtaját:

- Asszonyom, tálalva van.

Nana elfogadta a Steiner karját, s úgy látszott, észre sem veszi az aggastyán mozdulatát, ki egyedül ment utána. A bevonulás különben nem ment rendén. Férfiak és nők összevissza siettek át a szobába, s közben nyárspolgáriassal kedélyességgel élcelődtek, hogy így sutba dobják a ceremóniát. Végül végig hosszú asztal terpeszkedett a tágas szobában, melyből minden bútort kiraktak; az asztal még így is kicsinek bizonyult, mert szinte egymást érték a tányérok. Négy, tíz-tíz karos gyertyatartó világította be a terítékeket; az egyik ezüstözött volt, s jobbra-balra tőle nagy virággarmadák állottak. Csupa vendéglői fényűzés, aranycsíkos márkátlan porcelán, örökös mosogatástól kopott, megfakult ezüstnemű, pohárkészletek, melyeknek hiányzó darabjait bármely bazárból pótolni lehet. Olyan volt ez, mint mikor valaki váratlan vagyonhoz jut, s nagyon korán tartja meg a házavatást, bár még semmi sincs a helyén. Csillár nem volt; a karos gyertyatartók roppant magas gyertyái még alig pislákolnak, s bágyadt, sárga fénnel árasztották el a befőttes tálakat, a talpas és a lapos tálakat, melyekben gyümölcs, apró sütemény, befőtt váltakozott szép szabályosan.

- Mindenki oda ül, ahová akar - jegyezte meg Nana. - Így kedélyesebb.

Ott állott az asztal közepénél. Jobb oldalán az ismeretlen öreg úr foglalt helyet, bal felől Steinert ültette maga mellé. Már több meghívott leült, midőn káromkodás hangzott a kis szalonból. Bordenave volt; egészen megfeledkeztek róla, s most nagy ügyel-bajjal kászoló-dott fel két karos székéből, miközben egyre rikácsolt, s hívta „azt az arcátlan Simonne-t”, ki a többiekkel a terembe vonult.

A nők nagy részvétellel hozzá szaladtak. Bordenave megjelent, Caroline, Clarisse, Tatan Néné, Maria Blond támogatták, vezették. Volt aztán vesződés, míg helyét találták.

- Az asztal közepére, Nanával szembe! - kiabálta a társaság. - Bordenave közepre! Ő fog elnökölni!

Erre a hölgyek közepre ültették. De egy másik szék is kellett a lábának. Két nő felemelte be-kötött lábát, s óvatosan kinyújtották. Baj is az! majd féloldalt eszik.

- Azt a rézangyalát! - dohogott Bordenave. - Mégiscsak gyámoltalan ilyenkor az ember!... Ó, kis mókusaim, legyen gondotok a papátokra!

Jobb felől Rose Mignon, balra Lucy Stewart ült mellette. Ezek megígérték, hogy lesz rá gondjuk. Közben mindenki letelepedett. Vandeuvres gróf Lucy és Clarisse közé ült; Fauchery Rose Mignon és Caroline Héquet közé. A másik oldalon Hector de la Faloise ügyeskedett, hogy Gaga mellé kerüljön, hiába hívogatta Clarisse, ki szemközt volt vele. Mignon nem tágitott Steinertől, s csak Blanche választotta el tőle; bal oldalán Tatan Néné foglalt helyet. Aztán jött Labordette. Az asztal két végére néhány fiatalember és hölgy került, Simonne, Léa de Horn, Maria Blond, összeviszsa, egy rakáson. Daguenet és Georges is itt voltak; mind-inkább megkedvelték egymást, s mosolyogva nézték Nanát.

Két nőnek azonban nem jutott hely, s most azokat tréfálták. A férfiak felajánlották térdüket. Clarisse meg se mozdíthatta a könyökét, s megmondta Vandeuvres grófnak, hogy számít rá, hogy etetni fogja. Ez a Bordenave mégiscsak sok helyet foglalt el a székeivel! Még egy utolsó erőfeszítés, s valamennyien leülhettek. De teringettét - kiáltott Mignon -, most már csakugyan úgy össze vannak ám préselve, mint a hering a hordóban.

- Spárgakrém leves, grófnő módra, erőleves, Désignac módra - mormolták a pincérek, miközben a teli tányérokat körülhordozták a vendégek mögött.

Bordenave mindenkinek fennhangon ajánlotta az erőlevest, midőn hangos kiabálás támadt. Volt tiltakozás, mérgelődés. Ugyanis megnyílt az ajtó s három elkésett vendég érkezett, egy nő és két férfi. Ah, nem, ez már mégiscsak sok! De Nana nem moccant helyéről, csak szúrósan pislogott rájuk, hogy lássa, vajon ismeri-e őket. A nő Louise Violaine volt. De a férfiakat sohasem látta.

- Kedvesem - szólt Vandeuvres -, Foucarmont úr, egy tengerésztiszt barátom, kit meghívtam...

Foucarmont fesztelenül köszönt s hozzátette:

- Én meg voltam olyan bátor s elhoztam egy barátomat.

- Ó, pompás, pompás! - szólt Nana. - Foglaljanak helyet... No, Clarisse, told kissé hátrább a székedet. Nagyon kényelmesen vagytok ott lent... Egy kis jóakarattal...

Még jobban összeszorultak, Foucarmont-nak s Louise-nak mindössze egy kis zug jutott az asztal végén, de már a barátjuk alig fért a terítékéhez, s csak úgy ehetett, hogy egyre a szomszédjai válla közt nyújtogatta karját. A pincérek elszedték a leveses tányérokat s szarvasgombával tűzdelt nyúlpestétom meg parmezánnal meghintett olasz galuska járta. Bordenave fellázította az egész társaságot, amint elmondta, hogy egy percig még azon gondolkodott, hogy elhozza Prullière-t, Fontant s az öreg Boscot. Nana méltóságos arcot vágott, s szárazon kijelentette, hogy kurtán-furcsán fogadta volna ezt a népséget. Ha vágyott volna színésztársaira, már csak maga hívta volna meg őket. Nem, nem, nincs szükség ripacsokra. Az öreg Bosc mindig részeg, Prullière-nek nagyon fejébe szállott a dicsőség, Fontan meg kiállhatatlan társaságban a rikoltozásával, buta megjegyzéseivel. Aztán meg a komédiások sohasem találják helyüket ezek közt az urak közt.

- Úgy van, úgy van, igaz! - jelentette ki Mignon.

Az asztal körül a frakkos, fehér nyakkendő urak roppant kifogástalanok voltak, s a fáradtság még csak érdekesebbé tette előkelően halvány arcukat. Az öregúrnak nyugodt, lassú volt minden mozdulata, finoman mosolygott, mintha valami diplomáciai gyűlésen elnökölné, Vandeuvres úgy viselkedett, mintha Muffat grófnénál lett volna, s csupa udvariasság volt a szomszédnői iránt. Nana még reggel megmondta nénjének, hogy keresve sem találhatna érdekesebb férfiakat, mind előkelőek, vagy gazdagok, csupa kellem egytől egyig. Nos, és a hölgyek se vallottak szégyent. Némelyek, Blanche, Léa, Louise kivágott ruhában jöttek, de csak Gaga mutatott talán kissé többet a kelleténél, már csak azért is, mert a maga korában jobban tette volna, ha egyáltalában semmit se mutat. Most, hogy valamennyien letelepedtek, megcsappant az élce, a kacagás, Georges úgy emlékezett, hogy vígabb lakomákban volt része az orléans-i polgárok közt. Alig csevegtek; a férfiak, kik most találkoztak először, egymásra nézegettek, a nők csöndesek voltak, s Georges kivált ezen csodálkozott nagyon. „Prűdnek” találta őket, mert az hitte, hogy mindjárt csokolózászon kezdik.

Új fogást hoztak, rajnai pontyot Chambord módra, őzgerincet angolosan, midőn Blanche egész hangosan megjegyezte:

- Lucy, aranyom, vasárnap találkoztam az ön Ollivier-jével... - Hogy megnőtt!

- Bizony, már tizenhét éves! - válaszolt Lucy. - Nem nagyon fiatalít engem... Tegnap visszautazott, hogy folytassa a tanulást.

Fia, Ollivier, kiről büszkén beszélt, tengerésznövendék volt. Erre a gyerekekről folyt a szó. A hölgyek mind elérzékenyedtek. Nana örömtől repesett: lurkója, a kis Louis most már a nénjénél van, ki minden reggel elhozza tizenegy óra felé. Ilyenkor maga mellé veszi az ágyba, s a kicsi ott játszik Luluval, a selyempincsijével. Az ember halálra kacagja magát, mikor ketten elbújnak a takaró alatt. Nem is gondolnák, milyen nagy kópé már Louis.

- Ah, micsoda napom volt tegnap! - mesélte most Rose Mignon. - Képzeljék, elmentem Charles-ért s Henriért az intézetbe; este mindenáron el akartak menni a színházba... Ugráltak, tapsoltak csöpp tenyerükkel: „Megnézzük mamát, megnézzük mamát!” Micsoda zenebona!

Mignon öntelten mosolygott, s szemei megnedvedtek az atyai gyöngédségtől.

- S az előadáson - vette át a szót - olyan mulatságosak voltak; nagy komolyan figyeltek, mint a felnőttek, majd megették Rose-t pillantásukkal, s azt kérdezték tőlem, hogy mért meztelen a mama lábaszára.

Erre az egész asztal nevetni kezdett. Mignon diadalmasan nézett szét, mindez hízelgett apai hiúságának. Imádta kicsinyeit; az volt az egyetlen gondolata, hogy vagyontuk gyarapítsa, s mint valami hűséges sáfár, takarékosan gazdálkodott a pénzzel, melyet Rose a színháznál s egyébütt keresett. Mikor elvette (karmester volt egy zenés kávéházban, hol Rose énekelt), szenvedélyesen szerették egymást. Most jó barátok voltak. Kölcsönösen megegyeztek: Rose annyit dolgozott, amennyi tehetségétől, szépségétől csak kitelt; ő viszont szegre akasztotta hegedűjét, hogy jobban örködjék a felesége művésznői s asszonyi sikerein. Megelégedettebb, békésebb családi életet bajosan találhatott volna az ember.

- Hány éves az idősebbik? - kérdezte Vandeuvres.

- Henri kilenc esztendő - válaszolt Mignon. - De micsoda vasgyúró!

Aztán Steinerrel incselkedett, ki nem szerette a gyerekeket; szemtelen komolysággal azt mondta neki, hogy ha apa lenne, nem pocskolná olyan hebehurgyán a vagyont. Közben egyre a bankárt leste a Blanche vállán keresztül, hogy mennyire van már Nanával. De pár perc óta nagyon bosszantotta, hogy Rose és Fauchery roppant bizalmasan csevegnek egymással. Rose csak nem tölti az idejét efféle számárságokkal? Ilyenkor rendesen közbelépett. S azzal

formás kezével, melynek kisujján gyémántgyűrű ragyogott, hozzálátott s elfogyasztotta az összeletét.

Egyébként a társalgás tovább folyt a gyerekekről. La Faloise, egészen megzavarodva Gaga szomszédságától, lánya után kérdezősködött, kit szerencséje volt vele látni a Variétés-ban. Ó, Lili jól van, de még olyan csitri! La Faloise elámult, mikor hallotta, hogy Lili már a tizenkilencedik évében jár. Gaga egyszerre nagyot nőtt a szemében. Tudni akarta, miért nem hozta magával Lilit:

- Ó, nem, nem, soha! - kiáltott fel az egyszerre komolyan. - Még három hónapja sincs, hogy erőnek erejével kijött az intézetből... Gondoltam, tüstént férjhez adom... De annyira szeret, hogy magamnál kell tartanom, bizony, kedvem ellenére!

Amíg kisasszony-lánya kiházásításáról beszélt, kéklő szemhéjain meg-megrebbentek a kopott pillák. Bizony, ha meggondolja, hogy mind ez ideig egy árva fillért se tett félre - pedig örökké dolgozik, s most is vannak férfiai, kivált a süldők közül, kiknek bátran nagyanyjuk lehetne - mégiscsak százszor többet ér egy jó házasság. La Faloise-hoz hajolt, ki elpirult s csaknem összeroskadott a roppant nagy, csupasz, rizsporos váll alatt.

- Tudja - súgta a fülébe -, ha megesik vele, nem az én hibám lesz... De hát az ember olyan bohó, mikor fiatal!

Nagy mozgolódás támadt az asztal körül. A pincérek sűrögtek-forogtak. Az előételek után az első fogást tálalták: jércét tábornagné módra, nyelv-halat pikáns mártással és libamáját felszeletelve. A főpincér, ki eddig *Meursault*-t töltögetett, most *Chamberlin*-t meg *Léoville*-t kínált. Georges mind jobban elálmélkodott, s a tompa csörömpölés közben, míg az evőeszközöket váltották, megkérdezte Dagenet-től, hogy hát itt minden hölgynek gyereke van. Az nagyon mulatott a kérdésen, s elmondott neki egyet-mást. Lucy Stewart apja egy angol származású kocsikenőmunkás, ki az Északi Pályaudvaron szolgál; maga Lucy harminckilenc éves, lófeje van, de szeretetre méltó, tüdőbajos és örökké fog élni, ezek közt a hölgyek közt ő a legdivatosabb, három herceg meg főherceg a szeretője. Caroline Héquet Bordeaux-ban született, s egy kishivatalnok gyereke, ki meghalt miatta szégyenében. Szerencsére okos anyja van, ki miután megátkozta, egy évi megfontolás után kibékült vele, s vigyáz rá, hogy legalább valami kis vagyont gyűjtsön magának. A lány huszonöt éves, nagyon hüvös teremtés, azt mondják, hogy egyike a legszebb kapható nőknek, s szabott ára van. Az anyja maga a rend, üzleti könyveket vezet, pontosan bejegyez minden bevételt, kiadást, ő viszi az egész háztartást a maga kis lakásában, két emelettel feljebb, ahol női ruha és fehérnemű varróterme van. Blanche de Sivry, igazi nevén Jacqueline Baudu, egy Amiens melletti faluból való; pompás teremtés, ostoba és hazug, egy tábornok unokájának híreszteli magát, s tagadja, hogy harminckét esztendő; különben az oroszok nagyon kapnak rajta, mivelhogy olyan gömbölyű. Dagenet aztán még egy-egy futó megjegyzést tett a többiekre: Clarisse Besnus-t egy nő hozta Saint-Aubin-sur-Mer-ből mindeneslányként, s a férj aztán utat tört neki, Simonne Cabiroche, egy Saint-Antoine-i bútorkereskedő lánya, egy nagy intézetben nevelkedett, hogy tanítónő legyen belőle. Maria Blond, Louise Violaine meg Léa de Horn, egytől egyig a párizsi utca hajtásai, Tatan Néné meg húsz esztendő koráig tehenet őrzött a tetves Champagne-ban.² Georges csak hallgatott s elnézte ezeket a nőket; egészen elkábította, felizgatta ez a durva kipakolás, melyet Dagenet kíméletlenül fülébe súgott, miközben a pincérek alázatosan ismételtették mögötte:

- Jérce, tábornagné módra... Nyelv-hal pikáns mártással...

² La Champagne pouilleuse, a Champagne terméketlen része Vitry és Sézanna közt.

- Kedves barátom - intette Daguenet atyáskodva -, ne egyék halat, ilyenkor nem jó... Aztán csak *Léoville*-t igyék, az nem olyan alattomos ital.

Melegség áradt a karos gyertyatartókból, a körülhordott tálakból, az egész asztalról, melynél harmincnyolc személy szorongott. A pincérek vigyázatlanul szaladgáltak a szőnyegen, s zsírfoltokat ejtettek rajta. De a vacsora sehogysémit élénkült meg. A hölgyek csak ímmel-ámmal ettek, s ott hagyták a sütek felét. Csak Tatan Néné evett mindenkiből, falánkul. Ebben a késő éjjeli órában csak ideges étvágyról lehetett szó s elrontott gyomrok szeszélyéről. Nana mellett az öregúr minden fogást visszautasított, csak egy kanálnyi levest töltött magának, s szótlanul szemlélődött üres tányérja előtt. Egyesek titkon ásítottak. Hébe-hóba a szemhéjak lecsukódtak, az arcok fakóra váltak. Itt csakugyan meggebed az ember az unalomtól, mint mindig, Vandeuvres mondása szerint. Az ilyen vacsora csak akkor mulatságos, ha minden szabad, az embernek. Különben ha erkölcsösködni meg finomkodni kell, jobb, ha előkelő társaságban esznek, hiszen ott sem unatkozhatnak már jobban. Ha Bordenave nem ordibálna, még elaludnának. Ez a barom Bordenave, lábát kényelmesen előre nyújtva, úgy kiszolgáltatta magát szomszédnőivel, Lucyvel és Rose-zal, mint valami szultán. Csak vele törődtek, ápolták, becézték, vigyáztak a poharára, tányérjára; de azért egyre panaszkodott:

- Ki vágja fel a pecsenyémet?... Nem bírom, mérföldnyire az asztal!

Simonne minden percben felkelt, mögötte sürgölődött, hogy felvágja a pecsenyéjét, kenyerét. Minden nő érdeklődött, hogy mit eszik. Újra meg újra a pincéreket hívták, s rogyásig tele tömték. Simonne megtörölte a száját, mialatt Rose és Lucy új terítéket raktak eléje: Bordenave-nak nagyon tetszett mindez, s végre-valahára nagy méltóságosan elégedett arcot vágott:

- Látod, lányom, ez már beszéd!... A nő csak ilyesmire való!

A társaság kissé felocsúdott, s mindenki beszélni kezdett. Éppen mandarin-szorbetet ürítettek. Meleg sültnek vesepecsenyét tálaltak szarvasgombával, hideg fogásnak pedig gyöngytyúkot aszpicban. Nana, kit bosszantott, hogy vendégei olyan kedvetlenek, nagyon hangosan kezdett beszélni:

- A skót herceg már lefoglaltatott egy proscéniumpáholyt, hogy megnézze a *Szőke Venus*-t, ha a kiállításra eljön...

- Ó, annyi szent, hogy minden herceg megnézi - jegyezte meg Bordenave teli szájjal.

- Vasárnapra várják a perzsa saht - mondta Lucy Stewart.

Ekkor Rose Mignon a sah gyémántjairól beszélt. A köntöse csupa drágakő, valóságos csuda, ragyogó csillag, milliókat ér. S a nők sápadtan, sóváran, ragyogó szemmel nyújtogatták fejüket, és sorra nevezték a többi királyt és császárt, kiket a kiállításra vártak. Valamennyien valami királyi szeszélyről álmodoztak, egy vagyonnal fizetett éjszakáról.

- Mondja már, kedvesem - kérdezte Caroline Héquet Vandeuvres-hoz hajolva -, hány éves az orosz cár?

- Ó, annak nincs kora! - válaszolt a gróf nevetve. - Azzal semmire se megy, megmondhatom előre.

Nana adta a sértődöttet. Nagyon erősnek találták a mondást, s zúgással tiltakoztak. Blanche az olasz királyról beszélt egyet-mást, kit egyszer Milánóban látott. Nem valami szép ember; hanem azért minden nő az ölébe hull. Nagyon bosszankodott, mikor Fauchery erősködött, hogy Victor Emmanuel nem jöhet. Louise Violaine és Léa az osztrák császár pártjára keltek. Hirtelen megszólalt a kis Maria Blond:

- Micsoda vén kiaszott pipaszár az a porosz király!... Tavaly Badenben voltam. Mindig Bismarck gróf társaságában mutatkozott.

- Én ismerem Bismarckot - vágott szavába Simonne -, nagyon kedves ember...

- Ezt mondtam én is tegnap - kiáltott fel Vandeuvres -, de nem akarták elhinni.

S akárcsak Sabine grófnénál, sokat foglalkoztak Bismarck gróffal. Vandeuvres ugyanazokat a megjegyzéseket ismételte. Egy darabig újból a Muffat-ék szalonjában érezték magukat, csak a nők voltak mások. Éppen a zenére tértek át. Mikor pedig Foucarmont egy megjegyzést szalasztott ki száján az apácaavatásról, melyről egész Párizs beszélt, Nanát nagyon érdekelte az eset, s mindenáron részleteket akart hallani Fougeray kisasszonyról. Ó, a szegény kicsike, így élve eltemetkezni! De hát ha a hivatás sugallta! Az asztal körül nagyon ellágyultak a nők. Georges-ot untatta, hogy mindezt még egyszer végighallgassa. Nana meghitt szokásairól kérdezősködött hát Daugenet-től, midőn elkerülhetetlenül újból Bismarck grófot hozták szóba. Tatan Néné Labordette füléhez hajolt s megkérdezte, ki az a Bismarck, mert ő nem ismeri. Ekkor Labordette nagy komolyan borzasztó történeteket mesélt róla: ez a Bismarck nyers hússal él, s ha odúja közelében nővel találkozik, menten hazaviszi a hátán; ilyen módon már harminckét gyereke lett negyven éves korára.

- Negyven éves korára harminckét gyereke! - kiáltott fel Tatan Néné elképedve, jámbor hittel.
- Na, ugyancsak belefáradhatott szegény!

Lett erre kacagás; Tatan Néné megértette, hogy rajta mulatnak.

- Eh, butaság! Hát mit tudom én, hogy csak tréfál!

Gaga tovább is a kiállításról beszélt. Mint ezek a hölgyek mind, ő is előre örült neki, s nagyban készülődött rá. Jó évad lesz, a vidék, a külföld itt hemzseg majd Párizsban. S a kiállítás után, ha kilátásai teljesültek, végre talán visszavonulhat Juvisybe, egy kis házba, melyet már régóta kiszemelt magának.

- Mit tehetek egyebet? - szólt la Faloise-hoz. - Úgyse megy az ember semmire... Csak egy kis szerelem volna még legalább...

Gaga a gyöngédet adta, mert érezte, hogy a fiatalember térde az övéhez simul. La Faloise nagyon piros volt. A nő csak tovább selypített, s egy szempillantással végigmérte. Nem sok néz ki ebből az úrfiból. No de Gaga már nem volt válogatós. La Faloise megkapta a címét.

- Nézze csak - mormogta Vandeuvres Clarisse-nak -, azt hiszem, Gaga elhalássza az ön Hectorát.

- Mit törődöm vele! - válaszolt a színésznő. - Együgyű fiú.... Már háromszor kiadtam az útját... Tudja, utálom, ha egy gyerkőc a vén satrafákat bújja.

Hirtelen elhallgatott, s könnyű intéssel Blanche-ra mutatott: az a vacsora kezdetétől nagyon kényelmetlenül feszengett, állandóan előre hajolt, s szörnyen begyeskedett, hogy vállait mutogassa az előkelő úrnak, ki három hellyel odább ült.

- Magát is cserbenhagyják ám, kedvesem - vizionozta Clarisse.

Vandeuvres finoman mosolygott, s gondtalanul legyintett. Ő bizony nem áll útjába a szegény Blanche-nak, ha hódítani akar. Jobban érdekelte az a látvány, melyet Steiner az egész asztalnak nyújtott. Mindenki ismerte a bankárt szerelmi ügyeiről. Ez a rettenetes német zsidó, ez a vállalkozó szellem, ki csak úgy turkált a milliókban, egyszerre tökfilkó lett, mikor egy nőbe belegabalyodott. Valamennyit meg akarta kaparintani, s nem tűnhetett fel a színpadon valaki, akit meg ne vásárolt volna, ha még olyan drágán is. Roppant összegeket emlegettek. Rettenetes étvágya volt a lányokra, s ez már két ízben is tönkretette. Vagy amint Vandeuvres mondta: a lányok megbosszulták az erkölcsöt, és jól kizsebelték Steinert. Szerencsés vállalkozása a landes-i sótelepekkel újra hatalmassá tette a börzén, s Mignonék hat hete derekasan nekiláttak a sóbányáinak. Elkezdődött a fogadás, hogy bizony nem Mignonék eszik végig a

zsiros falatot, mert Nana is mutogatja már fehér fogait. Steiner megint csapdába került, de most nyakig benne volt; úgy ült ott Nana mellett, mint akit fejbekólintottak. Csak evett, de nem volt étvágya, ajka lebiggyedt, s piros foltok égtek az arcán. Nanának csak egy összeget kellett volna mondania. No de ő ráért, most csak játszott vele, nagyokat kacagott szőrös fülébe, s mulatott rajta, amint kövér arca meg-megrezsent. Vele bármikor egykettőre nyélbe ütheti a dolgot, ha az a fajankó Muffat gróf mindenáron az ártatlant adja.

- *Léovillet*-t vagy *Chambertint*-t? - mormogott egy pincér, s épp akkor nyújtotta fejét Nana és Steiner közé, mikor ez a fiatal nőnek suttogott.

- Mi? Micsoda? - dadogott Steiner egészen megzavarodva. - Amit akar, nekem mindegy.

Vandeuvres könnyedén meglökte könyökével Lucy Stewartot, ki nagyon éles nyelvű és rosszmájú teremtes volt, valahányszor fejébe szállt az ital. Mignon nagyon felbőszítette ezen az estén.

- Tudja, szívesen tartaná akár a gyertyát is - mondta a grófnak. - Abban reménykedik, hogy itt is sikerül a fogás, mint a kis Jonquier-val... Bizonyára emlékszik Jonquier-ra, Rose barátjára, aki egyszerre csak beleesett a vastag Laure-ba... Mignon megszerezte Jonquier-nak Laure-t, aztán kart karba öltve, visszavitte Rose-hoz, mint valami férjet, kinek holmi szerelmi kalandot engedtek meg... De most az egyszer pórul jár. Nana nem ereszti el egykönnyen a kölcsönkapott férfit.

- Mi baja ennek a Mignonnak, hogy olyan vasvilla szemekkel nézi a feleségét? - kérdezte Vandeuvres.

Előrehajolt s meglátta Rose-t, ki szerelmesen áradozott Faucherynak. Most már értette, mért dühös a szomszédnője. S nevetve fordult hozzá:

- A patvarba! tán csak nem féltékeny?

- Féltékeny! - szólt Lucy dühösen. - Csak az kellene még! Ha Rose annyira megkívánta Léont, szívesen átengedem neki. Nem sokat vesztek vele. Hetenként egy csokrot s néha még azt se... Lássa, kedves barátom, ezek a színésznők mind egy húron pendülnek. Rose sírt dühében, mikor elolvasta a cikket, melyet Léon Nanáról írt; jól tudom. Most már érti, ugye, hogy ő is cikket akar íratni magáról, s ezt el is éri... No de ki is dobom Léont, meglássa csak!

Egy percre megállt, hogy odaszóljon a pincérnek, ki háta mögött állt két üvegével:

- *Léoville*-t.

Aztán halkabban folytatta:

- Nem akarok patáliát, ez nem természetem... De mégiscsak ronda lotyó ez az asszony. Lennék csak a férje, majd elhúznám én a nótáját istenesen... Na, ezzel ugyan nem csinál ternót. Nem ismeri az én Faucherymat; piszkos egy fráter, annyi szent, s csak azért áll össze a nőkkel, hogy felkapaszkodják az uborkafára... Szép kis társaság!

Vandeuvres váltig csitította, vigasztalta. Bordenave, kit Rose és Lucy magára hagytak, méltatlankodva kiabált, hogy a papa éhen-szomjan veszhet felőlük. Ettől vidámabbra fordult a hangulat. Vége-hossza nem volt a vacsorának, pedig senki sem evett már, s csak úgy pocséolták az olaszosan készített vargányát és a Pompadour módra pirított ananászt. De a pezsgő, melyet leves óta ittak, lassanként ideges mámorba ejtette a vendégeket. A végén már meg-megfeledkeztek az illelőről. Az összevissza dobált terítékek láttán a hölgyek az asztalra könyököltek, a férfiak hátrább tolták a széket, hogy levegőhöz jussanak, a fekete frakkok szinte elvesztek a világos ruhák közt, s a féloldalt fordított csupasz vállak úgy ragyogtak, mint a selyem. Nagy volt a hőség, a gyertyák megsűrűsödött világa sárgább fényt árasztott az asztal felett. Hébe-hóba, mikor egy aranylő nyakszirt meghajolt a fűtők áradata alatt, valami

gyémántcsat tüze lángba borított egy magas kontyot. Lobogott a jókedv, szemek nevetgéltek, hófehér fogak meg-megvillantak, s a karos gyertyatartók visszavert sugarai vakítóan táncoltak a pezsgős poharakban. Nagyon hangosan tréfálkoztak, hadonásztak, válasz nélkül hagyott kérdések, megszólítások röpködtek az asztal egyik végétől a másikig. Kivált a pincérek csaptak zajt; azt hitték, vendéglőjük folyosóin vannak, lökdösődtek, s rekedt kiáltozással szolgálták fel a fagylaltokat, csemegét.

- Gyermekeim! - kiabált Bordenave. - Tudjátok, hogy holnap játszunk. Vigyázzatok magatokra, s ne igyatok annyi pezsgőt!

- Én már minden elképzelhető bort összeittam az öt világrészen... - szólt Foucarmont. - Ó, csupa ritka folyadékokat, jó fajta szeszt, ami menten levágja az embert... Nekem meg se kottyant. Én nem bírok becsípni. Megpróbáltam, nem megy.

Nagyon sápadt volt, de nagyon nyugodt; nekidőlt a szék hátának, s még egyre ivott.

- Az mindegy - súgta Louise Violaine -, azért csak hagyd abba, elég volt már... Még csak az kellene, hogy ápoljalak a végén...

Lucy Stewart orcáira a tüdőbajosok piros rózsáit fakasztotta a mámor, Rose Mignon csupa lágyság volt, s szemei megnedvesedtek. Tatan Néné elkábult a sok evéstől s boldog együgyűséggel vihogott. A többiek: Blanche, Caroline, Simonne, Maria, mind egyszerre fecsegték. Ügyes-bajos dolgaikról beszéltek, perpatvarukról a kocsissal, egy tervezett kirándulásról, elkaparintott s visszaadott szeretők bonyodalmas eseteiről. Georges mellett egy fiatalember meg akarta csókolni Léa de Hornt, mire ez bájos méltatlankodással: „Hallja, eresszen el!”, nyakon legyintette. Georges egészen pityókos volt, nagyon felizgatta a Nana látása. Még habozott, de komolyan forgatta fejében, hogy négykézláb az asztal alá bújik, s lábaihoz lapul, mint egy kis kutya. Senki se venné észre, s nagyon jól viselné magát. Aztán mikor Daguenet Léa kérésére rászólt a fiatalemberre, hogy nyughasson, Georges hirtelen elkomorodott, mintha őt magát pirongatnák. Ez butaság! ez szomorú! Nincs már semmi jó ezen a földön! Daguenet csak tovább tréfálkozott, mindenáron egy nagy pohár vizet itatott vele s megkérdezte, hogy mit csinálna, ha most egyedül lenne egy nővel, mikor már három pohár pezsgő földhöz vágja.

- Havannában - kezdte Foucarmont újra - vadbogyóból főznek valami pálinkát; azt hinné az ember, hogy tüzet nyel... Nos, hát egy este egy liternél többet megittam belőle. Meg se kottyant... De még ez hagyján! Egy más alkalommal meg a coromandeli parton, az ördög tudja, miféle bors- meg vitriolkeveréket kaptunk a vadaktól. Meg se kottyant... Nem bírok becsípni.

Egy ideje sehogy sem tetszett neki la Faloise arca, ki szemben ült vele. Gúnyosan vigyorgott rá, kellemetlenkedett. La Faloise-zal már forgott a világ, izgatottan fészkelődött, s Gagához simult. Most végleg kihozta sodrából az a felfedezés, hogy valaki elvette a zsebkendőjét. A mámorosok makacsságával követelte, sorra kérdezte szomszédait, lehajolt, hogy megnézzék a székek s a lábak alatt. Gaga meg akarta nyugtatni.

- Eh, ostobaság! - felelte la Faloise. - A sarkában ott a monogramom meg a koronám... Ez még kompromittálhat.

- Hallja, Falamoise úr, Lamafoise úr, Mafaloise úr! - kiáltott Foucarmont, ki nagyon szellemesnek találta, ha a végtelenségig elferdíti a fiatalember nevét.

De la Faloise haragudott. Egyre az őseiről dadogott. Azzal fenyegetőzött, hogy Foucarmont fejéhez vág egy üveget. Vandeuvres grófnak kellett közbelépnie, hogy megnyugtassa: Foucarmont afféle tréfás ember. Csakugyan mindenki nevetett. Ez zavarba hozta a meghökkent fiatalembert, ki most már le is ült. Unokatestvére hangosan rászólt, hogy egyék, mire tüstént enni kezdett, mint valami szófogadó gyerek. Gaga megint magához édesgette, de azért la

Faloise időnként sunyi, aggódó pillantást vetett a vendégekre; még mindig a zsebkendőjét kereste.

Foucarmont sziporkázó hangulatban most Labordette-et csipkedte az asztalon át. Louis Violaine váltig csitítgatta, mert - amint mondta - valahányszor ilyen kötekedő, a végén mindig ő, Louise issza meg a levét. Foucarmont azt a tréfát találta ki, hogy „madame-nak” szólította Labordette-et. Nagyon mulattathatta ez, mert egyre-másra ismételte, míg Labordette nyugodtan vonogatta vállát, s mindenkor csak ennyit mondott:

- Hallgasson már, öregem; ez butaság!

De mivel Foucarmont nem tágitott, sőt már - nem tudni, miért - sértegetni kezdte, Labordette nem válaszolt neki többet, hanem Vandeuvres grófhöz fordult:

- Uram, hallgattassa el a barátját... Nem akarok tűzbe jönni.

Labordette már két ízben is párbajozott. Nagy tekintélye volt, s mindenült fogadták. Így hát mindenki Foucarmont-nak esett. Jó, jó, hiszen mulatnak s szellemesnek tartják, de azért még nem kell elrontani az estét. Vandeuvres, kinek finom metszésű arca szinte rezes lett, követelte, hogy adja vissza Labordette-nek a nemét. A többi férfiak, Mignon, Steiner, Bordenave - egytől egyig pityókosak - szintén beleszóltak, s túlharsogták a hangját. Csak az öregúr Nana mellett - már el is feledték - őrizte meg előkelő magatartását, fáradt, néma mosolyát, s bágyadt szemeit körüljártatta a vacsora végi kavarodáson.

- Kis bogaram, talán itt is megihatnánk a kávé? - szólta Bordenave. - Olyan jó itt.

Nana nem válaszolt mindjárt. Úgy látszott, mintha a vacsora kezdete óta nem érezné magát otthon. Egészen leverte, elkábította ez a társaság; egyre a pincéreket szólították, hangosan beszéltek, hanyagul viselkedtek, akárha a vendéglőben lettek volna. Maga is megfélemezett háziasszonyi szerepéről, s csak a vastag Steinerrel törődött, kit már a guta környékezett az oldalán. Nana hallgatta, de még tagadóan rázta fejét, s a jól táplált szőkékhöz kihívó mosolyával nevetett rá. Egészen kipirult a pezsgőzéstől, ajkai megnedvedtek, szemei csillogtak, s ahogy a fejét forgatta, vállai minden hízelgő vonaglására, nyaka minden könnyed, kéjes mozdulatára többet és többet kínált a bankár. A füle mellett egy kis ennivaló pontot vett észre, olyan volt, mint a selyem; ez egészen elvette az eszét. Hébe-hóba, ha megzavarták, Nanának eszébe jutottak vendégei; ilyenkor maga volt a nyájasság, hadd lássák, hogy jó háziasszony tud lenni. A vacsora vége felé azonban nagyon becsípett. Mindjárt fejébe szállt a pezsgő, s ez elkésé-
rítette. Aztán rendkívül felizgatta egy gondolat. Ezek a nők szándékosan csúffá teszik, hogy ilyen illetlenül viselkednek nála. Ó, ő átlát a szitán! Lucy egyre hunyorgatott, hogy Foucarmont-t Labordette ellen ingerelje, Rose, Caroline pedig, meg a többiek, felizgatták az urakat. Most aztán egy árva szót sem érteni a nagy zenebonából, s mindez csak azért, hogy elmondhassák: minden szabad, ha Nanánál vacsoráznak. No, majd meglátjátok! Azért, hogy becsípett, mégiscsak benne van a legtöbb illet tudás meg tisztességérzet.

- Kis bogaram - kezdte újra Bordenave -, rendeld el már, hogy itt adják fel a kávé... Jobb lenne így a lábam miatt.

De Nana hevesen felállott, s fülébe súgta a meglepett Steinernek meg az elámult öregúrnak:

- No, hiszen nem baj; legalább okultam, hogyan hívjak meg máskor ilyen ronda népséget!

Aztán az ebédlő ajtajára mutatott, s hangosan hozzátette:

- Aki kávé akar, ott ihat.

Felálltak az asztaltól, az ebédlő felé sereglettek, s észre se vették Nana haragját. Csak Bordenave maradt a szalonban; a falhoz támaszkodott, s óvatosan bicegett előre, miközben egyre az átkozott nőket szidta, kik bezzeg most, hogy jól bepakoltak, ügyet se vetnek a

papára. Mögötte a pincérek már leszedték a terítéket, a főpincér hangos utasítására. Szaporán nekiestek, lökdösődtek s úgy eltüntették az asztalt, mint valami tündérvjáték díszletét a gépmester füttýére. A hölgyek és urak ugyanis még vissza akarnak jönni kávé után, a szalonba.

- Teringettét! Itt már nincs olyan meleg - szólt Gaga s kissé megborzongott, amint az ebédlőbe lépett.

Ebben a szobában nyitva hagyták az ablakot. Két lámpa világította be az asztalt, melyen likőrök között már készen volt a kávé. Szék nem volt a szobában, állva kávéztak, miközben a szomszéd teremben nőttön-nőtt a pincérek zaja. Nana eltűnt, de senki se kérdezte, hová ment. Nélküle is jól megvoltak, mindenki kiszolgálta magát, s a pohárszék fiókjaiban turkáltak, kiskanalat kerestek, melyről megfeledkeztek.

Több csoport verődött össze. Akik vacsora alatt távol kerültek, most egymásra találtak. Sokatmondóan összenevettek, pillantásokat, röpke szavakat váltottak, melyek bőségesen megmagyaráztak mindent.

- Ugye, Auguste - szólt Rose Mignon -, Fauchery úr eljöhetne hozzánk ebédre a napokban?

Mignon, ki az óraláncával játszott, egy pillanatra az újságírón felejtette szigorú szemeit. Ez a Rose megbolondult. Mint takarékos gazda, majd véget vet ő ennek a pazarlásnak. Egy cikkért még hagyján, most az egyszer; de aztán: künn tágasabb! Mivel azonban ismerte a felesége konok természetét, s atyai elnézéssel rendesen megengedett neki egy-egy bolondságot, ha éppen kellett, nyájas arcot vágott, s így szólt:

- Persze, persze, nagyon fogok örülni... Jöjjön mindjárt holnap, Fauchery úr.

Lucy Stewart, ki éppen beszédbe elegyedett Steinerrel és Blanche-sal, meghallotta ezt a meghívást. Odszólt hát a bankárnak, s jól megnyomta a szót:

- Valamennyien megfojtának egy kanál vízben. Egyikőjük ellopta a barátomat is... Hát tehetek én róla, öregem, ha maga faképnél hagyja ezt a nőt?

Rose arra nézett. Apró kortyokban itta a kávé, s merőn, sápadtan bámult Steinerre; elhagyottságának egész visszafojtott haragja ott lobogott szemeiben. Ő jobban látott Mignonnál. Mégiscsak butaság volt megismételni a Jonquier históriát; az ilyen fogások nem sikerülnek kétszer. De sebj! Itt lesz Fauchery, már vacsora óta bele van gabalyodva. Ha aztán Mignon békétlenkednék, legalább okul rajta.

- Csak nem kapnak hajba? - kérdezte Vandeuvres Lucy Stewarttól.

- Nem, ne féljen. De azt mondom, hogy nyughasson az a teremtés, különben mindent kitalalok!

Aztán parancsoló mozdulattal oda intette Faucheryt.

- Fiacskám, nálam van a papucsod. Holnap elküldöm a házmesterednek.

Fauchery tréfálni akart. De Lucy királynői méltósággal hagyta ott, Clarisse, ki a falhoz támaszkodott, hogy nyugodtan egy pohár cseresznyepálinkát igyék, vállát vonogatta. Micsoda torzsalkodás egy férfiert! Mihelyt két nő meg a kedvesük együtt van, hát nem mindjárt abban sántikálnak, hogy elkaparintsák őket egymástól? Biz ez így van! Hogy kikaparhatta volna ő, ha akarta volna, a Gaga szemét Hector miatt! Eh, hogyisne! Fittyet hány rá. Aztán, hogy la Faloise éppen arra ment, csak ennyit mondott neki:

- Te, úgy látom, a korosakat szereted! Neked nem az érett, hanem a szottyadt kell!

La Faloise szemlátomást bosszankodott. Nagyon nyugtalan volt, s mikor látta, hogy Clarisse gúnyt űz belőle gyanúperrel élt.

- Ne komédiázz! - dünnyögte. - Elvetted a zsebkendőmet, add vissza a zsebkendőmet.
- De meg van ez akadva a zsebkendőjével! - kiáltotta Clarisse. - Ugyan már miért vettem volna el, te hülye?
- Azért, hogy elküldd a családomnak s kompromittálj - szólt la Faloise gyanakodva.

Ezalatt Foucarmont, nekiesett a likőröknek. Tovább csipkelődött, s folyton Labordette-re meresztette szemét, ki kávéját itta a hölgyek közt. Csupa elharapott megjegyzésekkel dobálózott: egy lókereskedő fia, mások szerint egy grófnő zabigyerke; semmi jövedelem, örökké huszonöt arany a zsebében; s leányzók szolgálja; olyan fickó, ki sohasem alszik nővel.

- Sohasem, sohasem! - ismételte nekitüzesedve. - No, csakugyan meg kell pofoznom!

Felhörpintett egy pohár chartreuse-t. Ó, a chartreuse csöppet sem árt neki - mondotta -, ennyit se! - s fogához ütogette a hüvelykujja körmét. De amint éppen Labordette felé igyekezett, hirtelen elsápadt, s mint valami zsák, végigvágódott a pohárszék előtt. Tökrészeg volt. Louise Violaine elkeseredett. Mondta ő azt, hogy rossz vége lesz ennek; most már aztán ápolhatja reggelig. Gaga megnyugtatta. A tapasztalt nő éles szemével vizsgálta a tisztet, s kijelentette, hogy semmiség az egész, s hogy Foucarmont úr tizenkét-tizenöt órát fog így aludni minden baj nélkül, egyhuzamban. Foucarmont-t elcipeltek.

- No nézd! Hát Nana hová ment? - kérdezte Vandeuvres.

Nana csakugyan eltűnt, mióta felállt az asztaltól. Most mindenkinek eszébe jutott, s a társaság kérdezősködött utána. Steiner, ki egy pillanat óta nyugtalan volt, megkérdezte Vandeuvres-t, hogy mi van az öregúrral, ki szintén eltűnt. De a gróf megnyugtatta, hogy az imént kísérte ki az aggastyánt; ez egy idegen úr, felesleges volna megmondani a nevét. Nagyon gazdag ember, s megelégszik azzal, hogy a vacsorákat fizeti. Aztán, mikor már megint elfeledkeztek Nanáról, Vandeuvres megpillantotta egy ajtóban Daguene-t, aki magához intette. S a hálószobában ott ült peckesen, fehér ajkakkal a ház úrnője; Daguene és Georges mellette álltak, és meghökkenve néztek rá.

- Mi baja van magának? - kérdezte Vandeuvres meglepődve.

Nana nem felelt, még csak feléje se fordult. Vandeuvres még egyszer megkérdezte.

- Hát az a bajom - kiáltotta végre -, hogy engem ne röhögjenek ki!

Aztán káromkodott, ahogy csak kifért a száján. Igen, igen, ő nem buta, ő mindent lát. Vacsora közben semmibe se vették, trágárságokat beszéltek, csak hogy lássa, mennyire megvetik. Egy rakás lotyó, még arra se méltók, hogy a cipőjét megoldják! No de máskor eszéágában se lesz ám ennyi vesződséget vállalni magára, hogy a végén még gyalázzák! Nem is tudja, miért nem dobja ki tüstént ezt a pizsok népséget! Csak úgy fojtogatta a düh, s zokogásba veszett a hangja.

- Ugyan, kicsikém, csak be vagy rúgva - szólt Vandeuvres, ki egyszerre tegezni kezdte. - Legyen eszed!

Nana előre is tiltakozott; ő ott marad.

- Részeg vagyok, az meglehet. De megkövetelem a tiszteletet.

Daguene és Georges egy negyedórája hasztalan könyörögtek, hogy menjen vissza az ebédlőbe. Megbicsakolta magát; felőle ugyan azt csinálhatják a vendégei, ami jólesik. Sokkal jobban megveti őket, hogysen megint közjük elegyedjék. Soha, soha! A szobájában marad, még ha négyfelé vágják is.

- Mindjárt gondolhattam volna - folytatta Nana. - Rose, ez a dög szötte az egész összeküvést. Itt a nyakam, hogy azt a derék asszonyt is, kit estére vártam, Rose riasztotta el.

Robert-néről beszélt. Vandeuvres becsületszavára mondta, hogy Robert-né magasztánából nem fogadta el a meghívást. Nevetés nélkül hallgatta Nana panaszait, vitatkozott vele; hozzászokott már az efféle jelenetekhez, s tudta, hogy bánják a nőkkel hasonló esetben. De mihelyt meg akarta fogni a kezét, hogy felállítsa s magával vigye, Nana makacsul vonakodott, s csak még jobban felfortyant. Neki ugyan mondhatnak akármit, ő nagyon jól tudja, hogy Fauchery lebeszélte Muffat grófot, hogy eljöjjön hozzá. Igazi kígyó ez a Fauchery; irigy kutya, van pofája, hogy egy szegény nőt áldozzon, s tönkretégye a szerencsáját. Mert ő tudja, hogy a gróf belehabarodott. Most biztosan megkaphatta volna!

- Őt, kedvesem! Soha! - kiáltott fel Vandeuvres s önfeledten kacagott.

- Miért nem? - kérdezte Nana komolyan, kissé kijózanodva.

- Mert a papokat bújja, s ha csak az ujjá hegyével érintené is meg magát, másnap már azt is meggyózná... De fogadjon el egy jó tanácsot. Ne eressze el a másikat.

Nana egy percre hallgatott, s fontolóra vette a dolgot. Aztán felállt, hogy megmossa a szemét. Mikor az ebédlőbe akarták vinni, még mindig dühösen kiabálta: nem, nem! Vandeuvres mosolyogva ment ki a szobából, s nem erőszakolta tovább. De ahogy kitette a lábát, Nanát végtelen meghatottság szállta meg, Daguenet karjaiba vetette magát, s egyre azt hajtogatta:

- Ó, Mimikém, te vagy az én egyetlenem... Szeretlek, imádlak!... Ó, milyen jó lenne, ha mindig együtt élhetnénk! Istenem, milyen szerencsétlenek a nők!

Majd megpillantotta Georges-ot, ki fülig pirult, mikor látta, hogy csókolóznak, s erre őt is megcsókolta. Mimi csak nem lesz féltékeny egy tacsóra. Azt akarta, hogy Paul és Georges között mindig meglegyen az egyetértés: olyan szép is lenne, ha mind a hárman így maradnának, s éreznék, hogy mennyire szeretik egymást. De most valami különös zaj zavarta meg őket, valaki horkolt a szobában. Szétnéztek s megpillantották Bordenave-ot, ki alighogy felhajtotta kávéját, kényelmesen idetelepedett. Két széken aludt, kinyújtott lábbal, s az ágy szélére hajtotta fejét. Szája nyitva volt, orra ki-kitágult a horkolástól, s Nana olyan furcsának találta ezt, hogy oldalát fogta nevetésben. Kiment a szobából, Daguenet és Georges utána, átszaladt az ebédlőn, s mindjobban kacagva a szalonba lépett.

- Ó, kedvesem - szólt most Rose-hoz s csaknem nyakába borult -, el sem képzeled, mi van ott: jöjjön, nézze meg.

Valamennyi hölgynek vele kellett mennie. Gyöngéden megfogta a kezüket, erőnek erejével magával húzta őket, s olyan igazán, jóízűen kacagott, hogy már előre nevettek ők is. Eltűnt az egész pereputty, aztán újra visszajöttek, miután egy pillanatig visszafojtott lélegzettel álltak a fenségesen elterülő Bordenave körül. Egyszerre kitört belőlük a kacagás. Mikor az egyik csendre intette őket, távolról behallatszott Bordenave horkolása.

Négy órára járt az idő. Kártyaasztalt hoztak az ebédlőbe, s Vandeuvres, Steiner, Mignon, Labordette melléje ültek. Lucy és Caroline mögöttük álltak, s fogadtak a játékra; Blanche álmos volt, nem volt meglegedve az éjszakájával, s minden öt percben megkérdezte Vandeuvres-t, hogy nem mennek-e már. A szalonban táncolni próbáltak, Daguenet ült a zongoránál, a „muzsikáló ládánál”, ahogy Nana nevezte: itt ugyan nem zakatol fogadott zongorás, majd játszik nekik Mimi annyi keringőt meg polkát, amennyit csak akarnak. De csakhamar belefáradtak a táncba, a hölgyek bágyadtan a pamlagokra telepedtek s csevegtek. Hirtelen pokoli láрма támadt. Csapatostul jött tizenegy fiatalember, harsányan kacagtak az előszobában, s a szalon ajtaja felé tolongtak. A belügyminiszter báljáról jöttek, frakkosan, fehér nyakkendővel, s csupa ismeretlen rendjellel gomblyukukban. Nana felfortyant erre a zajos tolakodásra, hívta a

konyhában maradt pincéreket, s meghagyta, hogy dobják ki az urakat. Esküdözött, hogy sohasem látta őket. Fauchery, Labordette, Daguenet s a többi férfiak mind hozzájuk siettek, hogy tiszteletet parancsoljanak a ház úrnőjével szemben. Durva szavak röpködtek, öklök hadonásztak. Egy pillanatig félős volt, hogy általános pofozkodás lesz a vége. De egy kis beteges arcú szőke úr állhatatosan hajtogatta:

- Ejnye Nana, a múlt este, Pelers-nél, a nagy piros teremben... Emlékezzék csak! Meghívott bennünket.

A múlt este Peters-nél? Nana egyáltalában nem emlékezett rá. Először is, melyik este? S mikor a kis szőke megmondta a napot is, szerdát, csakugyan emlékezett rá, hogy szerdán Peters-nél vacsorázott, de majdnem biztos benne, hogy senkit se hívott meg.

- De hátha mégis meghívtad őket, lelkecském - mormogta Labordette, ki már gyanakodni kezdett. - Talán többet ittál a kelletténél.

Nana erre hahotára fakadt. Bizony, az meglehet, már nem tudja bizonyosan. Hát csak jöjjenek be az urak, ha már itt vannak. Minden rendben volt; az újonnan érkezettek közt többen barátokra bukkantak a szalonban, s a botrány parolázással végződött. A kis beteges arcú, szőke úr egyik ősrégi francia család nevét viselte. Az urak különben bejelentették, hogy valószínűleg többen is jönnek még utánuk. Csakugyan lépten-nyomon megnyílt az ajtó, s feszes, fehér kesztyűs fiatalemberek adták egymásnak a kilincset. Ezek is a miniszter báljáról jöttek. Fauchery tréfásan megkérdezte, hogy a miniszter nem jön-e el. Nana bosszúsán azt felelte rá, hogy a miniszter olyanokhoz jár, akiknél ő biztosan többet ér. Egyről azonban nem beszélt: abban reménykedett, hogy ebben a nagy falkában egyszerre csak Muffat gróf is belép. Lehet, hogy azóta meggondolta a dolgot. S mialatt Rose-zal csevegett, folyton az ajtót leste.

Ötöt ütött. Már senki se táncolt. Csak a játékosok nem tágitottak. Labordette azonban felkelt helyéről: a hölgyek visszamentek a szalonba. Az átvirrasztott éjszaka álmosága nehezült a szobára: a lámpák buráját pirosra festette a megszenesedett kanóc, s borús fény áradt szét. Ez volt az az óra, amikor ezeken a hölgyeken erőt vesz a megmagyarázhatatlan melankólia, és jólesik életükről csevegniük. Blanche de Sivry a nagyapjáról beszélt, a tábornokról: Clarisse valami regényt talált ki, egy herceget, ki elcsábította a nagybátyja birtokán, hová vaddisznó-vadászatra járogatott. Közben mindketten, háttal egymásnak, csak a vállukat vonogatták: hogy a csudába fecseghet valaki efféle hazugságokat! Lucy Stewart nyugodtan megvallotta származását, szívesen beszélt az ifjúságáról, mikor az apja, az Északi Vasúttársaság kocsikenője, vasárnaponként almás lepénnyel traktálta.

- Ó, hallgassatok csak ide! - kiáltott fel hirtelen a kis Maria Blond. - Velem szemben lakik egy úr, egy orosz; egy szó, mint száz: roppant gazdag ember. Hát tegnap, se szó, se beszéd, csak egy kosár gyümölcsöt kapok tőle. De micsoda kosár gyümölcsöt! Őszibarackot, szőlőt, ekkora fürtöket ni, szóval csupa ritkaságot ebben a szezonban... S a gyümölcs közt hat darab ezrest... Az orosz küldte... Persze mind visszaküldtem. De a gyümölcsért bizony fájt egy kicsit a szívem.

A hölgyek összenéztek, ajkukat biggyesztették. Hm, a kis Maria Blond már elég szemtelen a korához képest! Mintha ilyen históriák megesnének az effajta kis pillangókkal!

Ezek a nők mélységesen megvetették egymást. Kivált Lucyre féltékenykedtek: nem bocsáthatták meg neki a három herceget. Mióta Lucy reggelenként sétalovaglást tett a Bois de Boulogne-ba, s ezzel divatba jött, ők is valamennyien lovaglásra adták a fejüket: valóságos mánia volt ez.

Már hajnalodott. Nana nem reménykedett többé, s elfordította szemét az ajtóról. Halálosan unatkoztak. Rose Mignon, hasztalan kérték, nem énekelte el a *Papucs*-ot: összegubbaszkodva

ült egy pamlagon, s halkan Faucheryval csevegett: az urára várt, ki már vagy ötven aranyat nyert Vandeuvres-től. Egy kövér, komoly ábrázatú, rendjeles úr az imént szavalta el elzászi dialektusban az *Ábrahám áldozatát*-t. Mikor az Isten káromkodik, azt mondja. „Hej, az Isten szentségemet!” Izsák pedig folyvást így válaszol: „Igen, papa!” De butaságnak tartották a verset, mert senki se értette. Nem tudták, mihez fogjanak, hogy felviduljanak, s valami eszeveszett ötlettel fejezzék be az éjszakát. Labordette-nek egy pillanatra az járt a fejében, hogy meggyanúsítja a nőket la Faloise előtt, ki ott ólálkodott mindegyik körül, vajon nincs-e a zsebkendője a keblében. Aztán, mivel még volt néhány üveg pezsgő a pohárszéken, a fiatal-ság újra iváshoz látott. Hívták, buzdították egymást, de már hasztalan küzdöttek a részeg-séggel, mely komorrá, siralmasan bárgyúvá tette a társaságot. A kis szökének, ki az ősrégi francia család nevét viselte, s elkeseredett, hogy kifogytak a találékonyságból, s nem jut eszükbe valami bolondság, hirtelen egy ötlete támadt: kapta a pezsgős üvegét, s a zongorába öntötte a maradékot. A többiek majd megpukkadtak nevettükben.

- Nézd - kérdezte csodálkozva Tatan Néné, ki meglátta -, hát az mért locsol pezsgőt a zongorába?

- Micsoda, hát nem tudod, szívecském? - válaszolt Labordette komolyan. - Semmi se használ annyira a zongorának, mint a pezsgő. Szép hangja lesz tőle.

- Úgy - mormolta Tatan Néné jámbor hittel.

De mivel kacagtak, megharagudott. Hát mit tudja ő? Mindig a bolondot járatják vele!

A hangulat határozottan rosszra fordult. Félős volt, hogy csúnya vége lesz az éjszakának. Az egyik sarokban Maria Blond torzsalkodott Léa de Hornnal, kit azzal ugratott, hogy nincsenek elég gazdag szeretői: s ugyancsak durva szavakat vagdostak egymás fejéhez, ahogy egymás arcát ócsárolták. Lucy, ki csúnya volt, elhallgattatta őket. Az arc semmi, a szép termet a fő. Távolabb, a pamlagon, egy nagykövetségi attasé egyik karjával átfogta a Simonne derekát, s meg akarta csókolni a nyakát, de Simonne, ki halálosan fáradt volt és mogorva, mindannyiszor eltaszította, rákiáltott, hogy: „Ugyan, nyughass már!” s legyezőjével derekasan az arcába csapott. Különben egyikük se tűrte, hogy hozzá nyúljanak. Hát lotyóknak tartják őket? Gaga azonban, ki újból elcsípte la Faloise-t, már csaknem ölébe vette a fiatalembert: Clarisse szinte eltűnt két úr között, s szinte rázkódott az ideges nevetéstől, mint akit csiklandoznak. A zongora körül tovább folyt a garázdálkodás, mintha rájuk jött volna a happaré. Jobbra-balra lökdösődtek, mindenki bele akarta önteni maradék pezsgőjét. Nagyon természetesnek és kedvesnek tartották az ötletet.

- Nesze, öregem, igyál egyet... Az ördögbe, micsoda szomjas zongora!... Hopp! Itt van még egy üveg! Az utolsó cseppig!

Nana, ki háttal volt hozzájuk, nem látta a felfordulást. Most már határozottan a kövér Steiner javára döntött, ki mellette ült. Most már mindegy! Muffat az oka, ő vonakodott. S könnyű, fehér selyem ruhájában, amely már olyan gyűrött volt, mint valami ing, kék karikás szemével, egy kis mámortól halavány arcával nyugodtan, jószívvel kínálta fel magát. Kontyában, keblén csak a rózsák szárai látszottak már, a szirmok lassanként mind leperegtek. Steiner szisszenve kapta el a kezét a szoknyájáról, mert egy gombostűbe akadt, melyet Georges tűzött oda. Néhány vércsepp buggyant ki az ujján. Egy csepp a Nana ruhájára hullott, s otthagya foltját.

- Most már meg van pecsételve - szólt Nana komolyan.

Virradt. Borús, borzongatóan gyászos világosság áradt be az ablakokon. A vendégek már távozni kezdtek, rendetlenül, kelletlenül, savanyú arccal. Caroline Héquet, kit nagyon elkedvetlenített, hogy hasztalanul pocsékolta az éjszakáját, megjegyezte, hogy most már csakugyan mehetnek, különben még cifra jeleneteket látnak. Rose Mignon a kompromittált duzzogó nőt

adta. Mindig így van ezekkel a leányzókkal: nem tudják, mi az illem, s olyan ízléstelenek, míg ki nem művelődnek egy kicsit. S mivel Mignon megkopasztotta Vandeuvres-t, a házaspár eltávozott, anélkül, hogy Steinerrel törődtek volna: előbb azonban még egyszer meghívták Faucheryt másnapra. Lucy nem fogadta el, hogy az újságíró hazakísérje, s jó hangosan megmondta neki, csak menjen a komédiásnőjével. Rose tüstént hátrafordult, s csak ennyit morgott rá a fogai közt: „Piszkos szajha!” De Mignon, ki mint tapasztalt és fölényes ember, mindig atyáskodva csitíttatta a női perpatvarokat, már kituszkolta az ajtón, s kérlelte, hogy vessen véget a torzsalkodásnak. Mögöttük, akárcsak valami királynő, Lucy egyedül ment le a lépcsőn. La Faloise-t Gagának kellett hazavinnie: beteg volt, úgy zokogott, mint egy gyerek, s folyton Clarisse-t hívta, ki már rég elillant két barátjával. Simonne is eltűnt. Csak Tatan, Léa és Maria maradtak még ott: Labordette készségesen ajánlkozott, hogy elkíséri őket.

- Csöpp kedvem sincs az alváshoz! - ismételte Nana. - Csinálni kellene valamit.

Az ablaküvegen keresztül elnézte az ólmos eget, melyen koromfekete fellegek hömpölyögtek. Hat óra volt. Szemben, a Haussmann körút túlsó oldalán, a még alvó házak nedves tetői már kibontakoztak a virradatban: a kihalt utcán egy sereg utcaseprő kattogtatta végig facipőjét. S Párizs vigasztalan ébredése láttán egyszerre fiatallányos érzékenyedés szállta meg, vágyott ki a falura, valami idillit akart, valami édeset, fehérét.

- Tudja, mit? - szólt Steinerhez, amint visszament hozzá. - Elvisz a Bois de Boulogne-ba, s tejet iszunk.

Úgy tapsolt örömeiben, mint egy kisgyerek. Meg se várta a bankár válaszát, ki természetesen beleegyezett, bár valójában nem volt ínyére a dolog, mert egészen másban sántikált, s elszaladt, hogy bundát kapjon magára. A szalonban nem volt más, csak Steiner meg a fiatal emberek csapata. Már minden csepp italmaradékot beleöntöttek a zongorába, s távozni akartak, midőn egyikük diadalmasan rohant elő az utolsó üveggel, melyet az éléskamrában fedezett fel.

- Hé, várjanak csak! - kiabálta. - Egy üveg chartreuse!... Chartreuse-t ihatnék! Ez jót tesz majd neki... De most már kotródjunk, gyerekek! Hülyék vagyunk!

Az öltözőfülkében Nanának fel kellett ébresztenie Zoét, ki elaludt egy széken. A gáz még égett. Zoé összeborzongott, segített feladni madame-nak a kalapját, bundáját.

- Na, megvan már: kedved szerint cselekedtem - szólt Nana, ki hirtelen közlékenységében tegezni kezdte a lányt, s egészen megkönnyebbült, hogy végre határozott. - Igazad volt. A bankár, vagy más, egyre megy.

Zoé mogorva volt és álmos. Dohogott, hogy madame-nak már az első estén rá kellett volna szánnia magát. Aztán utána ment a szobába, s megkérdezte, mit csináljon ezzel a kettővel. Bordenave még mindig horkolt. Georges alattomban ide rejtőzött, s egy párnába fúrta fejét: a végén el is aludt, s úgy pihegett álmában, mint egy kis angyali gyerek. Nana azt felelte, hogy csak hadd aludjanak. De megint érzékenyült, midőn Daguenet belépett: a fiatalember a konyhából leskelődött rá, s nagyon szomorú arcot vágott.

- Nézd, Mimi, legyen eszed - szólt Nana, miközben megölelte, megcsókolta, s ki nem fogyott a hízelkedésből. - Én most is a régi vagyok. Tudod, hogy csak az én kis Mimimet imádom... Ugye? Már ennek így kellett lenni... Esküszöm, hogy ezentúl még szebb életünk lesz. Jöjj el holnap, majd megbeszéljük az időt... Gyorsan, csókolj meg, úgy, ahogy szeretsz... Jobban, jobban!

Aztán kitépte magát, utolérte Steinert és boldogan gondolt rá, hogy most tejet fog inni. Az üres lakásban Vandeuvres gróf egyedül volt a rendjeles úrral, ki *Ábrahám áldozatát*-t szavalta. Úgy ültek a kártyaasztal mellett, mintha gyökeret vertek volna; azt se tudták már, hol vannak,

s nem vették észre, hogy fényes nappal van odakünn. Blanche meg kapta magát, s lefeküdt egy pamlagra: aludni akart.

- Ah, Blanche is velünk jön - kiáltott Nana. - Megyünk tejet inni, kedvesem... Jöjjön hát no, még itt találja Vandeuvres-t.

Blanche lustán felkelt. A bankár vérbe borult arca elfakult a bosszúságtól, hogy ezt a vastag lányt is magukkal viszik. Csak elrontja a mulatságot. De már húzta a két nő, s egyre ezt hajtották:

- Tudja, azt akarjuk, hogy előttünk fejjék!

A Variétés színházban már harmincnegyedszer adták a *Szőke Venus*-t. Éppen vége volt az első felvonásnak. A színészek társalgójában Simonne, kis mosónőnek öltözve, a roppant tükörasztal előtt állt, két sarokajtó közt, melyek tompa szögben az öltözők folyosójára nyíltak. Egyedül volt, tanulmányozta magát, s ujjával a festést javítgatta a szeme alatt: a gázlángok a tükör két oldalán rikító fénnel melengették.

- Megérkezett? - kérdezte Prullière, ki svájci tengernagyi egyenruhájában, nagy kardjával, roppant csizmáiban, irgalmatlan tollával belépett.

- Kicsoda? - kérdezte Simonne, anélkül hogy zavartatná magát, s a tükörbe nevetett, hogy lássa az ajkait.

- A herceg.

- Nem tudom, éppen most jövök... El kell jönnie. Hiszen mindennap itt van!

Prullière a kandallóhoz közeledett, hol kokszt égett, a tükörrel szemben. Ott is lobogott két roppant gázláng. Majd felütötte szemét, jobbra-balra az órára s a barométerre pillantott, melyeket empire stílusban aranyozott szfinxek tartottak. Aztán végigdőlt egy széles, fejtámlás karosszéken, melynek négy színésznemzedék koptatta zöld bársonya egészen megsárgult már s mozdulatlanul, tétova szemmel, fáradt megnyugvással ült ott, a jelenetükre váró színészek módjára.

Az öreg Bosc is becsoszogott, s egyre-másra köhécselt. Ócska sárga köpönyeg volt rajta: egyik szárnya lecsúszott válláról, s kilátszott alóla Dagobert király arannyal átszőtt köntöse. A zongorára tette a koronát, aztán egy darabig anélkül, hogy egy árva szót szólt volna, fel s alá topogott: rosszkedvében volt, de azért jámbor szerzetnek látszott, a sok ivástól reszketővé vált ujjáival, míg a hosszú fehér szakáll tiszteletre méltó kifejezést adott részeges, vörös ábrázatának. Odakünn ölmos zápor paskolta az udvarra nyíló nagy, négyszögű ablak üvegét, s Bosc kelletlen mozdulattal morogta a csendben:

- Disznó egy idő!

Simonne és Prullière meg se moccantak. Négy-öt tájkép meg Vernet színész arcképe sárgállott a gáz meleg világában. Egy kis oszlopon Potier-nek, a Variétés színház egyik régi nevezetességének mellszobra nézett odvas szemekkel. De most hangos beszéd hallatszott. Fontan volt, második felvonásbeli jelmezében, finom uracsnak öltözve, talpig sárgában, sárga kesztyűvel.

- Na hallják! - kiáltotta hadonászva -, hát nem tudják, hogy ma van a nevem napja?

- Micsoda? - kérdezte Simonne s mosolyogva közeledett, mintha vonzaná Fontan roppant orra és széles, bohókás szája. - Hát téged Achillesnek hívnak?

- Persze!... S mindjárt megüzenem Bronnénak, hogy küldjön pezsgőt a második felvonás után.

Pár pillanat óta távoli csengőszó hallatszott. A vontatott hang bágyadtabb lett, majd újból megzendült, s mikor a csengetés elhallgatott, éles kiáltás futott lépcsőn fel, lépcsőn le, aztán elveszett a folyosókon: „Színpadra! Kezdődik a második felvonás!... Színpadra! Kezdődik a második felvonás!...” A kiáltás egyre közeledett, fakó emberke haladt el a társalgó ajtója előtt, s amennyire csak cérnaszál hangjából tellett, torkaszakadtából kiáltozta: „Színpadra! Kezdődik a második felvonás!”

- Pezsgőt, az árgyéhusát! - szólt Prullière, mintha nem is hallaná a lármát. - No te jól csinálod!

- Én kávét hozatnék a helyedben - jegyezte meg halkan az öreg Bosc, ki egy zöld bársonypadra ült, s a falhoz támasztotta fejét.

De Simonne megjegyezte, hogy Bronné is megérdemel tőlük egy kis hasznót. Tapsolt, azt se tudta, hová legyen, majd felfalta szemével Fontant, kinek kecske-pofa álarca örökös száj-, szem- és orrjátékban izgett-mozgott.

- Ó, ez a Fontan! - mormolta Simonne. - Nincsen párja, nincsen párja!

A társalgó két ajtaja tárva-nyitva állt a folyosóra, mely a színpalához vezetett. A rejtett gázlámpástól élénken megvilágított sárga fal mentén árnyképek surrantak villámgyorsan, jelmezes férfiak, sálakba burkolózott, félig meztelen nők, a második felvonás egész pereputtya, a „Fekete Golyó”-hoz címzett csapszék maskarái. S a folyosó végéről sűrű léptek dobogása hallatszott az öt falépcső-fokon, hol a színpadra juthatott az ember. A hosszú Clarisse arra sietett, s Simonne megszólította, de az azt felelte, hogy tüstént visszajön. S valóban csaknem azonnal megjelent, Irisz szalagos vékony tunikájában dideregve.

- Teremtette! - kiáltotta -, itt sincs meleg! S én meg az öltözőmben hagytam a bundámat!

Aztán a kandallóhoz állott, hogy melengesse a lábát, melyen a selyemtrikó élénk rózsaszínben játszott, s folytatta:

- A herceg megérkezett.

- Ó! - kiáltották a többiek kíváncsian.

- Bizony, ezért is szaladtam úgy az imént, látni akartam... Most is az első jobboldali proscéniumpáhollyban van, mint csütörtökön. Már harmadszor jön ezen a héten. Szerencsés ez a Nana!... Pedig már fogadtam is rá, hogy nem jön többet.

Simonne mondani akart rá valamit. De szavai elvesztek egy újabb kiáltásban, mely a társalgó mellett harsant. Az ügyelő torkaszakadtából rikoltzott a folyosón: „Kezdődik!”

- Egészen csinosná kezd válni a dolog: már három ízben! - szólt Simonne, amint szóhoz jutott.

- Tudják, a herceg nem akar a Nana lakására menni, hát magához viszi. Szép kis pénzébe kerülhet.

- Hát hogy a csudába ne, mikor hozzá kell járni! - mormogta kajánul Prulliére, miközben felállt s a tükörbe pillantott, mint aki tudja, hogy a páholypok bolondulnak utána.

- Kezdődik! Kezdődik! - ismételte az ügyelő, s hangja mindinkább elveszett az emeleteken, folyosókon.

Fontan tudta, hogyan kezdődött a herceg és Nana viszonya, s elmesélte az esetet a két nőnek. Ezek majd belé bújtak s hangosan vihogtak, valahányszor meghalkította hangját, hogy bizonyos részleteket közöljön velük. Az öreg Bosc meg se moccant, s maga volt a közöny. Nem érdekelték már az efféle históriák. Egy nagy vörös macskát cirógatott, mely összegombolyodva, kényelmesen lapult meg a padon. Végre ölbe kapta, mint valami kedélyes, szenilis király. A macska felpuffasztotta hátát, aztán sokáig szagolgatta a hosszú fehér szakállt: bizonyára a csiriz szaga riaszthatta el, mert visszaugrott a padra, s összegombolyodva tovább szunyókált. Bosc komoly maradt, s gondolatokba mélyedt.

- Az mellékes: ha neked volnék, én kávéházból hozatnám a pezsgőt, az jobb - szólt hirtelen Fontanhoz, midőn az befejezte az esetet.

- Megkezdődött! - kiáltotta az ügyelő vontatott, szaggatott hangon. - Megkezdődött, megkezdődött!

A kiáltás még dübörgött egy darabig. Most gyors léptek kopogtak.

Hirtelen felszakították a folyosó ajtaját, s távoli zaj, muzsikaszó áradt be, mint valami szél-roham: aztán a párnás ajtószárny tompa zuhanással ismét becsapódott.

Újból mélységes csönd borult a színészek társalgójára, mintha száz mérföldnyire lett volna a nézőtértől, hol egy sereg ember tapsolt. Simonne és Clarisse még mindig Nanával bíbelődtek. No, ez se nagyon siet ám! Tegnap már megint elkésett a belépőjével. Egyszerre mindketten elhallgattak. Egy nagy lány dugta be fejét, aztán látva, hogy tévedett, eltűnt a folyosón. Satin volt, kalapban, fátyolosan, mint valami dáma, aki látogatóba megy. - Szép kis lotyó - morgogta Prullière, ki egy éve állandóan ott látta a Variétés kávéházban. Simonne aztán elmesélte, hogy Nana, miután egyik hajdani „intézetbeli” barátnőjére ismert Satinben, egészen belehabarodott, s most derekasan főzi Bordenave-ot, hogy léptesse fel.

- Jó estét - szólt Fontan és kezét fogott a belépő Mignonnal és Faucheryval.

Az öreg Bosc is nyújtotta az ujját, míg a két nő megcsókolta Mignont.

- No, jó ház van ma este? - kérdezte Fauchery.

- Ó, nagyszerű! - válaszolt Prullière. - Érdeemes megnézni, hogy fülelnek.

- De gyermekeim - jegyezte meg Mignon -, azt hiszem, ti következtek.

Igen, azonnal. Ők csak a negyedik jelenetben szerepelnek. Csupán Bosc állt fel, mint afféle öreg, kipróbált színész, ki ösztönszerűen érzi, hogy rajta van a sor. Az ügyelő csakugyan megjelent az ajtóban s bekiáltott:

- Bosc úr, Simonne kisasszony!

Simonne gyorsan bundát kapott magára s kiment. De Bosc nem nagyon sietett, nyugodtan előszedte a koronáját, homlokára billentette, aztán köpenyét maga után húzva, rogyókás lábakkal, bosszúsan dohogva távozott, mint akit megzavartak.

- Nagyon kedvesen ír a legutóbbi cikkében - szólalt meg Fontan, Faucheryhoz fordulva. - De miért mondja, hogy a színészek hiúk?

- Igen, kicsikém, miért mondod ezt? - kiáltott fel Mignon, s roppant kezeivel akkorát puffantott az újságíró vézna vállaira, hogy az csaknem összeroskadott.

Prullière és Clarisse elfojtották a hahotájukat. Egy idő óta az egész színház mulatott azon a komédián, mely a színpad mögött játszódott. Mignon dühös volt a felesége szeszélye miatt, s szörnyen bosszankodott, mikor látta, hogy ez a Fauchery semmit se hoz a konyhára, csak kétes értékű reklámot. Gondolt hát egyet, s úgy bosszulta meg magát, hogy egyre-másra elhalmozta a barátság jeleivel. Minden este, mikor a színpadon találkozott vele, jókat vágott rá, mintha túlradó gyöngédségből tenné, s Fauchery, ki eltörpült e mellett a hústömeg mellett, kénytelen-kelletlen mosollyal fogadta a püfölést, hogy össze ne zördüljön Rose urával.

- Ah, cimborám, maga sértegeti Fontant - folytatta Mignon a tréfába belemelegedve. - Véd magad! Egy-kettő, s hipp-hopp, a mellébe.

Támadott s akkorát vágott a fiatalemberre, hogy az belesápadt, s egy percig torkán akadt a szó. De most Clarisse szemhunyorítással Rose Mignontra figyelmeztette a többieket, ki a társalgó küszöbén állott. Rose látta a jelenetet. Egyenesen az újságíróhoz ment, mintha nem is venné észre az urát. Kislányos jelmezt viselt, s karja csupasz volt. Hirtelen lábujjhegyre állt, s gyerekes, hízelgő arcfintorítással tartotta oda homlokát.

- Jó estét, kisbaba - szólt Fauchery s barátságosan megcsókolta.

Ez volt a kárpótlása. Mignon, mintha észre se vette volna ezt a cuppantást; a színházban mindenki megcsókolhatta a feleségét. Csak nevetett s az újságíróra pislantott; no, majd meglakol ez még Rose nyakasságáért.

A folyosón megnyílt a párnás ajtó, aztán újra becsapódott; zúgó tapsvihar áradt a társalgóba. Simonne visszajött a jelenet után.

- Ó, Bosc apó kivágta ám a rezet! - kiáltotta. - A herceg a hasát fogta nevéttében, s úgy tapsolt a többiekkel, mintha fizetnék érte... Mondják, ismerik azt a magas urat, ki a herceg mellett ül a proscéniumpáholyban? Szép férfi, nagyon méltóságos arca van s pompás pofaszakáll.

- Muffat gróf - válaszolt Fauchery. - Úgy tudom, hogy a herceg tegnapelőtt a császárnénál meghívta ma estére vacsorára... Aztán bizonyára elcsalta magát.

- Hopp, Muffat gróf! Ugye, Auguste, ismerjük az apósát? - szólt Rose Mignonhoz. - Tudod, Chouard márkit, akihez énekelni jártam... Szintén itt van a színházban. Észrevettem egy páholy mélyén. Ez is sikerült vén...

Prulliére megigazította roppant tollbokrétáját, aztán odafordult, s hívta Rose-t.

- Nos, Rose, mehetünk!

Rose utána szaladt s nem fejezte be szavait. Ebben a pillanatban a színház portásnéja, Bronné ment el az ajtó előtt, s hatalmas csokrot szorongatott. Simonne tréfásan megkérdezte, hogy neki hozza-e, de a portásné nem is válaszolt, csak fejével intett Nana öltözője felé, amely a folyosó végén volt. Ezt a Nanát valósággal elárasztják virággal! Mikor Bronné visszajött, egy levelet adott át Clarisse-nak, ki elfojtott szitkot szalasztott ki a száján. Már megint ez a kullancs la Faloise! Ez se hagy neki békét! S midőn megtudta, hogy la Faloise lenn várja a portásnéjánál, felkiáltott:

- Mondja meg neki, hogy felvonás után lemegyek... De megtépezem ám az ábrázatát!

Fontane a portásnéhoz rohant, s egyre hajtogatta:

- Hé, Bronné... Hé, Bronné... Hozzon a felvonás végén hat üveg pezsgőt!

De az ügyelő újra megjelent, s lelkendezve, éneklő hangon kiabált:

- Mindenki a színpadra!... Fontan úr legelőbb! Gyorsan, gyorsan!

- Jó, jó, megyek már, Barillot apó - válaszolt Fontan meghökkenve.

Szaladt Bronné után, s újból elkezdte:

- Rendben van, mi? Hat üveg pezsgőt, a társalgóba, szünet közben... Nevem napja van, én fizetek...

Simonne és Clarisse nagy szoknyasuhogással tűntek el. Mintha a föld nyelte volna el az egész társaságot, s midőn a folyosó ajtaja tompán becsapódott, hallani lehetett a társalgó csöndjében, hogy megint zápor verdesi az ablakot. Barillot, egy kis sápadt aggastyán, harminc év óta színházi szolga, bizalmasan Mignonhoz közeledett, s elébe tartotta burnótszelencéjét. Ez a felkínált s elfogadott csipet tubák egy percnyi nyugalmat szerzett neki az örökös lótas-futásban, föl-le a lépcsőkön s az öltözők folyosóin. Igaz, hogy még hátra van „madame Nana”, ahogy nevezte, de ez úgyis csak a maga feje után indul, s fütyül a büntetésre; az ő dolga, ha elmulasztja a belépőjét. Barillot hirtelen megállt, s csodálkozva mormogta:

- No nézd, már készen van, itt jön.... Úgy látszik, tudja, hogy a herceg megérkezett.

Nana csakugyan megjelent a folyosón; halaskofának volt öltözve, karja, arca fehér, szemei alatt két rózsaszín folt. Be se jött, csak egyszerűen Mignon és Fauchery felé bólintott.

- Jó napot; hogy vannak?

Csak Mignon fogta meg kinyújtott kezét. Nana azzal továbbment, mint egy királynő, utána az öltöztetőnője, ki nyomában sürgött-forgott, s le-lehajolt, hogy megigazgassa szoknyája ráncát. Az öltöztetőnő mögött, Satin zárta be a menetet, s nagyban erőlködött, hogy méltó arcot vágjon, de már halálosan unta magát.

- És Steiner? - kérdezte Mignon hirtelen.

- Steiner úr Loiret-ba utazott tegnap - szólt Barillot s indult vissza a színpadra. - Azt hiszem, valami birtokot vesz ott...

- Aha, igen, tudom... Nana-birtokot.

Mignon elkomolyodott. Ej, ez a Steiner! Annak idején palotát ígért Rose-nak! No de nem kell összeveszni senkivel, lesz az még másképp is. Mignon tűnődve, de azért fölényesen járt fel s alá a kandallótól a tükörsztalig. Nem volt más a társalgóban, csak ő meg a Fauchery. Az újságíró fáradtan dőlt végig a kényelmes karosszékekben, félig behunyta a szemét, s békén tűrte a másik pillantásait, valahányszor előtte elment. Mikor egyedül voltak, Mignon nem tartotta érdemesnek, hogy rápuffantson. Minek? Hiszen senki se mulatott volna a jeleneten. Ahhoz nagyon is közönyös volt, hogy egymaga szórakozzék gúnyos férj-tréfálkozásain. Fauchery örült ennek a rövid pihenésnek, bágyadtan nyújtotta ki lábát a tűz előtt, s tekintete a levegőben kószált, a barométertől a falióráig. Mignon sétálás közben Potier mellszobra elé állt, elnézte, anélkül hogy látta volna, aztán az ablakhoz ment, s kibámult a mély, sötét udvarra. Nem esett már, s mélységes csend állt be, melyet csak nyomasztóbbá tett a kokszból áradó hőség s a gázlángok lobogása. Semmi nesz a színfalak felől. Mintha kihaltak volna a lépcsők és folyosók. Afféle fojtott, felvonás végi csend volt ez, mikor az egész társulat valami hatásos, fülsiketítően lármás finálét recsegtet a színen, míg az üres társalgóra a zsongító tetszhalál álma borul.

- Ó, a disznók! - harsant fel egyszerre Bordenave rekedt hangja.

Az imént érkezett, s máris lármázott két kóristanővel, akik addig bolondoztak a színpadon, míg majdnem hasra estek. Mikor megpillantotta Mignont és Faucheryt, hívta őket, hogy mutasson nekik valamit: a herceg az imént kért engedelmet, hogy felvonásközben gratulálhasson Nanának az öltözőjében. Amint éppen a színpadra vitte volna őket, a rendező arra ment.

- Pénzbüntetést a nyakába annak a rongyos Fernande-nak meg Mariának! - kiáltott Bordenave dühösen.

Aztán elcsendesedett, egy előkelő apa tisztes magatartását próbálgatta, s miután zsebkendőjével végigsimította homlokát, még hozzátette:

- Megyek, fogadom őfenségét.

A függöny sokáig zúgó tapsvihár közepette hullt le. Tüstént felbomlott a rend a színpad félhomályában, melyet már nem világított a lámpák sora; színészek, kóristák öltözőjükbe igyekeztek, míg a díszletezők gyorsan elhordták a díszletet. Közben Simonne és Clarisse a háttérben maradtak, s halkan beszélgettek. A színpadon, két végszavuk közben, az imént beszéltek meg egy ügyet. Clarisse mindent meghányt-vetett, s jobbnak látta, ha nem is találkozik la Faloise-zal, kinek már elment a kedve attól, hogy cserbenhagyja, s Gagához szegődjék. Menjen csak le Simonne, s mondja meg kereken, hogy ez már mégiscsak tolakodás egy nővel szemben. Szóval végezzen vele.

Simonne erre vállára kapta bundáját, s vígoperai mosónő-jelmezében lement a nyirkos falú, szűk csigalépcső piszkos fokain, melyek a portásfülkéhez vezettek. Ez a szoba a színészek és

az iroda lépcsője közt volt, jobbra-balra széles üveges ajtók zárták el, s valami nagy, átlátszó lámpához hasonlított, melyben két vakító gázláng égett. Egy rekeszes állvány meg volt rakva levelekkel, újságokkal. Az asztalon virágcsokrok heverték ottfelejtett szennyes tányérok és egy rossz fűző mellett, melyen a házmesterné a gomblyukakat javítgatta. S ebben a rendetlen, elhanyagolt fészekben előkelő, finoman öltözött, kesztyűs urak foglalták el a négy rozoga fonott széket, türelmes, alázatos ábrázattal vártak, s hirtelen az ajtó felé fordultak, valahányszor Bronné választ hozott a színházból. Épp az imént adott át egy levelet egy fiatalembernek, ki gyorsan felbontotta az előcsarnokban a gázláng világánál, s kissé elsápadt a klasszikus mondatra, melyet annyiszor olvastak már ezen a helyen: „Kedvesem, ma este lehetetlen, el vagyok foglalva.” La Faloise az egyik széken ült, hátul, az asztal és a kályha közt. Úgy látszik, elhatározta, hogy az egész estét itt tölti; de azért nyugtalan volt, s behúzta hosszú lábait, mert egész falka kis fekete macska nyüzsgölődött körülötte, míg az anyamacska a fenékén ülve merőn nézett rá sárga szemével.

- Hogyan, ön az, Simonne kisasszony? Mi tetszik? - kérdezte a portásné.

Simonne megkérte, hogy küldje ki la Faloise-t. Azonban Bronné nem teljesíthette azonnal a kívánságát. A lépcső alatt, valami mély szekrényfelében, kis söntése volt, s felvonásközben a kóristák ide jöttek le egy pohár italra. Most is a nyakán lógott öt-hat hórihorgas fickó, valamennyien még a „Fekete Golyó” álarcos jelmezében. Ott türelmetlenkedtek, majd elepedtek a szomjúságtól, s Bronné azt sem tudta, mihez kapjon. A szekrényben gáz lobogott; egy asztal volt benne, ónlemez borítással, rajta felbontott üvegek. Mikor ennek a szeneslyuknak az ajtaja kinyílt, fojtó pálinkaszag áradt belőle, s elvegyült a portásfülke ételszagával s az asztalon heverő csokrok átható illatával.

- Tehát azt a kis barnát akarja ottan? - kérdezte végre a portásné, mikor kiszolgálta a kóristákat.

- Dehogy, még csak az kellene! - szólt Simonne. - Azt a soványat, ni, a kályha mellett; a macskája éppen a nadrágját szagolgatja.

Azzal magával vitte la Faloise-t az előcsarnokba. A többi urak kénytelen-kelletlen beletördtek már a helyzetbe, pedig a bűzös levegő ugyancsak fojtogatta torkukat: a maskarák pedig tovább iddögáltak a lépcső mentén, s az iszákosok rekedt röhögésével nagyokat csaptak egymás vállára.

Fenn, a színpadon, Bordenave szörnyen ráförmedt a díszletezőkre, kik még mindig nem hordták el a díszletet. Még az hiányzik, hogy valami díszlet hulljon a herceg fejére!

- Felhúzni! Felhúzni! - kiáltotta a főkellékes.

Végre felszállt a hátsó függöny, a színpad szabad volt. Mignon, ki Faucheryt leste, kapott a jó alkalmon, hogy megkezdje a püfölést. Hatalmas karjaiba kapta s felkiáltott:

- Ugyan, vigyázzon már! Lássa, most majdnem agyonlapította ez a rúd!

Aztán magával cipelte, s jól megrázta, mielőtt letette volna. Fauchery elsápadt a díszletmunkások röhögésére; ajkai remegtek, s már-már kifakadt Mignon ellen. Ez a jámbor fickót adta, szíves szeretettel akkorákat húzott a vállára, hogy majd szétesett, s folyton hajtogatta:

- Mert félem ám a bőrét, bizony!... Teringettét! Még csak az kellene, hogy valami baja essék!

Egyszerre suttozás hallatszott végtől végig: „A herceg, a herceg!” Mindenki a nézőtérre nyíló kis ajtó felé nézett, még csak a Bordenave kerek háta látszott meg a mészáros nyaka, mely egészen meggörbült s felfúvódott az alázatos hajbókolásban. Aztán megjelent a herceg. Szálas, erős férfi volt, szőke szakállú, rózsás arcú, a józan világfi előkelőségével; izmos tagjai kidomborodtak a kifogástalan szabású kabát alatt. Utána Muffat gróf és Chouard márk

lépkedtek. A színpadnak ez a zuga sötét volt, s a kis csoport egészen elveszett a nagy, mozgó árnyak közepette. Bordenave, hogy méltóan beszéljen egy királynő fiával, egy trón várományosával, egy medvetáncoltató modorában beszélt, s hangja mesterkéltséggel meghatottságtól remegett. Untalan ismételte:

- Fenséged méltóztatnék követni... Fenséged kegyeskednék erre jönni... Fenséged szíveskednék vigyázni...

A herceg csöppet sem sietett, nagyon érdekelte a látvány, meg-megállt, s elnézte a díszletmunkások műveletét. Éppen egy lámpaállványt bocsátottak le, s a vashálóban, függő gázlámpák sora széles fénynyalábbal világította meg a színt. Kivált Muffat képedt el, ő még sohasem járt a színpad kulisszái között. Kellemetlenül érezte magát, s aggódva, idegenkedve tekintett szét. Felnézett a zsinórpadlásra, hol több más lámpaállvány sorakozott lecsavart gázlámpákkal, csupa apró kékes csillagcsoportok, a csigapadlás, kisebb-nagyobb kötelek, mozgó hidak s egy sereg felhúzott hátsófüggöny összevisszaságában, melyek olyanok voltak, mintha roppant vászonlepedőket száradni teregettek volna.

- Leereszteni! - kiáltotta a díszletmester hirtelen.

Magának a hercegnek kellett figyelmeztetnie a grófot. Egy függönyt bocsátottak le. A harmadik felvonás díszletét rendezték, az Etna-hegy barlangját. Néhány munkás beakasztó léceket illesztett a vágásokba, mások a keretes kulisszákat hozták a színpad falai mellől, s vastag kötéllal a beakasztó lécekhez kötötték. Hául egy lámpakezelő kulisszatámasztó állványt erősített meg, s meggyújtotta piros burájú gázégőit; ez ábrázolta Vulcanus izzó kovácsműhelyének fényét. Látszatra zavar, fejtelenség mindenütt, pedig a legkisebb mozdulat is szabályszerűen történt. S ebben a sürgős-forgásban kurta léptekkel fel s alá járkált a sűgő, hogy meggémberedett lábaiba életet öntsön.

- Fenséged boldoggá tesz - szólt Bordenave s még mindig hajlongott. - A színház nem nagy, de hát megteszünk mindent, amit csak lehet... Most ha követni méltóztatnék fenséged...

Muffat gróf már az öltözők folyosója felé indult. Meglepte a meglehetősen lejtős színpad, s lépten-nyomon aggódott, hogy a deszkák leszakadnak a lába alatt. A vágásokon át gázlámpák csillantak meg alant. Föld alatti élet volt ez, sötét zugaival, emberi hangjaival, pincészagával. De amint ment kifelé, hirtelen megállította egy váratlan jelenet. A függöny nyílásánál két kis nő csevegett, a harmadik felvonásbeli jelmezben. Az egyik felágaskodott, ujjával kitágította a lyukat, hogy jobban láthasson, s keresett valakit a nézőtérben. - Aha, látom már! - szólt hirtelen. - Micsoda pofa!

Bordenave szörnyen restellte a dolgot, s alig állhatta meg, hogy jót ne rúgjon a fenekén. De a herceg boldogan mosolygott, megcsiklandozta a szó, s majd felfalta pillantásával a kis nőt, ki nem sokat törődött öfenséggel, s szemtelenül felkacagott. Bordenave végre rábírta a herceget, hogy kövesse. Muffat grófról már csorgott a verejték, s levette kalapját. Kivált a nehéz, fojtó, túlfűtött levegő bántotta, mely átható kulissza-szagot árasztott, s csak úgy bűzlött a gáztól, a díszletek csirizétől, a homályos zugok szennyétől, a kóristák gyanús alsóruháitól. A folyosón még fojtogatóbb volt a pára; itt meg a mosdóvíz savanyú szaga, szappanillat szűrődött az öltözőből, s egy-egy pillanatra összekeveredett az elhasznált levegő bűzével. A gróf mentében felütötte fejét, s egy pillantást vetett a szűk lépcsőjáratra; meghökkentette a hirtelen fényáradat, a forróság, mely tarkójára tűzött. Odafönt mosdótálak csörömpöltek, kacagás, kiabálás hangzott, egyre-másra ajtók csapódtak robajjal, s mindenféle asszonyi illatot, festék, pézsmaszagát hajtották, vad és fanyar hajszaggal elegyest. Muffat nem állt meg, szaporán szedte a lábát, csaknem menekült már, s még egyre borzongott a friss, forró benyomástól, melyet ez az ismeretlen világ keltett benne.

- Érdekes egy ilyen színház, mi? - jegyezte meg Chouard márki elragadtatással, mint aki otthon érzi magát.

Bordenave végre Nana öltözője előtt volt, a folyosó mélyén. Kopogtatás nélkül benyitott, aztán félre állt:

- Fenséged méltóztatnék belépni...

Meglepett női kiáltás hallatszott, s láthatták Nanát, övig meztelenül, amint a függöny mögé menekült, míg öltöztetőnője, ki éppen meg akarta törölni, ott állt, s még mindig a levegőben tartotta a törülközőt.

- Mégse járja, így ajtóstul berohanni! - kiáltotta Nana a függöny mögül. - Ne jöjjenek, hiszen láthatják, hogy nem jöhetnek most!

Bordenave-nak, úgy látszik, nem tetszett ez a menekülés.

- Csak maradjon, kedvesem - jegyezte meg -, nem tesz az semmit. Ófensége van itt. Ejnye, ne gyerekeskedjék már!

Nana még mindig reszketett, de már kacagni kezdett, s mivel nem akart kijönni, Bordenave atyáskodó zsörtölődéssel hozzátette:

- Istenkém, az urak jól tudják, milyen egy nő. Ne féljen, nem eszik meg.

- Ó, az nem biztos - jegyezte meg a herceg finoman.

Mindnyájan elnevelték magukat, túlságosan is, de hát udvarolni akartak. Nagyon jó, igazi párizsi mondás, amint Bordenave megjegyezte. Nana nem felelt már, csak a függöny mozgott; úgy látszik, mégis elszánta magát. Muffat gróf, akinek az arcába szökött a vér, most az öltözőt nézegette. Alacsony, négyszögű helyiség volt, s véges-végig világos, dohányszínű anyag borította. Egy függöny, ugyanolyan anyagból, hosszú rézrúdon lógott, a háttérben holmi szobácskát kerített el. Két széles ablak nyílt a színház udvarára, legfeljebb három méternyire egy penészes faltól, melyre az ablaküvegek sárga négyszögeket vetítettek az éjszaka sötétségében. A hatalmas állótükrrel szemben fehér márvány pipereasztal állt, s olajos, hajporos illatszeres üvegcsék meg kristálytégelyek heverték rajta szanaszét. A gróf az állótükrhöz közeledett, s észrevette, hogy nagyon vörös az arca, s verejték gyöngyözik homlokáról. Lesütötte szemét, aztán a pipereasztal elé állt, melyen a szappanos lével telt mosdótál, a szétszórt kis elefánt-csont eszközök, a nedves spongyák egy percre egészen lekötötték figyelmét. Most újból elfogta a kábulat, melyet Nanánál, az első látogatáskor, a Haussmann körúton érzett. Úgy rémlett, mintha süllyedne alatta az öltöző vastag szőnyege; a gázlángok, melyek a pipereasztalnál s az állótükörnél égtek, sisteregve lobogtak halántéka körül. Attól félt, hogy elalél ebben az asszonyi illatban, melyet újból megtalált, forrón, tízszeresen, az alacsony mennyezet alatt, s leült a párnás pamlag szélére, a két ablak között. De mindjárt felállott, visszatért a pipereasztalhoz, tétova szemei nem néztek már sehová, s egy csokor tubarózsára gondolt, mely egyszer a szobájában hervadt, s majdnem megölte az illatával. Ha a tubarózsa fonnyad, emberi szaga van.

- Siess már! - súgta Bordenave s a függöny mögé dugta a fejét.

Ezalatt a herceg nyájasan hallgatta Chouard márkit, ki a pipereasztalról elvette a nyúllábat, s megmagyarázta, hogy kenik fel vele a sűrű fehér festéket. Egy sarokban a tiszta, szűzies arcú Satin az urakat vizsgálgatta, míg madame Jules, az öltöztetőnő, Venus trikóját és tunikáját készítette elő. Madame Jules-nek nem lehetett megállapítani a korát; arca pergamenszerű volt, a vénlányok merev, változatlan vonásaival, kiket senki se látott fiatalnak. Az öltözők izzó levegőjében fonnyadt el, Párizs leghíresebb combjai és keblei közt. Örökös kopott fekete ruhát viselt, s nőietlen, lapos mellére, a szív helyén, egész gombostűerdő volt tűzve.

- Bocsánat, uraim - szólt Nana a függönyt félre húzva -, de meg voltam lepve...

Mindnyájan megfordultak. Nana egyáltalán nem takarta el magát, csak kis perkál mellénykáját gombolta be, mely félig elfödte mellét. Mikor az urak megszalasztották, még alig volt kész a vetkőzéssel, nagy sebbel-lobbal dobta le magáról halaskofa jelmezét. Hátul, a bugyogója alól még kilátszott ingének egy csücske. Csupasz karjaival, meztelen vállaival, előre meredő mellbimbójával úgy állt ott előttük telt, szőke szépségének imádásra méltó ifjúságában, s fél kézzel még mindig a függönyt szorongatta, mintegy óvatosságból, hogy a legelső rebbenésre ismét elrántsa.

- Igen, nagyon meg voltam lepve, sohasem mernék így... - dadogta Nana, a szégyenkezőt adva, rózsás pírral a nyakán s zavart mosollyal ajkán.

- Ugyan menjen már, hiszen látja, hogy szépnek találják! - kiáltott Bordenave.

Nana még eljátszotta a szűzies nő habozását, megrezzent, mintha csiklandoznák, s egyre ismételte:

- Fenséged nagyon megtisztel engem... Bocsásson meg, fenséged, hogy így fogadom...

- Ugyan, hiszen én alkalmatlankodtam - szólt a herceg -, de hát nem állhattam ellent a vágnak, hogy gratuláljak önnek...

Erre Nana, úgy, ahogy volt, bugyogóban, nyugodtan a pipereasztalhoz ment a férfiak közt, kik utat nyitottak előtte. Erős csípőjén csak úgy feszült a bugyogó, keble előre szegeződött. Még egyszer finom mosollyal üdvözölte az urakat. Aztán úgy tett, mint aki hirtelen megismeri Muffat grófot, s barátságosan nyújtotta felé a kezét. Aztán megpirongatta, amiért nem jött el hozzá vacsorára. Öfensége nagy kegyesen tréfálózott Muffat-val, aki csak dadogott; egész testét megremegettette, hogy ezt a parányi, még szagos víztől nedves kacsót egy pillanatig égő kezében tartotta. A gróf nagyon jól ebédelt a hercegnél, ki nagy evő volt, s szerette az italt. Sőt kissé pityókásak is voltak mind a ketten, de azért megállták a sarat. Muffat, hogy zavarát palástolja, a melegeiről dadogott.

- Istenem, milyen meleg van itten! - jegyezte meg. - Hogy élhet, madame, ilyen fullasztó hőségben?

Ezzel megindult a társalgás, midőn egyszerre zajos hangok hallatszottak az öltöző ajtaja felől. Bordenave eltolta a fedelet a rácsos látókáról s kinézett. Fontan volt Prullière-rel s Bosckal; hónuk alatt üvegek, kezükben egy csomó pohár. Fontan kopogtatott s kiabált, hogy a nevenapja van, s pezsgőt fizet. Nana kérdően pillantott a hercegre. Mért ne? Öfensége a világért sem zavar senkit, ő nagyon örül neki. De Fontan meg se várta az engedelmet, belépett és selypítve ismételte:

- Én nem fajankónak lenni, én fizetni pezsgőt...

Hirtelen meglátta a herceget, akinek ittlétéről nem tudott. Egyszerre megállt, bohókásan ünnepélyes arcot vágott, s így szólt:

- Dagobert király van a folyosón s szeretne koccintani fenségeddel!

Mivel a herceg elmosolyodott, a többiek bájosnak találták az élcet. De az öltöző nagyon szűk volt ennyi embernek, össze kellett húzódnuk, Satin és madame Jules hátul, a függöny mellett, a férfiak a félig meztelen Nana körül szorongtak. A három színészen még a második felvonásbeli jelmez volt. Prullière letette svájci tengernagyi kalapját, melynek roppant tolla nem fért volna el az alacsony mennyezet alatt, Bosc pedig bíbor köntösében, bádog koronájával, mindenáron legénykedni próbált, s úgy üdvözölte a herceget, mint valami uralkodó, ki egy hatalmas szomszéd fiát fogadja. Töltöttek, koccintottak.

- Éljen őfensége! - kiáltotta Bosc királyi méltósággal.

- Éljen a hadsereg! - tette hozzá Prullière.

- Éljen Venus! - kiáltott Fontan.

A herceg nyájasan emelgette poharát. Várt, háromszor köszöntött s mormolta: - Madame... tengernagy úr... sire...

Aztán egy hajtásra kiitta a pezsgőt. Muffat gróf és Chouard márki szintén. Most már nem tréfáltak, most az udvarnál voltak. Ez a színpadi világ a valódi világot mímelte most, komoly bohózkodással, a gáz forró párájában. Nana egészen elfeledte, hogy bugyogóban van, hogy kilátszik az inge csücske, s a nagyvilági dámát adta, Venus királynőt, ki megnyitja termeit az ország előkelőségeinek. Beszéd közben egyre-másra dobálózott az „ő királyi fenségével”, roppant komolyan bókolt, s úgy bánt ezzel a maskarás Bosckal meg Prullière-rel, mint valami uralkodóval meg a miniszterével. És senki se mosolygott a furcsa vegyületen, ezen az igazi hercegen, egy trón örökösén, ki egy komédiás pezsgőjét issza, s nagyon jól érzi magát az isteni farsangon, a királyság álarcos multságán, öltöztetőnők, leányzók, deszkakoptatók és nőcsiszárok tarkabarka népségében. Bordenave csak úgy hízott e jelenet láttán, s azon tűnődött, hogy micsoda bevétele volna, ha őfensége is megjelennék a *Szőke Venus* második felvonásában.

- Mit szólnának hozzá - kiáltott egész otthonosan -, ha lehívatnánk az én kis nőimet?

Nana ellenkezett. De azért maga is dévajkodni kezdett. Fontan egészen magához bűvölte groteszk maszkiájával. Lépten-nyomon hozzá dörgölődött, szerelmesen pislogott rá, mint valami terhes némbér, kinek tisztátalan gerjedelmei vannak, s egyszerre tegezni kezdte.

- Na tölts hát, te oktondi.

Fontan ismét megtöltötte a poharakat és ittak. Megint az előbbi felköszöntők járták.

- Éljen őfensége!

- Éljen a hadsereg!

- Éljen Venus!

De Nana most csendet parancsolt. Magasra tartotta poharát s felkiáltott:

- Nem, nem, Fontan éljen!... Az ő neve napja van ma! Éljen Fontan! Éljen Fontan!

Erre harmadszor is koccintottak, s éltették Fontant. A herceg észrevette, hogy a fiatal nő majd felfalja szemével a komikust, s most ráemelte poharát.

- Fontan úr - szólt finom udvariassággal -, a sikerére ürítem poharamat!

A fenség szalonkabátja már a pipereasztal márványát söpörte Nana mögött. Olyan volt ez az öltöző, mint valami mély alkóv, szűk fürdőszoba, a mosdó és szivacsok párájával, a pipere-szerek átható szagával, melybe egy kis savanykás kábító pezsgőillat is vegyült. A hercegnek s Muffat-nak, kik közrefogták Nanát, egyre-másra föl kellett emelniük kezüket, nehogy csipőjét vagy keblét súrolják a legkisebb mozdulatra. Madame Jules egy csöpp verejtek nélkül, érzéketlen ábrázattal várt, a romlott Satin meg álmélkodva nézte, mint töri magát a herceg meg ez a két frakkos úr a maskarás komédiások társaságában egy meztelen nő után, s elgondolta magában, hogy ezek az előkelő emberek is megérik a pénzüket.

De most a folyosón hirtelen megszólalt Barillot apó csengője. Amint az öltöző ajtajában megjelent, majd leesett az álla, hogy a három színész még mindig a második felvonásbeli jelmezében van.

- Ó, uraim, uraim - dadogta -, siessenek... Már a közönség társalgójában is csengettek!

- Bah! - szólt Bordenave nyugodtan. - A közönség várhat.

Újra ittak egymás egészségére, de aztán, hogy az üvegek kiürültek, a színészek öltözni mentek. Bosc letépte szakállát, mert csupa pezsgő lett az ivástól, s a tisztos szakáll alól most egyszerre előtűnt a részeges ember, a borra kapott vén színész barázdás, szederjes ábrázata.

Odabent még hallották, amint a lépcső alján, a hercegről beszélve, borízú hangon így szólt Fontanhoz:

- Ugye, kivágtam a rezet? Elállott ám szeme-szája!

Nana öltözőjében csak hárman maradtak, őfensége, a gróf és a márki. Bordenave Barillot-val ment el, s meghagyta neki, hogy ne adjon addig jelt, míg madame-ot nem értesítette.

- Uraim, ugye megbocsátanak - szólt Nana s különös gonddal kezdte kendőzni karját és arcát a harmadik felvonás meztelen jeleneteire.

A herceg most leült a pamlagra Chouard márkival. Csak Muffat gróf maradt állva. A két pohár pezsgő még részegebbé tette ebben a fullasztó hőségben. Mivel Satin látta, hogy az urak nem tángítanak barátnőjétől, illőnek találta, hogy a függöny mögé tűnjék. Ott várt egy ládán ülve, s ette a méreg, hogy hasztalan pocsékolja az időt, miközben madame Jules nyugodtan, szótlánul jött-ment, mint aki se hall, se lát.

- Csodálatosan énekelte a rondóját - jegyezte meg a herceg.

Ezzel újra megkezdődött a társalgás, de csak rövid szavakban, s nagyokat hallgattak közben. Nana elvétve válaszolhatott. Kezével cold-creamet kent arcára, karjaira, aztán fehér festéket dörzsölt rá a törülköző csücskével. Egy pillanatra elfordult a tükörtől, futó mosollyal a hercegre kacintott anélkül, hogy a fehér festéket letette volna.

- Őfensége elkényeztet - mormolta.

Ügyes-bajos pepecselés volt ez, Chouard márki titkos gyönyörűséggel szemlélte, s most már ő szólalt meg:

- A zenekar nem kísérhetné halkabban? Egészen elvész benne a hangja, s ez nagy hiba.

Nana most nem fordult meg. Fogta a nyűllábat, könnyedén, gondosan végighúzta arcán, s közben annyira előre hajolt a pipereasztalon, hogy bugyogója fehér gömbölyűsége megfeszült és kidomborodott. Még mindig kilátszott ingének csücske. S hogy lássa az aggastyán, mennyire felfogja a bókját, izgett-mozgott, s egyre csípőjét riszálta.

Hallgattak egy darabig. Madame Jules szakadást vett észre a bugyogó jobb szárán. Kihúzott egy gombostűt a melléről, egy percre letérdelt, s a Nana combja körül bíbelődött, míg a fiatal nő, mintha madame Jules ott se volna, rizsport hintett magára, de óvatosan kikerülte arcsonjtját. Mikor a herceg megjegyezte, hogy ha elmenne Londonba énekelni, egész Anglia lába elé borulna, kedvesen elmosolyodott, és megfordult egy pillanatra; bal arca egészen fehér volt, s valóságos púderfelhőben úszott. Aztán hirtelen elkomolyodott; most a pirosító következett. Újból tégelybe mártotta ujját, a tükörhöz hajolt, szemei alá biggyesztette a pirosítót, s finoman szétörzsölte halántékáig. Az urak tisztelettel hallgattak.

Muffat gróf még egy kukkot se szólt, önkéntelenül ifjúságára gondolt. Gyerekkora örömtelen volt és hideg. Később, mikor tizenhat esztendőssé lett, esetenként, ha az anyját megcsókolta, ennek a csóknak fagyát érezte ajkán, míg el nem aludt. Egyszer, midőn egy félig nyitott ajtó előtt elment, egy mosakodó szolgát pillantott meg. Serdülő korától egészen házasságáig ez az egyetlen emlék zavarta meg lelkét. Majd roppant szigorú erkölcsű házastársat talált a feleségében, s magát is bizonyos ájtatos idegenkedés fogta el. Így nőtt fel, így öregedett, szigorú

vallásos gyakorlatok súlya alatt, tilalmak és parancsok szabták meg egész életét, s nem ismerte a testet. S most egyszerre csak idecsöppen egy színésznő öltözőjébe, egy csupasz lány elé. Ő, aki sohasem látta még, hogyan veszi fel Muffat grófné a harisnyakötőjét, most itt, a tégelek és mosdótálak összevisszaságában, ebben az annyira erős és mégis olyan édes illatban végignézi egy nő öltözködésének minden csínját-bínját! Egész valója fellázadt, s rémülten érezte, hogy Nana egy idő óta lassanként hatalmába ejtette. Eszébe jutottak jámbor olvasmányai, a sátán rontásai, melyek gyermekkorát ringatták. Hitt az ördögben. Valami homályos érzet támadt benne, hogy Nana az ördög, kacagásával, büntől duzzadó keblével, farával. De feltette magában, hogy erős lesz. Majd tudja ő, hogyan meneküljön a csábítástól.

- Szóval rendben van - szólt a herceg, ki nagyon kényelmesen ült a pamlagon. - Jövőre eljön Londonba, s úgy fogadjuk majd, hogy felé se néz többet Franciaországnak... Lássá, kedves grófom, önök nem sokat törődnek csinos nőkkel. Hát el is vesszük őket maguktól egytől egyig.

- No, az ugyan nem nagyon bánthaná - mormogta kajánul Chouard márki, aki már bizalmaskodni kezdett. - A gróf maga a megtestesült erény.

Mikor Nana hallotta, hogy a gróf erényéről beszélnek, olyan furcsán nézett rá, hogy Muffat nagyon méregbe jött. De aztán meglepte ez a felindulás, s haragudott érte magára. Miért szégyellné ez előtt a leány előtt, hogy erényes? Szerette volna jól elverni. Nana most ecsetet vett elő, s véletlenül kiejtette a kezéből. Lehajolt, hogy felvegye, s gyorsan lehajolt a gróf is. Érezték egymás lehetőségét, s Venus kibontott haja Muffat kezére omolt. Lelkifurdalással vegyes gyönyör volt ez, egyike a katolikus ember gyönyöreinek, melyeket a pokoltól való félelem ösztökél a bűnben.

Ebben a pillanatban Barillot apó hangja hallatszott az ajtó mögül.

- Madame, megadhatom a jelt? A közönség már türelmetlen.

- Mindjárt - válaszolt Nana nyugodtan.

Azzal a fekete festékes tégelybe mártotta az ecsetet, egészen a tükörhöz hajolva, bal szemét behunyva, s finoman végighúzta a pilláin. Muffat elnézte, amint mögötte állt. Látta a tükörben, gömbölyű válláival, rózsás árnyékkal itatott keblével. Hasztalan erőlködött, nem bírt elfordulni ettől a gödröcskékkal telt s mintegy sóvárgástól elalélt arctól, melyet olyan kihívóvá tett az a behunyt szem. Mikor Nana behunyta jobb szemét, s végighúzott az ecsettel, Muffat érezte, hogy hatalmában van már.

- Madame - hangzott most újra az ügyelő lelkendező kiáltása -, már a lábukkal dobognak, a végén még összetörik a padokat... Adhatom már a jelt?

- Eh, mit bánom én! - szólt Nana türelmetlenül. - Adjon csak jelt, nem törődöm vele!... Ha nem vagyok kész, hát úgyis várniuk kell.

Elcsendesült, aztán az urak felé fordult, s mosolyogva hozzátette:

- Az már igaz, hogy az ember egy percre se beszélgethet nyugodtan.

Most már készen volt arcával, karjaival. Még csak két széles kárminvonást húzott az ujjával az ajkaira. Muffat gróf egyre zavartabb lett, elkábította a sok feslett púder meg festék, s buja sóvárgás szállta meg ezért a festett ifjúságért, ezért a túlságosan piros szájáért a roppant fehér arcon, ezért a megnőtt, fekete karikás s mintegy szerelemtől emésztődő tüzes szempárért. Nana egy percre a függöny mögé ment, ledobta a bugyogóját, s Venus trikójába bújt. Aztán megint visszajött, nyugodt szemérmertlenséggel kigombolta kis perkál pruszlikját, s karjait odatartotta madame Jules-nek, ki ráadta a kurta ujjú tunikát.

- Gyorsan, mert a közönség már békétlenkedik - mormogta Nana.

A herceg mint szakértő, félig behunyt szemmel figyelte keble duzzadó vonalait; Chouard márki önkéntelenül biccenten fejével. Muffat a szőnyegre nézett, hogy ne lásson többet. Különben Venus készen volt, s csupán ez a fátyolszövet tartotta vállát. Madame Jules, a kis fából faragott vénség, kifejezéstelen, higgadt, világos szemmel forgolódott körülötte, sebtiben gombostűket húzogató keble lefogyhatatlan tűpárnájából, feltűzte Venus tunikáját, s olyan könnyel babrált mind e duzzadt csupaszságon, mintha nem is emlékeznék már asszonyi mivoltára.

- Így la! - szólt a fiatal nő, amint még egy utolsó pillantást vetett a tükörbe.

Bordenave visszajött s nyugtalanul közölte, hogy a harmadik felvonás már megkezdődött.

- Na, megyek már - válaszolt Nana. - Micsoda lármát csapnak! Pedig máskor mindig én várok a többire.

Az urak kimentek az öltözőből. De nem búcsúztak el, mert a hercegnek az volt a kívánsága, hogy a színpalak mögött nézi végig a harmadik felvonást. Nana egyedül maradt, s csodálkozva nézett szét.

- Hát az a lány hová lett? - kérdezte.

Satint kereste.

Mikor megtalálta a függöny mögött, hol még mindig a lánján üldögélve várakozott, Satin nyugodtan felelt:

- Nem akartalak zavarni, amíg nálad voltak az urak.

Aztán hozzátette, hogy most már megy dolgára. De Nana nem engedte. Még csak az kellene! Mikor Bordenave beleegyezett, hogy szerződte! Előadás után nyélbeüthetik a dolgot. Satin habozott. Nem való ő ebbe a kitanult világba. De azért ott maradt.

Amint a herceg lement a kis falépcsőn, különös zaj, elfojtott káromkodás, lábdobogás, dulakodás hallatszott a színpad túlsó feléről. Cifra dolog esett ott, s egészen megrémítette a végszavukra váró színészeket. Mignon pár perc óta újból megkezdte a tréfálkozást, s elárasztotta Faucheryt kedveskedéseivel. Különös mókát eszelt ki: egyre-másra az orrát fricskázta, hogy - amint mondta - elkeresse róla a legyeket. Persze ez a játék nagyon mulattatta a színészeket. De Mignonnak fejébe szállt a siker, egyszerre csak nekivadult, s pofon teremtette az újságírókat, igazán, csattanósan. Mignon most az egyszer elvetette a sulykot, s Fauchery, ennyi nép előtt, mégsem üthetett el mosollyal egy ilyen pofont. A két férfi abbahagyta a komédiázást, s elfakult, gyűlölettől reszkető arccal egymás torkának esett. Ott hemperegtek a földön, egy világító állvány mögött, s kurafinak titulálták egymást.

- Bordenave úr, Bordenave úr! - kiabálta rémülten a rendező, s az igazgatóhoz szaladt.

Bordenave bocsánatot kért a hercegtől, s a rendező után ment. Amint meglátta a földön Faucheryt és Mignont, bosszús mozdulatot tett. No, ezek is jól kiválasztották az időt, mikor a herceg ott áll a túlsó oldalon, s az egész közönség meghallhatja! S hogy teljes legyen a mérge, lélekszakadva odaszaladt Rose Mignon, éppen abban a pillanatban, mikor színpadra kellett volna lépnie. Vulcanus már kimondta a végszót. De Rose nem moccant, megdőbbenve állt ott, amint észrevette, hogy férje és kedvese megtépázott hajjal, poros szalonkabátban hemperegnek lábainál, s rúgkapálva fojtogatják egymást. A két férfi elfogta előle az utat; egy díszletező még idejében megkapta Fauchery kalapját, mikor az ördögadta kalap a küzdelem hevében már-már a színpadra gördült. Vulcanus ezalatt ötleteket rögtönzött a közönség szórakoztatására, s újból elmondta a végszót. Rose még mindig mozdulatlanul állt, s a két férfit nézte.

- Ne bámulj már! - lihegte dühösen a fülébe Bordenave. - Eredj már, eredj már!... Mit ártod bele magad! Elmulasztod a belépődöt!

Azzal előretuszkolta a színésznőt. Rose átlépett a férfiak testén, s már ott volt a színpadon, a lámpasor ragyogásában, a közönség előtt. Nem értette, mért hemperegnek a földön, s mért verekszenek. Még zúgott a feje, minden ízében reszketett, amint a szerelmes Diana édes mosolyával a lámpák elé ment, s olyan behízelt hangon kezdett a belépőjébe, hogy a közönség zajosan megtapsolta. A díszlet mögül pedig egyre hallotta, hogyan püföli a két férfi egymást. Már egészen a színpad falánál hemperegtek, s rugdosták a díszleteket, de a zene szerencsére túlharsogta a patália zaját.

- Az irgalmát! - kiáltotta Bordenave kétségbeesve, mikor végre szétválaszthatta őket. - Hát nem verekedhetnek maguk otthon? Hiszen jól tudják, hogy nem szeretem az ilyesmit... Mignon, te légy szíves és maradj a jobb oldalon. Magát pedig, Fauchery, menten kidobom a színházból, ha egy tapodtat mozdul a bal oldalról... Értették, mi? Egyik jobbra, másik balra, különben megtiltom Rose-nak, hogy máskor idehozza magukat!

Mikor Bordenave visszament a herceghez, ez megkérdezte, mi történt.

- Ó, semmi - mormogta nyugodt ábrázattal.

Nana ott várt prémes bundájában a jelenetére, s az urakkal beszélgetett. Muffat gróf pár lépést tett előre, hogy a színpadra pillanthasson, két kulissza között. A rendező intett, hogy csendesebben járjon. Fönt, a zsinórpadról fülledt némaság. A vakító sugárnyalábbal megvilágított színpad falak mögött, itt-ott egy-egy ember halkán beszélve ácsorgott, lábujjhegyen járt-kelt. A fővilágosító a helyén állt, a csapok furfangos szerkezeténél; egy tűzoltó egy világító állványhoz támaszkodott, s előredugta fejét, hogy a színpadra láthasson. Fönn, a magasban, egy kis padon, a kurtinahúzó vigyázott egykedvű ábrázattal; nem érdekelte a darab, s folyvást a csengettyű szavát leste, hogy mikor húzhatja meg a kötelet. S ebben a fülledt levegőben, a lábdobogás, suttogás közepette, különösen, tompán s meglepően hamisan hallatszott a színpadon játszó színészek hangja. Távolabb, a zenekar hangzavarán túl, a közönség lélegzete nőtt és apadt, mint valami roppant lehelet, s olykor-olykor zsibongás, nevetés, tapsvihar tört ki. Még hallgatásában is érezni lehetett a közönséget, anélkül hogy látta volna az ember.

- Ejnye, itt nyitva van valami - szólt Nana hirtelen, s jobban összehúzta bundáját. - Nézze már meg, Barillot. Fogadok, hogy kinyitottak egy ablakot... Hiszen itt meggebedhet az ember!

Barillot váltig erősködött, hogy ő minden ajtót, ablakot bezárt. Az meglehet, hogy itt-ott betört az ablaküveg. A színészek mindig léghuzatról panaszkodtak. A gáz fojtó melegében hébe-hóba fagyos áram csapott át, kész tüdőgyulladás ez, mint Fontan mondotta.

- Szeretném, ha egyszer maga állna itt kivágott ruhában - folytatta Nana bosszúsan.

- Csitt! - mormogta Bordenave.

Rose ezalatt a színen olyan finoman adta elő belépője egyik részét, hogy a zene hatalmas éljenzésbe veszett. Nana elhallgatott, arca elkomolyodott. Közben a gróf két kulissza közé merészkedett, de Barillot megállította s figyelmeztette rá, hogy ott nyílás van. Fonákjáról, rézsútosan látta a díszletet, a régi színlapok sűrű rétegével megrögzített kulisszák visszáját, aztán egy darab színpadot, az ezüstabnyába vájt Etna-barlangot s benne hátul Vulcanus kovácsműhelyét. A lebecsátott lámpaállványok lángra gyújtották a széles ecsetvonással elnagyolt díszletet. A világító állványok kék és piros buráinak előre kiszámított ellentéte olyan volt, mintha parázs izzana, míg a földön, a háttérben, a gázlámpák sora fekete sziklákat világított meg. S itten, egy enyhén domború játékdíszleten, e tenger fény szem közepette, melyek valami népi népi lámpionjaihoz hasonlítottak, az öreg Drouard-né üldögélt Juno jelmezében elvakult szemmel, álmosan, s jelenetére várt.

Egyszerre mozgolódás támadt. Simonne éppen Clarisse egy történetét hallgatta, s most önfeledten megszólalt:

- Ni, Triconné!

Csakugyan Triconné volt, a huncutkáival, a lecsúszott grófnő begyeskedésével, ki folyton az ügyvédek nyakán lóg. Mikor megpillantotta Nanát, egyenesen hozzá ment.

- Nem - mondta az rövid szóváltás után. - Most nem.

Az öreg hölgy komoly maradt. Prullière éppen arra ment, s kezet fogott vele. Két kis kórista-nő roppant meghatódva bámult rá. Triconné szemlátomást habozott egy percre. Aztán magához intette Simonne-t. S a rövid szóváltás újból megkezdődött.

- Igen - szólt végre Simonne. - Félóra múlva.

De mikor az öltözőjébe indult, Bronné, ki már megint levelekkel járt-kelt, neki is átadott egyet. Bordenave dühös volt, s elfojtott hangon leckéztette a portásnét, amiért beeresztette Triconné. Ezt a nőt, és éppen ma este! Nagyon felháborodott a herceg miatt. Bronné, aki már harminc éve szolgált a színháznál, csípősen válaszolt. Hát mit tudja ő! Triconné valamennyi nővel trafikál itten; az igazgató úr már hússzor is találkozott vele itt, s egy árva szót se szólt. S miközben Bordenave vastag szitkokat dünnyögött, Triconné nyugodtan, merően fürkészte a herceget, mint afféle nő, aki egy szempillantásra tudja, kivel van dolga. Hirtelen mosoly derítette fel sárga ábrázatát. Aztán lassú léptekkel elment; a kis nők roppant tisztelettel bámultak utána.

- Mindjárt, ugyebár? - szólt Simonne-hoz, visszafordulva.

Simonne nagyon bosszúsnak látszott. A levelet egy fiatalember írta, kinek elígérkezett estére. Egy cédulát adott Bronnénak; ez állt rajta ákombákom írással: „Kedvesem, ma este lehetetlen, el vagyok foglaltva.” De még mindig nyugtalankodott; hátha még most se megy el ez a fiatalember. Mivel nem szerepelt a harmadik felvonásban, tüstént távozni akart. Megkérte Clarisse-t, hogy nézne szét, hiszen csak a felvonás vége felé szerepel. Clarisse lement, Simonne azalatt felnézett egy percre az öltözőbe, mely kettőjüké volt.

Lent, Bronné söntésében egy kórista iddogált egymagában; Plutót játszott, s bő, aranycsíkos, vörös jelmez volt rajta. Nagyon jól mehetett a portásné kis üzlete, mert a pincelyuk, a lépcső alatt, egészen nedves volt a poharak állandó öblögetésétől. Clarisse felhúzta Irisz-tunikáját, mely a piszkos lépcsőfokokat söpörte. Aztán óvatosan megállt, s csak fejét nyújtotta előre a lépcsőkanyarultnál, hogy a portásfülkébe pillantson. Bizony, jó szimatja volt. Hát nem ott kuksolt még mindig ez a hülye la Faloise, ugyanazon a széken, az asztal és kályha közt! Simonne előtt úgy tett, mintha elhordaná magát, de aztán mégiscsak visszajött. A portásfülke persze még mindig tömve volt kesztyűs, választékosan öltözött, kezes, türelmes férfiakkal. Valamennyien vártak, s komolyan néztek egymásra. Az asztalon már csak szennyes tányérok heverték, mivel Bronné az imént osztotta szét az utolsó csokrokat. Csak egy elejtett rózsa hervadt a fekete macska mellett, mely összegombolyodva feküdt a földön, míg a macskakölykök örült szaladgálást vittek végbe, s vadul nyargalásztak az urak lábai közt. Clarisse-nak egy percre kedve lett volna, hogy kitegye la Faloise szűrét. Ez a hülye nem szereti az állatok, ez már igazán rávall; behúzta a könyökét, hogy a macskához ne érjen valahogy.

- Vigyázz, megharap! - szólt Plutó, a nagy tréfacsináló, amint indult vissza, s keze fonákjával a száját törölgette.

Clarisse meggondolta a dolgot, s nem csapott patáliát la Faloise-zal. Láta, amint Bronné átadta a levelet Simonne fiatalemberének. Ez kiment az előcsarnokba, s elolvasta a gázvilágnál. „Kedvesem, ma este lehetetlen, el vagyok foglaltva.” Úgy látszik, megszokta már ezt a mondatot, mert szép csöndben eltávozott. Ez legalább tudja, mi illik! Ez nem olyan, mint a többi, kik csak azért is ott lebzselnek Bronné vásott szalmaszékein, ebben a bűdös üveges

kalitkában, hol majd megfő az ember. Clarisse megundorodva ment vissza, fűrgén feltopogott az öltözőbe, a harmadik emeletre, hogy Simonne-nak beszámoljon.

A herceg félrehúzódott a színpadon, s Nanával beszélgetett. Nem moccant mellőle, s majd elnyelte félig behunyt szemeivel. Nana rá se nézett, s csak fejével bólintotta mosolyogva, hogy: igen. Muffat gróf nem bírta tovább, egész valója hajtotta, ösztökelte. Hirtelen otthagya Bordenave-ot, ki a csörlők és tárcsádobok fortélyairól magyarázatot adott neki, s hozzájuk ment, hogy megzavarja a beszélgetést. Nana felnézett s úgy mosolygott rá, ahogy őfenségére mosolygott. Közben egyre fülelt, hogy mikor következik.

- Azt hiszem, a harmadik felvonás a legrövidebb - szólt a herceg, kit bántott a gróf jelenléte.

Nana nem válaszolt, mintha kicserélték volna; most csak a dolgával törődött. Gyors mozdulattal lerázta válláról a bundát, melyet a mögötte álló madame Jules felfogott. Két kezével még végigsimított fején, mintha meg akarná zabolázni makrancos haját, s aztán meztelenül a színpadra lépett.

- Csitt, csitt! - suttogetta Bordenave.

A gróf és herceg elálmélkodtak. A nagy csendben mélységes sóhaj tört fel, a tömeg távoli moraja. Minden áldott este ugyanaz az ámulat fogadta Venust, mikor isteni meztelenségében belépett. Muffat látni akart, s egy nyílásra tapasztotta szemét. A rivalda vakító ívén túl szinte sötét volt a terem, mintha rőt füst árasztaná el, s a színtelen háttérből, melyben ködösen, fakón sorakoztak az arcok, hófehéren vált ki Nana alakja, egészen megnőtt, s a mennyezettől le a földszintig eltakarta a páholyokat. A gróf hátulról látta a testét, feszülő derekát, kitért karjait, míg a földön, lábaival egyvonásban a sűrű feje, egy tisztos, öreg, szegényes fő bukkant elő, s olyan volt, mintha levágták volna. S ahogy Nana belépő áriáját énekelte, hébe-hóba úgy tetszett, mintha hullámok patakanának nyakáról, végiggyűrűznének termetén, s szétomlanának tunikája uszályán. Midőn az utolsó hang is elcsendült a tetszés zúgó viharában, a libegő fátyolszövetben, mélyen meghajolt, s fürtjei derekát verdesték. Muffat csak nézte, nézte a nyíláson át, amint meghajolva, kidomborodó csípőjével feléje hátrált. Egyszerre sápadtan kiegyenesedett. A jelenet eltűnt, csak a díszlet fonákját látta már, a tarkabarkán felragasztott régi színlapok összevisszaságát. A játékdíszleten a gázlámpák sorai közt az egész Olümposz Drouard-né köré telepedett, ki javában szunyókált. A felvonás végére vártak. Bosc és Fontan, állukat térdükre támasztva, a földön ültek, Prullière nyújtózott, ásított, mielőtt a színpadra lépne; valamennyien bágyadtak voltak, s szemük kivörösödött az álmoságtól.

Fauchery, ki baloldalt kódorgott, mióta Bordenave a jobb oldalról kitiltotta, most a gróf nyakába akasztotta magát, hogy jobban felocsúdjék a történetek után. Ajánlkozott, hogy megmutatja neki az öltözőket. Muffat-nak már nem volt akarata s mindjobban ellágyult. Végül is követte az újságíró, előbb azonban Chouard márkít kutatta szemeivel, kinek nyoma veszett. Megkönnyebbülést és nyugtalanságot érzett egyszerre, amint otthagya a kulisszákat, honnét Nana énekét hallgatta.

Fauchery már előtte járt a lépcsőn, melyet félkörben farács zárt el az első és második emeleten. Olyan volt ez, akár valami rossz hírű ház lépcsője, minőt hivatalos útjain, mint a jótékonyági egyesület tagja, annyit látott már. Csupasz volt, omlatag és sárgára mázolt, fokai kopottak a sok taposástól, vasrácsát síkossá tette ezer meg ezer kéz. A fal tövében, minden lépcsőkanyarulatnál egy-egy alacsony ablak látszott, mint valami négyszögre vájt szelelőlyuk. A falba erősített lámpásokban gázlángok lobogtak, pörén megvilágították ezt a nyomorúságot s fülledt hőséget árasztottak, mely csak nőttön-nőtt, s megülte a szűk csigalépcsőt.

Mikor a gróf a lépcső aljához ért, újból meleg lehelet csapott tarkójára, asszonyi illat, mely a nagy fényben, hangáradatban az öltözőkből csapott ki. Most, amint fokról fokra hágott, a púder pézsmaillata, a kölnivizes ecet csípős szaga még jobban felhevítette, elkábította. Az

első emeleten két mély folyosó kígyózott hirtelen kanyarulattal; sárgára mázolt, otromba fehér számokkal jelölt ajtók sorakoztak végig, mint valami gyanús szállodában, s meglazult kőlapok dudorodtak az ócska épület süppedt padlójából. A gróf elszánta magát, bepillantott egy félig nyitott ajtón, s nagyon piszkos szobát vett észre. Valami külvárosi parókacsináló bódéjához hasonlított; két szék, egy tükör volt minden bútora, meg egy fiókos asztal, mely már megfeketült a szennyes fésűktől. Verejtékes, gőzölgő vállú kamasz váltott benne inget. Mellette egy hasonló szobában egy nő kesztyűt húzott, távozásra készen; haja fésületlen volt és csapzott, mintha az imént fürdött volna. De Fauchery már szólította a gróft. Muffat éppen a második emeletre ért, mikor dühös „A teremtésit!” hangzott a jobb oldali folyosóról. Mathilde, egy kis piszokfészek naiva eltörte a mosdótálját, s a szappanos lé egész a lépcsőig kifolyt. Egy öltöző ajtaja durván becsapódott. Két nő surrant át villámgyorsan, fűzőben, egy másik is megjelent, inge szélét a fogával tartva, de mindjárt elpárolgott. Kacagás hallatszott, majd veszekedés; valaki dalolni kezdett, de csakhamar abbahagyta az éneket. A folyosó mentén, a nyílásokon ki-kivillant egy-egy darab meztelenség, vakító bőr, fehérenmű halvány színe. Két hancúrozó leány az anyajegyét mutogatta egymásnak. Az egyik egészen fiatal, szinte gyermek, térdénél is feljebb húzta az alsósoknyáját, hogy megvarrja bugyogóját, míg az öltöztetőnők, mikor a két férfit meglátták, kissé behúzták a függőnyt, ahogy illik. Az előadás végi kipkedés-kapkodás volt ez, fehér, piros festékek lemosása, átöltözködés utcai ruhába, roppant rizsporfelhőben, miközben a szárnyas ajtókon át egyre vadabb illatok szűrődtek ki. A harmadik emeleten Muffat egészen átengedte magát a mómornak, mely levette lábáról. Itt volt a kóristanők öltözője; húsz nő egyrakáson, szétszórt szappanok, levendulavizes üvegek, mint valami város végi örömtanya közös termében. Amint tovább ment, zajos mosakodást hallott az egyik bezárt ajtó mellől, a mosdótál csak úgy visszhangzott bele. Már az utolsó emeletre indult, midőn nagyon furdalta oldalát a kíváncsiság, s még bepillantott egy nyitva hagyott látókán: a szoba üres volt, csak egy otffelejtett éjjeli fehérlett a gáz lobogó világánál, csomó szoknya közt, melyek szanaszét heverték a földön. Ez a szoba volt utolsó látománya. A negyedik emeleten már majdnem megfulladt. Minden illat, minden forróság itt rekedt meg; a sárga mennyezet olyan volt, mintha megpörkölték volna, egy lámpás csupa vörhenyes ködben égett. Megfogózott kissé a vaskorlátban, s melegen találta, szinte eleven forrósággal lüktetett kezében; aztán behunyta két szemét, s egyetlen lélegzetre magába szívta az egész asszonyi nemet, melyet még nem ismert, s mely most keresztül-kasul járta testét.

- Jöjjön már - kiáltott Fauchery, aki egy pillanattal azelőtt eltűnt. - Várnak önre.

Clarisse és Simonne öltözője volt itt a folyosó mélyén. Hosszúkás, rosszul épített padlásszoba, tompa szögletekkel falain ezer meg ezer repedés tátongott. A napfény fentről jött, két mély nyíláson át. De ebben a késő órában gázlángok világították az öltözőt; a falakat olcsó kárpit borította: zöld rácsozatot ábrázolt, melyen rózsaszínű virágok futottak fel. Két deszka állt egymás mellett, viaszosvászonnal bevonva, mely már egészen megfeketült a kiömlő víztől. Ez volt a pipereasztal. Alattuk ütött-kopott bádogkancsók, öblögető vízzel telt vedrek, sárga, öblös cserépkorsók heverték. Valóságos bazárkirakat volt ez; a sok használattól megrongált, bepiszkolt holmi, csorba mosdótálak, kitördelt fésűk, amit ez a két nemtörődöm, kutya-futtában együtt vetkőző, mosakodó nő szanaszét hagyott maga után a szobában, ahol csak éppen hogy megfordulnak, s meg se látják a nagy tisztátalanságot.

- Ugyan, jöjjön már! - ismételte Fauchery pajtáskodva, ahogy férfiak effajta leányszók közt beszélnek. - Clarisse akarja megcsókolni.

Muffat végre belépett. De majd leesett az álla, mikor ott látta Chouard márkit, a két mosdó-deszka közt, egy széken. A márki ide vonult félre. Elhúzta lábait, mert egy lyukas vederből fehéres tócsa folyt végig a földön. Látszott, hogy jól érzi magát, ismeri a dörgést, s felderül

ebben a gőzfürdőben, e békés női szemérmertlenség láttán, melyet olyan természetessé tett, s mintegy felszabadított a tisztátalan fészek.

- Mégy az öreggel? - kérdezte Simonne Clarisse-től suttogó hangon.

- Majd ha fagy! - válaszolt az hangosan.

Az öltöztetőnő, egy rút és nagyon bizalmaskodó fiatal leány, éppen Simonne-ra segítette köpenyét, s most majd meghalt nevéttében. Mind a hárman taszigálták egymást, súgdolóztak, mire még jobban megjött a kedvük.

- Rajta, Clarisse, csókold meg ezt az urat! - ismételte Fauchery. - Tudod, hogy majd felveti a pénz.

Azzal a grófhhoz fordult:

- Meglássá, milyen aranyos; meg fogja csókolni önt.

De Clarisse megutálta a férfiakat. Durván beszélt holmi disznókról, kik a portásnénál vára-koznak a nőkre. Különb is sietnie kellett, mert még elmulasztja az utolsó jelenetét. Mivel azonban Fauchery útját állta, két csókot cuppantott Muffat pofaszakállára s megjegyezte:

- Legyen nyugodt, nem a maga kedvéért teszem, hanem Fauchery miatt, hogy békét hagyjon.

Azzal elszaladt. A gróf rosszul érezte magát az apósa előtt. Egyszerre arcába szökött a vér. Nana öltözőjében, a függönyök, tükrök pompájában nem érezte azt a kesernyés izgalmat, mely ennek a két nőnek gyalázatosan rendetlen, szégyenletesen nyomorúságos fészkében elfogta. A márki már ment a siető Simonne után, s folyton fülébe suttogott, míg az csak fejét rázta. Fauchery nevetve követte őket. A gróf egyedül maradt az öltöztetőnővel, ki a mosdótálakat öblögette. Ő is eltávozott aztán, rogyókás lábbal ballagott le a lépcsőn, útjában megint feliasztott egy sereg alsószoknyás nőt, s ajtók csapódtak egyre-másra. De mind e szabadjára eresztett lányok forgatagában, véges-végig a négy emeleten, nem látott világosan semmit, csak egy macskát, egy nagy vörös macskát, mely ebben a pénzmaszagtól fertőzött kohóban lépcsőről lépcsőre loholt, s farkát feltartva, a korláthoz dörgölte hátát.

- Hajjaj! - hangzott egy rekedt női hang. - Már azt hittem, hogy egész este itt tartanak ezek az unalmas alakok, egyre-másra kitapsolják az embert!

A függöny az imént gördült le, vége volt az előadásnak. Valóságos nyargalás támadt most a lépcsőn, szűk falai kiabálástól visszhangzottak, mindenki az öltözők felé tolakodott, hogy mielőbb távozhassanak. Mikor Muffat leért a lépcsőn, megpillantotta Nanát s a herceget, kik lassan lépkedtek a folyosón. A fiatal nő megállt, aztán halkan, mosolyogva szólt:

- Rendben van, azonnal.

A herceg visszament a színpadra, hol Bordenave már várta. Mikor a gróf egyedül maradt Nanával, haragtól s vágytól ösztökélve utána rohant, s amint Nana az öltözőbe lépett, csattanósat cuppantott a tarkójára. A kis szőke fürtökre, melyek a vállára omlottak. Mintha azt a csókot adta volna vissza, melyet az imént odafent kapott. Nana felfortyant s már felemelte kezét. Mikor meglátta a grófot, elmosolyodott.

- Ó, hogy megijesztett! - jegyezte meg egyszerűen.

Mosolya imádásra méltó volt és zavart, alázatos, mintha már lemondott volna erről a csókról, s most boldog, hogy végre megkapta. De hát egyelőre nem teheti, sem este, sem holnap. Csak türelem. Sőt, ha tehetné, még akkor is megkínozná egy kicsit... Ezt mondta a pillantása. Végre megszólalt:

- Tudja, hogy birtokosnő vagyok... Bizony, egy falusi házat veszek Orléans mellett, hová ön is eljár egyszer-másszor. Mondta a kicsi, a kis Georges Hugon... Ugye ismeri?... Hát látogasson meg ott...

A gróf, ki egyszerre megrémült alamuszi erőszakosságától, s szégyellte tettét, szertartásosan köszönt Nanának, s megígérte, hogy élni fog a meghívásával. Aztán eltávozott, s úgy botorkált, mint aki álmában kódorog.

Ment a hercegehez. Amint elhaladt a társalgó előtt, Satin kiabálása ütötte meg fülét:

- Micsoda vén disznó! Na, eressen!

Chouard márki volt; most Satinnél keresett vigasztalást. Azonban Satin már jóllakott ezzel az egész finom népséggel. Nana bemutatta ugyan Bordenave-nak, de ő csak hallgatott, mint a sült hal, nehogy valami számárságot találjon mondani, s ez pokoli gyötrelem volt neki. Kárpótolni akarta magát, annyival inkább, mivel a kulisszák közt egyik régi szeretőjére bukkant, ki Plutót játszott, de voltaképpen pástétomsütő volt, s egyszer egy hétig traktálta szerelemmel meg pofonnal. Rá várt tehát, s nagyon felháborodott, hogy a márki úgy beszél vele, akárcsak valamelyik színházi nővel. A végén méltóságos arcot vágott s odavetette:

- Mindjárt jön a férjem, meglássa!

Közben a színészek felöltőben, fáradtan, egymás után távoztak. Férfiak, nők csoportonként mentek le a csigalépcsőn: behorpadt kalapok, elnyűtt kendők körvonalai látszottak a homályban, csupa rút, fakó színészarc, melyről az imént vált le a festék. A színpadon eloltották a világító állványokat és hidakat; a herceg éppen Bordenave egy adomáját hallgatta. Meg akarta várni Nanát. Mikor az végre megérkezett, a színpad már sötét volt; a napos tűzoltó körútját végezte, lámpással kezében. Bordenave, hogy a herceget megkímélje a nagy kerülőtől, a Panoramas átjárón át kinyitatta a folyosót, mely a portásfülkéből a színház előcsarnokába vezetett. A szűk átjáróban egymás hegyén-hátán menekültek a kis nők, s boldogak voltak, hogy megszabadulhatnak a férfaktól, akik az átjáróban váraoztak. Lökdösődtek, furakodtak, vissza-vissza pillantottak, és csak odakünn lélegeztek fel. Fontan, Bosc és Prullière lassan távoztak, s a pénzes pasasok savanyú arcán mulattak, kik hosszú léptekkel járnak-kelnek a Varietés árkádjai alatt, miközben a kis nők a körúton surrantak el szívük választottjával. Kivált Clarisse volt ravasz. Még most is tartott la Faloise-tól. Az csakugyan ott volt még a portásfülkében az urakkal, kik rendületlenül vártak Bronné szalmaszékein. Csak úgy nyújtogatták a nyakukat. Clarisse hirtelen elsurrant egy barátnője mögött. Az urak csak pislogtak; nagyon elhűltek a szűk lépcső alján kavargó szoknyák elviharzásán, s vigasztalanok voltak, hogy ennyi ideig váraoztak a nőkre, s a végén az orruk előtt oldanak kereket egytől egyig, anélkül hogy egyet is felismernének. A fekete macskakölykök a viaszosvásznon aludtak az anyjuk körül, mely boldogan terjesztette ki mancsait; a nagy vörös macska az asztal másik végén ült, s farkát kinyújtva, a menekülő nőket nézte sárga szemével.

- Öfensége méltóztatnék talán erre fáradni - szólt Bordenave a lépcső alján, s a folyosóra mutatott.

Még mindig ott lökdösődött néhány kóristanő. A herceg Nana után ment. Muffat és a márki mögöttük maradtak. Hosszú átjáró volt ez a színház s a szomszédos ház között, afféle fedett, szűk sikátor, melynek boltíves mennyezetén ablakok nyíltak. Sűrű cseppek szivárogtak a falakról. A kőkockákkal kirakott talajon tompán kongtak a léptek, mint valami föld alatti helyiségben. Rengeteg limlom hevert itt, akár valami padláson; egy gyalupad, melyen a portás a díszleteket javítgatta, s egy sereg fakorlát, melyeket este az ajtók elé raktak, hogy a közönség ne tolakodjék. Egy csurgó előtt tócsában fürödtek a kőkockák, mivel rosszul zárták el a csapot, s Nanának fel kellett húznia a szoknyáját. Az előcsarnokban elbúcsúztak. Mikor

Bordenave egyedül maradt, lekicsinylő filozófiával rándított egyet a vállán; ez volt minden véleménye a hercegről.

- Azért mégiscsak tökfilkó egy kicsit - mondta bővebb magyarázat nélkül Faucherynak, kit aztán Rose Mignon hazavitt a férjével, hogy otthon kibékítse őket.

Muffat egyedül maradt a gyalogjárón, őfensége nyugodtan kocsijába segítette Nanát. A márki Satin és kóristája mögött loholt, s csupa tűz volt; megelégedett azzal, hogy követheti ezt a két romlott alakot azzal a halvány reménnyel, hogy talán neki is jut valami. Muffat-nak lángolt a feje, s gyalog akart hazamenni. Belső harca teljesen véget ért. Új élet hullámai árasztották el negyven esztendejének gondolatvilágát s hitvallását. S ahogy végighaladt a körutakon, az utolsó kocsik robogásából Nana neve csendült ki részegítően, s vakító csupaszságok, Nana hajlékony karjai, hófehér vállai táncoltak előtte a gázlángok világában. Érezte, hogy ez a nő hatalmába kerítette, hogy mindent megtagadna, mindenét eladná, ha csak egy órára övé lehetne ezen az estén. Ifjúsága volt ez, mely végre felébredt benne, a serdülő kornak mohó szerelemvágya, s hirtelen megolvasztotta katolikus fagyosságát és érett férfiúi méltóságát.

Muffat gróf este érkezett feleségével és lányával Fondettes-be; Hugonné egyedül lakott itt fiával, Georges-zsal s meghívta őket egy hétre. A ház a tizenhetedik század vége felé épült, s dísztelenül állt egy roppant, négyszögű fallal kerített hely közepén. De a kert pompás árnyéket adott, s tágas medencék váltakoztak benne, melyekben forrásoktól táplált víz csobogott. A Párizsba vivő orléans-i országút mentén olyan volt ez, mint valami zöldellő lombözön, élőfákból kötött csokor, s felderítette a lapályos vidék egyhangúságát, melyen végtelenbe vesző szántóföldek terültek el.

Másnap tizenegy órakor, mikor a második csengőszóra mindenki megjelent az ebédnél, Hugonné jóságos anyai mosolyával két csókot cuppantott Sabine arcára, s így szólt:

- Tudod, így szokásom ez falun... Húsz évvel fiatalabbnak érzem magamat, hogy itt látlak... Jól aludtál régi szobádban?

Aztán meg se várta a feleletet, s Estelle-hez fordult:

- S ez a csöppség is jól aludt, mi?... Csókolj meg, gyermekem.

A tágas ebédlőben ebédeltek, melynek ablakai a parkra nyíltak. De csak az egyik sarkát foglalták el a nagy asztalnak, s jó szorosan ültek, hogy meghittebben csevegessenek.

Sabine nagyon jókedvű volt, s ifjúsága emlékeire gondolt, melyek sorra felrajzoltak képzeletében. Főlelevenedtek a Fondettes-ben töltött hónapok, a hosszú séták... Egy nyári estén belepottyant az egyik medencébe. Máskor meg régi lovagregényt talált egy szekrényen s gyönyörűséggel olvasgatta télen, a venyige lángja mellett. Georges hónapok óta nem találkozott a grófnéval, s nagyon furcsának találta, mintha kicserélték volna; viszont ez az égimeszelő Estelle még jelentéktelenebbnek, szótlanabbnak, félszegebbnek tűnt fel előtte.

Egyszerű híg tojást ettek meg kotlettet, s Hugonné, mint afféle buzgó háziasszony, váltig panaszkodott a mézárosokra, hogy sok borsot törnek az orra alá; Orléans-ban vásárol, és sohasem adnak kedvére való húst. De hát magukra vessenek a vendégek, ha rosszul esznek: nagyon későn jöttek, az évad végén.

- Bizony rosszul tették - mondta. - Már június óta várom önöket, s most szeptember közepén vagyunk... Nem, ez igazán nem szép.

Azzal egy mozdulattal a pázsit fákra mutatott, melyek már sárgulni kezdtek. Borús idő volt, kékes pára felhőzte a messzeséget s csupa béke, szelíd mélabú volt a tájék.

- Ah, tudják, vendégeket várok - folytatta Hugonné. - Így vígabban leszünk. Először is két fiatalembert, kiket Georges hívott meg: Fauchery és Daguenet urakat; ugye ismerik?... Aztán Vandeuvres urat, ki már öt éve ígérkezik. Ebben az évben talán csak rászánja magát.

- Na, ha csak Vandeuvres-ra számítanánk! - szólt a grófné mosolyogva. - Hiszen annyi dolga van.

- És Philippe? - kérdezte Muffat.

- Philippe szabadságot kért - válaszolt a koros hölgy -, de azt hiszem, hogy önök már rég nem lesznek Fondettes-ben, mire megérkezik.

Felszolgálták a kávé. Most Párizsról kezdtek beszélni, s szóba jött Steiner. Hugonné halkan felsikoltott erre a névre.

- Apropos - jegyezte meg aztán -, ugyebár az a köpcös úr Steiner, kivel egy este önöknél találkoztam... Valami bankár? Na, az is jó pipa! Hát nem birtokot vásárolt egy színésznőnek, egy mér földnyi járásra innét, a Choue mögött, Gumières mellett! Az egész vidék fel van habrodva... Hallott már róla, kedves barátom?

- Egy árva szót se - válaszolt Muffat. - Hát Steiner birtokot vett a környéken!

Mikor Georges meghallotta, hogy miről beszél az anyja, hirtelen a csészébe dugta orrát, de azonnal felnézett, s a grófra bámult, annyira meglepte a válasza. Miért hazudik ez ilyen arcátlanul? A gróf észrevette a fiatalember mozdulatát, s bizalmatlanul pillantott rá. Hugonné folytatta a részleteket: la Mignotte-nak hívják azt a jószágot, fel kell menni a Choue mentén Gumières-ig, hol híd vezet át, ami jó két kilométernyi kerülő, különben kövek közt gázol az ember, s könnyen vízbe pottyanhat.

- S hogy hívják a színésznőt? - kérdezte a grófné.

- No, pedig megmondták a nevét is - mormogta a koros hölgy. - Georges, te is ott voltál ma reggel, mikor a kertész beszélt róla...

Georges úgy tett, mintha az emlékezetében kutatna. Muffat csak várt, s egy kiskanalat forgatott ujjai közt. A grófné most hozzá fordult:

- Nem azzal a Nanával, a Variétés színház énekesnőjével van Steinernek viszonya?

- Igen, ez az, Nana; milyen borzasztó! - kiáltotta Hugonné bosszúsan. - Már várják la Mignotte-ban. Nekem mindent elmond a kertész... Ugye, Georges, a kertész mondta, hogy ma estére várják?

A gróf összeresztette a meglepetéstől. De Georges élénken válaszolt:

- Ó, mama, a kertész nem tudja, mit beszél... A kocsis éppen az ellenkezőjét mondta az imént: holnaputánig senkit se várnak la Mignotte-ban.

Természetes arcot erőszakolt magára, s közben fél szemmel a grófot fürkészte, hogy mit szól a dologhoz. Ez, mintegy megnyugodva, megint forgatni kezdte a kiskanalat. A grófnő szeme a park kéklő távolába révedt, mintha már nem is figyelne a szóra, s szomorkásan mosolygott egy hirtelen eszébe ötlött titkos gondolatra. Estelle mereven ült a széken, mozdulatlanul hallgatta, amit Nanáról beszéltek, s meg se rebbent rá fehér, szűzies arca.

- Ó, Istenem! - mormogta Hugonné rövid hallgatás után megint jólelkűen. - Miért is bosszankodom miatta! Utóvégre mindenkinek élnie kell... Ha majd találkozunk az úton ezzel a hölgygel, hát egyszerűen nem köszönünk neki, ennyi az egész.

Felkeltek az asztaltól, s Hugonné megint szemére hányta Sabine grófnénak, hogy olyan sokáig váratott magára ebben az évben. A grófné védekezett, s férjét okolta a halogatásért. Már kétszer becsomagoltak, de Muffat este, az elutazásuk előtt, hirtelen másképp intézkedett, mivel sürgős dolga akadt. Egyszer aztán hirtelen elszánta magát, mikor már gondolni se mertek volna az útra. Erre a koros hölgy elmondta, hogy Georges két ízben is megírta neki, hogy jönni fog, persze nem jött, s tegnapelőtt csak betoppant Fondettes-be, mikor már nem is várta. Lementek a kertbe. A két férfi, jobbra-balra a nők mellett, szótlánul hallgatott, s mélyen lehorgasztotta fejét.

- No, nem baj - szólta Hugonné s megcsókolta fia szőke haját. - Zizi derék fiú, s kijött falura, hogy a mamájával remetéskedjék... A jó Zizi nem feledkezik meg rólam!

Délután nyugtalankodott. Alig keltek fel az asztaltól, Georges kábultságról panaszkodott, s csakhamar kínos migrén gyötörte. Négy óra felé azt mondta, hogy lefekszik, ez a legjobb orvosság. Ha reggelig alszik, kutya baja se lesz másnap. Mamája aztán nem tágitott, s maga

fektette le. De alig távozott el, Georges kiugrott az ágyból, bezárta az ajtót azzal az ürüggyel, hogy ne zavarja senki. Aztán kedves hangon még utána kiáltotta: „Jó éjszakát, anyukám, a holnapi viszontlátásra!” - s megígérte, hogy aludni fog, mint a bunda. De nem feküdt vissza, hanem ragyogó arccal, csillogó szemekkel nesztelenül felöltözött, s mozdulatlanul várt egy széken. Mikor vacsorához csengettek, megvárta, míg Muffat gróf bemegy a szalonba. Tíz perccel később, mikor már nyugodt volt, hogy nem látják, egy csatornán fűgén lecsúszott az ablakból. Szobája az első emeleten volt, s a ház hátulsó felére nyílt. Bokrok közé ugrott, ki-surrant a parkból, átnyargalt a mezőkön, a Choue felé, éhesen, izgalomtól dobogó szívvel. Leszállt az éj, finom eső kezdett permetezni.

Nanának csakugyan ezen az estén kellett la Mignotte-ba érkeznie. Mióta Steiner májusban megvette neki ezt a falusi jószágot, néha már a sírás is rájött a nagy sóvárgástól, hogy betelepdedjen oda. De Bordenave a legrövidebb szabadságot is megtagadta, és szeptemberre halasztotta a dolgot, azzal az ürüggyel, hogy a kiállítás alatt a világért se ugratna be valakit helyette, még egy estére sem. Augusztus végén meg októberrel beszélt. Nana dühösen kijelentette, hogy szeptember tizenötödikén la Mignotte-ban lesz. Sőt még, hogy dacoljon Bordenave-val, egy sereg embert is meghívott a jelenlétében. Egy délután, mikor Muffat, kinek eddig rava-szul ellenállott, mennyre-földre könyörgött neki a lakásán, s csak úgy vacogott a láztól, végre megígérte neki, hogy jó lesz hozzá, de csak la Mignotte-ban, s neki is szeptember tizenötödikét mondott. De tizenkettedikén már nem bírta tovább, s elhatározta, hogy tüstént kereket old Zoéval. Mert ha előre értesítené Bordenave-ot, az bizonyára módját ejtené, hogy visszatartsa. Tetszett neki az ötlet, hogy orvosi bizonyítványt küld Bordenave-nak s egyszerűen faképnél hagyja. Mikor eszébe ötlött, hogy legjobb lesz, ha elsőnek ér la Mignotte-ba, s ott két napot tölt, anélkül hogy valaki tudna róla, a málhák után ugrasztotta Zoét, kocsiba tuszkolta, hol aztán megatottan kért tőle bocsánatot s megcsókolta. Csak az állomás étkezőjében jutott eszébe, hogy Steinert pár sorban értesítse. Megkérte, ne jöjjön utána, csak holnapután, ha friss erőben akarja találni. Aztán kapta magát, egy másik levelet is írt, s könyörgött a nagynénjének, hogy azonnal hozza ki a kis Louis-t. Milyen jó lesz ez a kis lurkónak! Hogy elmulatnak majd együtt a fák alatt! A vonatban Párizstól Orléans-ig egyébről se beszélt, szemei megnev-vedtek, s anyai szeretetének hirtelen rohamában összevissza hadart virágokról, madarokról meg a gyerekekről.

La Mignotte jó három mérföldnyire feküdt. Nana egy órát elvesztegetett, míg kocsit fogadhatott, egy roppant nagy, rozoga kocsit, mely lassan csörömpölt végig az úton. Mindjárt belekötött a kocsisba, egy kis szótlan öregbe, s egyre-másra kérdésekkel zaklatta. Sokat hajtott el már la Mignotte előtt? A mellett a domb mellett van, ugye? Bizonyára teli van fával, ugye? Messziről látszik a ház? Az öreg nem válaszolt, csak mordult egyet-egyet. Nana már nem lelte helyét a kocsiban; Zoé mereven ült, rosszkedvű volt, s bosszankodott, hogy ilyen gyorsan ott-hagyták Párizst. Egyszer hirtelen megállt a ló, s a fiatal nő azt hitte, hogy nyilván megérkeztek. Kidugta fejét a kocsik ablakán s megkérdezte:

- Hé, itt vagyunk?

Annyi volt a válasz, hogy a kocsis végigsuhintott a lovon, mely keservesen kapaszkodott fel egy dombon. Nana elragadtatással szemlélte a roppant síkságot a szürke ég alatt, hol viharzó fellegek hömpölyögtek.

- Ó, nézd már, Zoé, mennyi fű! Gabona ez mind, mind?... Istenem, de szép!

- Na, meglátszik, hogy madame nem falusi - szólalt meg végre a szobalány begyesen. - Bezzeg ismertem én a falusi életet, mikor a fogorvosomnál voltam, kinek háza volt Bougivalban... Aztán még hűvös is van ma este. Olyan nyirkos ez a vidék.

Most fák alatt haladt a kocsí. Nana a levelek illatát szaglászta, mint valami fiatal kutya. Az útkanyarulatnál hirtelen megpillantotta egy lakóház szögletét a fák között. Talán itt van. Aztán megint beszédbe elegyedett a kocsisal, ki folyton a fejét rázta, hogy: nem. Majd mikor a domb túlsó oldalán leereszkedtek, egyszerűen kinyújtotta ostarát, s csak ennyit mondott:

- Ott lenn.

Nana felkelt s egészen kihajolt az ablakon.

- Hol van hát? Hol van hát? - kiáltotta sápadtan, mivel még semmit se látott.

Végre észrevett egy falcsücsköt. Nosza, volt erre öröm. Sikoltozott, ugrándozott, s egészen elvesztette fejét a hirtelen elragadtatásban.

- Zoé, én látom, én látom!... Nézd a másik oldalról... Ó, terasz is van a tetején! Az meg ott üvegház! De hiszen ez roppant nagy... Ó, milyen boldog is vagyok! Nézd már, Zoé, nézd már!

A kocsí megállt a rács előtt. Keskeny ajtó nyílt ki, s megjelent a kertész, egy nagy, száraz ember, sipkával kezében. Nana méltóságot erőszakolt magára, mert a néma kocsis máris nevetett magában. Visszatartotta magát, hogy be ne szaladjon, hallgatta a kertészt, ezt a szajkót, ki bocsánatot kért madame-tól a rendetlenségért, de hát csak reggel kapta meg a madame levelét. Nana hasztalan erőlködött, talpa alatt égett a föld, s olyan gyorsan ment, hogy Zoé nem bírta követni. A fasor végén megállt egy percre, hogy egy szempillantással átölelje az egész házat. Nagy, olasz stílusban épült ház volt ez, egy másik kisebb épület mellett, melyet valami gazdag angol építtetett két évi nápolyi tartózkodás után, s aztán mindjárt rá is unt.

- Mindent megmutatok madame-nak - szólt a kertész.

De Nana már előtte járt, s visszakiáltott, hogy ne fáradjon, maga is megnézi a lakást; így jobban szereti. Le sem vette a kalapját, s úgy rohant át a szobákon, egyre-másra hívogatva Zoét, kiáltásával, kacagásával betöltötte a kongó, hosszú hónapok óta lakatlan házat, s a folyosók egyik végéről a másikig megjegyzéseket hadart a komornának. Először is az előcsarnok: egy kicsit nyirkos, no, de se baj, úgysem alszanak benne. A szalon nagyon előkelő, pázsitra nyíló ablakaival; csak a piros bútor undok benne; no, majd kicseréli. Nos, és az ebédlő; micsoda szép ebédlő! Micsoda multságokat rendeznének Párizsban, ha ekkora ebédlőjük volna! Mikor az első emeletre ment, eszébe jutott, hogy még nem látta a konyhát. Visszajött hát hangos kiabálással; Zoénak meg kellett csodálnia a szép mosogatót, a hatalmas tűzhelyet, melyen akár egy birkát is megsüthetnének. Mikor aztán visszament, kivált szobája bővölte el, melyet egy orléans-i kárpitos XVI. Lajos korabeli rózsaszín kretonnal vont be. Ó, milyen jó fekvés eshetik itten!

Aztán négy-öt vendégszoba, végül pompás padlás, nagyon alkalmas a málháknak. De Zoé durcáskodott, egy-egy hűvös pillantást vetett a szobákba, s lépten-nyomon elmaradt madame mögött. Nana hirtelen eltűnt a padlás meredek létrájának tetején. Ó, bizony nem megy utána! Majd még hogy kitorje a lábát! De most távoli hang ütötte meg fülét, mintha kályhacsöből jönne.

- Zoé! Zoé! Hol vagy? Gyere már!... Nem is képzeled!... Hiszen ez káprázatos!...

Zoé morogva ment fel. Ott találta madame-ot a háztetőn, amint a téglából rakott könyöklőre támaszkodott, s a messzeségbe vesző völgyet bámulta. A szemhatár végtelennek látszott, de szürke párák felhőzték, s a szélvihar apró esőcseppeket sodort. Nanának két kézre kellett fognia kalapját, hogy el ne fújja a szél, s úgy suhogott a szoknyája, mint valami lobogó.

- No, még csak ez kellett! - szólt Zoé s tüstént visszahúzta az orrát. - Hiszen mindjárt elrepül, madame... Micsoda cudar idő!

Madame meg se hallotta. Előrehajolt s elnézte az alatta elterülő birtokot. Valami hét-nyolc holdnyi, fallal körülzárt föld lehetett. A veteményes kert aztán egészen elragadta. Hanyatt-homlok leszaladt, s hadarva taszigálta a komornát a lépcsőn:

- Csupa káposzta!... Ó, micsoda káposzták! Ekkorák, ni!... Meg saláta, sóska, hagyma, minden, minden! Gyere hamar!

Az eső megeredt. Nana felnyitotta fehér selyemnapernyőjét, s végigszaladt a sorokon.

- Madame még meghűti magát! - kiáltott Zoé, ki nyugodtan a fedett tornácon maradt.

De madame látni akart mindent, s minden újabb felfedezésnél hangosan felkiáltott:

- Zoé, spenót! Gyere már!... Ni, articsóka! Be furcsa! Hát virágzik az articsóka?... Ni, hát ez micsoda? Ezt nem ismerem... Gyere már, Zoé, talán te tudod.

A komorna meg se moccant. Madame bizonyára megkergült. Úgy esik, mintha csöbörből öntenék, a kis fehér selyemnapernyő már egészen megfeketedett; alig védi madame-ot, s csak úgy patazik szoknyájáról a víz. De Nanát ez csöppet se bántotta. A záporosóban sorra járta a konyhakertet, a gyümölcsöst, minden fánál megállott, minden veteményes ágnál lehajolt. Aztán a kúthoz szaladt, bepillantott, felnyitotta egy melegágy ablakát, hogy lássa, mi van alatta, s egészen elmerült egy roppant tök szemléletében. Valami hajtotta, hogy minden sort bejárjon, s azon módra - birtokba vegye ezt a sok drágaságot, melyről annyit álmodott egykor, midőn még rossz bakancsában csoszogott Párizs aszfaltján. Az eső még jobban szakadt, de ő nem érezte, csak az búsította el, hogy már alkonyodott. Alig látott már, csak az ujjaival tapogatózott, hogy mindenről meggyőződjék. Hirtelen számócát vett észre a szürkületben, s most kitört belőle a gyerekes öröm.

- Szamóca, szamóca! Igen, érzem a szagát!... Zoé, tányért. Gyere számócát szedni.

Azzal eldobta a napernyőjét, hogy csak úgy zuhogott rá a zápor, s a sáros földre guggolt. Szedte a számócát, s keze csupa víz lett a levelektől. De Zoé nem hozott tányért. Mikor a fiatal nő felállt, hirtelen megszeppent. Úgy rémlett, mintha valami árnyék suhant volna arra.

- Egy állat! - kiáltotta riadtan.

De az ágyások közt földbe gyökerezett a lába ámulatában. Egy férfi volt, s megismerte.

- Hiszen ez a kis lurkó!... Mit keresel itt, csöppség?

- Istenem! - felelte Georges. - Hát eljöttem.

Nana elképedt.

- Hát a kertésztől hallottad, hogy megjöttem?... Ó, ez a gyerek! Csupa víz a lelkem!

- Majd elmondok mindent. Útközben ért utol az eső. Aztán nem akartam Gumières-ig felmenni s amint a Choue-n átkeltem, belepottyantam egy átkozott vizesgödörbe.

Nana hirtelen megfeledkezett a számócáról. Egész testében remegett, s most elfogta a szánalom. Szegény Zizi egy vizesgödörben! Húzta a ház felé, s azt mondta, hogy jó tüzet raknak.

- Tudod, elbújtam - mormogta Georges s megállította Nanát az árnyékban -, mert attól féltem, hogy megijedsz, mint Párizsban, mikor váratlanul topanok be hozzád.

Nana felkacagott s válasz helyett megcsókolta a homlokát. A mai napig csak kis kölyöknek nézte, nem vette komolyan a vallomásait, s mulatott rajta, mint valami szerelmes kisfiún, ki se nem oszt, se nem szoroz. Nosza volt sürgés-forgás, hogy ellássák. Nana mindenáron azt akarta, hogy gyűjtsanak tüzet a szobájában; ott jobban érzik majd magukat. Zoé nem lepődött meg Georges láttán, hozzá volt ő már szokva mindenféle találkozáshoz. De a kertésznek,

amint behozta a fát, majd leesett az álla, mikor a csuromvizes úrfit meglátta, kinek - biztosan emlékszik rá - nem nyitott kaput. Nana elküldte az embert, már nem volt rá szükség. Egy lámpa világította meg a szobát, ragyogva lobogott a tűz.

- Sohasem szárad meg az istenadta, s most meghűl! - szólt Nana látva, hogy Georges megborzong.

S nincs egy fia férfinadrág! Már azon volt, hogy visszahívja a kertészt, mikor egy ötlete támadt. Zoé éppen a málhát pakolta ki az öltözőfülkébe, s tiszta fehérneműt hozott madame-nak, inget, alsószoknyát, fésülködő-pongyolát.

- Hiszen ez nagyszerű! - kiáltott a fiatal nő. - Zizi felveheti ezt. Mi? Tán csak nem utálsz?... Majd ha megszáradt a ruhád, megint magadra veszed, s gyorsan hazamégy, nehogy még megpirongasson a mamád... No, egykettő, én is ruhát váltok a fülkében.

Mikor tíz perc múlva pongyolában visszajött, összecsapta két kezét a nagy elragadtatástól.

- Ó, a csöppség! Milyen édes kis nő!

Georges hosszú, csipkés hálóinget kapott magára, egy himzett bugyogót meg a hosszú, csipkés, batiszt fésülködő-pongyolát. Fehér, csupasz karjával, nyakára omló s még mindig csapzott rőt hajával olyan volt benne a kis szőke siheder, mint valami lány.

- Hiszen olyan karcsú, mint én! - szólt Nana s átfogta derekát. - No nézd már, Zoé, éppen rá való... Mintha rászabták volna! Csak a mellén bő egy kicsit... Nincs ott olyan jól ellátva, mint én, szegény Zizike!

- Biz ott hiányzik valami - mormogta Georges mosolyogva.

Mind a hárman felvidultak. Nana hozzálátott s végig begombolta rajta a fésülködő-pongyolát, ahogy illik. Úgy forgatta, mint valami bábut, rá-rálegyintett, s hátul felpuffasztotta a szoknyáját. Aztán egyre-másra faggatta, megkérdezte, hogy jól érzi-e magát, s nem fázik-e. Hát persze hogy jól érzi magát! Bizony, nincs is melegebb a női ingnél; ha rajta múlt volna, mindig abban járna. Boldogan forgolódott a puha ingben, a bő ruhában; olyan jó szaguk volt, s mintha egy kis meleg életet is érzett volna bennük Nanából.

Ezalatt Zoé levitte a konyhába a nedves ruhákat, hogy gyorsan megszáradjanak a venyige tűzénél. Georges karosszékeben ült hátradőlve, s most kirukkolt egy vallomással.

- Mondd csak, te nem eszel ma este?... Majd meghalok az éhségtől. Nem vacsoráztam.

Nana zsörtölődött. Ó, a csacsi, étlen-szomjan elszökik a mamájától, hogy egy vizesgödörbe pottyanjon bele! De hát neki is farkasétvágya volt. Hát persze hogy enniük kell! Legfeljebb azt eszik, amit kapnak. Aztán a tűz elé gördítettek egy pipereasztalt, s roppant furcsa vacsorát rögtönöztek. Zoé leszaladt a kertészhez, ki káposztalevest főzött, ha madame nem vacsorázott volna Orléans-ban, mielőtt idejöttek; madame ugyanis kifelejtette a leveléből, hogy mit készítsen. Szerencsére jól el volt látva a pince. Ettek hát káposztalevest egy darab szalonnával. Aztán, hogy a táskájában kotorászott, Nana még egy csomó holmit is talált, élelmiszert, mit óvatosságból gyömöszölt bele: egy kis lúdmáj-pástétomot, egy zacskó cukorkát, narancsot. Úgy faltak mind a ketten, mint az emberevők, a húszéves fiatalság mohó élvágyával, mint két pajtás, kik nem sokat teketóriáznak egymás előtt. Nana „kis csitrim!”-nek szólította Georges-ot, az sokkal meghittebbnek, gyöngédebbnek tetszett neki. A desszertnél nem is fárasztották Zoét, s felváltva ugyanazzal a kanállal ettek meg egy üveg befőttet, melyet egy szekrény tetején találtak.

- Ah, kis csitrim - szólt Nana s eltolta a pipereasztalt -, tíz éve nem ettem ilyen jól.

De már későre járt, s haza akarta küldeni a kicsit, mert attól félt, hogy még kikap. Georges erősködött, hogy még van idő. A fiú ruhája is nehezen száradt, s Zoé kijelentette, hogy legalább egy órába beletelik, míg felveheti. A komorna majd elaludt álltában, nagyon elfárasztotta az utazás, hát feküdni küldték. Nana és Georges egyedül maradtak a csendes házban.

Kedves este volt ez. A tűz lassanként kialudt. Már szinte fojtó meleg volt a nagy kék szobában; Zoé ott vetett ágyat, mielőtt aludni ment volna. Nana nem bírta tovább a nagy hőséget, s felkelt, hogy pár percre kinyissa az ablakot. De most halkan felsikoltott.

- Istenem, milyen szép!... Nézd, kis csitrim!

Georges odament, aztán, mintha nagyon keskeny volna az a könyöklő korlát, átfogta a Nana derekát, s vállára hajtotta fejét. Az idő hirtelen kiderült, mélyen, tisztán tündökölt az ég, s a telihold arany sugarakkal világította meg a mezőt. Végtelen béke mindenütt, a kiszélesedő völgyben, mely a roppant síkságra nyílt, hol a fák árnyékszigeteknek látszottak a fény mozdulatlan tavában. Nana ellágyult s megint gyermeknek érezte magát. Bizony, ilyen éjszakákról álmodott ő régebbi napjaiban, melyekre nem emlékezett már. Mindaz, ami vele történt, mióta leszállt a vonatról, ez a felséges mező, ez a kábító illatú növényzet, ez a ház, ez a veteményes kert, annyira megzavarta, hogy úgy rémlett neki, mintha már vagy húsz éve odahagyta volna Párizst. Tegnapi élete végtelen messze tűnt már. Ismeretlen érzések töltötték meg lelkét. Georges hízelgő csókokat lehelt nyakára, s ez még jobban megzavarta. Tétova kézzel háritotta el magától, mint valami gyereket, kinek gyöngédsége már fárasztó, s újból meg újból elmondta, hogy menjen haza. Georges nem mondott nemet; mindjárt, igen, mindjárt elmegy.

Egy madár dalolni kezdett, aztán elhallgatott. Egy vörösbegy volt, a bodzafán, az ablakuk alatt.

- Hallga! - mormogta Georges -, fél a lámpafénytől, majd eloltom.

Mikor visszajött s megint átfogta Nana derekát, hozzátette:

- Tüstént meggyújtjuk.

S míg a vörösbegyét hallgatta, míg a kis lurkó hozzá simult, Nana emlékein tűnődött. Ó, csak a románcokban hallott ő ilyet. Valamikor szívét adta volna egy ilyen holdas éjszakáért, egy vörösbegyért s egy ilyen fülig szerelmes legénykéért. Istenem, majd rájött a sírás, olyan jónak, olyan szépnek látta mindezt! Bizony, mégiscsak tisztességes nőnek született ő. S eltaszította magától Georges-ot, ki már vakmerő lett.

- Nem, na, hagyj, nem akarom... Nagyon csúnya volna a te korodban... Hallod? Az anyád leszek.

Szemérem fogta el. Egészen piros volt. Pedig senki se látta. Odabent sűrű sötétség vette meg a szobát, míg előttük némán, mozdulatlanul terült el a magányos mező. Még sohasem érzett magában ilyen szemérmet. Lassanként minden ereje cserbenhagyta, hasztalan szégyenkezett, hiába szabadkozott. Meg nevetnie is kellett ezen a furcsa ruhán, ezen a női ingen, fésülködőpongyolán. Úgy tetszett, mintha egy barátnője ingerkednék vele.

- Nem... nem szabad... - dadogta egy utolsó erőfeszítés után.

Aztán, mint valami szűz omolt a gyermek karjaiba, a gyönyörű éjszakán. Aludt a ház.

Másnap, mikor ebédre csengettek Fondettes-ben, az ebédlő asztala már nem is volt olyan nagy. Az első kocsiban Fauchery és Daguenet jöttek együtt; utánuk, a következő vonattal, Vandeuvres gróf érkezett. Georges jött le utolsónak, sápadtan, és karikásak voltak a szemei. Azt válaszolta, hogy sokkal jobban van már, de még mindig kábult a heves rohamtól. Hugonné nyugtalan mosollyal nézett a szeme közé, megigazgatta rosszul fésült haját; Georges meg csak hátrált, mintha zavarná ez a becézés. A koros hölgy kedvesen ingerkedett az asztalnál Vandeuvres-ral, kit már öt éve vár, mint mondta volt.

- No, csakhogyljött végre... Hát ez hogy esett?

Vandeuvres értette a tréfát. Elmondta, hogy előző estén rengeteg pénzt veszített a klubban. Hát kapta magát, és kijött falura, hogy véget vessen az aggleény-életnek.

- Istenemre, szerezhette nekem valami gazdag nőt a környéken... Hiszen itt bizonyára sok édes teremtes van.

A koros hölgy Daguenet-nak s Faucherynek is megköszönte, hogy olyan kedvesek, s elfogadták a fia meghívását. Egyszerre kellemes meglepetés érte. Chouard márki lépett be, ki egy harmadik kocsin jött.

- Ó - kiáltott fel Hugonné -, hát légyott van itt ma? Ugye, hogy összebeszéltek? No, ez is nagy újság! Évekig nem tudtam összehozni önöket, s ma egyszerre toppannak be mind. Ó, nagyon jólesik.

Még egy terítéket tettek fel. Fauchery Sabine grófné mellé került; nagyon meglepődött feltűnő jókedvén, holott olyan kedvetlennek, bágyadtnak látta a Mirotnesnil utcai szalonban. Ellenben Daguenet, ki Estelle balján ült, szemlátomást rosszul érezte magát a szótlan kamaszlány szomszédságában, s aggódva sandított hegyes könyökére. Muffat és Chouard sunyin néztek össze. Vandeuvres tovább élcelődött tervezett házasságáról.

- Eszembe jut erről valami - szólt hozzá végül Hugonné. - Új szomszédnőm van, ön bizonyára ismeri.

Azzal megnevezte Nanát. Vandeuvres persze adta a meglepettet.

- Micsoda? Hát itt van a közelben Nana birtoka?

Fauchery és Daguenet szintén felkiáltottak. Chouard márki éppen egy darab szárnyast evett, s úgy tett, mintha nem értené az egészet. Egyik férfi sem mosolygott.

- Biz úgy - folytatta a koros hölgy. - S ez a nőszemély már meg is érkezett az este la Mignotte-ba, amint mondtam. Ma reggel hallottam a kertésztől.

Erre a szóra az urak már igazán nem palástolhatták el meglepetésüket. Mindnyájan felütötték fejüket. Hogyan? Hát Nana megérkezett volna? Hiszen csak holnapra várták, s azt hitték, hogy megelőzik! Csak Georges maradt nyugodt, s lesütött pillákkal, bágyadtan meredt poharába. Bizonytalanul mosolygott, s olyan volt az egész ebéd alatt, mintha nyitott szemmel aludnék.

- Szenvedsz még, kedves Zizim? - kérdezte az anyja, ki nem vette le róla a szemét.

Megrezzent s pirulva felelte, hogy már egészen jól van. Arca tovább is réveteg és sóvár maradt, mint a lányé, ki sokat táncolt.

- Mi van, lelkem a nyakadon? - folytatta Hugonné rémulten. - Piros foltot látok rajta.

Georges zavarba jött, s csak dadogott. Ő bizony nem tudja, neki semmi sincs a nyakán. Aztán felhajtotta az inge gallérját:

- Ó, tudom már, valami bogár csípett meg.

Chouard márki görbe pillantást vetett arra a kis piros foltra. Muffat is megnézte Georges-ot. Vége volt az ebédnek, s most kirándulásokat terveztek, Faucheryt mindjobban megkapta Sabine grófné kacagása. Mikor egy tányér gyümölcsöt nyújtott felé, összeért a kezük, s Sabine olyan mélyen nézett rá egy pillanatra, hogy megint eszébe jutott az a bizalmas titok, melyet azon a boros estén hallott felőle. Nem a régi volt már, valami jobban kiéleződött most valóján, kissé elhagyta magát finom és ideges eleganciájában. Szürke selyem ruhája lágyan simult vállaihoz.

Asztalbontás után Daguenet hátra maradt Faucheryval, s csípősen tréfálkoztak Estelle-ről, erről a kis ennivaló „seprűnyélről”. De azért elkomolyodott, mikor az újságíró megmondta neki, hogy négyszázezer frank a hozománya.

- És az anyja? - kérdezte Fauchery. - Nagyon csinos!

- Ó, ezzel akár rogyásig!... De nincs rá nóta, öregem!

- Bah, azt sohasem tudhatja az ember!... Meg kellene próbálni.

Aznap nem mehettek ki, mivel még egyre zuhogott az eső. Georges sebbel-lobbal szobájába vonult, s kétszer ráfordította a kulcsot. Az urak óvatosan kerültek egymás közt minden magyarázgatást, hiszen nagyon is jól tudták, mi hozta őket össze. Vandeuvres-nak, kit nagyon letört a játék, csakugyan az volt a szándéka, hogy falura megy, majd csak talál a közelben egy barátnőt, ki szórakoztatja magányában. Fauchery kapott a szabadságon, melyet a mostanában elfoglalt Rose Mignon adott neki, s elhatározta, hogy újabb cikket beszél meg Nanával, persze csak úgy, ha a falusi élet mindkettőjüket ellágyítaná. Daguenet, ki Steiner óta neheztelt Nanára, most arra gondolt, hogy felújítja a viszonyt, s eltölt vele pár kedves órát, ha alkalom kínálkozik rá. S ami Chouard márkít illeti, ő rendületlenül leste a kedvező pillanatot. De mind ez urak közt, kik Venus nyomát szimatolták, Muffat lobogott a legszenvedélyesebben; őt gyötörték leginkább a felzaklatott lényében egymással küszködő váagnak, félelemnek és haragnak új érzetei. Ő határozott ígéretet kapott, Nana várja. De hát miért utazott el két nappal hamarabb? Elhatározta, hogy vacsora után, még aznap este elmegy la Mignotte-ba.

Este, mikor a gróf elhagyta a parkot, Georges utána sompolygott. Hagyta, hadd menjen a kerülő úton, Gumières felé, maga átlábolt a Choue-n, s kifulladásra, dühösen, könnyes szemmel toppant be Nanához. Ó, ő átlát a szitán; ez az öregember, ki már útban van, légyottra jön! Nanát megdöbbenetette a féltékenységi jelenet; roppant izgatott lett, mikor látta, hogy áll a bál, megölelte a kisfiút, s csitította, vigasztalta, ahogy csak tudta. Dehogysis, csak képzelődik, hiszen ő senkit se vár. Ha mégis eljönne Muffat úr, az nem az ő hibája. Micsoda csacsi ez a Zizi, hogy eszi magát egy semmiségért! Úgy éljen a gyereke, hogy csak Zizit szereti. Aztán megcsókolgatta, s letörölte könnyeit.

- Hallgass rám, majd meglátod, hogy egészen a tied vagyok - folytatta Nana, mikor Georges egy kicsit megnyugodott. - Steiner megérkezett, fenn van a szobájában... Tudod, fiacskám, hogy őt nem dobhatom ki az ajtón.

- Igen, tudom, de nem is erről beszélek én - mormogta a kisfiú.

- Azzal ráztam le Steinert a nyakamról, hogy beteg vagyok, s a hátulsó szobába dugtam. Most csomagolja ki a holmiját. Senki se látott, hát csak siess, rejtőzz el a szobámban, s várj rám.

Georges a nyakába csimpaszkodott. Hát csakugyan igaz, hát mégis szereti egy kicsit! Ugye, úgy lesz, mint tegnap? Eloltják a lámpát, és sötétben maradnak reggelig. Hirtelen megszólalt a csengő, és Georges gyorsan elkotródott. Fent, a szobában, mindjárt levetette cipőjét, hogy zajt ne csapjon, aztán elbújt, a földre kuporodva, egy függöny mögé, s rendületlenül várt.

Nana még mindig izgatott volt, s kissé zavartan fogadta Muffat grófot. Ígéretet tett neki, meg is akarta tartani a szavát, mert komolyan vette ezt a férfit. De csakugyan, ki gondolt volna a tegnap esti históriára? Ez az utazás, ez a ház, melyet nem ismert, ez a gyerek, ki csuromvizesen toppant be... S milyen jó is volt!... S milyen édes lenne, ha folytatnák!... Mit bánja ő a gróf urat! Már három hónapja ugratja, folyton a tisztességes nőt játssza, hogy annál jobban felizgassa. Nos, hát csak várjon tovább, s le is út, fel is út, ha nem tetszik. Inkább mindnek kiteszi a szűrét, de nem csalja meg Georges-ot.

A gróf szertartásosan ült le, mint valami szomszéd földbirtokos, aki látogatóba jött. Csak a keze remegett. Ebben a vérmes, szűzen maradt természetben rettenetes pusztítást vitt véghez a Nana ügyes fortélyától ösztökélt vágy. Ez az annyira komoly férfi, ez a kamarás, ki méltóságos léptekkel ment végig a Tuileriák szalonjain, éjjelente zokogva, kétségbeesve mardosta vánkosát, s mind csak azt az érzéki képet idézte lelkébe. De most elszánta magát, hogy véget vet a gyötrelmeknek. Útközben, a békés alkonyatban, erőszakosságra gondolt. S alig beszélt pár szót, már mindjárt meg akarta ragadni Nanát.

- Nem, nem, vigyázzon - szólt Nana egyszerűen, mosolyogva, s még csak nem is haragudott.

A gróf fogát csikorgatta, s újra megfogta Nanát. Aztán, hogy Nana védekezett, goromba lett, kereken kijelentette, hogy csak ezért jött, s vele akar hálni. Nana még mindig mosolygott, de azért zavart volt s elhárította magától. Tegezte a grófot, hogy szépítse a kosarat.

- Nézd, aranyom, nyughass... Most igazán nem lehet... Steiner fenn van.

De Muffat örült volt már. Nana még sohasem látott férfit ilyen állapotban. Félelem fogta el; szájára tapasztotta ujjait, hogy elfojtsa kiáltozását, aztán halkabban kérlete, hogy hallgasson s eressze el. Steiner lejött. Ez kellett még csak! Mikor Steiner belépett, hallotta, amint Nana, karosszékeiben kényelmesen hátradőlve éppen megjegyezte:

- Imádom a falut...

Hirtelen megállt, s felé fordította fejét.

- Kedvesem, Muffat gróf erre sétált, s mivel világot látott, bejött, hogy egy istenhozottat mondjon.

A két férfi kezét fogott. Muffat egy darabig nem szólt; arcát elfödte az árnyék. Steiner szemlátomást mogorva volt. Párizsról beszéltek: az üzlet pang, a börzén nagyot estek az árak. Negyed óra múlva Muffat távozott. Mikor a fiatal nő kikísérte, találkat kért tőle másnap éjszákára, de nem kapott. Steiner csakhamar aludni ment, s dohogott, hogy ezeknek a lányoknak is mindig van valami bajuk. „Na, csakhogy lerázta végre a két öreget!” - örvendezett Nana. Mikor végre felmehetett Georges-hoz, ott lelte a függöny mellett; az rendületlenül várt rá. A szoba sötét volt. A fiút lehúzta a földre, maga mellé ültette, együtt hancúroztak, hemperegtek, észbe kaptak hébe-hóba, s csókokba fojtották nevetésüket, mikor csupasz lábuk egy bútorba ütődött. A távolban Muffat gróf csendesen haladt előre a gumières-i úton, s levette kalapját, hogy megfüröszse égő arcát a hűvös, csendes éjszakában.

Ezekben a napokban gyönyörű volt az élet. Nana újra tizenöt évesnek érezte magát a fiú karjaiban. Ez a gyermeki gyöngédség újra szerelmet fakasztott benne, ki már rég megszokta, rég megutálta a férfit; lépten-nyomon elpirult, izgalom borzongott át tagjain, nevetnie, sírnia kellett, nyugtalan szűziesség fogta el, égő vággyal teli, melyet nagyon szégyellt. Sohasem érezte még ezt. Egyszerre csupa lágyság lett a falun. Mikor még kicsi volt, sokáig arról álmodozott, hogy künn éljen a szabadban, egy kecskével, mert egyszer, a városi bástyák lejtőjén egy kecskét látott kötéllel a nyakán, amint mekegve lefelé szaladt. Most, hogy elérte vágyai netovábbját, ez a birtok, ez a föld, hol minden rög az övé volt, csordultig megtöltötte szívét-lelkét. A serdülő lány új érzései ébredtek benne, s este, mikor a friss levegőn töltött naptól kábultan, levelek illatától megrészgélve felment az ő kis Zizijéhez, s ott lelte egy függöny mögött, úgy rémlett neki mindez, mint valami nevelőintézetbeli serdülő lány szünidei pajzán csínyje, egy kis unokatestvérével űzött szerelem, kit eljegyzett magának, s most minden zörrenésre megrezzen, aggódik, hogy szülei rájönnek, s gyönyörködik az első ballépés édes tapogatásában, kéjes megriadásában.

Nana ábrándos lett ezekben a napokban, mint valami érzélgős lány. Órákig elnézte a holdat. Egy éjjel, mikor elcsendesedett a ház, lehívta Georges-ot a kertbe. Átkarolták egymást, s úgy

sétáltak a fák alatt; majd a fűbe heveredtek, hogy csupa harmat lett a ruhájuk. Máskor meg a szobában, rövid hallgatás után, zokogva borult a kisfiú nyakába, s azt dadogta, hogy fél a haláltól. Gyakran dudorászott halkan egy románcot. Lerat-né kedvenc dalát, mely tele volt virággal, madárral; ilyenkor ellágyult, szeme könnybe lábadt, abbahagyta az éneket, majd megfojtotta Georges-ot az ölelésével, s örök szerelmi vallomásokat követelt tőle. Egyszóval ostoba volt, amint maga is megvallotta, mikor kettecskén, mint afféle jó pajtások, az ágy szélén cigarettáztak, s csupasz lábukkal az ágy oldalát verdesték.

De akkor telt meg csak igazán a fiatal nő szíve, mikor Louis megérkezett. Úgy jött rá az anyai szeretet rohama, mint az örület. Kivitte fiát a napra, hadd lássa, hogy rúgkapálózik a kicsi, s a fűben hempergett vele, miután úgy felöltöztette, mint egy kis herceget. Mindjárt azon volt, hogy mellette aludjék a gyerek, a szomszéd szobában, hol a falusi élettől egészen megrészegeedett Lerat-né horkolt, mihelyt ágyba került. Louis csöppet sem állt a Zizi útjában, dehogyis. Nana azt hajtogatta, hogy neki két gyereke van, s azt se tudta szeleburdi áradozásában, hogy melyiket becézze jobban. Éjjel lépten-nyomon felkelt Zizi mellől, hogy megnézzé, vajon egyenletesen lélegzik-e Louis, aztán pedig, mikor visszafeküdt, Zizit vette elő, őt is elárasztotta anyai gyöngédséggel, s mamásdit játszott vele. Az meg boldogan adta a csöppséget ennek a nagy lánynak a karjaiban, s hagyta, hogy cirógassa, ringassa, mint valami ölbeli babát, akit altatnak. Oly jó volt ez, s Nanát annyira megbűvölte ez az élet, hogy komolyan megpendítette Georges előtt, ne hagyják el többet a falut. Adják ki az utat mindenkinek, s éljenek egyedül, Georges, ő meg a gyerek. S ezer tervet szöttek, míg rájuk nem virradt, s nem is hallották Lerot-né horkolását, ki úgy aludt, mint a bunda, a sok virágszedéstől.

Csaknem egy hétig éltek így. Muffat gróf minden este beállított, s vérbeborult arccal, reszkető kezekkel kullogott el. Egy este nem is fogadták, mivel Steinernek Párizsba kellett utaznia; azt mondták neki, hogy madame gyöngélkedik. Nana napról napra jobban fellázadt arra a gondolatra, hogy megcsalja Georges-ot. Ezt a kis ártatlant, ki úgy hitt benne! Alávalónál is alávalóbb szemét lenne, ha megtenné. Úgyis csak undor lenne a vége. Zoé szótlanul, fitymálva nézte ezt a kalandot, s azt gondolta, hogy madame-nak elment az esze.

A hatodik napon egyszerre csak egy sereg vendég zavarta meg az idillt. Nana boldogot-boldogtalant meghívott, gondolva, hogy nem jönnek el. Majd leesett hát az álla egy délután, s ette a méreg, mikor egyszerre csak egy zsúfolt omnibusz állt meg la Mignotte rácsos kapuja előtt.

- Mi volnánk! - kiáltotta Mignon, ki elsőnek szállt le a kocsiból, s leemelte fiait, Henrit és Charles-t.

Aztán Labordette bukkant elő, s egész rakás nőt segített le a kocsiból: Lucy Stewartot, Caroline Héquet-t, Tatan Nénét, Maria Blond-t. Nana abban reménykedett, hogy már nincsenek többen, mikor la Faloise szökkent le a hágsóról, hogy remegő karjaiba fogja Gagát s lányát, Amélie-t. Összesen tizenegyen voltak. Az elszállásolás nem kis fejtörést okozott. La Mignotte-ban csak öt vendégszoba volt, s egyet már elfoglalt Lerat-né Louis-val. A Gaga-la Faloise párnak adták a legnagyobb szobát, Amélie-nek pedig egy tábori ágyat állítottak be mellettük az öltözőfülkében. Mignonnak s két fiának a harmadik szoba jutott, Labordette-et a negyedikbe telepítették. Maradt még egy szoba, ezt hálóteremmé alakították négy ágygal, Lucy, Caroline, Tatan és Maria számára. Nos, és Steiner, ő elhálhat a szalonban, a díványon. Nana dühösködött eleintén, de egy óra múlva, mikor már mindenki elhelyezkedett, oda volt a gyönyörűségtől, hogy a várúrnőt játszhatja. A hölgyek szerencsét kívántak neki la Mignotte-hoz. - Szédületes egy jószág, édesem! - mondogatták. Egy fuvallatot is hoztak neki Párizs levegőjéből, az elmúlt hét pletykáit; egyszerre beszélt mind, kacagtak, kiabáltak s egymás vállát csapkodták. Apropó! Mi van Bordenave-val? Mit szólt az elillanáshoz? Ó, szóra sem érdemes. Eleinte járt ugyan a pofája, hogy zsandárokkal viteti vissza, de azért este szépen

beugratott helyette mást. A kis Violaine helyettesítette, s egészen csinos sikere volt a *Szőke Venus*-ban. Nana elkomolyodott erre a hírre.

Még csak négy óra volt. Eszükbe jutott, hogy sétálhatnának egyet.

- Tudják, hogy mikor megérkeztek, éppen burgonyát akartam szedni? - szólt Nana.

Erre mindnyájan burgonyát akartak szedni, anélkül hogy átöltöztek volna. Holmi kis kirándulás volt ez. A kertész két napszámossal már kinn volt a földeken, a birtok belsejében. A hölgyek letérdeltek, gyűrűs kezükkel turkáltak a földben, s fel-felsikoltottak, mikor egy-egy nagy burgonyára bukkantak. Olyan mulatságosnak találták ezt! De Tatan Néné túltett mindnyájukon. Ifjúságában töméredek burgonyát szedett, fölényeskedett, egyre-másra tanácsokat osztogatott, s oktondiknak nevezte őket. Az urak lanyhábban dolgoztak. Mignon, mint jóra való emberhez illik, arra használta fel a falusi kirándulást, hogy a fiai ismereteit bővítette, s Parmentier-ről³ magyarázott nekik.

Estebédnél veszett kedve kerekedett a társaságnak. Úgy faltak, mint a farkas. Nanának fejébe szállt az ital, össze is koccant a komornyikjával, egy sihederrel, ki előbb az orléans-i püspökségen szolgált. Kávézás közben a hölgyek cigarettára gyújtottak. Éktelen zsibongás hallatszott ki az ablakon, s elveszett távol, a derűs estében. Lent, a sövények között, meg-megálltak a parasztok, kíváncsian forgatták nyakukat, s bámulták a kivilágított házat.

- Milyen kár, hogy holnapután már hazamennek! - szólt Nana. - No de addig is kitalálunk majd valamit.

Azzal elhatározták, hogy másnap, vasárnap, kirándulnak a chamont-i apátság romjaihoz, mely hét kilométernyire van la Mignotte-tól. Öt kocsit értük jön Orléans-ból, ebéd után elindulnak, s hét óra felé visszakocsiznak vacsorára la Mignotte-ba. Nagyszerű lesz.

Muffat gróf, mint rendesen, ezen az estén is megmászta a dombot, hogy becsengessen a kapun. Nagyon elcsudálkozott a ragyogó ablakokon, a hangos kacagáson. De mikor meghallotta a Mignon hangját, mindjárt tudta, miről van szó s eltávozott; dühöngött az új akadály miatt, minden türelme elfogyott már, s erőszakosságra szánta el magát. Georges besompolygott a hátulsó kis kapun, melyhez kulcsa volt, végigsurrant a falak mellett, s nyugodtan bement a Nana szobájába. De éjfél utánig kellett rá várnia. Végre megjött Nana; nagyon részeg volt, s anyáskodóbb, mint más éjszakákon. Mikor ivott, annyira szenvedélyes lett az italtól, hogy már terhére volt a fiúnak. Most mindenáron azt akarta, hogy Georges kísérelje el a chamont-i apátsághoz. Az szabadkozott, mert félt, hogy meglátják. Micsoda szörnyű botrány lenne, ha kocsiban együtt látnák vele! De Nana zokogni kezdett, a kétségbeesett áldozatot adta, a fiú alig bírta megvigasztalni, s annak rendje szerint megígérte, hogy elmegy a kirándulásra.

- Szeretsz hát, ugye? - dadogta Nana. - Mondd még egyszer, hogy nagyon szeretsz... Mondd, kis bogaram, ugye, nagyon fájna neked, ha meghalnék?

A Nana szomszédsága egészen felforgatta a házat Fondettes-ben. A jó Hugonné minden áldott reggel akaratlanul is szóba hozta ezt a nőt, s mindent elmondott róla, mit a kertésztől hallott, s azzal a bizonyos nyugtalansággal, melyet az effajta lányok a legelőkelőbb polgári nőkben ébresztenek. Ő, az annyira türelmes nő, most felháborodott, nem lelte helyét, valami titokzatos közeli veszedelmet sejtett, s ez az érzés minden este megrémítette, mintha valami állatseregletből kiszabadult vadállat lappangana a közelben. Kötekedett is a vendégeivel, s azzal vádolta mindnyájukat, hogy la Mignotte körül settenkednek. Vandeuvres grófot látták is, amint az országúton egy nővel nevetgélt, ki fedetlen fővel járt. De a gróf tiltakozott, tagadta,

³ Parmentier honosította meg a burgonyát Franciaországban.

hogy Nanával lett volna, mert csakugyan Lucy kísérté el, hogy elmesélje neki, mint dobta ki nemrég a harmadik herceget. Chouard márki is nap nap után kijárt, de ez azt hozta fel, hogy orvosa rendelte így. Daguenet-val meg Faucheryval szemben igazságtalan volt Hugonné. Kivált az előbbi nem moccant Fondettes-ből, felhagyott tervével, hogy megújítsa a viszonyt, s alázatos buzgalommal forgolódott Estelle körül. Fauchery is otthon ült a Muffat hölgyekkel. Egyetlenegyszer találkozott Mignonnal egy ösvényen; egy csomó virágot szorongatott, s éppen növényteni előadást tartott a fiainak. A két férfi kezét fogott, újságokat mondtak el egymásnak Rose-ról, ki nagyon jól érezte magát. Mind a ketten levelet kaptak tőle aznap reggel; arra kérte őket, hogy használják ki még néhány napig a jó levegőt. A koros hölgy csak Muffat grófot és Georges-ot kímélte a vendégek közül; a gróf, ki azt állította, hogy komoly ügyei vannak Orléans-ban, csak nem szaladhatott egy jó firma után; a szegény Georges pedig már nyugtalanította a végén, mert minden este szörnyű migrénje volt, s fényes nappal le kellett feküdnie.

Ezalatt Fauchery állandó lovagja lett Sabine grófnénak, míg a gróf minden délután távol volt. Ha kimentek a park végére, vitte a tábori székét meg a napernyőjét. Mint afféle újságírócska, nagyon szórakoztatta a grófnét szertelen ötleteivel, s bizonyos önkéntelen bizalmasságra ingerelte, mely szabad a falun. Új ifjúságra ébredt e fiatalember társaságában, kinek csípős gúnyja itt nem árthat jó hírnevének, s úgy látszott, azonnal megadta magát. Néha, mikor egy bokor mellett egyedül voltak egy pillanatra, szemük egymást kereste, nevetés közben hirtelen el-elkomolyodtak, aggódalmas pillantással, mint akik egymás lelkébe látnak, s értik egymást.

Pénteken új terítéket kellett hozni az ebédnél. Théophile Venot érkezett meg, kit Hugonné - amint eszébe jutott - még tavaly télen meghívott Muffat-éknál. Venot összehúzta magát, adta a jámbor, jelentéktelen embert, mintha észre se venné, milyen nyugtalan tisztelettel veszik körül. Mikor a csemegénél végre sikerült elterelnie magáról a figyelmet, nyugodtan rácsálta az apró cukordarabokat, s Daguenet-t fürkészte, amint szamócát kínált Estelle-nek, majd Faucheryt hallgatta, kinek egyik adomája nagyon felvidította a grófnét. Ha valaki rápillantott, békésen mosolygott rá vissza. Asztalbontás után karonfogta a grófot, s magával vitte a parkba. Mindenki tudta, hogy a gróf nagyon hajt a szavára az anyja halála óta. Furcsa dolgokat rebesgettek arról, hogyan uralkodik a házban az egykori ügyvéd. Fauchery, kit kétségtelenül zavart a megérkezése, elárulta Georges-nak és Daguenet-nak a vagyona forrását; valami nagy pörön gazdagodott meg, mellyel a jezsuiták bízták meg annak idején. Azt állította, hogy ez a jámbor öreg, szelíd és kenetteljes arcával, félelmetes ember, s része van a papság minden cselszövényében. A két fiatalember élcelődni kezdett rajta, mert valami bárgyú vonást fedeztek fel a kis aggastyánon. Venot, a titokzatos, Venot, a titán, ki a papság malmára hajtja a vizet - mindez bohókás ötlet volt előttük. De elcsitultak, mikor Muffat gróf felbukkant, még mindig a jámbor öreg karján; nagyon sápadt volt, szeme kipirosodott, mintha sírt volna.

- Biztosan a pokolról beszélgettek - mormogta Fauchery gúnyosan.

Sabine grófné meghallotta ezt, s lassan arra fordította fejét. Találkozott a pillantásuk, hosszan, mélyen néztek egymásra, mint akik egymás veséjébe akarnak látni, mielőtt elszánnák magukat.

Délutánonként rendszeren a virágoskert végébe gyűlt a társaság, a teraszra, honnét az egész síkságot beláthatták. Vasárnap délután felséges enyhe idő volt. Tíz óra felé még attól féltek, hogy esni fog, de az ég, bár nem derült ki, tejszín ködfátyolt öltött, mintha fényes porral hintették volna tele, mely sárgán ragyogott a napsugárban. Hugonné azt ajánlotta, hogy menjenek ki a terasz kis ajtaján, és sétáljanak egyet Gumières felé, a Choue-ig. Szívesen járt gyalog, s még nagyon fürge volt hatvan évéhez képest. Különben a többiek is erősködtek, hogy nem kell kocsi. Így értek, kissé szétszóródva a folyó fahídjához. Fauchery és Daguenet elől járt a Muffat hölgyekkel, utánuk a gróf meg a márki Hugonné mellett, míg Vandeuvres, ki előke-

lően unott arccal róttá az országutat, sereghajtónak ment hátul s szivarozott. Venot hol meglassította lépteit, hol meg előre sietett, s egyik csoporttól a másikhoz ment, mintha minden szó érdekelné.

- S ez a szegény Georges most Orléans-ban van! - ismételte Hugonné. - Elment az öreg Tavernier doktorhoz, aki ki sem mozdul már hazulról, hogy tanácsát kérje a migrénje miatt... Bizony, önök még javában aludtak, mikor ő már hét óra előtt felkerekedett. No de nem árt neki egy kis változatosság.

Most hirtelen elhallgatott.

- Ni, mért álltak meg a hídon?

A hölgyek, Daguenet, Fauchery csakugyan mozdulatlanul, habozva álltak a hídfőnél, mintha valami nyugtalanította volna őket. Pedig szabad volt az út.

- Előre! - kiáltotta a gróf.

De nem mozdultak, s valami közeledő jelenségre figyeltek, mit a többiek még nem láthattak. A sűrű nyárfasorral szegélyezett út nagyot kanyarodott. Közben tompa moraj hallatszott, mind jobban, jobban, kocsizörgés, kacagás, ostopattogás. Egyszerre öt kocsi bukkant fel sorjában; majd leszakadtak a rajtuk ülők alatt, s csak úgy tarkálltak a töméntelen világos, kék és rózsaszín ruha rikító színétől.

- Hát ez mi? - kérdezte Hugonné meglepődve.

De aztán megérezte, kitalálta a dolgot, s felháborodott, hogy ilyen arcátlanul merészkednek az ő útjára.

- Ó, ez a nő! - mormogta. - Menjenek, menjenek már... Tegyenek úgy, mintha...

De már nem volt idejük. A kocsik, melyek Nanát és társaságát a chamont-i romokhoz röpitették, felhajtottak a fahídra. Fauchery, Daguenet, a Muffat hölgyek kénytelen-kelletlen hátráltak. Hugonné s a többiek szintén megálltak sorban, az út mentén. Cifra kis felvonulás volt ez. A nevetés hirtelen elhalt a kocsikban, s az arcok kíváncsian fordultak feléjük. Farkaszemet néztek a csöndben, melyet csak a lovak ritmikus ügetése zavart meg. Az első kocsiban Maria Blond és Tatan Néné pöffeszkedett, mint két hercegnő; duzzadó szoknyájuk a kerekek fölött repkedett; megvetően néztek ezekre a tisztességes nőkre, kik gyalog járnak. Aztán Gaga következett, ki magában egy egész ülést elfoglalt; la Faloise szinte elveszett mellette, s csak nyugtalan orra látszott ki. Utánuk Caroline Héquet jött Labordette-tel, Lucy Stewart Mignon-nal s fiaival s leghátul, nyitott kocsiban, Nana Steiner mellett; előtte, a kis ülésen a szegény kis Zizi szorongott, s Nana térde közé dugta a térdét.

- Ugye, az utolsó az, mi? - kérdezte nyugodtan a grófné Faucherytől, s úgy tett, mintha meg sem ismerné Nanát.

Majdnem súrolta a kocsi kereke, de azért nem lépett hátra. A két nő mélységes pillantást váltott, futó, de teljesen elegendő és döntő pillantást. Az urak helyesen viselkedtek. Fauchery és Daguenet fagyos arcot vágott, s nem ismert meg senkit. A márki nagyon aggódott, hogy még valami bolondságot csinálnak ezek a nők; letépett egy fűszálat s ujjai közt sodorta. Csak Vandeuvres, ki távolabb állt kissé, üdvözölte szemhunyorítással Lucy-t, amint arra menet rámosolygott a kocsiból.

- Vigyázzon! - mormogta Venot, ki Muffat gróf mögött állt.

Ez kábultan állt ott, s merőn nézett az elsurranó Nana-káprázat után. Felesége lassan felé fordította fejét s figyelte. Erre a gróf földre sütötte szemét, mintha szabadulni akarna a száguldó lovak látásától, melyek testét-lelkét magukkal ragadták. Szeretett volna felordítani

fájdalmában. Mindent értett már, mikor Georges-ot Nana szoknyája közt megpillantotta. Egy tacsó! Egészen megtörte az a gondolat, hogy Nanának kedvesebb volt nálánál egy tacsó! Steinerrel nem törődött, de ez a tacsó!

Hugonné nem vette észre azonnal Georges-ot. Az menten beleugrott volna a folyóba, mikor a hídon átkeltek, ha a Nana térdei vissza nem tartják. Olyan fehér lett, mint a fal s fagyosan, mereven ült a kocsiban. Nem nézett senkire. Talán nem is látják meg.

- Szentséges Isten! - kiáltott hirtelen a koros hölgy. - Hiszen Georges van vele!

A kocsik kínos hangulat közepette gördültek tova, mint mikor az emberek ismerik, de nem üdvözik egymást. Ez a pillanatnyi, kényes találkozás örökkévalóságnak tetszett. De aztán, hogy elmúlt, a kerekek vígabban vitték a szőke mezőn ezt a friss szellő csapdosta öt rakás leányzót; ide-oda röpködtek az élénk színű ruhák, s nevetés csendült újra. Tréfálkoztak s lépten-nyomon visszatekintettek a kényes úri emberekre, kik még mindig ott bosszankodtak az út mellett. Nana is megfordult, s láthatta, hogy a sétálók haboztak egy darabig, de nem mentek át a hídon, s lassan visszatértek, amint jöttek. Hugonné szótlanul fogózott Muffat gróf karjába, s olyan szomorú volt, hogy senki se merte vigasztalni.

- Mondja már, kedvesem - kiáltotta Nana Lucynek, ki éppen kihajolt a szomszéd kocsiból -, látta Faucheryt? Micsoda undok pofát vágott! No majd megkeserüli még ezt!... Meg Paul, kihez olyan jó voltam! Rám se nézett! No, ezek is udvarias emberek!

S szörnyű patáliát csapott, mikor Steiner megjegyezte, hogy az urak nagyon illendően viselkedtek... Hát még egy kalapemelintést sem érdemelnek ők? Az első jöttment kófic is kedvére sértegetheti őket? Na, látszik, hogy ő is egy húron pendül velük! Egy nőnek mindig köszönni kell.

- Ki volt az a nő? - ordította Lucy torkaszakadtából a nagy kocsizörgésben.

- Muffat grófné - válaszolt Steiner.

- No nézd, mindjárt gondoltam - szólt Nana. - Felőlem ugyan lehet grófné, nem nagy dolog az... Bizony, bizony, nem nagy dolog az... Van nekem szemem. Úgy ismerem már a maga grófnéját, akár a tenyeremet... Fogadjunk, hogy viszonya van azzal az undok Faucheryval! Mondom, hogy viszonya van! Megérzi az illet egy nő.

Steiner a vállát vonogatta. Egyre kedvetlenebb lett az előző este óta. Fontos leveleket kapott, s másnap el kellett utaznia. Meg nem is találta valami mulatságosnak a kirándulást. Azért jöjjön falura, hogy a szalonban, a pamlagon aludjék?

- Ó, ez a szegény kis lurkó! - kiáltott Nana hirtelen ellágyulva, amint a megdermedt, lélegzetét is visszafojtó Georges sápadtságát észrevette.

- Mit gondolnak, meglátott a mamám? - dadogta végre.

- Ó, biztosan! Hiszen felkiáltott... Én vagyok a hibás. Ő nem is akart jönni. Én erőszakoltam... No, Zizi, hát jó lesz, ha írok a mamádnak? Olyan tisztas arca van. Megírom neki, hogy sohasem láttál, s hogy Steiner hozott ki, ma először.

- Nem, nem, csak ne írj - szólt Georges nagyon nyugtalanul. - Elintézem én majd magam... Aztán meg, ha sokat bosszantanak, hát elmegyek a háztól.

Eltűnődött s azon járt az esze, hogy mit füllentsen majd este. Az öt kocsisíkságon gördült tova, szép fákkal szegélyezett, egyenes, végtelen úton. A mező ezüstös-szürke levegőben úszott. A hölgyek tovább kiabáltak, kocsiról kocsira, a kocsisok mögött, kik jót nevettek ezen a furcsa népségen. Néha még fel is állott egyik-másik nő, hogy jobban láthasson, s a szomszédnője vállára támaszkodott, míg egy zökkenésre vissza nem hanyatlott. Caroline Héquet

ezalatt nagyban tárgyalt Labordette-tel; szentül meg voltak győződve mind a ketten, hogy Nana, nem telik bele három hónap, túlad a birtokán, s Caroline megbízta Labordette-et, hogy vegye meg kéz alatt, potom áron. Előttük la Faloise egészen oda volt a szerelemtől, s mivel nem érhetette el a Gaga duzzadt nyakát, a hátát csókolta meg, melyen majdnem szétrepedt a feszes ruha. Amélie peckesen begyeskedett a kis ülésen, s rájuk szólt, hogy nyughassanak; nem azért jött ő ide, hogy összetett kézzel nézze, mint csókolják az anyját. A másik kocsiban Mignon, hogy Lucyt bámulatba ejtse, egy Lafontaine mesét szavaltatott a fiaival; kivált Henri vágta ki a rezet, egy szuszra eldarálta az egészet, s egyszer sem akadt bele. Legelől Maria Blond olyasmikkel ugratta Tatan Nénét, hogy a párizsi tejesasszonyok csirizből meg sáfrányból tojást csinálnak, de a végén már ebbe is beleunt, annyira bosszantotta az ostoba liba, s már nagyon unatkozott. Micsoda hosszú út! Mikor érnek már oda? Kocsiról kocsira röpült a kérdés, egészen Nanáig, ki megkérdezte a kocsisát, aztán felkelt s odakiáltott.

- Még egy rövid negyedóra... Ott lenn, az a templom, a fák mögött...

Aztán folytatta:

- Nem is tudják, mit rebesgetnek a chamont-i kastély úrnőjéről! Azt mondják, hogy híres dáma volt Napóleon idejében... Bizony, afféle jópipa, minőt keresve se talál az ember manapság. Joseph-től hallottam, ő meg a püspöki szolgálattól tudja. Most bezzeg folyton a papokat bújja.

- Hogy hívják? - kérdezte Lucy.

- D'Anglars-nénak.

- Irma d'Anglars, hiszen ismertem! - kiáltott Gaga.

Csodálkozó felkiáltások röpködtek erre kocsiról kocsira, s elvesztek a lovak gyors ügetésében. Fejek emelkedtek fel, hogy Gagát lássák. Maria Blond meg Tatan Néné hátrafordultak, az ülésre térdeltek, s a lehajtott kocsifedélhez támasztották az öklüket. Kérdések keresztezték egymást, pajos megjegyzések, melyeket azonban valami titkos csodálat mérsékelte. Gaga ismerte d'Anglars-nét, s ez mindnyájukban tiszteletet keltett e hosszú múlt iránt.

- Bizony, akkor még fiatal voltam - folytatta Gaga. - Azért emlékszem, láttam, mikor kihajtatott... Azt mondták róla, hogy utálatos otthon. De milyen sikkes volt, ha kikocsizott! S micsoda páratlan históriák, micsoda disznóságok, eszeveszett agyafúrtságok!... Nem csodálom, ha kastélya van. Csak egyet nézett s hipp-hopp, már tökéletesen megkopasztott egy férfit. Ó, hát él még Irma d'Anglars! Na, kedves mókusaim, ez is megvan kilencven esztendő.

A hölgyek egyszerre elkomolyodtak. Kilencven esztendő! Bizony, egyikőjüket se faragták olyan fából, hogy addig éljenek! - kiáltotta Lucy. Csupa nyápic szerzet valamennyi. Nana kijelentette, hogy belőle ugyan nem lesz öreg csont; sokkal érdekesebb így. Végre megérkeztek. Hangos ostorpattogás akasztotta meg a társalgást, a kocsisok a lovakat ösztöklétké. Lucy csak tovább fecsegett a zajban, más témára tért át, s nógatta Nanát, hogy másnap utazzék haza a kirándulókkal. A kiállítás vége felé járt már, a hölgyeknek vissza kellett tértüik Párizsba, hol a forgalom minden várakozásukat felülmúlta. De Nana megkötötte magát. Ő már torkig van Párizssal, s egyhamar nem teszi be oda a lábát.

- Ugye, aranyom, itt maradunk? - szólt most Georges-hoz, s megszorította a térdét, anélkül hogy Steinerrel törődött volna.

A kocsik hirtelen megálltak. A meglepődött társaság lakatlan helyen szállt ki, egy domb alján. Az egyik kocsisnak meg kellett mutatnia ostora hegyével az egykori chamont-i apátság romjait, melyek elvesztek a fák között. Roppant kiábrándultak. A hölgyek hülyeségnek tartották ezt: néhány rakás szederbokorral borított omladék meg egy csonka torony. Na, ezért ugyan

kár két mérföldet utazni. A kocsis ekkor megmutatta nekik a kastélyt, melynek parkja az apátság mellett kezdődött. Azt tanácsolta, menjenek egy kis gyalogösvényen, mindig fal mentén, a kastély körül, a kocsik majd a falu főterén várnak rájuk. Nagyon kellemes séta ez. A társaság ráállt.

- Teringettét, jó dolga van ennek az Irmának! - szólt Gaga, amint útközben a park sarkán egy rácsos kapu előtt megállt.

Valamennyien hallgattak, s elnézték a rácsok közt duzzadó sűrű bozótot. Aztán továbbmentek az ösvényen, a park fala mentén, lépten-nyomon felpillantottak, s a fákat csodálták, melyeknek magas ágai sűrű zöld ívben meredtek túl a falon. Három perccel később másik rácsos kapuhoz jutottak; ezen keresztül széles tisztás tűnt föl, melyre két százados tölgy vetett nagy árnyékot. Aztán három perc múltán egy harmadik rácsos kapun keresztül végtelen fasor tárult eléjük, akár valami alvilági folyosó, melynek mélyén fényes csillagkép gyanánt bukkant elő a nap. Az ámulat eleintén megkötötte a nyelvüket, majd lassanként ujjongó kiáltásokat csalt az ajkukra. Egy kis irigység fogta el őket, hetvenkedni próbáltak, de a nagyszerű látvány mégis csak elragadta a társaságot. Nem mindennapi teremtés lehet ez az Irma! Átkozottul megnőtt az ázsiója előttük.

Vége-hossza nem volt a fáknak, újabb meg újabb repkénytakarók futottak a falon, pavilonok ormai meredeztek, s jegyesorok váltakoztak hatalmas, sűrű szilfákkal, rezgő nyárfákkal. Hát még mindig nincs vége? A hölgyek belefáradtak már a hosszas járásba, s a kastélyt szertették volna látni, mert eddig, akárhová kukucskáltak, egyebet se láttak, csak lombtengert. Két kézzel megfogták a rács rúdját, s a vashoz tapasztották arcukat. Bizonyos tisztelet fészkelte a lelkükbe, míg így, kívülről, a rengeteg lombozat miatt láthatatlan kastélyról ábrándoztak. Mivel nem voltak hozzászokva a gyalogláshoz, hamarosan elfáradtak. A fal még mindig nem ért véget, s ugyanaz a szürke kősor húzódott a néptelen ösvény minden kanyarulatánál. Egyik-másik nő már tamaskodott is benne, hogy valaha célhoz érnek, s azt tanácsolta, térjenek vissza. De mennél fárasztóbb volt az út, annál nagyobb áhítatot éreztek, s a birtok békés, királyi fensége minden lépésnél jobban-jobban eltöltötte lelküket.

- Ez már mégiscsak sok! - szólt Carolina Héquet fogcsikorgatva.

Nana vállát vont a rá, hogy csituljon. Rövid idő óta szava sem volt, arca kissé halovány s nagyon komoly. Hirtelen, az utolsó kanyarodásnál - éppen a falu főterére jutottak - véget ért a fal, s egy díszudvar mélyén felbukkant a kastély. Valamennyien megálltak, annyira elragadta őket ez a büszke, fenséges látvány; a széles tornácok, a húsz-ablakos homlokzat, a három kibontakozó szárny, melynek tégláit kőpárták szegélyezték. IV. Henrik lakott ebben a történelmi nevezetességű kastélyban, hol még most is kegyelettel őrizték a szobáját, s benne a genovai bársonnyal teleaggatott nagy ágyat. Nanának elállt a lélegzete, s halkan felsóhajtott, mint egy gyerek.

- A teremtésit! - mormogta magában alig hallhatóan.

Egyszerre roppant izgatottak lettek. Gaga azt mondta, hogy ő az, maga Irma, ki ott áll a templom előtt. Mindjárt megismerte: kora ellenére még mindig egyenesen jár az arcátlan teremtés, s szemeiben most is a régi fennhéjázó tekintet! Éppen vecsernyéről jöttek. Madame egy percig a templom kapuja alatt maradt. Egyszerű, hatalmas nő volt, világosbarna selyemruhában; tisztes arca valami koros márkinőre emlékeztetett, ki megmenekült a forradalom borzalmaitól. Jobbjában vastag imádságos könyvet ragyogtatott a napsugár. Lassan átment a téren, tizenöt lépéssel távolabb egy livrés lakáj ballagott utána. A templom lassanként üres lett; Chamont apraja-nagyja alázatos tisztelettel üdvözölte; egy aggastyán megcsókolta a kezét, egy asszony le akart térdelni előtte. Olyan volt, mint valami nagy korral megáldott, tisztelettel övezett hatalmas királynő. Fölment a lépcsőn s eltűnt.

- Lám, mire viszi az ember, ha okosan gazdálkodik - szólt Mignon jámbor meggyőződéssel, s a fiaira nézett, mintha erkölcsi prédikációt tartana nekik.

Erre mindenki megtette a maga megjegyzését. Labordette úgy találta, hogy pompás erőben van. Marie Blond valami trágárságot mondott, de Lucy megharagudott érte, s kijelentette, hogy tisztelni kell a kort. Abban valamennyien megegyeztek, hogy „hallatlan” jelenség. Újból kocsiba ültek. Chamont-tól la Mignotte-ig Nanának szava se volt. Kétszer is megfordult, hogy még egyszer a kastélyra pillantson. Elringatta a kerékszörgés, nem is érezte, hogy Steiner ott ül az oldalán, és Georges-ot se látta már maga előtt. Látomás kápráztatta a szürkületben, Irma d’Anglars még mindig előtte lebegett, a nagy korral megáldott, tisztelettel övezett hatalmas királynő fenségében.

Georges este visszatért Fondettes-be, vacsorára. Nana, ki egyre szórakozottabb s különösebb lett, hazaküldte, hogy kérjen bocsánatot a mamájától. - Úgy illik - tette hozzá komolyan. Most egyszerre nagy tisztelet ébredt benne a családi élet iránt. Sőt még azt is megfogadtatta vele, hogy ezen az éjszakán nem jön hozzá aludni. Most nagyon fáradt, és Georges csak a kötelességét teljesíti, ha engedelmes. Georges-nak nem volt ínyére ez az erkölcsi prédikáció; nehéz szívvel, lesütött fővel jelent meg a mamája előtt. Szerencsére megérkezett a bátyja, Philippe, egy roppant vidám, ördögös katona, s így megszabadult a rettegett jelenettől. Hugonné megelégedett annyival, hogy könnyes szemmel nézett rá, Philippe pedig, mikor megtudta a dolgot, azzal fenyegette, hogy megráncigálja a fülét, ha még egyszer elmegy ahhoz a nőhöz. Georges megkönnyebbült, s alattomban már azt tervezte magában, hogy másnap, két óra felé átszökik Nanához, s megbeszéli vele a találkájukat.

Fondettes vendégei szemlátomást zavarban voltak a vacsoránál. Vandeuvres bejelentette távozását. Magával akarta vinni Lucyt Párizsba, mivel nagyon mulatságosnak találta, hogy elsökteti ezt a lányt, kit már tíz éve ismer, s még sohasem kívánt meg. Chouard márki tányérjára hajolt, s folyton Gaga kisasszonyon járt az esze. Emlékezett, hogy valamikor még a térdén himbálta a kislányát. Hogy nőnek ezek a gyerekek! Jó nagy darab lány lett a kicsiből. Kivált Muffat gróf volt hallgatag, gondolatokba mélyedt, s csupa láng volt az arca. Hosszú pillantást vetett Georges-ra. Mikor az asztaltól felálltak, egy kis lázról panaszkodott, s szobájába zárkózott. Venot utána sietett. Izgalmas jelenet játszódott le odafent. A gróf az ágyára vetette magát, vánkosába fojtotta ideges zokogását, míg Venot szelíden csitítgatta, testvérének nevezte, s azt tanácsolta, hogy esedezék az isteni irgalmassághoz. Muffat nem hallotta, s csak hörgött. Hirtelen felugrott az ágyról, s azt dadogta:

- Megyek hozzá... Nem bírom tovább...

- Jól van - szólt az aggastyán -, elkísérem.

Mikor eltávoztak, két árnyék tűnt el a fásor sötéttségében. Fauchery és Sabine grófné most minden este Daguenet-ra bízták, hogy Estelle-nek a teafőzésnél segítsen. A gróf olyan gyorsan haladt az országúton, hogy társa csak futva követhette. Venot már egészen kifulladt, de azért egyre-másra bölcs tanokkal traktálta a test kísértései ellen. A másik egy árva szót se szólt, csak ment az éjben. Mikor la Mignotte elé érkeztek, egyszerűen ennyit mondott:

- Nem bírom tovább... Menjen...

- Úgy hát legyen meg Isten akaratja - mormogta Venot. - Neki minden út jó, hogy hatalmát megmutassa. Az ön bűne fegyver lesz kezében.

La Mignotte-ban perpatvar volt az étkezésnél. Nana levelet kapott Bordenave-tól. Azt írta neki, hogy csak pihenjen nyugodtan. Úgy látszott, mintha nem sokat törődne már vele. A kis Violaine-t minden este kétszer is kitapsolták. Mignon megint nógatta, hogy ő is menjen velük másnap, mire Nana felfortyant, s kereken kijelentette, hogy nem szorul a más tanácsára.

Különben is nevetséges feszességet mímelt az asztalnál. Lerat-nénak valami sikamlós szó szaladt ki a száján; nosza lett erre kiabálás. Nana leteremtettézte: ő nem tűri senki fiától, még a nagynénjától sem, hogy disznóságokat beszéljen előtte. Aztán jó érzésével untatott mindenkit, jámbor tisztességtudás jött rá, mint valami roham, majd egyre-másra a Louis vallásos neveléséről elmélkedett, meg hogy maga is jóra való életet él ezután. S mivel csak nevettek, erkölcsi prédikációt tartott, fejét csóválta, akár egy megrögzött nyárspolgár, s azt mondta, hogy rend a jólét lelke, s hogy nem akar szalmán meghalni. A hölgyeket már sértette ez a hang, s álmélkodva csapták össze a kezüket: nem, ez lehetetlen. Nanát kicserélték! De ő mozdulatlanul ült köztük, megint elálmodozott, révetegen bámult a levegőbe, s egy nagyon gazdag és nagyra becsült Nana képe merült fel lelkében.

Éppen aludni készült, mikor Muffat megjelent. Labordette látta meg a kertben. Mindjárt megértette a dolgot, készségesen eltávolította Steinert, megfogta a gróf kezét, s a sötét folyosón végig egészen Nana szobájáig vezette. Labordette született gavallér volt az effajta ügyekben s nagyon ügyes; gyönyörködött benne, ha másokat boldoggá tehetett. Nana csöppet se lepődött meg, csak az bosszantotta, hogy Muffat annyira veszkődik utána. Bizony, az élet nem gyerekjáték. A szerelem butaság, és semmi értelme sincsen. Aztán Zizi fiatalsága miatt aggodalmaskodott. Bizony, galádság volt, amit ezzel a gyerekekkel űzött. No de most megjavul, most öreg barátja lesz.

- Zoé - szólt a komornához, ki majd kiugrott a bőréből, hogy végre megszabadulhat a falutól -, csomagolj be reggel, mihelyt, felkelsz. Visszamegyünk Párizsba.

S Muffat-val töltötte az éjszakát, de gyönyört nem lelt benne.

Három hónappal később, egy decemberi estén, Muffat gróf a Panoramas átjáróban sétált. Langyos este volt, a zápor egy sereg embert hajtott az átjáróba. Egész tömeg szorongott az üzletek közt, s bajosan, lassan juthatott előre. Csupa ragyogás, fényáradat a visszavert sugaraktól világos üvegek alatt; fehér golyók, piros lámpák, kék transzparensok, gázlángok sorai, lámpákból kirakott órák, óriási legyezők csillogtak-villogtak a szabadban; a kirakatok tarkabarkasága, az ékszerek aranya, a cukrászok kristálytálai, a divatárusok fényes selyemkelméi a reflektorok vakító fényözönében lobogtak a tiszta üvegek mögött, míg távol, egy roppant bíborszínű kesztyű meredt ki a mázolt cégtáblák tömkelegéből, s olyan volt, mint valami levágott, vérző kéz, melyet egy sárga kézelővel odaerősítettek.

Muffat gróf felballagott a körútig. Kitekintett az úttestre, aztán lassú léptekkel visszament a kereskedések mellett. A nyirkos, meleg levegő fényes párát vetett a szűk átjáróban. A csurgó esernyőktől nedves kőkockákon egyre-másra lépések dobogtak, de nem hangzott beszéd. A gróf lépten-nyomon a járókelőkhöz ütközött, kik fürkészve nézték néma, gázfénytől fakó arcát. Muffat szabadulni akart a kíváncsi pillantásoktól, s egy papírkereskedés elé állott; mélységes figyelemmel nézegette a kirakott levélnyomókat, üveggömböket, melyekben tájképek, virágok látszottak.

De semmit se látott, csak Nanára gondolt. Miért hazudott már megint? Reggel azt írta neki, hogy este ne fáradjon hozzá. Azt hozta fel ürügyül, hogy Louis beteg, s ezért néniénél alszik az éjjel, hogy a gyerek mellett virrasszon. De ő gyanakodott, felnézett a lakására, s ott megtudta a ház mesternétől, hogy madame éppen akkor ment el a színházba. Ez nagyon meglepte, mert Nana nem játszott az új darabban. Miért hát ez a hazudozás, s mi dolga lehetett ezen az estén a Variétés színházban?

Épp egy járókelő ütközött belé, mire a gróf, anélkül hogy tudta volna, otthagyta a levélnyomókat; már egy csecsebecse-kereskedés előtt volt, s elgondolkozó ábrázattal bámulta a sok jegyzőkönyvet, szivartárcát, melyeknek sarkán, valamennyin, ugyanaz a fecske röpködött. Most már bizonyos, hogy Nana megváltozott. Az első napokban, mikor falusi kirándulásáról visszajött, egészen megbolondította, amint az arcát, a pofaszakállát macskahízalással körülcsókolgatta, s mennyre-földre esküdözött, hogy csak őt imádja, az ő egyetlenét, szíve választottját. Georges-től nem félt már, azt Fondettes-ben őrzi az anyja. Maradt még a vastag Steiner; azt ki akarta ütni a nyeregből, de nem merte megpendíteni a dolgot. Tudta róla, hogy megint rendkívüli pénzzavarban van, s máról holnapra elvérezhetik a börzén; most a landes-i sóbányarésztvényesekbe kapaszkodik kézzel-lábbal, hátha kisajtol belőlük még egy utolsó befizetést. Mikor találkozott vele Nanánál, az komolyan megmagyarázta neki, hogy nem dobhatja ki az ajtón, mint valami kutyát, ha már Steiner annyit költött rá. Különben is olyan érzéki kábulatban élt három hónap óta, hogy csak a Nana bírása ösztökélte, s azon kívül minden érzés eltompult benne. Teste késő ébredésében gyermeki mohóság fogta el, mely hiúságot, féltékenységet egyaránt elnyomott. Csak egyetlen bizonyos érzés üthetett rajta sebet: Nana már nem volt olyan kedves, s már nem csókolgatta a szakállát. Ez nyugtalanította, s mint afféle ember, ki nem ismeri a nőt, váltig azon töprengett, vajon mit vethet szemére Nana. Azt hitte, hogy minden vágyát teljesítette. S újra meg újra eszébe jutott az a reggeli levél, az a ravasz hazugság, amit egyszerűen csak azért eszelt ki, hogy a színházában töltsen az estét. A tömeg ismét meglökte, átvágott hát az átjárón, tűnődve megállt egy vendéglő bejárata előtt, s a tollas pacsirtákra, meg az egyik kirakatban végigfektetett nagy lazacra meredt.

Végül úgy látszott, ettől a látványtól is szabadulni akart. Megrázkódott, felnézett, s azon vette észre magát, hogy kilenc felé jár. Nana mindjárt jönni fog, s színt kell vallania. Aztán elindult

megint s az estékre gondolt, melyeket már ezen a helyen töltött, mikor a színház ajtajában várt rá. Minden üzletet ismert már erre, ismerte gázszaggal kevert illatukat, az erős bagariaszagot, a csokoládékereskedés pincéjéből áradó vaníliaillatot, az illatszerkereskedések nyitott ajtaján kicsapódó pézsmaszagot. Nem is mert megállni az üzletek előtt, honnét a sápadt arcú elárúsító nők nyugodtan néztek rá, mint valami ismerős arcra. Egy percre úgy látszott, a kis kerek ablakok sorát tanulmányozta a hollók fölött, mintha most látná először a cégtáblák tömkelegében. Aztán megint felment a körútra, s ott állt egy percig. Az eső már csak szemetelt, finom, hűs csöppek hulltak a kezére, s ez lecsendesítette. Most a feleségére gondolt, ki Macon mellett van, egy kastélyban, hol barátnője, Chezelles-né nagybeteg, ősz óta. A kocsik sártengerben gördültek végig az úton, s Muffat elgondolta, milyen undok lehet most a falu ebben a cudar időben. De hirtelen nyugtalan lett, visszament az átjáró fojtó, meleg levegőjébe, nagy léptekkel járt a sétálók között: eszébe jutott, hogy Nana gyanút foghat, s még kereket old a Montmartre árkádjainál.

Lesbe állt hát a színház kapuja előtt. Nem szívesen várt ezen a folyosó-végen, félt, hogy megismerik. A Varietés köz s a Szent Márkus köz sarkán volt ez a sötét zug; sötét üzletek sorakoztak benne, egy cipésműhely, melyben sohasem láttak vevőt, poros bútorraktárak, álmos, telefüstölt olvasóterem, melynek ernyős lámpái esténként zöld fényben égtek. Csupa finom ruhás urak fordultak meg itten, s türelmesen ólálkodtak a színészbejárót eltorlaszoló részeg díszletmunkások, szedett-vedett kóristák közt. A színház előtt homályos burában, egyetlen gázláng világította meg az ajtót. Muffat arra gondolt egy pillanatra, hogy megkérdezi Bronnét, de mégse tette, mert attól félt, hogy az asszony még figyelmeztetné Nanát, s az elillanna a körúton át. Újra járkálni kezdett, s eltöklelt magában, hogy várni fog, míg csak ki nem zárják, ami már kétszer is megesett vele. Szíve elszorult arra a gondolatra, hogy egyedül menjen aludni. Valahányszor lányok jöttek ki hajadonfőtt, vagy piszkos ingű férfiak, s arcába néztek, kapta magát s az olvasóterem elé állt, hol az ablaküvegre ragasztott két plakát közt, mindig ugyanaz a látvány tárult elé: egy kis öreg úr, ki magányosan, mereven olvasott a roppant asztalnál, a lámpa zöld fényében, s zöld kézzel forgatta a zöld lapot. De pár perccel tíz óra előtt egy másik úr is felbukkant, magas, szép, szőke, finom kesztyűs férfi, s ő is fel-alá sétált a színház előtt. Minden fordulónál görbén, bizalmatlanul néztek egymásra. A gróf felment a két árkádsor sarkáig, hol magas tükör díszelgett a falban. S amint meglátta benne komoly arcát, előkelő külsejét, egyszerre szégyen meg félelem szállta meg.

Tízet ütött. Muffat-nak hirtelen eszébe ötlött valami. Hiszen nagyon könnyen meggyőződhetik róla, hogy csakugyan öltözőjében van-e Nana. Felment a három lépcsőn, átcsapott a kis sárgára mázolt előcsarnokon, aztán az udvarra suhant egy ajtón, mely csak kilincsre járt. Ebben az órában az udvar - szűk és nyirkos, mint valami mély kút - fekete párában úszott dögleletes árnyékszékeivel, csurgójával, takaréktűzhelyével s a halom növénnel, mellyel a portásné megrakta. De a két, ablakokkal telelyuggatott meredek fal vakítóan ragyogott: itt volt alant a színházi kellékek raktára, a tűzoltóállomás, balra az iroda, míg jobbra s odafent a színészek öltözői sorakoztak. Olyan volt, mintha e szűk kút hosszában egy-egy tüzes kemencetorok tátongana a sötétségbe. A grófnak azonnal feltűntek az öltöző kivilágított ablakai az első emeleten. Mindjárt megkönnyebbült, boldogan, önfeledten nézett fel, s csak állt, állt a vastag sárban, az émelyítő bűzben, mely e rozoga párizsi ház hátulját eltöltötte. Egy megrepedt csatornából kövér cseppek hullottak. Bronné ablakából gázfény szűrődött, sárgára festett egy tenyérszerű mohos kövezetet, egy mosogató vizétől kivájt fal alját, egy egész szemetes zugot, hol rozoga vedrek, repedt, mély tálak heverték rakáson, s valami fazékban csenevész kecskerágó zöldellt. Valahol ablakkilincs csikorgott, s a gróf gyorsan elszaladt.

Most már minden percben lejöhetett Nana. Visszament az olvasóterem elé. Az álmatag homályban, melyen mint valami éjjeli mécs világa szűrődött át a lámpafény, még mindig nem moccan a kis öreg, s bágyadt profilja az újságra vetődött. Aztán újra sétálni kezdett. Most

már nagyobb sétát tett, átvágott a nagy átjárón, felment a Variétés átjárón, a gyászos sötétségbe merült, elhagyott, hűvös Feydeau átjáróig, aztán visszajött, elhaladt a színház előtt, befordult a Szent Márkus köz sarkán, s még a Montmartre-ig is elmerészkedett, hol egy fűszeres üzletében nagy figyelemmel nézte a cukorvágó-gép munkáját. De a harmadik fordulónál már minden önérzetet elfojtott benne az aggodalom, hogy Nana még az orra előtt szökik meg előle. Odaállt hát a szőke úrral a színház elé; barátságos, alázatos pillantást váltottak, melyben még ott lobogott a gyanú utolsó szikrája, hogy esetleg vetélytársak. Színpadi munkások jöttek ki, hogy szünet közben egy pipa dohányt szívjanak, s egyre-másra meglökték őket, de egyikőjük sem mert rájuk szólani. Három, piszkos ruhás, kócos hajú lány jelent meg a küszöbön, almát rágicsáltak, s kiköpték a csutkáját. Muffat és társa lesütötte a szemét, békén túrték szemtelen pillantásukat, trágár beszédüket; hagyták, hadd fröcsköljék le, hadd szennyezzék be őket ezek a rimák, amint otromba kedvükben hozzájuk lökdösték egymást.

Nana éppen most jött le a három lépcsőfokon. Egészen belesápadt, mikor Muffat-t meglátta.

- Ah, ön az - dadogta zavartan.

A vigyorgó kóristanók megszeppentek a láttán, s mereven, komolyan kushadtak meg sorban, mint a szolgálók, kiket éppen valami csínyen kapott rajta a nagyságos asszony. A magas szőke úr megnyugodva, de szomorúan húzódott félre.

- Nos, hát nyújtsa karját - folytatta Nana türelmetlenül.

Azzal lassan eltávoztak. A gróf egy sereg kérdésre készült, s most nem tudta, mit mondjon. Annál jobban forgott a Nana nyelve, s mindjárt kész volt a magyarázattal: nyolc órákor még a nénjénél volt, aztán, hogy Louis jobban lett, kapta magát s elnézett egy percre a színházba.

- Valami fontos ügy? - kérdezte a gróf.

- Igen, egy új darab - válaszolt Nana kevés habozás után. - Hallani akarták a véleményemet.

Muffat jól látta, hogy hazudik. De a Nana karja oly melegen, oly erősen pihent a karjában, hogy minden ereje elpárolgott. Nem érzett sem haragot, sem neheztelést a hosszú várakozás miatt. Most az volt minden gondja, hogy el ne eressze, mikor végre-valahára megfoghatta. Másnap aztán majd megtudja, mi dolga volt az öltözőjében. Nana még mindig habozott, s szemlátomást küszködött magával, mint aki fel akar ocsúdni első rémületéből s határozni akar. Amint befordultak a Variétés átjárón, megállt egy legyezőkereskedő kirakata előtt.

- Ni! - mormogta. - Milyen csinos gyöngyház garnitúra ezekkel a tollakkal.

Aztán közönyös hangon:

- Szóval hazakísérsz?

- Természetesen - szólt Muffat csodálkozva -, mivel már jobban van a fiad.

Nana megbánta a meséjét. Talán megint rosszra fordul a Louis állapota. Azt mondta, menjek vissza Batignolles-ba. De mikor Muffat erre is ráállott, felhagyott szándékával. Egy pillanatig ette a méreg, mint aki érzi, hogy megfogták, s most kénytelen-kelletlen jó arcot kell vágnia. Végre beletörődött, s elhatározta, hogy időt fog nyerni. Ha éjfél felé lerázhatja a nyakáról a grófot, minden a kedve szerint történhetik még.

- Igaz - mormogta -, ma este szalmaözvegy vagy. Csak reggel jön meg a feleséged, mi?

- Reggel - válaszolt Muffat kissé zavartan, hogy ilyen bizalmasan beszélnek előtte a grófnéról.

De Nana nem tágitott, megkérdezte, mikor érkezik meg a vonat, mivel tudni akarta, hogy várni fogja-e az állomáson. Aztán még meglassította lépteit, mintha nagyon érdekelnék az üzletek.

- Nézd már! - szólt Nana, amint újra megállt, egy ékszerkirakat előtt. - Milyen eredeti karperec!

Imádta a Panoramas átjárót. Gyermekkora óta megmaradt benne ez a rajongás az olcsó csecsebecsékért, a talmi ékszerekért, az aranyozott cinkért, a bőrutánszatokért. Valahányszor arra járt, alig bírt megválni a kirakatoktól, mint egykor, midőn még gyerekcipőben csoszogott, s órákig elácsorgott egy-egy csokoládékereskedés édességei előtt, hallgatta a verklit a szomszéd üzletben, s kivált az olcsó, rikító apróságok ragadták meg, neszesszerek dióhéjban, rongyszedő-kosár alakú fogpiszkáló-tartók, Vendöme-oszlopok, hőmérő-tartó obeliszek. De ma este nagyon is leforrázták a kedvét s csak nézett, nézett anélkül, hogy látott volna. Végre is bosszantotta, hogy nem szabad, s ebben a titkos lázongásban türelmetlen vágy sarkallta, hogy valami ostobaságot csináljon. No, ez se nagy áldás, ha az embernek finom szeretői vannak! Gyerekes szeszélyeivel megkopasztotta a herceget meg Steinert, anélkül hogy tudná, hová lett a sok pénz. A Haussmann körüti lakása még most sem volt egészen bebútorozva, csak a telerakott, felcicomázott szalon ütött el vörös atlaszhuzatával. Most még több borsot törtek az orra alá a hitelezők, mint régen, mikor egy fabatkája se volt. Nem tudta ezt megérteni, mert a takarékoság mintaképének tartotta magát. Egy hónap óta ez a csirkefogó Steiner is csak nagy kinnal szurkolt le rongyos ezer frankot, mikor kidobással fenyegette, ha elő nem teremti a pénzt. Muffat meg hülye volt, nem tudta, mi jár ki az ilyesmiért, s nem haragudhatott rá a fukarságáért. Ó, be rég kidobta volna már ezt a népséget, ha napjában százszor el nem ismétli magában a tisztességes viselkedés szabályait! Az embernek legyen helyén az esze - ezt duruzsolta Zoé minden reggel, s előtte is mindig ott lebegett az az emlék, amelyre rajongással tekintett: Chamont szüntelenül felidézett, megnövekedett királyi víziója. Csak ezért alázkodott úgy meg a gróf karján, amint a gyérülő járókelők közt egyik kirakattól a másikhoz léptek, bár reszketett az elfojtott indulattól. Künn már száradt a kövezet, friss szellő csapott át a sikátoron, elsöpörte a meleg levegőt az üvegfedél alól, s meglobogtatta a színes lámpásokat, a gázlángok sorait, az óriási kesztyűt, mely úgy égett, mint valami tűzijáték. A vendéglő ajtajánál egy pincér a lámpaburákat oltogatta; az üres, kivilágított üzletekben mozdulatlanul ültek az elárusítónők, mintha nyitott szemmel aludtak volna.

- Ni, milyen édes! - szólt Nana az utolsó kirakathoz, s visszament pár lépésnyire, hogy egy porcelán agárban gyönyörködjek, mely rózsák közé rejtett fészek előtt állt, s felemelte egyik lábát.

Végre elhagyták az átjárót, s Nana nem akart kocsit. Olyan jó idő van, mondta a grófnak, s nagyon kedves volna, ha gyalog mennének haza; különben sincs miért sietniük. Mikor az Angol kávéház elé értek, hirtelen osztrigát akart enni, mert amint mondta, reggel óta még egy falat nem volt a szájában a Louis betegsége miatt. Muffat nem mert ellenkezni. De még nem akarta, hogy boldog-boldogtalan együtt lássa vele, külön szobát kért hát, s végigsurrant a folyosókon. Nana úgy ment utána, mint aki ismeri a járást; a pincér már kinyitotta a szeparé ajtaját s éppen be akartak menni, midőn a szomszéd teremből, mely csak úgy harsogott a kacagástól, kiabálástól, hirtelen egy férfi lépett ki. Daguenet volt.

- Ni, Nana! - kiáltott fel.

A gróf gyorsan eltűnt a szeparéban, melynek ajtaja félig nyitva maradt. De amint a megrémült gavallér kerekelt oldott, Daguenet hunyorgatott s csipkelődő hangon hozzátette:

- Teringettét, jól haladsz! Most már a Tuilériákban fogod a barátokat?

Nana mosolygott, ajkára illesztette az ujját, hogy hallgasson. Láta, hogy tökrészeg, de azért megörült a találkozásnak. Még mindig kedvelte egy kicsit, pedig ocsmányság volt tőle, hogy nem akart ráismerni, mikor azokkal az előkelő dámákkal sétált.

- Na, hogy áll a bál? - kérdezte barátságosan.

- Javulok. Bizony, meg akarok nősülni.

Nana szánakozva vont vállat. De Daguenet tovább élcelődött. Bizony ez nem élet így, alig keres valamit a börzén, s az is elmegy virágra a nőknek, hogy ki ne nézzék. Háromszázezer frankja másfél év alatt elűszott. De most okos lesz, gazdag partit csinál, s még megyefőnök lesz a végén, mint az apja. Nana még mindig hitetlenül mosolygott. A terem felé intett fejével s megkérdezte:

- Kivel vagy?

- Ó, egy egész banda! - szólt az pityókosan, s hirtelen megfeledkezett nagy terveiről. - Képzeld csak, Léa egyiptomi útvjáról mesél. Ez ám a furcsa história! Valami fürdő-kalandja is volt...

Azzal elmondta az esetet. Nana szívesen hallgatta, s csöppet sem sietett. A végén már a folyosó falához támaszkodtak, szemben egymással. Gázlángok lobogtak az alacsony mennyezet alatt, erős ételszag áradt a kárpit redőiből. Néha, mikor a teremben hangosabb lett a zshivaj, egymáshoz kellett hajolniuk, hogy megértsék egymást. Mivel elállták a folyosót, lépten-nyomon megzavarták őket a tálakkal megrakott pincérek. De oda se néztek neki, békésen a falhoz húzódtak, s mintha otthon lettek volna, nyugodtan csevegtek tovább a vacsorázó vendégek lármájában, a sürgő-forgó felszolgálók között.

- Nézd csak - mormogta a fiatalember, s a szeparé ajtaja felé intett, hova Muffat bemenekült.

Mind a ketten oda néztek. Az ajtó meg-megrebbent, mintha valami lehelet mozgatná. Aztán végtelen lassan a legkisebb zaj nélkül bezárult. Halkan összenevettek. Micsoda képet vághat a gróf ott benn egyedül!

- Aproó - kérdezte most Nana -, olvastad a Fauchery cikkét, melyet rólam írt?

- Igen, *Az arany legy-et* - válaszolt Daguenet -, azért nem említettem, mert féltem, hogy rosszul esik.

- Rosszul esik? Ugyan már miért? Jó hosszú az a cikk.

Hízelgett a hiúságának, hogy foglalkoznak vele a *Figaró*-ban. Ha fodrásza, Francis, ki elhozta neki az újságot, meg nem magyarázza, magától rá se jött volna, hogy róla van szó. Daguenet csak vigyorgott szemtelen ábrázatával, s figyelte titokban. No, ha ő meg van elégedve, másnak se fájjon a feje miatta.

- Szabad kérem! - kiáltott egy pincér s egy nagy tál fagylalttal kezében szétválasztotta őket.

Nana egyet lépett a kis szoba felé, hol Muffat várta.

- Nos hát Isten veled - szólt Daguenet. - Menj csak a te felszarvazott barátodhoz.

Nana újra megállt.

- Mért hívod felszarvazottnak?

- Teringettét! hát mert felszarvazott!

Nana visszalépett s megint a falnak támaszkodott. Nagyon érdekelte a dolog.

- Ah! - mondta egyszerűen.

- Mit? Hát te nem tudtad? A feleségének Faucheryval van viszonya, galambom... Bizonyára a falun kezdődött a barátság... Fauchery az imént vált el tőlem, mikor ide jöttem, s erős a gyanúm, hogy a lakásán találkoznak ma este. Azt hiszem, valami utazást eszeltek ki.

Nana nem jutott szóhoz az izgatottságtól.

- Mindjárt gyanítottam én! - szólt végre, combjait verdesve. - Kitaláltam, csak rá kellett néznem arra az asszonyra a múltkor, az országúton... Hát lehetséges, hogy egy tisztességes asszony megcsalja az urát, s hozzá még ezzel a gézengúz Faucheryval! Na ettől majd cifra dolgokat tanulhat!

- Ó, nem ez az első kísérlete - mormogta Daguenet gonoszul. - Ez a nő talán éppolyan kitanult, mint a barátja.

Nana most méltatlankodva kiáltott fel.

- Csakugyan!... Micsoda népség! Ez már mégis disznóság!

- Szabad kérem! - kiáltott egy üvegekkel megrakott pincér, s szétválasztotta őket.

Daguenet újra visszatartotta, s kézen fogta egy percig. Aztán búcsúzni kezdett csengő, fuvolázó hangon, melynek mindig megvolt a hatása az efféle nőknél...

- Isten veled, szívecském... Tudd meg, hogy még mindig szeretlek.

Nana elhúzta kezét, s mosolyogva szólt, miközben viharos kiáltások, éljenek remegtették meg a terem ajtaját, s túlharsogták a szavát:

- Tökfilkó, annak már vége... De sebaj. Csak gyere fel hozzám valamelyik nap. Majd elbeszélgetünk.

Aztán nagyon elkomolyodott, s mint valami felháborodott úriasszony hirtelen kifakadt:

- Ah, felszarvazott!... Nahát, ez már bosszantó, fiacskám. Mindig utáltam a felszarvazottakat.

Mikor végre bement a kis szobába, Muffat ott ült egy szűk díványon, megadással, sápadtan, reszkető kezekkel. Még csak szemrehányást sem tett neki. Nana csupa izgalom volt, s nem tudta, hogy szánja-e vagy megvesse. Szegény ember, milyen méltatlanul csalja az az undok nő! Szeretett volna a nyakába csimpaszkodni, hogy megvigasztalja. De azért mégiscsak rászolgált erre! Olyan bárgyú az istenadta, ha nővel van dolga. No, legalább okul rajta. Aztán megszánta végül. Mikor megette az osztrigát, nem adta ki az útját, ahogy tervezte. Alig maradtak negyedóraig az Angol kávéházban, aztán együtt mentek a Haussmann körútra. Tizenegy óra volt. No, éjfélig még talál valami tapintatos ürügyet, hogy kifüstölje.

Óvatosságból rendeletet adott Zoénak az előszobában.

- Lesni fogod, s figyelmezteted, hogy ne csapjon zajt, ha a másik még nálam volna.

- De hová dugjam, madame?

- Dugd a konyhába. Az biztosabb.

Muffat már levetette a kabátját a hálósobában. A tűz javában égett. Ugyanaz a szoba volt ez még mindig, paliszander bútorokkal, függönyeivel, hímezett damasztaszövettel bevont székeivel, rajtuk nagy, kék virágokkal szürke alapon. Nana már két ízben át akarta húzni a bútorokat, először csupa fekete bársonnyal, majd rózsaszínnel hurkolt fehér atlással. De mihelyt Steiner beleegyezett, s megkapta tőle a rávalót, nyomban elpocsékolta a pénzt. Szeszéyes álmái közül csak a tigrisbőr valósult meg, mely a kandalló előtt feküdt, meg a mennyezetről lógó kristály éjjeli lámpa.

- Én nem vagyok álmos, nem fekszem le - szólt Nana, mikor bezárkóztak.

A gróf alázatosan engedelmeskedett neki, mint aki nem fél már, hogy meglátják. Egyetlen gondja az volt, hogy meg ne haragítsa.

- Ahogy akarod - mormogta.

De azért még levetette magasszárú cipőjét, mielőtt a tűz elé ült volna. Nana egyik gyönyörűsége volt, hogy tükrös szekrénye előtt vetkőzött, melyben tetőtől talpig láthatta magát. Még az ingét is ledobta magáról, s csupaszon, önfeledten sokáig elnézte magát. Imádta testét, elragadtatással nézte selymes bőrét, dereka hajlékony vonalát; arcáról eltűnt a mosoly, s feszült figyelemmel merült el az önszeretben. A fodrásza gyakran találta így, anélkül hogy Nana a fejét is elfordította volna. Muffat megneheztelt érte, s Nana elcsodálkozott. Ugyan mi jut az eszébe? Nem másokért csinálja, hanem a maga kedvteléséért.

Ma este, hogy jobban láthassa magát, még a karos gyertyatartók hat lángját is meggyújtotta a falon. De mikor lecsúsztatta ingét, hirtelen megállt. Pár perc óta valami szeget ütött a fejébe, s egy kérdés volt a nyelvén.

- Nem olvastad a *Figaro* cikkét?... Ott az újság az asztalon.

Eszébe jutott a Daguenet nevetése, s rosszat sejtett. Ha ez a Fauchery megrágalmazta, meg fogja bosszulni magát.

- Azt mondják, hogy rólam van szó benne - szólt tettetett közönnyel. - Nos, bogaram, mit szólsz hozzá?

Ledobta ingét, várt, míg Muffat végig elolvassa a cikket, s ott állt csupaszon. Muffat lassan olvasott. Fauchery cikke, *Az arany légy*, egy lány történetét adta elő, ki négy-öt részeges nemzedéktől származott. Vérért megfertőzte az átöröklött nyomor és iszákosság, ami nála asszonyi vágyainak kóros túltengésében mutatkozott meg. Valamelyik külvárosban sarjadt, Párizs kövezetén; nagy, szép, délceg növésű, mint valami trágyadombon nőtt virág, s megbosszulja a koldusokat, az elhagyottakat, kiktől származott. A rothadás, melyet e népben erjedni hagytak, feljut vele az előkelő világba, s megmetyejezi. Természeti erő lett belőle, a rombolás szelleme, s anélkül hogy maga akarta volna, hófehér combjai között megromlott, megbomlott Párizs, mint ahogy az asszonyok kezében havonta összemegy a tej. A cikk végül egy légyhez hasonlította a lányt, ragyogó színű, pizokban szárnyra kelt légyhez, mely a halált szedte fel az útszélen hagyott dögökről, zümmögve, keringve, káprázatos színeket villogtatva repült be a paloták ablakán, aztán csak rá kellett szállnia a férfiakra, s máris egytől egyig megmérgezte őket.

Muffat felütötte fejét, s mereven bámult a tűzbe.

- Nos? - kérdezte Nana.

De a gróf nem válaszolt. Úgy látszott, még egyszer el akarja olvasni a cikket. Hideg borzongás futott végig a koponyáján, a hátán. Kapkodva összezapott cikk volt ez, csupa szökdécselő mondat, egy sereg túlságba vitt váratlan kifejezés, szertelen gondolatkapcsolat. Muffat-t megdöbbenette az olvasmány, s hirtelen felébresztette benne mindazt, mit néhány hónapja nem szeretett bolygatni.

Aztán felnézett. Nana egészen elmerült a maga csodálásába. Meghajtotta nyakát, figyelemmel nézett a tükörben egy kis barna anyajegyét, mely jobb csípője felett volt, megérintette ujjja hegyével, s jobban megdőlt, hogy annál világosabban kidomborodjék az a pont. Úgy látszott, nagyon érdekesnek, szépnek találja magát ezen a helyen. Aztán testének egyéb részeit tanulmányozta, gyönyörűséggel, gyermeki, bűnös kíváncsisággal. Mindig meglepte ez, valahányszor tükörbe nézett, s arcán a fiatal szűz bámulata, elragadtatása sugárzott, ki felfedezi, hogy érett. Lassan széttárta karjait, hogy telt vénuszi felsőteste kibontakozzék, meghajtotta derekát, előlről, hátulról megnézte magát, s hosszan szemlélte keble vonalát, combjai illanó teltségét. Végül különös játékban tetszelgett, térdeit szétterpesztve, jobbra-balra ringatózott, s ide-oda forgatta remegő csípőit, mint valami keleti táncosnő, mikor a hastáncot járja.

Muffat csak nézte, nézte. Megfélemlítette ez a lány. Az újság kihullott kezéből. Ebben a pillanatban mindent látott már, s megvetette magát. Igen, így esett: Nana három hónap alatt megrontotta az életét, s érezte, hogy velejéig megmértelyezte a sok piszok, mit sohasem álmodott volna. Ebben az órában minden romlásnak indult benne. Szörnyű csapásokat sejtett egy pillanatra, látta a pusztulást, melyet ez a rontó szellem idézett fel, látta megmértelyezett önmagát, tönkretett családját, a társadalom egy egész rétegét, mely recsegve-ropogva omlott össze. S mivel nem tudta levenni a leányról a szemét, merően bámulta, hogy megteljen csupaszága utálatával.

Nana nem mozgott már. Egyik karját tarkója mögé hajlítva, két kezét összekulcsolva, széttárta két könyökét, s hátraszegte fejét. Muffat csak halvány körvonalakban látta félig behunyt szemét, félig nyitott száját, szerelmes mosolytól sugárzó arcát; kibontott sárga haja, mely a hátára hullott, olyan volt, mint a nőstény oroszlán sörénye. Így megdőlvén, oldalát megfeszítve, kidomborodott erős lágyéka, kemény amazonkeble, s megfeszült az izom selymes patyolatbőre alatt. Egyik könyökétől le a lábáig finom vonal futott, mely alig hajlott el a hullámos vállnál, csípőnél. Muffat elnézte ezt a gyöngéd profilt, ezt az aranyos fényáradatban úszó káprázatos szőke testet, ezeket a telt idomokat, melyekre, mint a selyem, ezerszeresen visszavert sugárban omlott a gyertyavilág. Egykori nőgyűlöletére gondolt, s a szentírás buja, vadszagú szörnyetegére. Nana egészen bolyhos volt, rőt pehely bársonyozta testét, míg nemes kancára emlékeztető farán, combjain, húsos domborodásain, hol mély redők árnyékának részegítő fátyla takarta el nemét, volt valami állati. Az arany állat volt ez, öntudatlan, mint valami erő, s melynek már a szaga megrontja a világot. Muffat csak nézte, nézte elbűvölten, annyira megbabonázta ez a látvány; hasztalan hunyta be szemét, hogy ne lássa többé, a sötétség mélyéből újra felbukkant az állat, megnöve iszonyatosan, százszorosan. Most már örökre vele lesz, lelkében, testében.

Nana hirtelen összekucorodott. Mintha mámoros borzongás futott volna át tagjain. Szemei megnedvesedtek, összehúzta magát, hogy mintegy jobban érezze egész mivoltát. Aztán szétfejtette két kezét, ujjai végigsiklottak testén, le a kebléig, s idegesen szorongatta emlőit. Majd felfuvalkodva, egész testének becézésébe merülten, hízelegve dörzsölte jobbra-balra vállához arcát. Sóvár szája a vágyat lehelte tagjaira. Aztán ajkát összecücsörítve, hosszú csókot nyomott testére a hónalja mellett, s közben átkacagott a másik Nanára, ki szintén megcsókolta magát a tükörben.

Muffat mélyen, hosszan felsóhajtott. Elkésérítette ez a magányos gyönyörűség. Hirtelen minden felkavarodott benne, mint valami viharos szélről. Felgerjedt durvasága, átkarolta Nanát, s ledobta a szőnyegre.

- Eressz el! - kiáltotta Nana. - Fáj!

Tudta, hogy legyőzték, tudta, hogy ez a lány buta, trágár és hazug, s mégis kívánta, megmértelyezve is.

- Igazán marhaság! - szólt Nana dühösen, mikor fel hagyta kelni.

De aztán elcsendesedett. Most már csak elmegy tán. Csipkés hálóinget vett magára, s leült a földre, a tűz elé. Ez volt kedvenc helye. Újból megkérdezte, mit szól Fauchery cikkéhez, de a gróf kitérően válaszolt, mert nem akart jelenetet. Nana különben kijelentette, hogy kutyába se veszi Faucheryt. Aztán sokáig hallgatott, s azon tűnődött, miképpen füstölje ki a grófot. Csak szépszerével akarta hazaküldeni, mert még mindig a jólelkű leány volt, s nem szívesen okozott fájdalmat az embereknek. Annyival inkább, mert ezt felszarvazták, ami végre is meghatotta.

- Szóval holnap reggelre várod a feleségedet - szólalt meg hirtelen.

Muffat álmosan, halálra fáradtan hevert a karosszékbén. Rábólintott, hogy igen. Nana komolyan nézett rá, s hánytavetette magában a terveket. Fél combján ült, alig gyűrődött csipkék között, két kézzel átfogta egyik meztelen lábát, s gépiesen hol ide, hol oda forgatta.

- Már régóta nős vagy? - kérdezte.

- Tizenkilenc éve - válaszolt a gróf.

- Ah!... S kedves asszony a feleséged? Jól összefértek?

Muffat hallgatott. Aztán zavartan mondta:

- Hányszor megkértelek már, hogy ne beszélj erről.

- No nézd csak! Hát mért ne? - kiáltott, fel mérgesen. - Légy nyugodt, azért még nem eszem meg a feleségedet, ha beszélek róla... öregem, a nő mind egy húron pendül...

Hirtelen megállt, mert félt, hogy többet mond a kelleténél. De fölényes arcot vágott, mivel nagyon jónak gondolta magát. Csínján kell bánni ezzel a szegény ördöggel. Különben víg ötlete támadt, s mosolygott, amint a gróftot fürkészte. Aztán folytatta:

- Te, még nem is mondtam el, miket pletykál rólad Fauchery... Valóságos kígyó! Én nem neheztelek rá, mivel a cikke tűrhető, de azért mégiscsak igazi kígyó ez!

Hangosabban kacagott, eleresztette lábát, a grófhöz csúszott, s térdéhez szorította keblét.

- Képzeld csak, váltig azt hajtja, hogy még ártatlan voltál, mikor elvetted a feleségedet... Csakugyan ártatlan voltál?... Igazán?

Ösztökélte a pillantásával, felnyúlt a válláig, megrázta, hogy vallomásra bírja.

- Természetesen - válaszolt végre a gróf komolyan.

Nana erre örült hahotára fakadt, s visszahullott a gróf lábaihoz. Csak dadogott, s rá-rálegyintett.

- Na, ilyet se pipáltam még! Nincsen párod a világon! Valóságos tünemény vagy!... Micsoda jó pofa lehettél, kedves kutyuskám! Mindig olyan fura, ha egy férfi járatlan! Százért nem adnám, ha láthattalak volna benneteket... S aztán mégiscsak sikerült? Ugyan, beszélj már róla, egy picurkát...

S azzal kérdésekkel halmozta el, mindent tudni akart, a legapróbb részletet is. Nagyokat kacagott, oldalát fogta nevéttében, miközben inge lecsúszott s felhajlott, s bőrét megaranyozta a lobogó tűz. Annyira mulattatta a dolog, hogy a gróf apránként elmesélte a nászéjszakáját. S Muffat-t csöppet sem bántotta a beszéd. A végén már őt is mulattatta a dolog, s vígan magyarázgatta, miként vesztette el - amint mondani szokták - az ártatlanságát. Csak a szavakat válogatta, mivel volt még benne egy mákszemnyi szemérem. Nana széles jókedvében a grófné felől kérdezősködött. Sabine-nak gyönyörű a teste - állította a gróf -, de igazi jégcsap.

- Ó - mormogta Muffat gyáván -, nincs okod a féltékenységre.

Nana nem kacagott már. Visszaült helyére, háttal a tűznek, két kezével átölelte térdét, s ráhajtotta állát. Aztán komolyan megjegyezte:

- Öregem, az mégse jó, ha az első éjszakán olyan bambán viselkedik az ember a felesége előtt.

- Mért nem? - kérdezte a gróf csodálkozva.

- Hát csak azért - válaszolta Nana lassan, fontoskodó ábrázattal.

Szörnyű bölcsen a fejét csóválta, aztán nagy kegyesen körülményesebben megmondta a véleményét.

- Lásd, én jól ismerem a csínját-bínját... Hát kicsikém, az asszonyok nem szeretik, ha a férfi mafla. Igaz, hogy nem szólnak semmit, mert hát a szemérem... Érted, ugye?... De légy nyugodt, nagyon fúrja az oldalukat. Aztán előbb vagy utóbb, mikor nem is álmodja az ember, másutt kárpótolják magukat... Így van ez, bogaram.

Muffat sehogy sem értette a dolgot. Nana még világosabban megmagyarázta. Anyáskodva bánt vele, s jó szívvvel tanítgatta, mint valami meghitt pajtás. Mióta tudta, hogy felszarvazta a felesége, nem fért belé ez a titok, mindenáron beszélnie kellett vele róla.

- Istenem, olyasmiről fecsegek, amihez semmi közöm... De hát szeretném, ha mindenki boldog volna... Ugye csak csevegünk, mi? Nos hát, felelj csak őszintén.

De most elhallgatott egy percre, s arrább ült, mert nagyon melegítette a tűz.

- Itt aztán meleg van, mi? Már szinte megsült a hátam... Várj, egy kicsit megpörkölkölöm a hasamat is... Olyan jó fájdalomcsillapító ez...

Aztán megfordult, lábait combjai alá húzva, a tűzhöz tartotta keblét és folytatta:

- Mondd csak, nem hálsz már a feleségeddel?

- Nem, esküszöm - szólt Muffat, attól félve, hogy még jelenet lesz a vége.

- S azt hiszed, hogy olyan érzéketlen, mint egy fadarab?

Muffat rábólintott.

- S ezért szeretsz engem?... Mondd már! Nem haragszom meg.

Újabb bólintás.

- Nagyon jól van - mondta Nana. - Mindjárt gondoltam. Ó, az árva!... Ismered nénémet, Leratnét? Ha majd eljön, mondasd el vele a gyümölcsárus históriáját, ki vele szemben lakik... Képzeld csak, ez a gyümölcsárus... Hogy éget ez a tűz, az áldóját! Meg kell fordulnom. Most majd a bal oldalamat pörkölkölöm.

Aztán, hogy a tűzhöz fordította csípőjét, bolondos kedve támadt, s jámborul csúfolta ki magát, boldogan, hogy ilyen kövérnek és rózsaszínűnek láthatja a testét a tűz visszavert világában.

- Olyan vagyok, akár egy liba, mi?... Mint a liba a nyárson... Csak forgok, forgok. A tulajdon zsiromban sülsz meg.

Nagyot kacagott megint, midőn hangok zaja meg ajtócsapkodás hallatszott kívülről. Muffat elcsodálkozott s kérdő pillantással nézett Nanára. Ez elkomolyodott s nyugtalanodni kezdett. Bizonyára Zoé macskája; mindent összetör ez az átkozott állat. Fél egy. Hogy is gondolhatott arra, hogy ennek a felszarvazottnak boldogságán fáradozzék? Most már, hogy a másik megjött, ki kell adni az útját, mégpedig szaporán.

- Mit mondtál? - kérdezte nyájasan a gróf, ki egészen odavolt a Nana kedvességétől.

De Nana már künn szerette volna látni; megváltozott a kedve, goromba lett, s nem válogatta már a szót.

- Aha, igen, a gyümölcsárus meg a felesége... Nos hát, öregem, ezek sose nyúltak egymáshoz... Az asszonynak, gondolhatod, ugyancsak lett volna hajlandósága, de a férfi mafla volt s nem tudott... S mivel azt hitte, hogy az asszony fából van, más után nézett, s ringyókkal fogózott. No, ezek aztán cifra dolgokkal traktálták. Bezzeg az asszony is fogta magát, s hamarosan fiatalembereknél keresett alapos kárpótlást, kik ügyesebbek voltak mulya férjénél... Mindig ez a vége, ha a házastársak nem értik meg egymást. Ej, jól tudom én azt!

Muffat elsápadt, végre megértette a célzást, s el akarta hallgattatni Nanát. De az most elemében volt.

- Eh, hagyj nekem békét!... Ha nem lennétek tökfilkók, éppolyan kedvesek lennétek a feleségetekhez, mint hozzánk. S ha feleségeitek nem volnának ostoba libák, nem átallnák a fáradságot, hogy magukhoz kössenek benneteket, mint mi... Mindennek megvan a maga módja... Hát ez az, kicsikém, vágd szépen zsebre.

- Ne beszéljen a tisztességes nőkről - szólt Muffat nyersen. - Nem ismeri őket.

Nana hirtelen felemelkedett a térdein.

- Nem ismerem őket!... Hiszen még csak nem is tiszták, a ti tisztességes asszonyaitok! Nem, még csak nem is tiszták! Fogadok, egy sem akad köztük, ki meg merné magát mutatni úgy, ahogy én most vagyok... Na hallod, mulatságos vagy a tisztességes asszonyaiddal! Ne ingerelj, mert elfogy a türelmem, s még olyat találok mondani, hogy magam is megbánom.

A gróf valami szitkot mormogott fogai közt; ez volt minden válasza. Nana fehér lett, mint a fal. Szótlanul nézett rá néhány pillanatig. Aztán éles hangon vetette oda:

- Mit csinálnál, ha megcsalna a feleséged?

A gróf fenyegető mozdulatot tett.

- Nos és ha én megcsalnálak?

- Ó, te! - mormogta a gróf, s vállat vont.

Nana nem volt rosszindulatú. Első szavától fogva ellenállott a vágynak, hogy felszarvazott voltát szemébe vágja. Szép szerével szerette volna meggyóntatni. De a gróf most már felbőszítette, s ezt nem tűrte tovább.

- Akkor hát, kis bogaram - folytatta -, nem tudom, mit lábatlankodsz nálam... Már két órája untatsz... Eredj, nézz a feleséged után, aki Faucheryval szűrte össze a levet. Bizony, éppen most, a Taitbout meg a Provence utca sarkán... Látod, még a címet is megmondom.

Aztán mikor látta, hogy Muffat tántorogva felágaskodik, mint az ökör, ha tagló érte, diadalmasan folytatta:

- Hát bizony, a tisztességes asszonyok dolgainkba avatkoznak, s elszeretik a kedvesünket!... Na, szép tisztességes asszonyok ezek, mondhatom!

De nem folytathatta tovább. A gróf egy iszonyú mozdulattal leterítette Nanát, hogy az végigvágódott a földön; aztán felemelte a lábát, hogy agyontapossa, elhallgattassa. Nana szörnyen megrémült egy pillanatra. (A gróf elvakultan szaladgált ide-oda, mint egy bolond.) Döbbenetes némasága, vívódása, melytől egész testében remegett, könnyekig meghatotta Nanát. Mélységes önvádat érzett. S amint összekuporodott a tűz előtt, hogy jobb oldalát pirítsa, vigasztalni kezdte.

- Bizonyisten, azt hittem, aranyom, hogy tudod. Különben igazán nem említettem volna... Aztán meg, talán nem is igaz. Én nem esküszöm meg rá. Nekem mondták, beszél róla a világ. De hát mit jelent az?... Igazán rosszul teszed, hogy annyira emészted magadat miatta. Ha férfi lennék, fittyet hánynék a nőkre! Mind céda szerzet a nő, akár szegény, akár bíborban született.

Most a nőknek esett, merő önfeláldozásból, hogy Muffat-nak ne fájjon annyira az ütés. De az se hallott, se látott. Dúlva-fúlva felhúzta cipőjét, kabátját, még egy darabig toporzékolva járt-kelt a szobában, aztán megemberelte magát, s mintha csak most találná meg a kilincset, elrohant. Nanát ette a méreg.

- Akkor hát szerencsés utat! - folytatta hangosan, bár már egyedül volt. - Ez is udvarias ám, ha őszintén beszél vele az ember!... S még hogy törtem magamat! Én engedtem először, s eleget békítettem, azt hiszem... Csak azért jött, hogy bosszantson!

De sehogy sem volt megelégedve, s csak a lábát vakargatta két kezével. Aztán kiverte fejéből az egész históriát.

- Eh, mit bánom én! Hát tehetek róla, ha felszarvazták?

Majd mint valami sült liba, mind a két oldalán megpirítva, ágyába bújt, s csöngetett Zoénak, hogy engedje be a másikat, ki a konyhában várt.

Muffat azalatt vakon nyargalt odakünn. Azóta megint esett a zápor, s meg-megcsúszott a sáros kövezeten. Gépiesen bámult a levegőbe, s elnézte a koromfekete felhőrongyokat, melyek a hold előtt hömpölyögtek. Ebben az órában alig járt valaki a Haussmann körúton. Elment az opera munkatelepe mellett, sötét zugokat keresgélt, s egyre-másra értelmetlen szavakat dadogott. Hazudott ez a szemét. Csak butaságból, szívtelenségből találta ki az egészet. Szét kellett volna taposnia a fejét, mikor a lába alatt fetrengett. Ó, soha ilyen gyalázatot! Sohase néz rá többet, nem nyúl hozzá soha, különben alávaló gyáva lenne. Nagyot lélegzett, mint aki megkönnyebbült. Ó, ez a meztelen, buta szörnyeteg, mely úgy pörkölődött a tűznél, mint valami liba, most sárba tapossa mindazt, mi negyven év óta szent előtte! A hold előbújt, fehér fénysáv fűrésztötte a néptelen utcát. Muffat félt s hirtelen kétségbeesve, kótyagosan, mintha valami roppant mélységbe zuhant volna, fuldokló zokogásba tört ki.

- Istenem! - dadogta. - Most már vége, most már minden elveszett számomra ezen a világon.

A körúton egy-egy elkésett ember sietett haza. Meg akarta nyugtatni magát. Egyre ott motoszkált lázas fejében, amit ez a lány mondott neki, s át akarta gondolni a tényeket. A grófnénak másnap reggel kellett hazajönnie Chezelles-né kastélyából. Csakugyan, semmi sem akadályozhatta meg, hogy előtte való este jöjjön vissza Párizsba, s ennél az embernél töltsen az éjszakát. Most eszébe jutott néhány részlet fondettes-i tartózkodásukból. Egy este, mikor a fák alatt meglepte Sabine-t, a grófné annyira izgatott volt, hogy válaszolni sem tudott. S ott volt a férfi is. Mért ne lehetne most nála? Mentől jobban tűnődött az eseten, annál hihetőbbnek találta. A végén már úgy gondolta, hogy mindez, természetes, s így kellett történnie. Míg ő egy ringyónál vetkőzik ingujjra, addig a felesége szeretője lakásán dobja le ruháját magáról. Semmi sem egyszerűbb ennél, semmi sem logikusabb. S ahogy így meghányta-vetette a dolgot, azon volt, hogy megőrizze nyugalmát. Úgy érezte, hogy a test örvénylő örülete ez, mely egyre jobban elharapózik, megveszi s magával ragadja körülötte az egész világot. Forró látomások üldözték. A meztelen Nana hirtelen a meztelen Sabine-t idézte fel lelkében. A két vízió, mely rokon szemérmetlenségükben, ugyanabban az érzéki sóvárgásban hasonlónak rajzolta eléje a két teremtet, forogni kezdett vele a világ. Egy kocsí majd elgázolta az úton. Egy kávéházból nők jöttek, s vihogva lökték meg. Hasztalan erőlködött már, újból megereedtek könnyei. Szégyellte, hogy sírni lássák, homályos, néptelen utcába rohant, a Rossini utcába, s a hallgatag házak mentén úgy zokogott, mint a gyermek.

- Vége, vége - mormogta tompán. - Minden elveszett, minden elveszett.

Annyira rájött a sírás, hogy nekidőlt egy kapunak, s könnytől áztatott kezébe temette arcát. Lépések zaja hallatszott, s elszaladt onnét. Szégyent, félelmet érzett, s futott az emberek elől, mint valami félénk éjjeli csavargó. Ha járókelőkkel találkozott az úton, megemberelte magát s helykén lépdelt, mint aki fél, hogy válla remegéséből kitalálják, ami vele történt. Végigment a Grange-Batelière utcán, fel a Faubourg-Montmartre utcáig. De a nagy világosság meghökkenette s visszafordult. Körülbelül egy óra hosszat kóválygott így a városnegyedben, s folyvást a legsötétebb zugokat kereste. Bizonyára valami célja volt, s türelmes lábai maguktól vánszorgtak arrafelé a kacsaringós útvesztőben. Egy utca kanyarulatánál végre megállott. Megér-

kezett: ez volt a Taitbout s a Provence utca sarka. Fájdalmas önvívódásában egy egész órájába került ez az út, pedig öt perc alatt is ideérhetett volna. Emlékezett rá, hogy egy reggel, a múlt hónapban meglátogatta Faucheryt, hogy megköszönje az újságírónak, azért a Tuilériák báljáról írt cikkében őt is megemlíttette. A lakás a félemeleten volt, apró négyszögű ablakai félig elbújtak egy kereskedés roppant cégtáblája mögött. Bal felől éles fénycsík ragyogta be az utolsó ablakot, lámpavilág, mely a félig nyitott függönyökön át szűrődött. Muffat csak állt, állt, elmélyedve, merőn bámult arra a fényes csíkra. Várt valamit.

A hold eltűnt a hollófekete égen; finom, fagyos permeteg szitált. A Szentháromság-templom toronyórája kettőt ütött. A Provence s a Taitbout utca tárult fel előtte, eleven gázlángjaival, melyek sárga párába vesztek a messzeségben. Muffat nem moccant. Ez volt a hálósoba. Jól emlékezett rá: drinápolyi vörös kárpit takarta, s hátul XIII. Lajos korabeli ágy állott. A lámpa bizonyára jobbra van, a kandallón. Már lefekhetek, mert, nem látott árnyékot a falon, s a fénysáv mozdulatlanul ragyogott, mint valami éjjeli mécses visszavert sugara. Még mindig a magasba bámult, s tervet kovácsolt: becsenget s felmegy, hasztalan akadékoskodik a ház-mester, vállával betaszítja az ajtókat, meglepi őket az ágyban, s még időt se hagy nekik, hogy kibontakozzanak egymás karjaiból. Egy pillanatra visszatartotta a gondolat, hogy nincs nála fegyver; majd elhatározta, hogy megfojtja őket. Aztán újból a tervén gondolkodott, meghányta-vetette, de még várt valamit, egy jelt, hogy megbizonyosodjék. Ha egy asszonyi árnyékot vett volna észre ebben a pillanatban, azonnal becsengetett volna. De gyökeret vert arra a gondolatra, hogy talán csalódik. S ugyan mit szólna akkor? Kétség szállta meg. A felesége nem lehet ennél az embernél, hiszen ez iszonyú, ez lehetetlen. Csak állt, állt, lassanként elgyengült, zsibbadtság futott át tagjain s merőn fürkésző szemei káprázni kezdtek a hosszú várakozástól.

Megeredt a zápor. Most két rendőr jött arra, s ott kellett hagynia a kapu zugát, ahová menekült. Mikor a két alak eltűnt a Provence utcában, csuromvizesen, dideregve visszament. S a fényes sáv még mindig beragyogta az ablakot. Most indulni készült, midőn egy árnyék suhant el. Oly gyorsan történt az egész, hogy azt hitte, csalódik. De újabb árnyékok kergetőztek egyre-másra, s nagy sürgés-forgás lehetett a szobában. A gróf csak állt, mintha odaszögezték volna. A gyomrában rettenetes forróságot érzett, s várt, hogy világosan lásson. Karok és lábak kósza körvonalai táncoltak, s egy roppant kar suhant egy vizes kancsó árnyképével. Semmit se látott tisztán, de egyszer úgy rémlett, mintha egy asszonyi kontyot vett volna észre. Aztán tépelődött: egészen Sabine hajviseletének mondaná az ember, csak a nyakszirtje látszott vastagabbnak. De mit tudta ő azt mostan? Annyira fáj a gyomra ebben az iszonyú, aggasztó bizonytalanságban, hogy az ajtóhoz tapadt, mint valami didergő szegény, megcsillapodni. Aztán, hogy mindennek ellenére nem vette le szemét arról az ablakról, haragja az erkölcs-prédikátor képzelgésébe csapott át: képviselőnek látta magát, amint egy gyűlésben beszél, a kicsapongás ellen mennydörög, s nagy katasztrófákat jósol. Átdolgozta Fauchery cikkét a mérgezett légyről, s hatalmas szónoklatot tartott, hogy a bizánci erkölcsökkel megfertőzött társadalomnak nincs többé létjogosultsága. Ettől megkönnyebbült. De most eltűntek az árnyak. Bizonyára megint lefeküdtek. S ő még mindig az ablakra bámult, s egyre várt.

Hármat ütött, majd négyet. Nem bírt elmenni. Valahányszor megeredt a zápor, a kapu sarkába húzódott. A lába csupa sár volt. Lélek se járt már arra. Szemei néha lecsukódtak, mintha perzselte volna őket a fénysáv, melyre merőn, makacson szegeződtek, dőre konokságban. Két ízben újra feltűntek az árnyak. Megint azok a mozdulatok, a vizeskancsó roppant körvonalai. Aztán mind a kétszer nyugalom lett, s a lámpa tovább hintette sugarát, mint valami diszkrét éjjeli mécses. Ezek az árnyak csak fokozták kétségét. Különbön ahogy így halogatta a cselekvés percét, hirtelen egy gondolat nyugtatta meg; neki csak várnia kell, míg az az asszony kijön. Meg fogja ismerni Sabine-t. Ez a legegyszerűbb. Semmi botrány, csak bizonyosság. Elég, ha itt marad. A sok kósza érzésből, mely bensejében kavargott, most nem ösztökölte

más, csak a nyomasztó szükség, hogy mindent megtudjon. De a gyötrődés lassanként elálmosította a kapuban, s hogy el ne aludjék, számígtatni kezdte, mennyi ideig kell még várnia. Sabine-nak kilenc óra felé kell az állomáson lennie. Ez még csaknem négy és fél óra. Csupa türelem volt, meg se moccant, s örömmel vette volna, ha éjjeli várakozása az örökkévalóságig tart.

A fénysáv hirtelen kialudt. Ez a nagyon is egyszerű tény váratlan katasztrófa volt számára; kellemetlen és zavaró. Nyilván eloltották a lámpát, aludni akarnak. Ez nagyon is érthető ilyen későn. De felháborodott, mert most már nem érdekelte többet a sötét ablak. Elnézte még egy negyed óráig, aztán belefáradt, otthagyta a kaput s néhány lépést tett a gyalogjárón. Így sétált öt óráig, le s fel járkált, s időnként felnézett. Az ablak vakon meredt rá. Időnként azon tűnődött, vajon nemcsak álmodta-e, hogy árnyékok táncoltak az ablaküvegen. Majdnem össze-rogyott a fáradtságtól, bárgyún nézett szét s a végén már azt is elfeledte, mit keres ezen az utcasarkon, ahogy meg-megbotlott a kövezeten, s fagyosan rázkódott össze, mint aki álmából riad fel, s nem tudja, hol van. Hát érdemes, hogy ennyire gyötrje magát az ember? Ha már alusznak, hát hagyja őket békén. Minek avatkoznék a dolgukba? Nagyon sötét van, senki se tudja meg a dolgot. Minden, de minden elmosódott benne, még a kíváncsiság is, s csak azután sóvárgott, hogy véget vessen az egésznek, s megkönnyebbüljön valahol. Egyre hűvösebb lett az éjszaka, tűrhetetlenné vált már ez az utca. Kétszer is elment, majd csoszogva visszajött, hogy aztán még messzibbre menjen. Vége volt, minden elveszett már... Azzal felsétált a kör-útig, s nem jött vissza többé.

Komoran kóborolt az utcákon. Lassan járt, egyforma léptekkel, s folyvást fal mentén. Lába alatt dübörgött az utca. Nem látott mást, csak az árnyékát, amint fordult, nőtt s aztán összezsugorodott minden gázlágnál. Ez elringatta, gépiesen foglalkoztatta. Azt se tudta már a végén, hol, merre jött el, s úgy rémlett, mintha órákon át körben forgott volna valami cirkuszban. Csak egyre emlékezett még világosan. Anélkül, hogy meg tudta volna mondani, mint történt, egyszerre csak a Panoramas átjáró előtt találta magát, arca a vasrácsához tapadt, s két keze a rudakba markolt. Nem rázta meg, csak be akart nézni az átjáróba, s csordultig megtelt a szíve izgalommal. De nem látott semmit, sötétség imbolygott a pusztasíkságon, s a Szent Márkus köz felől kavargó szél nyirkos pinceszagot csapott arcába. De ő nem tágitott. Aztán elcsodálkozott, mintha álomból ébredne, s azon tűnődött, mit keres itt ebben az időben, s mért tapad olyan görcsösen a rácshoz, hogy már az arcába mélyed a vasrúd. Aztán megint nyakába vette a várost, kétségbeesve, szívében mélységes keserőséggel, mint akit megcsaltak s otthagytak örökre ebben a tenger homályban. Végre feljött a nap, ez a bágyadt, pizsokszínű, téli éjszakára virradó nap, mely oly mélabúsan árad szét Párizs sáros kövezetén. Muffat visszatért az épülő széles utcákba, melyek az új opera munkatelepe mellett húzódtak. Az agyagos talaj valóságos sártengerré vált a sok záportól, s a végtelen szekérnyomoktól. Muffat nem nézte, hová lép, csak ment előre, meg-megcsúsztatva, meg-megtámaszkodva. Az ébredő Párizs, az utcaseprők csoportjai, az első munkáscsapatok, újabb nyugtalansággal töltötték el, mind jobban, jobban, ahogy megvirradt. Mindnyájan bámulva néztek erre az átázott kalapú, sáros ruhájú, zavart emberre. A kerítés mellé rejtőzött, az állványok közé. Szikkadt agyában egyetlen gondolat maradt még, az, hogy mennyire nyomorult.

Most Istenre gondolt. Az isteni segítségnek, az emberfölötti vigasztalásnak ez a hirtelen gondolata meglepte, mint valami váratlan s különös dolog, s Venot képét idézte fel. Maga előtt látta kis köpcös alakját, rossz fogait. Venot, kit már hónapok óta búsít az elmaradásával, bizonyára nagyon boldog lenne, ha most ajtaján kopogtatna, hogy kisírja magát karjaiban. Máskor minden irgalmával elárasztotta a könyörülő Isten. A legkisebb bánatra, a legkisebb akadályra, mely útjába gördült, templomba sietett, letérdepelt, megalázta gyarlóságát a mindenható hatalmasság előtt, az ima erőt öntött lelkébe, épülve távozott, kész volt lemondani a földi javakról, s csupán az örök üdvösségre vágyakozott. De most csak válságos órákban ajta-

toskodott, mikor elfogta a pokoltól való félelem. Gyengeség vette meg testét-lelkét, s Nana megzavarta szent kötelességeiben. Az Isten gondolata meglepte. Mért is nem gondolt mindjárt az Istenre ebben az iszonyú válságban, mikor recsegve-ropogva omlott össze gyöngye emberi mivolta?

Gyötrelmes útjában egy templomot keresett. De nem emlékezett már, mintha összevissza hányták volna az utcákat ebben a korai órában. Aztán hogy az Antin út sarkán befordult, megpillantott az utca végén egy ködbe vesző tornyot, a Szentháromság-templomot. A fehér szobrok most jobban kimagaslottak a lombja vesztett kertben, s olyanok voltak, mint egy-egy didergő Venus a park sárgult levelei közt. Nagyon elfárasztotta a széles lépcső, s egy pillanatra lihegve állt meg a kapu alatt. Aztán belépett. A templom nagyon hideg volt, az este óta nem fűtötték; magas boltíveit finom pára árasztotta el, mely az ablakokon szűrődött. Árnyékban úsztak az oldalhajók, lélek se volt benn, csak távol, a homályos éjszakában hallatszott sarukopogás, valami álmos, kelletlen templomszolga csoszogása. De ő csak ment előre, folyvást beleütődött egy sereg széthányt székebe, s megsemmisülten, könnyektől nehéz szívvel lerogyott egy kis kápolna rácsa előtt, egy szenteltvíztartó mellett, összekulcsolta két kezét, imákat keresett, s egész lénye sóvárgott, hogy szárnyat öltjön. De csak ajkai dadogtak szavakat, lelke elmenekült onnét, vissza az utcára s újra bolyongani kezdett, nyugtalanul, mintegy könnyörtelen kényszer ostorcsapásai alatt. S váltig mormolta: „Ó, Uramisten, jöjj segítségemre! Ó, Istenem, ne hagyd cserben szolgádat, ki a te bölcs ítéletedre bízta magát! Ó, Uramisten, én imádlak tégedet, ne hagyd, hogy ellenségeid elveszítsenek!” Semmi válasz; az árnyék, a hideg vállára feküdt, távol még egyre hallatszott a saruk kopogása, s ez megzavarta imáját. Folyvást csak ezt a bántó zajt hallotta a néptelen templomban, hol még híre-hamva se volt a reggeli söprögetésnek az első kis ájtatosságok előtt. Aztán egy székebe kapaszkodott, s nagy ügyel-bajjal felemelkedett, hogy beleroppant a térde, isten még nem volt ott. Mért is zokogott volna Venot karjaiban? Ez az ember nem segíthet rajta.

Aztán gépiesen visszament Nanához. Odakünt, amint tovabotorkált, egyszerre könnybe lábadt a szeme. Nem a végzet ellen lázongott, csak gyöngye volt és beteg. Hiszen már nagyon elfáradt, csupa víz, csupa fagy volt a teste. Szinte megkövült arra a gondolatra, hogy a Miromesnil utcai sötét palotájába visszamenjen. Nanánál még nem nyitották ki a kaput, s várnia kellett, míg a házmester megjelent. Mosolyogva ment fel, s már átjárta ennek a fészeknek langyos melege, hol végre lefekhetik s jól kialhatja magát.

Zoé, amint ajtót nyitott neki, meglepett s nyugtalan mozdulatot tett. Madame-ot rettenetes migrén gyötri, s egész éjjel nem hunyta be a szemét. No de azért megnézheti, hogy elaludt-e. Azzal a hálósobába surrant, míg a gróf egy karosszékebe rogyott a szalonban. De Nana csaknem azonnal megjelent. Kiugrott ágyából, épp csak egy alsószoknyát kapott magára. Mezítláb jött, kibomlott hajjal, gyűrött, elszakadt ingben, még egészen kócosan a szerelmi éjszakától.

- Micsoda, hát már megint te vagy? - kiáltotta s olyan lett, mint a láng.

Szaladt, haragtól ösztökélve, hogy maga dobja ki az ajtón. De most olyan szánalmasnak, tönkrementnek tűnt fel előtte, hogy nagyon megesett rajta a szíve.

- Ejnye, de jól festesz, bogaram! - folytatta szelídebben. - Mi történt? Hát meglested őket, emészted magadat?

Muffat nem felelt; olyan volt mint a letaglózott állat. Nana mindjárt észrevette, hogy még mindig nem bizonyosodott meg, s hogy megnyugtassa, így szólt:

- Na látod, hogy tévedtem. A feleséged tisztességes asszony, szó se férhet hozzá!... Most már menj szépen haza, kicsikém, s feküdj le. Bizony, szükséged van rá.

Muffat nem moccant.

- Na menj. Csak nem tarthatlak itt... Tán csak nem akarsz itt maradni ilyenkor?

- De igen, feküdjünk le - dadogta a gróf.

Nana alig bírta elfojtani indulatát. Most már elfogyott a türelme. Hát megbolondult ez az ember?

- No nézd, menj szépen - szólt másodszor.

- Nem.

Nanából kitört a méltatlankodás, s ráförmedt:

- Mégiscsak gyalázat!... Értsd meg már, hogy torkig vagyok veled! Eredj a feleségedhez, ki felszarvazott!... Igen, felszarvazott. Most már én mondom... Na, megértetted végre, s békét hagysz nekem?

Muffat-nak könnybe lábadt a szeme, összekulcsolta kezét.

- Feküdjünk le.

Nana hirtelen elvesztette a fejét: most neki is ideges zokogás fojtogatta a torkát. Hát vissza-élnék az ő jóságával? Hát mi köze neki az efféle históriákhoz? Hiszen ő kedvességből olyan kíméletesen nyitotta fel a szemét, ahogy csak lehetett! S most még ő igya meg a levét? Na, azt már nem! Neki jó szíve van, de ami sok, az sok.

- A teremtsit, most már elég volt! - káromkodott Nana s a bútorokat verdeste öklével. - Én derekasan tartottam magamat, hűséges akartam lenni... Tudd meg, fiacskám, hogy csak egy szavamba kerülne, s holnap már kincsek hullának az ölembé!

Muffat meghökkenve ütötte fel a fejét. Ő sose gondolt a pénzre. Kíváncsion bármit, ő tüstént teljesíti. Mindene az övé.

- Nem, most már késő - vágott szavába Nana dühösen. - Én csak olyan férfiakat szeretek, akik kérés nélkül adnak. Nem kellene, ha egy milliót kínálnál egy éjszakáért! Vége, én már mást szeretek... Eredj, különben semmiért se felelek, s még bajt csinállok!

Fenyegetőzve közeledett hozzá. S ahogy így felbőszült, mint valami jóra való leány, akit végletekig ingereltek, ki meg van győződve jogáról, s érzi, hogy százszor többet ér minden kullancs gavalérjánál, hirtelen megnyílt az ajtó, s megjelent Steiner. Na, csak ez kellett még! Nana rettenetesen kiáltott:

- Na, itt a másik!

Steiner megdöbbenve állt meg a rikácsoló hangra. Muffat váratlan jelenléte megzavarta, mert félt a magyarázattól, melyet már három hónapja odáztatott. Csak hunyorgott, kelletlenül hintálta magát, s kerülte a gróf pillantását. Arca kivörösödött s eltorzult, nagyokat szuszogott, mint aki benyargalta Párizst, hogy valami jó hírt hozzon, s most érzi, hogy darázs-fészekbe lépett.

- Hát te mit akarsz? - kérdezte Nana durván, tegezve, nem törődve a gróffal.

- Én... én... - dadogta Steiner. - Elhoztam... hiszen tudja...

- Mit?

A bankár habozott. Nana két nappal azelőtt tudatta vele, hogy váltóadóssága van, s ha elő nem teremt ezer frankot, nem fogadja többet. Steiner már két napja koptatta a köveket. Ezen a reggelen végre együtt volt a pénz.

- ...az ezer frankot - mondta végül, s egy borítékot húzott ki a zsebéből.

Nana elfeledkezett róla, s most felkiáltott:

- Az ezer frankot? Hát koldulok én?... Nesze, ennyibe veszem én a te ezer frankodat!

Azzal fogta a borítékot, s az arcába dobta, Steiner, mint afféle szemes zsidó, felszedte a pénzt nagy keservesen. Csak nézte megdöbbenve ezt a fiatal teremtest. Muffat kétségbeesett pillantást váltott vele, míg Nana csípőre tette az öklét, s még hangosabban rikoltzott:

- Na, vége lesz-e már a sértegetésnek?... Jól tetted, fiacskám, hogy te is eljöttél, mert amint láthatod, nagytakarítás lesz... Mars, sipirc, kinn tágasabb!

Aztán mikor látta, hogy nem nagyon szedik a sátorfájukat, s dermedten állnak ott, rájuk kiáltott:

- Mit? Hát azt hiszik tán, hogy butaság, amit csinálok? Meglehet! De már torkig vagyok magukkal!... Elég volt! Megelégteltem ezt a dicsőséget! Az én bajom, ha belegebdek is.

A két férfi le akarta csendesíteni, s könyörgésre fogta a dolgot.

- Egykettő... Hát nem tágítanak?... Nos akkor ide nézzenek. Nem vagyok egyedül.

Hirtelen mozdulattal sarkig feltárta a hálószoza ajtaját. A két férfi most meglátta Fontant a rendetlen ágyban. A színész nem volt elkészülve rá, hogy ebben a helyzetben bemutassák, lábszára csupasz volt, inge hanyagul lógott rajta, s fekete bőrével úgy hempergett a gyűrött csipkék közt, mint valami bakkecske. Különben nem nagyon zavartatta magát, hozzá volt ő már szokva a színpadi meglepetésekhez. Mihelyt felocsúdott az első meglepetésből, komikus arcjátékba fogott, hogy becsülettel kivágja magát. A tapsifülest utánozta, mint mondta; száját összecsuicsörítette, ide-oda mozgatta orrát, hogy egész pofája rángott bele. Aljas faunfejéről lesírt a gonoszság. Mint az effajta lányokkal számtalanszor megesik, hogy veszkődnek a komikusok torz csúnyaságáért. Nana is belegabalyodott Fontanba, s már egy hete szaladgált utána a Variétés-ban.

- Na nézzék! - szólt Nana Fontanra mutatva a tragika fenséges mozdulatával.

Muffat, ki eddig mindent békén tűrt, most felháborodott erre a gyalázatra.

- Ringyó! - dadogta tompán.

Nana, ki már benn volt a hálószozában, most visszajött, hogy övé legyen az utolsó szó.

- Mért ringyó? Hát a feleséged?

Aztán eltűnt, bevágta az ajtót, s hangosan ráhúzta a reteszt. A két férfi egyedül maradt, s szótlanul nézett egymásra. Zoé épp az imént lépett be. De nem taszigálta őket, sőt nagyon okosan beszélt a fejükkal. Mint afféle megfontolt személyiség, kissé erősnek találta madame oktalanságát. De azért mentegette: úgyse tart sokáig ezzel a komédiással, csak hadd tombolja ki magát. A két férfi eltávozott. Egy árva szót se szóltak. Künn a gyalogjárón, mintha testvérek lettek volna, meghatottan, némán fogtak kezét, aztán megfordultak, s tántorgó léptekkel elmentek, mindegyik a maga útján.

Mikor Muffat végre megérkezett a Miromesnil utcai palotájába, felesége éppen akkor ért haza. A széles lépcsőházban találkoztak, melynek komor falairól fagyos borzongás áradt. Felpillantottak s meglátták egymást. A gróf csupa sár volt, arcán a tivornyaról jövő férfi ijedt sápadtsága. A grófné, mintegy eltörődve a hosszú éjjeli utazástól, majd elaludt álltában; haja kócos volt, szemei karikásak.

MÁSODIK KÖNYV

A Véron utcában történt, a Montmartre-on, egy kis lakásban, a negyedik emeleten. Nana és Fontan meghívták néhány barátjukat, hogy együtt szegjék meg a háromkirályok kalácsát. Még csak három napja laktak itt, s már házavatást csaptak. Hirtelen jött ez, a mézeshetek első lán-golásában; pedig még nem is határozták el komolyan, hogy összeállanak. Másnap, a cifra patália után, mikor Nana a grófot s a bankárt kipenderítette, úgy érezte, hogy minden össze-omlik körülötte. Egy pillantással átlátta a helyzetet: a hitelezők minden pillanatban betoppa-nhatnak, szerelmi ügyeibe avatkoznak, s azzal fenyegetőznek majd, hogy mindenét elérverezik, ha nem jön meg az esze. No, szép kis perlekedés volna, s törhetné szegény fejét az örökké-valóságig, hogy megmentse tőlük azt a pár hitvány bútort! Jobbnak látta hát, ha mindent otthagy nekik. Aztán meg nagyon betelt azzal a Haussmann körúti lakással, nagy, otromba aranyozott szobáival. Érzelmős Fontan-hóbortjában kis takaros, világos hálósobáról álmodott, s visszatért első ábrándjához, mikor még virágot árult, s egy paliszander tükrösszekrény, egy kék ripsszel bevont ágy volt vágyai netovábbja. Két nap alatt mindenén túlادott, amit suttyomban elvihetett; apróságokat, ékszereket, azt se mondta a házmesternének, hogy be-fellegzett, s valami tízezer frankkal úgy elpárolgott, hogy üthették bottal a nyomát. Így leg-alább nem kapaszkodhatnak a férfiak a szoknyájába. Fontan nagyon figyelmes volt. Egy szóval sem ellenkezett, s mindent ráhagyott. Sőt úgy viselkedett, mint valami jó cimborá. Neki is volt vagy hétezer frankja, s noha zsugorinak tartották, jó szívvvel hozzátette a fiatal nő tízezer frankjához. Gondolták, ezzel már bátran háztartást alapíthatnak. Összerakott meg-takarított pénzüikkel így kezdték meg az új életet, két szobát béreltek a Véron utcában, bebú-torozták, s jóban, rosszban osztottak, mint két kenyeres pajtás. Kezdetben csupa gyönyörűség volt ez.

Háromkirályok estéjén Lerat-né toppant be először Louis-val. Mivel Fontan még nem jött haza, bátran kitálalta aggodalmait s egészen odavolt, hogy húga sutba dobja a szerencsáját.

- Ó, néném, hiszen annyira szeretem! - kiáltotta Nana s kedvesen szorította kebléhez két kezét.

Ez a szó végtelenül meghatotta Lerat-nét. Könnybe lábadt a szeme.

- Bizony igaz - mondta meggyőződéssel. - Fő a szerelem.

Aztán felsikoltott örömeiben, annyira bájosnak találta a két szobát. Nana sorra mutatta neki a hálósobát, az ebédlőt, meg a konyhát. No hiszen nem valami nagy lakás, de szépen kifest-tették, új tapétát raktak, s olyan vígan süt be a nap.

Lerat-né most a hálósobában marasztotta Nanát, míg Louis a konyhában telepedett a bejáró-nő mögé, s nézte, hogy sül a csirke. Csak azért enged meg magának néhány észrevételt - kezdte Lerat-né -, mert Zoé nála járt. Zoé egészen madame-nak szentelte magát, s bátran ki-tartott a vártán. Madame majd megtéríti a tartozását, attól ugyan nem fáj a feje. S a Haussmann körúton, a felfordult lakásban bátran szembeszállt a hitelezőkkel, hogy legalább méltó legyen a visszavonulás; mentette, ami menthető volt, s mindenkinek azt felelte, hogy madame elutazott, de címét nem mondta meg. S mivel attól félt, hogy talán még utána sompolyognának, arról az örömről is lemondott, hogy meglátogassa madame-ot. Ma reggel is csak azért szaladt el Lerat-néhez, mert valami váratlan dolog történt. Előtte való este hitelezők jöttek, a kárpitos, a szenes, a varrónő, haladékot ígértek, sőt még tekintélyes előleget is akartak adni madame-nak, ha madame visszajönne lakásába, s úgy élne, ahogy dukál. A néne szóról szóra elmondta, amit Zoé mondott. Bizonyára valami úr van a dologban.

- Soha! - jelentette ki Nana felháborodva. - Jópipák azok a szállítók! Hát azt hiszik, hogy eladom magamat, csak azért, hogy a számlájukat kifizessem?... Inkább éhen halnék, minthogy megcsaljam Fontant.

- Ezt válaszoltam rá én is - szólt Lerat-né. - Az én húgomnak roppant nemes szíve van.

Nana közben nagyon bosszankodott, mikor megtudta, hogy eladták la Mignotte-ot, s hogy Labordette potomáron vette meg Caroline Héquet-nek. Ez már igazán felbőszítette ez ellen a banda ellen. Szemenszedett lotyók, hiába nagyképűsködnek. Ő bizony százszor többet ér mindnyájuknál!

- Hasztalan hetvenkednek - állapította meg Nana -, a pénz sohasem teszi őket igazán boldoggá... Aztán meg, néném, eszembe se jut már, hogy ezek a világban vannak. Nagyon, nagyon boldog vagyok.

Épp ekkor lépett be Maloigné. Fején egyike volt ama furcsa kalapoknak, melyeknek formáját csak ő tudta eltalálni. Nagyon megörültek a viszontlátásnak. Maloigné azzal magyarázta elmaradását, hogy megijedt a nagy fényűzéstől, de most időnként el-eljön majd egy kis bézigue-partira. Még egyszer megtekintették a lakást. A konyhában, a bejárónő előtt, ki a csirkét locsolgatta, Nana takarékoságról beszélt, elmondta, hogy egy mindenes nagyon sokba kerülne, s inkább maga tartja rendben a házat. Louis bambán nézte a serpenyőt.

De hirtelen hangos beszéd hallatszott. Fontan volt Bosckal és Prullière-rel. Most már asztalhoz ülhettek. Feltálták a levest, mikor Nana harmadszor is megmutatta a lakást.

- Ó, gyermekeim, milyen pompásan laktok! - ismételte Bosc, persze csak azért, hogy örömet okozzon társainak, kik megvendégelik, mert valójában nem nagyon érdekelte a „fészek” kérdése, mint mondani szokta.

A hálósobában még kedvesebb húrokat pengetett. Rendesen csak kótyonfittyeknek nevezte a nőket, s részeges világgyűlöletében csak az az egyetlen gondolat háborította fel, hogy hogyan tűrhet meg egy férfi a nyakán effajta ronda jószágot.

- Ej, az ebadta kópék! - folytatta hunyorgatva. - Persze alattomban csinálták... Nos hát, csakugyan igazuk van. Gyöngyélet lesz ez, de el is látogatunk ám gyakran, a teremburáját!

Most, a kis Louis lovagolt be egy seprűnyélen. Prullière csintalan mosollyal jegyezte meg:

- Ni, hát már ekkora gyerekük van?

Ez volt aztán a furcsa kérdés. Lerat-né és Maloigné az oldalát fogta nevéteben. Nana csöppet sem neheztelt, sőt meghatva mosolygott, azt mondta, hogy sajnos nem. Bizony, nagyon szerette volna, a kicsiért is, meg magáért is, no de talán majd csak lesz nekik is. Fontan a jólelkű bácsit adta, karjaiba kapta Louis-t, selypítgetett s mókázott vele.

- No az mindegy, azért szereti apukáját... Na, hívjál papának, kisöreg!

- Papa... papa... - dadogta a gyerek.

Majd felfalták a lurkót a sok becézésben. Boscot már untatta a dolog, s megjegyezte, hogy végre-valahára asztalhoz ülhetnének; csak ez ér valamit a világon. Nana engedelmet kért, hogy maga mellé ülteti Louis-t. Az ebéd nagyon vidám volt. De Bosc nagyon kellemetlenül érezte magát a gyerek mellett, folyvást ügyelnie kellett, hogy tányérjába ne kapjon. Lerat-né is nagyon untatta. Ömlengett, titokzatos dolgokat suttogott neki, előkelő férfiakról mesélt, kik még egyre üldözik szerelmükkel. Boscnak már kétszer el kellett húznia a térdét, mert Lerat-né valósággal ostromolni kezdte, s nedves pillantásokkal kacsintgatott rá. Prullière nagyon udvariatlan volt Maloignéval szemben, s egyszer sem kínálta meg. Csak Nanával törődött, s ette a méreg, hogy Fontannal látja. Már sok is volt, amit a két turbékoló szerelmes művelt: ki

nem fogytak a csókolózásból. Nem törődtek az illemmel, s mindenáron egymás mellé akartak ülni.

- Ej, a patvarba, egyenek már! - ismételte Bosc teli szájjal. - Hiszen lesz még elég idejük! Legalább addig várjanak, míg elmegyünk.

De Nana nem bírt magával. Egészen odavolt a nagy szerelemtől, irult-pirult, mint valami szűz, s csupa gyöngédség ragyogott a nevetésében, pillantásában. Egyre Fontant nézte, becéző nevekkal halmozta el: bogaram, galambom, kis macskám. Valahányszor vizet vagy sót kínált neki Fontan, hozzá hajolt s ott csókolt, ahol éppen érte, száján, szemén, orrán, fülén. Ha aztán rászóltak, ügyes fortélyal, alázatosan, hízelegve újra kezdte, mint a megvert macska, s alattomban el-elkapta kezét, hogy megfoghassa, megcsókolhassa. Nem lehetett el anélkül, hogy hozzá ne érjen. Fontan csak nagyképűsködött, roppant leereszkedő volt, s hagyta, hogy nyalják-falják. Nagy orra reszketett az érzéki gyönyörűségtől. Kecskéábrázata, bohókásan torz csúnysága szinte kivirult ennek a pompás s olyan fehér, olyan telt leánynak odaadó bálványozásától. Időnként ő is megcsókolt Nanát, mint aki nagyon boldog, de az illemre is ügyel.

- Már kiállhatatlanok vagytok! - kiáltotta Prulliére. - Na, kuss innét!

Azzal eltuszkolta Fontant, kicserélte a terítéküket, hogy Nana mellé üljön. Nosza, lett erre kiabálás, tapsolás, berzenkedés. Fontan a vigasztalant adta, Vulcanus bohókás ábrázatát mímelve, amint Venusért pityereg. Prulliére egyszerre gáláns lett, a Nana lábát kereste az asztal alatt, de az jól húzott rája, hogy nyughasson. Azt már nem, ő bizony nem hál vele. Az igaz, hogy egy hónappal ezelőtt már majdnem belehabarodott szép feje miatt, de már utálja. Ha még egyszer megcsípi azzal az ürüggyel, hogy az asztalkendőjét szedi fel, arcába vágja a poharát.

De azért vígan telt el az este. Persze szóba került a Variétés színház is. Hát még mindig nem gebedt meg ez a csirkefogó Bordenave? Már megint rájött a sok piszkos nyavalyája, s olyan kínjai vannak, hogy a Jóisten se jön ki vele. Előtte való nap, a próbán, folyvást Simonne-nal ordítózott. No, ez után se búsulnának valami nagyon a színészek! Nana megjegyezte, hogy fügét mutatna neki, ha felkérné valami szerepre. Különb is arról beszélt, hogy nem játszik többet; a színház nem ér fel az ő kis otthonával. Fontan is, ki nem játszott az új darabban, sem abban, melyet most próbáltak, szintén áradozott a boldogságtól, hogy egészen szabad, s lábait melengetve az ő kis macskájával töltheti az estéket. A többiek csak zajongtak, úgy bántak velük, mint akik burokban születtek, s adták, mintha irigyelnék a boldogságukat.

Végre megtörték a háromkirályok kalácsát. A bab Lerat-nérak jutott, ki Bosc poharába dobta. Volt erre kiabálás: „A király iszik, a király iszik!” Nana felhasználta ezt a széles jókedvet, Fontanhoz ment, átölelte a nyakát, megcsókolt s a fülébe sugdosott. De Prulliére a csinos fiú bosszús nevetésével rájuk kiáltott, hogy ez már nem tartozik a játékhoz. Louis két széken aludt. A társaság csak egy óra felé oszlott szét. A lépcsőről még visszakiáltottak: a viszontlátásra!

Három hétig csakugyan kellemes volt a két szerelmes élete. Nanának úgy tetszett, hogy pályafutása kezdetét éli át újra, mikor az első selyemruhája annyira boldoggá tette. Alig járt ki, s mindene volt a magány, az egyszerűség. Egyszer, amint kora reggel lement, hogy maga vásároljon halat a La Rochefoucauld piacon, majd leesett az álla, mikor hirtelen Francis, egykori fodrásza toppant elébe. Takaros volt, mint rendesen, finom ing, kifogástalan kabát volt rajta. Nana majd elsüllyedt szégyenében; hogy így látja ez az ember az utcán, fészülködő-pongyolában, kócosan, csoszogó, rossz papucsban. De Francis csupa tapintat volt, s most még udvariasabban viselkedett, mint máskor. A világért se feszegette volna a dolgot, s úgy tett, mintha szentül hinné, hogy madame most utazgat. Ó, ha tudná madame, hány embert bol-

dogtalanná tett, mikor utazásra adta a fejét! Megérezte ezt az egész világ. A fiatal nőt furdalni kezdte a kíváncsiság, elfeledtette vele első zavarát, s a végén ki nem fogyott a kérdezősködésből. Mivel a tömeg egyre lökdöste őket, egy kapuba tuszkolta Francist, s úgy állt előtte, kis kosarával kezében. Mit szóltak a futásához? Istenkém - felelte a fodrász -, hát a nők, kikhez jární szokott, ezt is mondták, azt is mondták; de egy szó, mint száz, roppant feltűnést keltett az eset, s valóságos esemény. És Steiner? Ó, Steiner úr nagyon lecsúszott, s rosszul végzi, ha valami új pénzforrást nem talál. És Daguenet? Ó, annak jól megy a sora, Daguenet úr rendbehozza a szénáját. Nanát izgatták ezek az emlékek; már-már szóra nyílt a szája, hogy tovább kérdezősködjék, de sehogy se bírta kimondani a Muffat nevet. Francis mosolygott s megelőzte. Ami a gróf urat illeti, bizony száanalom ránézni, annyit szenvedett madame elutazása óta. Hálni jár belé a lélek, s mindenütt ott van, ahol csak reméli, hogy madame-mal találkozhatnék. Egyszer aztán találkozott vele Mignon úr s elvitte magához. Erre a hírre nagyot kacagott Nana, de azért epéje volt ennek a nevetésnek.

- Úgy, most hát Rose-zal fogózik! - jegyezte meg. - Eh, hiszen tudja, Francis, hogy füttyölök az egészre!... Lássá, milyen képmutató ez az ember! Szépen viselkedik, mondhatom. Még egy héti se tud böjtölni! Ő, aki mennyre-földre esküdözött, hogy utánam rá nem néz többet semmiféle nőre!

Titokban ette a méreg.

- No, úgyis elegendem volt ebből a ronda fráterből, akit most Rose kaparintott meg - folytatta Nana. - Ó, átlátok én a szitán! Csak bosszút akar állni, amért elhódítottam tőle azt az otromba Steinert!... Na, az se nagy virtus ám, magához édesgetni valakit, akit kidobtam!

- Mignon úr nem így adja elő a dolgot - szólt a fodrász. - Szerinte a gróf úr tette ki az ön szűrét... Bizony, mégpedig csúnyán farba rúgta.

Nana egyszerre sápadt lett, mint a fal.

- Mi? Micsoda? - kiáltotta. - Farba rúgott?... Na, ez már mégis disznóság! Fiacskám, hiszen én dobtam le a lépcsőn ezt a felszarvazott pipogyát! Bizony, felszarvazott, az egész világ beszél róla. Grófné-felesége boldoggal-boldogtalannal felszarvazza, még azzal a semmiházi Faucheryval is... S ez a Mignon, aki úton-útfélen fogdossa a férfiakat lotyó feleségének, aki a kutyának se kell, olyan sovány!... Micsoda pizsok népség! Micsoda pizsok népség!

Csak úgy fojtogatta a harag, s levegő után kapkodott.

- Úgy, hát ezt mondják... Na, kis Francisom, majd elmegyek én hozzájuk!... Akarod-e, hogy tüstént együtt menjünk?... Igen, elmegyek, s akkor majd meglátjuk, lesz-e még bátorságuk, hogy farbarúgásról beszéljenek!... Hiszen senkitől sem türtem volna el soha! De még ezentúl se, mert menten széttépém azt az embert, aki hozzám merne nyúlni.

Lassanként elcsendesedett. Hát csak fecsegenek, ami jólesik, ő bizony annyiba se veszi őket, mint a cipője sarát. Csak magát piszkolná be, ha törődnék ezzel a népséggel. Neki nyugodt a lelkiismerete. Francist lassanként felbátorította a közlékenység, az egyszerű gazdasszonyi pongyola, s mikor elbúcsúztak, néhány bizalmas tanácsot adott neki. Bizony, nem jól teszi, hogy egy szeszélyért feláldozza magát. Az efféle bolondságok tönkreteszik az ember pályáját. Nana csak hallgatta, lecsüggesztette fejét, míg Francis elbúsult ábrázattal beszélt, mint valami szakértő, kinek fáj, hogy egy ilyen szép leány így elpocsékolja az életét.

- Ej, az az én dolgom - szólt végre Nana. - De azért köszönöm, fiacskám.

Megfogta a kezét, mely finomkodása ellenére mindig piszkos volt egy kicsit, aztán ment halat venni. A farbarúgás egész nap motoszkált a fejében. Még Fontannak is megemlítette, s megint a rátarti nőt adta, ki nem vág zsebre effajta fricskát. Fontan, afféle fölényes szellem, kijelen-

tette, hogy az előkelő urak egytől egyig tökfilkók, s meg kell vetni őket. Ettől fogva mélységes megvetés töltötte el Nanát.

Ezen az estén éppen a Variétés színházba mentek, hogy megnézzenek egy kis nőt, Fontan ismerősét, ki valami jelentéktelen szerepben most lépett fel először. Már egy óra felé járt az idő, mire a Montmartre-ra gyalog feljutottak. Egy mokkatortát vettek az Antin úton, s az ágyban ették meg, mert nem volt meleg a szobában, s nem volt érdemes ezért tüzet gyújtaniuk. Felültek az ágyban, egymás mellett, hasukra húzták a takarót, párnákat raktak a hátuk mögé s vacsorázás közben a kis nőről csevegtek. Nana csúnyának találta, s azt mondta, hogy nincs benne semmi báj. Fontan kívül feküdt, s a tortaszeleteket adogatta, melyeket az éjjeliszeletrény szélére raktak, a gyertya és a gyufák közé. Végül is összevesztek.

- Eh, hát hogy lehet erről még csak beszélni is! - kiáltott Nana. - Hiszen tökmag szeme van, a haja meg olyan, mint a csepű.

- Fogd be a szád! - mordult rá újra Fontan. - Gyönyörű a haja, s csupa tűz a szeme... Mégiscsak furcsa, hogy ti, asszonyok, folyvást marjátok egymást...

Nagyon mérges arcot vágott, s a végén durván megjegyezte:

- Ez már mégis sok! Tudod, hogy nem szeretem, ha bosszantanak. Aludjunk, mert különben baj lesz.

Azzal elfújta a gyertyát. Nana dühösen folytatta: ő nem tűri, hogy így beszéljenek vele, ő hozza van szokva, hogy tiszteljék. Fontan nem válaszolt, s Nana kénytelen-kelletlen elhallgatott. De nem bírt elaludni, csak izgett-mozgott az ágyban.

- Hej a teremtesít, hát nyughatsz már végre? - kiáltotta Fontan hirtelen s felugrott.

- Én nem tehetek róla, ha morzsák vannak az ágyban - szólt Nana szárazon.

Csakugyan morzsák voltak az ágyban. Mindenütt érezte, még a combja alatt is s rettenetesen szúrta a testét. Egyetlen morzsácska is kínoztá, s véresre vakarta magát. Aztán meg nem szokás lerázni a takarót, ha tortát eszik az ember? Fontan néma dühvel újra meggyújtotta a gyertyát. Mind a ketten felkeltek, mezítláb, egy szál ingben, levették a takarót, s kezükkel a szőnyegre söpörték a morzsákat. Fontan didergett, visszabújt az ágyába, s a pokol fenekére kívánta Nanát, mert figyelmeztette, hogy törölje meg a lábát. Végre Nana is lefeküdt, de alig nyújtózott ki, már újra táncolt. Még mindig volt morzsa.

- De ha mondom! - hajtotta Nana. - Bizonyára a lábaddal hoztad fel... Nem bírom ki... Mondom, hogy nem bírom ki!

Azzal felült, hogy átlépjen rajta, s leugorjék a földre. Fontan aludni akart, elfogyott a türelme, s jól pofon teremtette. Akkora pofont adott neki, hogy Nana menten elterült, s a párnára hanyatlott a feje. Forgott vele a világ.

- Ó! - szólt Nana egyszerűen, s keserveset sóhajtott, mint valami gyerek.

Fontan még egy pofonnal fenyegette, ha moccan mer. Aztán elfújta a gyertyát, hanyatt vágta magát, s már horkolt is. Nana a párnába temette arcát, s csöndesen zokogott. Mégiscsak gyávaság így visszaélni az erejével. De most igazán megrémült, annyira rettenetes lett Fontan bohókás képe. Lassanként elpárolgott a haragja, mintha a pofon megnyugtatta volna. Rettegett Fontantól, s a falhoz lapult, hogy minden hely neki jusson. S ahogy így forró arccal, könnyes szemekkel gyötrődött, a végén még el is aludt az édes lankadtságtól, az odaadástól, ernyedten, s már nem érezte többé a morzsákat. Reggel, mikor felébredt, csupasz karjaiban tartotta Fontant, szorosan keblére ölelve. Ugye nem teszi még egyszer? Hiszen annyira imádja! Tőle még a pofon is édes.

Most új élet kezdődött. Egy árva szóért, egy igenért, egy nemért hűségesen kijárt a pofon. Nana lassanként megszokta, s szépen zsebre vágta. Néha kifakadt s megfenyegette, de Fontan a falhoz nyomta, s azt mondta, hogy menten megfojtja. Erre aztán kezes lett, mint a bárány. Legtöbbször egy székre hanyatlott, s ott zokogott öt percig. Aztán mindent elfelejtett, jókedve kerekedett, dalolt, kacagott, nem volt nyugta, suhogó szoknyájával majd elvitte a házat. Az volt a legkeservesebb, hogy Fontan most egész nap távol maradt, s éjjél előtt sohasem jött haza. Kávéházakba járt, hol barátaival találkozott. Nana reszketve tűrt mindent, folyton kedvében járt, s csak az volt az egyetlen aggodalma, hogy egyszer nem jön vissza többet, ha szemrehányással illetné. De voltak napok, mikor sem Maloírné nem jött el, sem a nénje a kis Louis-val, s ilyenkor halálosan unta magát. De meg is örült ám egy vasárnap, mikor a La Rochefoucauld piacon, amint éppen galambokra alkudozott, Satinnel találkozott, ki egy csomó retket vásárolt. Attól az estétől fogva, mikor a herceg Fontan pezsgőjéből ivott, nem látták egymást.

- Micsoda? Hát te vagy? Ebben a városrészben laksz? - kérdezte Satin s elképedt, hogy ilyenkor papucsban látja az utcán. - Ó, szegény leány, hát beköszöntött a nyomorúság!

Nana összeráncolta szemöldökét, hogy hallgasson, mert más nők is voltak ott, pongyolában, ing nélkül, lelógó, csepűszín, gyapjas hajjal. Reggel, alighogy kidobták a hálóvendéget, idejött a városrész valamennyi prostituáltja, hogy bevásárolják a napi ételmet. Szemük dagadt volt az álmoasságtól, s fáradtan, rosszkedvűen, kelletlenül vonszolták papucsukat a sok éjszakai vesződség után. Minden utcakeresztezésnél felbukkantak, a piac felé sereglettek; nagyon sápadtak voltak; köztük fiatalok, kedves kis lomposak, mások ocsmányok, öregek, terebélyesek, elhanyagolt külsejűek, nem törődtek vele, hogy így látják őket a munkaidő végén. A járókelők meg-megfordultak a gyalogjárón, anélkül, hogy csak egy nő is elmosolyodott volna. Most a szorgos, nagyképű háziasszonyt adták valamennyien, s számukra meghaltak a férfiak. Satin éppen a csomó retket fizette ki, mikor arra jött egy fiatalember, valami elkésett hivatalnok, s odakiáltott: - Jó napot, szentem! - Satin hirtelen fölegyenesedett s méltósággal megjegyezte, mint valami megsértett királynő:

- Hát ezt a disznót meg mi lelte?

De aztán úgy rémlett, mintha ismerné. Három nappal azelőtt, mikor éjjél felé egyedül ment a körúton, majdnem egy fél óráig nyaggatta ezt a fiatalembert a Labruyère utca sarkán, hogy menjen vele haza. De ez most még jobban felháborította.

- Micsoda tökfilkó, hogy fényes nappal ilyesmit kiabál az ember után! - folytatta Satin. - Nem látja, hogy a dolgom után járok? Hát csak hátrább az agarakkal!

Nana megvette a galambokat, bár gyanakodott, hogy nem frissek. Satin mindenáron meg akarta mutatni, hogy hol lakik. Nem messze lakott, a La Rochefoucauld utcában. S mihelyt egyedül voltak, Nana elmondta, hogy mennyire belehabarodott Fontanba. Mikor lakása elé érkeztek, a kicsike, hóna alatt a csomó retekekkel, roppant érdeklődéssel hallgatta az utolsó részletet, melyet a másik elbeszért. Nana persze füllentett, s esküdözött, hogy ő dobta ki Muffat grófot, s hozzá még jókat rúgott a fenekébe.

- Ez már beszéd! - hajtotta Satin. - Nagyszerű! Jókat rúgtál rajta! S ugye, semmit se mondott? Ó, a gyáva! Szerettem volna látni, micsoda pofát vágott! Igazad van, lelkem. Fenét ér a pénz! Ha én egy férfiért veszködöm, majd belegebdek a nagy szerelembe... De most ígérd meg, hogy meglátogatsz. Ajtó balra. Háromszor kopogtass, mert félek a sok piszok kullancstól.

Ettől fogva Nana gyakran meglátogatta Satint, ha nagyon unatkozott. Mindig tudta, hogy otthon találja, mert ez a leány sohasem ment ki hat óra előtt. Satin két szobában lakott, egy patikus bútorozta be neki, hogy megmentse a rendőrség karmaiból. De alig telt el egy év, már összetörte a bútorokat, behorpasztotta a székeket, bepiszkolta a függönyöket; majd megette a

piszok, a rendetlenség, s olyan volt a lakás, mintha párjuk után ácsingózó nőténymacskák tanyáztak volna benne. Reggelenként, mikor már maga is megundorodott, nekilátott, hogy tisztogasson, de hol egy szék kereszttrúdja, hol egy kárpitfoszlány maradt a kezében, amint a piszokkal vesződött. Ezekben a napokban még rondább volt a lakás, alig juthatott be az ember, mert egy rakás holmi hevert az ajtók előtt. A végén maga is beleunt, s úgy hagyott mindent, ahogy volt. A lámpa, a tükrös szekrény, a falióra, meg az a pár függönycafat még mindig megtéveszthette a férfiakat. Aztán meg a háziúr úgyis kidobással fenyegetőzik hat hónap óta. Ugyan miért kímélné a bútorait? Talán bizony a háziúr kedvéért? Majd ha fagy! Valahányszor bal lábbal kelt fel, elkiáltotta magát: „Gyühé!”, s nagyokat rúgott a szekrény, az almárium oldalába, hogy csak úgy recsegték.

Nana csaknem mindig ágyban találta. Sőt, mikor Satin bevásárolni ment, visszajövet annyira elfáradt, hogy az ágyra dobta magát, s megint elaludt. Napközben álmosan ödöngött, a székeken bóbiskolt, s csak estefelé, lámpagyújtáskor ocsúdott fel ebből a kábultságból. Nana nagyon jól érezte magát az édes semmittevésben, sokáig elüldögélt nála a vetetlen ágy, a földön heverő mosdótálak, meg az alsószoknyák közepette, melyeken még ott volt a múlt esti sár, hogy piszkos lett tőlük a karosszék. Végehossza nem volt a pletykálkodásnak, bizalmas közléseknek. Satin egy szál ingben hempergett, lábait az ágy támláján pihentette, s cigaretázva hallgatta Nanát. Néha, délután, mikor bánatuk volt, abszintot hozattak, hogy felejtessenek, mint mondták. Satin le se ment, még alsószoknyát se kapott magára, csak kihajolt a lépcső karfáján, s lekiáltotta a rendelést a házmesterné kislányának, egy tízéves fruskának, ki aztán egy üvegben abszintot hozott, s ugyancsak bámulta Satin csupasz lábaszárát. Persze mindig odalyukadtak ki, hogy a férfiak egytől egyig piszok fráterok. Nana már unalmassá vált Fontanjával. Nem tudott tíz szót kimondani anélkül, hogy újra el ne fecsegte volna, mit mondott, mit csinált. De Satin, afféle jó bolond teremtés, rendületlenül hallgatta ezeket a végtelen históriákat, hogyan várta az ablakban, hogy vesztek össze egy odaégett aprólék miatt, hogy hallgattak, hogy duzzogtak órákig, s aztán hogy békültek ki az ágyban. Nanának beszélnie kellett róla, s már ott tartott, hogy minden pofonról beszámolt, amit tőle kapott. A múlt héten úgy megverte, hogy feldagadt a szeme. Tegnap is rájárt a rúd, Fontan nem találta a papucsát, s úgy nyakon teremtette, hogy menten az éjjeliszekrényre zuhant. A másik leány csöppet sem ámult el rajta, nyugodtan fújta a cigarettafüstöt, csupán azt vetette oda, hogy ő ilyenkor mindig leguggol, s a barátja aztán pofozhatja a levegőt. Csak úgy turkáltak ezekben az otromba históriákban; a százszor ismételt számárságok boldog kábulatba ringatták őket, s egészen átadták magukat a verések lágy, meleg, ernyesztő emlékének. Nana boldog volt, ha előről kezdhette Fontan pofonjait, s elmondhatta töviről hegyire minden mozdulatát, még azt is, hogyan veti le a cipőjét. El is jött Satinhez mindennap, már csak azért is, mert az már egészen vele érzett a végén. Satin még cifrább esetekkel traktálta, elmesélte, hogy van egy pástétom-sütője, aki agyba-főbe veri, félholtan hagyja a földön, de azért mégis szereti ezt az embert. Aztán voltak napok, mikor Nana sírva panaszkodott, hogy nem bírja tovább. Satin ilyenkor hazáig elkísérte, s künn várt egy óráig, mert attól félt, hogy Fontan még megöli. Másnap aztán egész délután együtt volt a két nő, a kibékülés gyönyörűségéről édelegtek, s bár nem szóltak róla, mégiscsak szebbnek találták azokat a napokat, mikor valami családi perpatvar volt kitörőben, mert hát az sokkal érdekesebb.

Elválaszthatatlan jó barátok lettek. Azonban Satin sohasem ment Nanához, mert Fontan kijelentette, hogy nem szereti a búcsújárást. Mindig együtt mentek a városba s így történt, hogy Satin egyszer épp ahhoz a bizonyos Robert-néhoz vitte el barátnőjét, ki mostanában sokat motoszkált a Nana fejében, s bizonyos tiszteletet keltett benne, mióta nem ment el a vacsorájára. Robert-né a Mosnier utcában lakott, az Europe negyed új és annyira csendes utcájában. Kereskedésnek nyoma se volt erre, a szép házakban apró lakások sorakoztak, s csupa nő bérelte, öt óra volt. A néptelen gyalogjárók mentén, a magas, fehér házak előkelő csendjében

börzespekulánsok, kereskedők kocsijai álldogáltak; egy-egy férfi surrant el, az ablakokra pillantott, hol látni lehetett a várakozó pongyolás nőket. Nana nem akart felmenni, fontoskodó arcot vágott, s azt mondta, hogy nem ismeri ezt a dámát. De Satin nem tágitott. Az ember bárhová magával viheti a barátnéját. Csak benéz egy szóra, udvariasságból. Robert-né, kívül előtte való este egy fogadóban találkozott, nagyon kedves volt hozzá, s szentül megfogadtatta vele, hogy meglátogatja. Nana végre engedett. Odafönt egy kis álomszuszék szobalány azzal fogadta őket, hogy madame még nem jött haza. De azért udvariasan a szalonba vezette a két nőt s otthagya őket.

- Ejnye, de csinos, a teremtésit! - mormogta Satin.

Komoly polgári lakás volt ez, sötét huzattal bevont bútor, s valami visszavonult gazdag párizsi kereskedő úrias ízlésére vallott. Nanát nagyon foglalkoztatta a látvány, s rossz-májúskodni kezdett. De Satin megsértődött: ő kezeskedik a Robert-né tisztességéről. Mindig koros, jómódú urak társaságában látni, kik karonfogva viszik. Most is van egy nagyon komoly udvarlója, ki valamikor csokoládégyáros volt. Valahányszor látogatóba jön, egészen odavan ettől a finom életmódtól, mindig bejelenteti magát, s gyermekének szólítja madame-ot.

- De hiszen itt van! - folytatta Satin s egy fényképre mutatott a falióra előtt.

Nana elnézte egy percig a képet. Sötétbarna, hosszúkás arcú, rátarti nő volt, s diszkrétén mosolygott. Ha egy kicsit szerényebb arcot vág, még valami nagyvilági nőnek tartotta volna az ember.

- Érdekes - mormolta végre -, ezt az arcot okvetlenül láttam valahol. De már nem emlékszem, hol. Annyi szent, hogy nem valami tisztességes helyen... Ó, nem, egészen biztos, hogy nem valami tisztességes helyen.

Aztán barátnőjéhez fordult s hozzátette: - Szóval megígértette veled, hogy meglátogatod. Hát mi dolga veled?

- Mi dolga velem? Édes Istenem, hát csevegni, együtt lenni pár percig... Csupa udvariasságból.

Nana Satinre meresztette szemét, aztán halkán csettintett a nyelvével. Végre is neki mindegy. De mivel a hölgy hasztalan váratta őket, kijelentette, hogy nem vár tovább. Azzal elmentek.

Másnap Fontan azt mondta, hogy nem jön haza vacsorára. Nana jókor felkereste Satint, hogy megvendégelje egy fogadóban. De melyik fogadóba menjenek? Ez volt a bökkenő. Satin a sörházakat emlegette, azonban Nanának nem kellett efféle lebuji. Végre rávette, hogy Laure-nál egyenek. Ez az étkezde a Martyrs utcában volt, s a vacsora három frankba került.

Mivel unták a hosszú várakozást, s nem tudták, mit csináljanak az utcán, húsz perccel hamarabb állítottak be Laure-hoz. A három terem még üres volt. Leültek egy asztalhoz, abban a teremben, hol Laure Piédefer a pénztár magas padkáján trónolt. Laure ötven év körüli nő volt, roppant idomai majd kicsattantak a feszes övek és fűzők alatt. Sorra jöttek a nők, felágaskodtak, s a csészealjak fölött gyöngéden bizalommal megcsókolták Laure száját, míg ez a szörnyeteg nedves szemmel pislogott szét, mindenkire volt egy kedves szava, nehogy még féltékenyvé tegyen valakit. Ellenben a pincérnő, ki a nőket kiszolgálta, magas, sovány, feslett teremtés volt, s fekete pillái alól komor pillantásokat lövellt. A három terem hamarosan megtelt. Mintegy száz vendég lehetett itten, s mindenki oda ült, ahol éppen hely volt. Negyven év körül járt a legtöbb, csupa hústömeg, rengő hájak, ványadt ajkak, melyek szinte elvesztek a cédaságtól felpuffadt arcokban. S a duzzadt keblek és hasak tömkelegében néhány csinos, nyúlánk lány is akadt, ledér hanyavetiek, de még szűzies arcúak. Holmi süldő pillangók, kiket valamelyik lebuji szedett fel egy-egy bennfentes némből, s idehozott Laure-hoz, hol vastag nők serege nyugtalankodott ifjúságuk láttán. Versenyt udvaroltak nekik, mintha

vetekedő öreg urak volnának, s egyre-másra nyalánságokkal traktálták őket. Férfi alig lézengett itt, legfeljebb tíz-tizenöt, s szerényen húzódtak meg a tenger szoknya áradatában. Csak négy siheder nem fért a bőrében; otthon érezték magukat, s szemlátomást kibicelni jöttek.

- Ugye, jól főznek? - kérdezte Satin.

Nana bólintott; nagyon meg volt elégedve. A vidéki fogadók bőséges vacsorája volt ez a régi jó világból: vagdalt hús bankárné módra, rizses tyúkhús, húslében főtt zöldbab és vaníliakrém karamellel. A nőknek kivált a rizses tyúkhús ízlett, s evés közben lassan meg-megtörölték a szájukat. Majd szétrepedt rajtuk a ruha. Nana eleintén attól félt, hogy még valami régi barát-nőjével találkozik, ki majd ostoba kérdésekkel gyötri. De aztán megnyugodott, mert egy ismerős arcot se látott a nagyon vegyes tömegben, hol megfakult ruhák, siralmas kalapok rikítottak a gazdag toaettek mellett, a fajtalanság testvéri közösségében. Nana felfigyelt egy rövid göndör hajú szemtelen fiatalemberre, kiért csak úgy bomlott egy sereg hájtömeg, s áhítattal lesték minden szeszélyét. De a fiatalember most elkacagta magát, s keble felduzzadt.

- Ni, hiszen ez nő! - kiáltott Nana halkan, önfeledten.

Satin, ki éppen a tyúkhúst falta, felnézett s teli szájjal mondta:

- Ó, igen, ismerem... Nagyon helyes! Veszködnek is utána.

Nana undorral fintorgatta az orrát. Még nem értette az ilyesmit. De azért nagy bölcsen megjegyezte, hogy az ízlésről meg a színekről ne vitatkozzék az ember, mert sohasem tudja, hogy mi mindent szerethet meg egy szép napon. Bölcs nyugalommal ette a krémjét, s jól látta, hogy Satin nagy, szűzies kék szemeivel egészen lázba hozta a szomszéd asztalokat. Kivált egy nagyon nyájas, megtermett szökét, ki irult-pirult, hánykolódott mellette, annyira, hogy Nana már-már rászólt.

De most egy nő lépett be, s arra figyelt. Legnagyobb meglepetésére Robert-néra ismert. Az barna, csinos egércarcával barátságosan bólintott a magas, sovány pincérnő felé, aztán Laure pénztárához könyökölt. A két nő sokáig csókolta egymást. Nana nagyon furcsának találta ezt az édelgést egy ilyen előkelő nőtől, annál is inkább, mert Robert-né nem volt szerény, sőt éppen ellenkezőleg. Szétpillantott a teremben, s halkan csevegett. Laure újból letelepedett rop-pant tömegével, fenségesen, mint valami régi bűnbálvány, melynek arca elkopott, kifényesedett már a hívek csókjától, a teli tányérok fölött tovább uralkodva a kövér nők puffadt seregén. Szörnyű teste túltett a legvastagabbon is, s ott trónolt a megtollasodott vendéglősné boldog szerepében, mely negyven évi munka jutalma volt.

Robert-né most észrevette Satint. Otthagytá Laure-t, hozzá szaladt, mézesmázosan csevegett, s nagyon sajnálta, hogy előtte való nap nem volt odahaza. Satin majd kiugrott bőréből, mindenáron helyet akart szorítani neki, de Robert-né erősködött, hogy ő már vacsorázott. Csak azért jött el, hogy szétnézzon egy kicsit. Ott állt új barátnője mögött, vállára könyökölt, beszéd közben hízelegve mosolygott, s kétszer is megkérdezte:

- Mondja, mikor láthatom? Ha szabad volna...

Nana, sajnos, nem hallott többet. Bosszantotta a terefere, s égett a vágytól, hogy megmondja a magáét ennek a tisztességes asszonynak. De most egész csapat nő toppant be, s majd leesett az álla. Finom nők voltak, kifogástalan öltözékben, gyémántosan. Afféle kirándulásra jöttek Laure-hoz, kit valamennyien tegeztek - romlott ízlésüktől hajtva, testükön százezer frankos ékszereket fitogtatva, hogy itt ebédeljenek három frankért a szegény, maszatos leányzók irigy álmélkodása közepette. Mikor hangosan, csengő kacajjal beléptek, úgy tetszett, mintha a napfényt is magukkal hozták volna kívülről; Nana hirtelen elfordította fejét, mert nagy bosszúságára Lucy Stewartot s Maria Blond-t is ott látta köztük. Körülbelül öt percig, míg a nők Laure-ral beszélgettek, mielőtt a szomszéd terembe mentek volna, lehorgasztotta fejét,

kenyérből apró golyókat gyúrt, s úgy tett, mintha nem is érdekelné más. Mikor végre szét-nézhetett, nagyon meglepte, hogy mellette üres a szék: Satin eltűnt.

- Hol a csudában lehet? - kérdezte hangosan.

A vaskos szőke teremtes, ki az előbb majd felfalta Satint a szemével, most kedvetlenül el-kacagta magát. Nanát bosszantotta ez a nevetés; fenyegető pillantást lövellt rá, mire a nő lágyan, vontatott hangon megjegyezte:

- Legyen nyugodt, nem én kaparintottam el magától, hanem a másik.

Nana észrevette, hogy gúnyt űznek belőle, s nem szólt többet. Sőt fel se kelt egy darabig; nem akarta, hogy haragudni lássák. Hallotta Lucy Stewart hangos kacagását: egész sereg kis nőt vendégelt a szomszéd szalon mélyén, kik a Montmartre s a Chapelle tánctermeiből jöttek. Nagyon meleg volt, a rizses tyúkhús szaga egészen megtöltötte a levegőt. A pincérnő halom-mal szedte le a piszkos tányérokat, míg a négy csintalan fiatalember erős borokat hozatott a végén; javában itattak valami fél tucat párocskát, hogy berúgassák őket, s trágárságaikon mu-lassanak. Nanát most az bosszantotta legjobban, hogy neki kellett kifizetnie Satin vacsoráját. Szép kis lotyó ez! Jól megtömeti magát, aztán kerekelt old az első jöttmenttel, s még csak azt se mondja: befellegzett! Igaz, hogy csak három frank volt az egész, mégis nagyon lelkére vette ezt az ocsmány eljárást. De azért fizetett, odadobta Laure elé a hat frankot; most jobban lenézte ezt a némbert az utca saránál.

A Martyrs utcában még dühösebb lett Nana. Ő ugyan nem szaladgál Satin után! Micsoda undok teremtes! De az estéje el volt rontva, s ahogy lassan a Montmartre felé haladt, kivált Robertnéra dühöngött. No, ennek is van pofája, hogy az előkelő dámát adja! Igen, előkelő a szemétdombon! Most már határozottan emlékezett rá, hogy találkozott vele a *Papillon*-ban, a Poissoniers utca egyik piszkos mulatójában, hol harminc sou-ért megkaphatták a férfiak. S ez kábít el osztályfőnököket a szenteskedő modorával! Ez utasít vissza vacsorákat, ha meg-hívásával tünteti ki az ember! S mindezt csak azért, hogy a tisztességét fitogtassa! No, majd ad ő neki tisztességet! Mindig is az effajta kényeskedők élveznek csömörlésig piszkos lyukakban, hová más még az orrát se dugná.

Míg ezeket hányta-vetette, Nana hazaérkezett a Véron utcába. Végigfutott rajta a hideg, mikor világot látott. Fontan rosszkedvűen jött haza, őt is faképnél hagyta a barátja, ki vacsorát fizetett neki. Fagyosan hallgatta a Nana mentegetőzését, ki veréstől félt, s meg volt rémülve, hogy már itthon találja, holott nem várta hajnali egy óránál hamarább. Nana persze hazudott. Azt ugyan megvallotta, hogy hat frankot költött, de Maloírnével. Fontan tovább is méltóságos arcot vágott, s egy címére érkezett levelet nyújtott át neki, melyet nyugodtan felbontott már. Georges írta a levelet. Még mindig Fondettes-ben őrizte az anyja, s a kicsi minden héten szenvedélyes levélben könnyített bánatán. Nana boldog volt, ha írtak neki, s kivált a nagy mondásokért, szerelmi fogadalmakért élt-halt. Mindenkinek felolvasta ezeket a leveleket. Fontan ismerte a Georges stílusát s nagyra becsülte. De ezen az estén Nana annyira félt a perpatvartól, hogy közönyt színlelt. Kelletlenül átfutotta a levelet, s mindjárt félre is dobta. Fontan az ablakhoz ment, valami indulót dobolt az üvegen. Nem tudta, mivel üsse agyon az estét, lefeküdni pedig még korán volt. Hirtelen megfordult:

- Talán mindjárt válaszolhatnánk ennek a kölyöknek.

Rendesen ő írt. Roppant sokat adott a stílusra. Boldog volt, mikor Nanának fennhangon felolvasta a levelet, s az örömpesve, lelkesülten ölelte meg, hogy csak ő talál ki ilyesmiket. Mindig szerelmeskedés lett a vége, s majd felfalták egymást.

- Ahogy akarod - válaszolt Nana. - Én addig teát főzök. Aztán lefekszünk.

Erre Fontan az asztalhoz telepedett, s nagy körülményesen tollat, tintát s papirost vett elő. Aztán rátehenkedett az asztalra s előrenyújtotta állát.

- „Szívem!” - kezdte fennhangon.

Fejét tenyerébe hajtva, így írt roppant gondosan egy óránál tovább. El-eltűnődött egy-egy mondaton, s elégedetten kacagott magamagának, valahányszor valami gyöngéd kifejezést talált. Nana szótlanul figyelte, s már két csésze teát megivott. Fontan végre felolvasta a levelet, egyhangúan, mint a színházi próbákban szokás, élénk taglejtéssel. Öt hosszú oldalon áradozott benne „a la Mignotte-ban töltött gyönyörű órákról, melyeknek emléke megmarad, mint a finom parfümillat”, örök hűséget esküdött „ennek a tavaszi szerelemnek” s azzal fejezte be a levelet, hogy egyetlen vágya „újrakezdeni ezt a boldogságot, ha ugyan még egyszer boldog lehet az ember”.

- Tudod - magyarázta Fontan -, csak udvariasságból mondom. Úgyis csak tréfa az egész... Hanem ez meg van írva, annyi szent!

Diadalmasan nézett rá. De Nana ügyetlenkedett, még mindig gyanúperrel élt, s megtette azt az ostobaságot, hogy nem borult ujjongva a nyakába. Nagyon helyesnek találta a levelet, ez volt minden megjegyzése. Nosza, lett erre méltatlankodás. Fontan kijelentette, hogy ha nem tetszik a levele, hát írjon helyette másikat. S ahelyett, hogy megcsókolták volna egymást, mint rendszeren, ha újra meg újra átolvasták a szerelmes szavakat, most konokul hallgattak az asztal két felén. Nana azért öntött neki egy csésze teát.

- Pfuj, micsoda lötyty! - kiáltott Fontan, amint megkóstolta. - Hát sőt tettél bele?

Nana, elég balgán, vállat vont. Fontan felfortyant.

- Rossz vége lesz ennek ma este!

Azzal megkezdődött a civakodás. A falióra még csak tízet ütött, s a civakodás kapóra jött, hogy agyonüssék vele az időt. Fontan dúlt-fült, csak úgy dobálózott a szitkokkal, cifrábbnál cifrább vádakát vagdosott a Nana fejéhez, s nem is engedte, hogy védje magát. Elnevezte piszkosnak, butának, mindenki rongyának. Aztán rátért a pénzkérdésre, s a kákán is csomót keresett. Hát elkölt ő hat frankot, mikor házon kívül vacsorál? Neki mindig megfizetik a vacsoráját, különben a házi kotyvalékkal is beérné. S hozzá ezért a szipirtyó Maloignéért, ezért a kerítőnőért, ezért a seprűnyélért! No de ki is teszi ám a szűrét még másnap! Hogyisne! Hová jutnának, ha naponként mindegyikük ilyen vígan dobálna el hat frankot!

- Először is a számadást lássuk! - kiáltotta Fontan. - Na, ide azzal a pénzzel! Hadd lám, mennyi van még belőle!

Egész piszkos kapzsisága kitört ebben a pillanatban. Nana engedelmesen, rémülten szaladt az íróasztalhoz, s hozta a maradék pénzt. Eddig ott volt a kulcs a közös pénztáron, s szabadon nyúltak bele.

- Micsoda! - szólt Fontan, mikor megszámlálta. - Hiszen alig maradt hétezer a tizenhétből, s még csak három hónapja lakunk együtt... Ez lehetetlen.

Most maga rontott az íróasztalhoz, majd feldöntötte, hozta a fiókot s átkutatta a lámpa világánál. De biz abban nem volt csak hatezernyolcszáz meg néhány frank. Erre aztán kitört a vihar.

- Tízezer frank három hónap alatt! - ordított Fontan. - Az irgalmát, hát mit csináltál vele? Mi? Na, felelj!... Persze, mind a girhes, vén szatyor nénédnek adod, mi? Vagy férfiakat tartasz ki? Igen, most már világos!... Felelsz mindjárt?

- Eh, hát megvadultál! - szólt Nana. - A számadás nagyon egyszerű... Nem számítod a bútorokat. Aztán fehérneműt is kellett vennem. Mikor az ember berendezkedik, gyorsan elfogy a pénz.

Fontan folyton csak az elszámolást hajtogatta, de nem akarta meghallgatni.

- Igen, de milyen gyorsan elfogy - folytatta csendesebben. - Hanem, kis tubicám, most már elég volt a közös konyhából... Nagyon jól tudod, hogy ez a hétezer frank az enyém. Nos hát, ha már a kezemben van, meg is tartom magamnak... Most már látom, hogy préda vagy, s csöpp kedvem sincs, hogy koldusbotra jussak. Mindenkinek a magáét.

Azzal fölényes pózzal zsebre vágta a pénzt. Nana elképedve bámult rá. Fontan önelégülten folytatta:

- Csak nem vesztet meg, hogy nénéket meg gyerekeket tartsak ki, mikor se ingem, se gallérom ez a népség... Persze, tetszett elpocsékolni a pénzedet, ez a te dolgod. De az enyémtől kuss!... Ezentúl másképp lesz. Ha sütsz egy ürücombot, megfizetem a felét. Minden este elszámolunk, s ezzel punktum!

Nana egyszerre felháborodott.

Nem bírta tovább s ráordított:

- Hiszen te herdáltad el a tízezer frankomat... Ez mégis disznóság!

De Fontannak már eszeágában se volt, hogy tovább vitázzék. Áthajolt az asztalon, s jól pofon teremtette:

- Mondod még egyszer?

Nanát nem ijesztette meg a pofon, s egyre a magáét hajtotta. Erre Fontan rávetette magát, s rugdosta, öklözte. Csakhamar úgy ellátta a baját, hogy Nana sírva levetkezett s lefeküdt, mint rendesen. Fontan lihegett az indulattól. Ő is készült már lefeküdni, midőn az asztalon meglátta a levelet, melyet Georges-nak írt. Gondosan összehajtotta, Nana felé fordult, s fenyegető ábrázattal szólt hozzá:

- Nagyon is jó ez a levél. Magam teszem postára, mert, nem szeretem a szeszélyeket... Aztán ne nyöszörögj itt nekem, mert csak izgatsz vele.

Nana halkan nyögdécselt, s most elfojtotta sóhajtását. Mikor Fontan lefeküdt, keblére vetette magát, s fuldokolva zokogott. Mindig ez volt a vége a perpatvaruknak. Reszketett még a gondolattól is, hogy Fontant elveszítse, s rabja volt a gyáva ösztönnek, hogy magáénak mondhasa mindenáron. Fontan gőgösen taszította el magától kétszer. De a lány meleg ölelése, rimánkodása, bárgyú hűségétől ragyogó két nagy szeme végre vágyat ébresztett benne. Adta a nagylelkűt, azonban annyira mégsem alázta meg magát, hogy ő kezdje a kibékülést, csak hagyta, hadd cirógassák, hadd hódítsák meg, mint aki érzi, hogy érdemes veszködni a bocsánataért. Aztán nyugtalanság fogta el, s attól félt, hogy Nana csak komédiázik, s a pénztár kulcsát szeretné elcsalni tőle. A gyertya nem égett már, s Fontan most érezte, hogy közölnie kell változatlan akaratát.

- De nem tréfálok ám, kicsikém... A pénz nálam marad.

Nana a nyakába csimpaszkodva bóbiskolt már, s átszellemülten sóhajtott:

- Igen, ne aggódj... majd dolgozni fogok.

De ettől az estétől fogva egyre nehezebb lett az életük. Egész héten át sűrűn csattogott a pofon, mintha óraketyegés lett volna, mely életüket szabályozza. Nana simulékony lett a sok veréstől, mint a finom vászon, bőre gyöngédebb, színe rózsásabb, fehérebb s olyan lágy

fogású, szeme olyan ragyogó, hogy szebb volt, mint valaha. Bomlott is utána Prulliére; el-eljött, mikor Fontan nem volt otthon, s a sarokba szorította, hogy megölelje. De Nana tüstént felháborodott, szemérmesen irult-pirult, kézzel-lábbal kapálózott, s nem győzte pirongatni azért az ocsmányságerért, hogy így megcsalná a barátját. Prulliére-t bántotta a kudarc, s gúnyosan röhögött. Az már igaz - mondta -, hogy Nana meghülyült egy idő óta! Hogy ragaszkodhatik egy ilyen majomhoz? Mert hiszen valóságos majom az az ember azzal a nagy, mozgó orrával! Micsoda undok pofa! S hozzá még agyba-főbe veri!

- Az meglehet, de hát én így is szeretem - válaszolta egyszer Nana a nő nyugalmaival, ki nem tagadja, hogy fertelmes ízlése van.

Bosznak nem volt más vágya, csak hogy minél többet náluk vacsorázzék. Egyszerűen vállalt vonogatta Prulliére mögött: csinos fiú, de nem veheti komolyan az ember. Gyakran szemtanúja volt a családi perpatvaroknak. Csemegézés közben, mikor Fontan Nanát pofozta, rendületlenül tovább falt, s nagyon természetesnek találta a dolgot. Vacsorájáért aztán az volt a fizetség, hogy mindig a boldogságukról áradozott. Filozófusnak mondta magát, ki mindenről lemondott, még a dicsőségről is. Prulliére és Fontan néha ott felejtkeztek a leszedett asztal mellett, s székükön hátradőlve, színpadi hangon, élénk taglejtéssel hajnali két óráig is elbeszélgettek sikereikről, míg Bosc se látott, se hallott, csak elvétve fűjt egyet megvetően, s csöndben ürítette ki a konyakos üveget. Ugyan ki maradt meg Talmából? Semmi! Hát akkor hagyjanak neki békét, úgylis butaság az egész színészet!

Egy este sírva találta Nanát. A lány levetette ujjasát, hogy megmutassa hátát és karjait, melyek feketék voltak az ütésektől. Bosc megnézte a bőrét, de nem esett kísértetbe, hogy kapjon a kedvező alkalmon, amint az az ostoba Prulliére cselekedett volna, aztán nagy bölcsen megjegyezte:

- Leányom, ahol fehérnép van, ott elmaradhatatlan a verés. Napóleon mondta ezt, ha jól emlékszem... Mosakodj sós vízben. Az efféle bibinek legjobb a sós víz. Kapsz te még többet is, aztán ne óbégass, hiszen még nem is tört bele a csontod... Úgy láttam, hogy ürücombot esztek ma, hát meghívom magamat.

De Lerat-né nem volt ilyen filozófus. Valahányszor Nana egy-egy újabb kék foltot mutatott neki a fehér bőrén, hangosan jajveszékelt. Hiszen meggyilkolják az unokahúgát, ez nem mehet így tovább! Tulajdonképpen az volt a baj, hogy Fontan kidobta Lerat-nét, megmondta neki, be ne tegye hozzájuk még egyszer a lábát. Ettől a naptól fogva, valahányszor Nanánál volt, s Fontan megérkezett, a konyhán keresztül kellett elpárolognia, ami rettenetesen megalázta. Szidta is rendületlenül ezt a goromba parasztot, mint a bokrot. Kivált a neveltlenségét róta fel neki, s mindezt az úriasszony ábrázatával, kinek már senki sem adhat tanácsot nevelés dolgában.

- Ó, mindjárt meglátszik az - mondogatta Nanának. - Nincs ebben az emberben egy mákszemnyi tisztelet tudás. Nagyon közönséges anyja lehetett. Érzem én azt, csak ne tagadd!... Nem magamért beszélek, bár egy nőnek tisztelet dukál az én koromban... De te, az Isten szerelmére, hogy tűrheted a gorombaságait? Anélkül, hogy hízelegnék magamnak, mondhatom, mindig csak jó modorra oktattalak, s otthon is a legjobb tanácsokban volt részed. Mi? A mi családunkban mindenki tudta, mi a tisztesség!

Nana nem vágott a szavába, s lehajtott fővel hallgatta.

- Aztán meg - folytatta a néne -, neked mindig csak finom emberekkel volt dolgod... Éppen az este beszéltem erről Zoéval odahaza. Ő sem érti a históriát. „Hogyan, mondta Zoé, hát nem áttolja madame, ki az ujjá köré csavarta a grófot, egy ilyen előkelő urat, mert négy szemközt szólva, úgy látom, valósággal megbolondítottad azt az embert, hát nem áttolja madame ezzel a bohóccal agyabugyáltatni magát?” Erre én azt feleltem, hogy a verés még csak hagyján, de a

tiszteletlenséget sohasem tűrném el... Ugyan mi szeretni való van rajta? Én ugyan be nem ereszteném a szobámba! Te meg tönkreteszed magad egy ilyen jómadárért! Bizony, kedvesem, tönkreteszed magadat, nyomorogsz, mikor annyian futnak utánad, a leggazdagabbak, a kormány emberei!... No de elég! Nem nekem kellene az ilyesmikkel előhozakodnom. Hanem ha a helyedben volnék, én bizony a legelső disznóságra faképnél hagynám, s csak ennyit mondanék neki: „Uram, kinek néz engem?” Bizony; amilyen nagyúri fellépésed neked van!... Tudom Isten, elállna ám szeme-szája!

Nana zokogásba tört ki, s csak dadogott:

- Ó, néném, de ha szeretem!

A néninek voltaképpen az volt a baja, hogy Nana most már csak nagy ritkán, s ekkor is keservesen tudott előteremteni egy-egy húsz sou-st a Louis tartásdíja fejében. Hiszen ő feláldozná magát, így is magánál tartaná a gyereket, s békén várná a jobb napokat. De a gondolat, hogy ő, a lurkó meg az anyja Fontan miatt nem fürödhetnek tejben-vajban, végtelenül felbőszítette, s még a szerelmet is megtagadtatta vele. Meg is mondta velősen egypár szigorú szóval:

- Nézd, ha majd a bőrt is lenyúzta rólad, kopogtatni fogsz az ajtómon, s én bebocsátlak.

A pénzkérdés hamarosan gyötrelmes napokat szerzett Nanának. Fontan eltüntette a hétezer frankot. Bizonyára jó helyen volt, de sohasem merete volna megkérdezni tőle, annyira szégyenkezett ez előtt a jómadár előtt, ahogy Lerat-né Fontant nevezte. Reszketett, hogy Fontan még azt hihetné, csak a pár rongyos soujáért csügg rajta. Fontan megígérte, hogy hozzájárul a háztartás költségeihez. Az első napokban, minden reggel három frankot adott. Persze, aki fizet, követel. Fontan mindent akart a három frankjáért, vajat, húst, korai ritkaságokat. S ha Nana a legkisebb észrevételt merete tenni, ha példázott, hogy három frankért nem vásárolhatja össze az egész csarnokot, Fontan felfortyant, mihasznának, prédának nevezte, ostoba libának, kit minden kofa rászéd, s egyébként is mindjárt készen volt a fenyegetéssel, hogy máshová megy kosztra. Egy hónap múlva aztán, némely reggelen még a három frankot is elfeledte a fiókos szekrényre lenni. Nana nekifohászkodott, s félénken, nagy kerteléssel kérte a pénzt. De mindig olyan perpatvar lett a vége, s Fontan a legelső ürüggyel annyira megkeserítette az életét, hogy Nana jobbnak látta, ha nem számít rá többé. Sőt, mikor nem hagyta otthon a három frankot, s mégis terített asztalt talált, úgy nevetett örömében, mint a fakutya, csupa udvariasság volt, csókolgatta Nanát, s táncolt a székekkel. Nana odavolt a boldogságtól, s már szinte kívánta, hogy semmit se találjon a szekrényen, ha még olyan keservesen is teremti elő a mindennapit. Egy nap még valami hazugságot is eszelt ki, visszaadta a három frankját, s azt mondta, hogy még megvan a tegnapi pénz. Fontan előtte való reggel semmit sem adott, s most meghökkent egy percre; attól félt, hogy Nana leckézteti. De Nana szerelmes szemmel nézett rá, végtelen odaadással, szívvel-lélekkel csókolta meg, s Fontan görcsösen, reszketően vágta zsebre a pénzt, mint a fösvény, ha elveszettnek hitt pénzt talál. Ettől a naptól fogva nem nyugtalankodott már, nem kérdezte, honnét való a pénz, legföljebb savanyú arcot vágott, ha krumplit találtak, viszont elégedetten röhögött, hogy majd kiugrott az állkapcsa, mikor pulykát vagy ürücombot látott az asztalon, de azért boldogságában sem feledkezett meg a pofonokról, s rendületlenül helybenhagyta Nanát, nehogy tétlen maradjon a tenyere.

Nana hát módot talált, hogy ellássa az egész házat. Néha tejben-vajban fürödtek. Bosc hetenként kétszer beállított, s mindig elrontotta a gyomrát. Egy este, mikor Lerat-né elszelelt, bőséges vacsorát pillantott meg a tűzön; roppant dühös lett, hogy ő nem ehetik belőle, s nyersen megkérdezte, ki fizeti a sok drágaságot. Nana zavarba jött, ötlöthetolt és sírva fakadt.

- Na, szép dolog! - jegyezte meg a néne, ki mindent értett már.

Nana mindenbe beletörődött, hogy béke legyen a háznál. Különben is Triconné volt az oka, kivel a Laval utcában találkozott egyszer, mikor Fontan, valami tőkehal miatt, dühösen

távozott hazulról. Triconné éppen nők után szimatolt, s Nana igent mondott neki. Mivel Fontan sohasem jött haza hat óra előtt, egész délután szabad volt, s negyven, hatvan frankot keresett, néha még többet is. Egy kis ügyességgel tíz-tizenöt Louis-t is szerezhetett volna, de ő megelégedett, ha annyi akadt, hogy bőségesen elláthatta a konyháját. Este aztán mindent elfelejtett, ha Bosc rogyásig ehetett, s Fontan, az asztalra könyökölve, nagy kegyesen hagyta, hogy csókolgassa szemét, mint az önhitt férfi, aki azt hiszi, hogy magamagáért szeretik.

S míg így kedvesét, egyetlen mindenét imádta, s elvakult szenvedélyét csak fokozta, hogy ő fizetett már mindent, Nana lassanként visszasüllyedt a kezdő évek sarába. Nyakába vette a várost, s ott lebzelt az utcákon, mint régen, mikor még mint kis lotyó csoszogott rossz cipőjében egy-egy ötfrankos után. Egy vasárnap, a La Rochefoucauld piacon kibékült Satinnel, előbb azonban nekiesett, s keserű szemrehányásokkal illette Robert-né miatt. De Satin csak annyit felelt rá, hogy ha az ember nem szeret valamit, azért még nem kell elrontani a mások kedvét. S a belátó Nana, ki nagy bölcsen úgy gondolkozott, hogy az ember sose tudhatja, mire jut, kegyesen megbocsátott neki. Sőt mivel felébredt a kíváncsisága, most még a bűntanyák felől is érdeklődni kezdett, s elámult, hogy ilyen korban, annyi tapasztalat után, még mindig tanulhat valami újat. Nevetett, ujjongott, nagyon mulatságosnak találta a dolgot, bár idegenkedett kissé, mert alapjában véve nyárszolgárisan gondolkozott mindenről, ami nem volt természete. Laure-hoz is visszatért, s nála étkezett, mikor Fontan házon kívül vacsorázott. Itt jól mulatott az eseteken, szerelmi históriákon, féltékenykedéseken, melyek a vendégeket tüzelték, anélkül persze, hogy az evésről csak egy percre is elfeledkezett volna. Maga különben sose vett részt az effélékben, mint mondogatta. A vastag Laure anyai szeretetében gyakran meghívta, hogy töltsön pár napot asnières-i villájában, egy falusi lakban, melyben hét nő számára volt szoba. Nana félt s nem fogadta el. De mikor Satin esküdözött, hogy csalódik, mert ott finom párizsi urak hintálják az embert, s hordójáték járja, Nana végre megígérte, hogy elmegy majd egyszer, mihelyt módját ejtheti.

Nana rosszkedvű volt ezekben a napokban; anyagi gondok gyötörték. Valahányszor Triconnének nem volt rá szüksége, ami bizony gyakran megesett, nem tudta, mihez fogjon a testével. Ilyenkor aztán nekivadulva csatangolt Satinnel a párizsi aszfalton, a szedett-vedett népség közt, mely a sáros sikátorok során kóborog, a gázlángok borús világánál. Újra felkereste a városvégi mulatókat, hol először forgatta piszkos alsószoknyáit. Láttá megint a külső körutak sötét zugait, hol már tizenöt éves korában férfiak ölelgették, mikor az apja utána jött, hogy elfenekelje. Együtt csavarogtak, sorra járták a városrész tánctermeit, kávéházait, teleköpködött, sörrel leöntött lépcsőkön mászkáltak, vagy véges-végig járták az utcákat, lassan lépegettek, kapualjakban ácsorogtak. Satin, ki a diáknegyedben kezdte pályafutását, most odavitte Nanát, Bullier-ba, meg a Saint-Michel körút söntéseibe. De megkezdődött a vakáció, s a diáknegyedről nagyon lesírt a nyomorúság. Mindig visszatértek a nagy körutakra. Még itt volt a legtöbb szerencsésük. A Montmartre magaslatairól kezdve le az Observatoire síkjáig így csatangolták be az egész várost. Esős estéken, mikor félretaposták cipőjüket, forró estéken, mikor testükhez ragadt a ruha, mindig ugyanaz a kálvária: hosszú leskódések, végtelen csavargások, lökdösődés, civakodás, egy-egy járókelő trágár gorombaságai, kikkel valami gyanús szállodába mentek, s káromkodva jöttek le a piszkos lépcsőkön.

Elmúlt a nyár, a viharos nyár, forró éjszakáival. Rendesen együtt mentek el vacsora után, kilenc óra felé. A Notre-Dame de Lorette utca gyalogjáróin két sor nő haladt szorosan a kereskedések mentén; szoknyájukat felhúzza, szorgos ábrázattal, lesütött szemmel sereglettek a körutak felé, s rá se néztek a kirakatokra. A Bréda negyed férfiakra leső raja volt ez a gázlángok első világánál. Nana és Satin végigmentek a templom mellett, mindig a Le Peletier utcán át. Aztán száz méternyire a Riche kávéháztól, mikor már mesterkedésük színhelyére értek, leeresztették ruhájuk uszályát, melyet addig gondosan felfogtak, oda se néztek többé a pornak, végigsöpörték a gyalogjárókat, derekukat riszálva, lassan ballagtak előre, s még

jobban meglassították léptüket, valahányszor egy-egy nagyobb, fényesen kivilágított kávéház előtt elhaladtak. Helykén, hegyesen, hangos kacagással, vissza-visszapillantva az utánuk forduló férfiakra, egészen otthon érezték magukat. Piros ajkuktól, fekete szempillájuktól élénk, hófehér arcukon valami olcsó, tarkabarka bazár megkapó bája sugárzott a sötétben. Tizenegy óráig vígan hancúroztak a tolongó tömegben, csak elvétele kiáltottak egy-egy „piszkos fajankót” az ügyetlenek után, ha sarkukkal letépték ruhájuk fodrát; barátságos üdvözléseket váltottak a kávéházi pincérekkel, el-elcsevegtek egy asztalnál, italt is kaptak, s lassan iddogáltak, mint akik boldogok, hogy leülhetnek, míg vége van a színházaknak. De ha nem csináltak egy-két kiruccanást a La Rochefoucauld utcában, aljas lotyókká váltak az éjszaka haladtával, s elkeseredettebb lett a hajsza. Ocsmány alkudozások folytak, durva szavak, ütések röpködtek a homályba borult s egyre néptelenebb körutak mentén, a fák alatt, míg az úri családok, apa, anya, leányok, kik már megszokták az efféle látványt, nyugodtan haladtak el anélkül, hogy meggyorsították volna lépésüket. Aztán mikor már tízszer is fel s alá sétáltak az operától a Gymnase-ig, s a férfiak nem álltak kötélnek, elpárologtak a növekvő homályban, Nana és Satin a Faubourg-Montmartre utcában ütötték fel sátorfájukat. Itten két óráig ragyogtak a vendéglők, sörházak, hentesüzletek, s nyüzsgő nők serege szorongott rendületlenül a kávéházak ajtaja előtt. Az éjjeli Párizs utolsó kivilágított, eleven zuga volt ez, az utolsó nyílt piac, ahol meg-megegyeztek egy éjszakára, ahol a csoportok, egyik utcasaroktól a másikig, szemérmetlenül bonyolították le üzletüket, mint valami nyilvánosház tárt folyosóján. Voltak esték, mikor üres kézzel tértek haza, s ilyenkor hajbakaptak. Feketén, pusztán terült el a Notre-Dame de Lorelle utca, csak itt-ott botorkált egy-egy női árnyék. A városnegyed kései hazatérése volt ez; szegény leányzók, kétségbeesve egy éjszakai munkaszünet miatt, makacsul, rekedten pereltek holmi eltévedt részeggel, kit a Bréda vagy Fontaine utca sarkán megállítottak.

Közben váratlan szerencsájuk is akadt; aranyak hulltak az ölükbe finom uraktól, kik rendjeleiket zsebre vágva, velük mentek. Kivált Satinnek volt jó szimatja. Örült a nyirkos estéknek, mikor az átázott Párizs holmi fülledt hálófülkék dohos illatát leheli, mert tudta, hogy ez az enyhe idő, a lebuja bűze megvadítja a férfiakat. S mindig a legelegánsabbakat szemelte ki; látta ő azt már beesett szemükről. Elvakult érzéki tobzódás fogta el ilyenkor a várost. Satin aggódott egy kicsit, mert a legfinomabb férfiak voltak a legocsmányabbak. Hamarosan lepattogott a máz, megmozdult bennük az állat, a követelőző, aljas ízlésű, perverziókban tobzódó állat. Ez a lotyó Satin fűtyült is a nagyképű, fogatos urakra, lépten-nyomon kifakadt ellenük, s azt mondta, hogy százszor több tisztesség van a kocsisukban, mert azok legalább tisztelik a nőket, s nem gyötrik őket holmi képtelen ötletekkel. A bűn mocskában fetrengő előkelő urak züllöttsége még mindig meglepte Nanát. Eddig még bizonyos elfogultsággal gondolkozott felőlük, de most Satin kinyitotta a szemét. Hát nincs már erény a földön? - mondogatta Nana, valahányszor komolyan beszélgettek. - Fent és alant mindenki sárban fetreng! Na, szép kis élet folyhatik Párizsban este kilenc órától hajnali háromig! Nana gúnyosan nevetve mondogatta, hogy ha az ember minden hálószobába bepillantathatna, bizony furcsa dolgokat tapasztalhatna. A kis emberek nyakig úsznak a fertőben, s itt is, ott is, akárhány előkelő személyiség még mélyebben turkál a piszokban, mint mások! - Ez aztán feltette a koronát a nevetésére.

Egy este, mikor Satinért ment, Chouard márkival találkozott, amint rogyókásan botorkált le a lépcsőn, lépten-nyomon a korlátba fogózott, s olyan fehér volt, mint a fal. Nana úgy tett, mintha az orrát fűjná. Odafele szörnyű piszokban találta Satint; a szobát már egy hete nem takarították, az ágya csupa szenny, s edények heverték szanaszét. Csodálkozott is, hogy ez a lány ismeri a márkot. Ó, de mennyire ismeri! Sőt, nemegyszer halálra untatta már őket, őt meg a pástétomsütőjét, mikor együtt éltek. Most feljár időnként. De micsoda rettenetes ember! Végigszaglász az minden rondaságot, még a papucsát is.

- Bizony, szívem, még a papucsomat is... Ó, a vén malac! Mindig olyasmit akar...

Nanát kivált ezeknek az aljas tobzódásoknak őszintesége nyugtalanította. Visszaemlékezett szerelmi históriáira, mikor még divatos hölgy volt, míg itt körülötte az utcalányok szinte mindennap belepusztultak egy kicsit. Aztán meg Satin szörnyen megijesztette a rendőrséggel. Nem győzött eleget beszélni neki erről a témáról. Azelőtt egy erkölcsrendészeti detektívvel szeretkezett, hogy nyugton hagyják. Ez az ember két ízben is megakadályozta, hogy rendőri felügyelet alá helyezzék. Most aztán folyvást remegett, mert ha még egyszer rajtacsípi, akkor igazán vége van. Valóságos rémhistóriákat mesélt. A detektívek, hogy külön díjazást kapjanak, annyi nőt fogdosnak össze, amennyit csak bírnak. Mind letartóztatják őket, s pofonnal némítják el, ha valamelyik kiabálni merne, mivel tudják, hogy mögöttük áll a rendőrség, s jutalom is jár érte, még ha véletlenül valami úrilányt csípnének is el a sokaságban. Nyáron tizenketten-tizenötön razziát tartanak a körúton, körülzárják a gyalogjárót, s harminc nőt is összefogdosnak esténként. De Satin jól ismerte a dörgést, s mihelyt megneszelte a detektíveket, illa berek, nádak, erek, tüstént nyoma veszett a tömegben fejetlenül menekülő hosszú sorok közt. Annyira reszkettek a törvénytől, a kapitányságtól, hogy az efféle nagytakarításnál némelyek szinte gyökeret vertek a kávéházak ajtaja előtt. De Satin még jobban szepegett a feljelentésektől; pástétomsütője elég közönségesen viselkedett; s mikor Satin elhagyta, azzal fenyegette, hogy kiszolgáltatja a rendőrségnek. Bizony, akárhány férfi effajta fogással szipolyozza ki a szeretőjét, nem is számítva az alattomos, piszkos nőket, kik mindjárt készek az árulásra, ha valaki szebb náluk. Nana növekvő iszonyattal hallgatta ezeket a dolgokat. Mindig reszketett a törvénytől, ettől az ismeretlen hatalomtól, a férfiak bosszújától, kik nyugodtan elbánhattak vele anélkül, hogy védelmére kelt volna valaki. A Saint-Lazare börtön úgy rémlett előtte, mint valami mély gödör, sötét lyuk, hová élve temetik a nőket, miután levágták a hajukat. Hasztalan mondogatta magában, hogy csak Fontant kellene faképnél hagynia, s mindjárt lenne protekciója; Satin is hiába beszélt neki holmi arcképes női listákról, melyeket a detektíveknek szemmel kell tartaniuk, mert az ilyen leányokhoz nem nyúlhatnak: Nana azért éppen úgy remegett tőlük, folyton látta magát, amint taszigálják, vonszolják s másnap orvosi vizsgálatra hurcolják. Ez a vizsgálószék rémült aggodalommal, szégyennel töltötte el, pedig sok mindenben túltette már magát életében.

Egy szeptember végi estén, mikor a Poissonnière körúton sétáltak, Satin egyszerre csak nyargalni kezdett. Mikor megkérdezte az okát, lelkendezve suttozta: - A detektívek! Fuss, amerre látsz!

Nosza, volt nyargalás a fejetlen tömegben. Szoknyák repültek, s itt-ott el is szakadtak. Ütések, szitkok röpködtek. Egy nő elesett. A tömeg röhögve nézte a detektívek durva, váratlan támadását, amint egyre összébb vonták a kört. Nana közben elvesztette Satint maga mellől. Majd leszakadt a lába, s bizonyára letartóztatják, ha karon nem fogja egy férfi, s el nem viszi a dühös detektívek elől. Prullière volt, ki véletlenül meglátta a zúrzavarban. Szótlanul befordult vele a Rougemont utcába, hol lélek se járt ebben az órában. Itt aztán fellélegzett kissé, Prullière-nek támogatnia kellett, hogy össze ne essék. Nana még csak meg sem köszönte.

- Nézd pihenésre van szükséged... - mondta végül is a férfi. - Jöjj fel hozzám.

Prullière ott lakott közel, a Bergère utcában. De Nana hallani se akart róla.

- Nem, nem akarok.

Prullière gorombáskodni kezdett, s nem tágított:

- Hiszen mindenkivel még... Hát mért nem akarsz?

- Csak.

Szerinte mindent megmondott ezzel. Sokkal jobban szerette Fontant, hogysen megcsalja egy barátjával. A többiek nem számítottak, mivel nem volt benne öröme, s különben is szükségből történt. Együgyű makacssága láttán Prullière gyáván viselkedett, mint afféle szép férfi, kit önhittségében sértettek meg.

- Nos, hát, ahogy gondolod - jelentelte ki a színész -, legfölbbe nem megyek veled, szentem... Segíts magadon, ahogy tudsz.

S azzal otthagya. Nanát újra elfogta a rémület, roppant kerülöt tett, hogy a Montmartre-ra jusson, nyílsebesen surrant el az üzletek előtt, s mindannyiszor elsápadt, ha egy férfival találkozott.

Másnap még mindig reszketett az esti gyötrelmekről, mikor éppen nénjéhez menet, hirtelen Labordette-tel állt szemtől szembe, Batignolles egy kis magányos utcájában. Mindketten szemlátomást zavarban voltak egy pillanatra. Labordette most is csupa nyájasság volt, de valamit rejtegetett. Ő ocsúdott fel először, s ujjongott a kedves találkozás miatt. Bizony, még mindig meg van rökönyödve a világ, hogy Nana egészen eltűnt a szemhatárról. Szeretnék már látni, a régi barátok aggódnak miatta. A végén már atyáskodni kezdett, s megmosta a fejét.

- Őszintén szólva, kedvesem, ez már mégiscsak butaság... Az ember még megért holmi futó szerelmet. De hogy idejusson valaki, ennyire nyúzzák, s örökké csak pofonokat vágjon zsebre!... Talán csak nem az erénydíjra pályázol?

Nana zavartan hallgatta. De midőn Labordette Rose-ról kezdett beszélni, ki Muffat gróf meghódításával diadalmaskodott, egyszerre megcsillant a szeme, s azt mormogta:

- Ó, ha akarnám...

Labordette, mint afféle jó cimbor, tüstént felajánlotta közbenjárását. De Nana nem fogadta el. Labordette erre más húrokat pengetett. Elmondta, hogy Bordenave éppen Faucherynak egy darabját tűzte műsorra, melyben pompás szerep van a számára.

- Micsoda, egy darabot, melyben szerep van a számomra? - kiáltott elképedve. - Hiszen ő is játszik benne, s nekem egy árva szót se szólt róla!

Nem nevezte meg Fontant. Különben mindjárt megnyugodott. Ő bizony soha többet vissza nem menne a színpadra.

Labordette bizonyára tamáskodhatott, mert mosolyogva tovább ösztökelte.

- Tudod, hogy tőlem nincs mit félned. Előkészítem Muffat-t, te visszatérsz a színpadra, s négykézláb viszem hozzád.

- Nem! - szólt Nana erélyesen.

Azzal otthagya. Nagylelkűsége még magát is ellágyította. Bizony, ha valami fajankó férfi áldozta volna fel így magát, fünek-fának elfecsegte volna. Egy dolog nagyon meglepte: Labordette ugyanazokkal a tanácsokkal traktálta, mint Francis. Este, mikor Fontan hazajött, kérdezősködött Fauchery darabjáról. Fontan két hónap óta már megint fellépett a Variétés színházban. Hát mért nem beszélt neki erről a szerepről?

- Miféle szerepről? - kérdezte Fontan nyersen. - Tán csak nem a nagyvilági dáma szerepét gondolod?... Hallottak ilyet! Hát azt hiszed, hogy neked tehetséged is van? Fiacskám, hiszen megszakadnál attól a szereptől! Igazán nevetséges vagy!

Ez vérig sértette Nanát. Fontan egész este csúfolta, s Mars kisasszonynak hívta. De mentől jobban gyötörte, Nana annál kezesebb lett; keserű gyönyörűséget talált ebben a nagylelkű önfeláldozásban, mely roppant magasztosnak, roppant szerelmesnek tüntette fel saját maga előtt. Mióta másoknak odaadta magát, hogy eltarthassa Fontant, még jobban szerette,

légyottjai egész lankadtságával, minden undorával. Fontan a bűne lett, megfizette, s úgy kellett neki, mint a mindennapi kenyér, még a keserves pofonok árán is. Fontan a végén már visszaélt ezzel a bolond jóssággal. Nana idegessé tette, ádáz gyűlölet fogta el, s már a hasznát se nézte. Ha Bosc valami megjegyzést tett rájuk, szörnyen felfortyant, kiabált, nem tudni miért, hogy ő kutyába se veszi, fűtyül a jó ebédjeire. Ki fogja dobni, s egy másik nőnek ajánlódokozza a hétezer frankját. Viszonyuk csakugyan így is ért véget.

Egy este, amint tizenegy óra tájban hazaérkezett, Nana elreteszelve találta az ajtót. Kopogtatott, semmi válasz. Aztán még egyszer bezörgetett, semmi válasz. Pedig világot látott az ajtó alatt; Fontan nagy nyugalommal járkált odabent. Nana nem fáradt bele a zörgetésbe, dúlt-fült, kiabált. Végre megszólalt Fontan, s tompán, nyersen csak ennyit vetett oda:

- Le vagy...!

Nana mind a két öklével dörömbölt.

- Le vagy...!

Nana már úgy döngette az ajtót, hogy majd beszakadt.

- Le vagy...!

Egy negyedóráig folyvást ez a gyalázatos válasz röpült feléje, mint valami gúnyos visszhang minden ütésre, ahogy az ajtót rengette. Fontan látva, hogy Nana nem tágít, hirtelen felszakította az ajtót, keresztbefont karokkal megjelent a küszöbön, s ráförmedt fagyosan, nyers hangon:

- A teremtsit, hát vége lesz már?... Mit akar? Hagy-e már aludni bennünket? Látja, hogy van nálam valaki!

Csakugyan nem volt egyedül. Nana észrevette a Bouffes színház színésznőjét, a kis kócos, csepű hajú, tökmag szemű nőt; már ingben volt, s szörnyen jól érezte magát a Nana pénzén vásárolt bútorok közt. Fontan rettenetes arcot vágott, egy lépést tett előre a folyosóra, szétterpesztett vastag ujjai legörbültek, mint a csípővas.

- Hordd el magad, különben megfojtalak!

Nana görcsös zokogásban tört ki. Megijedt tőle s elmenekült. Most őt dobták ki. Dühében hirtelen eszébe jutott Muffat; de azt mégsem érdemelte meg, hogy éppen Fontan adja vissza neki a kölcsönt.

Odalent a gyalogjárón az volt az első gondolata, hogy Satinhez megy éjszakára, ha senki sincs nála. Ott lelte a háza előtt; őt is kidobta a háziura, s belakoltta az ajtaját, minden jog ellenére, mert hiszen a saját bútorai voltak a lakásban. Káromkodott is, hogy a rendőrségre idézteti. Mivel azonban már éjfél ütött, valami éjjeli szállás után kellett nézniük. Satin nagy bölcsen úgy okoskodott, hogy a rendőröket nem avatják be dolgaikba, s a Laval utcába vitte Nanát, egy nőhöz, kinek egy kis fogadója volt. Az első emeleten szűk szobát kaptak, melynek ablaka az udvarra nyílt. Satin már másodszor jegyezte meg:

- Elmehettem volna Robert-néhoz is. Nála mindig van egy zug a számomra... De veled lehetetlen... Szinte nevetséges már a féltékenységgel. A múlt este meg is vert.

Mikor bezárkóztak, Nana, ki még nem könnyített a lelkén, keservesen zokogni kezdett, s százszor is elbeszélte Fontan ocsmányságát. Satin részvételt hallgatta, vigasztalta, még Nanánál is jobban méltatlankodott, és szörnyen kikelt a férfiak ellen.

- Ó, a disznók! Ó, a disznók!... Elég volt a sok disznójából!

Aztán segített vetkezni Nanának, s úgy szorgalmaskodott körülte, mint valami figyelmes, alázatos asszonyka. Pajzánul hajtogatta:

- Feküdjünk le gyorsan, kis bogaram. Úgy jobb lesz... Ó, de buta is vagy, hogy emésztet magadat miatta! Mondom, hogy egytől egyig piszkok!.... Rájuk se gondolj többet... Lásd, hogy szeretlek. Ne sírj no, tedd meg a mucuskád kedvéért.

Az ágyban mindjárt karjaiba fogta Nanát, hogy lecsendesítse. Hallani se akarta Fontan nevét. Valahányszor barátnője kiejtette, a kis, kibontott hajú Satin kedvesen duzzogva, csókkal tapasztotta be száját, s gyermeki szépségében csak úgy olvadozott a meghatottságtól. Erre az édes ölelésre aztán Nana lassanként felszárította könnyeit. Nagyon meg volt hatva, s viszonozta a dédelgetést. Még égett a gyertya, mikor kettőt ütött. Halkan, elfojtva nevetgéltek, szerelmes szavakat suttogtak egymásnak.

De hirtelen lárma hallatszott a fogadóban. Satin félíg meztelenül feküdt, s fülét hegyezte.

- A rendőrség! - szólt halálsápadtan. - No, a teremfáját, most ugyan megjártuk!... El vagyunk veszve!

Százsor is elmondta már Nanának, hogy a detektívek razziát tartanak a fogadókban. S éppen ezen az éjszakán, mikor a Laval utcába menekültek, nem jutott eszébe egyiküknek sem. A rendőrség hallatára Nana elvesztette a fejét. Kiugrott az ágyból, végigfutott a szobán, eszeveszetten kinyitotta az ablakot, mint aki megbolondult, s most le akarja magát vetni. Szerencsére üvegezve volt a kis udvar s az ablak magasságában drótrács fedte. Nana nem sokat habozott, libegő ingben átlépett a könyöklőn, combjait kidugta a hűvös éjszakába, s eltűnt a sötét-ségben.

- Maradj itt! - ismételte a megrémült Satin. - Még agyonzúszod magadat!

Aztán, mivel zörgettek az ajtón, mint jóra való lányhoz illik, betette az ablakot, s egy szekrény fenekére gyömöszölte barátnője ruháit. Már beletörődött sorsába, s azzal vigasztalta magát, hogy ha rendőri felügyelet alá kerül is, legalább vége lesz ennek a buta félelemnek. Adta az álomszuszekot, ásítózott, alkudozott, s nagy sokára kinyitotta az ajtót. Hórihorgas, piszkos szakállú férfi lépett be, s így szólt:

- Mutassa a kezét... Nincs rajta tűszúrás. Maga nem dolgozik. Rajta, öltözni!

- De én nem varrónő vagyok, hanem fényezőnő - jelentette ki Satin arcátlanul.

Különben engedelmesen öltözni kezdett; tudta, hogy itt hasztalan minden akadékoskodás. Hangos sikoltozás támadt a fogadóban. Egy lány görcsösen kapaszkodott az ajtóba, s nem akart menni. Egy másik, kit szeretője igazolt, a megsértett tisztességes nőt adta, s azzal fenyegetőzött, hogy pert akaszt a rendőrkapitány nyakába. Csaknem egy óráig tartott a patália. Durva cipők dübögték a lépcsőkön, öklök rengették az ajtókat, zokogásba fült heves szitkok röpködtek, suhanó szoknyák súrolták a falakat. Egy egész falka nő hirtelen ébredése s rémült távozása volt ez; három titkosrendőr hajtotta el őket egy kis szőke, nagyon udvarias felügyelő vezetése alatt. Aztán mély csönd borult a fogadóra.

Senki sem árulta el Nanát, meg volt mentve. A kiállott félelemtől félholtan, dideregve tapogatózott vissza a szobába. A rács megszagatta csupasz lábait, s kiserkent a vére. Sokáig ült az ágy szélén, s egyre fülelt. Hajnal felé elaludt. De mikor nyolc órakor felébredt, azonnal elpárolgott a fogadóból; szaladt a néniéhez. Lerat-né éppen kávézott Zoéval. Amint Nanát megpillantotta, ilyen korán, feldúlt arccal, kócosan, mindjárt megértette a dolgot.

- Hát így áll a bál! - kiáltotta a néne. - Ugye megmondtam, hogy lenyúzza a bőrödet!... No, csak gyere be, nálam mindig jó dolgod lesz.

Zoé felállt s tisztelettel teljes bizalmassággal mormogta:

- Végre hát újra a mienk, madame... Vártam madame-ot.

De Lerat-né azt akarta, hogy Nana tüstént csókolja meg Louist, mert - mondotta - az anya okossága veti meg a gyermek boldogságának alapjai. A kis vérszegény, nyápic Louis még aludt. Nana ráhajolt fehér, skrofulás arcára; hirtelen feltámadt benne az utolsó hónapok minden vesződése, s fojtogatta a torkát.

- Ó, szegény kicsikém, szegény kicsikém! - dadogta fuldokló zokogással.

A Variétés színházban a *Kis hercegnő* próbái folytak. Éppen az imént bonyolították le az első felvonást, s már a másodikhoz készülődtek. A színpad elején Fauchery és Bordenave vitatkozott két öreg karosszékekben, míg a sűgő, Cossord apó, egy kis púpos férfi, szalmaszéken ült, s ceruzájával szájában, a kéziratot lapozgatta.

- Na hát mit várnak még? - kiáltotta Bordenave hirtelen, s vastag botja végével dühösen kopogtatta a deszkákat. - Barillot, mért nem kezdik még?

- Bosc úr eltűnt - válaszolta Barillot, ki a segédrendező szerepét töltötte be.

Erre kitört a vihar. Mindenki Boscot hívta. Bordenave káromkodott.

- Hej, az áldóját, mindig a régi nóta! Hiába csengetnek nekik, folyton ott lábatlankodnak, ahol nem kellene... Aztán hogy dohognak, ha négy óra után itt marasztalja őket az ember!

Most megjelent Bosc, nagy lelki nyugalommal.

- Mi, micsoda? Mit akarnak? Vagy úgy, hát én következem? Hát mért nem mondták! Na jó. Simonne, mondd a végszót: „Itt jönnek a vendégeink!” s én meg belépek... Hol kell belép-nem?

- Minden bizonnyal az ajtón - jelentette ki Fauchery bosszúsan.

- Jó, jó, de hol az ajtó?

Bordenave most megint nekiesett Barillot-nak, káromkodott, s botjával majd beszakította a deszkát.

- Hej, az árgyélusát, hiszen megmondtam, hogy tegyenek ide egy széket ajtónak! Mindennap a szájukba kell rágnom a dolgot... Barillot! Hol van Barillot? Nesztek, most már meg ez nincs itt! A végén mind kereket oldanak!

Barillot most maga hozta a széket, s némán, alázatosan tűrte a dörgedelmet. Azzal megkezdődött a próba. Simonne, a fején kalappal, bundájába burkolózva, a szolgálot adta, ki éppen bútorokat rakosgat. Közben megállt kissé s megjegyezte:

- Nem veszem ki a kezemet a muffból, mert fázom.

Aztán megváltoztatta hangját, s halk kiáltással fogadta Boscot:

- Ni, a gróf úr! Ön az első, gróf úr; madame nagyon örülni fog!

Boscon sáros nadrág volt, nagy sárga felöltő, roppant sál a gallérja körül, rossz kalap a fején. Zsebre dugott kézzel vonszolta magát, s tompán beszélt, mintha nem is játszanék:

- „Ne zavarja úrnőjét, Isabelle! Meg akarom lepni.”

A próba tovább folyt. Bordenave savanyú arccal dőlt hátra karosszékeiben, s unottan hallgatta az előadást. Fauchery idegesen fészkelődött, lépten-nyomon közbe akart szólani, s nehezen türtőztette magát. Egyszerre suttogást hallott maga mögött a sötét, üres nézőtéren.

- Hát itt van? - kérdezte Bordenave-hoz hajolva.

Az rábólintott a fejével. Nana előbb látni akarta a darabot, mielőtt elfogadta volna Géraldine szerepét, melyet az igazgató felajánlott neki. Nem szívesen lépett volna fel még egyszer valami kokottszerepben. Most egy erényes nő szerepéről álmodozott. Ott rejtőzött egy földszinti

páholy árnyékában Labordette-tel, ki Bordenave-nál közbenjárt az érdekében. Fauchery hátrapillantott, Nanát kereste, aztán tovább figyelte a próbát.

Csak a színpad eleje volt megvilágítva. Egy rúdra akasztott és a rivaldába bekapcsolt gázlámpa, melynek reflektora élénk fényt vetett a színpad elejére, sandán, borúsan lobogott a félhomályban, s holmi nyitott sárga szemnek tetszett. Cossard a lámpa vékony szárához tartotta a kéziratot, hogy jobban láthasson a lámpafénynél, mely még inkább kidomborította púpját. Bordenave s Fauchery már egész homályba vesztek. Csak pár méternyire hatott ez a fény, a roppant terem közepén, mint valami őrlámpa egy állomás póznáján, s a színészek kusza vízióknak tűntek fel benne, mögöttük táncoló árnyékkal. A színpad többi része párában úszott, s egy házbontás munkatelepéhez hasonlított, egy felhasított templomi hajóhoz, hol rakásra álltak a létrák, kulisszakeretek, díszletek, melyeknek fakó festményei egy-egy halom omladéknak látszottak. A hátsó függönyök úgy lógtak a levegőben, mintha egy tágas ószeres bolt gerendáira rongyokat akasztottak volna. S egészen fent éles napsugár tűzött az egyik ablakon, s arany sorompóként vágta ketté a zsinórpátlás éjszakáját.

Néhány színész beszélgetett a színpad mélyén, végszavukat várták. Egyre hangosabbak lettek.

- No, még csak az kellene! Hallgatnak el mindjárt! - harsogta Bordenave s dühösen pattant fel karosszékéből. - Egy árva szót sem értek... Menjenek ki, ha valami megbeszélni valójuk van; nekünk dolgunk van itten... Barillot, ha még egy szót hallok, megbírságolom az egész társaságot!

A színészek elhallgattak egy percre. Kis csoportban leültek egy padra meg falusi székekre, egy kis kerti zugban. Ez volt az este első díszlete, s készen várt a felállításra. Fontan és Prullière Rose Mignont hallgatták, kinek pompás ajánlatokat tett a Folies-Dramatiques színház igazgatója. De most egy hang kiáltotta:

- A hercegnő!... Saint-Firmin!... Rajta, a hercegnő és Saint-Firmin!

Prullière csak a második hívásra kapott észbe, hogy ő Saint-Firmin. Rose, ki Hélène hercegnőt játszott, már várta, hogy belépjenek. Az öreg Bosc lassan csoszogott végig az üres, visszhangos deszkákon, s visszatért helyére. Clarisse felajánlotta neki a pad felét.

- Mit jár úgy a pofája? - jegyezte meg Bordenave viselkedésére. - Még cifra dolog lesz a vége... Már nem is próbálhatunk új darabot anélkül, hogy idegrohamot ne kapjon.

Bosc vállat vont. Ő már fel se vette az effajta kitöréseket. Fontan mormogott:

- Fiaskót szímatol. Úgy látom, nagyon hülye ez a darab.

Aztán Clarisse-hoz fordult, s újra szóba hozta Rose ügyét:

- S te elhiszed a Folies ajánlatát?... Háromszáz frank esténként s száz előadásra. Miért nem még egy falusi ház is ráadásul... Hiszen Mignon tüstént faképnél hagyná Bordenave-ot, ha háromszáz frankot adnának a feleségének!

Clarisse hitt a háromszáz frankban. Ez a Fontan folyton szapulja kollégáit a hátuk mögött! De Simonne félbeszakította őket. Didergett. Valamennyien begombolkozva, kendővel nyakuk körül lesték a ragyogó napsugarat, mely elkerülte a komor, hűvös színpadot. Künt derűs novemberi nap volt, s fagyott.

- S a társalgóban nincs tűz - szólt Simonne. - Ez már mégiscsak undokság! Milyen zsugori mostanában!... Kedvem volna itthagyni az egészséget; én ugyan nem betegszem bele.

- Csend, ha mondom! - kiáltotta Bordenave újra mennydörgő hangon.

Pár percig nem hallatszott más, csak a színészek zavaros előadása. Alig használtak gesztust. Színtelen hangon beszéltek, hogy el ne fáradjanak. Közben, egy-egy élénkebb mondatnál a

nézőtérre pillantottak. Olyan volt előttük, mint egy tátongó lyuk, s kósza árnyék imbolygott benne, akár valami magas, ablaktalan magtárban rekedt finom por. A sötét terem, melyet csak a színpad félhomálya derített fel kissé, álmosan bóbiskolt, s mélabús elmosódottságában lehangoló látványt nyújtott. A mennyezeten sűrű éjszaka takarta a festményeket. Jobbra-balra roppant nagy, széles, szürke vásznak hullottak alá a proszcéniumok tetejéről, hogy a kárpitot védjék, s tovább is körös-körül vászontakarók szalagja volt terítve a könyöklők bársonyára; a burkolat kettős lepellet övezte az erkélyeket, s fakó színével beszennyezte a homályt. Ebben az általános színehagyottságban csak a páholyok még sötétebb mélyedései váltak ki, s jól feltüntették az emeletek vázát, a karosszékek foltjaival, melyeknek piros bársonya sötétbe játszott. A földig lebocsátott csillár betöltötte függőnyeivel a nézőtér elejét, s olyan benyomást keltett, mintha a közönség elhurcolkodott s nagy útra ment volna, melyről soha többé vissza nem tér.

Éppen ekkor lépett Rose a lámpák elé a kis hercegnő szerepében, ki egy félvilági nőhöz tévedt. Felemelte kezét, s ennivalóan durcás arccal fordult az üres, sötét, gyászos nézőtér felé.

- „Istenem, milyen furcsa társaság!” - jegyezte meg nyomatékkal, a biztos hatás tudatában.

Nana roppant sálba burkolózva rejtőzött a földszinti páholy mélyén, figyelmesen hallgatta a darabot, s majd felfalta Rose-t a pillantásával. Labordette-hez fordult, s halkán megkérdezte:

- Biztosan tudod, hogy eljön?

- Egész biztosan. Bizonyára Mignonnal jön, hogy legyen valami ürügye... Mihelyt megérkezik, felmegy Mathilde öltözőjébe, s én majd oda vezetem.

Muffat grófról beszéltek. Labordette készítette elő ezt a találkozást egy semleges helyen. Komolyan tárgyalt Bordenave-val, kit két egymás után megbukott darab ugyancsak lehervasztott. Bordenave nem is sokat teketóriázott, s szerepet ajánlott Nanának, gondolva, hogy így megnyeri magának a grófot, s valami kölcsönhöz jut.

- S mit szólna ehhez a Géraldine-szerephez? - kérdezte újra Labordette.

De Nana meg se moccant, s nem válaszolt. Az első felvonás után, melyben azt mutatta be a szerző, hogyan csalja meg Beaurivage herceg a feleségét a szőke Géraldine-nal, egy operett-csillaggal, a második felvonásban, egy álarcosbál estéjén, Hélène hercegnő felkeresi a színésznőt, mivel tudni szeretné, miféle bűvös hatalommal csábítják el s láncolják magukhoz ezek a nők a férjüket. Unokatestvére, a szép Oscar de Saint-Firmin vezeti be, ki el szeretné csavarni a fejét. Hélène-nek az volt az első tapasztalata, hogy Géraldine akkora patáliát csapott füle hallatára a megbűvölt s roppant kezes herceggel, akár valami fuvaros, s álmélkodva kiáltott fel: „Ah, hát ha csak így kell bánni a férfiakkal!” Géraldine-nak nem is volt más jelenete a felvonásban. A hercegnő hamarosan meglakolt kíváncsiságáért: egy vén kecske, Tardiveau báró holmi félvilági hölgynek nézte, s hevesen ostromolta, míg a másik oldalon egy pamlagon Beaurivage kibékült Géraldine-nal s megcsókolta. Mivel az operett-csillag szerepe még gazdátlan volt, Cossard apó olvasta a szöveget, s akaratlanul is megjátszotta szerepét Bosc karjaiban. Éppen ennél a jelenetnél voltak, s a próba nagyon kelletlenül folyt, midőn Fauchery hirtelen felugrott karosszékéből. Eddig még csak türtőztette magát, de most kitört belőle az izgatottság...

- Nem jól van! - kiáltotta bosszúsan.

A színészek abbahagyták a játékot, s kezüket lógázták. Fontan felhúzta az orrát, és mindent fitymáló ábrázatával megkérdezte:

- Mi nincs jól?

- Egyik sem érti a dolgát! De nem ám, de nem ám! - folytatta Fauchery, azzal nagy léptekkel nyargalt le s fel a deszkákon, s gesztikulálva mutogatta, hogyan csinálják. - Na, lássuk csak... Fontan, maga élje át jobban Tardiveau tüzeskedését. Hajoljon meg jól, ezzel a mozdulattal, hogy megfogja a hercegnőt... Te, Rose, csak ekkor változtatsz helyet, de élénken, így ni. Hanem el ne siesd, csak mikor a csókot hallod...

Aztán félbeszakította magát, s a magyaráztatás hevében Cossardnak kiáltott:

- Géraldine, csókolja meg... Erősen, hogy jól hallhassák!

Cossard apó Bosc felé fordult, s derekasat cuppantott szájával.

- Jó, ez aztán csók - szólt Fauchery diadalmasan. - No, még egyszer azt a csókot... Látod, Rose, elég időm volt, hogy keresztülmehessek, s erre halkan felsikoltok: „Ah, megcsókolta!” Persze Tardiveau-nak hátrább kell mennie... Hallja, Fontan, ön hátrább lép... Na, próbálják csak együtt.

A színészek előről kezdték a jelenetet, de Fontan olyan kelletlenül játszott, hogy semmire se mentek. Faucherynek kétszer is magyaráztatnia kellett, s egyre hevesebben gesztikulált. Mindnyájan komoran hallgatták, s egy percig úgy bámultak egymásra, mintha arra kérte volna őket, hogy tótágast álljanak; aztán félszegen nekifohászkodtak, de mindjárt meg is álltak, mereven, mint a dróton ráncigált bábuk, ha elszakad a drót.

- Nem, ehhez én buta vagyok, én nem értem - mondta végül Fontan szemtelenül.

Bordenave eddig összeszorított ajakkal ült, s egészen hátradőlt karosszékében. A lámpa homályos világában nem látszott belőle más, csak szemére húzott kalapjának teteje, míg szabadon hagyott botja keresztben feküdt a hasán. Azt hitte volna az ember, hogy alszik. De most hirtelen felállt.

- Fiacskám, ez hülyeség! - jegyezte meg Faucherynak nyugodtan.

- Micsoda? Hülyeség? - kiáltott fel a szerző, s olyan lett, mint a fal. - Maga a hülye, barátocskám!

Bordenave-nak erre már elfogyott a türelme. Ismételte a hülye szót, sőt vastagabb kifejezéseket keresett, s bárgyúnak, agyalágyultnak nevezte a tetejébe. Azt mondta, hogy ki fogják fütyülni, s végig se játsszák a felvonást. Mikor aztán Fauchery, bár csöppet sem sértődött meg a gorombaságon, mely az új daraboknál napirenden volt, nekibőszülve, egyszerűen faragatlan parasztnak titulálta az igazgatót, Bordenave végleg kijött a sodrából. Hadonászni kezdett a botjával, s úgy bőgött, mint az ökör:

- Az árgyelusát, hát hagyjon békét nekem!... Már egy negyedórát elpocsékolunk ezekkel a számárságokkal... Igen, számárságokkal. Mire való ez?... Pedig olyan egyszerű az egész! Te, Fontan, nem moccansz. Te meg, Rose, egy kis mozdulatot teszel, így ni, de ne többet, s aztán előre jössz... Na, lássuk már. Cossard, a csókot!

Volt erre kavarodás. Hanem a jelenet most se sikerült. Bordenave az elefánt bájoságával mutatta a mozdulatokat, míg Fauchery csak a vállát vonogatta, s szánakozva vigyorgott. Fontan is bele akart szólni, s még Bosc is előhozakodott a tanácsaival. Rose egészen belefáradt már, s végül is leült az ajtót jelképező székre. Azt se tudták a végén, hogy hányadán vannak. S hogy csak nagyobb legyen a zűrzavar, Simonne hamarabb jött be a kelleténél, mert azt hitte, hogy már az ő szavát mondták. Emiatt aztán roppant felfortyant Bordenave, hatalmas kört írt le botjával a levegőben, s aztán jókorát húzott a fenekére. Próbák alatt gyakran verte a nőket, ha viszonya volt velük. Simonne kiszaladt, s csak úgy mennydörgött utána a káromkodás.

- Na, most megkaptad a magadét! A szentségit, tüstént becsukom a bódét, ha még sokáig bosszantanak!

Fauchery fejébe vágta kalapját, s úgy tett, mintha elmenne a színházból. De azért csak ott maradt a színpad mélyén; mikor látta, hogy Bordenave csuromvizesen visszaül helyére, ő is előre somfordált, s helyet foglalt a másik karosszékekben. Egy darabig mozdulatlanul szemlélődtek egymás mellett; mögöttük halálos csendbe veszett a sötét terem. A színészek már vagy két perce vártak. Mind nagyon fáradtak voltak, mintha valami nehéz munkát végeztek volna.

- Nos hát folytassuk! - szölt Bordenave szokott hangján, rendületlen nyugalommal.

- Igen, folytassuk - ismételte Fauchery -, holnap majd nyélbeüthetjük a jelenetet.

Azzal kinyújtózkodtak, s a próba tovább dőcögött kelletlenül, közönyösen. Míg az igazgató s a szerző civakodtak, Fontan s a többiek leültek hátul a padra s a falusi székekre, s jót mulattak rajtuk. Vihogtak, morogtak, rosszmájúskodtak. De mikor Simonne, fenekén a botütéssel, sírástól fuldokolva hozzájuk ment, egyszerre drámai hangba csaptak át, s azt mondták, hogy a helyében megfojtották volna azt a disznót. Simonne bólintott s könnyeit törölgette. Most már vége, otthagyja Bordenave-ot, már csak azért is, mert Steiner tegnap felajánlotta neki, hogy megalapítja a szerencsáját. Clarisse elámult ezen, hiszen a bankárnak most egy árva vasa se volt. De Prullière felkacagott s figyelmeztette őket a gézengúz zsidó cselfogására, mikor Rose-zal való viszonyával telekürtölte a világot, hogy a landes-i sóbánya-spekulációjában hitelt szerezzen a börzén. Most új tervet főz, egy alagutat a Boszporusz alatt, Simonne-t nagyon érdekelte a dolog, s csupa fül volt. Ami Clarisse-t illeti, azt egy álló hete ette a méreg. Hát nem akkor örökölt ez a marha la Faloise egy dúsgazdag nagybácsijától, mikor kiadta az útját, s a Gaga tisztos karjaiba dobta! Ő ültette a rózsafát, más szedi le a virágát! Aztán meg ez a disznó Bordenave ilyen hitvány szerepet ad neki, alig áll ötven sorból, mintha bizony nem tudta volna eljátszani a Géraldine-szerepet is! Erről a szerepről álmodozott, s abban reménykedett, hogy Nana nem fogadja el.

- Hát én mit szöljak? - kérdezte Prullière mérgelődve. - Az enyém alig kétszáz sor. Vissza is akartam adni a szerepet... Mégse járja, hogy ezt az idétlen Saint-Firmint játszatják velem! S micsoda stílus, gyerekek! Meglássátok, csúnya felsülés lesz a vége!

Simonne, ki Barillot apóval beszélgetett, most lelkendezve tért vissza egy újsággal:

- Aprópó Nana, tudják, hogy a teremben van?

- Ugyan hol? - kérdezte Clarisse élénken, s felállt, hogy lássa.

Tüstént elterjedt a hír. Mindenki a nézőtér felé hajolt. Egy pillanatra mintha félbeszakadt volna a próba. De Bordenave kibontakozott mozdulatlanságából, s rájuk förmedt:

- Micsoda? Hát mi van itt? Fejezzék csak be a felvonást!... Ott hátul meg csend legyen, mert megsüketülök!

Nana még mindig a darabot figyelte a földszinti páholyban. Labordette kétszer is szólt hozzá, de Nana türelmetlenül lökte meg könyökével, hogy hallgasson. Éppen befejezték a második felvonást, mikor két árnyék tűnt fel a színház mélyén. Zajtalanul, lábujjhegyen jöttek be, szótlanul üdvözölték Bordenave-ot, s Nana Mignonra s Muffat grófra ismert.

- Ó, itt vannak! - mormogta s megkönnyebbülten sóhajtott fel.

Rose Mignon az utolsó végszót mondta. Bordenave meghagyta, hogy még egyszer játsszák végig a második felvonást, mielőtt a harmadikba kezdenének, aztán otthagyta a próbát, s túlzott udvariassággal fogadta a grófot, míg Fauchery úgy tett, mintha egészen elfoglalnák a köréje csoportosult színészek. Mignon hátratett kézzel fityörészve fürkészte a feleségét, ki idegesnek látszott.

- Nos hát, felmegyünk? - kérdezte Labordette Nanától, - Leteszlek az öltözőben, aztán lejövök érte.

Nana tüstént eltávozott a páholyból. Tapogatózva átment a zenekari ülések folyosóján. De Bordenave észrevette, amint az árnyékban végigsuhant, s elcsípte a folyosó végén, mely a színpad mögött húzódott, egy szűk átjáróban, hol éjjel-nappal égett a gáz. Mindjárt szóba hozta a kokottszerepet, hogy hamarosan nyélbeüsse a dolgot.

- Na, mit szólsz hozzá? Ugye, pompás egy szerep? Mintha neked csinálták volna... Gyere próbára holnap.

Nana még nem állt kötélnek. Előbb látni akarta a harmadik felvonást.

- Ó, a harmadik meg igazán nagyszerű!... A hercegnő a kokottot adja otthon; Beaurivage annyira megundorodik ettől, hogy menten jó útra tér. S hozzá még egy roppant mulatságos félreértés is van benne, Tardiveau betoppan, s azt hiszi, hogy egy táncosnőnél van...

- Nos és Géraldine? - vágott szavába Nana.

- Géraldine? - ismételte Bordenave kissé zavartan. - Van egy jelenete, igaz, hogy nem hosszú, de pompás... Mondom, mintha neked csinálták volna! Na, aláírod?

Nana merőn nézett rá. Aztán így válaszolt:

- Mindjárt, majd meglátjuk.

S aztán ment Labordette-hez, ki a lépcsőn várta. Az egész színház megismerte. Súgtak-búgtak; Prullière fel volt háborodva, hogy megint szerződtetik Nanát, Clarisse meg a szerep miatt aggódott. Fontan hűvös maradt, s a közömböset adta; nem az az ember ő, hogy szapuljon egy nőt, akit szeretett valaha. Pedig egykori futó szerelme gyűlöletté vált már, s szíve mélyén keserű nehezteléssel fizetett Nana odaadásáért, szépségéért, a páros életért, melyet undok, feslett természete hamarosan megunt. Mikor Labordette újra megjelent, s a grófhöz lépett, Rose Mignon, ki Nana láttára mindjárt élt a gyanúperrel, egyszerre mindent megértett. Muffat ugyan terhére volt, de a gondolat, hogy így adják ki az útját, roppant kihozta sodrából. Most nem bírta szó nélkül az ura előtt, mint rendesen, ha effajta dolgok estek, s nyersen figyelmeztette Mignont:

- Látod, mi folyik itt?... Ha újrakezdi az a lány a Steiner históriát, egy a lelke, hogy kikaparom a szemét!

Mignon nyugalommal, méltóságosan vont vállat, mint aki mindent lát.

- Ugyan hallgass már! - mormogta. - Légy szíves és hallgass!

Tudta ő, mit tegyen. Ő már kiszipolyozta Muffat-t, s megérezte, hogy a gróf Nanának egy intésére kész lesz a lába elé borulni. Az ember nem küzd az efféle szenvedélyek ellen. Mint jó emberismerő, nem is gondolt másra, csak hogy minél nagyobb hasznot húzzon a dologból. Türelem rózsát terem. S Mignon rendületlenül várt.

- Rose, a színpadra! - kiáltott Bordenave. - Újrakezdjük a második felvonást!

- Csak menj - folytatta Mignon. - Majd én elintézem.

De azért csúfolódó kedvében volt, s mulatságosnak találta, hogy gratuláljon Faucherynek a darabjához. Bizony, remek egy darab! De mért olyan tisztességes benne az a nagyvilági nő? Az életben nem így van. Aztán vigyorogva megkérdezte, hogy kiről mintázta Beaurivage herceget, Géraldine agyalágyult imádóját. Fauchery egyáltalán nem haragudott s csak mosolygott. Bordenave most Muffat felé pislantott, s szemlátomást bosszankodott; Mignon elkomolyodott, meglepte a dolog.

- Ej, a teremtésit, kezdjük már! - kiabált a direktor. - Rajta, Barillot!... Mi? Bosc nincs itt? Hát ez már kutyába se vesz engem?

De Bosc már jött szép lassan. A próba újra megkezdődött, mikor Labordette levezette a grófot. Az remegett a gondolatra, hogy viszontlátja Nanát. Szakításuk óta tátongó úrt érzett magában, nem tudta, mihez fogjon, s hagyta, hogy Rose-hoz vezessék. Azt hitte, hogy csak azért szenved, mert kikökönt a kerékvágásból. Egyébként semmiről sem akart tudni ebben a kábultságban, harcolt a kísértés ellen, hogy Nana után szaladjon, s a grófnéval szemben is óvatosan került minden magyarázkodást. Azt hitte, méltóságának tartozik ezzel a feledékenységgel. De aztán észrevétlenül roppant változás ment végbe a lelkében, s az emlékek, gyarló teste, új, mindennél hatalmasabb, gyöngéd, szinte atyai érzések megint Nana hatalmába kerítették. Az az undok jelenet már rég elmosódott, nem látta többé Fontant, nem hallotta Nanát, amint kiadja útját, s arcába vágja neje hűtlenségét. Mindez csak szó volt, mely elröpült, de szívében ott maradt valami tompa nyomás, s ez az édes fájdalom egyre jobban gyötörte, s majd megfojtotta már. Naiv gondolatai támadtak, önmagát vádolta, s úgy képzelte, hogy ez a nő nem is csalta volna meg, ha ő igazán szerette volna. Nem bírta tovább a gyötördést, s nagyon szerencsétlennek érezte magát. Örökké felszakadó seb volt ez, s már nem az az elvakult, közvetlen vágy, melynek minden mindegy: őt más szenvedély látogatta meg, féltékeny volt erre a nőre; őt, csak őt kívánta egyedül, a haját, a száját, a testét. Valahányszor hangjára gondolt, egész valója megborzongott bele. Síváran, kapzsian vágyakozott utána, s végtelen gyöngédséggel. S ez a kínos szerelem annyira hatalmába ejtette, hogy mikor Labordette találkát eszelt ki, első szavára önfeledten hullt karjaiba, bár aztán szégyellte is a rangjához méltatlan ellágyulást. De Labordette átlátott a szitán. Most is megmutatta, hogy tapintatos ember, magára hagyta a grófot a lépcső előtt, s fátyolos hangon csak ennyit mondott neki:

- Második emelet, folyosó jobbra. Az ajtó csak be van téve.

Muffat egyedül maradt a háznak ebben a csendes zugában. Amint elhaladt a színészek társalgója előtt, bepillantott a nyitott ajtókon, s most a napvilágon olyan rozogának, szégyenletesen szennyesnek, kopottnak látta ezt a nagy szobát. De mikor otthagyta a színpad homályát, nyüzsgő népségét, főként a roppant világos, csendes lépcsőház lepte meg, melyet egy este csupa gőzfüstben látott, míg körülte, az emeleteken keresztül, szabadjára eresztett nők nyargalásztak zajongva. Olyan elhagyottak voltak az öltözők, a folyosók üresek, lélek se járt itt, s nem hallatszott semmi zaj, míg a fal tövében elhelyezett négyszögű ablakokon át bágyadt novemberi napsugár szűrődött, sárga fénynyalábokat vetett, s porfelhő imbolygott bennük az ájultatos csöndben, örült ennek a nyugalomnak, ennek a némaságnak: lassan ment fel, s meg akarta emberelni magát. Szíve hevesen dobogott, s attól félt, hogy gyámoltalan lesz, s könnyezni, sóhajtozni fog, akár a gyerek. Az első emelet lépcsőfordulóján a falhoz támaszkodott, gondolva, hogy nem látják, aztán ajkához szorította zsebkendőjét, s elnézte a kopott, rozoga lépcsőket, a sok fogdosástól síkos vaskorlátot, a megrepedezett vakolatot, ezt az egész örömtanyára emlékeztető nyomorúságot, mely pőréen, világosan tűnik elő a fakó délutáni órán, mikor a lányok még alszanak. Mikor a második emeletre ért, át kellett lépnie egy nagy, vörös macskán, mely összegombolyodva feküdt egy lépcsőfokon. Egyedül ez a macska őrizte a házat, félig behunytt szemmel, lustán, álmosan a megrekedt, lehűlt illattól, melyet a nők esténként itthagytak.

A jobboldali folyosón az öltöző ajtaja tényleg csak be volt hajtva. Nana várt. Ez a kis Mathilde, a pizsokfészek naiva, szörnyű rendtelenségben tartotta az öltözőt; egy csomó csorba tégely hevert szanaszét, maszatos pipereasztal, piros festéktől pecsétetes szék, mintha vér hullt volna rája. A falakra, mennyezetre ragasztott tapéta véges-végig szappanos vízzel volt befecskendezve. A megsavanyodott levendulaillat olyan büzt árasztott, hogy Nana kinyitotta az

ablakot. Egy percig ott könyökölt, szívta a friss levegőt, s kihajolt, hogy lássa Bronnét, ki odalent, homályba veszve, nagy robajjal kezdte söprögetni a szűk udvar zöldes kőköckáit. Egy zsalun kalitka lógott, s egy kanári éles trillákat csattogott. A körútról, a szomszéd utcákról nem hallatszott fel a kocsizörgés, falusi béke volt ezen a széles térségen, hová csak aludni járt a nap, Nana felpillantott s látta az átjáró kis épületeit, fényes kirakatait, aztán szemközt, távolabb a Vivienne utca magas házait, melyeknek hátsó fala némán s mintegy odvasan meredezett elő. Erkélyek sorakoztak lépcsőzetesen; az egyik háztetőn valami fényképész nagy, ketrec formájú, kék üveges műterme kuksolt. Olyan mulatságos volt ez. Nana egészen elfeledkezett magáról, midőn hirtelen úgy rémlett neki, mintha kopogtatnának. Megfordult s kikiáltott:

- Szabad!

Mikor megpillantotta a grófot, betette az ablakot. A szobában nem volt meleg, s különben is mért halljon meg mindent az a kíváncsi Bronné. Komolyan néztek egymásra mind a ketten. S mivel a gróf mereven állt előtte, s nagyokat nyelt, Nana egyszerre felkacagott:

- Nos, hát itt vagy, te csacsi?

Muffat nagyon elfogult volt, mintha kővé meredt volna. Madame-nak szólította Nanát, s boldognak mondta magát, hogy végre láthatja. Aztán, hogy rövidre fogja a dolgot, Nana még bizalmasabban beszélt.

- Csak ne add a méltóságosat. Látni akartál, mi? No hát akkor nem azért vagyunk itt, hogy egymásra bámuljunk, mint két porcelán figura... Mindketten hibáztunk. Ó, én megbocsátok neked!

Megegyeztek, hogy nem beszélnek erről többet. A gróf rábólintott. Lassanként megnyugodott, de annyi minden tolakodott az ajkára, hogy hirtelen nem tudta, mit mondjon.

Nanát meglepte ez a fagyos viselkedés, s most furfangosabb eszközökhöz nyúlt.

- No lám, megjött az eszed - folytatta bágyadt mosollyal. - Most, hogy kibékültünk, fogjunk kezét, s maradjunk jó barátok.

- Micsoda, jó barátok? - mormogta Muffat egyszerre nyugtalanul.

- Igen, talán butaság, de hát én sokat adtam a becsülésedre... Most már megértettük egymást, s legalább ha máskor találkozik az ember, nem bámul úgy egymásra, mint borjú az új kapura...

Muffat félbe akarta szakítani.

- Hadd végezzem be... Egy férfi sem vethet szememre semmi gyalázatosságot, érted? Nos hát bosszantott, hogy rajtad kezdjem... Mindenki kényes a maga becsületére, öregem.

- De nem erről van szó! - kiáltott a gróf hevesen. - Ül le s hallgass meg.

S mintha attól félne, hogy még faképnél hagyja, az egyetlen székre tuszkolta Nanát. Muffat növekvő izgalommal járt fel s alá. A kis bezárt, napos öltöző meghitt fényben úszott, s álmatag csendjét nem zavarta kívülről semmi zaj. S mikor el-elhallgattak egy percre, csak a kanári éles hangja hallatszott be, mint valami távoli flóta trillája.

- Hallgass meg - szólt a gróf Nana elé állva. - Azért jöttem, hogy újra az enyém légy... Igen, én előlről akarom kezdeni. Te jól tudod azt, hát akkor miért beszélsz így velem?... Felelj. Beleegyezel?

Nana lehajtotta fejét, s körmével a szék szalmáját kapargatta, mely olyan vörös volt, mintha véres lett volna. Látva, hogy a gróf vergődik, nem nagyon sietett. Végre felemelte elkomolyodott arcát, s ránézett szép szemével, erőltetett szomorúsággal.

- Ó, az lehetetlen, kedvesem. Soha többet össze nem állok veled.

- Miért nem? - dadogta a gróf, miközben arca eltorzult a kimondhatatlan fájdalomtól.

- Miért nem?... Hát csak azért... Egyszerűen, mert lehetetlen. Nem akarom.

Muffat pár pillanatig lángolón bámult rá. Aztán megroggyant a térde, s a padlóra zuhant. Nana bosszús arcot vágott, s még csak ennyit mondott:

- Ugyan, ne gyerekeskedj!

De a gróf már nem bírt magával. Lábához hullva, átfogta derekát, vadul szorongatta, térde közé temette arcát, s szinte összeolvadt vele. S mikor így újra érezte, újra megtalálta bársonyos tagjait ruhája vékony szövete alatt, görcsösen rángatózott, láztól vacogott, s örült szenvedéllyel mindjobban lábszárához tapadt, mintha csak be akarna hatolni a testébe. A rozoga szék recsegett. Fuldokló vágyak lihegték az alacsony mennyezet alatt, a benn rekedt parfümillattól savanyú levegőben.

- Nos és aztán? - szólt Nana s mindent megengedett. - Ezzel úgyse méggy semmire, mert lehetetlen... Istenem, milyen gyerekes vagy!

Muffat lecsöndesült. De azért a földön maradt, nem eresztette el, s dadogva szólt:

- Hallgasd meg legalább, mit akarok felajánlani... Már kiszemeltem számodra egy palotát a Monceau-park közelében. Minden vágyadat teljesíteném. Neked adnám a vagyonomat, csak hogy egészen az enyém légy... Ó, igen, ez az egyetlen feltétel: egészen, érted? S ha beleegyeznél, ha egyedül az enyém volnál, te lennél a legragyogóbb; királynővé tennélek, fogataid, gyémántjaid, drága ruháid lennének...

Nana minden ígéretre büszkén rázta fejét. S mivel a gróf nem tágitott, s nem tudva, mit rakjon már a lábához, azzal kecsegtette, hogy pénzt helyez el a nevére. Nana szemlátomást elvesztette türelmét.

- Na, felhagysz-e már a fogdosódással?... Én jólelkű vagyok, megengedem egy kicsit, ha már annyira veszködöl, de most már elég volt... Engedj, hadd keljek föl. Agyongyötörsz.

Azzal kifejtette magát a karjaiból. Mikor felállott:

- Nem, nem, nem... Nem akarom.

Muffat nagy ügyel-bajjal feltápáskodott, erőtlenül a székre hanyatlott, a támlájára könyökölt, s két tenyerébe temette arcát. Most Nana járkált fel s alá. Egy percig nézegette a piszkos tapétát, a szennyes pipereasztalt, ezt az egész undok lyukat, mely bágyadt napfényben fürdött. Aztán megállt a gróf előtt, s nyugodt fölényel beszélt.

- Milyen furcsa! A gazdag emberek azt hiszik, hogy mindent elérhetnek a pénzükkel... Nos és ha nem akarom?... Törődöm is én az ajándékaiddal! Ha egész Párizst nekem adnád, akkor is csak ezt hajtanám: nem, nem! Látnod, ez nem valami takaros fészek. S mégis milyen édes volna, ha örömmel laknék itt veled, míg palotáidban meggebed az ember, hogyha a szív nincs ott... Ó, az a pénz! Füttyölök rá, öregem! Kutyába se veszem, leköpöm a pénzt!

Nana undorodó ábrázatot vágott. Aztán érzelmes húrokat pendített meg, s mélabúsan hozzátette:

- De ismerek valamit, ami többet ér a pénznél... Ó, ha megvalósítanák a vágyamat...

Muffat lassan felemelte fejét, szemében megcsillant a remény sugara.

- Ó, te azt meg nem teheted! - folytatta Nana. - Nem tőled függ, s ezért is beszélek róla veled... Csak úgy csevegünk... Szeretném, ha nekem adnák az erényes nő szerepét ebben a komédiában.

- Miféle erényes nő szerepét? - mormogta a gróf csodálkozva.

- Hát Hélène hercegnőt, na!... Nagyon csalódnak, ha azt hiszik, hogy eljátszom Géraldine szerepét! Egy ilyen hitvány szerepet! Egy árva jelenetből áll az egész!... Különbön sincs ínyemre. Torkig vagyok már a kokottokkal. Mindig csak kokottok... Még azt mondják majd a végén, hogy egyébbhez sem értek. Ez már mégis borzasztó. Ó, látok én mindent! Azt hiszik rólam, hogy az árok szélén nőttem fel... Ohó, kicsikém, borzasztóan tévednek! Ha előkelő akarok lenni, hát értem ám a módját!... Nézz ide egy kicsit.

Azzal az ablakig hátrált, majd pöffeszkedve visszajött, s roppant begyesen, óvatosan szedgette lábát, mint valami kényes jérce, mely attól fél, hogy bepiszkolja a talpacskáit. Muffat elnézte; szemében még fel sem száradtak a könnyek, s elképedt erre a váratlan komédiára, mely zavarta fájdalmát. Nana fel s alá sétált egy darabig, hogy egész művészetét, finom mosolyát, szemjátékát, szoknyája riszálását bemutassa, aztán újra elébe állott:

- Na, ugye ez az?

- De mennyire! - dadogta Muffat borúsan, s még mindig fojtogatta a sírás.

- Mondhatom, hogy szakasztott nekem való szerep! Próbáltam otthon, s bizony egyik se játssza így a rátarti hercegnőt, ki fittyet hány a férfiaknak. Láttad, mikor elmentem előtted s végigmértelek? Ó, ez a vérében van az embernek... Igen, játszani akarok egy erényes nőt. Ez minden gondolatom, s betegje vagyok. Akarom ezt a szerepet, érted!

Nana elkomolyodott s szinte rekedten kiáltott a grófra. Nagyon fel volt indulva, s valósággal gyötrelmet okozott neki ez a dőre ábránd. Muffat még mindig kábult volt a kudarcától, csak várt s nem értette ezt az egész dolgot. Aztán csend állt be. Még a légyzúgás sem hallatszott az üres, békés házban.

- Hát nem értesz? - rukkolt ki most kereken Nana. - Nekem adatod azt a szerepet.

Muffat elképedt. Aztán kétségbeesett mozdulattal szólt:

- De hiszen ez lehetetlen! Magad mondtad, hogy ez nem tőlem függ!

Nana félbeszakította egy vállvonással.

- Lemégy s megmondod Bordenave-nak, hogy azt akarod, adja nekem azt a szerepet... Ne légy már olyan naiv! Bordenavenak pénzre van szüksége. Nos hát kölcsönzöl neki, úgymint annyi a pénzed, mint a pelyva.

S mivel Muffat még vonakodott, Nana mérges lett.

- Na jó, értelek: félsz, hogy Rose-t bosszantanád vele... Egy szóval sem említettem ezt a nőszemélyt, mikor a földön sírtál előttem, pedig sok mindent mondhatnék róla... Bizony, ha az ember örök szerelmet esküszik egy nőnek, másnap nem ölelkezik a legelső jöttmenttel. Igen, itt ég bennem a seb, én nem felejték!... Aztán meg, öregem, nem is valami kíváncsi, amit Mignonék otthagynak neked a tál fenekén! Hát nem az lett volna a kötelességed, hogy szakíts ezzel a piszkos népséggel, mielőtt az ölemben fetrengenél?

Muffat hangosan felkiáltott, s örült, hogy belekapaszkodhatik egy szóba.

- Eh, törődöm is én Rose-zal! Akár mindjárt kiadom az útját.

Nana szemlátomást meg volt elégedve ebben a tekintetben. Aztán folytatta:

- Akkor hát mitől félsz? Bordenave itt az úr... Vagy azt hozod fel, hogy Bordenave mellett még Fauchery is ott van?...

Nana halkabban beszélt már: érezte, hogy a dolog legkényesebb pontjához érkezett. Muffat lesütötte szemét s hallgatott. Szándékosan nem vette észre Fauchery forgolódását a grófné körül, lassanként megnyugodott, s azzal áltatta magát, hogy csalódott azon a gyötrelmes éjszakán, melyet a Taitbout utcában egy kapualjban töltött. De azért undorodott ettől az embertől, s titkos gyűlöletet táplált iránta.

- Eh, mit, hiszen Fauchery sem atyáúristen! - ismételte Nana, hogy kiugrassza a nyulat a bokorból, mert kíváncsi volt, hányadán van a dolog a férj meg a szerető közt. - Faucheryval el lehet intézni a dolgot. Hidd meg, hogy alapjában véve jó fiú az... Mi? Szóval rendben van... Megmondod neki, hogy én játszom azt a szerepet.

Muffat felháborodva gondolt az effajta közbelépésre.

- Nem, nem, soha! - kiáltotta.

Nana várt. Már ajkán volt a szó: „Fauchery semmit se tagadhat meg tőled”, de észbe kapott, hogy ez mégis kissé goromba érv lenne. Csak mosolygott hát, s ez a furcsa mosoly mindent megmondott. Muffat rápillantott, aztán zavartan, sápadtan újra lesütötte szemét.

- Hát te se tennél meg egy kis szívességet - mormogta végre Nana.

- Nem bírom! - szólt Muffat küszködve. - Mindent, amit akarsz, csak ezt ne, édesem! Minden szentekre, kérlek!

Nana nem sokat vitatkozott már. Apró kezével hátrahajtotta Muffat fejét, aztán ráhajolt, s egy hosszú csókban szájához tapasztotta száját. A gróf megrezzent s behunyt szemmel, aléltan remegett karjaiban. Aztán felemelte Nana.

- Most menj - szólt hozzá egyszerűen.

Muffat ment, az ajtó felé. De amint el akarta hagyni a szobát. Nana még egyszer karjaiba ölelte, adta a hízelgőt, az alázatosat, s mellényéhez dörzsölte macskaállát.

- Hol van az a palota? - kérdezte nagyon halkán, zavart mosollyal, mint a gyerek, ki a végén megkívánja a sok jót, ami eleinte nem kellett neki.

- A Villiers sugárúton.

- S lesznek fogataim is?

- Lesznek.

- Csipkéim, gyémántjaim?

- Lesznek.

- Ó, milyen jó vagy, drágám! Tudod, az előbb csak féltékenység volt az egész... Esküszöm, hogy most már nem lesz úgy, mint először. Most már tudod, mi kell egy nőnek. Mindent adsz, ugyebár? Akkor nincs szükségem senkire... Mindenem a tiéd! Ez is, az is, amaz is.

Forró csókszapporral árasztotta el kezét, arcát, aztán kituszkolta végre, s nagyot lélegzett. Istenem, milyen rossz levegő is volt ennek a rendetlen Mathilde-nak az öltözőjében! Meghitt melegség áradt el benne, mint a Provence szobáiban, téli napsütéskor, csak olyan romlott levendulavíz-szaga ne lett volna, meg az a sok tisztátalan holmi! Megint kinyitotta az ablakot, kikönyökölt, s az átjáró ablakait szemlélgette, hogy megrövidítse valahogy a várakozást.

Muffat zúgó fejével botorkált le a lépcsőn. Ugyan mit is mondjon? Hogyan szóljon bele ebbe az ügybe, melyhez semmi köze sincsen? Mikor a színpadra érkezett, perpatvar ütötte meg a fülét. Éppen a második felvonást fejezték be, s Prullière felfortyant, mert Fauchery törölni akarta egyik végszavát.

- Akkor már törölje az egészet - kiállotta -, az lesz a legokosabb!... Hogyisne! Alig kétszáz sor a szerepem, s még abból is törölnek!... Nem, most már dosztig vagyok vele, s visszaadom a szerepet.

Azzal egy kis gyűrött füzetet húzott ki zsebéből, idegesen forgatta ujjai közt, s olyan arcot vágott, mintha menten Cossard apó ölőbe akarná dobni. Sértett hiúsága eltorzította sápadt arcát, ajkát összeszorította, szeme lángolt, s nem bírta palástolni belső lázongását. Hogy még ő, Prullière, a közönség bálványa, holmi kétszáz soros szerepet játsszék!

- Miért nem kívánják mindjárt, hogy leveleket hozzak be tálcán? - folytatta keserűen.

- Ugyan, Prullière, legyen esze - szólt Bordenave kíméletesen, mivel tudta, hogy a páholyok bomlanak érte. - Ne vacakoljon már!... Majd találunk még magának egypár hatásos mondást. Ugye, Fauchery, megfűszerezi néhány jó ötlettel?... A harmadik felvonásban még meg is nyújthatnak egy jelenetet.

- Akkor hát azt kívánom, hogy én fejezzem be a darabot - jelentette ki a színész. - Ezzel igazán tartoznak nekem.

Fauchery hallgatott, s úgy látszott, beleegyezik, mire Prullière újra zsebre vágta a szerepet, bár még mindig ideges és elégedetlen volt. Bosc és Fontan végtelenül közönyös arcot vágott a szóváltás közben: nekik mindegy, őket csöppet sem érdekelt a dolog. A színészek mind Fauchery köré csoportosultak, kérdésekkel ostromolták, s dicséretét lesték, Mignon Prullière panaszkodását hallgatta, s közben egyre a grófot leste, kit olyan idegesen várt már.

Amint a gróf belépett, megállt a színpad homályos mélyén; nem akart beleegyezni a perpatvarba. De Bordenave észrevette s hozzá sietett.

- Ugye, szép kis társaság? - mormogta. - Nem is képzelem, gróf úr, mennyit vesződöm ezzel a népséggel. Egyik hübb a másiknál. S hozzá milyen csalafinták, milyen rosszmájúak! Mindig rosszban törik a fejüket! Azt szeretnék a legjobban, ha megpukkadnék mérgemben... No de bocsánat, már nagyon is tűzbe jövök.

Elhallgatott, s most csend állt be. Muffat valami ürügyet keresett, de hasztalan, s a végén kereken kitálalta a dolgot, hogy hamarabb túl legyen rajta:

- Nanának a hercegnő szerepe kell.

Bordenave felkiáltott, mint akit kígyó csípett:

- Hogyisne! Hiszen ez örültség!

Aztán amint a grófra pillantott, olyan sápadtnak, zavartnak találta, hogy menten lecsendesedett.

- Mi az ördög! - jegyezte meg egyszerűen.

Aztán megint nagyot hallgattak. Alapjában véve fűtyült az egészre. Ez a közönséges Nana talán még mulatságos is lenne a hercegnő szerepében. Különben neki csak jó alkalom, legalább megkaparintja a grófot. El is határozta magát egykettőre. Megfordult s a színpadra kiáltott:

- Fauchery!

A gróf vissza akarta tartani. Fauchery nem hallotta a kiáltást. Fontan már a színpad széléig tuszkolta, s végig kellett hallgatnia a színész magyarázgatását, hogy miként fogja fel Tardiveau szerepét. Fontan Marseille-belinek képzelte Tardiveau-t, az ottani kiejtéssel, s utánozta is a tájszólást. Egész részleteket adott elő. Jól van így? Úgy látszott, Fontan olyan eszmékkel hozakodott elő, melyekben maga is kételkedett. De mikor látta, hogy Fauchery hűvösen viselkedik, s egyre-másra aggodalmaskodik, tüstént felfortyant. Hát jó! Ha nem fogja fel helyesen a szerep jellemét, úgy mindenkire nézve legjobbnak véli, ha nem is játssza el.

- Fauchery! - kiáltott Bordenave újra.

Erre már futott a fiatalember, s nagyon örült, hogy megszabadulhat a színésztől, kit mélyen megsértett ez a hirtelen menekülés.

- Ne maradjunk itt - kezdte újra Bordenave. - Jöjjenek, uraim.

Hogy biztos lehessen a kíváncsi fülektől, a kelléktárba vezette őket, a színpad mögé. Mignon nem tudta mire vélni, hogy egyszerre eltűnnek. Pár lépcsőn kellett lemenniük. A kelléktár négyszögű helyiség volt, két ablaka az udvarra nyílt. Alacsony mennyezete alatt fakó világ szűrődött be a piszkos ablaküvegeken. A szoba zsúfolásig meg volt rakva polcokkal, melyeken százféle ócska holmi hevert, mint valami Lappe utcai zsibárus végeladásán; tányérok, aranyos kartonserlegek, rozoga piros esernyők, olasz korsók, mindenfajta stílusú faliórák, tintatartók, tálcák, lőfegyverek, fecskendők leírhatatlan összevisszasága, s mindez ujjnyi vastag porrétegben, felismerhetetlenül, csorbán, eltörve, halomszámra. S ócska vasak, vászon-neműk, nyirkos papírholmik fojtó bűze áradt a rakásokból, hol az eljátszott darabok maradványai halomra gyűltek ötven év óta.

- Tessék belépni - ismételte Bordenave. - Itt legalább egyedül leszünk.

A gróf kínos zavarban volt, s pár lépést tett, hadd kockáztassa meg maga az igazgató a javaslatot. Fauchery elámulva kérdezte:

- Nos, mi az?

- Hát arról van szó... - szólt végre Bordenave. - Egy ötletünk volna... De aztán ne kapálózzék. Nagyon komoly a dolog... Mit szólna hozzá, ha Nana játszaná a hercegnő szerepét?

Fauchery elszörnyülködött, majd felcsattant:

- Nem, nem, ugye, csak tréfál?... Micsoda kacagás lenne!

- Na, hiszen az nem is olyan rossz, ha kacagnak! Gondolja meg, barátom... Az ötlet nagyon tetszik a gróf úrnak!

Muffat, hogy zavarát leplezze, valami tárgyat vett le egy poros deszkáról, melyet sehogy sem ismert meg. Egy gipsszel kijavított lábú tojástartó volt. Csak tartogatta a kezében, anélkül hogy tudatában lett volna, mit tesz, aztán az urakhoz lépett s mormogott:

- Igen, igen, nagyon jó volna.

Fauchery ideges nyugtalansággal most feléje fordult. Mit kotnyeleskedik bele a gróf az ő darabjába? Azzal kereken kijelentette:

- Soha!... Nana mint kokott, ahányszor csak jólesik, de mint előkelő nő, az lehetetlen. Az kellene még!

- Higgye meg, hogy csalódik - folytatta Muffat, ki végre nekibátorodott. - Éppen az imént játszotta el előttem az erényes nő szerepét...

- Ugyan hol? - kérdezte Fauchery növekvő álmélkodással.

- Fent, az egyik öltözőben... Bizony, pompásan ment! Micsoda előkelőség! De kivált a pillantása... Tudja, amint elmegy az ember előtt, ilyenformán ni...

Muffat egészen megfélemezett magáról a nagy buzgóságtól, hogy az urakat meggyőzze, s kezében a tojástartóval utánozni akarta Nanát. Fauchery ámulva nézett rá. Értette már a dolgot, s nem is bosszankodott többé. De a gróf érezte ezt a pillantást, melyben gúny és szánsalom tükröződött; halvány pír futotta el arcát, s felhagyott a mutogatással.

- Istenem, hiszen az meglehet - mormogta a szerző készségesen. - Talán nagyon is megállná a helyét... De hát a szerepet már kiosztottuk. Nem vehetjük vissza Rose-tól.

- Ó, ha csak az a baj - szólt Bordenave -, én magamra vállalom a dolgot.

De mikor a fiatalember észrevette, hogy mind a ketten ellene beszélnek, s Bordenave-nak bizonyára valami titkos érdeke van a dologban, egyszerre kézzel-lábbal kapálózni kezdett, nehogy ellágyuljon, sőt véget vessen az egész alkudozásnak.

- Nem, a világért sem! Még ha szabad volna is a szerep, akkor sem adnám neki... Ez csak világos! Hagyjanak nekem békét!... Csak nem ütöm agyon a darabomat!

Kínos csend állt be erre. Bordenave érezte, hogy itt nincs rá szükség s félreállt. A gróf csak várt, s lehorgasztotta fejét. Aztán nagy erőfeszítéssel felnézett, s elváltozott hangon így szólt:

- Kedves barátom, ha szívességgéppen kérném ezt öntől?

- Nem tehetem, nem tehetem - ismételte Fauchery berzenkedve.

Muffat most megnyomta a szót.

- De ha kérem rá... Akarom!

S merőn nézett Faucheryra. Erre a sötét pillantásra aztán, melyben már fenyegetést látott a fiatalember, tüstént beadta derekát, s zavart szavakat dadogott:

- Bánom is én, csináljon, amit akar... Ön visszaél a helyzettel: meglássa csak, meglássa csak...

Most még nagyobb lett a zavar. Fauchery egy polchoz dőlt, s idegesen dobolt a lábával. Muffat meg úgy tett, mintha nagy figyelemmel vizsgálgatná a tojástartót, melyet még mindig kezében forgatott.

- Ez egy tojástartó - szólt Bordenave udvariasan, s megint hozzá lépett.

- Csakugyan tojástartó - ismételte a gróf.

- Bocsánat, csupa por lett tőle, gróf úr - folytatta a direktor s visszatette a tárgyat egy deszkára. - Elgondolhatja, hogy ha mindennap leporolnánk, sohasem lenne kész az ember... Nem is valami tiszta fészek ez. Micsoda lomtár!... De akár hiszi, akár nem, egyik-másik kincset ér ám. Nézze csak, nézze csak, mi minden van itt.

Végigvezette Muffat-t a polcok előtt, s az udvarról beáradó zöldes világban sorra megnevezte az eszközöket, hogy megkedveltesse vele lomtárát, mint nevetve megjegyezte. Aztán, mikor visszatértek Faucheryhoz, könnyedén odavetette:

- Nos hát, mivel megegyeztünk, nyélbeütjük a dolgot... Épp itt jön Mignon.

Mignon pár perc óta ott ólálkodott a folyosón. Mikor Bordenave megpendítette előtte, hogy módosítani akarja az egyezségüket, roppant felfortyant. Ez gyalázat, tönkre akarják tenni a felesége jövőjét; ő perre viszi a dolgot. Bordenave aztán nyugodtan beszélni kezdett a fejével: szerinte ez a szerep nem is méltó Rose-hoz; inkább egy operettben lépteti majd fel, mely mindjárt a *Kis hercegnő* után következne. Mivel azonban a férj egyre kiabált, kereken azt javasolta, hogy bontsák fel a szerződést, hiszen az énekesnő már úgymint ajánlatot kapott a

Folies-Dramatiques-tól. Mignon egy pillanatra zavarba jött, bár nem tagadta az ajánlatot, s roppant fitymálva beszélt a pénzről. Az ő feleségét azzal bízták meg, hogy játssza el Hélène hercegnő szerepét, s el is fogja játszani, még ha a vagyonuk rámenne is. Ezt kívánja a művészi önérzet, a becsület. Ennél a bonyodalmas kérdésnél aztán végehossza nem volt a vitának. Bordenave egyre azt hangoztatta: mivel a Folies esténként háromszáz frankot kínált Rose-nak száz előadásra, míg tőle csak százötvenet kap, ez a csere éppen tizenötezer frank nyereséget jelentene neki. Viszont Mignon a művészi szempontból nem engedett: mit szólna a világ, ha azt látná, hogy feleségétől elveszik a szerepet? Még azt rebesgetnék, hogy Rose nem felelt meg, s mást kellett helyette beugratni. Micsoda hátrány volna ez, s mennyire kisebbitené a művésznő hírnevét! Nem, nem, soha! Előbb a dicsőség, aztán a haszon! Aztán hirtelen a következő egyezséget ajánlotta: Rose-nak a szerződés értelmében tízezer frank bánatpénzt kellene fizetnie, ha visszalépne; nos hát adjanak neki tízezer frankot, s akkor elmegy a Folies-Dramatiques-hoz. Bordenave-nak majd leesett az álla, míg Mignon, ki nem vette le szemét a grófról, nyugodtan várt.

- Akkor minden rendben van - mormogta Muffat megkönnyebbülten -, lehet róla beszélni.

- Ó, hogyisne! De ilyen butaságot! - kiáltotta Bordenave, kiben most egyszerre megszólalt az üzletember. - Tízezer frankot csak azért, hogy Rose-t elengedjük! Hiszen mulatnának rajtam!

De a gróf egyre-másra bólongatott, s meghagyta, hogy egyezzek bele. Bordenave még habozott. Sajnálta a tízezer frankot, bár nem az ő zsebe bánta, s végre morogva, nyersen odabökte:

- Jó, legyen, belemegyek. Legalább megszabadulok maguktól.

Fontan egy negyedóra óta az udvaron hallgatózott. Nagyon furdalta a kíváncsiság, ezért hát lejött s odaállt. Mikor megértette a dolgot, visszament a színpadra; micsoda pompás tréfa, ha értesíti Rose-t! Bizony, most az ő bőrére alkudoznak odalent! Neki ugyan megadták! Rose szaladt a kelléktárba. A négy férfi hallgatott. Rose mereven nézte őket. Muffat lehorgasztotta fejét, Fauchery kétségbeesett vállvonással felelt kérdő pillantására. Mignon a szerződés pontjairól vitatkozott Bordenave-val.

- Mi van itt? - kérdezte Rose kurtán.

- Semmi - szólt a férje. - Bordenave tízezer frankot ad, hogy visszakapja a szerepedet.

Rose elhalványult, remegett az izgalomtól, apró keze ökölbe szorult. Egy percig majd átszúrta pillantásával, s egész valója fellázadt ellene, holott máskor olyan bizalommal bízta rá minden ügyét-baját, s még a szerződést is vele íratta alá, ha direktoraival vagy szeretőivel egyezkedett. Csak egy szót bírt kiáltani, s úgy vágta arcába, mintha ostorcsapással sújtaná:

- Te pipogya!

Azzal elszaladt. Mignon álmélkodva futott utána. Micsoda! Hát elment az esze? Halkan megmagyarázta neki, hogy egyik részről tízezer frank, másik részről tizenötezer frank huszonötezer frankot tesz ki. Pompás egy üzlet! Muffat úgy is mindenképpen faképnél hagyja, s még csak ügyes fogás tőle, hogy utoljára jól megfejte. Rose reszketett a dühtől, s nem válaszolt. Mignon fölényes arcot vágott, s magára hagyta, hadd duzzogja ki magát. Aztán így szólt Bordenave-hoz, ki Faucheryval s Muffat-val visszajött a színpadra:

- Holnap reggel aláírjuk. Legyen készen a pénz.

Nana, kit Labordette értesített a dologról, éppen most jött le diadalmasan. Adta az erényes nőt, előkelő ábrázatot vágott, hogy elképessze környezetét s bebizonyítsa ezeknek a hülyéknek, mennyivel tehetségesebb valamennyi vetélytársánál, ha akarja. De majdnem kompromittálta magát. Amint Rose észrevette, fuldokolva, dadogva nekirontott:

- Majd elhúszom én a nótádat!... Itt az ideje, hogy leszámoljunk, érted?

Nana megfélekedett magáról erre a nem várt támadásra, már-már csípőre tette az öklét, hogy ringyónak nevezze. De megemberelte magát, még lágyabbra változtatta fuvola hangját, s olyan mozdulatot tett, mint valami márkinő, aki narancshéjra lépett.

- Micsoda? - kérdezte. - Hiszen maga megbolondult, lelkem!

Azzal tovább negédeskedett, míg Rose eltávozott, s utána Mignon, ki rá se hederített többé. Clarisse repesett örömeiben, mert megkapta Bordenave-tól Géraldine szerepét. Fauchery komoran topogott ide-oda, s nem tudta rászánni magát, hogy elhagyja a színházat. A darabjának már befellegzett, s most azon tépelődött, hogyan köszörülje ki ezt a csorbát. De Nana most megfogta két csuklóját, egészen magához húzta, s megkérdezte, hogy csakugyan olyan borzasztónak találja-e. Hiszen nem eszi ő meg a darabját. Még meg is neveltette a végén, s megértette vele, hogy annak, aki ilyen viszonyban van Muffat-ékkal, oktalanság volna összezőrdülni vele. Ott a súgó, ha megakadna a szövegben. Biztosan telt házuk lesz. Különben is téved, hogy ennyire lesajnálja őt. Meglássa csak, hogy kivágja a rezet! Erre aztán meg-egyeztek abban, hogy a szerző átdolgozza egy kissé a hercegnő szerepét, s több szót juttat Prulliére-nek. Az odavolt a boldogságtól. A nagy örvendezésben, melyet így Nana keltett, csak Fontan maradt hideg. Ott terpeszkedett a sárga lámpafényben, mely kiemelte kecskeprofiljának éles vonalát, s nemtörődöm arcot vágott. Nana nyugodtan hozzá ment, s kezet fogott vele.

- Jól vagy?

- No persze. És te?

- Nagyon jól, köszönöm.

Ennyi volt az egész. Azt hitte volna az ember, hogy előtte való este váltak el a színház kapujánál. A színészek ezalatt vártak, de Bordenave kijelentette, hogy már nem próbálják újra a harmadik felvonást. Az öreg Bosc most véletlenségből pontos volt, s dohogva távozott: hiába váratták őket, s elpocsékolják az egész délutánjukat! Mindenki elment. Lenn a gyalogjárón elvakultak a fényes napsütéstől, egyre-másra hunyorogtak, s kábultan néztek szét, mint akik három órát töltöttek valami pince mélyén, örökös izgalomban, perpatvarban. A gróf lankadtan, tompán szállt kocsiba Nanával, míg Labordette magával vitte s vigasztalta Faucheryt.

Egy hónappal később a *Kis hercegnő* bemutató előadása roppant bukást jelentett Nanának. Gyalázatosan rosszul játszott benne, mindenáron a finomabb vígjáték hangjára törekedett, ami nagyon felderítette a közönséget. Nem is fűtyülték ki, annyira mulatott mindenki. Rose Mignon egy proszcéniumpáholyban ült, s valahányszor belépett, élénk kacagással fogadta vetélytársát; így ösztökelte nevetésre az egész házat. Ez volt az első bosszú. Ette is a méreg Nanát, s este, mikor egyedül volt a gróffal, ki nagyon elbúsulta magát, dühösen kifakadt előtte:

- Hej, micsoda összeesküvés! Mindennek a féltékenység az oka... Ó, ha tudnák, mennyire semmibe veszem őket! Mintha még szükségem volna rájuk!... Százat teszek egy ellen, hogy azok, akik ma este kiröhögtek, előttem fetrengenek még egyszer egytől egyig, s a földet nyaldossák!... Majd megmutatom a te Párizsodnak, milyen nagy dáma vagyok én!

Nanából divatos hölgy lett, tőkepénzes, a férfinem ostobaságaiból és trágárságaiból, hercegnő a félvilági dámák közt. Hirtelen s határozottan tűnt fel a szerelmi élet nevezetességei között, az arany örületének, a szépség romlott kacérságának verőfényében. Tüstént első lett a legdrágábbak között. Fényképei ott díszeltek minden kirakatban, s újságok emlegették a nevét. Mikor végighajtatott a körutakon, a tömeg utána fordult, s olyan izgatottan ejtette ki nevét, mint a nép, mely királynéját üdvözli. Ő pedig otthonosan dőlt hátra libegő ruhájában, s derűsen mosolygott apró szőke fürtjeinek hullámai közül, melyek kék karikás szemeit, ajka festett pírját el-elborították. S az volt a csodák csodája, hogy ez a közönséges leány, ki olyan félszeg volt a színpadon, olyan nevetséges, mihelyt az erényes nőt akarta adni, künn, az életben a legkisebb erőfeszítés nélkül játszotta az elbűvölő nő szerepét. A vipera hajlékonysága volt ez, számító s mégis szándéktalannak látszó fesztelenség, páratlan előkelőség, a fajmacska ideges finomsága, a bűnnek gőgös, lázadó arisztokratizmusa, mely egész Párizson átgázol, mint valami mindenható uralkodónő. Ő vezetett mindenben, s előkelő nők utánozták.

Nana palotája a Villiers sugárúton volt, a Cardinet utca sarkán, a fényűzésnek ebben a városrészében, mely éppen akkoriban kezdett kibontakozni a régi Monceau síkság üres telkein. Egy fiatal festő építtette, kinek fejébe szállt az első siker; de még alig melegedett meg benne, máris túl kellett adnia rajta. Reneszánsz stílusú, palotaszerű ház volt, szeszélyes belső beosztással, modern kényelemmel, kissé erőszakolt eredetiség keretében. Muffat egész berendezéssel együtt vette meg a palotát, mely meg volt rakva csecsebecséivel, szebbnél szebb keleti szőnyeggel, ódon pohárszékekkel, XIII. Lajos korabeli nagy karosszékekkel. Így csöppent Nana egy roppant finoman megválogatott művészi berendezés kellős közepébe, egész koroknak zűrzavarába. Mivel azonban a műtermet, mely a ház központi részében volt, nem tudta mire használni, felforgatta az emeleteket, meghagyott a földszinten egy üveges verandát, egy nagy szalont meg az ebédlőt, s az első emeleten egy kis szalont rendezett be a hálószobája s öltözőfülkéje mellett. Valósággal ámulatba ejtette ötleteivel az építész; úgy látszik, egyszerre beletalálta magát a fényűzés fűrfangjaiba, mint a párizsi követ lánya, kinek minden finomsághoz megvan a maga természetes ösztöne. Szóval, nem sokat rontott a palotán, sőt még tetézte is a berendezés pompáját, nem számítva néhány érzelgős, talmi vonást, egy kis rikító csillogást, ami még rávallott az egykori virágáruslányra, ki a körutak kirakatai előtt álmodozott.

Az udvaron, a nagy üvegtető alatt, szőnyeg futott a lépcsőfeljáraton, s már az előcsarnoktól csupa ibolyaillat, sűrű függönyök közt rekedt langyos levegő áradt. A sárga és rózsaszín táblákkal kirakott üvegfedél a szőke testszín sápadtságával világította meg a széles lépcsőt. Lent egy fából faragott néger névjegyekkel teli ezüsttálcát tartott. Négy csupasz keblű, fehér márvány nő lámpákat tartott magasra; bronzfigurák, virággal megrakott kínai berakásos zománcasztalkák, régi perzsaszőnyegekkel borított pamlagok, ódon hímzésű karosszékek díszítették az előcsarnokot, a lépcsőkanyarulatokat, s valóságos előszobát képeztek az első emeleten, hol folyton férfi felöltők és kalapok heverték szanaszét. A zaj suttozásba vezett a vastag szőnyegek között, s a templomi hangulatban azt hitte volna az ember, hogy valami ájtatos borzongástól átfuvallt kápolnába lép, melynek csöndje valami titkot rejteget a zárt ajtók mögött.

Nana csak ünnepies estéken nyitotta meg a gazdagon berendezett, XVI. Lajos korabeli nagy szalont, mikor a Tuilériák embereit várta, vagy idegen nevezetességeket fogadott. Rendesen csak az étkezés óráiban jött le, s mikor egyedül ebédel, szinte elveszett a gobelinnel díszített, roppant magas ebédlőben, melyben hatalmas pohárszék állt, s ódon fajansz edények, csodá-

latos mívű antik ezüstitárgyak jóleső derűt árasztottak. Aztán gyorsan visszasietett; fenn élt, az első emeleten, három szobájában, a hálóban, a fürkében és a kis szalonban. Már kétszer átalakította szobáját; először mályvaszínű atlással, majd csipkés kék selyemmel. De nem volt megelégedve, nagyon ízetlennek vélte, s még mindig keresett-kutatott, anélkül hogy az igazít eltalálta volna. A nyersselyemmel borított ágyon, mely olyan alacsony volt, mint valami pamlag, húszezer frankos velencei csipke pompázott! Csupa fehér- és kéklakkos bútorok, ezüst szálakkal díszítve; mindenütt fehér medvebőrök heverték szanaszét, s olyan nagy számban, hogy egészen eltakarták a szőnyeget. Afféle furfangos szeszély volt ez Nanától, ki nem tudott leszokni róla, hogy a földre üljön, s ott vesse le a harisnyáját. A hálószoba mellett a kis szalon roppant művészi, mulatságos tarkabarka látványt nyújtott; az arannyal áttört, halvány-rózsaszín, drinápolyi selyemkárpit egész sereg tárgynak szolgált háttérül; minden országból volt itt valami, s mindenféle stílusban: olasz szekrények, spanyol, portugál ládák, kínai pagodák, remek mívű japán spanyolfal, aztán fajansz edények, bronzfigurák, hímzett selymek, apró csomójú szőnyegek, míg a karosszékek szélesek, akár az ágy, s a kanapék mélyek, mint valami alkóv, a háremek elpuhult, tunya, álmatag életét lehelték. A szoba az ódon arany zöldből s pirosból kevert színében játszott, s mi sem vallott volna a félvilági nőre a nyugvóhelyek buja kényelmén kívül. Csak két fénytelen porcelán szobrocska bántotta a szemet: egy nő ingben bolházkodott, míg a másik, egészen meztelenül, tótágast állt. De ez a két tárgy aztán elég is volt, hogy valami eredeti trágár vonással szennyezze be a szalont. Egy csaknem mindig nyitott ajtón keresztül látni lehetett az öltözőfülkét, mely csupa márvány és tükör volt, fehér, kerek, alacsony fürdőkádjával, ezüstkannáival, mosdótálaival, kristály és elefántcsont piperekészleteivel. Az örökké behúzott függönyön álmatag, fehérés félhomály szűrődött be, s szinte megmelegedett az ibolyaillattól, Nana kedvenc kábító illatától, mely az udvarig átjárta az egész házat.

Nagy fejtörést okozott a házi személyzet kérdése. Nana mellett ott volt ugyan Zoé, ki jóban-rosszban híven kitartott, s jó szimatjában bízva, hónapok óta rendületlenül várta ezt a hirtelen föllendülést. Most már diadalmaskodott végre, ő volt a ház lelke, szorgalmasan kuporgatott magának, mindazonáltal a lehető leghűségesebben szolgálta úrnőjét. De már nem volt elég a komorna. Főkomornyik is kellett, azonkívül kocsis, házmester, szakácsné. Aztán még az istállót is be kellett rendezni. Ebben nagy segítségére volt Labordette, ő lótot-futott mindenüvé, ami terhére lett volna a grófnak. Ő ütötte nyélbe a lóvásárt, ő járta végig a kocsi-gyárosokat, segített válogatni a fiatal nőnek, kit lépten-nyomon a karján láttak a szállítóknál. Még a cselédek is Labordette fogadta: Charles-t, a kocsist, egy jól megtermett fickót, ki éppen Corbreuse herceg szolgálatából jött; Julient, egy kis kikent-kifent, mosolygó ábrázatú főkomornyikot, aztán egy házaspárt: az asszonyt, Victorine-t, szakácsnének, a férfit, François-t, házmesternek meg inasnak. Ez az utóbbi rizsporos hajjal, térdnadrágban járt, Nana világoskék, ezüstpaszományos livrójében, s a látogatókat fogadta az előcsarnokban. Csupa hercegi ceremónia és előkelőség az egész házban.

A második hónapban egészen fel volt szerelve a lakás. Jó háromezrezer frankba került. Nyolc ló állott az istállóban, öt fogat a kocsiszinben, köztük egy ezüsstel cifrázott landauer, melyről egész Párizs beszélt egy darabig. Nana befészkelte magát ebbe a jólétbe, s ugyancsak kovácsolta a maga szerencsáját. A színházról már a *Kis hercegnő* harmadik előadása után megvált, sorsára bízta Bordenave-ot, ki a bukás szélén állt, hasztalan pénzelte a gróf. De azért még mindig megmaradt benne egy kis keserűség a kudarca miatt. Ezt is csak annak vette, mint a Fontantól kapott leckét, s valamennyi férfit felelőssé tett ezért a piszkosságért. De most már erősnek érezte magát, ki fel van vértézve minden szerelmi bolondság ellen. Ám a bosszú gondolata hamarosan elpárolgott kis szeleburdi fejéből. A harag rövid percein túl aztán nem is maradt benne más, csak a költekezés kielégíthetetlen étvágya, természetes megvetése a

férfinak, ki mindezt fizette, a könnyelmű, préda nő örökös szeszélye, ki még büszke rá, hogy tönkreteszi szeretőit.

Nana mindenekelőtt megegyezett a gróffal. Pontosan megállapította viszonyuk programját. Muffat, az ajándékokat nem számítva, tizenkétezer frankot adott neki havonként s csak feltétlen hűséget kért érte viszonzásul. Nana hűséget esküdött. De figyelmességet követelt, mint a ház úrnője, teljes szabadságot s akaratának feltétlen tiszteletét. Mindennap fogadni fogja barátjait, a gróf csak meghatározott időben látogatja meg, s minden tekintetben vakon fog hinni benne. S mikor a gróf féltékeny nyugtalanságában habozni kezdett, egyszerre méltóságos arcot vágott, s azzal fenyegetőzött, hogy mindent visszaad neki, vagy pedig a kis Louis fejére esküdözött. Ez aztán elég volt. Tisztelet nélkül nincs szerelem. Az első hónap végén már becsülte is Muffat.

De Nana többet is akart, s el is érte. Csakhamar hatalmába kerítette a jólelkűségével. Valahányszor rosszkedvűen jött a gróf, felderítette, meggyóntatta, jó tanácsokkal halmozta el. Lassanként már családi dolgaiba is beleavatkozott, szóba hozta a feleségét, a lányát, szívbeli és anyagi ügyeit, okosan, igazságosan, tisztességes hangon. Csak egyszer ragadta el a szenvedély, mikor Muffat elárulta neki, hogy Daguenet bizonyára meg fogja kérni leánya, Estelle kezét. Mióta a gróf hírbe hozta magát, Daguenet jónak látta a szakítást, rimának nevezte Nanát, s megesküdött, hogy kiragadja jövődöbeli apósát ennek a teremtésnek a karmaiból. Nana el is szapulta derekasan az ő egykori Mimijét: holmi aszfaltbetyár az, aki a legrondább nőszemélyekkel pocskolta el vagyonát; nincs abban egy mákszemnyi erkölcs sem. Igaz, hogy nem strici, de azért kihasználja az embereket, s csak nagy ritkán fizet egy csokrot vagy vacsorát. S mivel úgy látszott, hogy a gróf menti ezeket a gyengeségeket, kereken kijelentette, hogy viszonya volt Daguenet-val, s néhány ocsmány részletet is elmondott. Muffat egészen belesápadt. Nem is beszéltek többé Daguenet-ról. Legalább okul belőle, hogy jár a háládatlan.

A palota még nem volt egészen bebútorozva, midőn Nana egy este, melyen éppen mennyre-földre esküdözött hűségéről Muffatnak, ott marasztotta Xavier de Vandeuvres grófot, ki két hete folyton a nyakán lógott, s virágokkal halmozta el. Nana engedett, nem mintha belegabalyodott volna a grófba, hanem hogy ezzel is megmutassa függetlenségét. Csak aztán jött az érdek, mikor másnap Vandeuvres kifizette egy számláját, melyet Nana nem akart közölni a másikkal. Elgondolta, hogy havonként nyolc-tízezer frankot is ki csálhatna Vandeuvres-ból, s ugyancsak elkelne ez a zsebpénz. Vandeuvres épp akkor pocskolta lázas mohósággal vagyona roncsait. Lovai és Lucy már három jószágát emésztették fel, s most meg majd Nana tékozolja el egykettőre az utolsó kastélyát, Amiens mellett. Mintha az ördög bújt volna bele, hogy mindenét elfecsérelje, még azt az omlatag ó-tornyot is, melyet valamelyik Vandeuvres épített Philippe-Auguste alatt. Szinte falánk étvágyat kapott a romokra, s nagyon szépnek találta, ha címerének utolsó arany ékességeit ennek a leánynak kezében hagyja, kiért egész Párizs veszködött. Ő is elfogadta a Nana feltételeit, korlátlan szabadságot, turbékolást a meghatározott napokon, s még csak nem is volt olyan lobbanékony naiv ember, hogy fogadalmakat kívánjon tőle. Muffat mit sem sejtett az egészről. Vandeuvres ellenben nagyon is tudta, hogy áll a bál, de sohasem tett rá célzást. Úgy tett, mintha semmit sem tudna, s csak finoman mosolygott, mint afféle szkeptikus világfi, ki nem kér lehetetlent, csak legyen meg a rendes ideje, s tudja az egész Párizs.

Ettől fogva a Nana házában nem volt semmi hiány. A személyzet teljes volt, istállóban, cseledszobában s a madame hálójában, Zoé mindent eligazított, még a legképtelenebb bonyodalmakat is megoldotta. Úgy ment minden, mint a karikacsapás, akár valami színházban vagy egy nagy hivatalban, s olyan pontosan összevágott, hogy az első hónapokban a legkisebb zavar vagy fennakadás nem volt. Csak az volt a baj, hogy madame sok gondot okozott Zoénak hebehurgyaságával, makacskodásával, esztelen kérkedésével. A komorna aztán lassanként

mindent rá-hagyott; különben is azt tapasztalta, hogy sokkal több haszna van a pocskolásból, mikor madame valami ostobaságot csinál, melyet aztán neki kell jóvátennie. Ilyenkor özönével hullott az ajándék, s Zoé aranyakat halászott a zavaros vízben.

Egy reggel, mikor Muffat még nem távozott el a hálósobából, Zoé egy minden ízében remegő urat vezetett be az öltözőfülkébe, hol Nana éppen fehérneműt váltott.

- Ni, Zizi! - szólt a fiatal nő álmélkodva.

Csakugyan Georges volt. Amint így ingben maga előtt látta, csupasz vállán aranyhajával, nyakába csimpaszkodott, összevissza ölelte s elborította csókjaival. Nana rémülten szabadkozott, s elfojtott hangon dadogta:

- Hagyj már! Itt van! Mégis butaság... Magának meg, Zoé, elment az esze? Vigye ki innét! Dugja el odalent, aztán lemegek, mihelyt lehet.

Zoénak úgy kellett kituszkolnia a fiút. Mikor aztán Nana utánuk mehetett az ebédlőbe, mind a kettőt megpirongatta, Zoé lebiggyesztette a száját s durcásan kiment. Ő bizony azt hitte, hogy örömet szerez vele madame-nak. Georges boldogan nézte Nanát, s a viszontlátás gyönyörűsége könnyet csalt szép szemébe. Most már véget értek a csúnya napok; mamája végre elhitte, hogy megjött az esze, s elengedte Fondettes-ből. Persze mihelyt leszállt a vonatról, tüstént kocsit fogadott, hogy annál hamarabb megölelje az ő kis egyetlenét. Elmondta, hogy ezentúl vele él, mint a falun, mikor mezítláb várt rá la Mignotte-i szobájában. S míg így csacsogott, feléje nyulkált, annyira elfogta a vágy egy évi rettenetes távollét után, hogy megérinthesse; mindenáron megfogta a kezét, s turkálni kezdett a pongyola bő ujjában, fel a válláig.

- Még mindig szereted a te kicsikédet? - kérdezte gyerekes hangon.

- Persze hogy szeretlek! - válaszolt Nana s hirtelen mozdulattal kifejtette magát. - De így ajtóstul berohanni... Tudod, szentem, hogy nem vagyok szabad, ügyelned kell.

Georges, ki a gyötrelmes s végre beteljesült vágytól kábultan szállott ki a kocsiból, még nem is nézett szét a házban. Fürkészve vizsgálta a gazdag ebédlőt, magas, díszes mennyezetét, gobelinjeit, ezüstneműtől tündöklő pohárszékét.

- Ó, igen! - szólt szomorúan.

Nana aztán megmagyarázta neki, hogy reggel sohasem jöhet. Ha akarja, jöjjön délután négy és hat között; ekkor fogad. Aztán mikor látta, hogy Georges szótlanul, könyörgő, kérdő pillantással mered rá, megcsókolta a homlokát, s csupa jóság volt hozzá.

- Csak legyen eszed, én megteszem, amit tehetek - mormogta Nana.

Valójában azonban nemigen volt ínyére a dolog. Nagyon kedvesnek találta Georges-ot, szívesen elfogadta volna pajtásnak, s ezzel vége. De Georges, mikor naponként négykor megjelent, olyan elbúsultnak látszott, hogy Nana gyakran megszánta, elrejtette a szekrényben, s állandóan megengedte neki, hogy szépségének morzsáit felszedhesse. Nem tágitott a palotából, egészen otthon érezte magát, akár a kis Bijou kutya; ott hízelegtek úrnőjük szoknyái közt, hogy magukénak érezhessék egy kicsit, még akkor is, ha Nana mással volt, s boldogan fogadták a meglepetést, egy kis cukrot, egy kis gyöngédséget az unalmas, magányos órákban.

Hugonnénak fülébe jutott, hogy a kicsit megint behálózta ez a gonosz teremtettség. Nosza, rohant Párizsba, segítségül hívta idősebbik fiát is, Philippe hadnagyot, ki akkor Vincennes-ben állomásozott. Georges bujkált a bátyja elől, kétségbe volt esve, s valami erőszakosságtól félt. S mivel nem fért meg benne semmi, ideges, túlárado gyöngédségében csakhamar mással sem traktálta Nanát, mint vasgyúró bátyjával, ki mindenre képes.

- Tudod - magyarázta neki -, mama nem jön el hozzád, de elküldheti a bátyámat... Bizony, utánam küldi Philippe-et.

Nana először nagyon megsértődött. Szárazon odavetette:

- No, azt szeretném én látni! Felőlem ugyan lehet hadnagy, François hamarosan kiperdíti az ajtón!

Georges lépten-nyomon visszatért a bátyjára, s Nanát a végén már érdekelni kezdte Philippe. Egy hét múlva tetőtől talpig ismerte; tudta, hogy roppant szálás fiú, nagyon erős, vidám, egy kicsit nyers. Sőt, néhány bizalmas részletet is tudott, hogy szőrös a karja, s hogy anyajegy van a vállán. Annyira, hogy Nana, egészen eltelve ennek a férfinak a képétől, akit ki akart dobni az ajtón, egy nap felkiáltott:

- Ejnye, Zizi, mégse jön el a te bátyád... Nem meri ideütni az orrát.

Másnap, mikor Georges éppen egyedül volt Nanával, François feljött megkérdezni, hogy madame fogadja-e Philippe Hugon hadnagyot. Georges nagyon elsápadt, s azt mormogta:

- Mindjárt gondoltam! Mama beszélt róla ma reggel.

Azzal könyörgött a fiatal nőnek, üzenne ki, hogy most nem fogadhat. De Nana már felemelkedett, csupa láng volt az arca, s így szólt:

- Ugyan már, miért nem? Még azt hinné, hogy félek. Meglásd csak, milyen jól nevetünk... François, hagyja csak az urat egy negyedóra a szalonban. Aztán be fogja vezetni hozzám.

Már nem is ült le, idegesen járt-kelt a szobában, a kandalló tükrétől a velencei tükörig, mely egy olasz ládika fölött függött. Mindannyiszor beléjük pillantott, kipróbált egy-egy mosolyt, míg Georges erőtlenül ült a pamlagon, s remegve gondolt a készülő jelenetre. Nana sétálás közben egyre-másra apró megjegyzéseket motyogott.

- Ez majd lehüti az úrfi, ha negyedóraig vár... Nos, és ha azt hiszi, hogy valami kokotthoz jön, majd leesik az álla a szalon láttára... Bizony, csak nézz jól körül, kis öregem. Nem talmi kincsek... Ez megtanít majd, hogyan tisztelj egy úrinőt. Ezeket a férfiakat csak tisztelettel tarthatja kordában az ember... Na, van már egy negyedóra? Nem, még alig tíz perc. Ó, hiszen még van időnk.

Nem találta helyét. Mikor a negyedóra eltelt, kiküldte Georges-ot, de előbb megeskette, hogy nem hallgatózik az ajtón, mert nagyon illetlen volna, ha a cselédek meglátnák. S amint Zizi átment a hálóba, elfojtott hangon még megkockáztatta:

- Tudod, a bátyám...

- Ó, csak ne félj - szólt Nana méltósággal -, ha udvarias, én is az leszek.

François bevezette Philippe-et, ki szalonkabátban volt. Georges előbb lábujjhegyen átment a hálón, hogy engedelmeskedjék a fiatal nőnek. De a hangok visszatartották, habozva állt meg, s annyira elfogta az aggodalom, hogy lábai megcsuklottak. Katasztrófára gondolt, pofonokra, valami szörnyű dologra, mely örökre véget vet a barátságuknak. Nem is állhatta meg, hogy vissza ne menjen, s az ajtóhoz tapasztotta fülét. Nagyon keveset hallott, mert a vastag ajtófüggönyök elfogták a zajt. De azért elkapott néhány szót, Philippe pár kemény megjegyzését, melyekből ki-kicsendült a „gyermek”, a „család”, meg a „becsület” szó. Szíve hevesen kalapált az izgalomtól, hogy mit válaszol majd erre a kedves, s forgott vele a világ. Biztosan ilyesmit vág a fejéhez: „Piszkos fajankó!” vagy „Menjen a fenébe, én itthon vagyok!” De mit sem hallott, egy mukkanást sem. Nana úgy hallgatott odabent, mintha kettévágták volna. Csakhamar a bátyja hangja is megszélidült. Egy szavát sem értette már. Egyszerre csak különös zaj ütötte meg fülét, ami végleg elképesztette. Nana fuldokolva zokogott. Egy pillanatra

ellentétes gondolatokkal küszködött: elillan, nekimegy Philippe-nek. De ebben a pillanatban bejött a szobába Zoé, s Georges elszaladt az ajtótól; szégyellte, hogy rajtakapják.

Zoé nyugodtan rakosgatta a fehérneműt egy szekrényben, míg a fiú szótlanul, mozdulatlanul hajtotta homlokát az ablaküvegre, s majd megölte a nyugtalanság. Egy kis hallgatás után Zoé megkérdezte:

- A bátyja van madame-nál?

- Az - válaszolt a gyermek elcsukló hangon.

Újra hallgattak.

- S ugyebár most nyugtalankodik miatta, Georges úr?

- Igen - ismételte a gyermek ugyanazzal a fájdalmas szorongással.

Zoé nem nagyon törte magát. Nyugodtan hajtogatta össze a csipkéket, aztán halkán megjegyezte:

- Rosszul teszi... Madame mindent eligazít.

Ennyi volt az egész. Nem is beszéltek többet. De Zoé azért nem ment ki a szobából. Ott sürgött-forgott jó negyedóra hosszat, mintha észre se vette volna a gyerek növekvő aggodalmát, ki kékült, zöldült a szorongástól, kétségtől, és sanda pillantásokat vetett a szalonra. Ugyan mi az ördögöt csinálhatnak ott ennyi ideig? Nana talán még mindig sír. Bizonyára megagyabugyalta az a paraszt.

Mindjárt oda is szaladt az ajtóhoz, mikor Zoé végre kiment, s újra hegyezte a fülét. De nagyon meghökkent, s majd leesett az álla, mert odabent ugyancsak vígan voltak; gyöngéd, suttogó szavak ütötték meg fülét; Nana elfojtott kacagása, mintha csiklandozták volna. Különben a fiatal nő tüstént felállt, s barátságos, bizalmas csevegés közben kikísérte Philippe-et a lépcsőig.

Mikor Georges vissza mert menni a szalonba, a fiatal nő már a tükör előtt állt, s nézte magát.

- Nos? - kérdezte a fiú szorongva.

- Micsoda nos? - szólt Nana, anélkül hogy megfordult volna.

Aztán odavetette könnyedén:

- Mit fecsegtél összevissza róla! Hiszen olyan kedves a bátyád!

- Akkor hát rendben van?

- Persze hogy rendben van... Mit gondolsz? Tán azt hitted, hogy verekedni fogunk...

Georges még mindig nem értette a dolgot, csak dadogott:

- Úgy rémlett, mintha... Nem sírtál?

- Én, sírtam! - kiáltott Nana s merően nézett rá. - Talán álmodol? Ugyan miért sírtam volna?

A végén a gyerek jött zavarba, mikor Nana patáliát csapott, amiért nem fogadott szót, s az ajtónál leselkedett. Nana duzzogott, de Georges oldalát fúrta a kíváncsiság, s hízelegve, alázatosan settenkedett körülte:

- Tehát a bátyám?...

- Bátyád mindjárt látta, kinél van... Tudod, utóvégre valami kokott is lehettem volna, s ebben az esetben érthető lenne a közbelépése a korod s a családod jó hírneve miatt. Ó, én nagyon is értem ezeket az érzéseket!... De aztán egy szempillantás elég volt neki: úgy viselkedett, mint

egy világlátott gavallér... Hát csak ne aggódj, minden rendben van, s meg fogja nyugtatni a mamádat.

Aztán kacagva folytatta:

- Különböznél találkozni fogsz még nálam a bátyáddal... Meghívtam, s el fog járni hozzám.

- Úgy, el fog járni! - szólt a kisfiú sápadtan.

De nem mondott egyebet, s nem is beszéltek többet Philippe-ről, Nana felöltözött, hogy elmenjen, s Georges csak nézte nagy, szomorú szemével. Mindenesetre nagyon meg volt elégedve, hogy a dolog így elsimult, mert inkább a halált választotta volna, mint a szakítást; de a szíve mélyén valami tompa fájdalmat érzett, megmagyarázhatatlan szorongást, melyről nem mert beszélni. Azt sohasem tudta meg, hogyan nyugtatta meg Philippe az anyjukat. Csak annyit látott, hogy édesanyja három nap múlva megnyugodva tért vissza Fondettes-be. Aznap este összerendezte Nanánál, mikor François bejelentette a hadnagyot. Az nagyon vidám volt, tréfálkozott, úgy bánt vele, mint afféle kis gézengúzzal, kinek valami csínyje előtt, melynek komolyabb következményei nincsenek, szívesen szemet huny az ember. Georges roppant elfogult volt, moccanni se mert, s minden szónál úgy irult-pirult, mint egy lány. Nagyon keveset élt még a Philippe társaságában, ki tíz évvel idősebb volt nála. Úgy reszketett tőle, akárcsak egy apától, aki előtt el szokták titkolni a szerelmi történeteket. Kínos szégyenkezés fogta el, amint ott látta bátyját, ki olyan fesztelenül beszélt Nanával, nagyokat kacagott széles jókedvében, s majd kicsattant az egészségtől. De aztán hogy bátyja csaknem mindennap megjelent, Georges végül már kezdett hozzászokni. Nana ragyogott a boldogságtól. Hogy a szerelmi élet zűrzavara teljes legyen, megjelent a legújabb férfi is, és arcátlanul megrendezték a házavató ünnepséget a palotában, mely zsúfolva volt férfiakkal és bútorokkal.

Egy délután, mikor az Hugon fiúk éppen fenn voltak, Muffat gróf a kijelölt órán kívül jött látogatóba. Mivel azonban Zoé azt válaszolta, hogy madame-nál jó barátok vannak, adta a tapintatos gavallért, a világegyetért sem akart bemenni, s el is távozott. Mikor este visszatért, Nana a sértett nő fagyos haragjával fogadta.

- Uram - szólt hozzá -, én nem adtam önnek semmi okot, hogy engem sértegessen... Hát értsen meg engem! Kérem, ha máskor itthon leszek, csak jöjjön be; mint bárki más.

Muffat nagyot nézett, s meg akarta magyarázni a dolgot:

- De kedvesem...

- Ó, talán mert látogatóim voltak! Igen, férfiak voltak nálam. Ugyan mit gondol, hogy mit művelek ezekkel a férfiakkal?... Ha az elnéző szeretőt adja az ember, ezzel csak hírbe hoz egy nőt. Én pedig nem akarom, hogy hírbe hozzanak!

Muffat csak nagy nehezen kapott bocsánatot. Titokban azonban repesett az örömtől. Nana effajta jelenetekkel tette hajlékonnyá, s győzte meg hűségéről. Már régóta szoktatta Georges társaságához, ehhez a kamaszhoz, ki nagyon mulattatta, mint mondta. Meghívta Philippe-pel együtt vacsorára, s a gróf nagyon nyájasan viselkedett. Mikor felálltak az asztaltól, félrehívta a fiatalembert, s mamája felől kérdezősködött. Ettől fogva az Hugon fiúk, Vandeuvres és Muffat szabadon jártak ki s be a házban, hol meghitt barátokként paroláztak. Így kényelmesebb volt. Csak Muffat tapintatoskodott még, vigyázott, hogy túlságosan sokszor ne jöjjön, s szertartásosan viselkedett, mint valami idegen, ki látogatóba megy. Éjjelente, mikor Nana meztelenül ült a földön, a medvebőrökön, Muffat barátságosan beszélgetett ezekről az urakról, kivált Philippe-ről, ki maga volt a lovagiasság.

- Az igaz, kedves emberek - jegyezte meg Nana, ki a földön maradt, hogy inget váltson. - De hát, tudod, látják, hogy ki vagyok. Csak egy szót, s egytől egyig kiröpülnek az ajtón.

S ebben a fényűzésben, ennyi udvarló között, mégiscsak halálosan unta magát Nana. Az éj minden pillanatára voltak barátai, s még a pipereasztalának fiókjaiban is pénz hevert szanaszét, a fésűk és kefék közt. De mindez nem elégítette ki, mintha tátongó úrt érzett volna valahol, ami elrontotta a kedvét. Tétlenségben folytak napjai, s egyik olyan egyhangú volt, mint a másik. Számára nem volt másnap, úgy élt, mint a madár, mely tudja, hogy van mit ennie, s megpihen a legelső ágon. Ez a bizonyosság, hogy eltartják, lassanként tunyává tette; egész nap heverészett, az ujját se mozdította, csak szunyókált a renyhesség ölében, ebben a zárdai önmegadásban, mintegy bezárva szerelmi mesterségének korlátai közé. Mivel csak kocsin ment ki, már a járástól is elszokott. Újra visszatért a süldő lány kedvteléseihöz, reggeltől estig csókolgatta Bijou-t, együgyű szórakozással ölte az időt, egyetlen, örökös férfivárásában, aminek lankadt előzékenységgel adta meg magát s ebben a magaelhagyásában nem volt más gondja, csak a szépsége, a folytonos gond, hogy minden ízét szemügyre vegye, mossza, szagosítsa, s a büszkeség, hogy minden pillanatban s bárki előtt pirulás nélkül pörökre vetkőzhetik.

Nana reggel tíz órakor kelt föl. Bijou, a skót pincsi ébresztette fel a nyaldosásával. Ekkor öt percig játszadoztak, a kutya keresztül-kasul szaladgált rajta, a karján, a combjain, ami persze nagyon bántotta a grófot. Bijou volt az első választott, akire féltékenykedett. Mégse járja, hogy egy állat így a takaró alá dugja az orrát! Nana átment az öltözőfülkébe hol megfürdött. Tizenegy óra felé eljött Francis, hogy felfésülje a haját: a bonyolultabb fésülés csak délután következett. Ebédnél, mivel nem szívesen evett egyedül, csaknem mindig vele volt Maloigné, ki reggel felbukkant az ismeretlenségből roppant furcsa kalapjaival, s este visszatért rejtelmes tanyájára, mellyel különben senki se törődött. De legkeservesebb volt a két-három óra az ebéd és az öltözködés ideje közt. Rendesen egy parti bézigue-et ajánlott öreg barátnőjének: néha elolvasta a *Figaró*-t, melyben érdekelték a színházi hírek s a társasági rovat. Sőt néha még könyvet is vett a kezébe; úgy mutatta, mintha nagyon értene az irodalomhoz. Az öltözködés csaknem öt óráig lekötötte. Csak akkor ébredt fel hosszú álmodozásából, kikocsizott, vagy egy sereg férfit fogadott otthon, gyakran házon kívül vacsorázott, nagyon későn feküdt, hogy másnap megint fáradtan keljen föl s előlről kezdje az örökké egyforma napokat.

Legnagyobb szórakozása volt, mikor Batignolles-ba ment, hogy kis Louis-ját meglátogassa nagynénjénél. Sokszor hetekig nem gondolt rá; aztán egyszerre ész nélkül, gyalog rohant hozzájuk, csupa szerénység, gyöngédség volt, mint valami áldott jó anya, ajándékokkal kedveskedett, tubákot vitt a nénének, narancsot, piskótát a gyerekeknek. Máskor meg a Bois-ból jövet landauerében érkezett meg, drága ruhájában, melynek pompája, suhogása forrongásba hozta a magányos utcát. Mióta az Isten így felvitte az unokahúga dolgát, Lerat-né azt se tudta, hová legyen a büszkeségtől. Ritkán mutatkozott a Villiers sugárúton, mert amint nagyképpően mondogatta - nem ott a helye; de annál jobban pöffeszkedett a maga utcájában. Boldog volt, mikor a fiatal nő négy-ötezer frankos ruháiban megjelent, s másnap egyebet se csinált, csak az ajándékokat mutogatta, s akkora összegeket emlegetett, hogy a szomszédoknak még a szemérszája is elállt. Nana legtöbbször családjának tartogatta a vasárnapjait, s ha Muffat ilyenkor meghívta, holmi kis nyárspolgárnő mosolyával hárította el: lehetetlen, a nénjénél ebédel, meglátogatja a kicsit. S hozzá még mindig betegeskedett ez a kis istenadta Louis. Harmadik évében járt, s máris jókora lurkó volt. De bőrkiütések lepték el a tarkóját, gennyesedni kezdett a füle is, és koponyacsontszútól lehetett tartani. Valahányszor elnézte a fakó, romlott vérű, ványadt, sárga foltokkal lepett gyermeket, mindig elkomolyodott. Nem tudott hová lenni a csodálkozástól. Ugyan mi baja lehet az árvának, hogy így napról napra sorvad? Hiszen ő, az anyja, olyan egészséges, mint a makk!

Azokon a napokon, mikor gyermeke nem foglalkoztatta, Nana újra visszaesett életének zajos egyhangúságába: séták a Bois-ban, bemutató előadások, ebédek, vacsorák az Aranyházban vagy az Angol Kávéházban, nyilvános helyek, látványosságok, ahol csak nép tolong, bálók,

revük, lóversenyek. De azért egyre vele volt a renyheség fásult unalma, s valóságos gyomorgörcsöket okozott neki. S bár örökké szeszélyes ötleteken járt az esze, halálos unalommal nyújtózkodott, mihelyt egyedül volt. Mindjárt elszomorította a magány, mert csak jobban érezte lelke sivárságát, magamagának végtelen unalmát. Ő, aki olyan vidám szerzet volt, foglalkozásánál, természeténél fogva egyaránt szörnyen nekibúsult ilyenkor, nagyokat ásított, s ebben a szüntelen felkiáltásban foglalta össze életét:

- Ó, be torkig vagyok már a férfiakkal!

Egy délután, mikor éppen hangversenyről jött haza, Nana egy nőt vett észre a Montmartre utca gyalogjáróján, ki félretaposott cipőben, piszkos szoknyában, a sok esőtől megviselt kalapban csatangolt. Hirtelen megismerte:

- Álljon meg, Charles! - kiáltotta a kocsisnak.

Aztán a nő felé fordult:

- Satin! Satin!

A járókelők arra fordultak, az egész utca nézte a jelenetet. Satin odament s még jobban bepiszkolta magát a kocsikerekekkel.

- Csak szállj fel, lányom - szólt Nana, mint aki fittyet hány a világnak.

Azzal felszedte s maga mellé ültette ezt az ocsmány teremtet világoskék landauerébe, gyönyörű chantilly-csipkés, gyöngyszürke selyem ruhája mellé. Az utca meg csak mosolygott a kocsis roppant méltóságán.

Most már volt egy szenvedély, mely elfoglalta Nanát. Satin lett rossz szelleme. Elhelyezték a Villiers sugárúti palotában, jól lemosták, felöltöztették, s a lány három napig folyvást a Saint-Lazare börtönről mesélt, meg hogy mennyi vesződsége volt a nővérekkel, a ronda rendőrökkel, akik felügyelet alá helyezték. Nana szörnyen felháborodott, vigasztalta s esküdözött, hogy kimenti ebből a csávából, ha mindjárt a miniszterhez kellene is mennie. Egyelőre nem sietős a dolog, afelől nyugodt lehet, hogy nála nem keresik. A két nő között elkezdődtek az áradozó délutánok, a becéző szavak, kacagásba fűlt csókok. A Laval utcai szerelmi játék tréfás folytatása volt ez, melyet akkor éjjel úgy megzavartak a betoppant titkosrendőrök. Aztán egy szép estén csak komolyra vált a dolog. Nana, ki annak idején annyira megundorodott Lauránál, most mindent megértett. Egész valója fel volt forgatva, nem bírt magával, annyival inkább, mivel Satin a negyedik reggelen elpárolgott. Senki sem látta távozni. Csak eltűnt új ruhájában, csalta a szabad levegő, sóvár vágya az utcák után.

Nana ezen a napon akkora patáliát csapott a palotában, hogy a cselédek szepegeve horgasztották le fejüket, s mukkanni se mertek. Majdnem felpofozta François-t, mert nem állt rendén az ajtóban. De azért rajta volt, hogy türtőztesse magát; ronda rimának nevezte Satint; legalább okult belőle, hogyan szedjen fel máskor effajta szemetet az utca piszkából! Délután bezárkózott, s Zoé hallotta, hogy madame fuldokolva zokog. Este hirtelen befogatott s Laure-hoz hajtatott. Eszébe jutott ugyanis, hogy a Martyrs utcai étkezdében nyilván megtalálja Satint. Nem azért, mintha megint magához vinné, csak hogy a képére másszék. Satin csakugyan ott vacsorázott egy kis asztal mellett, Robert-néval. Amint Nanát megpillantotta, elkacagta magát. Az roppant meghatódott, nem csinált jelenetet, sőt nagyon nyájasan, elnézően viselkedett. Pezsgőt hozatott, berúgatott vagy öt-hat asztalt, aztán mikor Robert-né kinn járt, magával vitte Satint. Csak a kocsiban esett neki, s azzal fenyegette, hogy megöli, ha még egyszer ilyet tesz.

De azért lépten-nyomon megisméltódott a história. Nana a megcsalt nő tragikus örvongésében már vagy hússzor benyargalta a várost, hogy felhajsolja ezt a romlott teremtet, kit már

untatott a nagy jólét a palotában, s merő szeszélyből kereket oldott. Nana azzal fenyegetőzött, hogy megpofozza Robert-nét. Egy napon még párbajra is gondolt: egyikőjüknek el kell pusztulnia. Most, valahányszor Laure-nál vacsorázott, felrakta gyémántjait, néha magával vitte Louise Violaine-t, Maria Blond-t, Tatan Nénét is, kik csak úgy ragyogtak a sok drágaságtól. S a hölgyek szívesen mocskolták be kényes parádéjukat ebben a három ételszagú teremben, a gáz sárgás világában, s boldogok voltak, ha elkábíthatták a városnegyed kis nőit, kiket aztán evés után rendesen magukkal vittek. Ilyenkor a megpukkadásig befűzött s örömtől ragyogó Laure még nagyobb anyai szeretettel csókolt mindenkit. A kis, kék szemű, tiszta, szűzies arcú Satin azonban nyugodtan tűrte az efféle históriákat, pedig ugyancsak marta, verte s szétcibálta a két nő. Legfeljebb annyit mondott, hogy ez már mégis furcsa, s legjobban tennék, ha szépen összeférnének. Ugyan mire mennek vele, ha mindig pofozzák? Ő nem vághatta magát ketté, hiába van meg benne a jó szándék, hogy mindenkit kielégítsen. A végén mégiscsak Nana győzött, annyi gyöngédséggel, ajándékkal halmozta el. Robert-né aztán bosszúból ocsmány névtelen leveleket írkált vetélytársnője szeretőinek.

Muffat gróf szemlátomást gyötrődött egy idő óta. Egy reggelen roppant izgatottan tartott Nana elé egy névtelen levelet. Már az első sorokban azzal vádolták, hogy megcsalja a grófot Vandeuvres-ral s az Hugon fiúkkal.

- Ez hazugság! Ez hazugság! - kiáltotta Nana határozottan, a teljes őszinteség hangján.

- Megesküdnél rá? - kérdezte Muffat, máris megkönnyebbülten.

- Meg én, amire csak akarod... A gyerekeim életére!

De a levél hosszú volt. A további sorok Satinnel való viszonyát rajzolták ocsmány meztelenséggel. Mikor végig elolvasta, elmosolyodott.

- Most már tudom, honnét fúj a szél - mondta egyszerűen.

S mivel Muffat várta, hogy ezt is megcáfolja, nyugodtan folytatta:

- Kis bogaram, ehhez igazán semmi közöd... Ugyan mit árthat ez neked?

Nana semmit sem tagadott. Muffat felháborodva beszélt róla, de ő csak a vállát vont rá. Hát még ezen is megütközik? Hiszen ez mindenütt szokás: megnevezte a barátnőit, s azt hajtotta, hogy a legelőkelőbb nők is űzik. Úgy beszélt róla, mintha ez a legtermészetesebb dolog volna a világon. Ami nem igaz, az nem igaz; az imént is láthatta, mennyire felháborodott, hogy Vandeuvres-ral meg az Hugon fiúkkal gyanúsítják. Még értené, ha az ilyesmiért megfojtaná. De mért tagadna olyasmit, aminek semmi jelentősége sincsen? És ismételte előbbi szavait:

- Na lássuk csak, mit árthat az neked?

Aztán, hogy a torzsalkodás tovább folyt, nyersen közbevágott:

- Különb is fiacskám, ha nem tetszik, hát tégy róla... Nyitva az ajtó... Én nem tudok más lenni, mint aminő vagyok.

Muffat lehorgasztotta fejét. Titokban azonban boldoggá tette a fiatal nő fogadkozása. Nana megérezte, hogy hatalmában van, s nem nagyon kímélgette már. Satint mindjárt nyíltan be is szállásolták a házba; éppolyan bennfentes lett, akár az urak. Vandeuvres névtelen levelek nélkül is megértette a dolgot; tréfálkozott s féltékenységi jelenetekre ingerelte Satint, míg Philippe és Georges jó pajtásnak tekintették, paroláztak meg sikamlós tréfákon mulattak vele.

Nanának kalandja akadt egy este. Már megint elhagyta ez a fertelmes lány, elment hát vacsorázni a Martyrs utcába, de nem tudta kézre keríteni. Amint egyedül evett, egyszerre csak megjelent Daguenet. Bár rendes emberré vált közben, azért el-eljött néha; nem hagyta nyugodtan a bűn, s abban reménykedett, hogy nem látják meg a párizsi bukott nők sötét lebujaiban. Nana

ottléte zavarba hozta egy pillanatra. De nem az az ember volt, aki egyhamar megfutamodik. Mosolyogva ment oda Nanához. Megkérdezte, megengedi-e madame, hogy az asztalánál vacsorázzon. Látva hogy tréfál, Nana roppant előkelő, fagyos ábrázatot vágott, s szárazon válaszolt:

- Üljön oda, ahová jólesik, uram. Nyilvános helyen vagyunk.

Így indult meg a társalgás, s roppant mulatságos volt. De Nanát bosszantotta ez a hang; égett a vágytól, hogy diadalmaskodjék rajta, azzal a csemegénél az asztalra könyökölt, s újra tegezni kezdte: - Nos, hát hogy állunk a házassággal, kicsikém?

- Nem valami jól - vallotta meg Daguenet.

Csakugyan így volt. Már-már megkérte Estelle kezét, de olyan hidegséget tapasztalt a gróf részéről, hogy jobbnak látta, ha abbahagyja a dolgot. Úgy vélte, dugába dőlt az egész. Nana merően nézett rá ragyogó szemével. Alla még mindig tenyerében pihent, ajkain gúnyos mosoly vonaglott.

- Úgy, hát lotyó vagyok! - kezdte lassan. - Hát meg kell szabadítani a jövődöbeli apóst a körmeim közül?... Na, okos fiúnak ugyancsak buta vagy! Hát ilyesmit pletykálsz annak a férfinak, aki imád engemet, s mindent elmond nekem?... Tudd meg, kicsikém, hogy akkor lesz valami abból a házasságból, ha én akarom.

Daguenet most már nagyon is jól látta, hogy így van, s egyszerre olyan lett, mint a kezes bárány. De folyvást tréfálkozott, nehogy komollyá váljék az ügy, s miután felhúzta kesztyűjét, annak rendje-módja szerint megkérte tőle Estelle de Beuville kisasszony kezét. Nana már kacagott a végén, mintha csiklandoznák. Ó, ez a Mimi! Erre igazán nem lehet haragudni! Daguenet kellemes hangjának köszönhette nagy sikereit ezeknél a nőknél; tiszta, lágy zengésű hangjának, amiért aztán „aranszajúnak” nevezték a leányzók. Valamennyit elkábította, befonta zengzetes édelgésével. Ismerte ezt az erős oldalát, szívdöglesztő históriákkal traktálta Nanát, s elandalította a sima szavak végtelen áradatával. Mikor felálltak a közös asztal mellől, Nana csupa tűz volt, s csak úgy remegett a karján. Daguenet visszahódította. Mivel szép idő volt, Nana elküldte a kocsiját, gyalog hazáig kísérte, s persze fel is ment hozzá. Két órával később, öltözködés közben megkérdezte tőle: - Na, Mimi, hát csakugyan akarsz azt a házasságot?

- Istenem - mormogta Daguenet -, még ez a legjobb, amit tehetek... Hiszen tudod, hogy lehervadtam.

Nana magához intette, hogy gombolja be a cipőjét. Aztán rövid hallgatás után:

- Istenkém, én rajta leszek... Én kirántlak a kátyúból... Olyan vékony a kicsike, akár a pipaszár. De hát ha ezzel segíthetek rajtad... Ó, én szívesen nyélbeütöm neked ezt a dolgot.

Aztán - keble még csupasz volt - kacagva kérdezte:

- De mit adsz érte?

Daguenet-t elragadta a hálaérzet, átkarolta Nanát, s összevissza csókolta a vállát. Nana jókedvében volt, remegve szabadkozott s hátradőlt.

- Tudom már! - kiáltott fel a játéktól izgatottan. - Hallgass ide, mit kívánok a szolgálatomért... Az esküvő napján nekem adod az ártatlanságodat... De még a feleséged előtt... megértetted?

- Helyes, helyes! - kiáltotta Daguenet s még Nanánál is hangosabban nevetett.

Mulattatta őket ez a vásár. Nagyon talpraesettnek találták a históriát.

Másnap éppen vacsora volt Nanánál; különben a rendes csütörtöki vacsora, Muffat, Vandeuvres, az Hugon fiúk és Satin. A gróf korán érkezett. Szüksége volt nyolcvanezer frankra, hogy a fiatal nőt két vagy három hitelezőtől megszabadítsa, s egy zafír ékszert vegyen neki, mely után annyira vágyakozott. Mivel már derekasan nekilátott a vagyonának, valami hitelezőt keresett, mert ahhoz még nem volt bátorsága, hogy egy birtokát eladja. Nana tanácsára Labordette-hez fordult, de ez sokallotta az összeget. Francisszal, a fodrásszal akart róla beszélni, ki készségesen eljár vendégei dolgában. A gróf az urakra bízta magát, csak kikötötte, hogy feltűnés nélkül csinálják az ügyet. A két férfi magára vállalta, hogy tárcájában őrzi a százezer frankos váltót, melyet majd aláír. Váltig mentegetőztek a húszezer frank kamat miatt, és szidták a komisz uzsorásokat, kiknél, mint mondták, kopogtatniuk kellett. Mikor Muffat bejelentette magát, Francis éppen elkészült Nana fésülésével. Labordette is ott volt a fülkében, mint afféle bennfentes jó barát, aki se nem oszt, se nem szoroz. Látva a grófot, diszkrétan egy jó csomó bankót tett a rizsporos meg pomádés tégelyek közé. Mindjárt alá is írták a váltót a márvány pipereasztalon. Nana ott akarta marasztalni Labordette-et vacsorára, de az nem fogadta el, mivel valami gazdag idegent kellett kalauzolni Párizsban. Mikor azonban Muffat félrehívta, s megkérte, néznie el Beckerhez, az ékszerészhez s hozná el neki a zafír ékszert, mellyel még aznap este meg akarta lepni a fiatal nőt, Labordette készségesen magára vállalta a megbízást. Félórával később Julien nagy titkolózva odadobta a grófnak az ékszerdobozt.

Nana ideges volt vacsora közben. Nagyon izgatott lett a nyolcvanezer frank láttára. Hogy ez a sok drága pénz mind a szállítók zsebébe kerül! Nagyon bosszantotta a dolog. A gyönyörű ebédlőben, mely csak úgy tündökölt az ezüstnemű s a kristálypoharak visszavert sugarától, már a levesnél érzelmes húrokat pengetett, s a boldog szegénységről áradozott. A férfiak frakkban voltak, maga hímzett, fehér atlasz ruhát viselt, míg Satin egyszerű fekete selyemruhában, csak egy aranyszívet hordott a nyakán, melyet jó barátnőjétől kapott ajándékba. A vendégek mögött Julien és François szolgáltak fel. Zoé is segített nekik, s mind a hárman roppant méltóságos arcot vágtak.

- Annyi szent, hogy sokkal vígabban éltem, mikor egy garasom se volt - ismételte Nana.

Muffat-t jobbra, Vandeuvres-t bal felől ültette maga mellé. De nem sokat törődött velük, egészen elfoglalta Satin, ki vele szemközt trónolt, Philippe és Georges között.

- Ugye, kis bogaram? - szólt hozzá lépten-nyomon. - Milyen vidám napok voltak azok, mikor Josse anyó intézetébe jártunk, a Polonceau utcába!

Feltálták a sültet. A két nő folyvást emlékei közt kotorászott. Úgy jött rájuk a fecsegés, mint valami roham. Mindenáron meg kellett bolygatniuk szennyes ifjúságukat. S mindig akkor, mikor férfiak voltak jelen. Mintha eszeveszett örömük telnék benne, hogy beszennyezzék őket a trágyával, melyben felnőttek. Az urak elsápadtak s kínosan tekingettek egymásra. Az Hugon fiúk nevetni próbáltak, míg Vandeuvres idegesen simogatta szakállát, Muffat meg szörnyen komor arcot vágott.

- Emlékszel Victorra? - szólt Nana. - Micsoda lator volt az a kölyök! Folyton a pincébe csalta a kislányokat.

- Bizony! - válaszolt Satin. - Mintha előttem állna a nagy udvar, nálatok. Meg a házmesterné a seprűvel...

- Boche anyó. Meghalt.

- Még most is látom az üzleteteket... Anyád kövér asszony volt. Egy este, mikor játszottunk, az apád tökrészen jött haza. Tökrészen!

Vandeuvres most megzavarta a hölgyek emlékeit, hogy másra terelje a szót.

- Kedvesem, én még ennél abból a szarvasgombából... Pompás. Tegnap Corbreuse hercegnél is ettem, de meg se közelítette ezt.

- Julien, szarvasgombát! - szólt Nana nyersen.

Aztán felvette az elejtett fonalat:

- Bizony, apa könnyelmű volt... De le is csúszott ám! Ó, ha láttad volna! Micsoda bukás! Micsoda nyomorúság! Mondhatom, bőven kivettem belőle a részemet, s még csuda, hogy ott nem hagytam a fogamat, mint papa meg mama.

Muffat, ki egy késsel játszott, kifogyott a béketűrésből, s erre már jónak látta, ha maga is közbeszól.

- Bizony, nem valami vidám dolgokat beszélnek.

- Mi? Micsoda? Nem valami vidám dolgokat - kiáltott Nana s lesújtó pillantással nézett rá. - De mennyire nem vidámak!... Kenyeret kellett keresnünk, öregem... Ó, azt tudhatja, hogy én jó lány vagyok, én nem szépiitem a dolgot. Anyámnak mosodája volt... mosónő volt, apám ivásnak adta a fejét s belehalt. Úgy bizony! S ha maguknak nem tetszik, ha szégyellik a családomat...

Az urak tiltakozni kezdtek. Hogy jut ilyesmi az eszébe? Hiszen ők tisztelik a családját! De Nana folytatta:

- Ha szégyellik a családomat, hát akkor ne lógjanak a nyakamon. Én nem olyan nő vagyok, aki megtagadja az apját, anyját... Csak velük kaphat, aki engemet akar, megértették?

Hát persze hogy akarták. Papástul, mamástul, múltjával együtt, mindenestül. Csak úgy kushadtak mind a négyen, lesütötték szemüket, miközben Nana végiggázolt rajtuk sáros sarujával, melyben egykor az Aranysepp utcában csoszogott, s most egészen magával ragadta mindenhatóságának érzete. Nem is csitult el egyhamar: s ha még Darius kincsét neki adnák is, és palotákat építenének neki, akkor is visszasírná a szép időket, mikor almát rágicsált. Mire jó az az ostoba pénz! Úgyis csak a szállítóké! Aztán érzelmes szavakba veszett a roham: egyszerű élet, őszinte szív, csupa jó lélektől körülvéve; erre vágyott ő mindig.

De most észrevette Julient, ki tétlenül ott várt.

- Na mi lesz? Adja fel a pezsgőt! - förmedt rá Nana. - Mit bámul rám, mint a borjú?

A szolgák még csak el se mosolyodtak a patália alatt, mintha nem is hallották volna, s minél jobban nekitüzesedett madame, annál szertartásosabb arcot vágtak. Julien dohogás nélkül látott hozzá, hogy pezsgőt töltsön. François gyümölcsöt kínált, de szerencsétlenségére a tál félrebillent kezében, s az alma, a körte, a szőlő az asztalra potyogott.

- Ügyetlen barom! - kiáltott Nana.

Az inas, elég balgán, mentegetőzni próbált, hogy a gyümölcs nem volt jól összerakva; Zoé kavarta fel, mikor narancsot vett belőlük.

- Akkor hát Zoé ostoba liba - szólt Nana.

- De madame... - mormogta a komorna sértődötten.

Madame hirtelen felállt, s kurtán, parancsoló mozdulattal mint valami királynő:

- Elég volt!... Kimehetnek!... Már nincs szükségem magukra.

Megnyugtatta, hogy ilyen röviden elbánt velük. Mindjárt szelíd lett s végtelen kedves. A csemegézés vígan folyt; nagyon tetszett az uraknak, hogy maguk szolgálják ki magukat. Satin meghámozott egy körtét, tubicája mögé állt, hogy ott egye meg, vállára dőlt, badarságokat

suttogott fülébe, amin aztán hahotázva kacagott a két nő. Majd meg akarta vele osztani utolsó falat körtéjét, s foga közt nyújtotta felé. Harapdálták egymás száját, s csókolózva ették meg a maradékot. Az urak bohókásan tiltakoztak erre. Philippe odakiáltott, hogy csak ne zavartassák magukat. Vandeuvres megkérdezte, hogy nem kell-e kimenniük. Georges Satinhez lépett, átfogta a derekát, s visszavezette helyére.

- Micsoda butaság! - szólt Nana. - Így rápirítani a szegény kislányra... Oda se neki, lelkem, csak hadd csúfondároskodjanak. A mi kis gyönyörűségünk ez.

Aztán Muffat felé fordult, ki nagy komolyan nézte őket:

- Ugye, barátom?

- Mindenesetre - mormogta az s könnyedén bólintott.

Most már senki sem tiltakozott. Az urak körében, ezek közt a nagy nevek, régi nemességek közt, gyöngéd pillantást váltott a két szemközt ülő nő, s szemével nyugodtan visszaélve, nyíltan megvallott férfiundorával lassanként egészen felülkerekedett s uralkodott a társaságon. A férfiaknak tetszett ez.

Aztán felmentek kávézni a kis szalonba. Két lámpa lágy fénnel világította meg a rózsaszín kárpitot, a lakk és az óarany színeiben játszó csecsebecséket. Diszkrét fényjáték volt ez ebben az éjjeli órában a cifra ládák, bronztárgyak, fajansz edények közt; itt egy ezüst vagy elefánt-csont berakást villantott meg, ott egy faragott dísz ragyogtatott, amott egy betétet árasztott el vibráló, selymes tündökléssel. A délutáni tűz parázssá égett már; nagyon meleg volt, tikkasztó hőség a sok ablak- meg ajtófüggöny mögött. S ebben a szobában, melynek minden zugából Nana meghitt élete áradt, hol kesztyűi szanaszét hevertek, egy leejtett zsebkendő, egy nyitott könyv: itt az igazi Nanát találta az ember, pongyolában, ibolyaillatával, a jó bolond lány rendtelenségével bájos jelenség volt a sok drágaság közepette; a karosszékek szélesek, mint az ágy, s a kanapék, mélyek, akár egy alköv - édes, időtlen bóbiskolásra s homályos zugokban elsuttogott, nevetős enyelgésekre hívogattak.

Satin végigdőlt egy pamlagon a kandalló mellett. Cigaretára gyújtott. Vandeuvres mulatságból vad féltékenységi jelenetet csinált előtte, s azzal fenyegette, hogy elküldi hozzá segédeit, ha még egyszer eltérítené Nanát női hivatásától. Philippe meg Georges is segítettek, s addig csipkedték, bosszantották, míg Satin felkiáltott a végén:

- Lelkem, lelkem!... Szólj már rájuk! Még mindig nem hagynak békét.

- Ejnye, ne bántsák már - szólt Nana komolyan. - Nem akarom, hogy gyötörjék... Te meg, lelkem, mit állsz szóba ezekkel a kelekótyákkal?

Satin, egészen kipirulva, csak a nyelvét öltögette rájuk, s átment az öltözőfülkébe, melynek nyitott ajtaján belátszottak a homályos üvegbura tejszínű gázfényétől megvilágított márványlapok. Nana most elcsevegett a négy férfival, mint kedves háziasszony. Napközben éppen egy regényt olvasott, egy utcalány történetét, mely nagy port vert fel akkoriban. Hevesen kikelt ellene, s azt mondta, hogy hazugság az egész, s különben is méltatlankodva fordult el ettől a trágár iránytól, mely állítólag a valóságot akarja tükrözni. Mintha mindent mutogatni lehetne! Mintha egy regénynek nem az volna az egyetlen hivatása, hogy kellemes órákat szerezzen az embernek! Könyvek meg színdarabok dolgában nagyon határozott elvei voltak Nanának; az ilyesmi érzelmes legyen és nemes, hogy álomba ringassa, lelkét emelje. Aztán hogy a forrongó Párizsra tért át a beszéd, a gyújtogató újságcikre, a kezdődő lázongásokra, a harci riadóra, mellyel a népgyűléseken esténként a tömegeket izgatták, Nana hirtelen kifakadt a republikánusok ellen. Ugyan mit akarnak ezek a piszkos emberek, akik sohasem mosakodnak? Hát nem boldog az ember? Hát a császár nem mindent megtesz a népért? Hej, piszkos szerzet ám a nép! Ő már csak ismeri, s beszélhet róla. Egészen megfélekedett, hogy az imént, az asztalnál

még tiszteletet követelt az Aranycsepp utcai pereputtyának, s a felkapaszkodott nő undorával s rettegésével esett neki a fajtájának. Éppen délután olvasott a *Figaró*-ban egy jelentést holmi nevetségbe vitt népgyűlésről, s még most is kacagott a jassz kifejezéseken s egy otromba részegen, kinek kitették a szűrét.

- Ó, az iszákosok! - jegyezte meg méltatlankodva. - Micsoda csapás lenne mindenkire a köz-társaságuk!... Hát csak tartsa is meg Isten a mi császáruunkat az emberi kor legvégső határáig!

- Isten meghallgatja kérését, kedvesem - válaszolt Muffat komolyan. - Ó, a császár igen erős!

Szerette benne az ilyen jó érzést. Politikában egyetértettek. Vandeuvres és Hugon kapitány is váltig kigúnyolták ezeket a csavargó szájhősöket, kik mindjárt egérutat vesznek, mihelyt puskaporszagot éreznek. Georges sápadt és komor volt ezen az estén.

- Ugyan, mi baja ennek a kisbabának? - kérdezte Nana, amint észrevette a rosszkedvét.

- Ó, semmi, csak hallgatom a beszélgetést - mormogta a fiú.

De Georges szenvedett. Mikor az asztaltól felkeltek, hallotta, hogy Philippe tréfálkozott a fiatal nővel; most már nem ő, hanem Philippe van a kegyében. Majd megszakadt a szíve, s nem tudta, miért. Nem nézhette őket nyugodtan egymás mellett, s annyira ocsmány gondolatok fojtogatták torkát, hogy aggodalmában szégyent érzett. Ő, ki nevetett Satinen, ki eltűrte Steinert, Muffat-t, aztán a többi mind, most fellázadt, nem bírt dühével arra a gondolatra, hogy Philippe egy szép napon még megérinthetné ezt a nőt.

- Nesze, itt van Bijou - szólt Nana, hogy megvigasztalja, s odanyújtotta neki a kiskutyát, mely elaludt a szoknyáján.

S Georges újra vidám lett, hogy valamit kezében tarthatott tőle, ezt az állatot, mely még egészen meleg volt Nana térdétől.

A társalgás most arra a tekintélyes veszteségre tért át, mely Vandeuvres-t tegnap este a kaszinóban érte. Muffat nem kártyázott, s elcsudálkozott rajta. De Vandeuvres mosolyogva célzott közeli bukására, melyről már egész Párizs beszélt: a halál neme igazán mellékes, csak az a fő, hogy szépen haljon meg az ember. Nana egy idő óta idegesnek találta, keserű ránc látszott a szája körül, s nyugtalan fény lobogott tiszta szeme mélyén. Megőrizte egész arisztokratikus méltóságát, elszegényedett fájának finom eleganciáját, s még csak futó kábulat volt az, mely játéktól s nőktől kimerített agyát egy-egy pillanatra elfogta. Egy éjszakán, mikor éppen Nanával aludt, szörnyű históriával rémítette meg: azt tervezgette, hogy ha egyszer mindenét elkótyavetyélte, bezárkózik az istállójába, felgyújtja, s ott ég el lovaival. Most egy Lusignan nevű lova volt minden reménysége, melyet a párizsi díjra idomított. Ebből a lóból élt, megrendült hitelében még ez tartogatta a lelket. S ha Nana valamit követelt, mindig csak június havával kecsegtette, mikor majd Lusignan megnyeri a nagydíjat.

- Úgy ám! - szólt Nana tréfálkozva. - De el is veszítheti, s akkor ugyancsak megkopaszt mindenkit.

Vandeuvres csak titokzatos, bágyadt mosolyával válaszolt. Aztán könnyedén:

- Apropos, voltam olyan bátor, és magáról neveztem el outsideremet, egy kancacsikót... Nana, Nana, olyan jól hangzik. Remélem, nem haragszik érte?

- Haragszom? Ugyan miért? - szólt Nana, kit titokban egészen elbájolt a dolog.

A társalgás tovább folyt; valami közeli kivégzésről beszélgettek, melyet a fiatal nő minden-áron meg akart nézni, midőn Satin megjelent az öltözőfülke ajtajában s kérve kérte, jönné át kissé. Nana tüstént felállt, magukra hagyta az urakat, kik kényelmesen heverték a pamlagon, a szivarjuk végét szívva, éppen egy komoly kérdéstről vitatkoztak: beszámítható-e egy gyilkos,

aki idült alkoholista. Az öltözőfülkében Zoé egy székre rogyva, keservesen zokogott; Satin hasztalan próbálta megvigasztalni.

- Mi az? - kérdezte Nana meglepődve.

- Beszélj már vele, édesem! - szólt Satin. - Már vagy húsz perce beszélek a fejével, de hiába. Azért sír, mert ostoba libának nevezted.

- Igen, madame... ez fáj... nagyon fáj - dadogta Zoé s most még csak jobban rájött a fuldokló zokogás.

Ez a látvány egyszerre ellágyította a fiatal nőt. Gyöngéd szavakkal csitítgatta. S mikor a másik még erre se csendesedett el, leguggolt melléje, s meghitten, kedvesen átölelte a derekát.

- Ó, te csacsi! Hiszen csak úgy mondtam én azt, mint akármilyen mást. Mit tudom én már! Hargudtam... Jó, hát nem volt igazam, csak csitulj.

- Engemet, aki annyira szeretem madame-ot - dadogta Zoé. - Az után a sok jó után, amit madame-nak tettem.

Nana most megcsókolta a komornát. Aztán hogy megmutassa, mennyire nem haragszik, egy öltözet ruhát adott neki, melyet csak háromszor viselt még. Perpatvaruk mindig ajándékkal végződött. Zoé majd szétdörgölte szemét a zsebkendőjével. Karján kivitte a ruhát, de menet közben még azt mondta, hogy a konyhában is nagy a szomorúság; Julien és François még enni se tudtak, annyira elvette étvágyukat madame haragja. Madame egy-egy aranyat küldött nekik vigasztalásul. Nagyon bántotta, ha szomorúságot látott maga körül.

Aztán visszatért a szalonba. Boldog volt, hogy elsimította ezt a kavarodást, mely titokba nyugtalanította, ha a következő napra gondolt, midőn Satin felhevülve sugdosni kezdett a fülébe. Panaszkodott s fenyegetőzött, hogy menten elmegy, ha az urak tovább bosszantják; azt követelte, hogy tubicája ma éjjelre dobja ki őket egytől egyig. Legalább okulnak belőle. Milyen szép is volna, ha egyedül maradnának, kettesben! Nana aggodalmaskodott s váltig hajtotta, hogy az lehetetlen. A másik erre gorombáskodni kezdett, mint az erőszakos gyermek, s csak basáskodott:

- Akarom, érted?... Küldd el őket, különben én hagylak itt!

Azzal visszament a szalonba, leheveredett egy félreeső pamlagra, az ablak mellett, szótlantul, mintha nem is élne. Nanára meresztette szemét és várt.

Az urak végre az új büntetőjogi elméletek ellen foglaltak állást; ezzel a cifra találmánnyal, mely bizonyos kórtani esetekben beszámíthatatlanságot állapít meg, már nincsenek is bűnösök, már csak betegek vannak. Nana helyeslően bólintott, s közben azon törte fejét, hogyan rázhatná le magáról a grófot. „A többiek el fognak menni - gondolta magában -, de ez egész biztosan megköti magát.” S csakugyan, mikor Philippe felállt, hogy távozzék, Georges is utána ment mindjárt; ő csak akkor nyugtalankodott, ha bátyját egyedül hagyta Nanával. Vandeuvres ott maradt még pár pillanatig s tapogatózott. Arra várt, hogy Muffat valami sürgős ügy miatt talán még átadja neki a helyét. De mikor látta, hogy a gróf ugyancsak befészkelte magát éjszakára, nem erőszakolta a dolgot, s mint afféle tapintatos ember, eltávozott. Mikor az ajtó felé indult, elkapta Satin merő pillantását. Bizonyára mindent megértett, mulattatta a história, s odament hozzá, hogy kezet fogjon vele.

- Ugye, szent a béke? - mormogta. - Bocsáss meg... Benned van a legtöbb báj, szavamra!

Satin válasza se méltatta. Le nem vette volna szemét Nanáról s a grófról, kik most egyedül maradtak. Muffat, mivel már senki előtt sem kellett szégyenkeznie, a fiatal nő mellé ült, megfogta az ujjait s megcsókolta. Nana, hogy valami átmenetet találjon, megkérdezte, jobban van-e a lánya, Estelle. A gróf előtte való nap sokat panaszkodott a gyermek szomorúságáról.

Egy boldog napja sincs otthon; felesége örökké a városban jár, lánya meg csupa fagy, csupa hallgatás. Nanának mindig volt egy sereg jó tanácsa az efféle családi dolgokban. Muffat otthonosan érezte magát, teste-lelke felengedett a közelében, s újra panaszkodni kezdett.

- Hátha férjhez adnád? - kérdezte Nana, amint eszébe jutott az ígérete.

Nem sokat teketóriázott, s mindjárt megemlítette Daguenet-t. A gróf felháborodott e név hallatára. Nem, soha, azok után, amiket róla elbeszért!

Nana adta a meglepettet, aztán elkacagta magát, s átölelte a nyakát:

- Ó, a féltékeny! Hát hitte volna az ember!... Ugyan gondolkozz csak egy kicsit. Valaki rosszat mondott neked felőlem, s dühös voltam... De most vigasztalan lennék...

Egyszerre a Muffat vállán keresztül, találkozott Satin pillantásával. Nyugtalanodni kezdett, eleresztette a grófot, s komolyan folytatta:

- Kedves barátom, meg kell lennie ennek a házasságnak. Nem akarom megrontani a lányod boldogságát... Nagyon jóra való fiatalember ez, keresve se találhatnál jobbat.

Aztán agyba-főbe dicsérte Daguenet-t. A gróf megint megfogta kezét. Nem mondott nemet; majd elválík, még beszélnek majd róla. Aztán mikor szóba hozta a lefekvést, Nana halkabban folytatta s hímezett-hámozott. Most lehetetlen, nem érzi jól magát; ha csak egy kicsit is szereti, ne erőszakolja a dolgot. De Muffat makacskodott, mindenáron ott akart maradni, s Nana már-már engedett, mikor újra találkozott Satin pillantásával. Erre aztán hajthatatlan lett. Nem, hogy igazán lehetetlen. A gróf nagyon felindult, fájdalmas arccal állt fel, s kalapját kereste. De az ajtóban eszébe jutott a zafir ékszer, melynek tokját ott érezte a zsebében. Úgy tervezte, hogy az ágyba rejti az ékszert, Nana aztán majd megtalálja a lábával, mikor előtte lefekszik. Már vacsora óta főzte magában ezt a kedves, gyerekes meglepetést. De most, gyötrelmes zavarában, hogy így kiteszik a szűrét, egyszerre átadta neki a tokot.

- Mi ez? - kérdezte Nana. - Ni, zafir... Ó igen, az az ékszer. Milyen édes vagy!... Mondd csak, bogaram, ugyanaz az ékszer ez? A kirakatban sokkal többet mutatott.

Ez volt az egész köszönet. Hagyta, hadd menjen. Muffat észrevette Satint, ki még mindig a pamlagon hevert, s szótlanul várt. Aztán elnézte a két nőt, nem erősködött tovább, bele-törődött s elment. Még be se zárult az előcsarnok ajtaja, Satin már megragadta Nanát a derekánál, s táncolni, dalolni kezdett. Aztán az ablakhoz szaladt:

- Azt már meg kell nézni, micsoda pofát vág az utcán!

A függönyök árnyékában a két nő odakönyökölt az ablak kovácsolt vaspárkányához. Egyet ütött. A Villiers sugárút kettős gázlámpasorával, elhagyottan terült el a nyirkos márciusi éjszakában, melyen esős szélroham söpört végig. Üres telkek ásítottak a sötétben, épülő házak állványai meredeztek a fekete ég alatt. Bolond jókedvvel kacagtak fel, mikor meglátták Muffat görbe hátát, amint elhaladt siralmas árnyékával az ázott gyalogjárón, az új Párizsban e fagyos, sivár síkságán keresztül. De Nana elhallgattatta Satint.

- Vigyázz! A rendőrök!

Elfojtották a nevetést, s félős sejtelemmel néztek át az út túlsó oldalára, hol két fekete alak haladt kimért léptekkel. Nana a parancsoláshoz szokott nő királyi fényűzésében se tudta leküzdeni a rémületet, mellyel a rendőrség eltöltötte; nem szerette, ha erről beszéltek, akár a halálról. Már szinte rosszul lett, ha csak egy rendőr a palotájára pillantott. Az ember sohasem tudhatja, hányadán van ezzel a népséggel. Könnyen megeshetnék, hogy még holmi pillan-góknak tartanák őket, ha ilyen későn kacagni hallanák. Satin megborzongott, s Nanához simult. De azért ottmaradtak; kíváncsivá lettek egy közeledő lámpásra, melynek fénye az

úttest tócsáiban táncolt. Egy vén rongyszedő nő volt, a csatornában turkált. Satin megismerte.

- Ni! - kiáltott fel. - Pomaré királyné a rongyszedő kosarával!

S miközben egy szélroham esőt szitált az arcukba, Satin elmesélte az ő tubicájának Pomaré királyné történetét. Ó, micsoda gyönyörű leány volt ez valamikor! Egész Párizst megbűvölte a szépségével! Micsoda ördögmotolla! Hogy adta a bankot! Hogy vezette pórázon a férfiakat! Hány előkelő úr sírdogált a lépcsőjén! Most ivásra adta a fejét; a környéken lakó nők abszintot itatnak vele, ha mulatni akarnak egy kicsit, aztán az utcagyerekek úzóba veszik, s követ dobálják. Bizony, szép kis lecsúszás! Egy királynő, aki a sárba hullt! Nana fagyosan hallgatta.

- Mindjárt meglátod - tette hozzá Satin.

Fütyentett, mint egy férfi. A rongyszedőnő már az ablak alatt járt; most felnézett, s jól lehetett látni az arcát lámpája sárga világánál. Halom rongy között, tépett kendőben, kékes, forradásos arc volt ez, szája fogatlanul tátogott, gyulladt szeme bedagadva. S az ocsmány, eliszákosodott vén rima láttán egy emlék villant át Nanán, s úgy rémlett, mintha a sötétség mélyén a chamont-i látomás vonulna el előtte, Irma d'Anglars, ez a nagy korral megáldott, tisztelettel elhalmozott egykori pillangó, amint egy hódoló falutól környékezve, kastélya tornácán felmegy. Aztán mivel Satin még egyre fütyült, s jót nevetett a vénségen, ki hasztalan kereste:

- Hagyd már; a rendőrök! - mormogta más hangon. - Gyerünk gyorsan, kis bogaram.

Újból hallatszottak a kimért léptek. Erre bezárták az ablakot. Mikor Nana dideregve, csapzott hajjal megfordult, egy percre megdöbbenve bámult szét a szalonban, mint aki mindent elfeledett, s most egy ismeretlen helyre tér vissza. Olyan langyos, olyan jó szagú levegő volt ebben a szobában, hogy boldog álmélkodás fogta el. A felhalmozott drágaságok, az antik bútorok, a selyem- és aranykelmék, az elefántcsont meg bronz tárgyak rózsás lámpavilágban szunnyadtak, míg az egész néma palota, a fogadóterem ünnepélyessége, a tágas ebédlő kényelme, a széles lépcsőház áhítatos nyugalma, a szőnyegek és székek puhasága, mind-mind pazar fényűzést árasztott. Úgy érezte, mintha hirtelen szárnyakat öltött volna; hatalmasan feltámadt benne az ösztön, hogy korlátlanul uralkodjék, s gyönyörben ússzék; a vágy, hogy minden az övé legyen s mindent szétromboljon. Lassan szétnézett, aztán komoly, bölcs ábrázattal megjegyezte:

- Mégiscsak jó, ha az ember szemes, míg fiatal.

De Satin már ott hempergőzött a hálószoa medvebőrein s hívta.

- Gyere már, gyere már!

Nana levetkőzött az öltözőfülkében. Hogy hamarabb kész legyen, két kézre fogta szőke sűrű haját, s szétrázta az ezüstmosdótól fölött, miközben a kihulló hosszú hajtűk zápora csengve-bongva kopogott a nemesfémen.

Ezen a vasárnapon, egy tikkasztó, viharfelhős júniusi napon, a párizsi nagydíjért futottak a Bois de Boulogne-ban. Reggel még vörhenyes porrétegben kelt fel a nap. De tizenegy óra felé, mikor a kocsik a longchamps-i lóversenytérre érkeztek, hirtelen déli szél kerekedett, s elsöpörte a fellegeket. Szürke pára szállt fel hosszú foszlányokban, élénk kék nyílások tágultak egyre-másra, véges-végig a szemhatáron. S a napsugárban, mely két felhő közül előtört, egyszerre minden felragyogott: a lassanként fogatokkal, lovasokkal, gyalogjárókkal benépesült pázsit, a még üres pálya a bíró emelvényével, a célkarikával, a jelzőtáblák oszlopaival, aztán szemben, a mázsáló hely közepén az arányosan elhelyezett nézőhely lépcsőzetesen felállított téglá- meg gerendakarzataival. Azon túl a végtelen, apró fákkal szegélyezett síkság terült el a déli verőfényben, nyugaton a Saint-Cloud-i és suresnes-i erdős halmokig, melyeken túl a Valérien erőd komor körvonalai meredtek.

Nanát nagyon érdekelte a dolog, s mintha egész boldogsága függött volna a nagydíjtól, mindenáron a korlátnál, a célkarika mellett foglalt helyet. Nagyon korán érkezett, mindjárt az elsők közt. Ezüsttel kiveret landauerében jött, melybe négy pompás fehér ló volt fogva. Muffat gróf ajándéka volt. A két baloldali lovon egy-egy lovász ült, a kocsi hátulján két inas állt feszesen, s ahogy így feltűnt a pázsit bejáratánál, egyszerre élénk mozgolódás támadt a tömegben, mintha valami királynő hajtatna arra, Nana a Vandeuvres istállójának kék és fehér színében jelent meg, különös, feltűnő ruhában. A kis kék selyemderék és -kazak szorosan feszült testéhez, s hátul, a csípőjén roppant tornűr dagasztotta szoknyáját, ami által combjai merészen kidomborodtak, holott éppen a bő szoknyák divatoztak. Fehér szatén szoknya volt rajta, s a ruha ujjá meg a felső testén körbe futó széles szalag is fehér szaténból készült; mindezt csupa ezüstös csipke díszítette, s csak úgy csillogott-villogott a napsugárban. Aztán hogy még inkább zsokéhoz hasonlítson, nagy hetykén egy fehér tollas kék sipkát biggyesztett hajára, melynek sárga fürtjei háta közepét verdesték, mint valami roppant sörény.

Tizenkettőt ütött. Jó három órát kellett még várniuk, míg megkezdődött a versenyfutás a nagydíjért. Mikor a landauer megállapodott a korlátnál, Nana kényelmesen elhelyezkedett, akárcsak otthon lett volna. Szeszélyből magával hozta Bijou-t és Louis-t. A kutya szalagokkal és csipkével felcícomázott szoknyái közt feküdt, s a nagy meleg ellenére didergett, míg a gyermek, mint valami szánalmas kis viaszbab, némán sápadozott a szabad levegőn. Az ifjú nő ügyet sem vetett szomszédjaira, s hangosan csevegett Georges-zsal s Philippe-pel, kik a szemközi ülésen ültek, egy halom fehér rózsza meg kék nefelejcsokor közt, hogy csak a fejük látszott ki.

- Tehát - szólt Nana - mivel már szörnyen untatott, ajtót mutattam neki... Most aztán két napja duzzog.

Muffat-ról beszélt, de elhallgatta az első összekoccanás igazi okát. A gróf ugyanis egy este férfikalapot talált Nana hálósobájában; valami ismeretlen úré volt, kit ostoba szeszélyből, unalomból szedett fel az utcán.

- Nem is képzelik, milyen furcsa ember ez - folytatta Nana s nagyon mulatott az elmondott részleteken. - Igazi álszent... El nem hagyná egy este sem az imáját. Úgy ám. Azt hiszi, semmit se látok, mivel én fekszem le előbb, hogy ne zavarjam. De figyelem titokban; látom, hogyan motyog magában, s keresztet vet magára, mielőtt átlép rajtam, s befekszik a fal felől...

- Furfangosan csinálja - mormogta Philippe. - Szóval előtte is, utána is?

Nana hangosan felkacagott.

- Bizony, előtte is, utána is. Mikor elalszom, megint hallok a motyogását... S ami legborzasztóbb, nem vitatkozhatunk egy árva szót sem anélkül, hogy megint rá ne jönné a nagy ájtatosság. Én mindig vallásos voltam. Bizony, csak gúnyolódjanak, ha jólesik, de azért én hiszem, amit hiszek... Hanem ez már unalmas szajkó, folyton zokog, lelkiismeretfurdalásairól beszél. Tegnapelőtt is, mikor hajbakaptunk, valóságos roham jött rá, s már a legrosszabbtól tartottam...

De hirtelen megállt s megjegyezte:

- Ni, ott jönnek Mignonék. Elhozták a gyerekeket is... Hogy felcicomázták azt a két kölyköt!

Mignonék pompás, de előkelően egyszerű landauerben érkeztek, mint valami meggazdagodott polgári család. Rose vörös masnikkal díszített puffos ujjú sötét selyemruhát viselt, s boldog mosollyal nézte az örvendező Henrit és Charles-t, kik az első ülésen ültek, s alig látszottak ki bő intézeti zubbonyukból. De mikor a landauer elhelyezkedett a korlát mellett, s Rose megpillantotta a páváskodó Nanát csokrai között, négy lovával s cselédségével, lebiggyesztette ajkát, s bosszúsán fordította el fejét. Mignon ellenben frissen, vörös arccal üdvözölte a kezével. Ő elvből nem avatkozott az asszonyok torzsalkodásába.

- Apropos - folytatta Nana -, nem ismernek egy kis takaros, rossz fogú öreg urat?... Valami Venot-t? Ma reggel meglátogattam.

- Venot úr! - szólt Georges elképedve. - Lehetetlen. Az a jezsuita!

- Csakugyan az, mindjárt megorrontottam én ezt. El sem képzelik azt a társalgást! Olyan komikus volt!... A grófról beszélt, megbomlott családi életéről, s csengve kért, hogy adjam vissza egy családnak a boldogságát... Különben igazi gavallér volt, s folyton mosolygott... Én persze azt feleltem, hogy nekem is az a forró vágyam, s megígértem, hogy kibékítem a gróft feleségével... Bizony, nem a levegőbe beszélek, s nagyon örvidenek, ha egytől egyig boldognak látnám ezeket az embereket! Aztán meg is könnyebbülnék, mert vannak napok, mikor már halálra kínoz.

Ebben az önfeledt kiáltásban tört ki az utolsó hónapok végtelen unalma. Hozzá még úgy látszott, hogy nagy pénzzavarban is van a gróf. Gondok gyötörték, s félős volt, hogy nem bírja kifizetni a Labordette-nek aláírt váltót.

- Ni, ott van a grófné - szólt Georges, ki vizsga szemmel nézte végig a nézőhelyeket.

- Hol, te? - kiáltott Nana. - Micsoda szeme van ennek a fiúcskának!... Philippe, fogja meg a napernyőmet.

De Georges hirtelen mozdulattal megelőzte a bátyját, örült, ha tarthatta az ezüstrojtos, kék selyem-napernyőt. Nana szétnézett roppant látcsövével.

- Csakugyan, már látom - szólt végre. - A jobboldali tribünön egy oszlop mellett, ugyebár? Mályvaszínű ruhában van, mellette a lánya hófehérben... Ni, éppen most köszön neki Dagenet.

Erre Philippe a Dagenet s a pipaszárlábú Estelle közeli házasságáról beszélt. Befejezett dolog, már ki is hirdették őket. A grófné vonakodott eleinte, de - amint mondják - a gróf keresztülvitte az akarát. Nana mosolygott.

- Tudom, tudom - mormogta Nana. - Paul derék fiú, megérdemli.

Azzal Louis-hoz hajolt:

- Nos, tetszik?... Micsoda komoly arcot vág ez a gyerek!

A gyermek öreges arccal, egyetlen mosoly nélkül nézte ezt a cécót, mintha csupa szomorú benyomást tenne rá mindaz, amit maga körül lát. Bijou-nak nem volt nyugta az örökké mozgó fiatal hölgy szoknyái közt; most a kicsihez simult, s ott remegett.

Ezalatt a pázsit egészen benépesült. Sűrű, végtelen kocsisorok érkeztek egyre-másra a szökőkút melletti bejáraton. Nagy omnibuszok, a Pauline, mely az Italiens körútról jött ötven utasával, s a tribünöktől jobbra állt fel; aztán pompás, finom vadászkocsik, viktóriák, landauerek, s köztük egy-egy nyomorúságos gebéktől ráncigált fiáker, négyfogatos hintók bakon ülő gazdáikkal, míg a cselédség a kocsi belsejében a pezsgős kosarakra vigyázott; aztán tornyos fogatok, melyeknek két roppant kereke acélszikrákat villogtatott, könnyű csézák, finomak, mint valami óraszerkezet paripáikon csörgős lószerszámmal. Néha egy-egy lovas ment arra, egy sereg gyalogjáró rémulten futott a kocsik közt keresztül. A Bois fasoraiból vágató kerekek zaja egyszerre halk surrogássá enyhült a gyepon; nem hallatszott más, csak a folyton népesebb tömeg lármája s hangos kiabálás, ostorpattogás röpködött a szabad levegőben. Valahányszor a nap felbukkant egy-egy szellőzőt felhő szélén, aranycsík omlott alá, tüzes fénnel árasztotta el a lakkozott szerszámokat, nyeregvánkosokat, megragyogtatta a ruhákat, míg a kocsisok, fenn a magas bakon, szinte lángoltak hosszú ostorukkal a csillámló fényözönben.

Labordette most kiszállt egy hintóból, melyben Gaga, Clarisse s Blanche de Sivry helyet tartottak fenn számára. A pálya felé sietett, hogy a mázsáló helyre jusson, mikor Nana utána küldte Georges-ot. S aztán hogy odament, Nana nevetve kérdezte:

- Na, hogy állok?

Nanára célzott, a kancacsikóra, Nanára, mely olyan csúfosan megverette magát a Diana-díj alkalmával, sőt még helyezést sem ért el múlt áprilisban s májusban, mikor a Des Cars díjért és a Háromévesek Nagydíjáért futottak, melyeket Lusignan, Vandeuvres istállójának másik lova nyert meg. Lusignan egyszerre favorit lett, s tegnap óta vígan tettek rá kettőt egy ellen.

- Még mindig ötven az egy ellen - válaszolt Labordette.

- Ej, az ördögbe, nem valami sokat érek! - folytatta Nana, kit mulattatott ez a tréfa. - Akkor hát nem is teszek magamra, nem én, egy árva fityinget sem, a teremfáját!

Labordette-nek sürgős dolga volt s elment, de Nana visszahívta. Tanácsot akart tőle kérni, mivel bennfentes volt a lóidomítóknál és szokéknál, s ismerte a dörgést minden istállóban. Már vagy hússzor beteljesedett a jóslata. Nem is hívták másképp, csak a tippelők királyának.

- Mondd csak, melyik lóra tegyek? - ismételte a fiatal nő. - Hogy tesznek az angolra?

- A Spirite? Három az egyhez... Valerio II szintén... Cosinus... huszonöt az egyhez. Hasard negyven, Boum harminc, Pichenette harmincöt, Frangipane tíz az egyhez...

- Nem, az angolra mégsem teszek. Én jó honleány vagyok... Talán Valerio II-re... Az imént láttam, hogy ragyogott Corbreuse herceg arca... Eh, mégsem. Ötven aranyat Lusignanra; mit szólsz hozzá?

Labordette különös ábrázattal nézett rá. Nana hozzá hajolt, s halkán faggatta, mert tudta, hogy Vandeuvres megbízta, kössön fogadásokat neki a bukmékereknél, hogy szabadabban fogadhasson. Bátran megmondhatja, ha talán hallott valamit. De Labordette nem sokat magyarázatott, s rávette, hogy bízsa csak magát a jó szimatára; majd elhelyezi ő az ötven aranyát legjobb belátása szerint, nem lesz oka megbánni.

- Bármelyik lóra tehetsz, ahogy legjobbnak látod - kiáltott Nana vígan, s hagyta, hadd menjen.

- Csak Nanára ne, mert az gebe!

Pokoli nevetés hangzott fel erre a kocsiban. A fiatalemberek nagyon mulatságosnak találták a megjegyzést; Louis nem értett semmit, csak meglepte az anyja hangos kiabálása, s rámeresztette bágyadt szemét. Persze Labordette még mindig nem szabadult meg. Most meg Rose Mignon intette magához; megbízásokat adott neki, s Labordette számokat jegyezgetett a noteszába. Aztán Clarisse meg Gaga szólították magukhoz, hogy megváltoztassák fogadásukat. Ezt is, azt is rebesgették a tömegben, s most már nem bíztak Valerio II-ben, hanem Lusignanra fogadtak. Labordette egykedvűen jegyezgetett. Végre megszabadult, s a pálya túlsó felén eltűnt két tribün között.

A kocsik még egyre jöttek. Most már sorba álltak, s a korlát mentén roppant tömeggé nőttek, mely csak úgy tarkállott a fehér lovak élénk foltjaitól. Aztán odább más kocsik álltak szanaszét, magánosan, mintha megfeneklettek volna a fűben; kerekek, fogatok összevisszasága, minden elképzelhető helyzetben, egymás mellett, rézsútosan, keresztben, szemközt. S a pázsit szabadon maradt csíkjain lovasok ügettek, a gyalogosok örökké nyugtalan csoportjai feketélltek. A vásári sokadalom fölött, a tarkabarka tömegben ott meredeztek a söntések szürke vászonsátrai, s vakítóan ragyogott rájuk a nap. De a bukmékerek körül volt csak igazi torlódás, csoportosulás, kalaptenger. A bukmékerek nyitott kocsikban álltak, s kézzel-lábbal hadonásztak; az esélyeket jelző számok magas deszkákon virítottak mellettük.

- Mégiscsak buta helyzet, hogy az ember nem is tudja, melyik lóra fogadott - szólt Nana. - Magam is felteszek néhány aranyat.

Azzal felállt, hogy valami bizalmat gerjesztő bukmékert válasszon. De mindjárt meg is feledkezett szándékáról, mivel hirtelen egész sereg ismerőst vett észre. Jobbra, balra, hátul, a kocsik tömkelegében, melyek már egészen eltorlaszolták landauerét, Mignonékon, Gagán, Clarisse-on és Blanche-on kívül ott volt Tatan Néné Maria Blond-nal egy viktoriában, Caroline Héquet az anyjával s két férfival egy hintóban; Louise Violaine egyedül hajtott egy kis fonott homokfutót, mely a Méchain istálló narancssárga és zöld színeivel volt felpántlikázva; Léa de Horn is ott ült egy nagy batár magas bakján, s körulte egész sereg fiatalember zsibongott. Távolabb, finom, nyolc rugójú kocsiban, nagyon egyszerű fekete selyem ruhában Lucy Stewart ült, s szörnyen előkelő arcot vágott egy magas fiatalember oldalán, ki a tengerésznevelőkegyenruhájában volt. De Nanát Simonne lepte meg legjobban: Simonne egy csészában jött, Steiner fogta a gyeplőt, s hátul keresztbe font karral, egy lakáj hegyelt. Simonne ugyancsak ragyogott, sárga csíkos fehér atlasz ruha volt rajta, s övétől kalapjáig: gyémánt ékszerek borították. A bankár irgalmatlan nagy ostort nyújtogatott, ösztökölte a két egymás elé fogott lovat; az első egy kis aranyszőrű, apró lépésű pej volt, a második egy nagy, barnavörös állat, jó ügető, mely lábát magasra emelve lépkedett.

- Ej, a patvarba! - szólt Nana. - Ez a csirkefogó Steiner már megint megkopasztotta a bőrzét!... Milyen elegáns ez a Simonne! Ez már túlzás, meg fogják szólni érte.

De azért messziről mégiscsak váltott velük egy üdvözlést. Egyre integetett, mosolygott, hol ide, hol oda fordult, hogy senkit el ne kerüljön, s hogy mindenki lássa. Aztán tovább csevegett.

- Hiszen a fiát cipeli magával ez a Lucy! Jól fest egyenruhában... Ezért büszkélkedik hát annyira Lucy! Tudják, fél tőle, színésznőnek adja ki magát... Szegény fiatalember! Úgy látszik, mit sem gyanít.

- Bah! - mormogta Philippe nevetve. - Lucynek csak egy szavába kerül, s bármikor talál neki valami jó partit vidéken.

Nana elhallgatott. Éppen most vette észre Triconnét a kocsik forgatagában. Fiákeren érkezett, s mivel nem látott semmit, nyugodtan felmászott a bakra. S odafönt, amint teljes nagyságban kihúzta magát, hosszú huncutkáival s roppant előkelő ábrázatával a tömegből kiemelkedve,

mintegy uralkodni látszott női birodalmán. Titokban minden leányzó feléje mosolygott. De ő fölényesen úgy tett, mintha nem is látná meg őket. Nem dolgozni jött most ide, csak kedvetelésből nézi a lóversenyt, mert szenvedélyes játékos, s bolondul a lovakért.

- Ni, ez a hülye la Faloise! - szólt Georges hirtelen.

Nosza, volt álmélkodás. Nana alig ismerte rá az ő la Faloise-ára. Mióta örökölt, valóságos divatbáb lett belőle. Szárnyas gallért viselt, vézna vállán világos szövetruha feszült, gondosan elválasztott haja széles, sima fürtökben hullt alá, fáradtságot mímelve lóbázta kezét-lábát, bágyadt hangot erőszakolt magára, s argó kifejezésekkel dobálózott, anélkül hogy egy mondatát befejezte volna.

- Ejnye, de jól fest! - jegyezte meg Nana elragadtatással.

Gaga és Clarisse magukhoz hívták la Faloise-t, s szörnyen csapták neki a szelet, hogy ott marasszák. De az roppant kényesen, megvetően tüstént faképnél hagyta őket. Nana búvólte el; la Faloise hozzá sietett, felállt a kocsi hágcsójára, s mikor Nana Gagával bosszantotta, azt mormogta:

- Ó, nem... Már lőttek a régi gárdának! Nekem az már nagyon pepita... Aztán meg, tudja, most maga a szívem csücske, az én Júliám...

Azzal szívére tette kezét. Nana jót kacagott ezen a váratlan szerelmi vallomáson, boldogboldogtalan előtt. De aztán folytatta:

- Nem addig van ám az. Még elfelejtem maga miatt, hogy fogadni akarok... Georges, látod ott azt a bukmékert, azt a göndör hajú, köpcös vöröset? Disznó egy arca van, tetszik nekem... Menj s tégy valamelyik lóra... De melyik lóra tegyünk?

- Én nem vagyok hazafi, ó, nem! - pötyögött la Faloise. - Én az angolt rakom... Fényes lesz, ha az angol nyer! Pokolba a franciákkal!

Nana megbotráncozott. Majd a lovak képességeiről beszéltek. La Faloise, hogy fitogtassa, mennyire ért a lovakhoz, gebének nevezte valamennyit. Frangipane, a Verdier báró istálló-jából, The Truth-től s Lenore-tól való, egy nagy pej, melynek még esélye is lett volna, ha el nem nyúzzák a nagy idomításban. Ami meg ezt a Valerio II-t illeti, a Corbreuse istállóból, hát bizony nincs formában, bélgörcse volt áprilisban. Persze titkolják, de hát ő jól tudja, akár meg is esküszik rá. Hasard-t ajánlotta a végén, a Méchain istálló egyik lovát, a legnyomorúságosabbat valamennyi között, melyre senki se tett. Az áldóját! Micsoda pompás egy állat ez a Hasard! Úgy nyargal, mint a szél! Majd meglátják, hogy elámul rajta a közönség!

- Nem - szólt Nana. - Tíz aranyat teszek Lusignanra, ötöt meg Boumra.

La Faloise hirtelen felcsattant:

- De lelkem, ez a Boum egy ronda dög! Csak erre ne tegyen! Maga Gasc se veszi komolyan!... S Lusignan... Isten mentsen! Komolytalan ötlet! Ne feledje, hogy Lambtól s Princesstől való! Isten mentsen; Lambtól meg Princesstől való! Mindnek túlságosan kurta lába van!

A végén már torkán akadt a szó. Philippe megjegyezte, hogy Lusignan azért mégis megnyerte a Des Cars díjat és a Háromévesek Nagydíját. De a másik erre se jött zavarba. Ugyan mit tesz az? Egyáltalán semmit. Sőt annál inkább legyen óvatos az ember. Különben is Gresham ül Lusignanon; hát csak hagyjanak neki békét! Gresham - szerencsétlen flótás, sohasem érkezik be.

Úgy látszott, mintha a vita, mely Nana landauerében támadt, végtől végig elharapózott volna a pázsiton. Rikácsoló hangok röpködtek, mindenkit elfogott a játék szenvedélye, kipirultak az arcok, s kézzel-lábbal hadonászott a tömeg, míg a bukmékerek kocsijuk tetején torkuk

szakadtából ajánlották a lovakat, s számokat jegyezgettek. Itt csak a fogadók apraja játszott, a nagy fogadások a mázsáló helyen estek. Pénzre éhes szegény ördögök sóváran tették fel hitvány száz sou-jukat, s a lelkük üdvösségét is odaadták volna néhány arany nyereségért. Szóval Spirit és Lusignan közt folyt a legádázabb harc. Egyes angolok, kiket azonnal felismerhettek, a tömegben sétáltak, akárcsak otthon lettek volna; arcukon már ott ragyogott a diadal. A múlt esztendőben Bramah, lord Reading egyik lova nyerte meg a nagydíjat; ez olyan vereség volt, mely miatt még mindig vérzett a franciák szíve. Micsoda csapás volna, ha ebben az évben is megvernék Franciaországot! Már nemzeti büszkeségből is lázasan érdeklődött valamennyi nő. A Vandeuvres istálló becsületünk védőbástyája lett; mindenki Lusignanért buzgólkodott, dicsérték, védelmezték. Gaga, Blanche, Caroline meg a többiek mind Lusignanra fogadtak. Lucy Stewart, a fia miatt nem vett részt a fogadásokban; de híre járta, hogy Rose Mignon kétszáz aranyra adott megbízást Labordette-nek. Csak Triconné várta az utolsó pillanatot, s békésen ült meg kocsisa mellett. Őt hidegen hagyta a körötte zsibongó perlekedés, ott uralkodott a növekvő lármán, melyből a franciák élénk megjegyzései közt, elvegyülve az angolok torokhangú felkiáltásaival, egyre-másra a lovak nevei csendültek. Triconné fenséges ábrázattal hallgatózott, jegyezgetett.

- És Nana? - kérdezte Georges. - Hát senkinek se kell Nana?

Csakugyan, Nanára senki se tett; még csak nem is beszéltek róla. A Vandeuvres istálló outsidersere elhomályosult a népszerű Lusignan mellett. De la Faloise most felemelte a kezét s megjegyezte:

- Nekem sejtelmem van... Teszek egy aranyat Nanára.

- Bravó! Én két aranyat teszek - szólt Georges.

- Én meg három aranyat - tette hozzá Philippe.

Aztán csak úgy dobálózta a számokkal, mind többet és többet ígértek, tréfásan udvarolgatva, mintha valami árverezésen alkudoznának Nanára. La Faloise azt mondta, hogy elárasztja arannyal. Különb is mindenkinek fogadnia kell Nanára; mindjárt meg is kezdik a toborzást. De mikor a három fiatalember megugrott, hogy propagandát csináljon, Nana utánuk kiáltott:

- Azt tudják, hogy én nem teszek rá! A világért sem! Georges, tíz aranyat Lusignanra, ötöt Valerio II-re.

Ezalatt a fiatalemberek elrohantak. Nana vígan nézte őket, amint átsiklottak a kerek közt, meghajoltak a lovak feje alatt, s felverték az egész pázsitot. Mihelyt valami ismerősre akadtak egy kocsiban, tüstént hozzá szaladtak, s Nanának toboroztak. Volt is kacagás a tömegben, valahányszor megfordultak s ujjjaikkal diadalmasan mutogatták a számokat, míg a fiatal nő, kocsijában állva, feléjük integetett napernyőjével. Különb elég gyenge üzletet csináltak. Néhány férfi még csak kötélnek állott; így Steiner, kit egészen izgalomba hozott a Nana látása, három aranyat kockáztatott. De a nők kereken visszautasították az ajánlatot. Hogyne, majd fejjel mennek a falnak! Majd még ennek a piszkos lotyónak a malmára hajtják a vizet, ki mindnyájukat elhomályosítja négy fehér paripájával, lovászlegényeivel s olyan arcot vág, mintha el akarná nyelni az egész világot! Gaga és Clarisse nagyon megnehezteltek, s azt kérdezték la Faloise-tól, hogy tán csúfot akar üzni belőlük. Mikor Georges hetykén a Mignonék landauere elé állt, Rose sértődötten fordította el fejét, s még csak nem is válaszolt. No, szép kis alak, aki megengedi, hogy egy lovat róla nevezzenek el! Mignon ellenben derűs ábrázattal követte a fiatalembert, s azt mondta, hogy a nők mindig szerencsét hoznak.

- Nos? - kérdezte Nana, mikor a fiatalemberek végigjárták a bukmékereket, s végre visszatértek.

- Negyven az egyhez! - szólt la Faloise.

- Micsoda? Negyven az egyhez! - kiáltott Nana meglepve. - Hiszen már ötven voltam az egyhez... Mi történt?

Most Labordette is felbukkant. Elzárták a pályát s harangszó jelezte az első futtatást. S a várakozás hangzavarában Nana megkérdezte a kurzus hirtelen emelkedésének okát. De Labordette csak kitérően válaszolt; bizonyára nagy a kereslet. Nanának meg kellett elégednie ezzel a magyarázattal. Különben Labordette, ki nagyon elgondolkozott, azt mondta neki, hogy Vandeuvres is eljön még, ha szabadulhat.

Az első futam szinte észrevétlenül ért véget, mivel mindenkit a nagydíj érdekelt, mikor a lóversenyter fölött egyszerre csak kipukkadt egy felhő. Pár perc óta elbújt a nap, s álmos félhomály borult a tömegre. Aztán szél kerekedett, és kövér cseppekben hullott a zápor, mintha csöbörből öntötték volna. Egy percre mindenki elvesztette a fejét; volt kiabálás, tréfa, szitkozódás; a gyalogjárók eszeveszetten rebbentek szét, s nyargalva menekültek a söntések sátrai alá. A kocsikban ülő nők két kézre fogták napernyőjüket, s így kerestek menedéket, míg a megrémült lakájok szaladtak, hogy felhajtsák a kocsiernyőket. De már alább hagyott a zápor, a nap átragyogott a finom esőn, mely még mindig szitált. Kék nyílás támadt a felhők mögött, melyet a Bois fölött tovasodort a szél; olyan volt, mintha jókedve kerekedett volna az égnek, s kacajra fakasztja a megnyugodó nőket, míg a fújó paripák s a szanaszét nyüzsgő csuromvizes tömeg közepette, mely lerázta magáról az esőt, az aranyos sugárnyaláb véges-végig be-
ragyogta a kristálycseppektől harmatos pázsitot.

- Ó, ez a szegény Louis! - szólt Nana. - Nagyon megáztál, kis bogaram?

A kicsi árva egy szót se szólt, csak hagyta, hadd töröljék meg a kezét. Nana a zsebkendőjét vette elő. Aztán derekasan megtörölgette Bijou-t is, mely most még jobban remegett. Semmiség az egész, egy-két folt a fehér atlasz ruháján; oda se neki! A csokrok felfrissültek, s úgy ragyogtak, mint a hó. Megszagolt egyet, s boldogan áztatta meg benne az ajkait, mint a harmatban.

Közben a zápor hamarosan megtöltötte a tribünöket. Nana széttekintett látcsövével. Ilyen messziről csak zavaros, összefolyó tömeg látszott a lépcsősorokon, egyrakáson, mint valami sötét háttér, melyet az arcok sápadt foltjai élénkítettek. A tetők sarkain behatolt a nap, s az ülő közönségből fényes szöveget vágott el, melyben úgy tetszett, mintha megfakultak volna a ruhák. Nana kivált azokon a nőkn mulatott, kiket az eső elűzött a tribünök tövében, a homokos talajon húzódó széksorokról. Mivel a gyanús nőknek nem volt szabad belépniük a mázsáló helyre, Nana csípős megjegyzéseket tett mindez úri hölgyekre, s váltig csúfolta ízléstelen cicomájukat, nevetséges külsejüket.

Hirtelen zaj támadt; a császárné épp most jelent meg a kis főemelvényen, egy kis svájci-házféle épületben, melynek széles erkélyén vörös karosszékek voltak.

- De hisz ez ő! - szólt Georges. - Nem is gondoltam, hogy ezen a héten szolgálatban van.

A császárné mögött feltűnt Muffat gróf merev, ünnepies alakja. A fiatal emberek tréfálózni kezdtek, s nagyon sajnálták, hogy nincs itt Satin. Hogy komáznék most vele! De Nana észrevette látcsövével a skót herceget a császári emelvényen.

- Ni, Charles! - kiáltott fel egyszerre.

Úgy találta, hogy elhájasodott. Micsoda pocakos ember lett másfél év alatt! Aztán részleteket beszélt el róla: ó, igazi vasgyúró!

Körös-körül a kocsikban arról suttogtak a hölgyek, hogy a gróf faképnél hagyta Nanát. Ez volt aztán a szenzáció. Azt mondták, hogy a Tuilériák körében megbotránkoztak a kamarás viselkedésén, mióta nem titkolja a viszonyt. Szakított hát vele, hogy ne ártson udvari méltó-

ságának. La Faloise azon melegen megsúgta a fiatal nőnek ezt a friss pletykát; megint felajánlotta neki szívét, s Júliájának nevezte. Nana azonban nagyot kacagott s megjegyezte:

- Micsoda butaság... Maga nem ismeri őt. Csak annyit kell mondanom, hogy „pszt”, s tüstént otthagyt mindent.

Nana pár perc óta Sabine grófnét s Estelle-t figyelte. Daguenet még mindig ott volt a hölgyek mellett. Fauchery is megérkezett, s megzavarta a közönséget, hogy a hölgyeket üdvözölhesse. Ő is ott maradt mosolygós ábrázattal. Nana megvetően mutatott a tribünök felé, s folytatta a szapulást:

- Ó, engemet már nem kápráztat el ez a népség!... Nagyon is jól tudom, kicsodák! Csak meg kell nézni, mikor pörére vetkőznek! Nincs többé tisztelet! Oda a tisztelet! Akár szegény, akár nagy úr, a piszok mindig piszok marad... Hát hagyjanak nekem békét az ilyesmivel!

Nana egy széles mozdulattal végigmutatott a közönségen, a paripákat vezető lovászoktól a császárnéig, ki Charles-lal csevegett, ezzel a piszkos fráterrel.

- Bravó, Nana!... Ez már beszéd!... - kiáltott la Faloise lelkesülten.

Harangszó halt el a szélben, a verseny tovább folyt. Épp az imént futottak az Iszpahan díjért; Berlingot nyerte meg, a Méchain istálló egyik lova. Nana megint magához hívta Labordette-et, hogy a száz aranya sorsáról érdeklődjék. De az csak kacagott, s nem mondta meg a lovai nevét, mert még elrontaná a szerencsét, amint megjegyezte. Jó helyen van az a pénz, mindjárt meglátja. S mikor Nana megvallotta neki, hogy fogadott s tíz aranyat tett Lusignanra, ötöt meg Valerio II-re, Labordette vállat vont, mintha azt mondaná: ezek a nők sohasem férnek a bőrükben. Nanát meglepte ez, sehogy sem értette a dolgot.

Ebben a pillanatban még élénkebb lett a pázsit. Itt is, ott is uzsonnát hevenyésztek a szabadban, míg a nagydíjra várakoztak. Mindenki falatozott egy kicsit, de annál többet ivott a fűben, a négyes fogatok és nagy batárok magas ülésein, a viktóriákban, csukott hintókban, landauerekben. Az inasok hideg sültet raktak ki, s pezsgős kosarak kerültek elő a kocsik belsejéből. Dugók tompa durrogását hajtotta a szél, tréfás megjegyzések röpködtek, hébehóba törött poharak csörömpölő hangja vágott a nyugtalan vidámságba. Gaga és Clarisse jól belakmároztak Blanche-sal; ettek egy kis abroszról, melyet térdükre terítettek. Louise Violaine is leszállt kocsijából, s Caroline Héquet-hez telepedett; a fűben, a lábuknál néhány fiatalember söntést rögtönzött, s Tatan, Maria, Simonne s a többiek odamentek, hogy igyanak. Mellettük, a Léa de Horn nagy batárjának magas ülésein egyre-másra ürültek az üvegek, s a tömeg fölött egész kelekötya s hadonászó társaság csipett be a verőfényben. De csakhamar a Nana landauere körül tolongtak legjobban. Ott állt a kocsiban, s pezsgőt töltögetett a férfiaknak, kik odamentek, hogy üdvözöljék. François, az egyik inas nyújtotta az üvegeket, míg la Faloise a vásári kikiáltók rezes hangját próbálgatta, s szaporán csalogatta a vendégeket.

- Csak közelebb, uraim... Úgyis potya... Mindenki kap...

- Ugyan hallgasson már, lelkem - szólott Nana végül. - Még csepürágóknak néznek bennünket.

De azért nagyon érdekesnek találta mindezt, s jól érezte magát. Egyszerre csak kapta magát, s egy pohár pezsgőt küldött Georges-zsal Rose Mignonnak, ki affektált, hogy sohasem iszik. Henri és Charles halálosan unatkoztak; a lurkók szívesen ittak volna egy kis pezsgőt. De Georges maga ürítette ki a poharat, mert attól félt, hogy még megszidják. Nanának most eszébe jutott Louis, ki mögötte ült, s akiről egészen megfeledkezett. Talán szomjas a kicsi. Azzal beleerőszakolt pár csepp bort; köhögött is tőle rettenetesen.

- Csak közelebb, uraim! - ismételte la Faloise. - Nem két sou az ára, még csak nem is egy sou... Ingyért adjuk...

De Nana most megzavarta a kiáltásával.

- Ni, ott van Bordenave!... Hívják ide, ó, kérem, fussanak érte!

Csakugyan Bordenave volt. Ott sétált hátratett kézzel, kopott, a varrásnál megfakult kabátban, a napfény vörösre festette a kalapját; ugyancsak megrokkant a bukástól, de még mindig nagy szája volt, s helykén fitogtatta nyomorúságát az előkelő társaságok előtt, mint aki minden pillanatban kész, hogy nyakon csípje a szerencsét.

- Az áldóját, micsoda elegancia! - szólt Bordenave, amint Nana kedvesen kezét nyújtott neki.

Aztán felhajtott egy pohár pezsgőt, s mélységes sajnálkozással jegyezte meg:

- Ó, ha nő volnék!... De hát nem baj, az irgalmát! Visszajönnél a színpadra? Van egy eszmém, kibérelem a Gaîtét, s ketten akár egész Párizst felfaljuk... Mi? Ezzel tartozol nekem.

Ott is maradt; dohogott, de azért boldog volt, hogy újra láthatta. Bizony, ez az ördögadta Nana balzsamot csepegtet a szívébe, ha csak a közelébe jut. A lánya, a tulajdon vére ez a teremtés.

Nana udvara nőttön-nőtt. Most la Faloise töltött, Philippe meg Georges barátokat toboroztak. Lassanként a gyepen ácsorgók egész raja odasereglett.

Nanának mindenkire volt egy tréfás szava, egy-egy mosolya. Az ivó csoportok egymás után közeledtek, s innét is, onnét is minden pezsgő hozzá vándorolt. Nemsokára egész nagy tömeg zsibongott, kavargott landauere körül, s ő ott trónolt lebegő aranyhajával, hófehér, napsugárban úszó arcával a magasra tartott poharak között. S aztán, mikor már nem bírta a jókedvével, mint egykor a győzelmes Venus szerepében, felemelte telt poharát, hogy csak hadd pukkadozzanak körülötte a többi nők, kiket szörnyen evett a méreg nagy diadala miatt.

De most valaki megérintette hátulról, s nagyon elcsodálkozott, mikor megfordulva, Mignont pillantotta meg az ülésen. Nana eltűnt egy percre, Mignon mellé ült, mert ennek valami fontos mondanivalója volt. Mignon fünek-fának elmondta, hogy nevetséges a feleségétől, amiért neheztel Nanára; ő butaságnak s feleslegesnek találja az effélét.

- Nézd csak, kedvesem - mormogta. - Légy óvatos s ne böszítsd fel Rose-t... Csak figyelmeztetni akarlak, érted?... Igen, fegyver van a kezében, s mivel még mindig nem bocsátott meg neked a *Kis hercegnő* miatt...

- Fegyver? - szólt Nana. - Ugyan mi gondom rá?

- Figyelj csak; egy levélről van szó, melyet úgy látszik, Fauchery zsebében talált. Muffat grófné írta ennek a gézengúz Faucherynak. A levélből persze minden kiderül... Nos hát, Rose el akarja küldeni a grófnak a levelet, hogy megbosszulja magát rajta meg rajtad.

- Ugyan mi gondom rá? - ismételte Nana. - Furcsa! Persze, Faucheryval! Annál jobb, úgylis a begyemben van az a nő. Lesz majd nevetés!

- De nem, én nem akarom - vágott szavába Mignon. - Szép kis botrány lenne! Aztán meg semmi hasznunk sincs belőle...

Hirtelen megállt; félt, hogy máris többet mondott a kelleténél. Nana hangosan felkiáltott, hogy ő bizony nem húz ki a hínárból egy tisztességes asszonyt. Aztán, hogy Mignon nem tágitott, merőn nézett rá. Mignon kétségtelenül attól félt, hogy Fauchery újra befészkezi magát a házukba, ha a grófnéval szakít. Rose ezt akarta, nemcsak bosszúból, mert még szerette egy kicsit az újságíró. Nana elgondolkozott, visszagondolt Venot látogatására, egy terv fogamzott meg benne, míg Mignon mindenáron meg akarta győzni.

- Tegyük fel, hogy Rose elküldi a levelet. Botrány lesz belőle. Te is bele vagy keverve; azt mondják majd, hogy mindennek te vagy az oka... Először is a gróf elválík a feleségétől...

- Ugyan miért? - kérdezte Nana. - Sőt ellenkezően...

De most ő harapta el a szót. Nincs rá semmi szükség, hogy hangosan gondolkodjék. Végül úgy látszott, mindenre rááll, csak hogy Mignontól megszabaduljon. Mikor az azt tanácsolta, hogy alázkodnék meg egy kissé Rose előtt, s példának okáért tenne nála egy kis látogatást a versenytéren, mindenki szeme láttára, azt válaszolta rá, hogy majd meglátja, gondolkozni fog róla.

De most zajos tolongás támadt, s Nana felállott. A pályán lovak futottak be, mint a nyíl. Párizs városának díjáért versenyeztek, s Cornemuse volt a nyertes. Végre a nagydíj következett. Nőttön-nőtt a láz, nyugtalanság korbácsolta a tömeget, dohogott, ide-oda hullámozott, mintha ezzel is siettetné a perceket. És ebben az utolsó órában váratlan meglepetés riasztotta meg a fogadókat: a Nana esély-listájának folytonos emelkedése, a Vandeuvres istállójából való outsideré. Minden percben urak jöttek újabb számokkal: Nana harminc az egyhez, Nana huszonöt az egyhez, majd húsz, aztán tizenöt az egyhez. Senki sem értette a dolgot. Egy kanca, melyet minden versenyben megvertek, egy kanca, mely reggel még ötvenszeres pénzért se kellett senkinek! Mit jelentsen ez a hirtelen bolondéria? Egyesek gúnyolódtak, s arról beszéltek, hogy ugyancsak üres zsebbel mennek haza azok a fajankók, kik felültek ennek a tréfának. Mások komolyak voltak, nyugtalankodtak, s valami gyanúsát sejtettek a dologban. Talán valami fogás - mondogatták. - Esetekre célozgattak, csalásokra, melyeknek többször szemet hunytak már a lóversenyeken. Hanem most a Vandeuvres előkelő neve útját szegte a vádaknak, és általában a szkeptikusok győztek, mikor azt jósolták, hogy Nana bizony utolsónak fog befutni.

- Ki lovagol Nanán? - kérdezte la Faloise.

Épp ekkor tűnt fel újra az igazi Nana. Az urak trágáran értelmezték ezt a kérdést, s örült hahotára fakadtak. Nana köszönt.

- Price lovagol rajta - mondotta.

Azzal újra elkezdődött a vita. Price angol nevezetesség volt, s nem ismerték Franciaországban. Mért hozatta Vandeuvres ezt a zsokét, mikor rendszeren Gresham lovagolt Nanán? Különböben csodálkoztak rajta, hogyan bízhatták Lusignant erre a Greshamre, ki la Faloise szerint sohasem érkezett be! De mind e megjegyzések elvesztek az élcek, a meghazudtolások, a furcsánál furcsább vélemények zsvájában. Megint nekiláttak a pezsgőzésnek, hogy agyonüssék az időt. Aztán suttogás hallatszott véges-végig, s a csoportok kettéváltak. Vandeuvres volt. Nana adta a sértődöttet.

- Nagyon szép, hogy ilyenkor jön!... Mikor úgy szeretném már látni a mázsáló helyet.

- Akkor hát jöjjön - szolt a gróf. - Még van idő, hogy szétnézzen. Éppen van nálam egy női belépőjegy.

Azzal karonfogta, s magával vitte. Nana boldogan látta, milyen irigyen néznek utána Lucy, Caroline s a többiek. Az Hugon fiúk s la Faloise ott maradtak a landauerben, s rendületlenül tovább itták a pezsgőjét.

Nana visszakíáltott, hogy nem sokáig lesz oda.

De Vandeuvres most megpillantotta Labordette-et, s magához hívta. Néhány rövid szót váltottak.

- Mindent összeszedett?

- Mindent.

- Mennyit?

- Ezerötszáz aranyat, mindenholnan valamit.

Nana kíváncsian hegyezte fülét, hát elhallgattak. Vandeuvres izgatott volt, szemében most is azok a kis lángok lobogtak, melyek úgy megrémítették azon az éjszakán, mikor arról beszélt, hogy felgyújtja magát lovaival. S amint átmentek a pályán, Nana halkabban beszélt, s tegezni kezdte.

- Ugyan, magyarázd meg már... Miért emelkedik a kancád kurzusa? Máris nagy a felfordulás!

Vandeuvres reszketett s kiszaladt a száján:

- Ó, hát beszélnek róla!... Micsoda népség ezek a játékosok! Mikor egy favoritom van, mind nekiesnek, hogy nekem már semmi sem marad. Mikor meg outsider kell, úgy jár a pofájuk s úgy üvöltöznek, mintha nyúznák őket!

- Mégis megmondhatnád, hiszen fogadtam - folytatta Nana. - Hát van kilátása?

Vandeuvres hirtelen, minden ok nélkül felfortyant.

- Mi? Ugyan hagyj már békét... Minden lónak van kilátása. Hát persze hogy nő az értéke, mivel sokan tettek rá. Azt, hogy kicsoda, igazán nem tudom... Mindjárt faképnél hagylak, ha soká untatsz a hülye kérdéseiddel!

Az efféle hang nem volt se természete, se szokása. Nanát inkább meglepte, mint sértette a gorboság. Vandeuvres egyébként nagyon elszégyellte magát, s mikor Nana szárazon figyelmeztette, hogy válogassa meg a szót, mentegetőzni kezdett. Egy idő óta ilyen szeszélyesen változott a kedve. Mindenki tudta Párizs előkelő köreiből, hogy ezen a napon játssza ki utolsó kártyáját. Ha lovai nem lennének elsők, s még azok a jókora összegek is elúsznának, amiket rájuk tett, az végzetes csapás, teljes összeomlás volna számára. Akkor hitelének pilléreit is örvény nyeli el a hazug látszattal együtt, mely eddig aláásott s könnyelműségtől, adósságoktól szinte kongó életét palástolta. Az se volt már titok, hogy Nana, a férfifaló adta meg neki a kegyelemdöfést, mint aki utolsónak csöppent a megingott vagyona, s mindent elsöpört. Bolond ötletekről rebesgettek, két kézzel szórt aranyokról, egy Baden-Baden-i kirándulásról, melyen Nana annyit se hagyott a zsebében, hogy szállodai számláját kifizesse. Egy ittas éjszakán meg egy marék gyémántot hányt a tűzbe, mivel kíváncsi volt rá, hogy úgy ég-e, mint a szén. Ez a tenyeres-talpas teremtes, jóízű útszéli hahotáival lassanként hatalmába kerítette ezt a régi családból való finom s annyira elszegényedett fiút. Vandeuvres mindenét kockára tette ebben a pillanatban, s ostoba, tisztátlan hajlama annyira erőt vett rajta, hogy a végén már szkeptikus önuralmát is elveszítette. Egy héttel azelőtt Nana megígértette vele, hogy kastélyt vásárol számára a normandiai parton, Havre és Trouville között, s Vandeuvres most egész becsületét feltette, hogy megtartsa szavát. De Nana nagyon idegessé tette, s szeretne jól elverni, annyira ostobának találta.

Az ő nem merte feltartóztatni ezt a dámát, akit a gróf karonfogva vezetett, s beeresztette őket a mázsáló helyre. Nana roppant rátarti arcot vágott, hogy végre a tiltott helyre tehetné lábát, s kiszámítottan lassú léptekkel vonult el a tribünök alján ülő hölgyek előtt. A tíz széksor mentén a toaettek egész áradata tarkállott a derűs verőfényben; székeket toltak ide-oda, meghitt körök képződtek, ahogy éppen egymásra bukkantak az ismerősök, mint valami nyilvános kert szabályosan ültetett fái alatt; gyerekek futkostak szabadon, egyik csoporttól a másikhoz, míg feljebb a tribünök végtelen lépcsői sorakoztak, ember; ember hátán szorongott, s világos ruhák folytak össze a gerendák halvány árnyékában. Nana szemügyre vette a hölgyeket. Azzal

szórakozott, hogy merőn figyelte Sabine grófnét. S aztán, mikor elment a császári tribün előtt, egyszerre földerült Muffat láttán, ki hivatalos feszességgel állt a császárné mellett.

- Micsoda bamba pofát vág! - szólt hangosan Vandeuvres-höz.

Látni akart mindent. A parknak ezt a részét pázsitjával, facsoportjaival nem valami mulatságosnak találta. A rács mellett egy cukrász ütötte fel sátorfáját. Egy szalmafödeles, gomba alakú, falusias tető alatt egy sereg ember hadonászott, kiabált; ez volt a fogadóiroda. Mellette üres leállások voltak; nagy csalódására itt nem látott egyebet, csak egy csendőr lovát. Aztán a nyergelő következett, egy száz méter területű pálya; egy lovász éppen Valerio II-t jártatta, melynek fejébe kámzsát húztak. Aztán sok-sok ember a kavicsos utakon, gomblyukukban egy-egy narancssárga belépőjegy, örökös járás-keles a tribünök nyitott galériáin - mindez lekötötte egy pillanatra; de bizony - gondolta magában - mégsem érdemes, hogy elöntse az epe az embert azért, hogy nem eresztik be ide.

Daguenet s Fauchery arra mentek s üdvözölték. Intett nekik, hát hozzá kellett menniük. Nosza, jól leszapulta előttük a mázsáló helyet. Aztán hirtelen másra csapott át.

- Ni, Chouard márki! Hogy öregszik ez az ember! Hogy megy tönkre a vén számár! Hát még mindig szoknyák után futkos?

Daguenet most elmondta az öreg legújabb kalandját; tegnapelőtt történt, hát még nem tudhattak róla. Hónapokon át főzte Gagát, s azt rebesgetik, hogy megvette tőle lányát, Amélie-t, harmincezer frankért.

- Na, szép kis história! - kiáltott Nana felháborodva. - Még jó, hogy van lánya!... De most látom csak! Hiszen Amélie az, ott a pázsiton; egy nővel van egy csukott kocsiban! Mindjárt megismertem az arcát... Az öreg bizonyára kikocsiztatta.

Vandeuvres nyugtalankodott s nem is hallgatott oda; szeretett volna megszabadulni Nanától. De mikor Fauchery eltávozott s megjegyezte, hogy Nana semmit se látott még, ha a bukmékeket nem látta, a grófnak akarva nem akarva, oda kellett, vezetnie Nanát. Erre aztán meg volt elégedve; ez már igazán érdekes.

Fiatál gesztenyefáktól szegélyezett pázsitok között egy körönd tárult eléjük, hol a halványzöld lombok alatt szorosan egymás mellett egy sereg bukméker várakozott roppant körben a fogadókra, mint valami vásáron. Fapadokra álltak, hogy jól lehessen látni őket a tömegben, s a közeli fákra akasztották céduláikat; vizsga szemmel néztek szét, s egy-egy mozdulatra, egy-egy szemhunyorításra villámgyorsan jegyezték be a fogadásokat, hogy a kíváncsi nézők értelmetlenül bámultak rájuk. Csupa összevisszaság, számok kiabálása, csödületek, melyek a kurzus váratlan fordulataira lestek. Időnként, hogy még nagyobb legyen a pokoli zaj, futó híradók bukkantak fel, meg-megálltak a körönd bejáratánál, harsány rikoltozással vetettek oda egy-egy szót, valamelyik futam elindulását vagy beérkezését, és szünni nem akaró zúgás támadt rá a játék lázas hevében, a tűző napfényben.

- Ejnye be furcsák! - mormogta Nana, kit nagyon mulattatott a dolog. - Milyen fura képük van... Ni, az a nagy kamasz... No, ezzel se szeretnék egyedül találkozni az erdőn.

De Vandeuvres most egy bukmékerre mutatott, egy hajdani kereskedősegédre, ki két év alatt három millió frankot nyert. Vékony, karcsú, szőke férfi volt; roppant tisztelet vette körül, az emberek mosolyogva beszéltek vele, s meg-megálltak, hogy bámulják.

Végre elhagyták a köröndöt, mikor Vandeuvres könnyedén intett fejével egy másik bukmékernek, ki aztán tisztelettel magához hívta a grófot. Egy régi kocsisa volt, hatalmas, atléta vállú, veres arcú ember. Most, hogy gyanús pénzekkel megpróbálta a szerencsét a lóversenyen, a gróf egyengette az útját, megbízta titkos fogadásaival, s mindig cselédjének tekintette,

ki előtt nincsen titka. Hanem a jó ember még a pártfogás ellenére is egyre-másra súlyos összegeket veszített; ő is utolsó kártyáját játszotta ki ezen a napon, szemei vérben forogtak, mintha a guta környékezné.

- Nos, Maréchal! - szólította meg Vandeuvres nagyon halkán. - Mennyibe fogadott?

- Ötezer Lajos-aranyba, gróf úr - válaszolt a bukméker szintén halkán. - Ugye, derék?... Meg kell vallanom, hogy leszállítottam a kurzust... Háromra.

Vandeuvres nagyon bosszúsnak látszott.

- Nem, nem, nem akarom, vigye csak vissza kettőre! Máskor nem mondok el semmit magának, Maréchal.

- Ó, hát mit árthat az már a gróf úrnak? - folytatta a másik a bűntárs alázatos mosolyával. - Ugyancsak csalogatni kellett a népet, hogy elhelyezzem az ön kétezer aranyát.

Vandeuvres erre elcsitította. De mikor elment, Maréchal hirtelen észbekapott, s nagyon sajnálta, hogy nem kérdezősködött a kancája árfolyama felől. Ugyancsak megjárna, ha szerencséje lenne a kancának, mikor kétszáz aranyat tett rá ötven az egyhez.

Nana semmit sem értett a gróf suttogó szavaiból, most már nem merte feszegetni a dolgot. Vandeuvres szemlátomást idegesebb lett, s mikor Labordette-re bukkantak a mázsáló hely terme előtt, hirtelen rábízta Nanát.

- Vezesse vissza - szólt hozzá. - Nekem most dolgom van... Viszontlátásra.

Azzal belépett a terembe, egy szűk, alacsony helyiségbe, melyet egy roppant mázsa töltött be. Olyan volt ez a hely, mint valami külvárosi állomás poggyásraktára. Nanát megint nagy csalódás érte itt; ő valami roppant nagyszabású gépre gondolt, melyen a lovakat mérik. Hogyan? Hát csak a zsokékat mérik? Na, igazán kár, hogy olyan nagy hűhót csapnak a mázsálásukkal! A mérlegen, lószerszámmal a térdén, épp egy bamba képű zsoké várt, hogy egy köpcös, kabátos ember megállapítsa súlyát, míg az ajtónál egy lovászfíú a Cosinus lovat tartotta, melyet bámészan, szótlánul vett körül a tömeg.

Éppen le akarták zárni a pályát. Labordette siettette Nanát, de még egyszer visszament, s egy apró emberre mutatott, ki Vandeuvres-ral félrevonulva beszélgetett.

- Ni, itt van Price - szólt Nanához.

- Aha, igen, aki rajtam lovagol - mormogta az nevetve.

Nagyon csúnyának találta a zsokét. Mindegyiküknek olyan hülye arca van - mondotta -, talán mert nem hagyják őket nőni. Ez itten, egy negyven év körüli férfi, elaszott vén gyereknek látszott, hosszú, sovány, ráncos, durva, élettelen ábrázatával. Olyan bütykös, olyan csenevész volt a teste, mintha valami fabábura hányták volna a fehér ujjas kék zubbonyt.

- Nem - jegyezte meg Nana, amint elmentek -, ez ugyan nem hoz nekem szerencsét.

Még mindig jókora tömeg lepte el a pályát, melynek ázott, letaposott füve egészen megfeketedett. A két jelzőtábla előtt, melyek öntött vas oszlopokon magaslottak, sürgött-forgott a tömeg, folyvást felnézett s lármázni kezdett, valahányszor a mázsáló hellyel összekapcsolt villanyos készülék egy-egy ló számát feltüntette. Az urak a műsorukba jegyezgettek. Nagy felzúdulást keltett, hogy a Pichenette nevezését visszavonta a gazdája. Nana gyorsan haladt Labordette karján. A lobogó árbocán a harang rendületlenül csengett-bongott, hogy hagyják el a pályát.

- Ó, gyermekeim - szólt Nana, mikor újra felszállott landauerébe -, micsoda szélhámosság az a mázsáló hely!

Ujjongva tapsoltak körülte: „Bravó, Nana!... Nana megint a mienk!...” Ó, a jámborok! Hát azt hitték róla, hogy kereket old? Éppen jókor jött vissza. Figyelem! Most kezdődik! S megfeledkeztek a pezsgőről, senki sem ivott már.

Nana elámult, mikor ott látta Gagát a kocsijában, Bijou-val s Louis-val az ölében. Tulajdonképpen la Faloise-ért szánta rá magát, de azt hozta fel ürügyül, hogy a kicsikét akarta megcsókolni, imádja a gyerekeket.

- Aprópó, és Amélie? - kérdezte Nana. - Ugye ő az ott az öregúr kocsijában?... No, szép kis dolgot hallottam az imént.

Gaga siralmas arcot vágott.

- Édesem, egészen betege vagyok - szólt fájdalmasan. - Tegnap még le is kellett feküdnöm, annyit sírtam, s azt hittem, hogy ma nem is jöhetek el... Ó, hiszen tudod, hogyan gondolkoztam erről. Én nem akartam, zárdában neveltettem, hogy tisztességesen férjhez adjam. Mennyi jó tanáccsal láttam el, hogy vigyáztam rá mindig!... Bizony, szívem, ő maga akarta. Micsoda jelenet! Micsoda sírás! Micsoda veszekedés! A végén már egy nyaklevest is adtam neki. De hát nagyon unatkozott, s nem bírta tovább... S amikor így szólt hozzám: „Neked aztán igazán nincs jogod, hogy utamba állj!”, azt mondtam neki: „Nyomorult vagy, szégyent hozol a fejünkre; hát csak menj!” Bizony, megtörtént. Ha már kellett, magam intéztem el a dolgot... Ó, az én füstbe ment utolsó reménységem! Pedig milyen szép jövőről álmodoztam!

Hirtelen veszekedést hallottak s felálltak. Georges védelmezte Vandeuves-t a vád ellen, mely szájról szájra járt a tömegben.

- Hogy mondhatnak már ilyet, hogy cserbenhagyja a lovát! - kiáltotta a fiatalember. - Hiszen tegnap, a versenyklubban ezer aranyat tett Lusignanra.

- Igen, én is ott voltam! - erősítgette Philippe. - S egy árva aranyat se tett Nanára... Ha Nana tízen áll, ő nem oka. Nevetséges efféle ravaszkodásról beszélni. Mi érdeke volna neki ebben?

Labordette nyugodt ábrázattal hallgatta, s vállat vont:

- Hagyja csak, hadd beszéljenek... A gróf az imént is még legalább ötszáz aranyat tett Lusignanra, s ha Nanára is tett vagy százat, hát az csak azért van, mert egy lótulajdonosnak mindig mutatnia kell, hogy bízik a lovaiban.

- Eh, mit! Törődünk is vele! - kiáltotta la Faloise hadonászva. - Spirit fog nyerni... Lőttek Franciaországnak! Bravó, Anglia!

Ideges nyugtalanság futott végig a tömegen; újabb harangkongás jelezte, hogy a lovak a pályára érkeztek. Nana, hogy jobban lásson, fölállott a landauere ülésére, s összetaposta a nefelejcs meg rózsacsokrot. Egyetlen pillantással áttekintette a roppant szemhatárt. Ebben az utolsó, lázas órában mindenekelőtt a szürke sorompóval elzárt üres pálya ötlött szemébe, hol körös-körül, minden oszlopnál kettesével rendőrök sorakoztak. A gyeppel, mely előtte még sáros volt, távolabb zöldülni kezdett, s a messzeségben halványzöld bársonyszőnyeggé vált. Aztán amint lejjebb tekintett, a központban ott látta a pázsitot; csak úgy hemzsegett a játék szenvedélyétől felzaklatott tömegtől, mely lábujjhegyre állt, kocsikra kapaszkodott. Látta a nyerítő méneket, a sátrak repeső ponyváját, a lovasokat, amint lovukat nekieresztették a gyalogosok közt, kik szaladtak, hogy a korláthoz támaszkodjanak. Majd a tribünök felé fordult; ott már egészen picinyek voltak az alakok, a fejek egymásba folyó tömege holmi tarkabarkaságnak tetszett, s betöltötte a sorokat, lépcsőket, teraszokat, hol sötét profilok halmaza vált ki az ég háttéréből. S Nana még ezen túl is, a lóversenytér körül is messze kilátott a síkság fölött. Jobbra, a repkénnyel borított malom mögött távoli rétek terültek el, melyeket nagy árnyékos foltok szabdaltak szét. Szemközt, a Szajnáig, mely a domb alján folyt, fasorok kereszteződtek,

hol fogatok mozdulatlan sorai várakoztak; aztán balra, Boulogne irányában, újra kiszélesedett a tájék, s rést nyitott Meudon kéklő messzeségei felé, melyet fasor zárt el; a fák levéltelen rózsaszín csúcsai fényes sávot képeztek, s úgy ragyogtak, mint a lakk. Még mindig áradt a nép; a földeken keresztül, egy út keskeny szalagján át, hangyák sora sereglett onnét, míg nagyon messze, Párizs felől, a nem fizető közönség, szanaszét a szálerdőben táborozva, sötét pontoktól hemzsegő vonalnak látszott a fák alatt, a Bois aljában.

Egyszerre csak fényes jókedve támadt a százezer főnyi tömegnek, mely a mezőnek e részén izgatott rovarokként hemzsegett a tágas égbolt alatt. A nap elrejtőzött egy negyedórával ez előtt, de most újra előtűnt, s valóságos fényáradatot hintett szét. Újra felragyogott minden; a hölgyek napernyőei megszámlálhatatlan arany pajzsnak látszottak a tömeg fölött. Kacagva, tapsolva üdvözölték a napot, karok emelkedtek égnek, mintha el akarnák üzni a fellegeket.

Közben egy rendőrtiszt járkált egyedül a néptelen pálya közepén. Feljebb, balra egy férfi jelent meg, vörös zászlóval kezében.

- Ez az indító, Mauriac báró - felelte Labordette Nana kérdésére.

A fiatal nő körül a férfiak, kik kocsijának hágsójáig tolakodtak, fel-felkiáltottak az új meg új látnivalók hatására, s vége-hossza nem volt a társalgásnak. Philippe és Georges, Bordenave és la Faloise nem állhatták meg szó nélkül.

- Ugyan ne lökdössenek már!... Hadd lássak én is... Most a versenybíró felmegy az emelvényére... Csakugyan Souvigny?... No, ide jó szem kell, hogy egy orrhossznyi különbséget is meglásson, amilyen cirkusz itt lesz!... Hallgasson már, nem látja, hogy feltartják a zászlót?... Na, itt vannak! Figyelem!... Cosinus az első!

Sárga-piros zászló suhogott a levegőben egy hatalmas rúd végén.

A lovak egyenként megérkeztek, lovászegények vezették őket a pályára; a zsokék - egy-egy fehér folt a napsütésben - nyeregben ültek, s lógázták kezüket. Cosinus után Hasard és Boum tűnt fel. Moraj fogadta Spiritet, egy gyönyörű hatalmas barna pejt; sárga-fekete színében volt valami a brit szomorúságból. Zajos üdvívalgás közt érkezett Valerio II. Eleven kis állat volt, rózsaszínnel szegélyezett halványzöld lószerszámmal. A két Vandeuvres ló még mindig készt. Végre Frangipane mögött feltűnt a kék és fehér szín. De Lusignan, a pompás testalkatú sötét pejt, csaknem elfeledték a nagy csodálkozásban, melyet Nana keltett. Még sohasem látták ilyen szépnek; a sárga kancacsikó olyan volt a napfényben, mint valami aranyhajú lány. Úgy ragyogott a fényben, mint egy vadonatúj Lajos-arany; szügye roppant erős, feje, nyaka könnyed, hosszú gerince ideges, finom, mozgékony.

- Ni, mintha csak az én hajam borítaná! - kiáltott Nana elragadtatással. - Mondhatom, hogy büszke vagyok rá!

Most mindenki a landauerhez tódult; Bordenave majd rálépett Louis-ra, kiről egészen meglefedkezett az anyja. Atyai duruzsolással felkapta, vállára ültette, s azt mormogta:

- Ó, a szegény kis lurkó! Hadd lásson ő is... Várj, megmutatom a mamát... Ni, cocó!

Aztán, mivel Bijou a lábát kaparta, azt is fölkapta, míg Nana, kit végtelen boldoggá tett a nevét viselő állat, egy pillantást vetett a többi nők felé: hadd lássa, milyen arcot vágnak hozzá. Azok csak pukkadoztak. Triconné eddig mozdulatlanul ült fiákerében, de most hadonászni kezdett, s a tömegen keresztül megbízást adott egy bukmékernek. Valami szimata támadt, s Nanára fogadott.

La Faloise ezalatt éktelen zajt csapott. Egészen belegabalyodott Frangipane-ba.

- Megszállt az ihlet - jegyezte meg. - Nézzék már Frangipane-t! Micsoda tűz!... Nyolcat egy ellen Frangipane-ra! No, ki tartja?

- Ugyan nyughasson már! - szólt rá a végén Labordette. - Megbánja még.

- Frangipane csak gebe - jelentette ki Philippe. - Máris csupa verejték... Majd meglátja a próbabaloppnál.

A lovak elvonultak jobb felé, aztán belevágtak a próbabaloppba, s nagy összevisszaságban húztak el a tribünök előtt. Erre újra megindult a szenvedélyes vita, mindenki egyszerre beszélt.

- Lusignannak nagyon hosszú a gerince, de pompás formában van. No, egy fillért se tennék Valerio II-re; ideges és felemelt fővel vágat, ami rossz jel... Ni, Burne lovagol Spiriten... Mondom, hogy nincs lapockája. Pedig a jól formált lapocka a fő... Nem, annyi szent, hogy Spirit túlon túl nyugodt... No, láttam én a Nanát a Háromévesek Nagydíja után: csuromvíz volt, a szőre fénytelen, s úgy reszketett a lágyéka, hogy azt hittem, mindjárt megszakad. Húsz aranyat teszek rá, hogy helyezést sem ér el! Elég volt már! Ej, de nagyra van a Frangipane-jával! Nincs most arra idő; már indulnak!

La Faloise csaknem pityeregve keresett egy bukmékert. Úgy kellett észretéríteni. Most mindenki előre nyújtotta nyakát. De az első indulás csütörtököt mondott; az indító, ki a távolban vékony fekete vonalnak látszott, nem eresztette le vörös zászlaját. Rövid nyargalás után újra visszajöttek a lovak. Aztán még kétszer nem sikerült az elindulás. Végre a starter összeszedte, s olyan ügyesen indította meg a lovakat, hogy a tömeg hangosan kiabálni kezdett.

- Remek!... Nem, csak véletlenség!... Mindegy, ez derék!

De a kiáltások lassanként elvesztek a szorongó aggodalomban. A fogadás is megszűnt, s most ott dől el a játék a roppant versenypályán. Eleinte halotti csend volt, mintha még lélegzetét is visszatartotta volna a közönség. Arcok meredtek előre, halványan, izgatottan. Hasard és Cosinus már az elindulásnál az élre törtek, taktikából. Valerio II. a nyomukban volt, míg a többi rendetlen rajban vágatott utánuk. Mikor a dübögő talajon, a vágatásuk támasztotta viharos szélben elrobogtak a tribünök előtt, a raj már körülbelül negyven testhossznyira nyúlt. Frangipane volt az utolsó, Nana mindjárt Lusignan és Spirit után következett.

- A teremtésit! - mormogta Labordette. - Hogy legyűri őket az angol!

A landauerben újra megindult a beszéd, a kiabálás. Fölágaskodlak, fürkészsze figyelték a napfényben a tovasurranó zsokék élénk foltját. Ahogy távolodtak, Valerio II. vágott előre, Cosinus és Hasard elmaradtak, míg Lusignan és Spirit folyvást egymás mellett s Nana utánuk.

- Teringettét! Az már nyilvánvaló, hogy az angol nyert! - szólt Bordenave. - Lusignan fáradni kezd, Valerio II. nem bírja tartani előnyét.

- No, az ugyan fura lesz, ha az angol nyer! - fakadt fel Philippe-ből a honfibu.

Szorongó érzés kezdte fojtogatni az egész zsúfolt tömeget. Már megint vereség! Forrón, szinte áhítattal kívánták Lusignan győzelmét, s szidalmazták Spiritet meg gyászhuszár ábrázatú zsokéját. A pázsiton szétszórt tömegben futkosás, kavarodás támadt. Lovasok vágak át örült nyargalással a pázsiton. Nana lassanként megfordult maga körül, s elnézte lábainál ezt a rengeteg állatot meg embert, a fejek tengerét, amint a pálya körül hullámmzásba hozta, s szinte magával ragadta őket a verseny forgataga, mely a zsokék eleven színével csíkozta a szemhatárt. Most hátulról látta őket, a lovak távolodó farát, a vágásban hosszan kinyújtott lábakat, melyek mind jobban elvesztek s vékonyak lettek, mint a hajsza. Majd törpén, finom profillal surrantak a háttérben, a Bois zöldes távolában. Aztán egyszerre eltűntek egy roppant bozót mögött, mely a lóversenyter közepén állott.

- Csak lassabban a testtel! - kiáltotta Georges még mindig rendületlen bizalommal. - Még nincs vége... Gyengül ám az angol!

De la Faloise-ra megint rájött a külföldieskedés, s már botrányosan ujjongott Spiritért. Bravó, helyes! Úgy kell Franciaországnak! Spirit az első, Frangipane második! Hej, hogy pukkadozik majd a hazája! Labordette már kifogyott a béketűrésből, s azzal fenyegette egész komolyan, hogy kidobja a kocsiból.

- Lássuk, hány perc kell nekik - szólt Bordenave békésen, ki a kis Louis-t tartva, kivette óráját.

A lovak egyenként újra feltűntek a bozót mögül. Volt erre csodálkozás: tartós moraj futott át a tömegen. Még mindig Valerio II vezetett, de Spirit egyre inkább utolérte; Lusignan elmaradt, s egy másik ló ugrott elébe. A közönség nem vette észre azonnal, mert összetévesztették a zubbonyokat. Zajos felkiáltások hangzottak.

- De hiszen ez Nana!... Nana? Majd, ha fagy! Lusignan egy hajszálnyira se maradt el... De mégis Nana! Megismerni a sárga színéről... Na, látja már! Csupa tűz... Bravó, Nana! Micsoda huncut egy állat!... Ennek ugyan még semmi jelentősége sincs! Lusignan malmára hajtja csak a vizet.

Néhány pillanatig mindenki így vélekedett. De a kanca, folytonos erőfeszítéssel, lassanként egyre előbbre jutott. Roppant izgalom fogta el a tömeget. Az elmaradt lovak sora már senkit sem érdekelt. Felséges versengés támadt Spirit, Nana, Lusignan és Valerio II között. Nevüket kiabálták, megállapították haladásukat, elmaradásukat, dadogva, kusza mondatokban. Nana felállt a bakra, sápadt volt, mint a fal, minden ízében reszketett, s a nagy izgalomtól torkán rekedt a szó. Mellette Labordette már újra mosolygott.

- Szorul az angol! - szólt Philippe jókedvűen. - Gyöngén fut!

- Annyi bizonyos hogy Lusignannak lőttek! - kiáltott la Faloise. - Valerio II vezet... Ni, egy bolyban mind a négy!

Egy kiáltás hangzott minden ajkról.

- Micsoda futás, gyerekek!... Micsoda örült futás, az áldóját!

Most villámgyorsan szemben robogott fel a raj. Érezni lehetett közeledésüket s a lélegzethez hasonló egyre erősbülő távoli horkantást. Mindenki a korlátokhoz rontott, s a keblekből feltörő zúgó hangorkán a lovakat megelőzve hömpölygött véges-végig a tömegen, mint a háborgó tenger zaja. Egy nagyszabású játszma utolsó vad rohama volt ez; százezer nézőn lett úrrá a rögeszme, ugyanaz a játékszenvedély ösztökélt mindenkit ezek mögött a lovak mögött, melyeknek patái milliókat röpítettek tova. Az emberek egymás hegyen-hátán lökdösődtek, eltátották a szájukat, ökölbe szorították kezüket, csak magával törődött mindenki, s kézzel-lábbal, kiabálással ösztökélte a maga lovát. S mind e sokadalom zaja, a művelt emberben megmozdult állat ordítása egyre érthetőbben mennydörgött:

- Itt vannak! Itt vannak!... Itt vannak!

Nana megint előbbre vágott; most Valerio II maradt el, Nana két-három nyakhossznyira vezetett Spirittel. A mennydörgő dobogás nőttön-nőtt. Már közeledtek; viharos káromkodás fogadta őket a landauerből.

- Gyühé, Lusignan, te lusta dög, te rossz gebe!... Érti ám az angol! Csak szorítsd, öregem!... Ó, ez az undok Valerio!... Ó, ez a taligásló! Lőttek a tíz aranyra!... Nincsen párja Nanának! Bravó, Nana! Bravó, buksi!

S Nana, fenn a bakon, öntudatlanul, egyszerre csak ringatni kezdte combját, csípőjét, mintha maga is szaladna. Úgy mozgatta a hasát, mintha ezzel is segítene a kancának. Minden mozdulatra fáradt sóhaj szakadt fel kebléből, s halk, kínos hangon mondogatta:

- Csak fuss... csak fuss... csak fuss...

Most felséges látványban volt része a közönségnek. Price felállott a kengyelben, s lovagló ostorát magasan tartva, vaskarral vesszőzte Nanát. Ez a kiszáradt, hosszú ábrázatú, merev, halottnak látszó vén gyerek most csupa tűz, csupa láng volt. Az ádáz vakmerőség, a diadalmas akarat hevében mintegy lelkét öntötte kancájába, s tartotta, vitte a tájtékozó, véres szemű állatot. Az egész raj lihegve, villámgyorsan dübörgött tova, s csak úgy söpörte magával a levegőt, míg a bíró vizsga szemmel, hidegvérrel várt. Aztán hatalmas ujjongás hangzott fel a tömegben. Price utolsó erőfeszítéssel a célkarikához ugrasztotta Nanát, s egy fejhossznyival verte meg Spiritet.

Mint a tenger moraja, zúgott a kiabálás: - Nana, Nana, Nana! - Sebes viharoként terjedt, nőttön-nőtt a kiáltás, s lassanként betöltötte az egész szemhatárt, a Bois mélyeitől a Valérien-hegyig, a Longchamps rétjeitől a boulogne-i síkságig. Örült lelkesedés tört ki a pázsiton. Éljen Nana! Éljen Franciaország! A nők napernyőjüket csóválták, a férfiak lármázva sürögtek-forogtak, mások meg ideges kacagással hajigálták fel kalapjukat. S a túlsó oldalon, a mázsáló hely közönsége harsogva válaszolt a zshivajra, nyüzsgtek a tribünök, de világosan nem látszott semmi, csak a levegő remegett, mint valami parázs láthatatlan lángja, a kicsiny, hadonászó alakok eleven tömege fölött, melyből karok meredeztek, s szemek és nyitva felejtett szájak pontjai feketélltek. S a zaj nem akart szünni, egyre nőtt, újra felharsant a távoli fasorokban, a fák alatt tanyázó nép között, s az egyre fokozódó, terjedő izgalom magával ragadta a császári tribünt is, hol a császárné tapsolt. Nana, Nana, Nana! A kiáltás csak szállt, szállt a tündöklő nap felé, melynek aranyesője a megrészegült tömegre áradt.

Nana, ki még mindig landauere bakján állt, s szinte megnövekedett, azt hitte, hogy őt ünneplik. Diadalától kábultan, egy percig mozdulatlan maradt, s a pályára bámult, melyet akkora emberáradat lepett el, hogy a fű már nem is látszott a fekete kalapok tengerétől. Aztán mikor az egész tömeg elhelyezkedett, s hosszú sövényt képezett a kijáratig, hogy még egyszer üdvözlje Nanát, amint ellépett Price-szel, ki megtörve, kiégve, szinte élettelenül hajolt lovára, a fiatal nő nagyokat vágott combjára, mindenről elfeledkezett már, s nyers, diadalmas szavak bugyborékokat ajkán:

- Hej, a teremtésit, akárcsak én volnék!... Hej, a teremtésit, micsoda vér!

S mivel nem tudta, hogyan fejezze ki örömét, mely ebben a pillanatban egész valóját felkavarta, kapta Louis-t, ki Bordenave vállán éppen keze ügyébe esett, s megcsókolta a gyereket.

- Három perc és tizennégy másodperc - szólt az igazgató s óráját újra zsebébe tette.

Nana még mindig nevét hallgatta, melynek visszhangját feléje harsogta az egész síkság. Népe ünnepelte őt, amint ott állt a verőfényben, s napfényes hajával, égszínkék és fehér ruhájában kimagaslott a tömegből. Labordette hozzá szökött, s kétezer arany nyereséget jelentett neki, mert ötven aranyát negyvenszeres pénz ellenében tette fel Nanára. De ez a pénz most nem érdekelte annyira, mint a váratlan siker, mely egyszerre Párizs királynőjévé avatta. Körülte a hölgyek egytől egyig vesztettek. Rose Mignon ideges bosszúságában eltörte napernyőjét: Caroline Héquet, Clarisse, Simonne, sőt maga Lucy Stewart is, hasztalan volt ott a fia, csúnyán szitkozódottak, annyira elkésérítette őket ennek a nagy darab lánynak a szerencséje. Triconné meg, aki a lovak indulásakor és befutásakor egyaránt keresztet vetett, büszkén egyengette magas alakját, szörnyen örvendezett jó szimatjának, s mint afféle tapasztalt matróna, magasztalta Nanát.

Ezalatt a landauer körül mindjobban tolongtak a férfiak. Vadul kiabált a társaság. Georges, bár egészen berekedt már, tovább kiabált, de hangja el-elcsuklott. Mivel a pezsgő már elfogyott, Philippe magával vitte az inasokat, s a söntésekhez szaladt. Nana udvara egyre nagyobb lett, diadala most már azokat is odacsalta, kik előbb még húzódoztak s a mozgalom, mely a

pázsit középpontjává tette kocsiját, apoteózisban végződött, mintha maga Venus királynő trónolt volna megittasodott alattvalói körében. Mögötte Bordenave, atyai meghatottságában, egyre-másra szitkokat morzsolt a fogai közt. Maga Steiner is, kit újból meghódított Nana, otthagya Simonne-t, s felkapaszkodott a kocsi egyik hágsójára. S mikor a pezsgő megérkezett, mikor Nana felemelte telt poharát, akkora éljénzés támadt, s oly harsányan zendült fel újra: Nana, Nana, Nana! hogy a tömeg csodálkozva kereste a kancát; most már igazán nem tudták, vajon az állat vagy az a nő ragadta-e el annyira a lelkeket.

Közben Mignon is ott-termett, hasztalan fenyegette Rose iszonyú pillantása. Egészen önkívületbe ejtette ez az átkozott leány, s mindenáron meg kellett ölelnie. S aztán, mikor jobbról-balról megcsókolta az arcát, atyai hangon mondta:

- Csak az bosszant, hogy Rose most már biztosan elküldi a levelet... Szörnyen dühös!

- Annál jobb, épp a tervembe vág! - szaladt ki Nana száján.

De látva, hogy Mignon elképed erre a kijelentésre, sietve hozzátette:

- Mit is beszélek?... Csakugyan, már azt se tudom, mit beszélek!... Egészen részeg vagyok...

S valóban részegen, az örömtől, a napsugártól mámorosan, poharát magasra tartva éltette önmagát.

- Éljen Nana! Éljen Nana! - kiáltotta a pokoli láрма, kacagás, éltetés közepette, mely lassanként betöltötte az egész lóversenyteret.

A futtatás vége felé járt, most már a Vaublanc díjért versenyeztek. A kocsik egyenként elindultak. Közben itt is, ott is szitkozódva emlegették a Vandeuvres nevét. Most már világos, mint a nap: Vandeuvres két éve készült erre a csalafintaságra: meghagyta Greshamnek, hogy tartsa vissza Nanát s csak azért futtatta Lusignant, hogy megkönnyítse a kanca dolgát. A vesztesek dühöngtek, a nyertesek csak vállukat vonogatták. És aztán? Hát meg van ez tiltva? Egy tulajdonos úgy vezeti az istállóját, ahogy éppen tudja. Láttak már ennél cifrábbat is! Legtöbben nagyon ügyesnek találták, hogy Vandeuvres barátaival minden fogadást összeharácsooltatott, amit csak Nanára megkaparinthatott, s ez persze megmagyarázta a hirtelen áremelkedést. Kétezer aranyat rebesgettek, átlag hamincszorosan számítva, vagyis egymillió-kétszázezer frank nyereséget; ennek az összegnek nagysága tiszteletet parancsolt, s mindent megmagyarázott.

De mást is suttoztak az emberek; ezek a hírek a mázsáló helyről jöttek, s nagyon komolyak voltak. Egyes férfiak, kik onnét érkeztek, töviről hegyire megtárgyalták a dolgot; nőttön-nőtt a zaj, s leplezetlenül beszéltek valami csúnya botrányról. No, ennek a szegény Vandeuvres-nak is befellegzett! Valami durva számársággal, ostoba csalással rontotta el pompás fogását. Ugyanis megbízta Maréchalt, ezt a gyanús bukmékert, hogy számlájára kétezer aranyat tegyen Lusignan ellen, csupán azért, hogy visszakaparintson egy hitvány összeget, ezer s egynéhány aranyat, mellyel nyíltan fogadta még az állatot; ez azt bizonyította, hogy a gróf, vagyonának végső összeomlásától tartva, súlyos hibát követett el. A bukméker, tudva, hogy a favorit nem nyerhet, valami hatvanezer frankot keresett ezen a lovon. Csakhogy Labordette, kinek nem volt pontos és részletes utasítása, éppen nála tett kétszáz aranyat Nanára, melyet a másik, nem ismerve az igazi fogást, továbbra is ötven az egyhez jegyzett. Mikor így Maréchal százezer frankot vesztett a kancán, s negyvenezer frank veszteséggel zárta a napot, forogni kezdett vele a világ, s egyszerre mindent megértett: hiszen látta, amint Labordette meg a gróf a mázsáló terem előtt bizalmasan beszélgettek egymással a futtatás után. Erre az egykori kocsis leplezetlen dühével, a megcsalt ember durvaságával csúnya patáliát csapott, trágár szavakkal mondta el az esetet, s mindenkit felbujtogatott. Azt is rebesgették, hogy versenybíróság elé kerül az ügy.

Nana, kit Philippe és Georges titkon értesített a dologról, foghegyről egy-egy megjegyzést tett rá, s közben folyvást kacagott meg ivott. Azt mondta, valószínűnek látszik az eset, emlékszik ő efféle históriákra; ez a Maréchal különben is ocsmány fráter. De azért még mindig tamáskodott, mikor hirtelen megjelent Labordette. Nagyon sápadt volt.

- Nos? - kérdezte tőle halkán.

- Kampec! - válaszolt az egyszerűen.

S csak a vállát vontá rá. Micsoda gyerek ez a Vandeuvres! Nana kelletlen mozdulatot tett.

Aznap este Nana roppant sikert aratott a Mabilles-teremben rendezeti mulatságon. Mikor tíz óra felé megjelent, a zsbongás már tetőfokra hágott. A hóbornak e klasszikus estélyén egybegyűlt az egész gáláns ifjúság, s csak úgy hempergett a durvaságokban, trágár, ostoba ötletekben. A gázlámpák füzére alatt egymás hegyén-hátán tolongtak az emberek: frakkok, fursánál furcsább ruhák, mélyen dekoltált nők kavargtak, ócska ruhákban, amelyekért nem kár, ha elpiszkolódnak is, és üvöltöttek szelesen, ittasan. Harminc lépésre már nem lehetett hallani a zenekar fúvós hangszereit. Senki se táncolt. Unos-untalan bárgyú megjegyzések jártak szájról szájra, de senki se tudta, miért. Mindenki erőltette az elmésséget, ami nemigen sikerült. Hét nőt bezártak a ruhatárba, s ezek most siránkoztak, hogy eresszék ki őket. Valahol egy mogyoróhagymát leltek; nosza tüstént elárverezték, s már két aranyra felverték az árát. Épp ekkor érkezett meg Nana, még mindig kék-fehér löverseny-toalettjében. Dörgő éljenzés közepe tette neki adták a mogyoróhagymát. Hasztalan szabadkozott, felkapták, s három férfi diadalmasan vitte a kertbe a letarolt gyepen, a feldúlt virágágyakon keresztül, s mivel a zenekar útjukban állt, megrohanták, elfoglalták s összetörték a székeket, kottatartókat. Az elnéző rendőrség meg nem nagyon törte magát, hogy helyreállítsa a rendet.

Nana csak kedden ocsúdott fel győzelmi mámorából. Reggel Lerat-néval beszélgetett; a néne Louis állapotáról hozott hírt, kinek megártott a friss levegő. Izgalmas esetről folyt a szó, mely egész Párizst foglalkoztatta. Vandeuvres, miután kitiltották a versenytérről, s még aznap este kizárták a Kaszinóból, másnap felgyújtotta istállóját, s lovaival együtt bennégett.

- Előre megmonda - ismételte a fiatal nő. - Bolond egy ember!... Ugyancsak belém bújt a félsz, mikor tegnap este értesültem a dologról! Hiszen képzelheted, hogy milyen könnyen megölhetett volna egy éjjel... Aztán meg nem el kellett volna-e mondania mindent a lováról? Legalább egy vagyont nyerhettem volna!... Persze, azt monda Labordette-nek, hogy ha megtudnám a dolgot, mindjárt elmondanám a fodrásznak meg egy sereg embernek. Hát ez az udvariasság?... Nem is sajnálom valami nagyon!

Ahogy így eltűnődött, egészen dühbe jött. Éppen betoppant Labordette. Lebonyolította fogadásait, s valami negyvenezer frankot hozott. Ez csak fokozta Nana rosszkedvét, hiszen egy milliót is nyerhetett volna. Labordette mentegetőzött, s mindent Vandeuvres-ra hárított. Ezek a régi családok egytől egyig tönkremennek, s olyan ostobán fejezik be pályájukat.

- Ó, én nem is találok olyan ostobának, ha valaki így magára gyűjtja az istállót - szólt Nana. - Szerintem fene szépen végezte be életét... Ó, hiszen tudod, hogy nem védem a Maréchallal való históriáját. Nagy ostobaság volt. S ha elgondolom, hogy ez az arcátlan Blanche még rám akarta kenni a históriát! Azt feleltem neki: „Hát biztattam én, hogy lopjon?” Az ember csak kérhet pénzt egy férfitől anélkül, hogy bűnre ösztökélne!... Ha megmonda volna nekem: „Semmim sincs már”, azt feleltem volna neki: „Jó, váljunk el” s akkor nem mérgesedett volna el a dolog.

- Bizony - szólt a néne komolyan. - Mikor a férfiak megbicsakolják magukat, csak ők isszák meg a levét!

- Hanem az a kis céció a végén, az már igazán sikkes volt! - folytatta Nana. - Rettenetes lehetett, az embernek libabőrös lesz tőle a háta! Mindenkit eltávolított, bezárkózott az istállóba, s petróleumot is vitt magával. Az aztán égett, a teremtesit! Képzelve csak, egy irgalmatlan nagy épület, csaknem az egész fából, s tele szalmával meg szénával! Akkora lángokat vetett, akár egy torony... De legérdekesebbek voltak a lovak, azok semmiképp sem akartak tűzhalált halni. Hallatszott, amint rúgkapáltak, az ajtóknak estek, s valósággal ordítottak, mintha emberek lettek volna... De rá is jött a frász, aki látta...

Labordette tamáskodott egy kicsit. Ő nem hitt Vandeuvres halálában. Valaki váltig erősködött, hogy látta, amint egy ablakon át kereket oldott. Az igaz, hogy pillanatnyi elmezavarában felgyújtotta istállóját, hanem mikor már kezdett melege lenni, hamarosan kijózanodhatott. Egy ilyen elpuhult férfin, akinek annyira elvette az eszét a szoknya, nincs is annyi virtus, hogy így haljon meg.

Nana kiábrándulva hallgatta, s csak ennyit jegyzett meg rá:

- Ó, a szerencsétlen! Pedig olyan szép lett volna!...

Éjjel egy óra tájt Nana és a gróf még nem aludtak a velencei csipkével borított nagy ágyban. Muffat csak az este jött vissza, három napos duzzogás után. A meleg szoba bágyadtan bóbiskolt az éjjeli mécses gyér világánál, egészen átjárta a szerelem fülledt illata, s halványan, alig kivehetően tünedeztek elő az ezüsttel kirakott fehér lakkos bútorok. A lebocsátott függöny sűrű árnyékba vonta az ágyat. Sóhajtás hallatszott, aztán egy csók törte meg a mozdulatlanságot. Nana kibújt a takaró alól, s egy percig ott ült mezítláb az ágy szélén. A gróf újra vánkosára hajtotta fejét, s sötétben maradt.

- Kedvesem, hiszel te a jó Istenben? - kérdezte Nana rövid tűnődés után komoly ábrázattal.

Egészen hatalmába kerítette a vallásos félelem, amint kibontakozott kedvese karjaiból. Reggel óta kellemetlen érzésről panaszkodott, s újra ostoba gondolatai gyötörték, ahogy nevezni szokta, a halál és az elkárhozás gondolata. Voltak néha éjszakái, mikor be sem hunyta szemét, gyermeki félelem szállta meg, s folyvást borzalmas látomások, rémképek üldözték.

- Mit gondolsz, a mennyországba jutok én? - kezdte Nana újra.

Összeborzongott. A grófot meglepte a furcsa kérdés ebben az alkalmatlan pillanatban, s felébredt benne a katolikus lelkipurdalása. Nana úgy ült ott kibontott hajjal, s válláról lecsúszott az inge. Aztán újra a férfi keblére vetette magát, s görcsösen, fuldokló zokogással ölelte át.

- Félek a haláltól... félek a haláltól...

Muffat csak bajosan tudta lefejtetni magáról. Félt, hogy még rá is átragad erről a nőről az eszelősség, amint a láthatatlantól való ragályos félelmében testéhez tapadt. Aztán észre akarta téríteni: ugyan, hiszen majd kicsattan az egészségtől; csak viselje magát jól, s akkor majd méltó lesz a bocsánatra. De Nana csak fejét rázta: igaz, hogy ő még a légynek sem ártott soha, sőt még a Boldogságos Szűz képét is ott hordja mindig a keblén (meg is mutatta neki az érmet, mely egy piros zsinóron függött), de hát úgy van az már elrendelve, hogy azok a nők, kik nincsenek férjnél, s mégis szeretkeznek, pokolra kerülnek. Visszaeszmélt a katekizmus egy-egy mondatára. Ó, ha biztosan tudhatná az ember; de hát semmit sem tud, s odaátról senki sem tér vissza, hogy felvilágosítsa. Az meg igazán butaság volna, hogy zavartassa magát, ha a papok ostobaságokat fecsegnek. Azért ájtatosan megcsókolta a testétől még egészen meleg szentképet, mintha oltalmat keresne a halál ellen, melynek gondolata fagyos borzalommal töltötte meg lelkét.

Muffat-nak át kellett kísérnie az öltözőfülkébe; reszketett, hogy csak egy pillanatra is egyedül maradjon, még ha nyitva is hagyják az ajtót. Mikor Muffat visszafeküdt az ágyba, Nana még bejárta az egész szobát, megnézett minden szögletet, s a legkisebb neszre megriadt. Egy tükör maradásra bírta, s önfeledten bámulta testének csupaszságát, mint egykor. De most még jobban félt a keble, csípője, combjai láttán. Végül sokáig tapogatta két kezével az arccsontját.

- Milyen csúnya is az, ha az ember halott - mondotta halkan.

Azzal behorpasztotta az arcát, tágra meresztette szemét, leejtette az állát, hogy lássa, milyen lenne a ravatalon. S arcát így eltorzítva, a gróf felé fordult.

- Nézd csak, milyen kicsi lesz majd a fejem.

Muffat megharagudott.

- Bolond vagy; gyere, feküdj le.

Már a sírban látta a leányt, mint egy évszázados csontvázat. Összekulcsolta kezeit, s egy imát tördelt. Egy idő óta újra hatalmába ejtette a hit, naponként vallásos őrvongás jött rá, a vértolulás hevességével tört rá, s egészen elkábította. Ujjai ropogtak, s minduntalan csak ezeket a szavakat ismételte: „Én Istenem... én Istenem... én Istenem.” Tehetetlenségének kiáltása volt ez, bűnének kiáltása, mellyel szemben olyan gyöngé volt, bármennyire tudta is a biztos kárhozatot. Mikor Nana visszatért, ott lelte ziláltan, a takaró alatt, keblét marcangolva, a levegőbe révedve, mintha az eget keresné. Nana újra sírni kezdett, átölelték egymást, foguk vacogott, nem tudták, miért, s ugyanabban az együgyű lelki gyötrődésben hánykolódtak egymás mellett. Már volt egy ilyen éjszakájuk: de ez a mostani már igazán hülyeség volt, amint Nana megjegyezte, mikor félelme elmúlt. Gyanú villant át agyán, s óvatosan faggatni kezdte a grófot: Rose Mignon talán elküldte neki azt a híres levelet? De nem ez volt a baj, csak a félsz, semmi egyéb, mert Muffat még nem tudta, hogy felszarvazták.

Két nappal később, egy újabb elmaradás után, Muffat reggel látogatta meg Nanát. Ilyenkor még sohasem jött. Arca fakó volt, szemei vörösek, s még mindig remegett valami nagy, belső felindulástól. De Zoé, ki maga is meg volt rémülve, nem vette észre zavartságát. A gróf elé futott s felkiáltott:

- Ó, uram, jöjjön már, madame majd meghalt az este!

Aztán mikor bővebb felvilágosítást kért:

- Valami hihetetlen dolog... Vetélés, uram!

Nana három hónap óta terhes volt. Sok ideig holmi gyengélkedésre gondolt, maga Boutarel orvos is tamáskodott. Aztán mikor kereken megmondta, miről van szó, Nana szörnyen bosszankodott az eseten, s mindent elkövetett, hogy terhességét palástolja. Ideges félelme, sötét hangulata is jórészt állapotából származott, melyet úgy titkolt, mint valami szégyellős leányanya. Nevetséges esetnek találta, olyasminek, ami csak csökkentí az értékét, s melyért még ki is nevetik majd. Hej, azok a rossz nyelvek! Na, szép csávába jutott! Épp akkor kellett teherbe esnie, mikor már azt hitte, hogy szó se lehet róla. Egyik meglepetés a másik után érte, mintha visszaéltek volna asszonyiségával. Hát akkor is lehet fogantatás, ha nem akarja az ember, és másra használja a testét? Felháborította a természet, a tisztas anyaság, mely élvezetei közepette köszöntött be, az az élet, melyet ő hoz majd világra, holott eddig csak halált vetett maga körül. Hát még kedve szerint se rendelkezhetik az ember a testével? At kell esni a hosszú kálvárián? Aztán honnét csöppen ide ez a poronty? Erről fogalma sem volt. Na, akitől kapta, jobban tette volna, ha megtartja magának! Hiszen a csuda se kívánta, mindenkinek láb alatt lesz, s annyi szent, hogy nem sok öröm vár rá ebben az életben!

Zoé elmondta a szerencsétlenséget.

- Madame-ra négy óra felé rájött a kólíka. Sokáig vártam rá, s mikor végre utána mentem az öltözőfülkébe, ott feküdt ájultan a földön. Igen, uram, a földön, vértócsában, mintha meggyilkolták volna... Persze, mindjárt megértettem a dolgot. Dühös lettem: madame nyugodtan megmondhatta volna nekem ezt a csapást... Éppen ott volt Georges úr. Ketten aztán fel-emeltük, de alig mondtam meg, hogy vetélésről van szó, most meg ő lett rosszul... Na, hogy mit állottam én ki tegnap óta!

Csakugyan olyan volt a palota, mintha fenekestül felforgatták volna. A cselédség fejvesztetten szaladgált a lépcsőkön, szobákon át. Georges ott töltötte az éjszakát, a szalon egyik karosszé-kében. Este, mikor madame fogadni szokott, ő tudatta az esetet madame barátaival. Nagyon sápadt volt, s rémülten, izgatottan beszélt el a történeteket. Steiner, la Faloise, Philippe s még mások is eljöttek. Csodálkozva kiáltottak fel az első szóra. Nem, az lehetetlen! Bizonyára valami tréfa az egész! Aztán elkomolyodtak, a hálószoa ajtaja felé néztek, s bosszúsan csó-válták fejüket. Nem találták valami nagyon mulatságosnak a dolgot. Éjfélíig mintegy tizenkét

férfi suttogott a kandalló előtt, egytől egyig barátok, s valamennyi fejében az apaság gondolata motoszkált. Nagyon esetlenek, zavartak voltak, mintha mentegetőztek volna egymás előtt. Aztán behúzták a nyakukat; semmi közük hozzá, annyi bizonyos, hogy Nanától való. Hm, nagyszerű ez a Nana! Ezt a tréfát mégse tételezték volna fel róla! Aztán lábujjhegyen egyenként eltávoztak, mint valami halottas házból, hol tilos a nevetés.

- Azért csak tessék feljönni, uram - szólt Zoé Muffat-hoz. - Madame sokkal jobban van már, fogadni fogja önt... Várjuk az orvost, ki megígérte, hogy reggel megint eljön.

A komorna rábeszélte Georges-ot, hogy menjen haza aludni. Fenn, a szalonban nem volt senki, csak Satin: ott hevert a pamlagon, cigarettázott, s a levegőbe bámult. A baleset óta fagyos dühvel nézte a nagy kavarodást, vállát vonogatta, s csúnyán káromkodott. Mikor Zoé elhaladt mellette, s még egyszer elmondta a grófnak, mennyit szenvedett szegény madame, kurtán odavetette:

- Úgy kell neki, legalább okul belőle!

Zoé s Muffat meglepve fordultak vissza. Satin nem moccant, folyvást a mennyezetet bámulta, s idegesen rágt a cigarettáját.

- Na, maga is jópipa! - szólt Zoé.

Satin most felült, dühösen nézett a grófra, s megint arcába vágta a szót:

- Úgy kell neki! Legalább okul belőle!

Aztán visszafeküdt, vékony füstkarikát fújt a levegőbe, mintha nem érdekelné az egész dolog, s feltette volna magában, hogy semmibe sem ártja magát. Nem, ez már igazán ostobaság!

Zoé bevezette Muffat-t a hálósobába. Erős éterszag áradt itten, s a meghitt csöndet alig zavarta a Villiers sugárútról szűrődő tompa kocszörgés. Nana nagyon halvány volt, s nem aludt; nagy szemei álmatagon néztek szét. Nem mozdult, csak mosolygott, amint a grófot megpillantotta.

- Hó, lelkem - mormogta bágyadtan -, már azt hittem, sose látlak többet.

Aztán mikor Muffat ráhajolt, hogy megcsókolja a haját, hirtelen ellágyult, s jóhiszeműen a gyermekről beszélt, mintha ő lenne az apja.

- Nem mertem megvallani neked... Olyan boldog voltam! Ó, milyen szép álmokban ringattam magamat! Azt akartam volna, hogy méltó legyen hozzád. De most már vége... Mégis talán jobb így. Nem akarom, hogy megzavarjam az életedet.

A grófot meglepte ez az apaság, s zavartan dadogott. Széket hozott, leült az ágy mellé, s a takaróra támasztotta egyik karját. A fiatal nő most észrevette, hogy arca fel van dülva, szeme véres, láztól remeg az ajka.

- Mi bajod? - kérdezte tőle. - Csak nem vagy beteg te is?

- Nem - válaszolt Muffat kínosan.

Nana mélyen szemébe nézett, aztán egy pillantással kiküldte Zoét, ki ott vesztegelt, s az orvosságos üvegeket rakosgatta. Mikor egyedül maradtak, magához vonta s újra megkérdezte:

- Mi bajod, kedvesem?... Csupa könny a szemed, látom én... Ugyan beszélj már! Ugye azért jöttél, hogy közölj valamit?

- Nem, nem, esküszöm - dadogta Muffat.

De már majd megfojtotta a fájdalom, s csak még jobban ellágyította ez a betegszoba, hová váratlanul csöppent; fuldokló zokogásban tört ki, s a takaróba temette arcát, hogy elfojtsa

túláradó keserűségét. Nana mindent értett már. Szóval Rose Mignon végül is elküldte a levelet. Hagyta egy darabig, hadd sírja ki magát. Muffat annyira reszketett a görcsös zokogástól, hogy az egész ágy remegett bele. Végre anyai részvétellel megszólalt Nana:

- Valami kellemetlenség volt otthon?

Muffat rábólintott fejével. Nana megint hallgatott egy kicsit, aztán nagyon halkán:

- Szóval mindent tudsz?

Muffat bólintott. Aztán csend lett, mélységes csend a gyászos szobában. Előtte való este a császárné estélyéről jövet, otthon kapta meg Sabine levelét, melyet kedvesének írt. Egy gyötrelmes éjszaka után, melyen folyvást a bosszún töprengett, reggel elment hazulról, mert attól félt, hogy még megöli nejét. Odakint elbájolta a szép júniusi délelőtt, tervei elmosódtak, s eljött Nanához, mint mindig, mikor valami nagy bánata volt. Csak itt adta át magát igazán boldogtalan fájdalomnak; ösztökelte a gyáva öröm, hogy megvigasztalják.

- Nyugodj meg - csitíttatta Nana végtelen jósággal. - Már régóta tudom. De hát én nem nyitottam volna fel a szemedet. Ugye emlékszel, hogy a múlt évben gyanakodtál? Hanem én óvatos voltam, s elsimítottam a dolgot. Végre is nem volt bizonyítékom... Ha azóta van, biz az elég nagy baj, én megértem. De legyen az embernek helyén az esze. Ez még nem becstelenít meg.

Muffat már nem sírt. Szégyen fogta el, bár jó ideje a legbizalmasabb titkokat is elmondta neki családi életéről. Nanának kellett bátorítania. Hiszen nő, neki mindent elmondhat. Muffat tompán jegyezte meg:

- Beteg vagy. Minek fárasztanálak?... Bolondság volt, hogy eljöttem. Megyek is már.

- Nem, nem! - szólt Nana hirtelen. - Maradj. Talán jó tanácsot adhatok. Csak ne kívánd, hogy sokat beszéljek, mert az orvos megtiltotta.

Végre felállt a gróf, le s fel járkált a szobában. Nana vallatóra fogta:

- S most mit akarsz tenni?

- Mit? Hát felpofozom azt az embert!

Nana elfintorította rá az arcát.

- Ez nem elég... És a feleséged?

- Megindítom ellene a válópert... van bizonyítékom.

- Ezzel se mégy semmire, kedvesem... Sőt, egyenesen ostobaság volna... Sohasem egyezném bele, hogy ilyesmit csinálj.

Aztán bágyadt hangon, de határozottan megmagyarázta, minő felesleges botrány származnék a párbajból és a pörből. Egy hétig vele bíbelődnék minden újság. Egész pályáját kockára tenné vele, nyugalmat, magas udvari állását, nevének becsületét. S ugyan miért? Csak hogy jót nevéssenek rajta az emberek.

- Mit bánom én! - kiáltott a gróf. - De legalább megbosszulom magamat!

- Lelkem - szólt Nana -, ha tüstént nem bosszulja meg magát az ember az efféle históriákban, akkor már sose bosszulja meg magát.

Muffat dadogva állt meg. Nem, ő nem gyáva, de érezte, hogy Nanának igaza van. Kellemetlen érzés szállta meg egyre jobban, valami gyámoltalanság, valami szégyen, mely megpuhította, s élet vette indulatának. Nana különben is elszánta magát, hogy nyíltan megmondjon mindent, s most újabb csapást mért rá.

- S tudod-e, lelkem, mi bánt tégedet?... Az, hogy magad is megcsalod a feleségedet. Na, hiszen nem azért hálsz másutt, hogy zabot hegyezzél. A feleséged bizonyára megsejtette a dolgot. Akkor meg hát mit vethetsz szemére? Azt fogja válaszolni, hogy te tanítottad rá, s erre aztán be kell fognod a kis szádat... Látod, lelkem, ezért topogsz itt, ahelyett hogy szétmorzsolnád mind a kettőt.

Muffat visszahanyatlott a székre, annyira megtörték ezek a nyers szavak. Nana elhallgatott, lélegzetet vett, aztán halkan felsóhajtott:

- Ah, oda vagyok... Segíts, hogy egy kissé fölemelkedhessem. Mindig csúszom, nagyon alacsonyan van a fejem.

Muffat felemelte. Nana újra felsóhajtott, most már jobban érezte magát. Aztán megint csak arról a cifra botránnyról beszélt, mely a válóperből származnék. Mit szól majd hozzá, ha a gróf ügyvédje Nanával mulattatja Párizst? Mindent fölpiszkálnának ebben a pörben: felsülését a Variétés színházban, palotáját, egész életmódját. Ó, Isten ments! Megköszönné az efféle reklámot! Holmi piszkos nők talán még ösztökelnék, hogy a fél világnak kikürtölje az esetet, de ő csak a boldogságát akarja. Szelíden magához húzta, s fogva tartotta már. Muffat feje ott pihent a párna szélén, a feje mellett, s egyik karjával átölelte a nyakát. Aztán édesen a fülébe súgta Nana:

- Nézd, bogaram, te visszatérsz a feleségedhez.

A gróf felháborodott ezen. Soha, soha! Nem, ezt a szégyent nem bírná el. De Nana nem tágított, s gyöngéden folytatta:

- Visszatérsz a feleségedhez... Hát szeretnéd, ha mindenütt azt beszélnék, hogy én csábítottalak el a családotól? No, szép kis hírem lenne, mondhatom! Mit gondolnának felőlem?... Csak esküdj meg rá, hogy mindig szeretni fogsz engemet, mert mihelyt egy másikkal adnád össze magadat...

Szava sírásba veszett. Muffat csókjaival szakította félbe, s egyre azt hajtotta:

- Elment az eszed... Az lehetetlen!

- De igen - erősködött Nana. - Akarom... Én majd csak elleszek valahogy. Végre is a feleséged. Ez nem olyan, mintha az első jöttmenttel csálnál meg.

Így beszélt tovább, s ellátta a legjobb tanácsokkal. Még az Istent is emlegette. Muffat-nak úgy rémlett, mintha Venot-t hallaná, amint a fejét mossa, hogy kiragadja a bűnből. Nana azonban nem beszélt szakításról. Ő megértést hirdetett, a feleség és kedves közt megosztott békés életet, mely senkinek sem okoz keserűséget, valami boldog álmot a földi pálya elkerülhetetlen ocsmányságai közepette. Ez azért nem változtat az életükön, ő ezentúl is kedves kis bogara marad, legfeljebb valamivel ritkábban jön hozzá, s a grófnénak adja az éjszakákat, melyeket nem nála tölt.

Ereje fogytán halk sóhajban fejezte be szavait:

- Végre én is elmondhatom, hogy jót cselekedtem... S te csak még jobban megszeretsz.

Csönd állt be. Nana behunyta szemét, és sápadtan pihent vánkosán. A gróf hallgatott, azzal az ürüggyel, hogy nem akarja fárasztani. Eltelt egy jó perc, Nana újra kinyitotta szemét, s halkan mormolta:

- Aztán meg a pénz... Honnét teremted elő a pénzt, ha meghasonlasz vele?... Labordette itt járt tegnap a váltó miatt... Nekem is mindenben hiányom van, s már azt se tudom, mit vegyek magamra.

Aztán újra lezárta pilláit, s olyan volt, mint egy halott. Muffat arcát mélységes aggodalom felhőzte. A váratlan csapás annyira szíven találta, hogy este óta elfeledkezett a pénzzavarról, melyből maga sem tudta, hogyan lábol ki. A százezer frankos váltó, miután már egyszer meghosszabbították, a határozott fogadkozások ellenére is forgalomba került. Labordette persze adta a kétségbeesettet, mindent Francisra kent, s kijelentette, hogy üzleti ügyekben soha többé nem kompromittálja magát fogyatékos műveltségű emberekkel. Fizetni kellett, mert a gróf a világért se tűrte volna, hogy váltóját óvatolják. Aztán meg a Nana újabb követeléseit nem számítva, a maga otthonában is hallatlan prédálás folyt. Fondettes-ből visszajövet, a grófné egyszerre fényűző lett, mohón hajszolta a világi élvezeteket, ami ugyancsak megapasztotta a családi vagyont. Már rebesgették pazar szeszélyeit; egészen új mederbe terelte a háztartást, csak a régi Miromesnil utcai palota átalakítására ötszázezer frankot pocsékol, roppant drága ruhákat csináltatott, s jelentékeny összegek úsztak el, olvadtak semmivé, talán ajándékképpen, anélkül hogy a grófnének eszeágában lett volna számot adni róluk. Muffat ugyan már kétszer megjegyzéseket tett, s tudni akarta, hová megy a rengeteg pénz, de a grófné olyan különös arccal mosolygott rá, hogy nem merte tovább feszegetni a dolgot. Attól félt, hogy nagyon is kézzelfogható választ kap. Daguenet-t is főképp azért fogadta el vejének a Nana ajánlatára, hogy kétszázezer frankra csökkenthesse Estelle hozományát; a többire nézve aztán majd csak szegeletre jut valahogy a fiatalemberrel, kit még így is boldoggá tett a váratlan házasság.

Ebben az égető szükségben, hogy a Labordette százezer frankját előteremtse, Muffat egy hét óta csak egy kivezető utat talált lehetségesnek, bár még visszarettent tőle: eladni Bordes-ot, egy remek, fél millióra becsült birtokot, melyet egy nagybácsi hagyott volt a grófnéra. Csak-hogy ehhez a grófné aláírása is kellett, ki - a szerződés értelmében - maga sem adhatott túl a birtokon a gróf jóváhagyása nélkül. Előtte való este végre elhatározta a gróf, hogy beszélni fog nejével az aláírás dolgában. Aztán minden összeomlott, s most már a világért sem fogadhatott volna el hasonló megegyezést. Ez a gondolat még súlyosabbá tette a szörnyű csapást, melyet a házasságtörés mért rá. Nagyon is jól tudta, mit kíván Nana, mert hiszen növekvő meghittségükben, mely arra kényszerítette, hogy mindenbe avassa bele Nanát, elpanaszolta helyzetét, s bizalmasan megmondta neki, mennyire kínos rá nézve a grófné aláírása.

Azonban Nana, úgy látszott, nem erőszakolta a dolgot. Már nem is nyitotta ki szemét. S amint ilyen sápadtan feküdt előtte, Muffat-t félelem fogta el, s egy kis étert szagoltatott vele. Nana sóhajtott, kérdezősködött, anélkül hogy Daguenet-t említette volna.

- S mikor lesz meg a házasság?

- Kedden írják alá a szerződést, öt nap múlva.

Aztán szemét még mindig lehunyva, mintha gondolatai éjszakájából beszélne, azt mondta Nana:

- Végre is, bogaram, te tudod, mit kell tenned. Én azt akarom, hogy mindenki jól járjon.

Muffat megfogta kezét s megnyugtatta. Igen, majd lesz rá gondja, de most az a fő, hogy pihenjen. Nem is lázongott többé; ez az annyira álmos és langyos levegőjű, étterrel átítatott betegszoba lassanként egészen elkábította, s vágyat keltett benne a boldog béke után. Férfiassága, melyet annyira felkorbácsolt a rajta esett gyalázat, lassanként elpárolgott ennek az ágynak meghitt melegétől, e mellett a szenvedő nő mellett, kit lázas izgalommal az együtt töltött édes percekén révedezve ápolt. Ráhajolt, szenvedélyesen átölelte, míg Nana mozdulatlanul feküdt ott, s a győzelem bágyadt mosolya suhant át ajkán. De most megjelent Boutarel, az orvos.

- Nos, hát hogy van a drága gyermek? - kérdezte fesztelenül Muffat-tól, kivel úgy bánt, mintha férje lett volna Nanának. - Teringettét! Persze megerőltettük a beszélgetéssel, mi?

Boutarel szép férfi volt, még mindig fiatal, s nagyon keresett orvos a gáláns világban. Amellett igen jókedvű ember, ki jó pajtásként nevetgélt ezekkel a nőkkel, de sohasem szeretkezett velük, s borsosan, a legnagyobb pontossággal fizettette magát. Különben készségesen jött az első hívásra; Nana hetenként kétszer-háromszor érte küldött, mert állandóan reszketett a halál gondolatától. Szorongva panaszkolta el neki gyermeki aggodalmait, melyeket Boutarel mulatságos pletykákkal meg bolond történetekkel gyógyított. Ezek a nők valamennyien bálványozták. Hanem most az egyszer komoly volt a baj.

Muffat rendkívül meghiúsult vonult vissza. Nem érzett már egyebet, csak a végtelen ellágyulást, ahogy szegény Nanáját ennyire legyöngyölve látta maga előtt. Mikor elment, Nana még egy intéssel visszahívta, s csókra nyújtotta homlokát; aztán halkán, pajzán fenyegetéssel mondta:

- Tudod, hogy felhatalmaztalak... Térj vissza a feleségedhez, vagy örök harag...

Sabine grófné egy keddi napon akarta aláírni lánya házassági szerződését, hogy fényes ünnepséggel szenteljék fel az újonnan átalakított palotát, melyben még alig száradt meg a festék, ötszáz meghívót küldtek szét, úgyszólván az egész előkelő világnak. A kárpitosok reggel még a tapétát szögezték, s este kilenc óra felé, mikor a csillárokat gyűjtogatták, az építész, a grófné társaságában, kit végtelenül érdekelt a dolog, az utolsó rendeleteket osztogatta.

Bájos, kedves tavaszi ünnep volt ez. A forró júniusi este megengedte, hogy megnyissák a nagy szalon két ajtaját, s a kert porondján is táncoljanak. Mikor megjelentek az első meghívottak, kiket a gróf meg a grófné fogadott az ajtóban, valóságos káprázat fogta el őket. Csak vissza kellett emlékezniük az egykori szalonra, hol Muffat grófné fagyos emléke kísértett, erre az antik teremre, mely csupa áhítatos szigor volt, empire stílus nehéz mahagóni bútortárával, sárga bársonykárpitjával, zöldes, nyirkos mennyezetével. Most a bejáratától kezdve az előcsarnokban arannyal cifrázott mozaikok villóztak a magas kandeláberek alatt, míg a márványlépcső mentén finom vésésű korlát kígyózott. Aztán a genovai bársonnyal bevont szalon tündökölt; mennyezetét széles Boucher dekoráció borította, melyet az építész százezer frankért vásárolt a Dampierre kastély eladásakor. A kristálycsillárok és falikarok drága tükrök és bútorok pompáját ragyogtatták. Azt gondolhatta az ember, hogy Sabine kanapéja, ez az egyetlen, vörös selyem-nyugvóhely, melynek puhasága egykor annyira elütött, most megsokszorozódott, kiterjeszkedett, s az egész palotát kéjes lustasággal, élénk életkedvvel töltötte el, mely a késő tüzek mohóságával lobogott.

Már táncoltak. A kertben az egyik nyitott ablak alatt a zenekar egy keringőt játszott, melynek játsszi ritmusát elkapdosta a szellő, s csak tompítva engedte be a terembe. Áttetsző árnyékban terült el a lampionokkal világított kert, bíbor sátrával az egyik pázsit szélén, hová egy büfét hevenyésztek. Ez a keringő éppen a *Szőke Venus* dévaj ritmusú, csiklandósan kacarászó keringője, zengő áradattal, meleg borzongással járta át a régi palota falait. Úgy rémlett, mintha az utcáról betolakodott érzékiség fuvalma lett volna ez, s egy egész halott korszakot söpört volna magával a büszke fészekből, a Muffat család múltját, egy érdemekben, hitben oly gazdag századot, mely a mennyezetek alatt bóbiskolt.

Ezalatt a gróf anyjának régi barátai idegenül, elvakulva menekültek megszokott helyükre, a kandalló köré. Apró csoportba verődtek az egyre növekvő tolongásban, Du Joncquoy-né már meg sem ismerte a termeket, s átment az ebédlőn. Chantereau-né álmélkodással nézte a kertet, mely roppant nagynak tűnt fel előtte. S ebben a zugban csakhamar mindenfajta keserű megjegyzéseket suttogtak az emberek.

- Hej - mormogta Chantereau-né -, ha most visszajönne a grófné... Képzeltetik, hogy festene ebben a társaságban! S ez, a sok arany, ez a pokoli láрма... Botrányos!

- Sabine-nak elment az esze - válaszolt Du Joncquoy-né. - Látta az ajtóban? Nézze csak, innét jól látni... Minden drágakövéét felrakta.

Egy percre felálltak, s távolból a grófnét s a grófot szemlélték. Sabine csodálatos angol csipkével díszített fehér ruhájában csak úgy sugárzott a szépségtől; fiatal volt, vidám volt, s szinte mámoros arcán ki nem fogyott a mosoly. Mellette állt Muffat, megöregedve, kissé sápadtan; ő is mosolygott, nyugodt ábrázatával, méltóságosan.

- S ha meggondolja az ember, hogy ő volt itt az úr - folytatta Chantereau-né. - Egy árva padocskát sem hozhattak be az engedelmé nélkül!... Sabine csinálta ezt a nagy változást... Most ő parancsol... Emlékszik, mikor még a szalonját sem akarta átalakítani? Na, most aztán az egész palotát átalakította!

De hirtelen elhallgattak, Chezelles-né toppant be, nyomában egy sereg ujjongó fiatalember, kik egyik ámulatból a másikba estek.

- Ó, remek!... páratlan!... ez aztán ízlés!

Chezelles-né már messziről feléjük kiáltott:

- No, mit mondtam? Nincs is szebb, mint mikor ezeket a rozoga fészeket átalakítják!... Olyan sikkes! Ugye, milyen nagyszabású?... Na, most aztán fogadhat Sabine.

A két koros hölgy megint leült; elfojtott hangon a házasságról csevegtek, mely sokakat meglepett. Estelle éppen áthaladt előttük, rózsaszín selyemruhában. Még mindig a sovány, igénytelen, szótlan, szűzies arcú leány volt. Ő békén elfogadta Daguénét-t, nem mutatott sem örömet, sem szomorúságot, s éppen olyan hideg és halvány maradt, mint a téli estéken, mikor fát rakott a tűzre. Az egész ünnepség, melyet csak miatta rendeztek, ez a nagy fény, virágáradat, ez a zene teljesen hidegen hagyta.

- Kalandor az - jegyezte meg Du Joncquoy-né. - Én ugyan sohasem láttam.

- Vigyázzon, éppen itt jön - mormogta Chantereau-né.

Daguénét, ki észrevette Hugonnét két fiával, sietett karját nyújtani a hölgynek; nevetett s szinte ömlengő gyöngédséggel árasztotta el, mintha ő is segítségére lett volna szerencséje megalapításában.

- Köszönöm - szólt a hölgy s leült a kandallóhoz. - Lássá, ez az én régi zugom.

- Ismeri? - kérdezte Du Joncquoy-né, mikor Daguénét eltávozott.

- Hát hogyné! Bájos egy fiatalember! Georges nagyon kedveli... Ó, a legjobb családok egyikéből való!

S a jószívű nő mindjárt védelmére kelt, mikor észrevette, hogy itt titkos gyűlölséggel vannak iránta. Elmondta, hogy apja, kit Lajos Fülöp nagyon becsült, haláláig megyefőnök volt. Ő maga talán egy kicsit kirúgott a hámból. Az a híre, hogy tönkrement. No de van egy nagybirtokos nagybátyja, s az bizonyára ráhagyja a vagyonát. Hanem a két hölgy csak fejét csóválta; Hugonné maga is zavarban volt, s folyvást a család jó hírével hozakodott elő. Nagyon fáradt volt, s fájlalta a lábát. Egy hónap óta a Richelieu utcában levő házában lakott, mert egy csomó dolga akadt Párizsban, mint mondta. A szomorúság árnya felhőzte anyai mosolyát.

- Az mellékes - fejezte be Chantereau-né. - Estelle azért sokkal jobb partira számíthatott volna.

Most megszólaltak a harsonák. A négyes következett. A társaság a szalon két oldalához áradt, hogy helyet adjanak a táncosoknak. Élénk ruhák suhantak el egyre-másra a sötétlő frakkok

közt; nagy világosság áradt, ékszerek villámlottak, fehér tollak remegtek, s orgona és rózsa virágzott a hullámzó fejeken. Már meleg volt, kábító illat csapott a könnyű tüllökből, ezekből az atlasz- meg selyemruhákból, melyekben csupasz vállak fehérlettek a zenekar élénk hangjai mellett. A nyitott ajtókon át, a szomszéd szobákban üldögélő nők hosszú sorai látszottak, diszkrét mosollyal, ragyogó szemekkel, eleven ajkakkal, melyeket legyezők szele hűsített. S még mindig jöttek meghívottak; egy inas a neveket kiáltozta, míg a férfiak lassan átvergődtek a csoportokon, s azon ügyeskedtek, hogy elhelyezzék a karjukon szorongó hölgyeket, kik már messziről fürkésztek egy-egy szabad karosszéket. A palota mindjobban megtelt, a szoknyák halkán súrolták egymást; voltak zugok, hol a csipkék, csokrok, turnúrok áradata eltorlaszolta az utat; a hölgyek valamennyien beletörődtek ebbe a helyzetbe, megszokták már az ilyen ragyogó tolongást, s mit sem vesztek bájukból. Közben a kert mélyén, a lampionok rózsás világa alatt párok tűntek el, kik a fülledt, zsúfolt nagy szalonból menekültek; ruhák árnyai suhantak a pázsit mentén, mintegy a négyes dallamára, mely távoli édes zenének tetszett a fák mögött.

Steiner ott találkozott Foucarmont-nal meg la Faloise-zal, kik éppen egy pohár pezsgőt ittak a büfé előtt.

- Fene cifra jószág! - szólt la Faloise, amint az aranyozott lándzsákra feszített bíbor sátrat szemlélgette. - Még azt hinné az ember, hogy vásárban van, a mézeskalácsos sátra előtt... Az ám, a mézeskalácsos sátra előtt!

Most örökké a gúnyolódót adta, a fiatalembert, ki már mindennel betelt s már semmit sem talál, amit érdemesnek tartana arra, hogy komolyan vegye.

- A szegény Vandeuvres nézne ám nagyot, ha feltámadna - mormogta Foucarmont. - Emlékezhetek, milyen halálosan unta magát ott benn, a kandalló előtt. Teringettét, biz az nem is volt valami nagyon mulatságos!

- Vandeuvres! Ugyan hagyják már azt a szerencsétlen flótást! - szólt la Faloise megvetően. - Na, az is nagyot tévedt, ha azt hitte, hogy mindjárt oda leszünk, amiért megpörkölte magát! A kis kutya se beszél már róla. Tönkrement, vége lett, eltemették. Hm. Vandeuvres! Beszéljünk másról!

Aztán, mikor Steiner kezét fogott vele:

- Éppen az imént érkezett meg Nana... Micsoda bevonulás, gyerekek! Valami csuda!... Először megcsókolta a grófnét. Aztán mikor a gyerekek hozzá mentek, megáldotta őket, s így szólt Daguenet-hoz: „Jegyezd meg, Paul, hogy ha megcsalod a feleségedet, hát velem gyűlik meg a bajod!...” Micsoda? Hát nem látták? Ó, milyen fényes volt, milyen fenomenális!

A másik kettő szájtátva hallgatta, s végre nevetni kezdtek. La Faloise el volt ragadtatva, s roppant elmésnek találta magát.

- Ugye, elhitték, hogy így történt?... Na persze, hiszen Nana ütötte nyélbe a házasságot. Különben is a családhoz tartozik.

Philippe elhallgattatta, mivel arra jöttek az Hugon fiúk. Erre a házasságról pletykálgodtak, persze maguk közt. Georges megorrolt la Faloise-ra, ki a históriát elmondta. Az ugyan igaz, hogy Nana egyik régi kedvesét akasztotta Muffat nyakába vőnek, de az kacsa, hogy előtte való este még Daguenet-val hált volna. Foucarmont csak a vállát vont rá. Hát tudja az ember, hogy mikor hál Nana valakivel? De Georges felfortyant, s így kiáltott: „Én tudom, uram!”, ami nagy derűtséget keltett. Akárhogy is, mint ahogy Steiner megjegyezte, fura egy história ez.

Lassanként egészen benépesült a büfé. Az urak helyet engedtek, de nem váltak el. La Faloise szemtelenül pislogott a nőkre, mintha valami Mabil-le-beli mulatságon lett volna. Az egyik fasor mélyén váratlan meglepetés érte őket. A társaság Venot-ra bukkant, amint éppen nagyban tárgyalt Daguene-tal. Erre aztán pajzán tréfákkal mulattatták egymást. Azt mondták, hogy most gyóntatja, s tanácsokkal látja el az első éjszakára. Aztán a szalon egyik ajtaja elé tértek vissza az urak, hol éppen polka járta, s a hajladozó párok gyors barázdákat húztak az állva maradt férfiak között. Friss szél csapott be kívülről, s magasan lobogtak a gyertyák. Valahányszor egy-egy női ruha suhant el a ritmus könnyű hullámvázával, szellőként hűsítette a csillárokból áradó forróságot.

- Hej, az áldóját, nem nagyon fázhatnak odabent! - mormogta la Faloise.

A kert titokzatos árnyaiból visszajövet, sokáig hunyorgattak a nagy világosságban. Aztán Chouard márkit mutogatták egymásnak, ki egyedül állt ott, s hórihorgas alakjával magasan kivált a környező csupasz vállak közül. Arca sápadt volt s nagyon szigorú; gögösen, méltóságosan pillantott szét haja gyér, fehér koronája alól. Most, hogy Muffat viselkedésével így szégyenben hagyta, nyíltan szakított, s úgy tett, mintha soha többé át nem lépné a palota küszöbét. Ma este is csak nagy nehezen jött el, mégpedig az unokája rimánkodására, kinek férjhezmenetelét különben sem helyeselte, s méltatlankodva kelt ki a romlás ellen, melyet a becstelenül megtúrt modern feslettség a vezető körökben okozott.

- Ó, ez már a vég - súgta Du Joncquoy-né Chantereau-né fülébe a kandalló előtt. - Ez a szemét nő valósággal megbabonázta a szerencsétlent... Pedig milyen hívő, nemes lélek volt!

- Úgy látszik, hamarosan tönkrejut - folytatta Chantereau-né. - Egy váltója fordult meg a férjem kezén... Most folyton a Villiers sugárúti palotában él. Egész Párizs beszél róla... Istenem, én nem mentem Sabine-t, de ugye belátja, hogy Muffat elég okot ad neki a panaszra, s ha aztán ő is két kézzel szórja a pénzt...

- Ő sem csak a pénzt szórja - vágott a szavába a másik. - Végre is ketten többre mennek... Valóságos sárban fetrengés, kedvesem...

De most szelíd hang szakította félbe őket. Venot volt. Odajött, hogy mögéjük üljön, mint aki szeretne eltűnni, s hozzájuk hajolva suttogott:

- Minek kétségbeesni? Isten akkor van legközelebb, mikor már azt hisszük, minden elveszett.

Venot békén nézte a ház romlását, melyet egykor ő kormányzott. Fondettes-i tartózkodása óta szabadjára engedte az egész bolondériát, mivel nagyon is érezte, hogy úgyse tehet ellene. Ő mindent elfogadott, a gróf örvengő szenvedélyét Nana iránt, Fauchery lábatlankodását a grófné körül, sőt még Estelle és Daguene-t házasságát is. Ugyan mit számít az ilyesmi! Csak még simábban, titokzatosabban viselkedett, s már javában forgatta fejében, hogy éppen úgy hatalmába keríti a fiatalokat, mint egykor a meghasonlott házaspárt; tudta ő azt jól, hogy a nagy züllésnek mindig nagy ájtatosság a vége. Majd eljön még az isteni gondviselés órája is.

- A mi barátunkban - folytatta halkan - még mindig mély vallásos érzület lobog... Már jámborabbnál jámborabb cselekedetekkel bizonyította ezt.

- Nos hát - szólt Du Joncquoy-né -, akkor mindenekelőtt vissza kellene térnie a feleségéhez.

- Kétségtelenül... Remélem is, hogy ez a kibékülés nem késik sokáig.

A két koros hölgy erre vallatóra fogta az öreget. De Venot nagyon ájtatosan felelgetett, azt mondta, hogy csak bízzák Istenre a dolgot. Neki csak az az egyetlen vágya, hogy elsimítsa a nyilvános botrányt, ezért egyengeti a gróf és a grófné megbékélését. A vallás szemet huny az emberi gyengeségek felett, ha az illendőségen nem esik csorba.

- De azért - folytatta Du Joncquoy-né - önnek meg kellett volna akadályoznia Estelle házasságát ezzel a kalandorral...

A kis öreg roppant csodálkozó arcot vágott.

- Ó, ön csalódik, Daguenet nagyon jóra való fiatalember... Ismerem a gondolkozását. Jóvá akarja tenni fiatalkori ballépéseit. Estelle meg fogja téríteni, efelől nyugodtak lehetnek.

- Ó, Estelle! - mormogta Chantereau-né megvetően. - Én azt hiszem, hogy a kedves csöppségnek nincs akarata. Hiszen olyan jelentéktelen teremtés!

Venot elmosolyodott erre a megjegyzésre. Különböznem nem nyilatkozott a fiatal menyasszonyról. Behunyta szemét, mintha már nem érdekelné a dolog, s újból elveszett a zugában, a szoknyák mögött. Hugonné, ki fáradt volt és szórakozott, elkapott néhány szót ebből a társalgásból. Éppen most üdvözölte Chouard márkí, hozzá fordult hát, hogy ő is mondjon valamit, s türelmes ábrázattal jegyezte meg:

- Ezek a hölgyek nagyon szigorúak. Hiszen az élet annyira meglátogat mindenkit... Ugyebár, barátom, másoknak is sok mindent meg kell bocsátanunk, ha azt kívánjuk, hogy mi is méltók legyünk a bocsánatra?

A márkí zavarban volt pár pillanatig; félt, hogy célzásról van szó. De a jóságos hölgy olyan szomorúan mosolygott, hogy tüstént megemberelte magát:

- Nem, bizonyos vétkek számára nincs bocsánat... Ennyi elnézéssel aztán romlásnak is indulna a társadalom!

A tánc még élénkebb lett ezalatt. Újabb négyes ringatta könnyedén a szalon padlóját, mintha a régi épület megingott volna a tomboló vigalomtól. Olykor-olykor a sápadt fők tengeréből felbukkant egy-egy női arc, táncból ittasan, ragyogó szemekkel, félig nyitott ajkakkal, fehér bőrén a csillár vakító fényével. Du Joncquoy-né megjegyezte, hogy ennek már igazán semmi értelme sincsen. Mégiscsak dőreség ötszáz embert összecsiszítani egy lakásban, hol kétszáz is bajosan férne el. Akkor már miért nem a Carroussel téren írják alá a házassági szerződést? Hja, persze, a mai erkölcsök jele - jegyezte meg Chantereau-né. - Régen meghitt családi körben folyt le az efféle ünnepség. Ma bezzeg sokadalom kell, szabadon bejöhet az utca, s tolongás nélkül még sivárnak találják az estélyt. Bizony, az ember dobra üti, ha jól van dolga, s befogadja Párizs salakját a tulajdon otthonába. Nem is csoda, ha aztán az efféle kavarodás megfertőzi a családi szentélyt. A hölgyek panaszkodtak, hogy alig ismernek ötven személyt a társaságban. Honnét pottyant ide ez a népség? Fiatal, mélyen kivágott ruhás lányok fitogtatják vállukat. Egy nőnek aranytőr van a kontyában, míg testét gyöngyhímzés övezi, mint valami páncéling. Aztán egy másikat figyeltek s elmosolyodtak, annyira furcsának találták merészen simuló szoknyáját. Az egész tél végi fényűzés itt volt, egy élvhajhász, könnyelmű világ, melyet egynapos ismerőseiből szed össze egy háziasszony; társaság, melyben nagy nevek s nagy gyalázatok hemzsegetek egymás mellett, az élvezetek közös vágyától ingerelve. A hőség egyre nőtt, a négyes pedig csak pergette tovább arányos, ütemes figuráit a túlszűfolt szalonban.

- Nagyon csinos a grófné! - jegyezte meg la Faloise a kertajtóban. - Azt hinné az ember, hogy tíz évvel fiatalabb a lányánál... Erről jut eszembe, Foucarmont, ön bizonyára eldöntheti a vitát: Vandeuvres fogadott, hogy nincs combja.

Ez a cinikus beszéd bosszantotta az urakat. Foucarmont csak ennyit vetett oda:

- Kérdezze meg az unokatestvérét, öregem. Éppen itt jön.

- Hopp, ez csakugyan pompás ötlet! - kiáltotta la Faloise. - Fogadok tíz aranyba, hogy van combja.

Fauchery csakugyan megérkezett. Mint bennfentes a házban, az ebédlőn keresztül jött, hogy elkerülje a nagy tolakodást az ajtóknál. Rose már megint hatalmába kerítette a tél elején, s az újságíró megosztotta magát az énekesnő s a grófné között. Persze belefáradt, s szörnyen zavarban volt, hogy miként hagyhatná faképnél az egyiket. Sabine a hiúságának hízelgett, viszont Rose inkább kedvére való volt. Egyébként az utóbbi őszinte szerelemmel ragaszkodott hozzá, gyöngéd hitvesi hűséggel, ami nagyon elkésértette Mignont.

- Gyere csak, egy kis felvilágosításra van szükségünk - ismételte la Faloise, unokatestvére karjába kapaszkodva. - Látod azt a fehér selyemruhás nőt?

Mióta az örökség szemtelen önbizalommal töltötte el, nagy kedve telt Fauchery bosszantásában: régi haragja nem hagyta békén, s mindenáron meg akarta bosszulni magát egykori csipkelődéseiért, mikor a vidékről a nagy városba csöppent.

- Igen, azt a csipkés hölgyet.

Az újságíró felágaskodott: még mindig nem értette a dolgot.

- A grófné? - kérdezte végül.

- No, persze, drágám... Tíz aranyba fogadtam. Van combja?

Azzal kacagni kezdett, s boldog volt, hogy mégiscsak megadhatta ennek a nagylegénynek, ki egykor annyira elképesztette, mikor azt kérdezte tőle, vajon nincs-e kedvese a grófnénak. De Fauchery csöppet sem ámuld el ezen, s merőn nézett rá.

- Eredj már, te hülye! - vetette oda végül, s vállat vont.

Aztán kezet fogott az urakkal, míg la Faloise megtorpanva, most már igazán nem tudta, hogy mulatságos volt-e hát, amit mondott. Csevegtek. A lóverseny óta a bankár meg Foucarmont is tagja volt a Villiers úti társaságnak. Nana már sokkal jobban érezte magát, s a gróf minden este ellátogatott, hogy állapota felől kérdezősködjék. Fauchery szórakozottan hallgatta a társalgást. Reggel perpatvara volt Rose-zal, s az kereken kijelentette, hogy elküldte a levelet. Most aztán elmehet a nagyvilági nőjéhez - mondta neki -, majd meglátja, milyen szívesen látja. Fauchery sokáig habozott, de végre már csak virtusból is eljött. Hanem a la Faloise ízetlen tréfája nagyon megzavarta, hasztalan látszott nyugodtnak.

- Mi baja? - kérdezte Philippe. - Betegnek látszik...

- Én? Ó, dehogy!... Dolgoztam, ezért jövök olyan későn.

Aztán odavetette fagyosan, azzal az öntudatlan hősiességgel, mely az élet mindennapi tragédiáit megoldja:

- Még nem is üdvözöltem a háziakat... Első az udvariasság.

Sőt még tréfálni is mert, s la Faloise felé fordulva, hozzátette:

- Ugye, te hülye?

Utat tört magának a tömegen. Az inas harsány hangja nem kiabálta már a röptében elkapott neveket. De a gróf s a grófné még ott álltak az ajtóban, s a belépő hölgyekkel csevegtek. Fauchery végre elérte őket, míg az urak a kerti lépcsőkön maradtak, s felágaskodtak, hogy tanúi legyenek a jelenetnek. Úgy látszik, Nanának eljárt a szája.

- Nem vette észre a gróf - mormogta Georges. - Figyelem! Most megfordul... Na, megvan már!

A zenekar újból a *Szőke Venus* keringőjébe fogott. Fauchery először a grófnét üdvözölte, ki boldog jókedvében folyvást mosolygott. Aztán mozdulatlanul állt egy percre a gróf mögött, s

nyugodtan várt. A gróf ez éjjel megőrizte gögös komolyságát, s magasrangú személyiségéhez illő hivatalosan merev fejtartását. Végre mikor már pillantására méltatta az újságíró is, magatartása még fenségesebbé vált. A két férfi pár percig farkasszemet nézett egymással. Fauchery nyújtott először kezét. Muffat elfogadta. Kéz a kézben, így álltak egy darabig, s a grófné szemlesütve mosolygott előttük, míg a keringő tovább pergette dévaj, gúnyolódó ritmusát...

- Hiszen ez pompásan megy - jegyezte meg Steiner.

- Tán csak nem ragadt össze a kezük? - kérdezte Foucarmont, kit meglepett a tartós kézfogás.

Egy legyőzhetetlen emlék rózsás pírt festett Fauchery halovány arcára. Újra maga előtt látta a színházi kelléktárt, zöldes fényével, poros ócskaságaival. Muffat is ott volt, a tojástartót szorongatta, s kétségeivel küszködött. De most már nem kételkedett Muffat; méltóságának utolsó mentsvára is összeomlott. Fauchery, látva a grófnő derűs mosolyát, megkönnyebbülten lélegzett fel, s nevezhetnékje támadt. Nagyon mulatságosnak találta a helyzetet.

- Nini, megjött végre! - kiáltotta la Faloise, ki sohasem mulasztott el egy tréfát, ha jónak találta. - Ott jön Nana!

- Ugyan hallgass már, te hülye! - mormogta Philippe.

- Mondom, hogy jön!... Hogyne jönne, ha a keringőjét játsszák! Teringettét, hiszen neki is része van a kibékülésben!... Micsoda? Hát mégse látják? Szívére öleli mind a hármat, az unokatestvéremet, az unokahúgomat meg a férjét, s kis cicáinak nevezi őket. Nem, én nem nézhetem tovább; odavagyok az efféle családi jelenetektől.

Most Estelle lépett oda. Fauchery szerencsét kívánt neki, míg a menyasszony mereven állt előtte rózsaszín ruhájában, a hallgatag gyermek álmélkodásával nézett rá, s hol az apjára, hol az anyjára pillantott. Daguenet is melegen rázta az újságíró kezét. Mosolygó csoportot képeztek, s mögöttük ott sompolygott Venot; szenteskedő pillantással méregette, s ájtatos szelídségével árasztotta el őket; boldog volt, hogy ez a végső megadás is bekövetkezett, mely csak a Gondviselés útjait igazgatta.

A keringő még egyre ringatózott, nevetős gyönyörűséggel. Széles jókedv tombolt, s mindjobban elárasztotta a régi palotát, mint a tengerár. A zenekarból vígan csendült ki a kis fuvolák trillája, s halkan sóhajtoztak a hegedűk; a genovai bársonyhuzatok, arany cifrázatok, festmények alatt eleven forróságot, napsugaras fényt árasztottak a csillárok, míg a meghívottak tömege, a tükrökben megsokszorozítva, mintha megnőtt volna egyre erősebb morájával.

A párok, amint csípőre tett kézzel ellejtettek a mosolygó hölgyek közt, kik körös-körül üldögéltek a szalonban, csak jobban megdobogtatták a remegő padlót. Lenn a kertben a lampionok pirosuló fénye mintha valami távoli tűzvész visszavert sugaraival ragyogta volna be a sétálók sötét árnyait, kik egy kis friss levegőért mentek a fasorokba. S ez a rengő épület, ez a vörös pára olyan volt, mint egy utolsó fellobbanás, melyben recsegve-ropogva hamvad el a százados becsület, mintha mind a négy sarkán felgyújtották volna a házat. A kezdetben oly bátortalan vidámság, mely egy áprilisi estén úgy csengett Fauchery fülébe, mint egy megrepedt kristály hangja, lassanként nekimerészkedett, esztelenné vált, s ebben a pazar, ragyogó ünnepségben tört ki. A repedés egyre terjedt, keresztül-kasul járta a házat, s már jelezte a közeli összeomlást. A külvárosok iszákos népénél sötét nyomor végez a lezüllött családdal; a kamra kiürül, s az utolsó ágynemű is prédául esik az alkohol örületében. Itten, a rakásra hányt s véges-végig lángba borított drágaságok omladékán keringő zendíti meg egy régi faj lélekharangját, míg Nana hajlékony tagjaival ott kering láthatatlanul a táncvigalom felett, erjesztő illata ott hullámszik a forró levegőben, s útszéli zeneszó mellett át- meg áthatja, megbomlasztja ezt az egész világot.

Az egyházi esküvő estéjén történt, hogy Muffat gróf bement felesége hálósobájába, melybe már két éve nem tette be a lábát. A grófné nagyon meg volt lepődve, s eleinte csak hátrált. De ajkán ott volt a mosoly, az az ittas mosoly, mely nem hagyta el többé. A gróf nagyon zavart volt, hebegett. Sabine egy kis erkölcsi prédikációt tartott neki. Különben egyikőjük sem kockáztatott meg világosabb magyarázatot.

A vallás kívánta ezt a kölcsönös megbocsátást, s hallgatólagosan megegyeztek, hogy azért nem mondanak le a szabadságukról. Lefekvés előtt, mivel a grófné még habozott kissé, anyagi ügyekről beszélgettek. Muffat először is a Bordes eladását hozta szóba. Sabine tüstént beleegyezett. Nagy szükségük van rá, s meg fogják osztani a pénzt. Ezzel aztán megtörtént a kibékülés. Muffat valóságos megkönnyebbülést érzett nagy lelkifurdalásai közepette.

Ezen a napon, két óra tájban, mikor Nana szunyókált, Zoé bekopogott szobája ajtaján. A függöny le volt eresztve, s az ablakon át meleg fuvalom csapott az árnyékos és hűvös hálósobába. Különben a fiatal nő már felkelt, bár még gyöngélkedett kissé. Most kinyitotta szemét s megkérdezte:

- Ki az?

Zoé felelni akart. De Daguenet már türelmetlenkedett, s maga jelentette be magát. Nana párnájára könyökölt, s kiküldte a komornát:

- Hogyan? Hát te vagy? Az esküvőd napján?... Mi történt?

Daguenet-t meglepte a sötétség, s ott állt a szoba közepén. Aztán, hogy megszokta kissé a homályt, hozzá lépett. Frakk volt rajta, fehér nyakkendő meg kesztyű. Aztán kétszer is elmondta:

- Persze hogy én vagyok... Hát már nem emlékszel rá?

Nana bizony már semmire sem emlékezett. Daguenet-nak kellett kirukkolnia vele.

- Tudod, a közvetítési díjad... Az ártatlanságomat hozom.

S mivel már az ágy szélén volt, Nana átölelte csupasz karjával, jóízűen nevetett, hogy szinte könnyezett belé, annyira kedvesnek találta tőle a dolgot.

- Ó, ez a Mimi! Adta lurkója!... Hát mégiscsak gondolt rá!... Én már egészen elfeledtem! Szóval kerekét oldottál! Templomból jössz. Bizony, olyan tömjénzagú vagy... Csókolj meg hát! De jobban, Mimikém, jobban! Hiszen meglehet, hogy utoljára csókolsz...

Turbékoló nevetésük lassanként elhalt a homályos szobában, hol még mindig érzett az éterszag. A nagy meleg felfújta az ablak függönyét; gyerekhangok hallatszottak fel a sugárútról. Aztán tréfálóztak, de Daguenet-nak sietnie kellett: villásreggeli után azonnal elutazik feleségével.

Szeptember végén egy este, mikor Nanánál kellett volna vacsoráznia, Muffat gróf már alkonykor elment a lakására; értesíteni akarta, hogy váratlanul szolgálatra hívták a Tuilériákba, s így nem jöhet el.

A palotában még nem gyújtottak világot, s a személyzet ugyancsak vígan volt a cselédszobában. Halkan felment a lépcsőn, hol párás árnyékban csillámlott az üvegburkolat. Odafönt nesztelenül tárult fel a szalon ajtaja. Rózsaszínű napfény haldoklott a szoba mennyezetén; a sok piros kárpit, kényelmes pamlag, lakkozott bútor, a hímzett huzatoknak, bronz tárgyaknak, fajansz edényeknek ez a tömkelege már kósza árnyak tengerében aludt, mely minden zugot elárasztott. Elfakult az elefántcsont ragyogása, s egyetlen arany csecsebecse sem tündökölt már. S ebben a homályban, melyből csak egy nagy, szétterülő alsószoknya villant ki fehéren, ott látta Nanát hanyatt, a Georges karjaiban. Itt hasztalan lett volna minden tagadás. Muffat megdöbbenve állt meg, s elfojtott kiáltás szaladt ki száján.

Nana egy szökéssel felkelt, s a hálószobába tuszkolta a grófot, hogy a kisfiúnak legyen ideje elpárologni.

- Menj be - mormogta Nana roppant zavarral - mindjárt megmagyarázom...

Nagyon elkeseredett, hogy így rajtacsípték. Ennyire még sohasem felejtkezett meg magáról a szalonban, nyitott ajtók mellett. Egész históriát kellett kitalálnia. Elmondta, hogy összeveszett Georges-zsal, ki örülten féltékeny Philippe-re. A gyerek annyira fuldokolt karjaiban, hogy a pogány is megsajnálta volna, s mivel nem tudta, hogyan csillapítsa le, hát hagyta, tegyen, amit akar. Most az egyszer feledkezett meg magáról ilyen ostobán egy kis taknyossal, ki még ibolyacsokrot se hozhat neki, annyira kordában tartja az anyja, s nem rájuk nyit a gróf! Na, igazán szerencsétlen teremtés! Így jár, aki jószívű!

Közben a szoba, hová Muffat-t tuszkolta, egészen besötétedett. Nana a falon tapogatózott, s dühösen csengetett Zoénak, hogy hozzon lámpát. Julien miatt történt az egész. Ha lámpa lett volna a szalonban, mindez nem esett volna meg. De sötétedett, s ez a bolond éjszaka egészen ellágyította szívét.

- Kérlek, kis bogaram, legyen eszed - szólt Nana, mikor Zoé világot hozott.

A gróf egy székre roskadt, s keze térdére hanyatlott; bárgyún bámult a földre, annyira elkábította az, amit az imént látott. Kiáltani akart haragjában, de torkán akadt a szó. Csak reszketett, mintha fagyos borzalom fogta volna el. Ez a néma szenvedés meghatotta a fiatal nőt. Vigasztalni próbálta.

- Hát igen, hibáztam... Nagyon csúnya volt, amit elkövettem... De látod, én szánom-bánom a vétkemet. Végtelenül fáj, hogy úgy szívedre veszed... De légy te is jó, s bocsáss meg nekem.

Azzal lábához kuporodott, s alázatos gyöngédséggel fürkészte pillantását, hogy lássa, haragszik-e rá nagyon. Majd mikor Muffat nagyot sóhajtva magához kezdett térni, még jobban hízelgett neki, s utolsó mentségül komoly jósággal jegyezte meg:

- Nézd, szívem, meg kell értened... Ezt igazán nem tagadhatom meg szegény barátaimtól.

A gróf beadta a derekát. Csupán azt követelte, hogy Georges-nak adja ki az útját. Hanem minden illúziója odavolt már, nem hitt többé az esküvel fogadott hűségben. Hiszen Nana megint megcsalja másnap. Most már csak gyáva megszokásból vergődik a bírásáért, mert még gondolatban is iszonyatos, hogy nélküle éljen.

Az a korszak volt ez Nana életében, mikor hallatlan pompájával egész Párizst elkápráztatta. Még mindig nőtt a bűn horizontján, szemtelenül fitogtatta fényűzését, semmibe se vette a pénzt, nagy vagyonokat emésztett fel dobszóval, s ezzel úrrá lett a városon. Palotája olyan volt, mint valami lángoló kohó. Kifogyhatatlan vágyai lobogtak benne, ajkának rebbenésére finom hamuvá vált az arany, s elsöpörte a szél. Még sohasem láttak ilyen örült költekezést. Mintha ez a palota tátongó mélység fölött épült volna, mely vagyonukkal, testükkel, nevükkel elnyelte a férfiakat, s még csak egy marék por sem maradt utánuk. Ez a leányzó, ki csak csipegetett, mint valami madárka, ki hónapos retket meg pralinét ropogtatott, s a húst is csak úgy kóstolgatta, havonként ötezer frankot költött a konyhájára. Zabolátlan pocskolás folyt a cselédek közt, lelketlen prédaság, egyre-másra ürültek a boros hordók, s míg három-négy kézen keresztüljutottak, magasra rúgtak a számlák. A konyhában Victorine meg François volt az úr; folyvást vendégeskedtek, nem is számítva a csomó atyafit, kik állandóan a konyháról kapták a sok drága hideg sültet meg az erőlevest. Julien jutalékot kötött ki magának a szállítóknál, s az ablakos nem tehetett be egy harminc sou-s üvegtáblát anélkül, hogy ő még húszat nem írt volna a számlához magának. Charles a lovak zabját pusztította, mindig duplán hozatta a takarmányt, s a hátulsó ajtón adott túl azon, amit a főkapun behajtottak.

Zoé nagyon értette a módját, pompásan meg tudta menteni a látszatot ebben az általános garázdálkodásban, mely már-már egy rohammal bevett város kifosztására emlékeztetett; hűségesen palástolta valamennyiük lopását, hogy maga annál nyugodtabban halászhassek a zavarosban. De még több kárt okozott, amit haszontalanul elpocsékoltak: a szemétre került ételmaradékok, az élelmiszertartalék, mellyel a cselédek torkig voltak már, a poharak fenekén elromlott cukor, az örökös gázégetés, mitől majd szétrepedtek a falak, s aztán a nagy hanyagság, rosszindulat, szerencsétlen véletlenek, minden, de minden, ami csak siettetheti egy ház pusztulását, melyet ennyi préda, száj marcangol széjjel. Odafönt, madame-nál még vadabbul fűjt a pusztulás szele. Zoé tízezer frankos ruhákat kótyavetyélt el, pedig alig viselték kétszer; a szekrényekből ékszerek tűntek el kézen-közön; garmadával vásárolták a napi újdonságokat, hogy már másnap szanaszét hagyják, utcára söpörjék. Nana nem láthatott meg valami drágaságot anélkül, hogy menten meg ne kívánta volna. Folyvást virágözönnel, értékes apróságok halmazával vette körül magát, s annál boldogabb volt, mentől többbe került futó szeszélye. Kezében semmi sem maradt épen, mindent eltört; mindjárt elhervadt, bepiszkolódott, amihez: csak kis fehér ujjá ért. Mindenfelé szétszórt törmelék, szakadt rongyok, sáros foszlányok jeleztek minden lépését. Az apróbb pénzpocskolás közepette aztán a nagy számlák is beköszöntöttek: hússzezer frank a divatárusnőnél, harmincezer a fehérenemű-varrónőnél, tizenkétezer a cipésznél; istállója ötvenezer frankot felemésztett. Fél év alatt százhúszezer frankos számlát csinált a szabójánál. Anélkül, hogy változtatott volna az életmódján, mely Labordette számítása szerint átlag négyszázezer frankba került, ebben az évben már egy millióra rúgott a kiadása. Maga is meghökkent ettől az összegtől, s igazán nem tudta felfogni, mire mehetett el ennyi pénz. A férfiak, kik egymás hátán szorongtak itten, a két kézzel szórt aranyak nem tudták betapasztani a szakadékot, mely ebben a roppant fényűzésben egyre jobban tátongott a palota alatt.

De Nanának még volt egy utolsó szeszélye. Már megint nem hagyta nyugodni az a gondolat, hogy hálósobáját átalakíttatja, s most úgy gondolta, hogy végre eltalálta az igazit: egy ezüstszállal steppelt, aranyzsinórral és csipkével díszített tearózsaszínű bársonnyal bevont szobát, melynek kárpitja sátorszerűen még a mennyezetet is beburkolta. Ez gazdagnak is, finomnak is tetszett neki: pompás háttér lesz vakító, aranypihés testének. Különb a szoba csak keretül szolgált az ágynak, ennek a káprázatos csudának. Nana olyan ágyról álmodozott, minő még nem volt ezen a világon, egy trónról, oltárról, melyhez egész Párizs elzarándokol majd, hogy fenséges meztelenségét imádja. Domborított aranyból meg ezüsből legyen az egész, mint valami nagy ékszer, arany rózsákkal ezüstrácsozaton; az ágyfőnél, virágok között egy sereg

amorette hajlik le kacagva, amint a függönyök árnyékában a kéjes játékra lesnek. Nana Labordette-hez fordult, ki két aranyművest hozott. Már javában foglalkoztak a rajzokkal. Úgy számítottak, hogy az ágy ötvenezer frankba kerül, s Muffat adja hozzá a pénzt újévi ajándékkul.

A fiatal nőt az lepte meg legjobban, hogy ebben az aranyáradatban is, melyben úszott, örökké pénzzavarban volt. Némelykor pár hitvány arany sem akadt a háznál. Zoétól kellett kölcsönkérnie, vagy maga teremtette elő a pénzt, ahogy éppen tudta. Mielőtt azonban erre az utolsó lépésre szánta volna magát, rendesen barátainál puhatolódzott, s tréfálkozva szedte el a férfiaktól, ami éppen náluk volt, sokszor az utolsó sou-t. Három hónap óta kivált Philippe zsebeit ürítgette ilyenformán. A válságos pillanatokban már nem is jöhetett hozzá anélkül, hogy ott ne hagyta volna a pénzét. Nana csakhamar vérszemet kapott, hol kétszáz, hol háromszáz frankot kért tőle kölcsön (sose többet), hogy apróbb számlákat, sürgős tartozásokat kifizessen. Philippe, kit júliusban számadó kapitánynak neveztek ki, másnap elhozta a pénzt, s mentegetőzött, amiért nem gazdag, mivel Hugon mama mostanában ugyancsak kordában tartja fiait. Három hónap múlva ezek a gyakran ismétlődő kis kölcsönök valami tízezer frankra rúgtak. A kapitány még mindig nagyot kacagott rá, de szemlátomást lefogyott, néha szórakozott is volt, s a szenvedés árnyéka felhőzte arcát. Azonban Nana egyetlen pillantása megváltoztatta, s valóságos érzéki hevület szállta meg. Olyan volt hozzá a leány, mint egy hízelgő macska, csókban fűröszötte az ajtók mögött, s annyira hatalmába kerítette hirtelen odaadásával, hogy Philippe, mihelyt csak a szolgálatból szabadulhatott, folyvást a szoknyája körül lebzelt.

Egy este, miután megtudták Nanától, hogy őt Thérèse-nek is hívják, s október tizenötödikén van a neve napja, az urak valamennyien ajándékot küldtek neki. Philippe kapitány is elhozta a magáét, egy ódon aranyba foglalt száz porcelán cukorkatartót. Egyedül találta az öltözőfülkében, amint éppen a fürdőből kiszállott; csak egy nagy, fehér-piros flanelpongyola volt rajta, s egészen elmerült az asztalra kirakott ajándékok szemlélésében. Már is eltört egy hegyi kristályból metszett kis üveget, mikor ki akarta húzni a dugóját.

- Ó, nagyon kedves vagy! - szólt Nana. - Mi ez? Mutasd már!... Milyen gyerek vagy, hogy efféle apróságokra hányod el a pénzedet!

Jól megmosta a fejét, hiszen Philippe nem gazdag... de valójában boldognak érezte magát, hogy Philippe mindenét rákölti; az egyetlen szerelmi bizonyíték, mely meghatotta. Közben a cukorkatartót babrálta, látni akarta, hogyan működik, nyitogatta, csukogatta.

- Vigyázz! - mormogta Philippe. - Törékeny.

De Nana csak vállat vont rá. Hát azt hiszi, hogy olyan keze van, mint valami teherhordónak? De mindjárt kezében is maradt az alja, a fedél földre esett s eltört. Nana elrökönyödött s a cserepekre meresztette szemét:

- Ó, hát eltört!

Aztán kacagni kezdett. Olyan furcsának találta azokat a cserepeket a padlón. Ideges jókedve volt ez, a gyermek ostoba, vásott nevetése, ki kedvét leli a rombolásban. Philippe felháborodott egy pillanatra; a szerencsétlen nem tudta, mennyi gyötrelmébe került neki ez a csecsebecse. Mikor Nana észrevette a kapitány feldúlt arcát, türtőztetni akarta pajzán kedvét.

- Bizony, nem az én hibám!... Már el volt hasadva. Ezek a régiségek se tartanak sokáig... Láttad, hogyan táncolt a földön a fedele?

Aztán újra örült hahotára fakadt. De mikor látta, hogy a fiatalember szeme akarata ellenére könnybe lábad, gyöngéden nyakába csimpaszkodott.

- Ó, te csacsi! Én így is szeretlek! Ugyan miből élnének a kereskedők, ha semmit se törne el az ember? Az efféle mind arra jó, hogy eltörjék... Nézd, ez a legyező is csak össze van tákolva!...

Azzal kapott egy legyezőt, szétfeszítette a bordáit, s a selyem mentén kettészakadt. Ez szemlátomást izgatta Nanát. Meg akarta mutatni, milyen kevésre becsüli a többi ajándékot, ha már az övét elrontotta, s valóságos pusztítást rendezett a maga gyönyörűségére, összetörte a tárgyakat, hadd lássa Philippe, milyen hitványak. Szeme megcsillant bele, ajka felbiggyedt, s kivillantak fehér fogai.

Aztán mikor már minden ezer darabra tört, újból hahotára fakadt, s az asztalt paskolva tenyerével, kivörösödve selypítette, mint valami bakfis:

- Vége, libagége!

Philippe-et megkapta ez a mámoros jókedv, hamarosan felvidult, hátrahajtotta Nana derekát, s megcsókolta a keblét. Nana egészen átengedte magát neki, vállába csimpaszkodott, s olyan boldog volt, hogy már nem is emlékezett rá, mikor mulatott ilyen pompásan. Aztán anélkül, hogy eleresztette volna, becéző hangon suttozta:

- Mondd csak, bogaram, ugye hozhatnál holnap tíz aranyat?... Valami ostobaság! A pékem gyötör a számlájával...

Philippe elhalványodott, majd még egy csókot nyomott homlokára, s egyszerűen megjegyezte:

- Rajta leszek.

Csend állt be. Nana öltözni kezdett. Philippe az ablaküveghez szorította homlokát. Egy perc múlva visszament hozzá, s halkán folytatta:

- Nana, légy a feleségem!

Ez a gondolat annyira felderítette a fiatal nőt, hogy nem tudta megkötni az alsószoknyáit.

- De hiszen te beteg vagy, szegény kutyuskám!... Hát amiért tíz aranyat kérek tőled, már a kezedet kínálad?... Soha. Sokkal jobban szeretlek. Na hallod, micsoda butaság!

De most bejött Zoé, hogy felhúzza a cipőjét, s nem beszéltek róla többet. A komorna mindjárt szemet vetett a darabokra tört ajándékokra, melyek az asztalon heverték. Megkérdezte, hogy elrakja-e őket, s mivel madame meghagyta, hogy dobja el valamennyit, a szoknyája aljában vitte ki az egészet. A konyhában aztán zsibvásárt csaptak rajtuk, s szétosztották egymás közt a madame eltört holmiját.

Ezen a napon Georges is megjelent a palotában, hasztalan tiltotta meg Nana. François ugyan jól látta, mikor felment, de a cselédek ekkor már annyira voltak, hogy csak mulattak úrnőjük zavarán. Georges felsurrant a kis szalonig, mikor bátyja hangja megállította. Mintha oda-szögezték volna, mindent végighallgatott az ajtó mögött, a csókokat, a házassági ajánlatot. Ereiben megfagyott a vér, kábultan rohant el, s tátongó úrt érzett agyában. Csak odahaza, a Richelieu utcában, anyja lakosztálya fölött engedett szabad folyást keserűségének, s fuldokló zokogásban tört ki. Most már nem volt semmi kétsége. Folyvást egy ocsmány kép lebegett szemei előtt: Nana a Philippe karjaiban, s ez valóságos vérfertőzésnek rémlett előtte. Mikor már azt hitte, hogy megnyugodott egy kissé, újra felmerült az emlék, ismét rájött a féltékenységi roham, az ágyra vetette magát, rágta az ágytakarót, s káromló szavakat üvöltött, melyek még jobban elvették esztét. Így telt el a nap. Migrénről panaszkodott, hogy szobájába zárkózhassék. De az éjszaka még irtózatossabb volt, pokoli lázban vergődött s folyvást rémképek gyötörték. Ha ott lakik a bátyja, most biztosan leszúrta volna. Napfelkeltekor megpróbált elhatározásra jutni. Igen, neki kell meghalnia, gondolta magában: legjobb, ha kiugrik az

ablakon, mihelyt egy omnibusz arra megy. De tíz óra felé mégiscsak elment hazulról, nyakába vette Párizst, kószált a hidakon, s az utolsó pillanatban ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy még egyszer lássa Nanát. Talán még megmentené egy szavával. Hármat ütött, mikor bement a Villiers úti palotába.

Dél felé rettenetes hír sújtott le Hugonnéra. Előtte való este letartóztatták Philippe-et: azzal vádolták, hogy tizenkétezer frankot sikkasztott ezrede pénztárából. Három hónap óta szedgetett ki apróbb összegeket, remélve, hogy pótolni fogja, s hamis bizonylatokkal palástolta a hiányt. A felülvizsgáló bizottság hanyagsága miatt eddig sikerült is a csalás. A koros hölgyet mélyen megrendítette gyermekének bűne, s első jajkiáltása Nanának szólt. Ismerte Philippe viszonyát; ez a csapás okozta szomorúságát, ezért maradt ő Párizsban, mert katasztrófától félt. De ekkora gyalázatot még csak gondolni se mert volna, s most még bűnrészességgel vádolta magát, amiért olyan szűken adott pénzt a fiának. Leroskadott egy karosszékbe, bénult lába gyökeret vert, hiábavalónak tartotta már egész életét, képtelen volt csak egy lépésre is, s úgy ült ott, mint aki a halálra készül. De hirtelen eszébe jutott Georges, s ez megvigasztalta; Georges még itt van, ő még tehet valamit, s talán meg is mentheti őket. El akarta fojtani a dolgot, hát senkihez sem fordult tanácsért, hanem felvanszorgott az emeletre, s görcsösen kapaszkodott a gondolatba, hogy van még mellette egy szerető lélek. De odafent üresen találta a szobát. A házmester azt mondta, hogy Georges úrfi korán elment. A szoba láttára újabb csapást sejtett. Az ágy, az összemarangolt takarók, a földön heverő szék, az elhanyagolt ruhák gyötrelmes jelenetről beszéltek. Igen, Georges-nak ennél a nőnél kell lennie. S Hugonné száraz szemmel, szilárd léptekkel ment le; a fiait akarta, s elindult, hogy visszakövetelje őket.

Nanának sok bosszúsága volt reggel óta. A pék már kilenc órakor beállított a számlájával; hitvány százharminchárom franknyi tartozás volt ez, a kenyérszámla, melyet Nana fejedelmi háztartása ellenére sem tudott kiegyenlíteni. Már vagy hússzor eljött, s szörnyen dühös volt, hogy mióta megtagadta a hitelt, nem nála vásároltak. A cselédek pártjára keltek. François azt mondta, hogy madame sohasem fizeti ki, ha nem csap takaros patáliát; Charles kijelentette, hogy ő is felmegy, s rendezi egy hátralékos szalmaszámláját, míg Victorine azt tanácsolta, hogy várjanak, ameddig egy úr nem jön, s akkor a jelenlétében csikarják ki a pénzt. A cselédség kedvét lelte a Nana szapulásában, mindent kifecsegték a szállítóknak, órákon át egyebet se tettek, csak pletykálgodtak, pörére vetkőztették, letárgyalták, lerántották madame-ot a sárga földre, mint afféle naplopó szolgák, akik már nem férnek a bőrükben a nagy jólétből. Csak Julien, a főkomornyik tett úgy, mintha védené madame-ot. Azt mondta, hogy mégiscsak finom dáma az. Mikor aztán a többiek megvádolták, hogy viszonya van vele, nyeglén kacagott, ami szörnyen felbőszítette a szakácsnét. Lenne csak férfi, ő bizony le se köpné az efféle undorító fehérmépet! François elég kaján volt, s az előcsarnokba telepítette a péket, anélkül hogy értesítette volna madame-ot. Mikor aztán madame ebédelni ment, ott lelte maga előtt az embert. Átvette tőle a számlát, s megmondta neki, hogy jöjjön vissza három óra felé. A pék káromkodva távozott, s esküdözött, hogy pontosan itt lesz, s majd behajtja őt a tartozást, ahogy tudja.

Nanának elment az étvágya az ebédétől, annyira felizgatta a jelenet. Most, aztán igazán le kell ráznia ezt az embert, gondolta magában. Pedig már vagy tízszer félretette neki a pénzt, csak-hogy mindig lába kelt; egyszer virágra kellett, máskor meg jótékonyásra, valami kiszolgált csendőrnék. Különben Philippe-re számított, s nagyon meglepte, hogy még mindig nem jön a kétszáz frankjával. Micsoda pech! Két nappal azelőtt még kiruházta Satint, valóságos kelen-gyével látta el, majdnem ezerkétszáz frankba került a sok drága ruha meg fehérnemű, s most egy árva aranya sincs a háznál!

Két óra felé már nyugtalankodni kezdett Nana, mikor betoppant Labordette. Hozta az ágy tervrajzait. Ez legalább szórakozás volt, örömsugár, mely mindent elfeledtetett a fiatal nővel. Tapsolt, táncolt. Majd roppant kíváncsian hajolt a szalon egyik asztalára, s vizsgálta a rajzokat, melyeket Labordette megmagyarázott:

- Látod, ez itt az ágy hajója; középen egy egész bokor feshő rózsza, aztán egy fűzér virágból, bimbóból. A lombzat zöld, a rózsák vörös aranyból készülnek... Itt, meg a hatalmas ágyfő, egy sereg ámor ezüsthálózaton.

De Nana nem bírt magával, s elragadtatással vágott szavába:

- Ni, milyen fura az a csöppség ott a sarokban, fenekével a levegőben!... Meg az a kaján nevetés! Mindnek olyan betyár szeme van!... Annyi szent, hogy nem mernék előttük valami ostobaságot csinálni!

Mindez roppant elégtétel volt a büszkeségének. Az aranyművesek kijelentették, hogy még egy királynő sem alszik ilyen ágyban. Azonban egy bökkenő is volt a dologban. Labordette két rajzot mutatott neki az ágy alsó részéhez: egyik a hajó motívumát reprodukálta, a másik egy egészen új témát, a fátyolba burkolt Éjt, melynek vakító meztelenségét egy faun tárta föl. Labordette még hozzátette, hogy ha ezt a témát választaná, az aranyművesek róla mintáznák az Éjt. Ez a merész ötlet nagyon megtetszett neki, hogy szinte elsápadt örömeiben. Elképzelte magát, mint ezüst szobrot, az éjszaka meghitt gyönyörének szimbólumát.

- Persze, csak a fejet meg a vállat mintázza rólad - szólt Labordette.

Nana nyugodtan nézett rá.

- Miért?... Csak nem szégyellem magamat a szobrász előtt, mikor egy remekműről van szó!

Megegyeztek, hogy ezt a témát választja. De Labordette még figyelmeztette valamire.

- Várj... így többbe kerül hatezer frankkal.

- No, ez igazán mindegy nekem! - kiáltotta Nana kacagva. - Van elég pénze az én kis fajankómnak!

Bizalmas körben már így hívta a grófot, s az urak nem is kérdezősködtek utána másképp: „Találkoztál este a kis fajankóddal?... Azt gondoltam, hogy itt találom a kis fajankódat.” Egyszerű bizalmaskodás volt ez, melyet azonban a jelenlétében mégsem engedett meg magának.

Labordette összegöngyölte a rajzokat, miközben megadta az utolsó felvilágosítást: az aranyművesek kötelezték magukat, hogy két hónap alatt, december huszonötödike körül szállítják az ágyat, a következő héten pedig eljön egy szobrász, hogy megcsinálja az Éj első vázlatát. Mikor Nana kikísérte Labordette-et, eszébe jutott a pék.

Hirtelen megkérdezte:

- Most jut eszembe, nincs nálad tíz arany?

Labordette-nek az volt az elve (s ezt nagyon kényelmesnek találta), hogy nőknek sohasem adott kölcsön pénzt. Mindig ez volt rá a válasza:

- Nincs, lányom; ott vagyok, ahol a part szakad... De ha akarod, elmegyek a kis fajankódhoz.

Nana visszautasította, s azt mondta, hogy sürgősen. Két nappal ezelőtt kapott a gróftól ötezer frankot. De azért megbánta ezt a szerénységet. Labordette után újra beállított a pék, pedig még alig volt fél három; nagy hetykén az előcsarnok padjára telepedett, s úgy káromkodott, ahogy csak kifért a torkán. A fiatal nő az első emeletről hallgatta. Elsápadt s kivált az bántotta végtelenül, hogy egészen hozzá felhallatszott a cselédség alattomos káröröme. A

konyhában majd megpukkadtak a kacagástól, a kocsis az udvarról bámészkodott, François minden ok nélkül átment az előcsarnokon, aztán kisietett, hogy friss pletykát vigyen a személyzetnek, miután még egyetértően vigyorgott rá a pékre. A cselédek mulattak madame-on, a falak is mintha kacagtak volna, s Nana egészen egyedül érezte magát kárörvendő cselédsége közepette, mely minden lépését figyelte, s bemocskolta aljas gúnyolódásával. Egy ideig még az volt a szándéka, hogy Zoétól kéri kölcsön a százharminchárom frankot, de most felhagyott vele. Már tartozott neki, s ahhoz nagyon büszke volt, hogy esetleg még kosarat kapjon. Annyira izgatott lett, hogy fennhangon beszélve tért vissza szobájába.

- Menj, menj, lányom, s ne számíts senkire; csak magadra... Tiéd a tested, s még mindig jobb hozzá folyamodni, mint zsebre vágni egy gyalázatot.

Még csak nem is hívta Zoét, hanem lázasan öltözködött, hogy Triconnéhoz szaladjon. Nagy szükség esetén ez volt utolsó menedéke. Triconnénál nagyon kapós volt, az öreg hölgy folyton a nyakára járt, s ő aztán, a szükséghez képest, hol elutasította, hol meg kötélnek állott. Azokon a napokon, mikor fejedelmi háztartásában csehül állt a bál (ami bizony mind gyakrabban megesett), mindig számíthatott rá, hogy nála találhat huszonöt aranyat. Annyira megszokta már ezt, s olyan könnyen járt Triconnéhoz, mint a szegények a zálogházba.

De amint kiment a szobájából, Georges-ba ütközött, ki a szalon közepén állt. Nem vette észre, hogy olyan sárga, mint a viasz, s tágra nyílt szeme sötét tűzben ég. Megkönnyebbülten sóhajtott fel.

- Ó, ugye a bátyádtól jössz?

- Nem - szólt a fiú még jobban elhalványodva.

Nana most kétségbeesett mozdulatot tett. Akkor hát mit akar? Miért áll az útjába? Hiszen neki sürgős dolga van! Aztán megkérdezte:

- Van nálad pénz?

- Nincs.

- Az már igaz; milyen buta is vagyok én! Hiszen ennek soha nincsen egy árva garasa, még omnibuszra valója se... Mamuka nem ad neki... Micsoda férfiak!

Azzal el akart futni. De Georges visszatartotta, beszélni akart vele. Nana ingerülten ismételte, hogy nincs ideje, midőn a fiú egy szava megállította.

- Nézd, én jól tudom, hogy nőül akarsz menni a bátyámhoz.

Ez már aztán igazán mulatságos volt. Nana egy székre rogyott, hogy kedvére kikacaghassa magát.

- Igen, tudom - folytatta a fiú. - De én nem akarom... Én akarlak elvenni... Ezért is jöttem.

- Mi? Micsoda? Te is! - kiáltotta Nana. - Hát már családi betegség ez?... Azt már soha! Micsoda gondolat! Hát kértelek én efféle ocsmányságra?... Egyikötök se kell, soha!

Georges földerült erre a szóra. Hátha véletlenségből tévedett volna? Aztán folytatta:

- Akkor hát esküdj meg, hogy nincs viszonyod a bátyámmal.

- Ó, hát ez már mégiscsak sok! - szólt Nana s türelmetlenül felállott. - Egy percre még mulat rajta az ember, de ha mondom, hogy sietnem kell!... Igenis, akkor alszom a bátyáddal, amikor jólesik. Hát kitartasz te engem? Hát fizetsz te itten, hogy kérdőre vonsz?... Igenis, viszonyom van a bátyáddal...

Georges megragadta a karját, s dadogva szorongatta, mintha menten ketté akarná törni:

- Ne mondd ezt... ne mondd ezt...

Nana egy rándítással kifejtette magát.

- Még megver a végén! Na nézzék ezt a kölyköt!... Most mindjárt elhordod magad, kicsikém!... Hiszen csak jószívűségből tűrtelek meg a szoknyám körül. Bizony, ha még olyan nagy szemet meresztesz is!... Csak nem akarsz talán, hogy holtodig mamád legyek? Van nekem nagyobb gondom is, mint hogy lurkókat neveljek!

Georges szorongva hallgatta, megkövülten, ellentmondás nélkül. Érezte, hogy mindenik szava halálos csapás szívének. Nana észre sem vette fájdalmát, csak tovább beszélt, s örült, hogy kiöntheti rá az napi mérgét.

- Akár a bátyád! Az is jó pipa!... Kétszáz frankot ígért. Most oszt várhatok rá!... Sokat adok én a pénzére! Hiszen még a kenőcsömet se fizethetem ki belőle!... Bezzeg, faképnél hagy a bajban!... Nos, hát akarsz tudni? Bátyád miatt el kell mennem, hogy valami férfinál huszonöt aranyat keressek.

Georges erre egészen elvesztette a fejét s elállta az ajtót; sírt, könyörgött, kezét tördelte, s egyre dadogta:

- Ne menj, ne menj!

- Szívesen maradok! - kiáltotta Nana. - Van pénzed?

Nem, neki nem volt pénze. Az életét adta volna oda, csak hogy pénzt kerítsen. Még sohasem érezte ilyen nyomorultnak, ilyen haszontalannak, ilyen kisfiúnak magát. Egész kis valója remegett a sírástól, s akkora fájdalom ömlött el rajta, hogy a végén felfigyelt rá Nana és ellágyult. Szelíden elhárította magától.

- Eressz, bogaram, meg kell lenni... Legyen eszed. Kis lurkó vagy, s ez nagyon kedves egy hétig. De ma dolgom után kell néznem. Gondolkozz csak egy kicsit... A bátyád legalább már férfi... Nem mondom, hogy vele... Kérlek szépen, ne mondj el neki semmit. Miért tudná meg, hogy hová megyek? Mindjárt eljár a szám, ha tűzbe jövök.

Nana kacagott, aztán megfogta a fiút, s homlokon csókolta:

- Isten veled, kicsikém. Köztünk mindennek vége, értetted? Szaladok is már.

Azzal otthagya. Georges csak állt, csak állt a szalon közepén. Az utolsó szavak úgy csengtek fülébe, mint valami halálharang. Vége, örökre vége! Azt hitte, hogy a föld megnyílik lába alatt, üres agyából eltűnt a férfi, ki Nanára várt, csak Philippe maradt meg benne, a fiatal nő csupasz karjaiban, örökkön-örökké. Nana semmit sem tagadott; szerette őt, hiszen nem akart bánatot okozni neki a hűtlenségével. Vége, örökre vége! Keble zihált, szétnézett a szobában, s majdnem összeroskadt nyomasztó terhétől. Lelkében egymás után megelevenedtek az emlékek, a la Mignotte-i nevetős éjszakák, a kedves órák, mikor gyermekének gondolta magát, aztán a gyönyör, melyet ebben a szobában lopott. És soha, soha többé! Nagyon kicsiny fiú volt, nem nőtt elég gyorsan; Philippe könnyen pótolja, ő már férfi. Így hát vége volt mindennek, nem élhetett tovább. Bűne végtelen gyöngédségben oszlott szét, érzéki imádatban, s egész valóját átadta ennek az érzésnek. Aztán hogyan felejtse, mikor a bátyja itt marad? Bátyja, véréből való vér, második énje, boldogsága vad féltékenységgel öldökölné... Itt nincs menekvés, meg kell halnia.

A cselédek, kik távozni látták madame-ot, zajosan jártak-keltek, s tárva-nyitva voltak az ajtók. Lent, az előcsarnok padján a pék Charles-lal s François-val nevetgéltek. Mikor Zoé átfutott a szalonon, szemlátomást elcsodálkozott, hogy ott látja Georges-ot, s megkérdezte, hogy

madame-ot várja-e. Igen, őt várja - mondta a fiú -, mert elfeledett valamit közölni vele. Mihelyt egyedül maradt, kutatni kezdett. S mivel nem talált egyebet, elővett az öltözőfülkéből egy nagyon hegyes ollót; Nana ezzel vagdosta le testéről a szálkás bőrt, a hajsálakat. Idegesen szorongatta az ollót, kezét zsebébe rejtette, s egy óra hosszat türelmesen várt.

- Jön már madame - szólt a visszatérő Zoé, ki nyilván a hálósoba ablakából leste Nanát.

Nagy lótás-futás támadt a házban, itt is, ott is kacagást fojtottak el, s becsukódtak az ajtók. Georges hallotta, amint Nana pár kurta szóval kifizette a péket s felment.

- Micsoda? Hát még mindig itt vagy? - szólt Nana a fiút meglátva. - De most már összerúgjuk ám a patkót, fiacskám!

Nana a szobájába indult, a fiú nyomon követte.

- Nana, akarsz a feleségem lenni?

Nana csak a vállát vont rá. Ez már igazán butaság; nem is válaszolt rá többet. Gondolta, majd becsapja az orra előtt az ajtót.

- Nana, akarsz a feleségem lenni?

Nana becsapta az ajtót. Georges az egyik kezével újra kinyitotta, míg a másikkal kihúzta zsebéből az ollót, s keblébe dőfte.

Nana valami szerencsétlenséget sejtett, s most megfordult. Mikor látta, hogy a fiú megszúrta magát, roppant méltatlankodás fogta el.

- Micsoda butaság! Micsoda butaság!... S hozzá még az ollómmal!... Nem hagyod abba mindjárt, te rossz kölyök!... Ó, Istenem, Istenem!

Nana szörnyen megrémült. A fiú térdre hullt, s még egyszer megszúrta magát, mire végigvágódott a szőnyegen, s eltorlaszolta a szoba küszöbét. Nana teljesen elvesztette fejét, csak torkaszakadtából kiáltozott, s nem mert átlépni ezen a testen, mely bezárta s megakadályozta, hogy segítségért szaladjon.

- Zoé, Zoé, gyere már!... Ne engedd!... Mégiscsak butaság, amit ez a gyermek művel!... Hiszen ez megöli magát, s éppen nálam! Ki látott már ilyet!

Nana megrémült. A fiú egészen fehér volt, szemei lecsukódtak. A vérzés csaknem elállt már, alig folyt egy-két csepp, s apró foltjuk elveszett a mellény alatt. Nana már át akart lépni a testen, mikor egy jelenségre döbbenve hátrált. Szemközt vele, a tárva-nyitva hagyott ajtón át egy koros nő közeledett. Nanát iszonyat fogta el; Hugonnéra ismert, de nem tudta mire vélni a jövetelét. Folyvást hátrált, s még le sem vetette kesztyűjét, kalapját. Annyira erőt vett rajta a rémület, hogy dadogva mentegetőzni kezdett.

- Madame, esküszöm, nem én vagyok az oka... Feleségül akart venni, én azt mondtam: nem, mire megölte magát.

Hugonné fekete ruhájában, sápadt arccal, fehér hajával lassan közelebb lépett. A kocsiban már meg is feledkezett Georges-ról, annyira hatalmába kerítette a Philippe bűne. Ez a nő talán még adhatna olyan felvilágosítást a bíráknak, mellyel meghatná őket, s az a gondolata támadt, hogy megkéri, vallana a fia javára. Lent nyitva voltak a palota ajtói, rossz lábaival habozva állt meg a lépcsőn, midőn egyszerre csak rémült kiáltozás tájékoztatta. Aztán fent egy férfit talált a földön, vértől piros ingben. Georges volt, a második gyermeke.

Nana együgyűen ismételte:

- Feleségül akart venni, én azt mondtam: nem, mire megölte magát.

Hugonné egyetlen kiáltás nélkül hajolt le. Igen, a másik volt, Georges volt. Az egyik meggyalázva, a másik megölve. Most, hogy egész élete összeomlott, ez nem is lepte meg. Ahogy a szőnyegen térddepelt, azt se tudta, hol van, nem vett észre senkit, csak Georges arcára meredt, s kezét szívére téve hallgatózott. Aztán bágyadtan felsóhajtott. Érezte, hogy még ver a szíve. Erre felütötte fejét, szemügyre vette ezt a szobát, ezt a nőt, s mintha emlékezett volna már. Láng lobbant kifejezéstelen szemében, s olyan hatalmas, olyan rettenetes volt némaságában, hogy Nana remegett, s tovább védte magát a testen keresztül, mely elválasztotta őket.

- Esküszöm önnek, madame... Ha itt volna a bátyja, megmagyarázhatná önnek....

- A bátyja lopott s börtönben ül - szólt az anya nyersen.

Nanában megfagyott a vér. De miért mindez? A másik meg lopott! Akkor hát csupa bolond van ebben a családban! Nem is erősködött már, mintha nem is ő lenne itt otthon, csak hagyta, hadd intézkedjék Hugonné. Végre előszaladtak a cselédek; a koros hölgy mindenáron azt akarta, hogy az ájult Georges-ot vigyék le a kocsijába. Inkább haljon meg, csak ebben a házban ne maradjon tovább. Nana álmélkodó pillantással követte a cselédeket, kik vállánál s karjánál fogva kivitték a szegény Zizit. Az anya utánuk ment, most már kimerülten, a bútorokba fogózva, mint akit a semmiségbe taszítottak, s megfosztottak mindentől, ami kedves volt neki. A lépcsőkanyarulatnál felzokogott, megfordult s kétszer is elmondta:

- Ó, ön sok keserőséget okozott nekünk!... Ön sok keserőséget okozott nekünk!

Ez volt minden. Nana leült kábulatában, még mindig kesztyűsen s kalappal a fején. A fogat elhajtott, a palota újra mélységes csöndbe borult. Ott maradt mozdulatlanul, egyetlen gondolat nélkül, feje még mindig zúgott ettől az eseménytől. Egy negyedórával később Muffat gróf ugyanazon a helyen találta. De most valóságos szóáradattal könnyített magán, elmondta a szerencsétlenséget, hússzor is visszatért ugyanazokra a részletekre, s felkapta a véres ollót, hogy utánozza a Zizi mozdulatát, mikor megszúrta magát. Kivált saját ártatlanságát akarta bebizonyítani.

- Hát én vagyok az oka, kedvesem? Elítélnél, ha te lennél a bíró?... Én egy árva szóval se mondtam Philippe-nek, hogy a pénztárral kerekelt oldjon, mint ahogy ezt a kis szerencsétlent sem ösztökéltem, hogy meggyilkolja magát... Az egészben én vagyok a legszerencsétlenebb. Nálam követnek el efféle ostobaságokat, bánatot okoznak nekem, úgy bánnak velem, mint valami céddával.

Azzal sírni kezdett. Ideges feszültsége alábbhagyott már; szelíd és panaszos lett, nagyon érzékenykedett, s mélységes bánat vett erőt rajta.

- Te is olyan vagy, mintha neheztelnél... Kérdezd csak meg Zoétól, hogy oka vagyok-e... Zoé, beszéljen már, magyarázza meg a gróf úrnak...

A komorna, ki törülközőt meg vizes tálat hozott a fürkéből, egy kis idő óta a szőnyeget dörzsölte, hogy eltávolítsa a vérfoltot, míg friss.

- Bizony, gróf úr - jegyezte meg - madame vigasztalhatatlan.

Muffat-t megdermesztette ez a dráma; minden gondolata a fiait sirató anya volt. Ismerte nemes szívét, maga előtt látta, amint Fondettes-ben, özvegyi ruhájában lassanként elhervad magányában. De Nana még jobban kétségbeesett. A Zizi képe, ahogy a földön feküdt, piros nyílással az ingében, nagyon megrendítette.

- Olyan helyes volt, olyan édes, olyan kedves... Ó, bogaram, fájlalom, ha bánt téged, de én szerettem ezt a fiúcskát. Nem bírok magammal, ez az érzés erősebb nálam... Aztán meg most már úgysem árthat neked. Nincs többé az utadban. Elérted, amit akartál, ezentúl már egész biztosan nem lepsz meg bennünket.

S ez az utolsó gondolat akkora megbánással töltötte el szívét, hogy a végén Muffat vigasztalta. Igen - mondotta a gróf -, neki erősnek kell lennie, hiszen nem oka. De Nana közbevágott:

- Siess, kérdezősködj az állapota felől... Tüstént! Akarom!

Muffat kapta a kalapját s elsietett, hogy a Georges állapota felől kérdezősködjék. Mikor háromnegyed óra múlva visszatért, ott találta Nanát, amint aggódva az ablakban könyökölt, s felkiáltott hozzá a gyalogjáróról, hogy a fiú nem halt meg, s hogy még reménykednek a felgyógyulásában. Erre aztán széles jókedve támadt Nanának, dalolt, táncolt, szépnek találta az életet. Csak Zoé nem volt megelégedve a mosással. Folyvást a foltot nézte, s valahányszor arra ment, ismételten megjegyezte:

- Madame, ez nem tűnt el.

Csakugyan újra ott látszott a folt halványpirosan, a szőnyeg egy fehér rózsáján. Éppen a szoba küszöbén volt, mint valami véres jel, mely elzárta az ajtót.

- Annyi baj legyen! - szólt Nana boldogan. - Majd eltűnik a taposástól.

Másnap már Muffat gróf is elfeledte a kalandot. A kocsiban, mely a Richelieu utcába vitte, egy pillanatra még megesküdött magában, hogy soha többé vissza nem tér ehhez a nőhöz. Ez az eset Isten ujjá volt, s úgy tekintette a Philippe és Georges szerencsétlenségét, mint a tulajdon vesztének előhírnökét. De hasztalan látta maga előtt a könnyekben úszó Hugonnét, a lázban égő gyermeket, nem bírta megtartani esküjét, s a tragédia rövid izgalmából csak a titkos öröm maradt meg benne, hogy végre megszabadult egy vetélytárstól, kinek bájos ifjúsága folyvást elkeserítette. Különös, nem mindennapi szenvedély lángolt benne, aminőt azok a férfiak éreznek, kiknek nem volt ifjúságuk. Szenvédélye megkövetelte, hogy Nanát egyedül csak a magáénak tudja, folyvást szavát hallja, testét érezze, lélegzetét magába szívja. Érzéken túli szerelem volt ez, szinte eszményi vonzalom, a múltra féltékeny, megváltásról, bocsánatról álmodozó nyugtalan vonzalom, amint együtt, ketten a Mindenható színe elé borulnak. Napról napra mindjobban megint csak hatalmába kerítette a vallás. Ismét ájtatoskodott, gyónt és áldozott, örökös lelkiismereti furdalások közt élt, bűnbánatával tetézte a bűn és a vezeklés gyönyöreit. Aztán mikor gyóntató atya megengedte neki, hogy szenvedélyét kielégítse, egészen szokása lett már ez a mindennapi kárhozat, melyet jámbor alázattal teli vallásos rajongással váltott meg. Végtelen naivságában, mint valami engesztelő szenvedést kínálta az egek Urának a fertelmes kint, mely gyötörte.

Szenvedése nőttön-nőtt, komoran, sebzett szívvel járta kálváriáját ez a hívő lélek, aki veszett érzékiséggel zuhant egy megvásárolható nő hálójába. S ami legjobban emésztette, az a Nana örökös hűtlensége volt, mert mással osztozni rettenetes volt neki, s nem tudta megérteni dőre szeszélyeit. Maga örök és változatlan szerelmet kívánt. Hiszen Nana meg is esküdött rá, s ő meg is fizetett érte. De azért érezte, hogy hazug, képtelen erőt venni magán, s barátnak, idegennek egyformán odaadja a testét, mint afféle jó bolond, ki arra született, hogy ing nélkül éljen.

Egy reggel tanúja volt, hogy Foucarmont szokatlan időben távozott tőle, s jelenetet csinált. Nana jóllakott már a féltékenységgel, s tüstént felfortyant. Szemére vetette, mennyiszer volt már kedves hozzá. Így azon az estén is, mikor együtt találta Georges-zsal, ő közeledett először, beismerte a hibáját, gyöngédséggel, szerelmes szókkal halmazta el, csak hogy elfeledtesse vele az esetet. De a végén már halálra gyöttri makacsságával, hogy ennyire nem akarja megérteni a nőket. S egyszerre brutális lett.

- Hát igen, Foucarmont nálam hált! És aztán?... Ez persze kijózanít, kis fajankóm?

Most történt először, hogy arcába vágta: „kis fajankóm.” Muffat-nak szeme-szája elállt erre a szemtelen vallomásra, s ökölbe szorította kezét. Nana hozzá lépett s merőn szemébe nézett.

- De most már elég!... Ha nem tetszik, le is út, fel is út... Nem tűröm, hogy nálam kiabálj!... Véd be jól a kobakodba, szabad akarok lenni! Ha nekem tetszik egy férfi, hát akkor odaadom magamat neki! Így van, azzal vége!... Most pedig gondold meg tüstént: igen vagy nem... Nyitva az ajtó!

Azzal szaladt, s kinyitotta az ajtót. Muffat nem ment el. Most már így bánt vele, hogy jobban magához kösse. Egy semmiségért, a legkisebb zokszóra ocsmány szitkozódással ajtót mutatott neki. Talál ő különbet nála, minden ujjára kettőt! Annyi férfit szedhet fel az utcán, amennyit csak akar; azok nem ilyen fajankók, s vér folyik az erükben! Muffat fejet hajtott, békésebb pillanatokra várt, mikor pénz kellett neki. Ilyenkor aztán maga volt a kedvesség, ő pedig mindent elfelejtett, s egy szerelmes éjszaka egész heti szenvedésért kárpótolta. Mióta kibékült a feleségével, otthona elviselhetetlenné vált számára. A grófné Faucherytől cserbenhagyva, ki újra Rose papucskormányára alá került, a negyvenéves asszonyok lázas nyugtalanságával más szerelmekre csábult, folyton ideges volt, s egészen megtöltötte a palotát idegesítően viharzó életével. Estelle, mióta férjhez ment, nem látta az apját. Ebben a csenevész, semmitmondó leányban egyszerre csak a vasakaratú nő kerekedett felül, s annyira határozott lett, hogy Daguenet reszketett tőle. Mostanában már elkísérte a misére, egészen megtért, s dühös volt az apósára, hogy egy ilyen céda szerzettel tönkreteszi őket. Csak Venot maradt nyájasa a grófhöz, s békén várta az óráját, sőt a végén még bejáratos lett Nanánál. El-ellátogatott a két házba, hol gyakran láthatták az ajtók mögött örökös mosolyát. S Muffat, ki olyan nyomorult volt az otthonában, bosszúságtól s gyalázatától űzve, még mindig jobbnak látta, ha a Villiers úton él, annyi sérelem közepette is.

Csakhamar már csak egyetlen kérdés volt Nana s a gróf között: a pénz. Egy napon, miután határozottan megígért neki tízezer frankot, üres kézzel merészkedett beállítani a megbeszéltek időben. Nana már két napja főzte szép szóval a grófot. Ekkora szőszegés, a kárba vesztett sok becézés szörnyen felbőszítette. Olyan lett, mint a fal.

- Micsoda? Hát nincs meg a pénz?... Akkor csak menj vissza, kis fajankóm, ahonnet jöttél! De gyorsan ám! Micsoda alak! S ez akar még csókolózni!... Ha nincs pénz, csók sincs! Megértetted?

Muffat mentegetőzni kezdett, hogy két nap múlva meglesz a pénz. De Nana hevesen szavába vágott:

- Hát a tartozásaim? Hiszen mindenemet lefoglalhatják, míg uraságod hozomra jár ide... Ugyan nézz már a tükörbe! Csak nem gondolod tán, hogy a szépséged miatt szeretlek? Mikor olyan pofája van valakinek, mint neked, meg szokták fizetni a nőket, amiért ráadják a fejüket... Istenemre, ha ma este el nem hozod a tízezer frankot, a kisujjam hegyét se nyalod meg többet!... Aztán mehetsz a feleségedhez!

Este Muffat elhozta a tízezer frankot. Nana odanyújtotta az ajkát, s a gróf hosszú csókot nyomott rá, mely egész napi gyötrelméért megvigasztalta. Kivált az bosszantotta a fiatal nőt, hogy Muffat folyvást a szoknyája körül lebzsel. Panaszkodott is Venot-nak, s kérve kérte, vinné a grófnéhoz az ő kis fajankóját. Hát semmit se használt a kibékülés? Már bánta is, hogy beleártotta magát a dologba, mivel úgyis csak a nyakán lóg megint. Néha, mikor dühös volt, s megfeledkezett az érdekéről, megesküdt, hogy olyan disznóságot követ el ellene, hogy többet be nem teheti a lábát. De - mint ahogy combját verdesve harsogta - bátran szembe is köphette volna, Muffat fel se veszi, s talán még meg is köszöni. Aztán egyre-másra ismétlődtek a jelenetek a pénz miatt. Nana durván követelte, s hitvány kis összegekért már kész volt a perpatvar. Csúnyán fukarkodott minden percével, s kegyetlenül, újra meg újra szemébe

vágta, hogy csak a pénzéért adja magát neki, semmi egyébért, hogy semmi gyönyörűsége sincs benne, hogy mást szeret, s hogy nagyon boldogtalan, amiért ilyen hülyére van szüksége! Már az udvarnál se nézték jó szemmel a grófot, s azt rebesgették, hogy lemondásra kényszerítik. A császárné maga megjegyezte róla: „Utálatos ember!” Bizony, ez igaz volt. Nana is ismételte ezt a megjegyzést, s ezzel zárta be minden torzsalkodásukat:

- Eredj, utállak!

Most már nem feszélyezte magát, megint korlátlan szabadságot élvezett. Mindennap megtette a maga sétáját a tó körül, ismeretségeket kötött, a kalandokat aztán másutt bonyolította le. Itt folyt a nagy palifogás, strichelés fényes nappal, itt csípték fel a férfiakat a hírhedt szajhák, kik Párizs elnéző mosolyában s ragyogó fényűzésében sütkérezhettek. Hercegnők mutogatták egymásnak Nanát egy-egy pillantással, meggazdagodott polgári nők utánozták a kalapjait. Néha, mikor valahol keresztülhajtatott, egész sor előkelő fogatot megállított: bankárokat, kik zsebükben tartották Európát, minisztereket, kik durva ujjukkal Franciaországot fojtogatták. A Bois-nak ebbe a társaságába tartozott ő is, számottevő helyet foglalt el benne, minden fővárosban ismerték, minden idegen érdeklődött utána, s ő tobzódása örületével még tetézte e fényes sokadalom ragyogását, mintha egy egész nemzetnek minden dicsősége, minden gyönyörűsége benne összpontosult volna. Aztán egy éjszakára való viszonyok, futó ismeretségek, melyeket már másnap, elfeledett, a nagy fogadókba csábították, így gyakran a Madridba, mikor szép idő volt. Egész felvonulása volt itt a követségeknek, együtt vacsorázott Lucy Stewarttal, Caroline Héquet-vel, Maria Blond-nal, urak társaságában, kik törték a franciát, s fizettek, csak hogy szórakozzanak, s mikor kibérelték őket egy estére, csak az volt a kívánságuk, hogy mulatságosak legyenek, annyira fásultak s kiéltek voltak, hogy még hozzájuk se nyúltak. S ők „jó tréfának” hívták az ilyesmit, s boldogan tértek haza, hogy nem kellett, s valamelyik kedvesük karjaiban tölthetik az éjszakát.

Muffat gróf úgy tett, mintha semmit se tudna, hacsak Nana nem vágta arcába a viszonyait. Különben sokat szenvedett a mindennapi élet apró-cseprő szégyene miatt. A Villiers sugárúti palota valóságos pokol lett számára, örültekháza, melyben a lépten-nyomon beálló zavarok undok válságokat idéztek elő. Nana már odáig ment, hogy összeverekedett a cselédeivel. Egy darabig nagyon jó volt Charles-hoz, a kocsishoz; mikor megálltak egy fogadó előtt, sört küldött ki neki a pincérrel, elbeszélgetett vele a landauere belsejéből, s egészen felderült, annyira mulatságosnak találta, ahogy a tolongó kocsik közt a fiákeresekkel szedtevetézt. Aztán minden ok nélkül hülyének nevezte. Folyvást perlekedett a szalmáért, a korpáért, a zabért, s bármennyire szerette is az állatokat, úgy találta, hogy a lovai nagyon sokat esznek. Mikor aztán egy alkalommal, éppen számadáskor, lopással vádolta, Charles felfortyant s górombán lotyónak nevezte. Bizony, a lovai többet érnek nála, azok nem hálnak a fél világgal! Nana hasonló hangon válaszolt, s a grófnak kellett szétválasztani őket s kidobni a kocsist. De ez még csak kezdete volt a kavarodásnak a cselédség között. Victorine és François elmentek a háztól, valami ékszerlopás miatt. Maga Julien is eltűnt; híre járta, hogy a gróf lepénzelte s kérve kérte, menne el a szolgálatból, mivel madame-mal szeretkezett. Minden héten új arcomat lehetett látni a cselédszobában. Még sohasem folyt ekkora prédaság; olyan volt a ház, mint valami átjáró hely, melyen törve-zúzva nyargalt végig a cselédszerző irodák söpredéke. Csak a szemes Zoé maradt meg, s egyetlen gondja az volt, hogy fenntartsa a fejetlenséget, míg annyit össze nem harácsol, amiből önálló üzletet kezdhet: ezt a tervet már régóta forgatta fejében.

De ha még csak ennyi baj lett volna! A gróf eltúrte Maloigné bárgyúságát, akármilyen avas szaga volt, mert bézigue-et játszott Nanával. Eltúrte Lerat-nét is a pletykáival, a kis Louis-t, ezt az örökké nyafogó, szomorú penészvirágot, holmi ismeretlen apa rothadt örökét. Hanem még keservesebb órákat is átélt. Egy este, az ajtó mögül hallotta, amint Nana dühösen mesélte

a komornájának, hogy megugrott tőle fizetés nélkül egy gazdagnak híresztelt úr. Igen, egy szép férfi. Amerikainak adta ki magát, kinek aranybányái vannak odahaza. Ebadta disznója, kereket oldott, míg ő aludt, egy fabatkát se hagyott hátra, sőt, még egy csomó cigarettapapírost is magával vitt. A gróf roppant sápadt lett, lábujjhegyen visszament a lépcsőn, hogy ne halljon még többet. Egy más alkalommal aztán kénytelen volt mindenről tudomást szerezni. Nana belehabarodott egy zenés-kávéházi baritonistába, s mikor az cserbenhagyta, érzélgős elkeseredésének egy rohamában öngyilkosságra gondolt; jó marék gyufafejet oldott fel egy pohár vízben s kiitta, ami aztán szörnyen beteggé tette, de nem ölte meg. A grófnak kellett ápolnia, végig kellett szenvednie szerelme történetét, könnyeit, esküvéseit, hogy többet rá se néz a férfiakra. De hiába vetette meg ezeket a disznókat, amint mondta, szíve mégsem volt sohasem szabad, mindig ott lebzselte valamelyik választottja a szoknyája körül, s megfoghatatlan szerelmekben, elbágyadt teste romlott kedvteléseiben tobzódott. Mióta Zoé számításból hanyagabbá vált, megbomlott a jó házi rend, annyira, hogy Muffat nem mert egy ajtót kinyitni, egy függönyt félrehúzni, vagy egy szekrénybe tekinteni, A csselfogások abbamaradtak, férfiak lebzseltek mindenütt, s lépten-nyomon egymásba botlottak. Muffat rendesen köhögött a belépés előtt, mert egy este, mikor két percre kiment az öltözőfülkéből, hogy befogasson, mialatt a borbély még egy utolsót igazított a madame haján, majdnem a Francis nyakában találta a fiatal nőt. Csupa hirtelen odaadás volt ez a háta mögött, szeretkezett akármelyik zugban, kutyafuttában, ingben, vagy fényes toalettben, a legelső jöttmenttel. Nana aztán fülíg piroosan szaladt utána, egész boldoggá tette ez a lopás. Vele csak gyötrelem volt, utálatos robot...

Gyötrő féltékenységében már odajutott a szerencsétlen, hogy nyugodt volt, mikor Nanát és Satint együtt hagyta. Még maga készítette volna erre a bűnre, csak hogy távol tartsa a férfiakat. De ebben a tekintetben is minden dugába dőlt. Nana megcsalta Satint, ahogy a gróft megcsalta, lépten-nyomon ocsmány szerelmekre gerjedt, s utcasarki pillangókat szedett fel. Néha, mikor hazahajtatott, hirtelen érzékiség fogta el, fantáziája nekilódult, s belegabalyodott holmi utcarongyába; mindjárt felszedte kocsijába, jól megfizette, s aztán útnak eresztette. Majd férfinak öltözött, rossz hírű házakba járogatott, s undok tivornyákkal üzte el unalmát. Satin szörnyen dühöngött, hogy folytonosan megcsalják, ocsmány jelenetekkel verte fel a házat; a végén már korlátlanul hatalmába kerítette Nanát, ki szepegett tőle. Muffat már attól sem riadt vissza, hogy Satinnal szövetkezzék. Mikor neki magának nem volt mersze odamenni, Satint küldte a nyakára. Az már kétszer is kényszerítette az ő kis tubicáját, hogy fogadja vissza a gróft, az meg roppant előzékenyen viselkedett vele, mindenről tájékoztatta, s első intésére elpárolgott. Csakhogy ez az egyetértés se tartott sokáig, mivel Satin maga is meg volt gablyodva. Voltak napjai, mikor szinte a vesztét érezte, tört, zúzott maga körül, egyszerre dühöngött meg áradozott, de azért bájos volt még így is. Nyilván Zoé böszítette fel, mert gyakran a sarokba húzta, mintha meg akarná nyerni nagy tervének, melyről még senkinek se beszélt.

Ezalatt még más különös indulatok is fel-fellázították Muffat gróft. Ő, aki hónapok óta megtúrta Satint, ki már abba is beletörődött, hogy ez az ismeretlen népség, ez a férfifalka szabadon járjon-keljen Nana hálósobájában, fellázadt arra a gondolatra, hogy valaki a társaságából vagy csak az ismerősei közül is megcsalja vele. Mikor Nana megvallotta neki a viszonyát Foucarmont-nal, annyira szenvedett, s olyan alávalónak találta a fiatalember árulását, hogy ki akarta hívni, meg akart vele verekedni. S mivel nem tudta, hogy ilyen esetben hol keressen segédeket, Labordette-hez fordult. Ennek majd leesett az álla, s nem tudta elfojtani a kacagását.

- Párbaj Nanáért!... Drága jó uram, hiszen egész Párizs magán mulatna! Nanáért nem szokás verekedni. Nevetséges.

A gróf olyan sápadt lett, mint a halál, s heves mozdulattal kiáltotta:

- Jó, akkor az utcán pofozom fel!

Labordette egy óráig beszélt a fejével, míg észre téríthette. Egy pofon csak elmérgecsinálné a dolgot. Este már mindenki tudná az eset igazi okát, s róla fecsegni minden újság. Labordette folyvást a magáét hajtotta:

- Lehetetlen, nevetséges!

Ez a szó mindannyiszor úgy találta Muffat-t, mint a jól irányított éles késdöfés. Hát még csak meg se verekedhetik azért a nőért, akit szeret! Mindenkit elfogna a nevetés! Soha még nem érezte át ilyen fájdalmasan szerelme nyomorúságát s lelkének az élvezet fertőjében elkallódott méltóságát. Ez volt utolsó lázongása; hagyta, hogy meggyözzék, s ezentúl békén nézte a sok jó barát s a többi férfi felvonulását, kik meghitt otthonra találtak a palotában.

Nana pár hónap alatt mohón felfalta őket, egyiket a másik után. Mentül többre került a fényűzése, annál inkább megjött az étvágya, s minden harapásra egy-egy férfival végzett. Foucarmont-on kezdte; ez alig tartott két hétig. Foucarmont azt forgatta fejében, hogy ott hagyja a tengerészetet. Tíz esztendei szolgálat alatt mintegy harmincezer frankot gyűjtött magának, s szerencsét akart vele próbálni az Egyesült Államokban. Minden füstbe ment már, óvatossága, sőt kapzsisága is, mindenét odaadta, s még szívességi váltókat is aláírt, kockára téve a jövőjét. Mikor Nana kitette a szűrét, teljesen meg volt kopasztva. Különben nagyon jó volt hozzá, s azt tanácsolta neki, hogy térjen vissza a hajójára. Mit használna a makaeszköz? Mivel nincs több pénze, így nem tarthat tovább... Hát csak legyen belátó, s jöjjön meg az esze. Egy tönkrejutott férfi úgy hullt ki a kezéből, mint az érett gyümölcs, hogy ott pusztuljon a földön, magától.

Aztán Steinerre vetette magát. Nana, undor nélkül ugyan, de nem is gyöngédségből ronda zsidónak hívta, s szemlátomást valami régi gyűlöletet táplált iránta, de tulajdonképpen maga sem tudta, miért. Vastag volt, barom volt, Nana kedvére ráncigálta, s nagyokat falt, hogy gyorsabban végezzen ezzel a porossal. Steiner faképnél hagyta Simonne-t. A Boszporusz vállalat csőddel fenyegetett. Nana esztelen követeléseivel csak siettette, az összeomlást. Még bírta egy hónapig, vadul harcolt, s csodákat művelt. Roppant reklámmal árasztotta el Európát, plakátokat, hirdetéseket, prospektusokat bocsátott ki, s pénzt tudott szerezni a legtávolibb országokból is. S ez az egész megtakarított pénz, a spekulánsok aranyai, valamint a szegény ördögök fillérei egymás után tűntek el a Villiers sugárúton. Másfelől egy elzászi vasgyárossal társult; kormos, verejtékes munkások voltak ott lenn, egy vidéki zugban, kik éjjel-nappal izmaikat feszítették, csontjukat ropogtatták, csak hogy Nana kielégíthesse kedvteléseit. Nana mindent elnyelt, mint a futó tűz: az ázsíóval harácsolts összegeket, a munkával szerzett pénzt. Most az egyszer igazán végzett Steinerrel, kitette az utcára, a velőt is kiszívta a csontjából, s annyira kiszípolozta, hogy az valami újabb agyafúrtsággra is képtelen volt már. Bankháza omladékán dadogva reszketett a rendőrség gondolatára. Kimondták rá a csődöt; a pénznek már pusztá említésére megdöbbsent, gyerekes rémület fogta el, őt, aki milliókban turkált. Egy este sírva fakadt Nanánál, száz frankot kért tőle kölcsön, hogy kifizethesse a cselédjét. Nanát ellágyította, felderítette ennek a rettenetes fickónak a bukása, ki húsz éven át basáskodott a párizsi tőzsdén; odaadta neki a pénzt, s így szólt:

- Nesze, itt a pénz, hisz ez olyan mulatságos... De nézd, kicsikém, te már nem vagy abban a korban, hogy eltartsalak. Más foglalkozás után kell nézned.

Nana aztán mindjárt la Faloise-nak esett. Az már régóta sóvárgott arra a dicsőségre, hogy ő tegye tönkre: így lehet igazi világfi. Ez kellett neki, hogy egy nő hozza divatba. Két hónap alatt egész Párizs ismerni fogja, s minden újságban olvashatja majd a nevét. Elég volt hat hét. Öröksége ingatlanokból állt, földekből, rétekből, erdőkből, majorokból. Egyre-másra túl

kellett adnia rajtuk. Nana minden harapásra elnyelt egy holdat. A napfényben remegő lombok, az érett gabonatóblák, a szeptember aranyozta szőlők, a magas füvek, melyben hasig jártak a tehenek, mind, mind eltűntek, mint valami örvénylő mélységben, s utánuk még egy patak, egy kőbánya meg három malom. Nana jött olyan volt, mint valami ellenséges betörés vagy sáskajárás, melynek villámsebes röpte egy egész tartományt letarol. Ahová kis lábát tette, ott kő kövön nem maradt. Kedves mohósággal falta az örökséget, majort major után, rétet rét után, anélkül hogy csak észrevette volna, mint ahogy az étkezési idők között térdéről egy-egy zacskó mandulát elfogyasztott. Oda se neki, csak nyalánkság az egész. De egy este már nem maradt más egy kis erdön kívül. Ezt megvető ábrázattal nyelte le, mert jóformán még arra sem volt érdemes, hogy az ember kitássa miatta a száját. La Faloise hülyén vihogott, miközben a botja fejét szopogatta. Nyakig úszott az adósságban, már száz frank járadéka sem volt, s kényszerítve érezte magát, hogy visszatérjen vidékre, valami bolondos nagybácsijához. No de nem tesz semmit, finom úr volt legalább, s a *Figaro* kétszer is hozta a nevét; sovány nyakával gallérja két lehajtott hegye között, rövid kabátja alá szorított termetével csak illegett-billegett, úgy rikácsolt, akár a papagáj, s a fabáb közömbösségét mímelte, melyet sohasem bánt szenvedély. Nanát boszantotta már, s a végén meg is verte.

Közben Fauchery is visszatért; unokatestvére hozta vissza. A szerencsétlen most szinte házasembernek számított már. Miután szakított a grófnéval, Rose hatalmába került, ki úgy bánt vele, mintha a férje lett volna. Mignon csak a madame főudvarmestere maradt. Mint a ház ura, az újságíró folyvást hazudozott Rose-nak, s mindenféle óvatossággal élt, valahányszor megcsalta, telve a jó férj aggodalmaskodásával, aki nyugalomra vágyik. Nana dicsőségnak tekintette, ha újra megkaparintja az újságírót, s megeszi az újságját, melyet egy barátja pénzéből alapított. Nem kürtölte ki a viszonyt, sőt abban telt a kedve, hogy úgy bánjon vele, mint akinek bujkálnia kell, s valahányszor Rose-ról beszélt, mindig azt mondta: szegény Rose. Az újságból telt vagy két hónapig virágra; neki adóztak a vidéki előfizetők, mindent elharácsolt, a krónikától a színházi hírekig, s miután a szerkesztőséget lehervasztotta, az adminisztrációt felborította, még egy nagyszerű ötletet valósított meg, egy télikertet a palotája egyik zugában, mely elvitte a nyomdát. Különben is csak a tréfa kedvéért történt. Mikor Mignon, kit boldoggá tett ez a fordulat, elszaladt Nanához, hogy megtudja, nem akaszthatná-e Faucheryt egészen a nyakába, Nana azt kérdezte tőle, hogy talán gúnyolódik vele: egy ilyen fickót, akinek egy vasa sincs, aki csak a cikkeiből meg a darabjaiból él, hogysisne! Az efféle szamárság csak az olyan tehetséges nőnek való, mint az a szegény Rose. S mivel gyanakodott, s valami árulástól félt Mignon részéről, ki még képes lett volna bemártani őket a felesége előtt, egyszerűen kiadta Faucherynek az útját, aki különben is már csak reklámmal tudott fizetni neki.

De azért ezentúl is jó szívvel gondolt rá, hiszen olyan jóízűen mulattak együtt a hülye la Faloise-on. Talán sose jutott volna eszükbe, hogy találkozzanak vele, ha nem ösztökéli őket a vágy, hogy nagyot nevéssenek ezen az idiótán. Pompás tréfának találták ezt, szeme láttára csókolóztak, pokoli dáridót csaptak a pénzéből, benyargaltatták vele egész Párizst, csak hogy egyedül maradhassanak, aztán mikor visszajött, volt csipkelődés, célozgatás, amit az persze nem tudott elérteni. Egy napon még fogadott is Nana az újságíró ösztökélésére, hogy pofon vágja la Faloise-t; még aznap este adott neki egy pofont, aztán folytatta a verést: mulatságosnak találta ezt, s boldog volt, hogy megmutathatta, mennyire gyávák a férfiak. Pofozógépének hívta, aztán rászólt, lépjen közelebb, hogy megkapja a pofonját, jó cserdülő pofont, melytől egészen piros lett a keze, mivel még nem szokott hozzá. La Faloise bárgyún röhögött, hogy a könnyei is potyogtak. Elbájolta ez a meghitt bizalom, s roppant eredetinek találta.

- Tudod, mit? - szólt hozzá egy este felbuzdulva, mikor megkapta a pofonjait. - Hozzám jöhetnél feleségül... Jó két pofa volnánk így együtt!

La Faloise nem beszélt a levegőbe. Titokban már rég tervezgette ezt a házasságot, s valóságos rögeszméje lett, hogy elképeszsze Párizst. A Nana férje! Micsoda eredeti dolog! Mily hallatlan apoteózis! De Nana ugyancsak leforrázta.

- Hozzád menni feleségül!... Majd ha fagy! Ha ezen járna az eszem, már régóta találtam volna magamnak férjet! Olyat, aki százszor többet ér nálad... Egész sereg ajánlatot kaptam már. Számoljuk csak össze: Philippe, Georges, Foucarmont, Steiner, ez már négy, nem is említve a többieket, kiket nem ismersz... Valamennyi ezt fűjja. Alig mutatom nekik a kisujjamat, már mindjárt rákezdik: akarsz-e a feleségem lenni, akarsz-e a feleségem lenni?...

Roppant tűzbe jött, aztán méltatlankodva fakadt ki:

- Nem, nem akarom!... Hát rab életre születtem én? Nem is lennék többet Nana, ha valami férfi nyakába varrnám magamat... Különben is ocsmányság...

Undorodva köpött egyet, mintha a föld minden undoksága ott kavargott volna körülötte.

Egy este eltűnt la Faloise. Egy hét múlva megtudták, hogy vidéken van a nagybátyjánál, kinek rögeszméje volt a botanika. Most ő ragasztgatja tele a herbáriumát, s azzal próbálkozik, hogy feleségül vegye egy nagyon csúnya, de nagyon ájtatos unokanővérét. Nana nemigen pityergett utána, s csak ennyit mondott a grófnak:

- Na, kis fajankóm, egy vetélytárssal megint kevesebb. Ma örömnapiod van! Tudod, kezdte komolyan venni az ügyet, el akart venni feleségül.

S mivel a gróf elsápadt, kacagva csimpaszkodott a nyakába, s becéző szavak közé lopta mérges fullánkjaikat.

- Ugye, az emészt legjobban, hogy nem veheted el Nanát?... Mikor sorra kínoznak házassági ajánlatukkal, majd kiugrasz a bőrödből odahaza... Lehetetlen, fiacskám, előbb meg kell várnod, míg a feleséged beadja a kulcsot. Ó, ha elpatkolna, hogy repülnél hozzám, hogy vernéd magadat a földhöz, hogy kérnél meg mindjárt, hogy mesterkednél, sóhajok, könnyek meg fogadalmak közt! Ugye, szentem, milyen jó is volna az?

Hangja szelídre vált, s kegyetlen pajzánkodással mulatott rajta. Muffat nagyon meg volt hatva, s pirulva adta vissza a csókját. Nana erre felkiáltott:

- Szentisten! Hát nem kitaláltam! Már gondolt is rá, s csak arra vár, hogy felforduljon a felesége! Ez már hallatlan! Ez a többenél is nagyobb csirkefogó!

Muffat megtűrt már mindenkit. Egyetlen büszkesége maradt, hogy úr legyen a cselédek meg a bennfentesek előtt, mint aki legtöbbet fizet, s így hivatalos szerető a házban. S szenvedélye egyre féktelenebb lett. Aranyaival biztosította helyzetét, borsosan megfizette még a mosolygást is, ráadásul meg is lopták, és sohasem kapott eleget a pénzéért; de olyan volt ez már nála, mint valami emésztő kórság, nem tudott kigyógyulni belőle. Mikor belépett a Nana szobájába, egyszerűen kinyitotta az ablakot, hogy kihajtsa a többiek szagát, a szőke meg a barna férfiak páráját, a szivarfüstöt, melynek maró illata majd megfojtotta. Valóságos keresztút lett ez a szoba, küszöbén egyik látogató a másik után törölte meg a cipőjét, de egyetlenegy sem tartott fel az a véres jel, mely az ajtót elzárta. Zoénak különös gondot okozott ez a folt; mint afféle tisztaságszerető leányt nagyon bosszantotta, hogy még mindig ott látja, de azért folyvást azt nézte, s nem ment be madame-hoz anélkül, hogy meg ne jegyezte volna:

- Furcsa, ez a folt nem megy ki soha... Pedig hányan tapodnak rajta...

Nana, ki kedvezőbb híreket hallott Georges felől (akkor Fondettes-ben lábadozott az anyjánál), mindannyiszor így válaszolt:

- Ó, semmiség, csak idő kell hozzá... Majd lekopik a járástól.

S csakugyan, mindegyik férfi, Foucarmont, Steiner, la Faloise, Fauchery elvitt valamit ebből a foltból a sarkán. S Muffat, kit éppen úgy megejtett az a vérfolt, mint Zoét, akarata ellenére tanulmányozgatta, hogy egyre halványuló színéből megtudja a járókelő férfiak számát. Titkos aggodalom szállta meg a láttán, s mindig átlépett rajta, mintha hirtelen attól félne, hogy valami élő, valami földön heverő csupasz emberi tagot talál eltaposni.

Aztán bent, abban a szobában, megrészegítette a mámor. Mindent elfeledett, a férfirajt, mely ki- s bejárt ottan, a gyászt, mely az ajtónál őrködött. Künn, a szabad levegőn, néha sírt szégyenében, haragjában, s megesküdt, hogy soha többé be nem teszi oda a lábát. De mihelyt összecsapódott mögötte az ajtófüggöny, már újra tehetetlen volt; ellágyult a langyos szobában, testét parfümillat járta át, s a megsemmisülés kéjes vágya ragadta magával. Őt, a fényes kápolnák fenséges áhítatához szokott jámbor lelket, itt is ugyanaz az áhítatos érzés fogta el, mint amikor egy színes ablaküveg alatt megrészegítette az orgonaszó, a tömjénfüst. Ez a nő egy haragos isten féltékeny zsarnokságával tartotta hatalmában, rémülettel töltötte el a lelkét, s görcsben vonagló végtelen kéj pillanataival kárpótolta a rettentő gyötrelmek, a pokoli látomások, az örök kárhozattól reszketés óráiért. Ugyanaz a dadogás, ugyanaz a fohászkodás, ugyanaz a kétségbeesés s kivált ugyanaz a meghunyászkodás mint a kárhozott teremtesé, mely megsemmisülten vergődik eredete fertőjében. Testi vágyai, lelki szükségei egymásba vegyültek immár, s úgy fakadtak fel valója sötét mélyéből, mint egyetlen kivirágzása az élet törzsökének. Átadta magát a szerelem s a hit hatalmának, melynek kétkarú emelője sarkaiból forgatja ki ezt a világot. Hasztalan támadt fel benne a józan ész, Nana szobája mindig örületbe ejtette, s reszketve semmisült meg nemének mindenhatóságától, akárcsak a mérhetetlen ég ismeretlen titka előtt.

Nana zsarnoki diadalt ült, valahányszor ilyen alázatosnak látta, ösztönszerűen benne élt a lealjasítás vágya. Neki nem volt elég, ha széttört valamit, be is mocskolta. Annyira finom keze ocsmány nyomokat hagyott maga után, s szinte magától rothasztott el mindent, amit eltört. S ő, a balgatag, átadta magát ennek a játéknak, szívében holmi szent emberek kósza emlékével, kiket a tetvek rágtak, s kik a saját piszkukat ették meg. Mikor zárt ajtók mögött szobájában érezte a grófot, Nana sohasem mulasztotta el a gyönyörűséget, hogy aljas mivoltában lássa a férfit. Eleinte csak tréfáltak, Nana rá-rálegyintett a grófra, bohóságokat csináltatott vele, ráparancsolt, hogy selypítsen mint a gyerek, s mondja utána egyes mondatok végét.

- Mondd utánam: „Psz! Egyedem-begyedem cickámbé!”

Muffat tanulékonyak bizonyult, s még a hangját is utánozta.

- „Psz! Egyedem-begyedem cickámbé!”

Vagy a medvét utánozta a puha prémeken, négykézláb, egy szál ingben, morogva forgott ide-oda, mintha szét akarná tépni, sőt még bele is kapott a fogaival a lábikrájába, hogy jól neveszen. Aztán felállt:

- Na most rajtad a sor; hadd látom!... Fogadok, nem tudod úgy, mint én.

Ez még kedves volt. Nana mulattatta mint medve, fehér bőrével, rőt sörényével. Muffat kacagott, négykézláb állt ő is, morgott, lábába harapott, miközben Nana a rémületet adta, s futott előle.

- Jó pofák vagyunk mi! - mondta végül a leány. - Nem is képezed, milyen csúnya vagy, cicám! Ej, ha így látnának a Tuilériákban!

De csakhamar elfajult ez a kis mulatság. Nem kegyetlenség volt ez nála, hiszen még mindig a jó bolond lány volt Nana; az örülség szele volt ez, mely átfuvalt a bezárt szobán, s folyvást erősebb lett. Érzéki mámor vette el az eszüket, s a test őrzöngő ábrándvilágába taszította őket. Álmatlan éjszakáik régi ájtatos borzongása most mohó állatissággá, dühös szenvedéllyé fajult,

hogy négykézláb járjanak, morogjanak és harapjanak. Aztán egy napon, mikor Muffat a medvét utánozta, Nana olyan durván meglökte, hogy egy bútornak esett. Nana önkéntelen kacagásban tört ki a daganat láttán, mely a gróf homlokán támadt. A la Faloise-on kezdett kísérletek után kedvet kapott az efféle játékra, s ezentúl úgy bánt, vele, mint az állattal, kor-bácsolta, rugdalta.

- Gyühé, gyühé!... Te vagy a ló!... Gyühé, na! Indulsz már, ronda gebe!

Más alkalommal meg kutya volt a gróf. Nana a szoba végére dobta parfümös zsebkendőjét, s Muffat-nak négykézláb kellett utána szaladnia, a fogával fölszednie.

- Hozd vissza, Cézár!... Majd adok én neked csavarogni!... Nagyon jól van, Cézár! Derék kutya vagy!... Szolgálj, Cézár!

Muffat-nak tetszett ez a lealacsonyodás, s gyönyörűséget talált benne, hogy állat lehet. Sőt még mélyebbre akart süllyedni, s rákiáltott Nanára:

- Nagyobbat üss!... Hu, hu! Meg vagyok veszve! Üss már!

Nanának bolond szeszélye támadt, egy napon azt követelte, hogy kamarási díszruhájában jöjjön hozzá. Nosza volt kacagás, csúfolódás, mikor előtte állt gálában, kalappal, fehér nad-rágban, aranyszűjtásos vörös frakkjában, a kamarási kulcsjelvénnyel a frakk bal szárnyán. Kivált ez a kulcs derítette fel, s bolondos, trágár megjegyzésekre ingerelte, örökké kacagva, megmámorosodva minden nagyság fitymálásától s az örömtől, hogy ebben a pompás hivatalos öltözetben lealjasítsa a grófot, meg-megrázta, csipkedte s rákiáltott: - Takarodj... kamarás! - s ráadásul még jókat rúgott a hátulján. S ezeket a rúgásokat szívvel-lélekkel adta egyúttal a Tuilériáknak is, a császári udvar fenségének is, mely fön-n a magasságban, az alattvalók félelmén és megalázásán épült trónon kevélykedik. Így gondolkozott ő a társada-lomról! Ez volt a megtorlása, afféle öntudatlan családi bosszúvágy, melyet már az anyatejjel szívott magába. Aztán, mikor a kamarás pőrén állt előtte, s ruhája a földön hevert, Nana rá-kiáltott, hogy ugorjék, s Muffat ugrott; majd azt kiáltotta, hogy köpjön, s Muffat köpött; végül azt kiáltotta neki, hogy taposson végig az aranyon, a sasokon, a rendjeleken, s Muffat végig-taposott rajtuk. Zsupsz, oda volt minden, romba dőlt minden. Úgy tört össze egy kamarást, mint egy kis üveget vagy cukorkás dobozt, s szemetet, egy rakás útszéli piszkot csinált belőle.

Az aranyművesek nem tartották meg szavukat, s csak január közepén szállították az ágyat. Muffat éppen Normandiában járt, hogy utolsó talpalatnyi földjét eladja. Nanának mulhatatlanul szüksége volt négyezer frankra. A grófnak csak harmadnapra kellett volna visszatérnie, de hamar nyélbeütötte a dolgot, siettetten a hazautazását, s be se tért a Miromesnil utcába, hanem egyenesen a Villiers sugárútra ment. Tíz óra volt. Mivel kulcsa volt egy kis ajtóhoz, mely a Cardinet utcára nyílt, minden akadály nélkül felmehetett. Zoé odafönt a szalonban éppen a bronztárgyakat törölgette, s majdnem sóbálvánnyá vált; nem tudta, hogyan tartóztassa fel, hát nagy kerteléssel mesélte el neki, hogy Venot úr már tegnap óta keresi feldúlt ábrázat-tal, már kétszer itt járt, s kérve kérte, küldené hozzá azonnal a gróf urat, ha madame-hoz szállna előbb. Muffat csak hallgatta, s egy árva szót sem értett az egész históriából. Aztán mikor észrevette a komorna zavarát, hirtelen örült féltékenységgel fogta el, melyre már képte-lennek hitte magát, s a hálószo-ba ajtajához rontott, honnét kacagás ütötte meg fülét. Az ajtó engedett, föl pattant a két szárny, miközben Zoé vállat vont rá s visszavonult. Úgy kell madame-nak! Ha elment az esze, hát most csak húzza ki magát a csávából!

Muffat csak állt, állt a küszöbön s felordított:

- Istenem!... Istenem!...

Az új szoba királyi pompájában tündökölt. Az ezüst-steppelés megannyi fényes csillaggal szórta tele a kárpit tearózsa-színű bársonyát, ezt a testszínt, minőt az ég ölt szép estéken,

mikor Venus a haldokló nap bágyadt sugaránál kigyullad a szemhatáron; míg a szögletekből aláhulló aranyzsinórok, a mezőket szegélyező aranycsipkék csupa könnyű lángnak vagy ki-borított rőt hajnak látszottak, melyek félig eltakarták a szoba roppant csupaszságát, s kéjes halaványságát még jobban fokozták. Aztán szemben ott állt az ezüsből, aranyból készült ágy, az ötvösmunka vadonatúj fényében ragyogva, valóságos trón, s elég széles, hogy Nana kiterít-hesse meztelen tagjai királyságát; bizánci gazdagságú oltár, méltó nemének mindenhatósá-gához, melyet e percben leplezetlenül meg is mutatott rajta a rettegett bálvány vallásos szemérmertlenségében. S mellette, keble havának visszfényében, istennői diadala közepette ott fetrengett maga a szégyen, maga az elaggottság, egy nevetséges és siralmas roncs: Chouard márki, ingben.

A gróf összekulcsolta kezét, minden ízében reszketett, s még mindig csak ezt dadogta:

- Istenem!... Istenem!...

Chouard márkinak virágzottak hát az ágyhajó aranyrózsái, az aranylombozat közt nyíló arany-rózsabokrok; neki hajlottak le hát az amorettek, az ezüstrácsozaton hancúrozó sereg, szerel-mesen hamis kacagással, s lábainál a faun neki fedte fel a kéjtől elbágyadt nimfa álmát, az Éj képét, a Nana híres meztelenségének szakasztott mását, vastag combjával, melyről bárki fel-ismerhette. Idedobva, mint valami megromlott, hatvanévi kicsapongástól feloszlott emberva-karcs, Chouard márki olyan volt, akár egy eleven tetem a női test ragyogó pompája közepette. Mikor nyíltni látta az ajtót, elfogta a tehetetlen aggastyán rémülete s felemelkedett; ez az utolsó szerelmes éj egészen bárgyúvá tette, s gyermek lett újra. Hasztalan kereste a szót, s félig szélütötten, dadogva, reszketve várt ott futásra készen; inge fölhajlott csontváz-testén, fél lába, szárnalmas, fakó, szürke szőrrel borított láb, kilátszott a takaró alól. Nana bosszúsága ellenére sem tudta elfojtani nevetését.

- Feküdj már le, bújj be az ágyba! - kiáltott rá, miközben visszalökte, s a paplan alá dugta, mint valami piszkot, amit nem szabad mutogatni.

Aztán kiugrott, hogy becsukja az ajtót. Na, neki igazán nincs szerencséje a kis fajankójával! Mindig rosszkor dugja be az orrát! Mért is ment Normandiába pénzért? Az öreg elhozta neki a négyezer frankot, s ő odaadta magát. Becsapta az ajtó mindkét szárnyát s kikiáltott:

- Úgy kell neked! Te vagy a hibás! Hát így szokott beállítani az ember? Most már torkig vagyok! Szerencsés utat!

Muffat csak állt, állt a bezárt ajtó előtt, annyira lesújtotta ez a látvány. Egyre jobban rázta a hideg, a lábát, aztán a mellét, a koponyáját. Majd ide-oda imbolygott, mint valami szélvihartól rázott fa, s térdre zuhant, hogy minden tagja beleroppant. Kétségbeesve tárta ki a kezét, s folyvást dadogott:

- Ó, ez túlságos sok! Istenem! ez túlságos sok!

Mindenbe beletörődött ő, de már nem bírta tovább; érezte, hogy ereje fogytán van, s ama vak homály tátong körülötte, mely az embert értelmével együtt elnyeli. Roppant felindulásában, karjait mind magasabbra tárva, úgy kereste az eget, s hívta az Istent.

- Ó, nem, nem akarok!... Ó, jöjj segítségemre, ne hagyj el, én Istenem! Hadd haljak meg inkább!... Ó, nem, Istenem... hogy még ezt az embert is! Vége, vége, végy magadhoz, hogy ne lássak többet, ne érezzék többet!... Ó, én tied vagyok, Istenem! Miatyánk, ki vagy a mennyekben...

Így folytatta bő gerjedelemben, s ájtatos szavak patakzottak ajkán. De most valaki megérin-tette a vállát. Felnézett s ott látta Venot-t, ki nagyon elálmélkodott, hogy imádkozva találja ez előtt a bezárt ajtó előtt. Ekkor a gróf, mintha maga az Isten válaszolt volna hívó szavára, a kis aggastyán nyakába vetette magát. Végre sírhatott hát, s fuldokló zokogással ismételte:

- Testvérem... testvérem...

Egész szenvedő emberi mivolta vigaszt talált ebben a kiáltásban. Könnyeivel áztatta Venot arcát, megcsókolta, s tördelt szavakban rebegte:

- Ó, én testvérem, ha tudná, mennyit szenvedek!... Egyedül ön maradt még meg számomra, testvérem... Vigyen el engem örökre, könyörgöm, vigyen el...

Venot ekkor keblére zárta, s ő is testvérének nevezte a grófot. De még egy új csapást kellett vele közölnie. Már este óta kereste, hogy tudassa vele, Sabine grófné végső megtévelyedésében megszökött egy nagy divatkereskedés osztályvezetőjével: csúnya botrány, melyről egész Párizs beszél már. Amint ekkora vallásos rajongás hatása alatt látta a grófot, Venot alkalmasnak találta a pillanatot, s tüstént elbeszélte neki a kalandot, ezt az ízetlenül tragikus véget, melyben egész családi élete romba dőlt. A grófot nem hatotta meg az eset; felesége elment, számára ez nem jelent semmit, majd meglátják később, hogy mit tegyenek. Újból elfogta a halálos gyötrelme, s az ajtóra, a falakra, a mennyezetre bámulva, folyvást így könyörgött rémült arccal:

- Vigyen el engemet... Nem bírom tovább, vigyen el engemet!

Venot úgy vezette el, mint egy gyereket. Mostantól fogva már egészen az övé volt. Muffat újra szigorú vallásos gyakorlatokba merült. Élete fel volt dűlve. Mikor látta, mennyire fel vannak háborodva ellene a Tuilériák kényes emberei, lemondott a kamarási méltóságról. Lánya, Estelle beperelte hatvanezer frank, egy nagynénje hagyatéka miatt, melyet férjhezmenetelekor kellett volna fölvennie. Tönkrejutva, nagy vagyonának roncsaiból tengődve, fásultan hagyta, hadd végezzen vele lassanként a grófné, ki a Nanától megvetett maradékokat emésztette föl. Sabine, kit egészen megrontott e céda teremtés példája, a végső romlást jelentette már, a családi fészek teljes rothadását. Különböző kalandok után újra visszatért a grófhhoz, ki türelmes keresztényi szívvel megbocsátott neki s visszafogadta. Sabine eleven gyalázata lett. De Muffat egyre közönyösebbé vált, s már annyira jutott, hogy nem is bántották ezek a dolgok. Az Ég kiragadta a nő kezéből, hogy magának Istennek karjai közé vezérelje. A Nana-gyönyörök vallásos folytatása volt ez, egy kárhozott, eredete fertőjében megsemmisült lélek dadogásával, imáival, kétségbeesésével, alázatával. S a templomok mélyén, hol térdét szinte megfagyasztotta a köburokolat, újra feltalálta egykori élvezetét, izmai görcsös vonaglását, értelme kéjes remegését, lénye homályos szükségének ugyanazon kielégítésében.

A szakítás estéjén Mignon megjelent a Villiers sugárúton, Faucheryt megszokta már, s a végén ezer meg ezer hasznot látott benne, ha felesége mellett ott van egy második férj; rábízta a háztartás apró-cseprő gondjait, ráhagyta a gyakorlati kérdések ellenőrzését, s a napi házi kiadásoknál fölhasználta a pénzt, melyet az drámaírói sikereivel szerzett. S mivel másfelől Fauchery okos embernek bizonyult, s minden nevetséges feltékenykedés nélkül éppolyan megértőn nézte el a Rose alkalmi viszonyait, akárcsak Mignon, a két férfi egyre jobban megértette egymást, mindenféle örömeikben annyira termékeny társulásuk boldoggá tette őket, jól megfértek egymás mellett a közös háztartásban, s már csöppet sem feszélyezték egymást. Úgy ment minden, mint a karikacsapás, s szinte vetekedtek közös boldogságuk felépítésében. Mignon éppen Fauchery tanácsára jött, hogy megtudja, nem kaparinthatná-e el Nanától a komornáját, kinek rendkívüli értelmességét roppant nagyra becsülte az újságíró. Rose kétségbe volt esve; egy hónap óta csupa tapasztalatlan lányokkal vesződött, kik folyton kínos helyzetbe hozták. Mivel Zoé fogadta, Mignon tüstént az ebédlőbe tuszkolta a lányt. Zoé már az első szóra elmosolyodott: lehetetlen, elhagyja madame-ot, s önállósítja magát. Aztán titkos büszkeséggel hozzátette még, hogy egyre-másra kapja az ajánlatokat; a hölgyek valósággal versenyeznek érte, s madame Blanche aranyhegyeket ígért neki, csak hogy újra megkaphassa. Zoé úgy határozott, hogy átveszi a Triconné üzletét; már régóta forgatta fejében ezt a tervet, ezt a szerencsepróbát, melyre megtakarított pénzét szánta. Roppant álmai voltak, arról ábrán-

dozott, hogy kibővíti az üzletet, bérel egy palotát, s minden élvezetet egyesít benne. Éppen ennek a tervének akarta megnyerni Satint, ezt a kis szamarat, ki annyira leromlott már, hogy éppen egy kórházban haldoklik.

Mignon nem tágitott, s példálózgatott, hogy mennyi kockázattal jár mindenféle üzlet, mire Zoé, anélkül hogy vállalkozása természetét megmagyarázná, csak ennyit mondott rejtelmes mosollyal, mintha valami cukrászdát nyitna:

- Ó, a fényűzési cikkek mindig jól mennek... Már régen vagyok másoknál, s azt akarom, hogy ezentúl mások legyenek nálam.

Kegyetlen mosolyra torzult az ajka; madame lesz hát valahára, s néhány aranyért lábainál hevernek majd ezek a nők, kiknek mosdótálját tizenöt éve öblögeti.

Mignon be akarta magát jelentetni, s Zoé magára hagyta egy percre, miután közölte vele, hogy madame-nak ugyancsak rossz napja volt. Mignon még csak egyszer járt itt, s nem ismerte a palotát. Meglepte az ebédlő gobelinjeivel, pohárszékével, ezüstneműivel. Otthonosan nyitogatta az ajtókat, megtekintette a szalont, a télikertet, aztán visszatért az előcsarnokba. Ez a szédítő fényűzés, az aranyozott bútorok, a sok drága selyem és bársony lassanként ámulattal töltötték el, s megdobbant bele a szíve. Mikor Zoé visszajött érte, ajánlkozott, hogy megmutatja neki a többi szobákat is, az öltözőfülkét, a hálót. A hálószobában aztán kitört belőle a csodálkozás; tűzbejött s valósággal elérzékenyült a nagy lelkesedésben. Ez az ördögös Nana ugyancsak elképesztette, pedig ő is értette a csíziót. A veszendő házban, a cselédség lázas, lelketlen pocsékolása közepette is volt egy halom drágaság, mely még betömte a lyukakat, s diadalmaskodott a romokon: Mignonnak e mestermű láttán hatalmas munkák jutottak eszébe. Marseille közelében egy vízvezetékot mutattak neki, melynek kőívei a mélység fölött feszültek; valóságos küklöpsi mű, mely milliókba s tíz évi küzdelemben került. Cherbourg-ban látta az új hidat, egy roppant munkatelepet, emberek százait, amint a tűző napon verejtékeztek; gépeket, melyek sziklatömbökkel rekesztették el a tengert, s falat emeltek, melyen néha véres hústömeggént maradtak ott a munkások. De mindez most kicsiségnek tetszett előtte, Nana még jobban elkápráztatta. Műve láttán Mignont az a tisztelet fogta el, melyet egy esti ünnepségen érzett egy kastélyban; valami cukorfinomító építtette magának, s a palota királyi fényét egyetlen anyaggal, a cukorral fizette meg. Nana persze egyébbel csinálta, egy kis butasággal, melyen nevettek, egy kis finom meztelenséggel, ezzel a szégyenletes s annyira hatalmas semmivel, melynek ereje megbizsergette a világot: neki egyedül, munkások s mérnökök által feltalált gépek nélkül sikerült megrázkódtatnia egész Párizst, s felépíteni ezt a gazdagságot, mely annyi hullát magába temetett már.

- Hej, az áldóját, ez már beszéd! - szalasztotta ki száján Mignon elragadtatással, a személyes hála hirtelen hevében.

Nana lassanként mély bánatba esett. A márki és a gróf találkozásakor ideges lázroham jött rá, mely szinte már vidámságnak tetszett. Aztán mikor visszagondolt erre az öregre, ki félholtan, fiákeren távozott, meg az ő szegény kis fajankójára, kit nem fog látni többé, miután annyi borsot tört az orra alá, érzélgős mélabú kezdett erőt venni rajta. Az is nagyon bántotta, mikor meghallotta a Satin betegségét, ki már két hete eltűnt, éppen a végét járta a Lariboisière-ben, annyira szánalmas állapotba juttatta Robert-né. Éppen befogatott, hogy még egyszer lássa a kis piszkos cédáját, mikor Zoé nagy nyugodtan egyheti felmondással állt elő. Nana kétségbeesett; úgy rémlett neki, mintha családtagot vesztené benne, istenem, hát mi lesz belőle így egyes-egyedül? Könyörgésre fogta a dolgot, s Zoé, kinek nagyon hízelgett a madame kétségbeesése, a végén megölelte Nanát, bizonyosággal, hogy harag nélkül távozik tőle; de hát meg kell lenni, üzleti ügyekben nincs barátság. Hanem ezen a napon ugyancsak rájárt a rúd. Kedvetlenül, már nem is gondolva a kikocsizásra, éppen kis szalonjában ödöngött, mikor be-

toppant Labordette. Valami alkalmi vételről, pompás csipkékről akart beszélni vele, s csevegés közben, csak úgy kutyafuttában odavetette, hogy Georges meghalt. Nanában megfagyott a vér.

- Zizi meghalt! - kiáltotta rémülten.

S pillantása önkéntelenül a rózsaszínű foltot kereste a szőnyegen, de az eltűnt végre, elkopott a sok járás-keléstől. Labordette részleteket beszélt el: nem tudni biztosan, hogyan történt. Némelyek azt mondták, hogy sebe újra felszakadt, mások meg öngyilkosságot emlegetnek, s azt állítják, hogy a gyerek egy vízmedencébe vetette magát Fondettes-ben.

Nana egyre ezt hajtogatta:

- Meghalt! meghalt!

Már reggel óta fojtogatta torkát a sírás, s most egyszerre fuldokló zokogásban tört ki, amitől megkönnyebbült. Úgy érezte, hogy végtelen szomorúság, valami megmérhetetlen, mélységes levertség sújtotta lelkét. Labordette vigasztalni próbálta Georges-ot illetőleg, de Nana dadogva csitította el egy kézlegyintéssel:

- Nem csupán ő... Minden, de minden!... Ó, milyen szerencsétlen is vagyok én!... Ó, tudom én, azt mondják majd rám, hogy ringyó vagyok!... Ez az anya, ki otthon bánatban emésztí magát, ez a szegény ember, ki ma reggel az ajtó előtt nyöszörgött, s a többi tönkrementek is, kik velem verték el a pénzüket... Úgy, úgy, csak üssétek Nanát, üssétek ezt a jószágot! Ó, elbírja az én hátam! Hallom én őket jól, mintha csak köztük lennének: ez a piszkos ringyó, ki a fél világgal hál, egyiket kiforgatja mindenéből, a másikat meg halálba kergeti: ki annyi embernek okozott már gyötrelmet...

Félbe kellett szakítania magát, annyira fojtogatta a sírás; fájdalmában végigvágódott a pamlagon, s a vánkosba temette fejét. A sok csapástól, mit maga körül érzett, a sok nyomorúságtól, mit eddig felidézett, egészen ellágyult, és végtelen, langyos könnyáradatban úszott az arca, s hangja halk panaszba fűlt, mint valami gyermeklányé.

- Ó, végem van, végem van!... Nem bírom tovább, megfulladok bele!... De mostoha sors is az, ha nem értik meg az embert; látni, hogyan acsarkodnak rá az emberek, mert erősebbek... Kivált mikor nem vethet magára semmit, mikor tiszta a lelkiismerete... Nem, nem!...

Haragjában lázongani kezdett. Fölkelt, letörölte könnyeit, s izgatottan járt fel s alá.

- Hát csak beszéljenek, amit akarnak, én nem vagyok oka! Hát rossz vagyok én? Hiszen én mindenemet odaadom, s még a légynek se ártok!... Ők a gonoszak, igen, ők a gonoszak... Én sohasem akartam nekik semmi kellemetlenséget. Ők kapaszkodtak a szoknyámba, s lám, most sorra meghalnak, koldusbotra jutnak, adják a kétségbeesettet...

Aztán megállt Labordette előtt, rá-rávigott a vállára, s így szólt:

- Na, hiszen te láttad, hát mondd meg az igazat... Hát én ösztökéltem őket? Hát nem akadt közülük mindig vagy egy tucat, aki törte magát, hogy melyikük képes nagyobb ocsmányságra? Hiszen én undorodtam tőlük! Kézzel-lábbal kapálóztam, hogy ne kövessem őket, mindig féltem... Nézd, csak egy példát hozok fel: mind el akart venni feleségül. Szép kis ötlet, mi? Bizony, öregem, akár hússzor is grófné vagy báróné lehettem volna, ha belemegyek. Nos, hát én visszautasítottam őket, mert sokkal józanabb voltam annál... Hányszor megakadályoztam őket, hogy disznóságot meg bünt kövessenek el!... Loptak volna, gyilkoltak volna, megölték volna apjukat, anyjukat! Csak egy szavamba került volna, de én nem tettem... Ma aztán láthatod, hogy mi a hála... Olyanok mind, mint Daguenet, akit én nősítettem meg; én csináltam pozíciót az éhenkórásznak, miután hetekig ingyen tartottam. Tegnap találkozom vele, s elfordítja a fejét. Ebadta disznója! Én nem vagyok olyan piszkos, mint te!

Újból járkálni kezdett, s öklével nagyot vágott egy pipereasztalra.

- Teringettét, ez nem igazság! A társadalom rosszul van berendezve! A nőknek esnek, pedig a férfiak kényszerítik őket mindenre... Nézd, most már megmondhatom neked: mikor odaadtam magamat nekik, bizony nem volt élvezetem benne, egy szikrányi se. Szavamra csak bosszantott!... Most már azt kérdelem tőled, oka vagyok én valaminek?... Ó, igen, ők megkeserítették az életemet! Ha ők nincsenek, öregem, ha nem juttatnak idáig, azóta már egy zárdában lennék, s a jó Istent kérlelném, mert mindig vallásos voltam... Eh, mit! Ha otthagyták is a pénzüket meg a bőrüket! Az ő hibájuk! Én csöppet sem vagyok az oka!

- Kétségtelenül - jegyezte meg Labordette meggyőződéssel.

Zoé bevezette Mignont, Nana mosolyogva fogadta; az előbb ugyan sírt, de már vége. Mignon még mindig oda volt a csodálkozástól, és szerencsét kívánt pompás berendezéséhez. De Nana észrevétette vele, hogy már torkig van a palotával. Most máson járt az esze, s elhatározta, hogy a napokban mindenét elkótyavetyéli. Aztán, hogy Mignon ürügyet talált látogatásának, s egy jótékonyági előadásról beszélt az öreg Bosc javára, ki szélütöten, tehetetlenül hever karosszékeben, roppant elérzékenyült, s két páholyt vett. Közben Zoé jelentette, hogy a fogat várja madame-ot, mire a kalapját kérte, s míg a szalagot megkötötte, elmondta a szegény Satin esetét. Majd hozzátette:

- Megyek a kórházba... Senki sem szeretett úgy, mint ő. Na, méltán vádolhatják a férfiakat, hogy nincs szívük!... Ki tudja, talán már nem is találom életben. Nem baj, azért látni akarom. Meg akarom csókolni.

Labordette és Mignon elmosolyodtak. Nana már nem volt szomorú, szintén mosolygott, mert ez a kettő nem számított, ezek elérhették a dolgot. S a két férfi áhítatos csendben bámult rá, miközben kesztyűjét begombolta. Egyedül ő maradt talpon, palotája felhalmozott kincseivel, míg egész sereg férfi dőlt ki körülötte. Mint az antik szörnyetegek, melyeknek rettegett birodalma csontokkal volt borítva, koponyákon pihentette lábát; csupa katasztrófa vette körül: Vandeuvres dühös lángjai, Foucarmont mélabúja, ki a kínai tengeren bolyongott, Steiner csődje, kinek a végén becsületes életre kellett adnia magát, la Faloise kielégített ostobasága, Muffat-ék gyászos összeomlása, Georges fehér teteme, a mellette virrasztó Philippe-pel, ki előtte való napon hagyta el a börtönt. Romboló, öldöklő munkája véget ért, a légy, mely a külvárosok szennyéből repült fel, s a társadalmi rothadás fertőjét hozta magával, sorra mérgezte ezeket a férfiakat, alighogy rájuk szállott. Így volt ez jól, így volt ez rendjén, megbosszulta a maga világát, a koldusokat, az elhagyottakat. S amíg így némbersége, dicsősége-sen fölszállt, s esett áldozataira ragyogott, mint valami kelő nap, mely véres csatamezőre süt, megmaradt benne a remek szép állat öntudatlansága, fogalma sem volt művéről, s még mindig a jó bolond lány volt. Erős maradt, telt maradt, s majd kicsattant az egészségtől, a jókedvtől. Mindezt semmibe vette már; palotáját hülyeségnek találta, túlságosan szűknek, nyomasztóan, zsúfoltnak. Semmiség, mindez csak kezdet volt. Valami jobbról ábrándozott már, s kikocsizott fényes öltözékében, hogy utoljára megölelje Satint, takarosán, nyugodtan, szinte új arccal, mintha semmi se történt volna.

Nana hirtelen eltűnt; újabb fejesugrás volt ez, szökés, kiruccanás idegen, különös tájakra. Elutazása előtt még megszerezte magának azt az izgalmat, hogy vásárt csapott, s elkótyavetyélte mindenét, a palotát, a bútorokat, az ékszereket, még a ruháit meg az ingeit is. Nagy összegeket emlegettek; összesen több mint hatszázezer frankot eredményezett az öt árverés. Párizs egy tündérvjátékban látta utoljára a *Mélusine*-ben, a Gaîté színházban, melyet Bordenave, anélkül hogy egy árva fityingje lett volna, egy merész fogással kibérelt. Itt újra összejött Prullière-rel meg Fontannal; szerepe egyszerű statisztaszerep volt, de igazi *sláger*: egy hatalmas, néma tündér három plasztikus póza. Aztán a nagy siker közepette, midőn Bordenave, aki bolondja volt a reklámnak, hatalmas plakátokkal egész Párizst lázba hozta, egy szép napon csak azt hallották, hogy előtte való este valószínűleg Kairóba utazott: egy kis szóváltás miatt az igazgatójával, egy szó miatt, mely nem volt ínyére; a nő szeszélye volt ez, ki sokkal gazdagabb, hogysen efféle bosszantást zsebre vágjon. Különben is rögeszméje volt ez az utazás: már régóta ábrándozott arról is, hogy a törökök közé megy.

Múltak a hónapok. Elfeledték. Mikor neve újra szóba került a félvilág köreiben, a legfurcsább históriák keringtek róla; mindenki tudott valami csodálatos, képtelen újságot. Azt rebesgették, hogy meghódította az alkirályt, egy palotában uralkodik kétszáz rabszolga fölött, kiknek csak úgy mulatságból levagdossa a fejét. Szó sincs róla, jegyezte meg egy másik, Nana egy hatalmas néger miatt ment tönkre, ez az ocsmány szenvedély mindenéből kiforgatta a bűnökben tobzódó Kairóban. Két héttel később aztán volt nagy álmélkodás: valaki azt hajtotta, hogy Oroszországban találkozott vele. Valóságos legenda keletkezett róla, azt mondták, egy hercegnek lett a szeretője, és széltében beszéltek a gyémántjairól. Csakhamar valamennyi nő ismerte a gyémántokat a sok leírásból, melyek szájról szájra jártak, anélkül hogy pontos forrást tudtak volna említeni: gyűrűket, fülbevalókat, karpereceket, egy kétujjnyi széles gyémántfüzért, egy királynői diadémot, melyből középen hüvelyknyi briliáns tündökölt elő. S e távoli országok mélyén lassanként egy drágakövekkel megrakott bálvány titokzatos fénye övezte körül. Most már komolyan beszéltek róla, s ábrándos tisztelettel gondoltak a szerencsére, mit a barbárok közt csinált.

Egy júliusi este, nyolc óra felé, Lucy, amint a Saint-Honoré külvároson végigkocsizott, megpillantotta Caroline Héquet-t, ki csak úgy gyalogszerrel a szomszédban járt, egy szállítónál, valami rendelés miatt. Lucy odahívta és nyomban megkérdezte:

- Vacsoráztál már? Nem vagy elfoglalva?... Ó, akkor gyere velem, szívem... Nana visszatért.

Caroline tüstént felszállott. Lucy tovább beszélt:

- Bizony, szívem, s talán meg is halt azalatt, míg mi itt fecsegünk.

- Meghalt! No de ilyet! - kiáltott Caroline meghökkenve. - De hát hol és miben?

- A Grand-Hôtelban... himlőben... Ó, egész históriája van annak!

Lucy meghagyta a kocsisnak, hogy gyorsan hajtson. S míg a lovak sebesen ügettek végig a Royale utcán s a körutakon, szaggatottan, szinte lélegzet nélkül elmesélte a Nana kalandját.

- El sem tudod képzelni... Nana hazacsöppen Oroszországból, már igazán nem tudom, miért, bizonyára csúnyán összekapott a hercegével... Málháját otthagya az állomáson, megszáll a nénjénél, emlékszel rá, annál az öregasszonynál... Na jó, Nana ott találja a kisfiát, kinek himlője volt. Másnap meghal, maga meg hajbakap a nénjével a pénz miatt, melyet időnként küldött, s melyből a másik állítólag egy árva fityinget se látott... Úgy látszik, ezért halt meg a gyerek: utóvégre is, ha elhanyagolták s nem ápolták... Na jó; Nana elrohan, egy hotelba megy,

majd találkozik Mignonnal, éppen mikor el akarta szállíttatni a poggyászát... Egyszerre csak kékül-zöldül, rájön a hideglelés, hányingere van; Mignon elkíséri a szállására, s megígéri, hogy gondja lesz a holmijára... Ez aztán a fura história! De most jön a java: Rose értesül Nana betegségéről, felháborodik a gondolatra, hogy egyedül hagyja egy bútorozott szobában, és sírva rohan, hogy ápolja... Tudod, mennyire utálták egymást; két igazi fúria! Nos, szívem, Rose a Grand-Hôtelba vitette Nanát, hogy legalább valami jobb helyen haljon meg; már három éjet töltött mellette, s a végén még maga is rámegy... Labordette-től hallottam ezt, s most látni szeretném...

- Igen, igen - szakította félbe Caroline roppant izgalommal -, fel fogunk menni.

Már meg is érkeztek. A körúton a kocsisnak meg kellett fékeznie a lovakat a fogatok és a járókelők forgatagában. A Törvényhozó Testület ezen a napon szavazta meg a háborút; hatalmas nép tömeg áradt az utcákból, tolongva hullámozott a gyalogjárókon, s ellepte a kocsit utat is. A Madeleine felől vérző felleg mögött áldozott le a nap, s a felleg tűzpiros visszfénye lángba borította a magas ablakokat. Leszállt az alkonyat, nehéz, mélabús óra, a sugárutak immár sötét háttérével, melyeket még nem tűzdelt meg élénk villogásával a gázlángok sora. S ebben a lábra kelt tömegben távoli hangok zajongtak egyre jobban, pillantások ragyogtak a sápadt arcokból, míg a végtelen aggodalom és megdöbbenés hatalmas szele magával ragadta a lelkeket.

- Itt van Mignon - szólt Lucy. - Tőle mindent megtudhatunk.

Mignon ott állt a Grand-Hôtel széles kapujában; nagyon ideges volt, s a tömeget nézte. Lucy első kérdéseire ingerülten felkiáltott:

- Mit tudom én! Már két napja nem bírom lecibálni onnét... Mégiscsak hülyeség, hogy valaki ennyire kockáztassa bőrét! Milyen szép is volna, ha ő is megkapná, s himlőhelyes lenne az arca! Még csak az kellene!

Kétségbeejtette a gondolat, hogy Rose elveszthetné a szépségét. Ő egykettőre sorsára hagyta Nanát, mivel egyáltalában nem értette meg a nők ostoba önfeláldozását. De már jött Fauchery is a körúton át; szintén nyugtalan volt. Nana felől kérdezősködött, mire a két férfi versenyt ösztökélte egymást. Már tegeződtek.

- Csakúgy van, mint eddig, öregem - jelentette ki Mignon -, föl kellene menned s kényszerítened kellene, hogy veled menjen.

- Ejha, de jól adod! - szólt az újságíró. - Mért nem még fel magad?

Ekkor Lucy megkérdezte a szoba számát, mire a férfiak kérve kérték, hogy hozná magával Rose-t, különben megharagusznak. Lucy és Caroline azonban nem mentek fel azonnal. Megpillantották Fontant, ki zsebre dugott kézzel kódorgott, s azon mulatott, milyen fura látványt nyújt a tömeg. Mikor megtudta, hogy Nana betegen fekszik odafönn, az érzelmest adta s megjegyezte:

- Szegény lány!... Megyek, hogy üdvözljem... Mi baja?

- Himlő - válaszolt Mignon.

A színész már tett egy lépést az udvar felé, de mindjárt megtorpant, s megborzongva csak ennyit dörmögött:

- Hej, az áldóját!

Bizony, a himlő nem gyerekjáték. Fontan majdnem megkapta öt éves korában. Mignon elmondta egyik unokahúga esetét, ki belehalt. Ami Faucheryt illeti, ő beszélhetett róla, még megvolt a nyoma az orra tövéénél, három himlőhely, mit azonnal meg is mutatott, s mivel

Mignon újra ösztökélni kezdte, azzal az ürüggyel, hogy kétszer úgysem kaphatja meg az ember, hevesen kikelt ez ellen a felfogás ellen, eseteket sorolt fel, s marháknak nevezte az orvosokat. De Lucy s Caroline, kiket meglepett a növekvő tömeg, szavukba vágott:

- Nézzék már, nézzék már! Mennyi ember!

Egyre sötétebb lett, a távolban egymás után kigyúltak a gázlángok. Az ablakokban kíváncsi arcok tűntek elő, míg a fák alatt percről percre nőtt az emberáradat, s végtelenül hömpölygött a Madeleine-től a Bastille-ig. A kocsik lassan gördültek tova. Tompa moraj szállt ebből a még néma tömegből, mely ösztönétől hajtva verődött össze, járt-kelt, s egyazon lázban égett. De most hatalmas mozgolódás támadt, s visszahajtotta az áradatot. A nagy tolakodásban, a szétváló csoportok közt egy sereg fehér zubbonyos és sipkás férfi tűnt föl, s az üllőre zuhanó pöröly ütemére ezt harsogta:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

S a tömeg csak bámult komor bizalmatlansággal, de máris meg volt nyerve az ügynek, s hősi képek izgatták képzeletét, mint amikor egy katonazenekar elvonul.

- Úgy, úgy, csak menjetek, hadd verjék be a koponyátokat! - mormogta Mignon, kire egyszerre rájött a bölcselkedés.

De Fontan nagyon szépnek találta ezt. Arról beszélt, hogy maga is felcsap katonának. Mikor az ellenség a határoknál van, minden polgárnak talpra kell állni, hogy a hazát védje. S azzal olyan pózba vágta magát, mint Bonaparte Austerlitznél.

- Nos, feljön velünk? - kérdezte tőle Lucy.

- Dehogy! - szólt Fontan. - Még hogy rám ragadjon!

A Grand-Hôtel előtt egy férfi ült egy padon, és zsebkendőjébe temette arcát. Fauchery, amint odaért, egy szemhunyorítással megmutatta Mignonnak. Ez az ember még mindig itt van; igen, még mindig itt van. S az újságíró visszatartotta a két nőt, hogy nekik is megmutassa. Mikor a férfi felütötte fejét, ráismertek s álmélkodásukban elkiáltották magukat, Muffat gróf volt; felpillantott az egyik ablakra.

- Reggel óta itt lebzsel - magyarázta Mignon. - Láttam hat órákor, azóta nem mozdult el... Labordette első szavára idejött, zsebkendőjével az arcán... Minden félórán idevánszorog, hogy megkérdezze, jobban van-e már odafenn az a személy, aztán visszamegy s leül... Az áldóját, nem lehet valami egészséges levegő abban a szobában! Hiába szereti az ember a felebarátját, még sincs kedve meggebedni.

A gróf, szemét az ablakra függesztve, úgy látszott, mit sem tudott arról, ami körülötte történt. Kétségkívül fogalma sem volt a hadüzenetről, nem érezte, nem hallotta a tömeget.

- Ni! - szólt Fauchery -, már megint idejön, meg fogják látni.

A gróf csakugyan otthagyta a padot, s a főbejárathoz ment. Hanem a portás, ki már ismerte, nem is várta be a kérdezősködést, s kurtán megjegyezte:

- Éppen most halt meg, uram.

Nana meghalt! Ez a hír mindenkit váratlanul ért. Muffat szó nélkül visszament a padhoz, és zsebkendőjébe temette arcát. A többiek megdöbbenve kiáltottak fel. De most szavukba vágott a zaj, újabb csapat vonult el, üvöltve:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

Nana meghalt! Egy ilyen szép leány! Mignon megkönnyebbülten sóhajtott fel; végre hát lejöhet Rose. Hideg borzongás futott végig rajtuk. Fontan, ki valami tragikus szerepről álmodott,

fájdalmas arcot vágott, lebiggyesztette a szája szögletét, s a szemét forgatta, míg Fauchery, a fennhéjázó újságírócska most igazán meg volt rendülve, s idegesen rágt a szivarját. Hanem a két nő tovább sápítozott. Lucy a Gaîtében látta utoljára; Blanche szintén, a *Mélusine*-ben. Ó, szívem, milyen káprázatos volt, mikor a kristálybarlang mélyén megjelent. Az urak még egészen jól emlékeztek rá. Fontan Cocorico herceget adta. S amint felrajzoltak az emlékek, vége-hossza nem volt a részletezésnek. Hej, milyen szépen festett remek idomaival abban a kristálybarlangban! Egy árva szót se mondott, a szerzők még egyetlen mondatát is kihagyták, mert csak zavarta a hatást; nem, egy árva szót se szólt, ez mindennél jobban beszélt, s csak meg kellett magát mutatnia, már lázba hozta a közönséget. Ó, soha ilyen testet, ilyen vállat, ilyen lábat, ilyen termetet! Milyen különös, hogy meghalt! Trikóján nem volt egyéb, csak egy aranyöv, mely alig takarta el hátulját meg az elejét. Körötte csupa tükör volt a barlang, s vakító fénnel tündökölt; gyémántzuhatagok hullongtak, fehér gyöngyfüzerek peregetek a boltozat lecsüggő cseppkői között, s ebben az átlátszóságban, ebben a forrásvízben, melyet széles fénysáv ragyogott be, olyan volt lángoló bőrével s hajával, mint a nap. Párizs mindig így fogja látni, lángra gyúlva a kristálybarlangban, a levegőben, mint valami istennőt. Nem, ez már mégiscsak butaság, ilyenkor halni meg! Most aztán szépen festhet odafele!

- S mennyi élvezetnek fuccs! - szólt Mignon mélabús hangon, mint aki nem szívesen nézi, ha valami hasznos, jó dolog kárba vész.

Lucynél és Caroline-nál puhatolózott, hogy vajon mégis felmennek-e. Hát persze hogy felmennek; most még jobban fel volt csigázva a kíváncsiságuk. Éppen megérkezett Blanche; egészen kifulladt; szörnyen dühös volt a tömegre, mely elállta a gyalogjátót. Mikor megtudta az újságot, újból megkezdődött a sápítozás, s a hölgyek hangos szoknyasuhogással a lépcső felé siettek. Mignon utánuk ment, s így kiáltott:

- Mondják meg Rose-nak, hogy várom... De mindjárt!

- Nem tudni biztosan, hogy vajon kezdetben, vagy csak a betegség végén kell félni a fertőzéstől - magyarázta Fontan Faucherynek. - Egy kórházi segédorvos barátom váltig azt hajtotta, hogy a halál után következő órák a legveszedelmesebbek... Ugyanis miazmák támadnak... Ó, mennyire fájjalom ezt a hirtelen megsemmisülést! Olyan boldog lettem volna, ha még egyszer kezet foghattam volna vele!

- Most már mit érne? - szólt az újságíró.

- Igen, most már mit érne? - ismételte a másik kettő.

A tömeg még egyre nőtt. A boltok fényében, a gázlángok láncoló fénynyalábjánál látni lehetett a gyalogjárók kettős áradatát, melyben valóságos kalaptenger hömpölygött tova. Ebben az órában mind jobban és jobban elharapózott a láz, a zubbonyos csoportokhoz egész sereg ember szegődött már, végtelen tolongás söpörte a kocsit, s szaggatottan, makacsul valamennyi kebelből újra feltört a kiáltás:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

Fenn, a negyedik emeleten naponként tizenkét frankba került a szoba; Rose valami jobb helyet akart Nana számára, minden fényűzés nélkül ugyan, mert az embernek nincs szüksége a fényűzésre, ha szenved. A szoba nagy virágokkal díszített, XIII. Lajos korabeli kretonnal volt borítva a hotelok ismert mahagóni bútorzatával, s egy fekete lombozattal tarkított vörös szőnyeggel. Mélységes csend volt, melyet halk sutogás tört meg, midőn hangok hallatszottak a folyosón.

- Mondom, hogy eltévedtünk. A pincér azt mondta, hogy jobbra térjünk... Micsoda kaszárnya!

- Várj csak, majd megnézzük... Négyszázegyes szoba, négyszázegyes szoba...

- Erre, erre... Négyszázöt, négyszázhárom... Itt kell lenni... Ah, végre, négyszázegy!... Jöjjetek, pszt, pszt!

A hangok elnémultak. Köhintettek, egy percre mindegyik magába szállt. Aztán lassan kinyílt az ajtó, s belépett Lucy, utána Caroline, meg Blanche. De mindjárt megálltak, már öt nő volt a szobában. Gaga az egyetlen magas hátú, alacsony, vörös bársony karosszékben terpeszkedett. A kandalló előtt Simonne és Clarisse álltak, s Léa de Hornnal csevegtek, ki egy széken ült, míg az ágy előtt, az ajtótól balra, egy faláda szélén Rose Mignon merőn bámult a függöny árnyékába veszett hullára. Valamennyien kalaposan, kesztyűsen voltak, mintha látogatóba jöttek volna, egyedül Rose ült ott csupasz kézzel, kócosan, három éji keserves virrasztástól sápadtan, kábultan, szomorúsággal eltelve e váratlan halál láttán. A fiókos szekrény sarkán ernyős lámpa állt, s élénk fénnel ragyogta be Gagát.

- Mily csapás! - mormogta Lucy, kezét fogva Rose-zal. - El akartunk búcsúzni tőle.

Azzal elfordította fejét, hogy Nanát lássa, de a lámpa nagyon messze volt, s nem merte közelebb vinni. Az ágyon szürke tömeg terült el, csak a vörhenyes kontyot lehetett megkülönböztetni, meg egy fakó foltot, mely az arc lehetett. Lucy hozzátette:

- Akkor láttam utoljára, a Gaîtében, a barlang mélyén...

Rose erre fölcsupdott kábultságából, s bágyadt mosollyal ismételte:

- Ó, hogy megváltozott, hogy megváltozott!

Aztán egyetlen mozdulat, egyetlen szó nélkül újra magába mélyedt. Most talán mindjárt megnézhetik, gondolta a három nő, s a többiekhez mentek, a kandalló elé. Simonne és Clarisse halkan a halott gyémántjairól vitázott. Hát csakugyan megvoltak ezek a gyémántok? Senki se látta őket, bizonyára csak nagyizolás volt az egész. De Léa de Horn azt hajtogatta, hogy ő ismer valakit, aki saját szemével látta őket. Ó, micsoda roppant kövek! Különböz ez még nem minden, Nana más drágaságokat is hozott Oroszországból, hímzett kelméket, értékes csecsebecskéket, egy arany-asztalkészletet, még bútorokat is; bizony, szívem, ötvenkét málhát, hatalmas ládákat, három vagonra valót. Mindez a pályaudvaron maradt. Mégiscsak szörnyű meghalni anélkül, hogy az ember legalább kipakolhatná a holmiját. Aztán ne feledje, hogy készpénze is volt, valami egy millió. Lucy megkérdezte, hogy ki az örökös. Távoli rokonok, kétségkívül a nénje. Szép kis meglepetés ennek a vén csontnak! Még semmit sem tudott, a beteg makacsságában nem értesítette az esetről, mivel még mindig neheztelt rá a kisfia halála miatt. Erre valamennyien a kicsikén kezdtek sajnálkozni; emlékeztek, hogy látták a lóverseny alkalmával; tele volt bajjal ez a gyerek, s olyan koravén, szomorú arca volt. No, ennek a szegény kis ördögnek is kár volt világra jönnie.

- Boldogabb a föld alatt - jegyezte meg Blanche.

- De az anyja is - tette hozzá Caroline. - Az élet nem gyerekjáték.

Sötét gondolatok szállták meg őket ebben a komor szobában. Félték is már; mégiscsak meg-gondolatlanság tőlük, hogy ennyi ideig beszélgetnek itten. De az ösztönszerű kíváncsiság, hogy lássanak, odaszögezte őket. Nagyon meleg volt, a lámpaüveg holdkorongot vetített a mennyezetre a nyirkos árnyékban, melyben a szoba úszott. Az ágy alatt egy fenollal teli mély tányér kellemetlen szagot árasztott. Hébe-hóba egy-egy fuvallat duzzasztotta fel a függönyt az ablakon, mely a körútra nyílt, honnét tompa moraj zúgott.

- Sokat szenvedett? - kérdezte Lucy, ki elmélyedve nézte a faliórát, a három táncosnő mosolyú meztelen gráciát.

Gaga ébredezni látszott.

- De mennyit!... Ott voltam, mikor kilehelte a lelkét. Mondhatom, hogy nem valami szép látvány... Olyan rázkódás jött rá...

De nem folytathatta tovább a magyarázgatást, mert odakünn felharsant a kiáltás:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

Lucy, kit fojtogatott a szoba levegője, kitérte az ablakot s kikönyökölt. Itt már kellemes volt, jóleső hűvösség áradt a csillagos égről. Szemben ablakok ragyogtak, gázlángok visszfénye táncolt a cégtáblák aranybetűin. Odalent mulatságos élet folyt, a tömeg mint valami áradat hullámozott végig a gyalogjárón, a kocsiúton, a kocsik összevisszaságában, a nagy, imbolygó árnyakban, melyekre itt-ott szikrázó fényt vetettek a lámpások meg a gázlángok. De a csapat, mely most zajongva érkezett, fáklyákkal jött; vörös fény ragyogott a Madeleine felől, lángcsókkal szelte át a tömeget, s a távolban úgy ömlött széjjel a fejeken, mint valami tűzvész világa. Lucy megfedkezett magáról, s magához kiáltotta Blanche-t és Caroline-t:

- Jöjjenek már, ebből az ablakból pompásan láthat az ember?

Mind a hárman kihajoltak, nagyon érdekelte őket a dolog. Hanem a fák útban voltak, s a fáklyák időnként eltűntek a lombok alatt. Látni akarták az urakat odalent, de egy kiugró erkély eltakarta a kaput, s nem láthattak mást, csak Muffat grófot, ki a padra rogyva úgy ült ott, mint valami fekete tuskó, zsebkendőjébe temetve arcát. Most egy kocsi állt meg, s Lucy felismerte Maria Blond-t. Még egy látogató! Nem volt egyedül, köpcös férfi szállt ki utána a kocsiból.

- Ni, ez a tolvaj Steiner! - szólt Caroline. - Hát még mindig nem küldték vissza Kölnbe?... Látni akarom, micsoda arcot vág, mikor bejön.

Azzal megfordultak. De tíz perc múlva, mikor Maria Blond megjelent, miután kétszer is eltévesztette a lépcsőt, egyedül volt. Lucy meglepődve kérdezte az okát, mire az így válaszolt:

- Ő? Na, szívem, azt ugyan várhatja, hogy feljön!... Még szép tőle, hogy a kapuig is elkísért... Csaknem egy tucat férfi szivarozik lenn.

Az urak csakugyan mind együtt voltak. Amint arrafelé ácsorogtak, hogy lássák, mi történik a körutakon, egyik a másikat szólította oda, s szánakozva kiáltottak fel a szegény leány halála hírére, azután politikáról és stratégiáról beszélgettek. Bordenave, Dagenet, Labordette, Prullière s még mások is csatlakoztak a csoporthoz. S hallgatták Fontant, ki haditervét magyarázgatta, mellyel öt nap alatt be lehet venni Berlint.

Közben Maria Blond, ki roppant érzékenyedett az ágyl előtt, szomorúan mormogta, mint a többiek:

- Szegény feje!... A Gaîtében láttam utoljára, a kristálybarlangban...

- Ó, mennyire megváltozott, mennyire megváltozott - ismételte Rose leverten, keserű mosollyal.

Még két nő jött be: Tatan Néné és Louise Violaine. Már vagy húsz perce, hogy tűvé tették a Grand-Hôtel, egyik pincér a másikhoz utasította őket, összevissza jártak több mint harminc emeletet, az utasok forgatagában, kik a háborús pánikban, a forrongó körutak láttán siettek elhagyni Párizst. Mikor beléptek, székre roskadtak; sokkal fáradtabbak voltak, hogysem a halottal törődtek volna. Most lárma hallatszott a szomszéd szobából; mállákat taszigáltak, lökdösték a bútorokat, s közben zavaros, idegen hangok verődtek át. Egy fiatal osztrák házaspár volt. Gaga elmondta, hogy a szomszédok fogócskát játszottak az agónia alatt, s mivel csak egy vékony ajtó választotta el a két szobát, hallani lehetett a kacagást és a csókolózást, valahányszor megfogták egymást.

- Mennünk kell már - szólt Clarisse. - Hiszen úgysem támaszthatjuk fel... Jössz, Simonne?

Valamennyien az ágy felé sandítottak, anélkül hogy megmozdultak volna. De azért készülődtek már, s könnyedén elsimították szoknyájukat. Lucy újból kikönyökölt az ablakon, egyedül. Szomorúság fojtogatta torkát, mintha mélységes mélabú áradt volna fel abból az üvöltöző tömegből. Még egyre jöttek a fáklyák, s szikrák röpködtek szanaszét. Távol, a sötétségben megnövekedve, úgy hullámozottak a csoportok, mint nyájak, melyeket az éj leple alatt visznek vágóhídra. S ebből a kábulatból, ezekből a zavart tömegekből, melyeket az áradat magával sodort, jövődő mézarálsók rémülete s végtelen siralma sugárzott. Szédület fogta el őket, kiáltásuk meg-megtört a lázas mámortól, mely a szemhatár sötét fala mögött lappangó ismeretlen után kapálózott.

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

Lucy visszafordult, s háttal az ablakhoz támaszkodva, halálsápadtan megjegyezte:

- Istenem, mi lesz belőlünk?

A hölgyek fejüket rázták. Komolyak voltak s nagyon nyugtalankodtak az események miatt.

- Én Londonba utazom holnapután - szólt Caroline Héquet szokott határozottságával. - Anyám már ott van, s egy házat rendez be számomra... Annyi szent, hogy nem hagyom magamat lemészároltatni Párizsban.

Anyja, mint afféle okos asszony, idegenben helyeztette el egész vagyonát. Az ember sohasem tudhatja, hogyan végződik a háború. De Maria Blond megneheztelt ezért a kijelentésért; ő hazafias nő volt, s arról beszélt, hogy követni fogja a hadsereget.

- Micsoda gyáva népség!... Bizony, ha szükség volna rám, tüstént férfinak öltöznék, hogy lelövöldözzem azokat a disznó poroszokat... S aztán ha valamennyien ott is hagynánk a fogunkat? Nem nagy kár a bőrünkért!

Blanche de Sivry szörnyen felfortyant.

- Ugyan ne gyalázd a poroszokat!... Ezek is csak olyan emberek, mint a többiek, s nem lógnak folyton a nők nyakán, mint a te franciáid!... Éppen most utasították ki a kis poroszt, ki együtt élt velem; nagyon gazdag, nagyon szelíd fiú, s képtelen rá, hogy bárkinek ártson... Ez már igazán méltatlanság, s tönkretesz engemet... Jó lesz, ha nem bosszantanak, különben utána megyek Németországba!

S míg így perlekedtek, Gaga siránczó hangon mormogta:

- Most már vége; nekem sincs szerencsém! Nincs egy hete, hogy végleg letörlesztettem juvisyi kis házamat. Csak az Isten a megmondhatója, mennyi fáradságomba került! Lilinek is segítségemre kellett lennie... S most kitör a háború, eljönnek a poroszok, s mindent felégetnek... Hát hogyan kezdjem előlről az én koromban?

- Ugyan - szólalt meg Clarisse -, füttyölök rá! Én mindig megtalálom a magamét!

- Kétségtelenül - tette hozzá Simonne. - Milyen mulatságos is lesz az!... Talán nagyon is jól megy majd a sorunk...

S egy mosollyal toldotta meg a gondolatát. Tatan Néné s Louise Violaine szintén így vélekedtek. Előbbi elmesélte, hogy micsoda örült tivornyákat csapott már a katonákkal, igazán derék fiúk, s minden bolondságra képesek a nőkért! A hölgyek már nagyon is hangosan beszéltek a végén, mire Rose Mignon, ki még mindig a ládán ült, az ágy előtt, halk püsszegéssel csendre intette őket. Egyszerre meghökkentek, félősen sandítottak a halott felé, mintha az a kérés, hogy csöndben legyenek, a függöny árnyékából jött volna. S ebben a fojtó némaságban,

az enyészet békéjében, melyben szinte érezték a mellettük kiterített hulla fagyát, újból felharsant a tömeg kiáltozása:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

De csakhamar megint megfeledkeztek magukról. Léa de Horn, kinek politikai szalonja volt, melyben Lajos Fülöp egykori miniszterei finom epigrammákat faragtak, vállát vonogatta, s halkán kezdte:

- Micsoda tévedés ez a háború! Mily végzetes butaság!

Lucy mindjárt pártját fogta a császárságnak. Viszonya volt a császári ház egyik hercegével, s ez családi ügy volt neki.

- Ugyan hagyja már, szívem, hiszen nem tűrhettük tovább, hogy sértegensenek; Franciaországnak becsületbeli ügye ez a háború... Higgye meg, nem a hercegért mondom. Olyan zsugori volt! Képzelve csak, este, mikor lefeküdt, csizmájába dugta az aranyait, s mikor bézigue-et játszottunk, mindig paszulyt tett, mert egyszer bolond ötletem támadt s rácsaptam... De ez mégsem ok arra, hogy méltányos ne legyek. A császárnak igaza volt.

Léa fölényesen rázta fejét, mint aki tekintélyes személyiségek véleménye után indul. Aztán hangosan kifakadt:

- Ez a vég. Meg vannak bolondulva a Tuilériákban. Franciaországnak inkább el kellett volna kergetnie őket már tegnap...

Erre mindnyájan hevesen szavába vágtak. Ugyan mi baja van ennek az örültnek a császárral? Hát nem boldogok az emberek? Hát nem megy minden a rendén? Párizs sohasem mutatott ennyit.

Gaga felébredt és méltatlankodva csattant fel:

- Hallgassanak már! Micsoda hülyeség! Azt se tudják, mit beszélnek!... Ó, én láttam Lajos Fülöpöt; igazi éhenkórászok, zsugorik kora volt, szívem. Aztán jött negyvennyolc. Ó, ugyan-csak cifra nyomorúság, valóságos utálat, a köztársaságuk! Február után majd meggebedtem az éhségtől, én bizony, aki most maguknak beszélek!... Ha mindezt látták volna, térdre borulnának a császár előtt, mert az apánk volt, igen, az apánk...

Le kellett csendesíteni. Gaga vallásos gerjedelemmel folytatta:

- Ó, Istenem, segítsd győzelemre a császárt! Tartsd meg nekünk a császárságot!

Mindnyájan elismételték ezt az óhajt. Blanche megvallotta, hogy gyertyát gyújt a császárért. Caroline, szerelemre lobbánva, két hónapon át járt a nyomában, anélkül hogy magára tudta volna vonni a figyelmét. S a többiek dühös szavakra fakadtak a republikánusok ellen; azt mondták, ki kell irtani őket a határon, hogy III. Napóleon, miután megverte az ellenséget, általános boldogság közepette békén uralkodhassék.

- Ez a disznó Bismarck! Micsoda piszok alak! - jegyezte meg Maria Blond.

- S ha meggondolom, hogy ismertem! - kiáltott Simonne. - Hej, ha ezt tudtam volna, valami kotyvalékot öntöttem volna a poharába!

De Blanche, kinek még mindig fájt kis poroszának kiutasítása, védelmezni merte Bismarckot.

- Talán mégsem olyan gonosz az - mondotta. - Maradjon ki-ki a maga mesterségénél. - Aztán hozzátette: - Tudhatják, mennyire imádja a nőket!

- Ugyan mi közünk hozzá! - szólt Clarisse. - Tán csak nem szeretnénk vele hálni?

- Ilyen férfi annyi van, mint a szemét - jelentette ki Louise Violaine komolyan. - Inkább férfi nélkül éljen az ember, semhogy efféle szörnyetegekkel legyen dolga!

S a vita tovább folyt. Valósággal pörére vetkőztették Bismarckot, bonapartista buzgalmában mindegyik rúgott rajta egyet, miközben Tatan Néné folyvást ezt hajtogatta:

- Bismarck! Egészen megbolondították már ezzel... Bizony, haragszom rá!... Én nem ismerem ezt a Bismarckot! Az ember csak nem ismerheti a fél világot.

- Az mellékes - szólt Léa de Horn, hogy bezárja a vitát -, ez a Bismarck ugyancsak elagyabugyál most bennünket...

De nem folytathatta tovább. A nők mind nekiestek. Micsoda? Elagyabugyál? Hogyisne! Sőt éppen Bismarckot kergetik haza puskatussal! Elhallgat már valahára ez a hazafiatlan alak?

- Pszt! - súgta most Rose Mignon, kit bántott a patália.

A fagyos tetem ismét megborzongatta őket, s hogy most újra szemtől szembe kerültek a halállal, nyugtalanul, szívükben a szörnyű betegség rémületével, egyszerre mind elhallgattak. A körúton rekedten, szaggatottan zúgott tova a kiáltás:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

Éppen távozni készültek már, midőn egy hang szólt be a folyosóról.

- Rose! Rose!

Gaga csodálkozva nyitotta ki az ajtót, s eltűnt egy pillanatra. Mikor visszajött, odament Rose-hoz:

- Szívem. Fauchery van odakünt... Nem akar közelebb jönni, s magánkívül van, amért ön nem tágít a hulla mellől.

Mignon végre feltuszkolta az újságíró. Lucy még mindig az ablakban állt s kihajolt. Láta az urakat a gyalogjárón, amint felnéztek az ablakba, s élénken integettek neki. Mignon roppant dühös volt, s az öklét rázta. Steiner, Fontan, Bordenave s a többiek nyugtalanul, szemrehányóan tárták ki karjukat, míg Daguene, nehogy kompromittálja magát, hátratett kézzel, nagy nyugalommal szívta szivarját.

- Igaz, szívem - szólt Lucy, nyitva hagyva az ablakot -, megígértem, hogy magammal viszem önt... Mindnyájan hívnak.

Rose csak nagy nehezen hagyta ott a faládát s mormogott:

- Megyek már, megyek már... Hiszen úgy sincs többé szüksége rám... Majd hoznak egy apácát...

Azzal megfordult, de nem találta a kalapját, sálját. A mosdóasztalon gépiesen vizet öntött egy mosdótálba, megmosta kezét, arcát, miközben folytatta:

- Én nem tudom, de nagyon megviselt ez az eset... Sohasem voltunk valami nagy jóindulattal egymás iránt. Láss, most meg belebolondulok... Ó, mennyi sötét gondolatom van! Szeretném, ha magam is meghalnék... ha vége lenne a világnak... Igen, levegőre van szükségem.

A hulla már kezdte megmérgezni a szobát. A hosszú gondtalanság után egyszerre riadalom támadt.

- Fussunk, fussunk, kis macskáim - ismételte Gaga. - Kész betegség itt lenni!

Azzal sietve távoztak, miközben még egy pillantást vetettek az ágyra. Mivel azonban Lucy, Blanche és Caroline még mindig ott voltak, Rose szétnézett még egyszer, hogy rendben hagyja a szobát. Behúzta az ablakfüggönyt, aztán eszébe jutott, hogy ez a lámpa nem való ide,

s egy viaszgyertya kellene; levette a kandallóról az egyik réz-gyertyatartót, meggyújtotta a gyertyát, s az éjjeliszekrényre tette, a holttest mellé. Hirtelen erős fény világította meg a halott arcát. Borzalom volt ránézni. Mindnyájan összerázkódtak, s fejetlenül menekültek.

- Ó, mennyire megváltozott, mennyire megváltozott! - mormogta Rose Mignon, ki utolsónak maradt.

Aztán távozott, s becsukta az ajtót. Nana, arccal fölfelé, egyedül maradt a gyertya világában. Már csak hústömeg volt, egy csomó nedv és vér, egy lapát megromlott hús, egy vánkossra dobva. A gennyes pattanások ellepték az egész arcát, egyik hólyag a másikat érte, s beszáradva, beesve, szürkés sárszínükkel olyanok voltak már, mint egy halom penészes föld ezen az idomtalan roncsra, melyen nem látszott többé emberi vonás. Bal szeme teljesen eltűnt az erős gennyedés következtében; a másik, félig nyitva, beesett, mint valami sötét, rothadásos lyuk. Az orr még gennyedt. Egész vöröses kéreg támadt az egyik arcán, s ellepte a száját, s ocsmány mosolyra torzította. S a megsemmisülésnek ezen a rettenetes és groteszk maszkján, a haj, az a gyönyörű haj még mindig megtartotta régi napos fényét, s mint valami arany patak omlott alá. Venus oszlásnak indult. Úgy látszott, hogy a métely, melyet szennycsatornákból, útszéli dögökről szedett fel, ez a méreg, mellyel egy egész népet megfertőzött, most a tulajdon arcába szállt s megrothasztotta.

A szoba üres volt. Elkecseregetett hangáradat csapott fel a körútról, s megduzzasztotta a függönyt:

- Berlinbe! Berlinbe! Berlinbe!

-&-